הלכה · מערכות ועניינים

מקור ברוך (גינצבורג) חלק ב

רבי נחום ברוך גינצבורג

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מקור ברוך (גינצבורג) חלק ב

רבי נחום ברוך גינצבורג

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מקור-ברוך-גינצבורג-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 4
סימן ב 16
סימן ג 28
סימן ד 33
סימן ה 48
סימן ו 52
סימן ז 54
סימן ח 57
סימן ט 75
סימן י 82
סימן יא 87
סימן יב 93
סימן יג 108
סימן יד 124
סימן טו 132
סימן טז 143
סימן יז 152
סימן יח 168
סימן יט 173
סימן כ 177
סימן כא 186
סימן כב 191
סימן כג 193
סימן כד 195
סימן כה 198
סימן כו 200
סימן כז 203
סימן כח 207
סימן כט 210
סימן ל 214
סימן לא 216
סימן לב 218
סימן לג 221
סימן לד 226
סימן לה 228
סימן לו 231
סימן לז 235
סימן לח 238
סימן לט 239
סימן מ 253
סימן מא 262
סימן מב 264
סימן מג 271
השמטות הערות ומלואים 278
הערות והשמטות לספרי מקור ברוך
ח״א 292
לוח המפתחות 298
עוד השמטה לסי׳ ג׳ 302
עוד השמטה לסי׳ ל״ה 302

סימן א

ענין חדש בדין העלאה בחוץ.

תנן בזבחים (ק"י ע"א) מנחה שלא נקמצה והקריבה בחוץ פטור, קמצה וחזר קומצה לתוכה והקריבו בחוץ חייב עכ"ל המשנה, וכתב הרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (פי"ט ה"ה) וז"ל קמצה וחזר קומצה לתוכה והקריב כולה בחוץ חייב עכ"ל, וקשה לי דהא שפתי הרמב"ם ז"ל ברור מללו דדוקא אם הקריב כל התערובות אזי חייב משום מעלה בחוץ, אבל אם שייר מקצת משמע להדי' דהוא פטור, ואמאי והרי הרמב"ם ז"ל כתב מפורש בה"ח דכל דבר שחייבין על העלאתו בחוץ כיון שהעלה ממנו כזית בחוץ חייב. ובה"ט כתב מפורש דקומץ או הלבונה רק אם חסרו בפנים אזי פטור על העלאתן בחוץ, ולפי"ז כשנתערב הקומץ בהשירים הרי קיי"ל דאין קומץ פחות משני זיתים כמ"ש הרמב"ם בה' מעשה"ק (פי"ג הי"ד) לפי"ז אם העלה התערובות בחוץ אפי' אם שייר מהתערובות כזית לחייב שהרי אפי' אי נימא דכל מה שנשאר הוא קומץ עכ"פ איכא בהתערובות שעורא לחיובא והיינו כזית ואמאי כתב הרמב"ם דוקא אם הקריב כולה בחוץ חייב:

והנראה לע"ד לדון בזה דהנה הש"ס מקשה ואמאי ליבטלי שירים לקומץ וע"ז תי' ר' זירא נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים מה הקטרת קומץ אין קומץ מבטל חבירו [ואפי' רבה עליו כדאמרינן בהקומץ רבה (מנחות כ"ב) ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדם השעיר מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, רש"י] אף הקטרת שירים אין שירים מבטלים קומץ. ונראה לי דהא דאין השירים מבטלים את הקומץ היינו רק בשעת הקטרה שהוא עולה ע"ג המזבח אבל קודם שעלה ע"ג המזבח והיינו קודם הקטרה באמת בטל הקומץ בהשירים ואע"פ דהא דקיי"ל דאין עולין מבטלין זא"ז היינו אפי' קודם הקטרה וקודם זריקה ומתחלת תערובתן ל"ש בהו דין בטול וכדמוכח לה מדברי הר"ן ז"ל בנדרים (נ"ב ע"א) דביאר טעמא דרבנן דהא דעולין אין מבטלין זא"ז הוא מטעם הדמיון והשווי שביניהן באיכותן והרי זה מין במינו גמור ומזה נלמד לדבר שיל"מ דלא שייך בהו בטול וכמבואר שם באריכות, שא"ה דהלמוד הוא מדכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר והרי גלתה תורה דכבר בשעת לקיחה נקרא דם הפר ודם השעיר אף טרם שזרק, ולכן שפיר ילפינן מזה דלעולם ל"ש בהו דין בטול, משא"כ הא דאמרינן דשירים אין מבטלים את הקומץ ה"ט מדכתיב הקטרה ולכן אין לך בו אלא חדושו דרק כשהעלה ע"ג המזבח כלומר בשעת הקטרה אזי לא בטל אבל קודם הקטרה באמת בטל הקומץ בהשירים:

וראי' לזה נ"ל מהא דכתב הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פי"א ה' ל"א) וז"ל נתערב קומצה בשיריה או שנתערבו שיריה בשירי חברתה לא יקטיר ואם הקטיר עלתה לבעלים עכ"ל, וכשנתערב שיריה בשירי חברתה אמאי לא יקטיר והרי השירים אין מבטלים הקומץ מטעם דגם בשירים כתיב הקטרה ולפי"ז גם שירים לא יבטלו שירים, [ובשטמ"ק כתב מפורש דגם שירים אין מבטלים שירים יעו"ש] וע"כ נראה מזה דהרמב"ם ס"ל דהא דהשירים אין מבטלים קומץ הוא דוקא בשעת הקטרה ע"ג המזבח, אבל שלא בשעת הקטרה באמת בטל הקומץ וממילא השירים שאין מקטירים אותם בטלים ולפי"ז כשנתערב שיריה בשירי חברתה הוו כמו אבדו שיריה או נשרפו דקיי"ל לא יקטיר הקומץ ואם הקטיר הורצה ועכ"פ מוכח מזה דבשעת תערובות באמת בטל הוא ורק בשעת ההקטרה ע"ג המזבח דוקא לא בטל, ואחרי שהוכחנו זאת דבשעת התערובות באמת בטל הקומץ וכל דבר שנתבטל הוי כמאן דליתי' וכמ"ש רש"י בזבחים (ק"י ע"א) ועוד בכ"מ לפי"ז הוי כמאן דחסר וא"ש מאד דלהכי כתב הרמב"ם ז"ל בנתערב קומצה בשיריה והקריב דוקא כולה בחוץ חייב אבל אם שייר ממנו אפי' רק כזית פטור מטעם דהנשאר הרי הקומץ בטל בהשירים והוי חסר קומצה בפנים וכל כה"ג פטור אהעלאתו בחוץ, ואע"פ דאם עלה בפנים לא ירד מ"מ כיון דחסר בפנים פטור אהעלאתו בחוץ וכמ"ש התוס' בזבחים (ק"ט ע"א) וז"ל בד"ה כמאן מהדרינן פוקעין כו' וקצת תימה קומץ ולבונה אמאי לא מיחייב עלייהו בחוץ כשחסרו נהי דמיפסלו לכתחלה, מ"מ מתקבלין הם בפנים דאם עלו לא ירדו דהוה ליה פסולו בקודש כשחסר בין קמיצה להקטרה ולמאן דחשיב במנחות בפ"ק (ט' ע"ב) חסרון כבעל מום ניחא, וי"ל דאפי' אם תמצא לומר דאם עלה לא ירד מ"מ סברא הוא למעוטיה מדכתיב אותו על השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר כיון דלכתחילה לא יעלה כו' עכ"ל, הרי אע"פ דהיכא דאם עלה לא ירד חייב אהעלאתו בחוץ מ"מ בדבר החסר פטור מטעם דל"מ שלם ואפי' היכא דבפנים אם עלה לא ירד ודוק:

[**מיהו** קצ"ע דברי התוס' שכתבו דקומץ החסר אם עלה לא ירד, והתוס' (בדמ"ב ע"ב) ד"ה הקומץ כו' באה"ד כתבו וז"ל דאי לאו הכי הוה ההוא דעל המזבח קומץ שחסר וירד, וכן מסתבר והא דכתבו התוס' שם דמיירי שחציו העלה ע"ג המזבח וחציו לא העלה, כבר תמהו ע"ז דהדרה קושיא לדוכתא כיון דלא העלה חציו בלא"ה לא מחייב משום פגול דלא קרב המתיר כמצותו, ולכאורה הו"א דהנה (בדק"י ע"א) בעי רבא לרבנן דס"ל העלה קומץ בחוץ חייב. מהו שיתיר קומץ כנגדו בשירים משרי שרא או אקלושי מקלש, ולכאורה דכמו כן יבעי לרבנן גם בהקטיר כזית קומץ אי משרי שרי דהא אינהו

סברי דכזית קומץ בחוץ נמי חייב יעו"ש, ולפי"ז כשקרב חצי קומץ שפיר קרב המתיר כמצותו דהתיר חלק ידוע מן השירים אי נימא משרי שרי וראיתי אח"ז שכ"כ גם בס' עולת שלמה, אבל עדיין צל"ע ובדיקה בזה אם בהקטרת חצי קומץ לבד משתרי השירים ויעו"ש בתוס' לענין שוחט סי' א' יעו"ש ודוק, ועי' מ"ש במקור ברוך (סי' ט"ז)]:

אלא דלפימ"ש דבאמת בעת התערובות בטל הקומץ ורק בשעת הקטרה אינו בטל, א"כ הוי חסרון בעצם הקומץ דנדחה מהקטרה מעצמו שהקומץ הוא בטל, א"כ איך אמרה תורה אח"כ שאם הקטיר כשר, הא בנפל דם לתוך מים אמרינן שיש דחוי ולא נראה אח"כ לזרוק, והיכא דהוי דחוי אף אם הקטיר לא הורצה, ואם נימא דגזיה"כ הוא דאף שנתבטל אם אח"כ נראה ע"י ההקטרה הורצה, א"כ נילף מזה אף לגבי דם, ועוד דלכאורה בגמ' מפורש ההיפך מזה, והוא במנחות (כ"ג ע"ב) דמקשה הגמ' תנן שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות ואם לאו פסולות, והא הכא כיון דקמיץ לי' מחדא אידך הוה ליה שירים ולא קמבטלי שירים לטיבלא מני אי רבנן הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי אהדדי הא מין במינו בטל, אלא פשיטא רבי יהודה בשלמא למ"ד בתר בטל אזלינן בטל הוי כמבטל דלכי קמיץ מאידך הוו להו שירים כי הני, אלא למ"ד בתר מבטל אזלינן שירים מי הוו טיבלא לימא דלא כר"ח, התם כדר' זירא דא"ר זירא נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים מה הקטרה האמורה בקומץ אין הקומץ מבטל חבירו אף הקטרה האמורה בשירים אין שירים מבטלים את הקומץ עכ"ל הגמ', והרי שם הוא בשעת קמיצה לא בשעת הקטרה ומ"מ אמרינן דאין השירים מבטלים את הקומץ ומוכח דכבר משעת התערובות אין השירים מבטלים את הקומץ ומעולם לא נתבטל ודלא כמ"ש:

ונ"ל דדברינו נכונים בעזה"י ואין סתירה מד' הגמ' וכאשר נבאר, והוא בשום אל לב בהא דמקשה עוד שם בגמ' ת"ש נתערב קומצה בשיריה או בשיריה של חברתה לא יקטיר ואם הקטיר עלתה לבעלים, והא הכא דלא הוי מבטל כבטיל ולא בטיל כמבטל [צ"ק] ולא קמבטלי שירים לקומץ מני אי רבנן כו' אר"ז נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים כו', ולכאורה קו' הגמ' צ"ב דהלא בבכורות (כ"ג ע"א) איתא דבטול ברוב מהני רק לענין טומאת מגע אבל לא לענין טומאת משא ואע"פ דנתבטל ברוב מ"מ מטמא במשא ומטעמא דטומאה כמאן דאיתיה דמי דדוקא גבי אכילה שייך ביטול משום דכל משהו ומשהו שירד לבית הבליעה אמרינן דהיתרא נחית וכן טומאת מגע משום דהדבר שנוגע בזה אינו נוגע בזה אבל כל שהוא בבת אחת שע"כ הוא נושא את כולם ל"ש בי' ביטול וכמו שבארו בזה בתוס', והמל"מ בה' מו"מ (פ"א י"ד) ולפי"ז מאי מקשה דהשירים

יבטלו את הקומץ והלא הכא כשמעלה התערובות ע"ג המזבח להקטיר בב"א דזה דמיא לטומאת משא ולא שייך ביטול ברוב דע"כ בשעה שמקטיר כל התערובות בב"א הרי הקומץ כמאן דאיתיה דמי, ועי' בתוס' מנחות (נ"ח ע"א) ד"ה חצי מנין כו' באה"ד שכתבו וז"ל והאי דמרבי עירובין היינו כשנתערב לגמרי עם ההיתר דלא אמרינן שיתבטל איסור אגב היתר, אבל לרבא לא צריך קרא להכי דכיון דאיכא כזית פשיטא דלא בטיל כו' עכ"ל, ולכאורה מ"ש כזית מחצי זית וכי היכי דלאביי איצטריך קרא לרבות עירובו בחצי זית דהו"א דיתבטל ה"ה לרבא בכזית, ונראה ברור דכזית ליכא נפ"מ בין איתיה בעיניה או בתערובות ואף אם נתערב ביותר מכזית היתר דבכל מקום מין במינו בטל נמי לא איצטריך קרא לרבות דכיון דלענין טומאת משא ל"ש ביטול ומטעם דנושא כולם בב"א והכ"נ שמקטיר התערובות בב"א כטומאת משא דמי ולא בטיל וקצרתי ודוק, ועי' במג"א (סי' ש"י סק"ח, ובסי' תצ"ח סקכ"ח) שכתב וז"ל ונ"ל דאם נתערב אפר שהוסק בשבת עם אפר של אתמול בטל ברוב אע"ג דקמח בקמח מקרי לח בלח ובעי ס' כמ"ש (סי' תנ"ג ס"ג) מ"מ הכא כיון דעיקר איסורו מדבריהם סגי ברובא, והחת"ס יו"ד (סי' שי"ט) כתב וז"ל ושם כתבתי על הגליון עי' בכורות (כ"ג ע"א) אפר פרה שנתערב כו' דבמשא מטמא וסבירא לי' להמג"א טלטול מוקצה כמשא דמי משום הכי הוצרך לומר דמדבריהם בטל ברוב כו' עכ"ל, ומכ"ז מוכח דכ"ד שהמעשה נעשה בו בב"א כטומאת משא דמי ואינו בטל והכ"נ לענין הקטרת התערובות כיון שההקטרה נעשה בב"א כטומאת משא דמי ול"ש בזה בטול:

והנה בהא דילפינן דעולין אין מבטלין זא"ז מדכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר ואע"פ שהדבר ידוע שדם הפר מרובה משל שעיר ולא בטל ולכאורה גם בזה קשיא והלא הזריקה מדם הפר ומדם השעיר נעשה בב"א על המזבח ולא שייך בזה בטול ואיך יליף מזה דאין עולין מבטלין זא"ז, ואמנם זה לק"מ דהגמ' שפיר מדייק וילפינן מדקרי לי' דם השעיר בשעה שכבר מעורב בדם הפר וחזינן מזה דגם קודם זריקתן ע"ג המזבח לא בטל וא"ש, אבל מהא דילפינן דהשירים אין מבטלין את הקומץ שפיר קשה:

והנה התוס' בבכורות (כ"ג ע"א) כתבו דהא דאמרינן דלטומאת משא לא בטל מסתברא דז"א רק מדרבנן אבל מה"ת בטל גם לטומאת משא דאין חלוק כיון דמה"ת בטל ברובא, ולפי"ז לכאורה לק"מ אבל הפמ"ג בפתיחתו (לסי' תמ"ב) באו"ח כתב דשי' הרמב"ם ז"ל דמטמא במשא מן התורה עי"ש, וכן מוכח מד' הרמב"ם ז"ל בה' חומ"צ (פ"ד ה"ח) שכתב תערובת חמץ עוברין עליה משום בל יראה ובל ימצא כו' וכתב הה"מ וז"ל וכבר נתבאר פ"א שרבינו פוסק שאין בתערובת חמץ לאו באכילתו אא"כ אכל כזית חמץ בכדי אכילת

פרס ובודאי לדבריו ה"ה שאין עובר עליו אלא בתערובת שיש בו כזית בכדי אכ"פ וזהו שכתב כגון כותח הבבלי כו' ויש מן הגאונים סוברין שאפי' בפחות מכאן עוברין וגם ראיתי מי שמפרש דברי רבינו כך שאע"פ שאינו עובר על אכילתו חייב בבעורו שהרי יש כזית חמץ שם ואע"פ שהוא מעורב בכמה זיתים עובר הוא על קיומו, כך פי' דברי רבינו הרב ר' משה הכהן ז"ל כו' עכ"ל, ועי' בכ"מ שהסכים לזה הפירוש הרי משמע להדיא דלענין ביעור הרי הוא כטומאת משא ולא בטיל מה"ת וטעמא דעכ"פ איכא כאן כזית חמץ וחזינן מזה דשי' הרמב"ם ז"ל דלענין טומאת משא לא בטל מה"ת, הן דמצד הסברא הי' אפשר לחלק בין טומאת משא לאיסור בל יראה דחמץ משום דהתורה תלתה האיסור באכילה, וראיתי בשו"ת ר' ענזיל זצ"ל שהביא לחלק כן בשם הרב הגאון ר' דוב בעריש הכהן ז"ל בנו של מרן הקצוה"ח ז"ל, אבל הלא מפורש ההיפך בדברי הרמ"ך וכן כתב בשו"ת הנ"ל (סי' ל"א) שהם מדמין איסור בל יראה לטומאת משא ומכ"ז מבואר דשי' הרמב"ם ז"ל דטומאת משא הוא מה"ת, ולשי' הרמב"ם תקשי הא דמנחות:

והנה ידוע מ"ש מרן הכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל (פ"א) מה' אבוה"ט דע"כ לא אמרינן דמטמא במשא אלא ביבש דכל אחד ואחד עומד במקומו בפני עצמו אבל בתערובת לח בלח אינו מטמא במשא דתערובת לח בלח נתבטל לגמרי וכמאן דליתי' כלל דמי והאריך בזה המל"מ ה' מו"מ (פ"א הי"ד), והתוס' במס' זבחים (ע"ג) ובמנחות (כ"ב ע"ב) כתבו דמתניתין מיירי במנחת הסולת יעו"ש וקמח בקמח הוי כמו לח בלח ובטל אפי' לטומאת משא, אבל כבר הביא המל"מ ד' הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פי"ג) דמוכח להדיא מדבריו דקמח בקמח חשיב יבש ביבש ולפי"ז לשי' הרמב"ם קשה דכאן הלא ל"ש בטול ברוב ומאי מקשה דליבטלי שירים להקומץ

ולזאת היה נראה לי לומר דבאמת הא דמוכח מד' הרמב"ם דלענין טומאת משא דאת הכל הוא נושא ביחד לא בטל מן התורה וכן לענין בל יראה הוא מה"ת אע"פ שאין כזית בכדא"פ וכל דבר הדומה למשא הוא מה"ת ולא שייך בי' בטול טעמי' באמת מהכא מדגלי קרא דהשירים אין מבטלים הקומץ וכפי מ"ש הוא רק בשעת הקטרה ובשעת ההקטרה ה"ז דומה לטומאת משא דהרי הכל הוא מקטיר בב"א, ומזה גופי' ילפינן לדעלמא דכל כה"ג ל"ש בטול, ולפי"ז הלא לאו דוקא בשעת הקטרה לבד לא בטל אלא דבכל דבר שהוא נושא הדבר ביחד ל"ש בטול וההקטרה וכל הדומה לה ל"ש בטול וכ"ד שהוא כטומאת משא ל"ש בטול, ולפי"ז בשעת קמיצה ג"כ לא בטל דבשעת קמיצה הוא ג"כ דומה לנושא כולו ביחד שהרי הקומץ דמיא לתרומה שכתב הרא"ש בפי' לנדרים (י"ב) דקדושת התרומה נתפשט בכל הטבל ורק האדם התורם מקבץ כל

הקדושה של התרומה למקום אחד, והכ"נ בקומץ דקודם קמיצה הוא טבל עי' תוס' יומא (מ"ז ע"ב) יעו"ש ובמהרש"א ובס' גבורת ארי ובהקמיצה הוא מקבץ הקדושה של הקומץ למק"א וכל החלקים צריכים ליגע זב"ז ה"ז דומה לטומאת משא, ואולי י"ל דלפי תי' הגמ' דגם בקמיצה השירים אין מבטלים הטבל, באמת ס"ל דאין קומן מכלי שע"ג קרקע וצריך להגביה את הכלי בשעת קמיצה, עי' תוס' מנחות (ז' ע"א) ד"ה שכן מצינו בסילוק בזיכין שכתבו דר' חנינא ס"ל דאין קומצין מכלי שע"ג קרקע וי"ל דגם ר"ח ט"ל כן וכן באמת מוכח בגמ' שם יעו"ש גבי ר' אבימי תני מנחות בי רב חסדא יעו"ש ולפי"ז קמיצה דמיא ממש לטומאת משא ולא שייך בזה בטול וא"ש סוגית הש"ת, וממילא לק"מ מה שהקשינו מהא דדם שנפל לתוך מים, דכיון דנתבטל א"כ נדחה מהקטרה מעצמו שהקומץ הוא בטל ואיך אמרה תורה אח"ז שאם הקטיר כשר, הא בנפל דם לתוך מים אמרינן שיש דחוי ולא נראה אח"ז לזרוק, ולפי"ז לק"מ דדם שנפל לתוך מים הלא נתבטל עצם מציאות הדבר שבמציאות אין כאן דם וכמאן דליתי' דמיא וכיון שנתבטל מציאות הדבר ונדחה שפיר לא נראה אח"כ לזרוק, משא"כ הכא בקומץ שנתבטל בשירים הלא בעצם המציאות מעולם לא נתבטל, שהרי לדין הקטרה מעולם לא נתבטל ובכל רגע שהוא מגביה לא נתבטל ורק לענין דברים הדומים למגע אמינא ובטל, ולמשל אם יאכל מן התערובות לא יתחייב משום קומץ ולפי"ז שפיר אמינא דלענין הקטרה לא נדחה, אבל כיון דלענין דברים הדומים למגע בטל שפיר כתבתי דזה מקרי חסר הקומץ ודוק היטב:

וכבוד יד"נ הגאון הגדול ר' משה מרדכי שליט"א הגאב"ד ור"מ דעיה"ק חברון תובב"א כתב לי דלפי תירוצי אפשר לומר דהא דאמרה תורה דאין שירים מבטלים את הקומץ, דוקא שירים כשרים לאכילה, אבל שירים פסולים לאכילה מבטלים א"כ כשלא העלה כולה, הנשארים הוו שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה וא"כ הם מבטלים תיכף בשעת העלאה כשהתחיל האח לשרוף מקצת שירים מבטלים להקומץ הנשאר בזה שלא עלו והוי חסר הקומץ עד שלא נקטר כולו עכ"ל וגם זה נכון הוא:

אמנם בעיקר הקו' שהקשיתי לעיל בהא דמנחות דמקשה הש"ס דליבטלי השירים את הקומץ והקשיתי דהא זה דמיא לטומאת משא דאינו בטל, נראה לענ"ד דברורן של דברים הוא כן דהנה מצינו תרי גווני בטול, בטול הדבר בעצמו והעדר מציאותו ומהותו מצדו כלל, ואופן שני בטול הקשר ופרוד החבור והצירוף, והיינו דקומץ בעי לכתחלה שיעור בבת אחת והיינו שיהא השיעור שלם ומתיחס כל החלקים לתכלית אחד להקרא קומץ וכי נתבטל בהשירים אפי' תימא דלענין הקטרה ל"ב ומשום דזה דמיא לטומאת משא עכ"פ אין כאן שיעור בב"א ואין החלקים מתיחסים לתכלית אחד להקרא קומץ דלא

מקרי קומץ שלם ולכן פריך דליבטלי שירים לקומץ ואין זה קומץ שלם וע"ז תי' הגמ' משום דר"ז וגזיה"כ הוא דלענין הקטרה ל"ב והוו כמו שכל החלקים בעין ודוק:

ועפי"ז נראה לבאר עוד בהא דפריך הכא בזבחים ואמאי דליבטלי שירים לקומץ, והדבר צ"ב שהרי שנינו במנחות דנתערב קומצה בשיריה כו' לא יקטיר ואם הקטיר עולה לבעלים ובגמ' פריך שם ג"כ אמאי אין השירים מבטלין הקומץ, ותי' א"ר זירא נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים מה הקטרה האמורה בקומץ אין קומץ מבטל חבירו אף הקטרה האמורה בשירים אין שירים מבטלין הקומץ יעו"ש, וכיון דלענין הקטרה בפנים שנינו דכשר בכה"ג ואין השירים מבטלין הקומץ וכללא הוא דכל דבפנים אם עלה לא ירד מחייב עלה בחוץ לפי"ז מאי פריך תו בזבחים אמאי אין השירים מבטלין הקומץ ויעו"ש ברש"י ז"ל דנראה דהרגיש בזה, ולפמ"ש יתבאר היטב בעזה"י, דכיון דבאמת בטל הקשר והחבור והצירוף ואין זה קומץ שלם שהרי אנן בעינן שכל החלקים יתיחסו לתכלית אחד להקרא קומץ וכאן כיון דנתבטל אין זה קומץ שלם ורק דגזיה"כ הוא דלענין הקטרה לא בטיל, וכ"ז שייך לענין הקטרת פנים, אבל לענין הקטרת חוץ כיון דכתיב ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו ודרשינן מזה דעל השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר, והכא אעפ"י דגזיה"כ הוא דלענין הקטרה ל"ב, אבל עכ"פ לענין הקטרת חוץ ל"מ אותו כדי לחייבו שהרי עכ"פ אין כאן קומץ שלם כיון דאינו מבורר ואין הקומץ מובדל וניכר בפ"ע ולא ידעינן מי הוא הקומץ ושוב לא מקרי אותו, והוי כמו קומץ חסר [דוגמא לזה מצינו בתו"כ פ' תזריע (אות ק"ז) וטמא אותו את הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הספק, כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגריס ובזה כסלע בסוף שבוע בזה כסלע ובזה כסלע ואינו יודע באיזה מהן פשה בין באיש אחד בין בשני אנשים טהור כו' ויעו"ש בפי' המלבי"ם ז"ל דחכמים ס"ל שמלת אותו מוסב על הנגע וצריך שידע בודאי איזה נגע טמאה וממעט את הספק אעפ"י שבודאי יש כאן נגע מ"מ כיון דאינו יודע איזהו מקרי ספק ולא מקרי אותו, וכן הוא במשנה נגעים (פ"ה מ"ד), והכ"נ ל"מ אותו כיון דהקומץ הוא מעורב ואינו ניכר ומקרי חסר ופטור], וע"ז משני ר"ז דגזיה"כ הוא דגם בהקטרת חוץ שפיר חייב בכה"ג ומקרי אותו, וכעין סברא זו מצינו בתוס' בכורות (כ"ג ע"א) ובנדה (כ"ז ע"ב) שכתבו בד"ה משום בטול ברוב נגעו בו דאעפ"י דלא נתבטל ברוב לענין טומאת משא מ"מ מת שלם לא מקרי דעכ"פ אין כאן שלם, והכ"נ הכא כיון דגזיה"כ דעל השלם הוא חייב ומטעם דכתיב אותו ושוב ל"מ שלם ואמאי חייב, ומשני ר"ז דשירים לא מבטלין הקומץ וע"כ דגזיה"כ דחייב על העלאתו בחוץ, ונראה הכוונה דר"ז חדש דאע"פ דל"מ הקומץ שלם מ"מ גם חסר לא הוי והעיקר

דפטור משום חסר והכא עכ"פ חסר ל"מ ולהכי שפיר חייב ועוד יש לי להאריך הרבה וקצרתי ודוק היטב:

ועפ"י מה שנתבאר נסתרו דברינו הנ"ל, והיה נראה לכאורה עוד ליישב דלהכי דקדק הרמב"ם ז"ל וכתב דאם הקריב כולה בחוץ חייב דדוקא כולה והיינו דאם נשאר חלק אחד שלא הקריב בחוץ, הלא באותו החלק הנשאר איכא לספוקי אם נשאר בהתערובות כזית מן הקומץ, וכל היכא דליכא כזית מן הקומץ הלא קיי"ל דאין הקטרה פחות מכזית ואם הקטיר פחות מכזית פסול וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פי"א ט"ו), נמצא לפי"ז אם לא הקטיר כולה בחוץ הוה חסר הקומץ ופטור ע"ז בחוץ:

אבל אכתי איכא למידק שהרי שי' הרמב"ם ז"ל ה' מעשר (פ"י ה"ז) וה' מע"ש (פ"א) דלכל דבר יש בילה ולא קיי"ל כשמואל וכמ"ש המהרי"ט ח"א וסי' י"ח) וכמ"ש שם המל"מ, לפי"ז אם נתערב הקומץ בהשירים היטב במנחת הסולת מהראוי להיות חייב אפי' אם הקריב מחצה מן התערובות בחוץ, שהרי באותה מחצה שהקריב בחוץ איכא כזית שהוא שעור כדי להתחייב ע"ז בחוץ, ובמחצה הנשאר ג"כ איכא כזית מן הקומץ [לפום מה דקיי"ל דאין קומץ פחות משני זיתים] שהוא כדי הקטרה בפנים, והרמב"ם ז"ל בה' פרה אדומה (פט"ו ה"ד) כתב וז"ל אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקידש בכולן, אם היה הרוב אפר פרה מטמא במי נדה, ואם היה הרוב אפר מקלה אין מטמא במגע אבל מטמא במשא, ויש לדקדק במה שכתב הרמב"ם וקידש בכולן והן הן דברי ר' אליעזר שאמר מקדשין בכולן, ודברי ר"א באמת מתבארים יפה כיון דקיי"ל בסוטה (ט"ז ע"ב) שאפר פרה צריך שיעור שיראה על המים, ודאי דאפר מקלה לא משלים להאי שיעורא ולפיכך צריך שיקדש בכולן שיהא בתערובות שיעור זה מאפר פרה לבד האפר מקלה, משא"כ להרמב"ם שפוסק כת"ק דר"א שהאפר פסול לקדש בו, רק שאם קידש בו יש בו חומר שהוא מטמא במגע אם הרוב אפר פרה ובמשא אם הרוב אפר מקלה. א"כ אפילו נתן מכל התערובות רק כשיעור שיראה על המים הול"ל שיטמאו דהוי לן למיחש דלמא איתרמי לי' אפר פרה לחוד ועכ"פ הו"ל להרמב"ם לבאר דעכ"פ מטמא מספק כה"ג, וראיתי אח"ז שעמד בזה בשו"ת עמודי אור (סי' ע"א אות י"ד) והוכיח מזה דס"ל להרמב"ם ז"ל בזה דיש בילה עכ"פ באפר ואפר ובכה"ג ליכא ספיקא כלל עד שיקדש בכולן ובפחות מזה אינו מטמא דאמרינן יש בילה באפר אפי' לקולא עכ"ל יעו"ש, ולפי"ז ה"ה קמח בקמח יש בילה כמו אפר באפר ובמחצה מן התערובות אם הקריב בחוץ מהראוי להתחייב והדרא קושיא לדוכתי' ודוק:

וכבוד ידנ"ע הגאון הגדול כקש"ת ר' ארי' ניב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר יצ"ו כתב לי וז"ל, וע"ד הקו' על מה דדקדק הרמב"ם בהא דנתערב הקומץ בהשירים וכתב אם הקריב כולה בחוץ דמשמע מלשונו דאינו חייב עד שיקטירנה כולה בחוץ והוא סותר ד"ע שכתב בה"ח דאם הקטיר כזית מן הקומץ בחוץ חייב נראה לענ"ד במעט חיפוש אם אין סתירה לזה, עי' זבחים (ק"י ע"א) אב"ל חסרון דחוץ שמי' חסרון או לא שמי' חסרון מי אמרינן כיון דנפק איפסלו להו מה לי חסר מה לי יוצא, א"ד יוצא דאיתיה בעיניה אין דליתיה בעיניה לא ונשאר בספק וכן פסק הרמב"ם ז"ל, ועי' מנחות (נ"ז ע"א) בעי ר"פ, וכן לעיל (צ"ט ע"א) ובחגיגה (ט' ע"א), ולכאורה צריך להבין הא הכלל הוא דכל דבר שאם עלה לא ירד מקרי מתקבל בפנים, א"כ מאי דמיא חסר ליוצא הא יוצא אם עלה לא ירד אבל חסר דהוי כבעל מום עי' מנחות (ט' ע"ב) לכאורה אם עלה ירד:

לכן נראה לענ"ד כך זה הכלל דאמרינן כל שאם עלה לא ירד מקרי מתקבל בפנים ואם העלה בחוץ חייב, לא גלתה תורה זאת רק בהדבר הנקטר בחוץ דעיקר החיוב משום שמקטיר בחוץ. רק אם הוא דבר הפסול פטרה אותו תורה משום דלא מקרי הקטרה, אבל אם הוא פסול שכזה שאם עלה לא ירד מקרי שפיר הקטרה, אבל אם הקטיר רק כזית ונשאר שאר הקומץ וזה דחייב רק על כזית אף שההקטרה הוא דוקא בכל הקומץ, כבר כתב רש"י ז"ל (ק"ט ע"ב) שכתב ולרבנן בהני נמי הויא הקטרתן בכזית וכו' ותנן הקטיר קומצה פעמיים כשרה יעו"ש, חזינן מזה דהא דהויא הקטרה בכזית ויש עליו שם הקטרת קומץ, ה"ט משום דיכול להשלים, ועי' בתוס' ד"ה מלא חפניו לאו דוקא וכתבו תימא אפילו יהא דוקא הוה מחייבי רבנן אכזית ממנו מידי דהוה אקומץ יעו"ש, ולא אוכל להבין דבריהם דבקומץ כיון שיכול להקטיר פעמיים להכי שפיר חייב בכזית, אבל מלא חפניו הלא אם דוקא הוא הלא בעינן דוקא בב"א כמ"ש רש"י ד"ה מלא חפניו דוקא ובב"א יעו"ש, עכ"פ זה דחייב גבי קומץ בכזית הוא משום דהשאר מקרי בר הקטרה אף דעתה דהקטיר בחוץ אינו יכול להקטיר השאר בפנים, אהכי חייב רחמנא, אבל כ"ז אם החסרון משום יוצא הוא, וכיון שאם עלה לא ירד מקרי הקטרה, אבל אם לא הקטיר רק כזית והא דחייב משום דהשאר יש להקטיר, וכיון דהשאר אין רשאי להקטיר לא מקרי שיכול להשלים ההקטרה כיון שאין ראוי לכתחילה להקטיר, וא"כ לא הקטיר רק כזית ואין בו שיעור קומץ, רק כיון דזה דאין יכול להקטיר השאר הוא משום פסול יוצא אהכי חייב רחמנא דהוי כאלו לא נפסל ביוצא וחייב, להכי שפיר מבעיא לן אם חסר השאר ג"כ אפשר דג"כ חייב, ולא שייך לחלק בין פסול יוצא דאם עלה לא ירד לפסול חסרון דאם עלה ירד, דזה המעלה שאם עלה לא ירד לא מהני רק על זה מה שהקריב בחוץ

דעשה הקטרה בחוץ ויש ע"ז שם הקטרה, אבל אם הקטיר רק כזית והנשאר לכתחילה לא יקטיר אף שאם עלה לא ירד, עכ"ז כיון שלכתחילה לא יקטיר לא מהני לעשות הקטרת כזית להקטרה ועכ"ז חייב אם הקטיר כזית משום דחייבי' רחמנא אהכי, א"כ שפיר פריך הגמ' מה לי פסול יוצא מה לי פסול חסרון א"ד יוצא איתיה בעיניה אבל חסרון ליתיה בעיניה ונשאר בספק, אבל אם השאר יש עליו פסול יוצא חייב:

וכ"ז אם נעשה רק פסול יוצא או חסרון לאחר שנעשה פסול יוצא, אבל אם נעשה פסול חסרון קודם פסול יוצא ודאי פטור, ולהכי אם נתערב בפנים קומץ בשירים ולא יקטיר לכתחילה קודם שנעשה פסול יוצא או אם הקטירה כולה ועשה מעשה הקטרת כל הקומץ חייב ואי שלכתחילה לא יעלה ע"ז אמרינן כיון שאם עלה לא ירד מקרי מתקבל בפנים והויא הקטרה, אבל אם הקטיר רק כזית והשאר לא יעלה לכתחילה משום דנתערב בשירי', לגבי השאר לא מהני הסברא דאם עלה לא ירד והוי השאר כאלו אינם ראוים להשלים משום פסול דנעשה קודם פסול יוצא ולהכי שפיר כתב הרמב"ם ז"ל דאינו חייב משום העלאת חוץ עד שיקטיר כל הקומץ והויא הקטרה שנתקבל בפנים, ואם שזה סברא חדשה עכ"פ מפשע הגמ' גבי בעיא דחסרון מוכרח לומר כן:

עוד אפשר לומר דהנה כיון שנתערב בשיריה ולא יקטיר משום כל שממנו לאישים. א"כ נדחה כמו שאמר רבא בזבחים (ע"ג ע"ב) השתא דאמר רבנן לא נקריב אם מקריב לא מרצי אף שאם עלה לא ירד אפ"ה אין מרצה וכן משמע בתוס' ומשמע שגם אין מתיר הבשר באכילה ועי' זבחים (כ"ו ע"ב) אמר שמואל פסול בשר אבל בעלים נתכפרו ועי' בתוס' ד"ה אמר שמואל, אלמא דאף דודאי זריקה כשרה היא ואם עלה לא ירד עכ"ז אינו מתיר הבשר ויש לחלק קצת, ולפי"ז אם נאמר דהדם שנדחה לזרוק אף אם עלה לא ירד עכ"ז אינו מתיר הבשר, וא"כ אם הקטיר כזית מזה אינו עושה פגול כמו דאמרינן זריקה המתרת בשר לאכילה עושה פגול, והתוס' (ק"ט ע"ב) ד"ה ומר סבר כתבו וז"ל ויש לומר דעד כאן לא מחייבי רבנן בקומץ אלא משום דחשיב להתפגל על מנת להקטיר כזית ממנה עיי"ש, וכיון דהקטרה שכזה שנדחה אינה מפגלת לא חשיב כזית ממנה להתחייב בחוץ עד שיקטיר כולה ואם אמת הדבר הוא הסבר טוב אכן לא עיינתי אם אין סתירות לזה עכ"ל הגאון דווילקומיר שיחי', ודפח"ח ודברים נמרצים הם.

ומ"**מ** יש לי להעיר בדבריו הנה מה שהקשה כבוד הגאון הנ"ל בהא דאב"ל חסרון דחוץ שמי' חסרון או לא שמי' חסרון מי אמרינן כיון דנפיק איפסלו להו מה לי חסר מה לי יוצא, א"ד יוצא דאיתיה בעיניה אין דליתיה בעיניה לא והדבר נשאר בספק והקשה דהא הכלל הוא דכל דבר שאם עלה לא ירד מקרי מתקבל בפנים, א"כ מאי דמיא חסר ליוצא,

הא יוצא אם עלה לא ירד, אבל חסר דהוי כבעל מום כדאיתא במנחות (ט' ע"ב) לכאורה אם עלה ירד כו' עכ"ל, והנה בעיקר הדבר בחסר הקומץ אם נימא בי' אם עלה ירד מטעם בעל מום כבר העירו בזה התוס' בזבחים (ק"ט ע"א) וכבר הבאתי דבריהם לעיל ומד' התוס' נראה בעליל דמספ"ל אם בחסר ירד מטעם בעל מום יעו"ש היטב, אמנם גם אם נימא דחסר ירד מ"מ לק"מ לענ"ד, דכבר כתבו התוס' בזבחים (ק"ח ע"א) ד"ה שחיטת לילה א"ב כו' באה"ד שהקשו התוס' לר' יהודה דאמר (לעיל פ"ד ע"א) ביצא דמה אם עלה ירד הרי זורק מקצת דמים בחוץ דחייב אע"ג דאין קודש מקבלו ובחד תי' כתבו ושמא לר' יהודה לא הי' חייב והא דדרשינן מקרא לרבות הזורק דלמא בשחוטי חוץ ולא בשחוטי בפנים ועוד כתבו ליישב דהא דמיפטר לר' יהודה משום דאין קדש מקבלו היינו כשאין קדש מקבלו מחמת פסול אחר מלבד פסול זה שיצא לחוץ והעלהו, וניחא נמי מתניתין דמחייב הקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים שהעלן בחוץ אע"ג דאמרינן בריש המזבח (לעיל פ"ג ע"ב) דמנחות לר"י הגלילי ירדו וכן נסכים הבאים עם הזבח דאמרינן לדברי כולן ירדו, ובריייתא דבסמוך, (ק"ט ע"א) דמרבי פסולין לא חשיב נשחטה בלילה ונשפך דמה שמע מינה דר' יהודה הוא ולא מחייבי אהני משום דירדו, ואפ"ה מחייב אקומץ ומנחת נסכים וניסוך המים והיין והיינו טעמא כדפרישית יעו"ש בתוס', וחזינן מזה דיש הרבה דברים דאם נפסלו ביוצא וכיון שעלו ירדו ומ"מ חייב עליהן כשהטלן בחוץ וממילא לק"מ מה שהקשה הג' הנ"ל ויוצא בקומץ הוי כמו חסר, ויעו"ש עוד בתוס' מה שהקשו דלפי"ז קשה מה שהשיב ר' אלעזר בר"ש תחת ר"י הגלילי דאכתי תקשי ליה אף הקומץ בפנים והעלה בחוץ כיון שהוציאו פסלו, ועי' בתוס' מרן רעק"א ז"ל במשניות ריש פ' השוחט ומעלה מה שהקשה על הס"ד יעו"ש ולפמ"ש מהתוס' לכאורה לק"מ יעו"ש ודוק:

ומה שהקשה ע"ד התוס' ד"ה מלא חפניו לאו דוקא וכתבו בתוס' תימה אפילו יהא דוקא הוה מחייבי רבנן אכזית ממנו מידי דהוה אקומץ וע"ז הקשה וכתב דלא יוכל להבין דבריהם דבקומץ כיון שיכול להקטיר פעמיים להכי שפיר מחייב אכזית, אבל מלא חפניו הלא אם דוקא הוא הלא בעינן דוקא בב"א כמ"ש רש"י ד"ה מלא חפניו דוקא ובב"א עכ"ל, הנה כבר עמדו בזה הפמ"א והחק נתן בחי' יעו"ש, ועי' במל"מ ה' מעשה"ק (פי"ט הי"ב) ד"ה ומש"כ רבינו כו' שתמה בד' רש"י דמאי הוצרך לומר בבת אחת הא אפי' אי לא בעינן בבת אחת פוטר ר"א כמו בכזית קומץ בחוץ דפוטר אע"פ דאם הקטיר קומצה פעמיים כשרה כדאיתא במנחות (כ"ו) יעו"ש ובאמת לק"מ דרש"י כוון רק ליישב

קו' התוס' דלהכי קאמר לרבנן מלא חפניו לאו דוקא דאי דוקא הא בעינן דוקא בב"א ולהכי ל"ד לקומץ וז"ב ודוק:

והנה בשנת תר"צ בח' שבט הייתי בק' ריגא והצעתי כל החזון הנ"ל לפני כבוד הגאון הגדול ר' מנחם מנדל ז"ק שליט"א הגאב"ד שמה והראה לי בכי"ק חי' הגאון מופה"ד מרן ר' מאיר שמחה זצ"ל שעמד בקו' על הרמב"ם ז"ל שכתב אם הקריב כולה בחוץ וכמו שהקשיתי אני ונתן לי רשות להעתיק הדברים מה שנוגע לדברינו הנ"ל והנני מציג כאן דברי הגאון הנ"ל וז"ל בחידושי זבחים (ק"י ע"א) נראה בעיני דאם נתערב חצי קומץ במנחה והקטירו בחוץ דפטור דמיבטל בטיל דחצי קומץ לאו עולין הוה, וההצטרפות שלו עם חבירו ג"כ בטל ע"י הקטרתו. ונמצא דבא הביטול וההקטרה ביחד וזה מסתבר, ועמדתי על זה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב קומצה וחזר קומצה לתוכה והקריב כולה בחוץ חייב ודוקא כולה וכמ"ש, ואם נתערב חצי קומץ במנחה בלא הקטרה לא בטל, דאם תאמר דלא יבטיל חזי להצטרף עם האחר דאם הקטיר עלה לבעלים, רק הכא דבטל ההצטרפות ע"י ההקטרה וצ"ע עוד בכל כללא דעולין ודוק, עכ"ל הגאון זצ"ל בחי', ועוד הראני מה שכוונתי לד' הגאון ז"ל בחי' למנחות (כ"ג) וז"ל בחי' והנה פלוגתא דר"ח ורב חסדא תמוה מאוד כמו שהקשו התוס' דמשנה מפורשת בזבחים (ע"ז) אין דם מבטל דם, וגבי כסוי אין דם מבטל דם דכל כי האי סתמא פליג עלייהו ר"ח וסתמא דהכא מדחיק הש"ס לשנוייה אליבייהו וזה באמת דבר זר, והנראה לענ"ד דיש תרי גווני בטול, בטול הדבר בעצמו והעדר מהותו מצדו כלל, אופן שני בטול הקשר ופרוד החבור והצירוף, והנה כבר ביארתי בזבחים טעמיה דר' יהודה דמין במינו לא בטל משום דאם נתערב מין במינו לא נתחלף טעמו ומהותו אל השאר המעורבים, שמהיכי תיתי יפרד ויבדל המהות מאותו דבר לדבר אחר שעיקר הוא בשביל השינוי, משא"כ הכא שאין כאן שינוי, נמצא דאינו בטל ממציאותו כמו בשר שנתערב באלף חתיכות אף אם יבשלם מי יברח טעמו הלא יתקיים בכל הפרטים שמהם נתהווה הכלל הזה רק שאינו מורגש, וכיון שלא נפסד מציאות הדבר ממילא חייב אם יאכל בכא"פ כיון דמציאות הדבר לא נתבטל א"כ כל נקודה ונקודה ישנה במציאותו וכי יאכלם אף בזאח"ז חייב ומאי איכפת לן, לא כן הכא דבעי שיעור בבת אחת כמו כזית מנבילה בטומאת מגע וכן קומץ דבעי שיהא השיעור שלם ומתיחס כל החלקים לתכלית אחד להקרא קומץ וכן מנחה קודם קמיצה בזה אף דמין במינו לא בטל מ"מ הקישור שיש להחלקים נפרד ומתגבר קשור התערובות מול קשור הביטול, וכי יומשך הקשור אל המבטל, הוי כחלקים מפוזרים שאינן נעדרין ממציאותן אבל אין מתקשרין יחד, ובזה בעי שלא יהא פעמים קשור התערובות כאחד

ופליגי בהא ר"ח ור"ח לבתר מי אזלינן ופלוגתתם צ"ב רב] ולכן אמר הגמ' בבכורות דמטמאים במשא, רק דאינו מטמא במגע, וכן הכא פריך דליבטל ההתיחסות של הקומץ בשירים והוה קומץ שאינו שלם וכן כולהו בהך דליבטלי שירים הך דטבלא דבעי שיהא השיעור בפעם אחד, ומתורץ לפי"ז קו' רש"י מאי דלא פריך דליבטלו טיבלא הך דשירים והוה רבה סולתה דזה לא קשיא דהוה מין במינו ולא בטל להתיחס להקרא סולת דידה, רק היא נקודה בפני עצמה ובטל הצירוף וההתיחסות אל הקומץ ולא מקרי קומץ שלם, ואף דאם קמצה פעמיים כשרה, הכא דבטל הצירוף גרע, משום דכח המבטל מבטל הצירוף, ולא בעי הגמ' רק בשמפוזר בלא שום דבר המתנגדו, אבל בשהמתגד מבטלו בודאי אינו עשרון שלם ולא קומץ שלם. ואף אם יקטירם כאחת הוה כמגע של כל התערובות דאינו מטמא במגע כמ"ש הכ"מ בשם הרי"ק בה' אבוה"ט (פ"א) עיי"ש ודפח"ח, ועוד דקיי"ל דאין הקטרה פחותה מכזית, משא"כ גבי דם וכסוי ודוק בכ"ז:

ונראה דלפי תירוץ הגמרא משום דר"ז הוא רק מה שנוגע להקטרה דקומץ חבירו, אבל לשירים דאכילה לא, ואם כן אם הוי מבטלי טיבלא לשירים היינו דיפסד צירוף השירים ולאו אזכרה אחת נינהו דליבעי צירוף וחסר לא הוה דהא בפרוד איתה א"כ מותרים לאכול השירים ודלא כתוספות ואפשר דלר' ינאי לעיל (ד"ט ע"ב) דיליף שירים שחסרו מן המנחה זה יורה שתהא שלימה כמו שהיתה, היינו שלא יפסד הקשור והפירוד ובזה שפיר מבטל הטבל השירים ואסורים השירים באכילה, ולפי"ז פליגי טובא ודלא כפירש"י דמשמעות דורשין איכא בינייהו, אך זה דחוק דלפי הצעה הנ"ל לפום המסקנא לרבנן דמין במינו בטל ואשירים לא גלי קרא א"כ יאסרו השירים באכילה וזה אינו במשמע כלל ודוק היטב, עכ"ל הגאון מופת הדור מרן רמש"ך זצ"ל בחי' אות באות ות"ל ב"ה כי בעיקר חידושו כוונתי אני לדעתו הגדולה:

סימן ב

בעזה"י.

לבאר שי' הרמב"ם ז"ל בדין בכור בחו"ל. לכבוד יד"נ הרב הגאון המובהק המפורסם נ"י ע"ה כו' כו' כש"ת מו"ה ר' **שלמה נתן נטל קוטלר** שיחי' לברכה בעהמ"ח ס' בית שלמה ועוד, בק"ק דטרויט אשר במדינת **אמריקה** (מלפנים הגאבד"ק לוקניק יצ"ו).

הנה כתר"ה במכתבו היקר לי הביא בשם כבוד מרן הגאון האמתי ר' יצחק יעקב הגאב"ד ור"מ דפאניוויעז זצ"ל מה שחידש עוד בהיותו ר"מ בסלאבודקה וז"ל לשי' הרמב"ם ז"ל בה' בכורות (ופ"א ה"ד) דבכור בחו"ל אינו קדוש ליקרב, נראה דאם שחטו בחוץ

פטור כיון דאינו ראוי לפתח אהל מועד וזה לא מקרי פסולו בקדש, ולפי"ז מהראוי הי' להיות אם שחטו בחוץ שיהא מותר מה"ת כיון דדעת התוס' בקדושין (נ"ז) דכל האיסור דשחוטי חוץ הוא רק דילפינן מחולין שנשחטו בעזרה יעו"ש ואף לפי דעת רש"י דכתב דמי התירה נראה דדוקא בשחוטי חוץ דגלתה תורה שהיא שחיטה פסולה כיון דחייב להקריב בפנים, משא"כ היכא דאין כאן שחוטי חוץ הוי כמו קדשים שמתו, ולפי"ז גם מה"ת אין כאן איסור לעשות השחיטה כיון דמטיל מום הוא ג"כ מדרבנן אף דמפסידו, ולהרמב"ם דהוא מה"ת נראה דדוקא בבכור בזה"ז, משא"כ בבכור בחו"ל כיון דאינו ראוי להקריב בשום אופן אין כאן איסור, ולפי"ז בזה שהעלו האחרונים דבס' בכור מתירין להטיל מום יהי' מהראוי שמותר גם לשחוט, אמנם באמת אם כן יקשה על כל הפוסקים שסתמו דבריהם דבספק בכור אסור ונאכל במומו דהרי יכולין לשחוט ואין כאן איסור, ולפי"ז יהי' מוכרח מדבריהם דגם להטיל מום אסור כיון דעיקר הספק בדאורייתא לענין גיזה ועבודה, עכת"ד הגאון ז"ל ועוד האריך מעט בענין קדשים שמתו דיצאו מידי מעילה אם עכ"פ איכא בהו איסור דאורייתא וכתר"ה ברוב ענותנותו הציע לפני לשמוע חות דעתי הקלושה ולתשובתו הנני ואשר ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר:

ולענ"ד לולי דברי הגאון ז"ל שכל דבריו אצלי כדברי האורים הי' נראה לי פנים אחרים בזה והוא דלכאורה טובא יש לתמוה בזה דא"כ לפי שי' הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פ"א הכ"ו) דתרומה ומעשר אפי' בימי עזרא אינו מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד ובזמן שכל ישראל שם, וכיון דגם בבית שני לא הי' נוהג תרומה ומעשר אפי' בא"י, והו"ל גם א"י ממקום שאי אתה מביא מעשר דגן, ומעתה גם בכור בא"י בזמן בית שני אינו קדוש וה"ה כחולין לפי שי' הרמב"ם ז"ל, וכ"ת ה"נ מלבד שאין עולה כן על הדעת אבל הלא מפורש הוא בירושלמי מס' שביעית (פ"ו ה"א) א"ר אלעזר מאליהן קיבלו עליהן את המעשרות מה טעם בכל זאת אנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוייו וכהנינו, מה מקיים ר"א ואת בכורות בקרנו וצאנינו מכיון שקבלו עליהן דברים שלא היו מחויבים עליהם אפי' דברים שהיו מחויבין עליהן מעלה עליהן כאלו מאליהן קבלו כו' יעו"ש, הרי דבכורות בימי עזרא הוא מה"ת, וחפשתי ומצאתי בחת"ס יו"ד (סי' שי"ח) שהעיר כן ונדחק טובא יעו"ש, ואח"ז ראיתי גם במנ"ח (מ"ע י"ח) שכתב באמת לפי דעת הרמב"ם ז"ל דבבית שני לא היו מקריבין בכורות מה"ת, והוא תמוה טובא וכנראה אשתמטתי' לפי שעה ד' הירושלמי שביעית והחת"ס כתב שהוא שקר מוחלט יעו"ש:

ולזאת היה נראה לי דבר חדש בעזה"י דהנה הרמב"ם ז"ל פסק כר"ע בתמורה (כ"א ע"ב) דאמר יכול יעלה אדם בכור מחוצה לארץ בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו, ת"ל ואכלת לפני ד"א מעשר דגנך ותירושך ויצהריך ובכורות בקרך וצאנך ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מעלה בכור וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה בכור, אבל הלא מצינו בפ"ק בכורות (ד' ע"ב) דר' יוחנן ס"ל קדשו בכורות במדבר, ואע"פ דבמדבר עדנה לא היו מחויבים בתו"מ וממקום שאי אתה מביא מעשר דגן אי אתה מביא מעשר בהמה ובכורות, ומוכרח מזה דדוקא בזמן שנוהג בא"י תו"מ מה"ת ואז כיון דבא"י נוהג מה"ת ובחו"ל אינו נוהג שפיר אמרינן ממקום שאתה מביא כו', ובחו"ל לא קדשו בכורות וה"ה כחולין, אבל בשעה שגם בא"י אינו נוהג מעשר מה"ת, ליתי' כלל היקשא בכור למעשר דגן, ולהכי במדבר שפיר קדשו בכורות והקריבו כדאי' בבכורות הנ"ל, וכן בימי עזרא הי' נוהג בכורות מה"ת, וה"ה בזה"ז בכור בחו"ל שפיר קדוש מה"ת ושפיר סתמו כל הפוסקים דבכור בזה"ז בחו"ל הוא איסור מה"ת ולענ"ד הוא נכון ודוק:

וכעין זה מצינו לענין עבור שנים דקיי"ל בסנהדרין (י"א ע"ב) דאין מעברין את השנה אלא ביהודה ובכל האופנים דוקא בא"י ואם עברוהו בחו"ל אינו מעובר עי' רמב"ם ה' קדה"ח (ספ"א), והתוס' בסנהדרין הביאו בשם הירושלמי דכשאין יכולין לעבר אותה בא"י מעברין אותה בחו"ל ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחו"ל, ואע"כ דבעינן לשכנו תדרשו, מ"מ אם אי אפשר לקדש בא"י מעברין בחו"ל, וה"ה הכא לענין קדוש בכורות ודוק:

ועפי"ז אפשר ליישב מה שהקשה בס' אור חדש בפסחים (ג' ע"ב) בשם הגאון מרן השאג"א ז"ל בהא דכתבו התוס' שם שמי שאין לו קרקע פטור מלעשות הפסח, א"כ איך עשו פסח במדבר, ואי תימא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, אכתי קשה למ"ד בסוכה (כ"ה) דהטמאים מישאל ואלצפן היו, והלא הם לגמרי היו פטורין מפסח דהא לווים היו ולא נטלו חלק בארץ עכ"ד, ולפמ"ש לק"מ דהא דכתבו התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מלעשות הפסח היינו דוקא לאחר שנתקדשה א"י ואז יתרון לא"י על חו"ל וכל מי שאין לו קרקע שפיר פטור מפסח לפי שי' התוס', משא"כ קודם שנתקדשה א"י כך לי א"י כמו חו"ל ואין לא"י שום יתרון על חו"ל שהרי גם אי נימא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו מ"מ כ"ז שלא באו לתוכה וקדשוה לא קדשה כדמוכח לה בנדה (מ"ז) ועוד בכ"מ לכן בזה ל"ש כלל לתלות חיוב הפסח אם יש לו קרקע וז"ב:

ולהיות כי דבר חדש הוא חפשתי בספרי האחרונים ובא לידי בשאלה ס' אבני גזר מהגאון ר' אברהם מסאכאטשוב זצ"ל שו"ת חיו"ד (ובסי' תי"ב) מצאתי ת"ל ב"ה שגם הוא ז"ל

אומר כן דבזמן שבא"י אינו נוהג מעשר דגן מה"ת ל"ש ההיקש בכור למעשר אלא בכור קדוש מה"ת ממילא לאחר שפסקה קדושת הארץ מה"ת נוהג בכור אפי' בחו"ל אע"פ שאינו נוהג מעשר ודכוותי' אשכחן לגבי הלל ושירה קודם שנכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה, אבל משנכנסו לארץ לא הוכשרו ארצות שבחו"ל לומר שירה, ובמגילה (י"ד) כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון, ה"נ קודם שנכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות להביא משם בכורות וזה מוכח מקרא דכתיב אך בכור שור וכשב כו' ובשרם יהי' לך משמע לאהרן עצמו שקרב במדבר ואף דמעשרות ליתנייהו במדבר, משבאו לארץ נפסל חו"ל, וכיון שגלו ופסקה קדושת הארץ חזרו לחיוב הראשון להביא בכורות מחו"ל, ומה שלא קבלו מבבל משום דמדרבנן נתקדשה הארץ בימי עזרא ולא הוכשרו כל הארצות להביא בכורות עכ"ד הגאון הקדוש הנ"ל, ות"ל ב"ה שכוונתי לדבריו הקדושים:

אמנם לאחר העיון בעזה"י ראיתי דהקו' מהא דבזמן עזרא הקריבו בכורות אע"פ דמעשר דק לא הי' נוהג מה"ת, והגאונים הנ"ל נתלבטו בזה, אבל באמת מעיקרא ליתא והוא בשום אל לב דלכאורה תמוה טובא דבה' תרומות (ספ"א) אומר הרמב"ם ז"ל דתרו"מ בזמן עזרא אפי' בא"י לא הי' נוהג אלא מדרבנן, ובה' שמיטה ויובל (פי"ב הט"ו) כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל וכיון שגלו בחרבן הראשון בטלה קדושת ערי חומה שהיו בימי יהושע כיון שעלה עזרא בביאה השניה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע, מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר עכ"ד, והרי דבימי עזרא נהג מעשר מה"ת וראיתי אח"ז שעמד ע"ז הרדב"ז ז"ל בביאורו שם להרמב"ם, וצ"ע דלכאורה ד' הרמב"ם ז"ל סתרי אהדדי:

ואמנם כבר ביאר בזה המהרי"ט ז"ל והביאו דבריו בספרי האחרונים דהרמב"ם ז"ל סלל לו דרך חדש לעולם קדושה שניה דעזרא קדשה לע"ל רק מפני שאין יושביה עליה להכי אמר דהפרשת תרו"מ מדבריהם, והאור שמח כתב עוד דטעמא משום דבספרי דריש מקרא והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לד' דעל תרומה קאי ואיתקש תרומה לחלה דבעי ביאת כולכם ולא ביאת מקצת יעו"ש, לפי"ז הא דכתב הרמב"ם ז"ל בה' שמו"י דנתחייבו במעשר הכוונה רק דהם באמת קדשו הארץ בקדושה גמורה שעפ"י אותה הקדושה ראויה להתחייב במעשר מה"ת והא דאין כל יושביה עליה הוא סבה צדדית שמפ"ז אינו נוהג מה"ת, אבל עיקר הארץ ראויה וקדושה להתחייב במעשר מה"ת, ומרן הכ"מ תמה טובא על שי' הרמב"ם והקשה דא"כ איך הוכיח ר' יוחנן ביבמות

(פ"ב) דר' יוסי ס"ל דתרומה בזה"ז דאורייתא מהא דסובר בסדר עולם דקדושה שנייה לא בטלה, הא אע"ג דקדושה שניה לא בטלה אפ"ה היה תרומה מדרבנן משום שלא היה ביאת כולם, והמהרי"ט בקמא סי' (כ"ה) כתב דלק"מ משום דבהדיא מבואר בס"ע שם דמקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע גם לענין תרומות ומעשרות, והכי תניא התם מה ביאתן בימי יהושע נתחייבו במעשרות ובשמיטין אף ביאתן בימי עזרא כן כו' אלמא דס"ל לר' יוסי דתרו"מ בימי עזרא היה מן התורה ושפיר הוכיח ר' יוחנן עכ"ד יעו"ש. ותמהני שהרי אותו הלשון של הס"ע העתיק הרמב"ם ז"ל בה' שמו"י כמו שהבאתי לעיל ומ"מ סובר הרמב"ם דתרו"מ בימי עזרא אינו אלא מדרבנן וע"כ כמ"ש דהא דקתני בש"ע אף בימי עזרא כן היינו רק לענין הקדושה דקדיש מה"ת אבל מ"מ תרו"מ נהג רק מדרבנן וכמו שכתבתי ויש להאריך הרבה בזה ואכ"מ, והכ"מ בה' שמו"י (פ"י ה"ה) כתב דלאחר גלות עשרת השבטים היו מצפים שיחזרו כמו שחזרו לבסוף, והפ"י גיטין (ל"ו) כתב ליישב שי' ר"ת ז"ל דסובר דבבית שני נהג יובל והא דאמר בערכין (ל"ב) מנו יובלות לקדש שמיטין דמשמע דיובל לא נהג היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דלא חזרו עשרת השבטים שגלו ולא היו בגלות בבל אלא ב' שבטים וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה אבל במסקנא דאמרינן דירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצא דהיו שם מי"ב שבטים ואע"ג שלא עלו כולם חשיב כל יושביה, וכתבו בתוס' ומיהו קשה דזיל קרי בי רב הוא דבעזרא מני לכל י"ב שבטים עכ"ד, וע"ז כתב הפנ"י ליישב שי' ר"ת דודאי עיקר סברת הש"ס שם בגמרא דכיון דבימי עזרא לא סלקו אלא מיעוט השבטים כדאמר התם בגמ' בימי עזרא דכתיב בהו כל הקהל כאחד ארבעת ריבוא א"כ פשיטא להו דלא הוי אלא מיעוט השבטים ולא מקרי כה"ג בבואכם אלא דמהאי סברא גופא ודאי לאו קושיא אלימתא היא דנהי דבימי עזרא ממש לא סליקו אפשר שאח"כ עלו רוב השבטים אלא דאפ"ה מקשה הש"ס שם שפיר למאי דס"ד דעשרת השבטים נשארו לגמרי במקומן וא"כ לפי"ז לא עלו כלל כל ימי בית שני ואפילו לעתיד מצינו פלוגתא בפרק חלק אם עתידין לחזור, משא"כ למסקנת הש"ס דירמיה החזירן וא"כ גלו ג"כ לבבל ואפשר שלאחר ימי עזרא עלו ג"כ והיה שם רוב מכל הי"ב שבטים ונהוג שפיר יובל מדאורייתא עכת"ד, ועי' בעזרא (סי' ב' פ' ס"ד) בפירש"י ז"ל שהביא בשם הס"ע שעלי משאר השבטים יעו"ש, ומכ"ז מבואר דכל ימי הבית שני היו מצפים שיחזרו כולם ולפי"ז בימי עזרא ראוים היו בכל יום להתחייב בתרו"מ מה"ת ומעתה נראה לי ברור דהא דמקשינן בכור למעשר דגן דממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור הכוונה רק ממקום שהוא ראוי להביא מעשר דגן שוב חייב בבכור מה"ת ובימי עזרא שפיר מקרי

ראוי להתחייב מה"ת מטעם דהארץ שפיר נתקדשה מה"ת לדין חיוב תרו"מ ורק חסר התנאי דכל יושביה עליה וכיון דהיו מצפים שיחזרו בכל יום וינהגו תרו"מ מה"ת שפיר מקרי ראוי להביא מעשר דגן ומחויבים בבכור מה"ת וגם הא שכור הוא קדושה הבאה מאילי' ולהכי אפי' לשי' הרמב"ם ז"ל דבכור בחו"ל אינו נקרב וה"ה כחולין אבל בכור בימי הבית שני שפיר קדוש וקרב מה"ת והדברים נכונים ומסתברים בעזה"י ודוק:

וראיתי בבאור הרדב"ז להרמב"ם ה' תרומות (פ"א ה"ה) כתב וז"ל ואיכא למידק הכא דעולי בבל קדשוה לשעתה ולעתיד לבא וא"כ תרומות ומעשרות נהגו בבית שני מן התורה ורבינו כתב בסוף הפרק שלא נהגו אלא מדרבנן דבעינן ביאת כולכם ובימי עזרא לא עלו כולם [והוא קו' הראב"ד ז"ל בס"פ], וראיתי מי שכתב דלא הועילה קדושת עזרא כיון שלא באו כולם למפרע אלא מדרבנן, אבל כל ימי הבית עשו הכל כדין תורה תרומות ומעשרות שמיטין ויובלות כי היו מצפין תמיד לביאתם אבל אחר החורבן נתייאשו מביאתם ונשאר חיובם מדבריהם לבד בזמן הזה זהו דעת הרמב"ם ז"ל עכ"ל, ואין זה נכון כלל כיון דבעינן ביאת כולם ולא באו איך אפשר שהיו נוהגין בתרומות ומעשרות מן התורה ומי יאמין שיתחלף בהם בין קודם יאוש לאחר יאוש והלא כבר נתייאשו מעשרת השבטים שלא נודע מקומם ואיך יהיו נוהגין מן התורה כו' עכ"ל הרדב"ז, ולפימ"ש יש מקום לשי' הגדול שהביא הרדב"ז וכבר נתבאר היטב דבאמת היו מצפין שיבואו ויחזרו ושפיר היה ידוע להם מקומם, ובכל האופנים דברינו נכונים בעזה"י:

ובבכורות (מ' ע"א) במתניתין גבי מומי בכור מעשה שמיעך ולא יצא כו' ובגמ' תניא א"ר יוסי מעשה בפירן של בית מנחם שמיעך ולא יצא ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר' עקיבא ואסר ר' יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע לר"י בן נורי כו' אמר לו ר' יוחנן בן נורי לר' עקיבא כו' עד מתי אתה מאכיל לישראל קדשים בחוץ [שאין בו מום ובקדושתו הוא, רש"י] עכ"ל הגמ', וראיתי בס' שי למורא שהקשה אמאי לא קאמר דשוחטים קדשים בחוץ דכרת לשוחט הוא מוקדם וא' מתי' הוא דהיה בכור חו"ל ובכור חו"ל סובר ר"ע בתמורה (כ"א) דאינו נקרב וא"כ מאחר דבכור חו"ל אינו נקרב שוב אינו חייב עליו משום ש"ח כי אינו ראוי לפתח אהל מועד ורק קדשים בחוץ הוא דהוי היינו אכילת קדשים בחוץ ולא שחיטת קדשים בחוץ כי אינו ראוי לפתח אהל מועד וקודש הוא עכ"פ עכ"ל, ודבריו תמוהים למאד דהרי לדעת ר"ע בכור בחו"ל אינו נקרב ואינו ראוי לפתח אהל מועד וממילא אין בו משום שחוטי חוץ לפי"ז כשנשחט בחוץ הדר הו"ל קדשים שמתו דיצאו מידי מעילה וכבר נתבאר ל"מ לפי שי' התוס' בקדושין (נ"ז) דקדשים שמתו אין בהם איסור דאורייתא וכשנשחטו הם מותרים באכילה, אלא אפי' לפי דעת רש"י

ז"ל שכתב דאסורים באכילה מטעמא דמי התירם זהו דוקא בשחוטי חוץ דגלתה תורה דהיא שחיטה פסולה כיון דחייב להקריב בפנים, משא"כ כאן דאין בו משום שחוטי חוץ הרי הוא קדשים שמתו ומותר גם לפי דעת רש"י ז"ל וכמ"ש גם כתר"ה בשם הגאון מפאניוויעז זצ"ל, ועי' במ"ש בספרי מקור ברוך (סי' כ"ה) מה שהבאתי ד' המרדכי בסוף יבמות לענין בכור בזה"ז שכתב דאיכא שני כריתות משום שחוטי חוץ ואוכל קדשים בטומאת הגוף ותמהתי ג"כ דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה ושוב אינו קדשים בטומאת הגוף יעו"ש, וכאן בבכורות י"ל דעכ"פ איסור מדרבנן איכא כמו בחטאות המתות דעכ"פ אין נהנין מדרבנן, ויותר נראה לי דמזה ראי' דבכור בזה"ז הוא דאורייתא דנראה דהמעשה הי' אחר החורבן ולהכי איכא איסור אכילת קדשים בחוץ והא דלא קאמר משום ש"ח משום דכבר נעשה מעשה השחיטה ועי' עוד בכורות (ל"ו ע"א) נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא, ובגמ' התם הוא דקדשים בחוץ לא אכיל ויעו"ש ברש"י ולא נקט האיסור משום שח"ח ובאמת הרמב"ם ז"ל כתב הטעם משום שח"ת יעו"ש ודו"ק:

והנה כת"ר פלפל בחכמה לענין קדשים שמתו עפי"ד התוס' קדושין הנ"ל דדעתם דש"ח מותר באכילה וראיתי להעיר בזה הנה בחולין (ס"ט ע"א) בעי ר' חנינא הוציא עובר את ידו בעזרה מהו מי אמרינן מיגו דהוי מחיצה לגבי קדשים כו' ותיבעי לך קדשים קלים בירושלים ופירש"י ז"ל דהחזירה והכניסוה לעזרה ושחטוה, וליכא למימר בשוחט שלמים בירושלים והוציא העובר את ידו לחוץ דא"כ אף הבהמה אסורה משום שוחט קדשים בחוץ יעו"ש, ובתשו' מרן רעק"א מהדו"ת (סי' י') פשיטא לי' דבשחיטה בירושלים אף דאם אסורה משום שחוטי חוץ, מ"מ בן ט' חי הנמצא בתוכה ניתר בשחיטת עצמו כדין הנמצא במעי טריפה ועפי"ז הקשה שם לדעת הפוסקים בן ט' חי שהוציא ידו לחוץ והאם היתה טריפה אותו היד אינו ניתר בשחיטת עצמו, וא"כ יש נפ"מ בבעיא זו גם בשחטה בירושלים אם שחטו אח"כ להעובר שאם נחשב העובר יוצא יהי' היד אסור עי"ש, ובאמת נראה דהולד עצמו נאסר משום שחוטי חוץ ולא מהניא ליה שחיטת עצמו, ולא דמי לנמצא במעי טריפה שהאם טריפתה אוסרתה וולד שאינו טריפה מותר אבל הנשחט בחוץ שחיטתה אוסרתה וכיון דאהני שחיטה לולד לטהר מידי נבילה נאסר הולד ג"כ וכדאיתא בתמורה (י"ב ע"א) וכמ"ש הרא"ש בפרה פ"ב דמקרי שחיטה בולד לא בתורת היתר בלבד וכמ"ש מזה במקור ברוך סי' ל"ד וז"ב לענ"ד, ויש להעיר לענ"ד בהא דבעי דהוציא העובר את ידו בעזרה, דהלא בהמה המקשה לילד היא עכ"פ חולה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה וכמו שהעתיק התוי"ט לשונו דהוא מחולאים קשים וחולה פסול לקרבן וכדאי' בבכורות (מ"א ע"א) והוא בכלל בע"מ ועי'

ראה"ש (ו') שהיה חולה בעצרת יעו"ש ברש"י ותוס' ועוד בכ"מ ובע"מ גם אם עלה ירד ולפי"ז פשיטא דגם הולד פסול וצ"ע לכאורה, והגאון מרן רעק"א בתשו' (סי' פ"ג) הקשה אמאי לא מוקי לה בזבחים (ע"ד) שנתערב שור אחד שגורר רגליו מחמת שנפל והוא ספק טריפה ונתערב עם עוד שוורים שהם גוררים רגליהם ואינו ידוע שנפלו ותלינן בשגרונא והם כשרים, ובאמת שהוא תמוה שהרי חולה פסול לקרבן וא"כ אלו שוורים שגוררים רגליהם הרי הם חולים ופסולים לקרבן, ועי' ביומא גבי חלה השעיר מרכיבו על כתפו ואע"פ דגם שעיר המשתלח מומים פוסל בו, וכנראה שהרמב"ם ז"ל הרגיש בזה שכתב חלה השעיר ואין יכול להלוך, והיינו דזה ל"ה חולי כ"כ ודוק:

והנה שלחתי דברי תשובתי לכבוד ידיד נפשי עוז הגאון הגדול פ"ה כקש"ת מוה' ר' ארי' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר והשיב לי בזה"ל יקרת מכתבו עם חד"ת קבלתי עש"ק העבר ויש בהם הרבה דברי חכמה ואבא על דבריו, מה שכתב בשם הגאון ר' יצחק ז"ל דבכור בחו"ל לא הוי שחוטי חוץ ומותר משום קדשים שמתו, ידידי לא כן עמדי דכבר כתבתי לו דלא דמי קדושת בכור לשאר קדשים, דבשאר קדשים קדושתן משום הקרבה וכיון שמתו ולא חזו להקרבה פקעה קדושתן, אבל קדושת בכור קדושתו עצמיות לא משום הקרבה דהא גם שגר קדוש בבכורה ולזה גם כשמת אסור בהנאה כמו שנמצא הרבה דבכור שמת צריך קבורה ודאי דהוי דאורייתא, ויעוין ב"ק (י"ב ע"ב) ומשני רבינא דבכור בחו"ל ואליבא דר"ש, והקשו בתוס' ד"ה ואליבא דר"ש וא"ת ואמאי קאמר אליבא דר"ש כ"ש אליבא דר"ע, והנה רש"י ז"ל כתב בד"ה תמים חי אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה דקדשים השחוטים בחוץ הם. ולהכי הלא אי אפשר לאוקמא אליבא דר"ע דלר"ע ל"ה קדשים בחוץ ומדלא משני התוס' הכי ודאי מוכח כמו שכתבתי דבכור גם לר"ע אסור, ואפילו למאן דסובר דקדשים בחוץ מותר, אבל לא בכור כמו שכתבתי:

ובעיקר החידוש דבכור ליכא משום שחוטי חוץ משום שאם עלה ירד, נראה לענ"ד שבאמת קדושה יש בו רק שהוא פסול להקרבה, עי' בכורות (נ"ג) כאן ליקדש כאן ליקרב ופסול חו"ל הוי רק בבכור, אבל בכל הקדשים ליכא פסול הזה וכיון דכשר בכל הקדשים ממילא גם בכור אם עלה לא ירד, עי' תוס' זבחים (פ"ד ע"ב) וז"ל אי נמי שלא לשמן קיל לפי שכשר בכל הזבחים לבד פסח וחטאת וכ"ש הוא מזה דר"ע אית ליה דבעל מום אם עלה לא ירד מפני שכשר בעופות, ואפי' מאן דפליג על ר"ע גבי בע"מ הכא מודה דהתם ההיתר הוא במין הבעל חי, אבל בבהמה בכל הזבחים פסול בע"מ, משא"כ חו"ל שכשר בכל הזבחים ופשוט החילוק, ויעוין בתוס' ע"ז (י"ג ע"ב) ד"ה נועל דלת בפניה

הקשו למה לא עשו תקנה בבכור, משמע דשוה בכור לכל הקדשים לענין תקלת אכילה ושחיטה יעו"ש, ומה שהביא בשם הספר שי למורא דהא דלא קאמר משום שחוטי חוץ, אפשר דהי' אחר החורבן וסבירא ליה קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא וליכא משום שחוטי חוץ ועכ"ז אסור משום קדשים שמתו כמו שכתבתי משום דבכור שאני, א"נ דהוי בעל מום עובר ואינו חייב משום ש"ח למאן דפליג על ר"ע וסובר דאם עלה יורד ודוק בזה:

ובגוף ההערה דבכור בזמן עזרא כיון דמעשרות דרבנן לשי' הרמב"ם, הוי בכור כמו בכור חו"ל וכבר האריכו בזה, והנה ראייתו מד' הירושלמי שביעית (פ"ו) הוא ראי' חזקה, ובודאי בכור בזמן עזרא קדושת בכור מדאורייתא גם לענין הקרבה, ומה שכתב כתר"ה לחלק בין חו"ל שחסר קדושת המקום, לבין ביאת כולם שזה סיבה צדדית, אמת שהוא דבר חכמה, אבל מלשון הכ"מ משמע דזה חסרון בהקדושה דהא כתב דאם נאמר דקדושת יהושע לא בטלה ונתקדשה אז בביאת כולם גם בימי עזרא חייבים מדאורייתא, רק אם בטלה קדושת יהושע אז קדושת עזרא היתה בביאת מקצתה משמע שזה שייכת לעצם קדושת הארץ, וסבור הייתי לומר דהפטור מתרומה רק משום חלק הכהן דאין לו רק בביאת כולם וכולם לקחו חלק הכהנים, אבל בעצם קדושת התרומה לא בעינן ביאת כולם עי' בכ"מ בסוף ה' שמו"י מה שכתב ע"ד כיבוש שאר ארצות, רק תרומה היא קדושה שאסור לזרים משום ממון כהן כמ"ש הרשב"א בנדרים (י"ב) גבי תרומה דלא הוי דבר הנדור משום דהאיסור הוא ממון כהן, וכיון דהוי רק ביאת מקצתן ולא נטלו כולם חלק הכהנים לא הוי תרומה, אבל מעשר שני דהוי משום קדושה חייבים אף בביאת מקצת, והא דכל הפטור מתרומה פטור מכל המעשרות הוא רק היכא דהחסרון מחמת קדושה, אבל כאן החסרון הוא מחמת סיבה אחרת כמ"ש כתר"ה וההיקש הוא ממעשר שני, ואולי יש להעמיס זאת בלשון הרמב"ם בה' שמיטה ויובל דכתב חייבים במעשר ר"ל דנתקדש גם למעשר ויהי' נפ"מ לענין מעשר שני, אבל ראה זה חדש הוא:

לכן נראה לומר דלהכי בכור בזמן עזרא הוי דאורייתא אף דתרומה מדרבנן, והוא בעת שגלו שבט ראובן וכל שאר השבטים הי' עפ"י נביא ונתבטלה קדושת הארץ ולא הי' כלל חיוב לבוא אל הארץ, אבל כשנבנה הבית השני עפ"י נביא ונתקדש הארץ בקדושתה לכל הדברים כמ"ש הרמב"ם ז"ל הי' החיוב על כל ישראל להתיישב בארץ ולקיים כל המצות התלויות בארץ, וזה כוונת הרמב"ם ונתחייבו במעשר כל כלל ישראל יש עליהם חיוב מצות מעשר כיון שנתקדשה לכל מחויבים כולם לבא להתיישב ולקיים כל המצות מעשר אבל כיון שלא באו כולם פטורים ממעשר אבל הפטור הוא רק בפועל כיון שלא

באו כולם אבל בכח ודאי יש חיוב דהא מחויבים כל ישראל לבא, ולכן לענין בכור דהתורה אמרה ואכלת מעשר דגנך ובכורות בקרך כו' כיון דמצוה איכא לאכול המעשר היינו חיוב להתיישב ולאכול המעשר ג"כ יש קדושת הקרבה על הבכור משום החיוב מעשר בכח ונכון בענ"ד מפני גודל התמי' ודוק:

ומה שמתרץ כתר"ה על קושית רע"א ז"ל וכתב דהולד אסור משום שחוטי חוץ נכון הוא, וכן משמע דהבעיא הוא רק אם היא חולין אבל אם גם היא שלמים נמשך איסור האם על הולד כמו פרה שנגחה או נרבעה, ולא דמי לטריפה כמ"ש התוס' ב"ק (מ"ז ע"א) ד"ה מאי טעמא, ובאמת יש לחלק גבי רובע המעשה אוסרתה, אבל גבי ש"ח אין המעשה אוסרתה רק אין מי שיתירנה ואם הולד הוא חי הוא יוצא דופן ותנא ס"ל דבהוייתן הם קדושים, ובתמורה מיירי דהקדיש הולד ויוצא דופן ואין לו מי שיתירנה והולד אסור רק השאלה היא אם חייב משום שחוטי חוץ, רק דע"כ אזיל הגמ' למאן דאית ליה במעי אמן הם קדושים דאם בהוייתן הולד חולין ומאי שייך כאן מחיצת עזרה, וכיון דבמעי אמן הם קדושים אין לו מי שיתירנה דהא הוא יוצא דופן עי' בתמורה (י"ז ע"א) ואולי ימצא חילוק לגבי החלב דמשום ש"ח לא עדיפא מחלב המוקדשים, אבל יוצא ספק בגמ' ויש להאריך, ידידו דוש"ת באהבה רבה ליב רובין, עכ"ל הגאון הנ"ל:

והנה מ"ש הגאון הנ"ל לחלק בין בכור לשאר כל הקדשים דבכור קדושתו הוא עצמיות ולא מצד הקרבה ולהכי גבי בכור ל"ש בי' לומר קדשים שמתו יצאו מקדושתן הוא דבר נכון מאד ויתבאר אי"ה בטוב עוד בזה (בסי' ג'), ועי' בריט"ט אלגזי ה' בכורות (פ"ה) שגם הוא ז"ל כתב כעין זה לחלק בין בכור לשארי הקדשים וחלק עוד משום דבכור קדושתו לבד הקרבתו, ומשום דהוא מתנה לכהן וגם בע"מ שייך בקדושתו זאת יעו"ש ומ"ש לה"ר מתוס' ב"ק (י"ב) בהא דמשני רבינא בבכור בחו"ל ואליבא דר"ש, שהקשו התוס' ואמאי קאמר אליבא דר"ש כ"ש אליבא דר"ע, והנה רש"י ז"ל כתב בד"ה תמים חי אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה דקדשים השחוטים בחוץ הם, ולהכי הלא אי אפשר לאוקמא אליבי' דר"ע דלר"ע הלא ל"ה קדשים בחוץ ומדלא משני התוס' הכי ודאי מוכח דבכור גם לר"ע אסור, הנה בספר מעין החכמה במצות בכור כתב באמת ליישב קו' התוס' לפי שיטת הרמב"ם יעו"ש, וכן באמת מבואר בשטמ"ק ב"ק (י"ב ע"ב) בשם מהר"י כ"ץ יעו"ש, ואמנם מ"ש וז"ל ובעיקר החידוש דבכור בחו"ל ליכא משום שחוטי חוץ משום שאם עלה ירד, נראה לענ"ד שבאמת קדושה יש בו רק שהוא פסול להקרבה ועי' בכורות (נ"ג) כאן ליקדש כאן ליקרב ופסול חו"ל הוי רק בבכור, אבל בכל הקדשים ליכא פסול הזה וכיון דכשר בכל הקדשים ממילא גם בכור אם עלה

לא ירד עכ"ל, ודבריו תמוהים לענ"ד שהרי לפי גירסת הרמב"ן בד' הרמב"ם ז"ל דבכור בחו"ל אין בו שום קדושה והרי הוא כחולין גמור ופשיטא דאם עלה ירד, ול"ד לשאר פסולים, דשאני בכור דאין זה פסול רק דחולין גמור הוא, וכן כתב השטמ"ק ב"ק (י"ב ע"ב) בשם המאירי וז"ל ולענין פסק כתב הרב המאירי ז"ל בכור הבא מח"ל אף בזמן שב"ה קיים מקדש בו אשה ונכסי כהן הוא לגמרי שהרי אינו ראוי להקרבה דהלכה היא שאם הביא אין מקבלין ממנו ולא יקרב אלא הרי כחולין כו' והרי הוא כחולין לכל דבר כך היא שיטת גדולי המחברים. אבל גדולי המגיהים כתבו שלא נאמר דבר זה אלא שלא ליקרב אבל מ"מ קדושת בכור אית בו שלא ליגוז וליעבד עכ"ל, הרי כתב מפורש דלפי שיטת הרמב"ם ז"ל (דגדולי המחברים ידוע דכוונתו על הרמב"ם ז"ל וגדולי המגיהים כוונתו על הראב"ד ז"ל, וראיתי בחת"ס בחי' כתובות בסופו בקונטרסו על המצות במצות בכור דנתלבט בזה ובמחכת"ה לא ראה דכוונת המאירי דכתב וגדולי המגיהים כוונתו על הראב"ד כידוע לכל והוא פלא יעו"ש) בכור בחו"ל הוא חולין גמור, וכן כתב הר"ן בתשובה (סי' ז') עי"ש, וכן הוא דעת הרא"ש ס"פ כל פסוה"מ, והחינוך (מ"ע י"ח) עי"ש, באופן שכל הראשונים ס"ל כהגי' הישנה בד' הרמב"ם ז"ל דבכור בחו"ל הוא כחולין גמור ולא כפי מ"ש הכ"מ להגי' בד' הרמב"ם ז"ל, ובשנת תר"צ בח' שבט הייתי בק' ריגא והראה לי כבוד הגאון הגדול מוה"ר מנחם מנדל ז"ק שליט"א הגאב"ד דשם את כתי"ק של הגאון מופה"ד מרן ר' מאיר שמחה זצ"ל, וראיתי בחי' תמורה שמקיים ג"כ הגי' הישנה בד' הרמב"ם ז"ל וכל קו' הרמב"ן ז"ל כתב דלק"מ די"ל דמיירי בבכור א"י שיצא לחו"ל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' בכורות (פ"ג ה"ב) יעו"ש שכתב וכן בכור שיצא צחו"נ, וכתב עוד דכן משמע מד' הרמב"ם בה' מעש"ש (פ"א הי"ד) וז"ל מעשר שני הואיל וטעון הבאת מקום אין מביאין אותו מחו"ל כבכור בהמה ומשמע דאינו קדוש כלל, ורק אכתי תקשי מהא עובדא דמר זוטרא איקלע בי' רב אשי בתמורה (ח' ע"ב) יעו"ש דזבן לן פלוני כהן, וצ"ל דנהגו אז מצות בכור ע"כ ראיתי בכי"ק זצ"ל, ובאמת החינוך כתב דאף לשי' הרמב"ם ז"ל נוהג בחו"ל מדרבנן, ואמנם הח"ס שם השיג ע"ז יעו"ש, וראיתי עוד בכי"ק של הגאון מרן רמ"ש ז"ל שכתב להוכיח כדעת הרמב"ם לפי הגי' הישנה דהרי הוא כחולין גמור מהא דתמורה (כ"א ע"א) אמר רבא בר רב עזא בען במערבא המטיל מום בתמורת בכור ומעשר מהו מי אמרינן כיון דלא קריבן לא מיחייב או דילמא כיון דקדשי מיחייב כו' יעו"ש, ואמאי לא מיבעי בבכור בחו"ל במטיל בו מום אותו הספק גופיה וע"כ דגמ' ס"ל דלא קדיש כלל וכחולין גמור הוא וממילא פשוט דאין בו משום מטיל מום עכ"ד, ולענ"ד יש לדחות זאת די"ל דכל ספקת הש"ס הוא רק בשאר כל הקדשים

דכל קדושתם הוא מצד הקרבתן למזבח וכיון דתמורת בכור ומעשר אינו קרב שפיר י"ל דאין בו משום מטיל מום, משא"כ בכור דקדושתו הוא מצד עצמיות קדושתו יען שהוא פטר רחם ולא מצד הקרבתו ולזה אע"פ שאינו קרב מ"מ אסור להטיל בו מום מטעם עצמיותו, וא"כ אדרבה יש לה"ר להיפך דהגמ' ס"ל דבכור בחו"ל רק דאינו קרב אבל מ"מ קדוש הוא בקדושת בכור וכפי שיטת הראב"ד ז"ל וכפי מה שהגי' מרן הכ"מ ולהכי הדבר פשוט דמטיל בו מום חייב וכמו דמוכח בגמ' דע"ז שהבאתי לעיל דבכור חמור מכל הקדשים וכמ"ש גם המהרי"ט אלגזי הנ"ל:

ועי' בפסקי תוס' תמורה בפ' כיצד מערימין אות ט"ז שכתבו דבזה"ז אסור להטיל מום בבכור ובקדשים שרי והמהרי"ט אלגזי האריך בזה, ונראה עפי"מ שכתבנו דשאני בכור משאר כל הקדשים ולפי"ז בכל הקדשים דהדין הוא דנועל דלת בפניה וא"כ ממילא אזיל לאיבוד והוי כחטאות המתות ותו אינו מוזהר משום מטיל מום, משא"כ בכור כפי מ"ש הג' מווילקומיר שיחי' דל"ש בי' קדשים שמתו דעי"ז יוצא מקדושתו להכי שפיר אסור להטיל בו מום, ועי' בזבחים (ק"ד ע"א) גבי בכור שנמצא טריפה דמשמע דל"ש בי' קדשים שמתו יצאו מקדושתן, ועוד דגבי בכור כתבו התוס' דאסור לנעול דלת בפניו, א"כ נהי דלא חזי להקרבה, מ"מ דינו כקדשים בזמן בה"מ בהנך דאזלו לרעיה ואסור להטיל בהו מום מה"ת ודוק:

שוב אחז"ר הגיעני שו"ת הרי"ם מהגאון הקדוש מגור זצ"ל, ומצאתי בחיו"ד (סי' ח"י) שכתב לדון כן עפי"ד הגמ' בתמורה דמזה ראי' דבכור בחו"ל קדוש רק דאינו קרב ושפיר לא מבעיא לן בבכור בחו"ל יעו"ש:

והנה כבוד הג' מווילקומיר שיחי' הוסיף לה"ר דבכור בחו"ל קדוש הוא אלא דפסול להקרבה, מהא דב"ק (נ"ג ע"ב) שור ושור פסולי המוקדשין ובבכור קמיירי וכמ"ש התוס' לעיל, (י"ב ע"ב) ד"ה ואם איתא שכתבו ומסתמא בימיהם פליגי וא"כ מיירי בחו"ל עכ"ד, ובאמת אינו ראי' לפמ"ש לעיל די"ל דמיירי בבכור מא"י שיצא לחו"ל ובא"י הוא קדוש גם בזה"ז למ"ד קדשה לע"ל, ועי"ש בחת"ס שהובא לעיל שה"ר להיפך מהא דב"ק (נ"ד ע"א) ואי כתב רחמנא חמור הו"א קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא יעו"ש ברש"י שנדחק בזה ולפי"ד הרמב"ם א"ש דעכ"פ בכור בחו"ל אינו קדוש יעו"ש, הרי דמכ"ז הוכחנו מכמה ראשונים ומגמ' דהאמת הוא כפי הגי' הישנה בד' הרמב"ם ז"ל דבכור בחו"ל אינו קדוש כלל ודוק:

וראיתי עתה בס' טוטו"ד מהגאון רש"ק ז"ל במהדו"ג ח"ב (סי' רנ"ה) כתב דהא דאיתא בתוספתא דבכורות דהפקר פטור מבכורה, ה"ט כיון דלפי שיטת הרמב"ם אין מביאין

בכורות מחו"ל ומשום דממקום שאי אתה מביא מעשר דגן אין אתה מביא בכורות והרי הוא כחולין, וכיון דהפקר פטור ממעשר א"כ הוי ממקום שאי אתה מביא מעשר דגן ואין אתה מביא בכורות יעו"ש עוד, ובמח"כ הוא דבר זר שאין עולה על הדעת לדמות זה למקום שאי אתה מביא ואין כדאי להשיב ע"ז:

סימן ג

לבאר שי' הרמב"ם ז"ל בדין יוצא דופן בוולדות קדשים.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' תמורה (פ"ד ה"ח) וז"ל ולדות הקדשים שיצאו דרך דותן או שילדו טומטום ואנדרוגינוס וכלאים וטריפה הרי אלו יפדו ויביא בדמיהן קרבן הראוי להביא בדמי ולד של זו עכ"ל, וכתב הלח"מ שם וז"ל משמע דרבינו ז"ל סובר דאפילו בלא מום נפדית שאין לך מום גדול מזה, זה נראה מדלא הזכיר רבינו כאן מום כו', עכ"ל, ובס' מלבושי יו"ט ח"ב חיו"ד (סי' כ') ראיתי שתמה בזה הרבה וכתב וז"ל הנה מה שמפרש דהרמב"ם ס"ל דגם יוצא דופן הוי כמו מום נפלאתי עליו מאד דבמחכ"ת נעלם ממנו משנה מפורשת בבכורות (י"ט) דקאמר שם יוצא דופן והבא אחריו ר"ט אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים א"כ מבואר שם להדיא דיוצא דופן לא הוי מום לשחוט עליו במדינה וה"ה לפדות עליו, וגם בטריפה נפלאתי עליו מאד דהא קאמר שמואל להדיא בתמורה (י"ז ע"א) המקדיש טריפה צריכה מום קבוע לפדות עליו, אלמא דטריפה לא הוי כמום, אף דאנן לא קיי"ל כשמואל הוא מטעם דאנן ס"ל כיון דלא חזי לגופו לא נחית עליו קדושת הגוף והוי כמקדיש עצים ואבנים. אבל בזה דטריפה לא הוי כמום שיכולין לפדות עליו היכא דנחית עליו קדושת הגוף כמו בולדות קדשים לא מצינו מאן דפליג על שמואל בזה כו' עכת"ד ועוד האריך בזה:

ולענ"ד בחנם חשד את מרן הלח"מ ואדרבה דברי הלח"מ צודקים ודברי המלבושי יו"ט תמוהים במחכ"ת ואשתמטתי' הא דאיתא במס' מנחות (ו' ע"א) מה ליוצא דופן שכן אינו קדוש בבכורה כו' מה להצד השוה שבהן שכן מומן ניכר [יוצא דופן מומו ניכר דאית ליה קלא והכל יודעים, רש"י] וכ"כ שם התוס' הרי דיוצא דופן מקרי בעל מום, והדבר מתבאר היטב עפימ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' כ"ה) שהבאתי ד' השטמ"ק ב"ק (מ"ה ע"א) שכתב שם בשם המאירי בהא דאיתא שם הקדישו מוקדש וז"ל ובי"ד מכריחין אותו לפדותו בשוויו וליתן דמיו לבדק הבית שהרי לא ירדה עליו קדושת מזבח שהנוגח שהמית פסול כו' עכ"ל ולכאורה נוגח לא גרע מרובע ונרבע ושם בעינן דוקא מום קבוע לפדות עליהן ול"א כיון דפסולין לגבי מזבח לא נחית עלייהו קדושת הגוף

וא"צ מום קבוע לפדות עליהם, וכתבתי שם דבאמת י"ל דרובע ונרבע עפ"י ב' עדים ג"כ א"צ מום קבוע לפדות עליהן והכא בנוגח דמיירי עפ"י ב' עדים להכי שפיר לא חלה עליו קדושת הגוף וא"צ מום קבוע לפדיונו, ושם הבאתי עוד ד' הרמב"ם ז"ל ה' תמורה (פ"א הי"ז) יעו"ש מ"ש עוד, ולפי"ז א"ש דיוצא דופן אית לי' קלא ה"ז כבעל מום קבוע ולא חלה עליו קדושת הגוף, ואע"פ דבאמת ל"ד דרובע ונרבע ונגח עפ"י ב' עדים שפיר י"ל דלא חלה עליו קדוה"ג כיון דיש עדים ובודאי יגמר דינו למיתה וה"ז דמי לחטאות המתות כיון דהולכין לאבוד אין בהם קדושה, משא"כ יוצא דופן. אבל נראה דגם רובע ונרבע ונוגח הרי ג"כ עדנה לא ברור דיגמר דינו למיתה והרי קודם גמר דין הרבה סבות יש דיוכל להיות דלא יגמר דינו ומ"מ לא חלה עליו קדוה"ג גם קודם גמר דינו וכמ"כ יוצא דופן לא חלה עליו קדושת הגוף:

אלא דהתוס' במנחות שם כתבו ואין לומר דמחוסר זמן ואותו ואת בנו ומוקצה ונעבד ורובע ואתנן ומחיר יוכיחו דכל הני יש להם קול יותר מטריפה בבני מעיים שאין ידוע כלל כי היכי דחשיב יוצא דופן מומו ניכר משום דיש לו קול כו' יעו"ש, והרי מחוסר זמן ודאי ל"ה מום וכמ"כ רובע עפ"י ע"א ומוקצה ונעבד ומ"מ כתבו התוס' דחשיב מומן ניכר, ובחולין (קל"ו ע"ב) איתא דיתום קדוש בבכור ופירש"י דירעה עד שיסתאב והרי יתום הוא פסול כמו יוצא דופן וכמ"ש מרן הכ"מ בשם הר"י קורקס ז"ל בה' אסומ"ז (פ"ג ה"י) ומ"מ צריך מום קבוע ויתום ל"ה מום כמו יוצא דופן, ושוב ראיתי במלבושי יו"ט שמפלפל עם הגאון ר' אלעזר משה זצ"ל בדין יתום בבכורה והגאון רא"מ הביא מהמכלתא פ' בא דיתום אינו קדוש בבכורה יעו"ש ואח"ז ראיתי בהגהות יתרון האור במשניות החדשים שהאריך הרבה בדין יתום ויוצא דופן אבל לא העיר מכל דברינו יעו"ש:

והתוס"י יומא (נ"ה ע"ב) ד"ה ונברור כו' חקרו אם מועיל חלול בחטאות המתות וכתבו דאין חלול מועיל בהם כמו אסורי הנאה שאין להם פדיון משמע מד' התוס' דחטאות המתות בעצמם ל"ה אסה"נ מדכתבו כמו אסה"נ, אבל הם בעצמם לאו אסה"נ נינהו, והא דאמרינן בכ"ד דחטאות המתות אסוה"נ נינהו, בזבחים ר"פ התערובות ובתמורה (כ"ח) ועוד בכ"ד, נראה ברור דזהו רק מדרבנן אבל מה"ת ל"ה אסה"נ, ומזה סייעתא למ"ש בספרי מקור ברוך (סי' ה') באריכות דחטאות המתות ל"ה רק אסורי אכילה יעו"ש וקצרתי וסמכתי על המבין מדעתו ודוק] והריב"א הביא ראי' לזה מדתנן בזבחים בפרק התערובות (ט' ע"ב) כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפי' א' באלף ימותו כולן, נתערבו בשור שנעבדה בו עבירה ירעו עד שיסתאבו כו' מכלל דרישא

אין להם פדייה אפי' נפל בהם מום מדלא קתני ירעו כו' יעו"ש, וחטאות המתות לכאורה הלא יש לדמות לנוגח דג"כ דינן שימותו ואין בהם שום קדושה ובגיטין (כ"ח ע"ב) קרי לחטאות המתות חולין בעזרה [ועי' מ"ש בספרי מ"ב סי' ז' יעו"ש] ואי נימא דמהני להו פדיון א"צ מום קבוע לפדותן אלא נפדין מטעם איסורן דהוי כמום קבוע כמו בנוגח ואמאי כתבו התוס' דאי מהני פדיון הו"ל למימר ירעו עד שיסתאבו, ומוכח דס"ל להתוס' דזה ל"ה כמו מום וה"ה בנוגח וכמ"כ לכאורה יוצ"ד:

ובאמת לא זכיתי להבין ד' התוס' שכתבו שם דלא שייך פדיון בחטאות המתות כדי שלא לבטל מצות הכנסה לכיפה, ואיזה פדיון שייך בחטאות המתות כיון דלאו קדשי שמים נינהו דהרי הם כקדשים שמתו דנפקע כבר קדושתן וכחולין גמורים הם ולא אלימי למיתפס פדיונם וכמו דאי' בבכורות (ט"ו ע"ב) גבי וולדות פסוה"מ לאחר פדיונם דכונסן לכיפה ומשום דלא אלימי למיתפס פדיונם וכמ"כ חטאות המתות, ויש לדון עפי"ז בהא דאי' בסנהדרין (קי"ב ע"ב) היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו, ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיו לנדבה ר"י אמר זבח רשעים תועבה ר"ל אמר ממון בעלים הוא כו' אבל קדשי קדשים מאי יפדו כו' כיון דאיכא חטאת שמתו בעלי' דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה יעו"ש, וגי' רש"י שם ירעו עי"ש בגליון ולפמ"ש יש ליישב גם הגי' יפדו וקצרתי, וגם הסוגיא מפורשת דחטאות המתות ל"מ בהו פדיון וקצ"ע על דברי רבותינו בעלי התוס' ישנים ביומא שלא הביאו הסוגיא המפורשת ולמ"ל מדוקיא דמס' זבחים ודוק:

ועכ"פ מבואר דיוצא דופן הוי כמום קבוע ונפדה עליו והא דאי' בבכורות דיוצא דופן והבא אחריו ר"ט אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו ול"א דזה גופי' הפסול דיוצא דופן הוי כמום, נראה ברור דבכור לא דמי לשאר קדשים, דבכל הקדשים קדושתם הוא מכח הקרבה, אבל לולי דין הקרבה לא חל עלי' קדושה, ורק גבי בעל מום חל קדושת תמורה דדמיא כאלו נעשית אחר ההקדש בע"מ כיון שסוף קדושה הוא עי' בנזיר (ל"ב), אבל טריפה ויוצא דופן לא חלה גם קדושת תמורה כמו שמחלק בגמ', והא דאם הפילה הנפל אסור בהנאה משום דחל עלי' קדושה במעי אמו דחזיא להקרבה כשיולד ותו לא פקע אף דעתה יש בו פסול הגוף להקרבה משום יוצא דופן נמצא דעיקר קדושת קדשים הוא להקרבה, והא דכתבו התוס' בזבחים (פ"ד ע"ב) דאף למאן דסובר בהוייתן הם קדושים אם הפילה אסור בהנאה כיון דאי הוו בר קיימא חזי להקרבה היינו ג"כ קדושתן מכח אמם עי' תוס' תמורה (כ"ד ע"ב) ד"ה קסבר רשב"ג, וכ"ז בקדשים אבל בכור דאין על אמו שום קדושה רק מכח הולד א"כ אם הפילה מנין לו קדושה, והתורה אמרה שגר

אפילו נפל יש בו קדושת בכור עי' בכורות (ג') אלא דקדושת בכור אינו מטעם הקרבה אלא קדושה עצמיית ואדרבה ההקרבה בא מכח מה שהבכור קדוש קדושה עצמיית ולפיכך אמרה תורה שגר אפילו הפילה דלא חזיא להקרבה מ"מ קדושת בכור עלי', ולפי"ז נאמר דבאמת יוצא דופן הוי רק פסול ולא מום רק גבי קדשים כיון שהפסול כ"כ גדול שאינו ראוי להקרבה עד שאינו חל עליו גם קדושת תמורה שחל על בעל מום, ע"כ גם כשהפילה אם קדשים אף aיש עליו קדושה מכח אמו יפדה כיון שאינו בר הקרבה דגבי פדיון קדשים הקפידה תורה רק וכל בהמה אשר לא יקריבו ממנה והוי אמינא גם מום עובר אלא דאמרינן יצאתה זו שאינה קריבה היום וקריבה למחר עי' תמורה (ל"ג) אבל כאן שיש עלי' פסול שכזה שאין חל עלי' גם קדושת תמורה ודאי היא בכלל לא יקריבו, ול"ד לטריפה לשמואל בתמורה (י"ז) דהתם חל עלי' קדושת הגוף עיי"ש, ולהכי שפיר פסק הרמב"ם ז"ל דיוצא דופן פודין אותו אף בלי מום, אבל בכור דקדושתו קדושה עצמיית אף אי לא חזי להקרבה חלה עליו קדושה כמו שנר, א"כ הא דמותר בעל מום לאו משום דלא חזי להקרבה רק דהתורה אמרה דהמום מתיר כמו פדיון בשאר קדשים כדכתיב וכי יהי' בו מום פסח או עור כל מום רע כו' בשעריך תאכלנו, והתורה לא התירה רק פסול מום ולא יוצא דופן דלא הוי פסול מום בקדושה עצמיית של בכור ולהכי לר"ט דס"ל דבכור לד"א הוי בכור לפום מה דמספ"ל שפיר קאמר דירעו עד שיסתאבו, וכדברים האלה ממש כתב לי גם הגאון הגדול כש"ת ר' ארי' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר ות"ל כי כוונתי לדעתו הגדולה והדברים נכונים בעזה"י:

וראיתי בחת"ס או"ח (סי' ק"פ) כתב שם וז"ל והנה בב"ק (מ"ה ע"א) בהא דאי' שם שור הנסקל עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר כו' ונ"ל ה"ה אם הקריבו מוקרב ועולה לבעלים לשם חובה מידי דהוה אם שחטו בשרו מותר, והטעם דאפילו למ"ד גומרין דינו של שור שלא בפניו הני מילי כי איתי' לשור אבל אם כבר שחטו שוב לכו"ע אין גומרין דינו לאסור בשרו בהנאה לבעליו וה"ה אם כבר הקריבו לא יעשה שור הנסקל למפרע נהי דלכתחילה אסור דמצוה להביאו לבי"ד ולעשות בו משפט כתיב סקילה דוקא ולא שחיטה כו' אך אם עבר והקריבו נראה פשוט דמכפר דשוב אין גומרין דינו כי ליתניהו כו', עכ"ל החת"ס, והדברים תמוהים ונפלאים דהלא נוגח גם עפ"י ע"א או אפי' עפ"י הבעלים פסול, ועוד דבמחכת"ה אשתמטתי' דברי השטמ"ק ב"ק שהבאתי לעיל דאפי' קודם גמ"ד אם הקדישו לא חלה עליו קדושת הגוף כ"א קדושת דמים והרי הוא כבע"מ קבוע קודם הקדישו וכמו שנתבאר לעיל בארוכה ואיך יעלה על הדעת דאם הקריבו קודם גמ"ד כשר ועולה לבעלים והרי הוא פסול כמו בע"מ קבוע

ומה דמות נעריך לו להא דאם שחטו בשרו מותר דשור הנסקל קודם גמ"ד אינו נאסר להדיוט אבל לגבוה פשיטא דאסור ופסול ולא אדע שום פתרון לדברי החת"ס:

וראיתי לבאר בזה מ"ש הרמב"ם ז"ל ה' מאכ"א (פ"ד הכ"ב) שכתב גבי שור הנסקל וז"ל שכיון שנגמר דינו לסקילה נאסר ונעשה כבהמה טמאה כו' יעו"ש, ואינו מובן מה כוון רבינו ז"ל במה שדימה אותו לבהמה טמאה ולענין מה נעשה כבהמה טמאה שהרי באמת שחיטתו מטהרתו מידי נבילה גם לאחר גמ"ד וכדאי' מפורש במתניתין בחולין (פ"ה ע"א) חיה ועוף הנסקלין יעו"ש ובמנחות (ק"א ע"ב) ברש"י שם ולפלא על כבוד מרן רעק"א ז"ל שנסתפק בזה בלקוטי חי' יעו"ש, וכיון דשחיטתו מטהרתו מידי נבילה ולענין זה אינו כבהמה טמאה ולענין מה נעשה כבהמה טמאה ומה כוונתו דנעשה כבהמה טמאה, ונראה דכוונתו דהנה שור הנסקל בדיעבד אם מכרו לעכו"ם קנה העכו"ם ואין הדמים נתפסים באיסור שוהנ"ס וכמ"ש התוס' כתובות (ל"ג ע"ב) יעו"ש, והא דאי' בב"ק (מ"ה ע"א) מכרו אינו מכור כבר כתבו בזה הטעם משום דהוי מקח טעות דיהיב לי' מידי דלא חזי לי' וכמ"ש התוס' בשם פירש"י במהדורא אחת יעו"ש ועי' בזה בשו"ת בית הלוי ח"א (סי' מ"ח) ועוד האריכו בזה, והנה בגמ' זבחים (קט"ו ע"ב) איתא דבני נח בבמה שלהם מותרים להקריב בהמה חיה ועופות זכרים ונקבות טהורין דוקא אבל לא טמאין, וכן הוא בירושלמי מגילה (פ"א) הובא בתוס' חולין (כ"ב ע"ב) ועי' במל"מ ה' מעשה"ק (פי"ט הט"ז) דעכו"ם גם בבמה שלהם אסורים להקריב טמאים, ולפי"ז כוונת הרמב"ם ז"ל שכתב דשור הנסקל לאחר גמר דינו נאסר ונעשה כבהמה טמאה כוונתו דאפי' עכו"ם אסור להקריבו אפי' בבמה שלו, ואע"פ דלדידי' שור הנסקל מותר באכילה מ"מ אסור לקרבן כמו בהמה טמאה דמותר לעכו"ם ואסור לקרבן, ואע"פ דגבי עכו"ם לא נאמר הדין ממשקה ישראל מן המותר לישראל מ"מ טמאים אסור להקריב לקרבן גם בבמה שלהם וה"ה שור הנסקל דאסור להקריב אפי' בבמה שלהם מטעם דנעשה כבהמה טמאה:

וראיתי בצל"ח פסחים (כ"ז ע"ב) הביא מ"ש בנוב"ק יו"ד (סי' ל"ד) בהא דאמרו שם חכמים לר"י חלבו של שור הנסקל יוכיח, שר"י לעצמו לא קיבל תשובה זו לפי שהוא סובר שאין איסור חל על איסור כשאינו איסור חמור אפילו בכולל ולא שייך חלבו של שור הנסקל יוכיח שאין איסור שור הנסקל חל על החלב כלל דאיסור הנאה אינו איסור מוסיף רק איסור חמור והרי יש חומר בחלב שאינו בשור הנסקל שחלב הוא בכרת, והביא שהגאון ר' דוד קיצע ז"ל הקשה לו ע"ז שהרי איסור מוסיף הוא לגבוה שחלב מותר לגבוה וכשנגמר דינו לסקילה נאסר לגבוה, והשיב הצל"ח ז"ל שזה טעות הוא

דלגבוה כבר נאסר משעה שנגח או רבע שהרי נאסר לגבוה עפ"י ע"א ועפ"י בעלים וא"כ שוב כשנגמר דינו לא ניתוסף על החלב שום איסור רק ההנאה וזה לאו איסור מוסיף הוא כו' עכ"ד, ולפמ"ש נכונים דברי התלמיד מדברי הרב ז"ל שהרי אכתי איסור מוסיף הוא שור הנסקל על חלב שהרי מצד חלב שור הנסקל מותר לעכו"ם, ומצד שור הנסקל שנגמר דינו נאסר לעכו"ם לקרבן מטעם בהמה טמאה וזהו דוקא לאחר גמר דין, ומה שנאסר לעכו"ם מקרי מוסיף כמ"ש התוס' חולין (ק"ג ע"א), ועי' בתשו' מהרמ"ע מפאנו והביאו בהגהות הג' רברנ"ב ז"ל שכתב דמה שניתוסף לבני נח לא מקרי מוסיף מטעם ראה ויתר יעו"ש ומ"מ נראה דלענין קרבן ל"ש זאת ודוק היטב:

סימן ד

בעזה"י יום א' א' דסליחות שנת תרפ"ט קיברט. שלו' וברכה וכתיבה וחתימה טובה וכט"ס לכבוד רב ידידי וחביבי הרב הגאון המובהק המפורסם צדיק נשגב כו' כו' כקש"ת מו"ה ר' אליעזר **יצחק אייזיק** הירשוביטש שליט"א הגאבד"ק ווירבלן יצ"ו.

הנה כתר"ה הציע לפני השאלה שהציע לפניו כבוד הגאון ר' יצחק יעקב וואכטפוגל שליט"א רב ור"מ במאה שערים אשר בתוככי ירושלים עיה"ק תובב"א ואנכי מה כי ישים עינו ולבו עלי ועכ"ז לגודל אהבתי לכתר"ה שמרתי פקודתו עלי והנני להציע לפני כתר"ה הדברים אשר עלו ברעיוני מדי שמתי עיוני בזה בעזה"י:

וז"ל השאלה היות שהרבה מקרים ושאלות שבאו לפני שמביאים למכור בשוק אשר בשכונת מאה שערים, ענבים ועוד פירות שהם ספק ערלה, וכ"כ קרה בשנה העברה ג"כ ובכל שנה ושנה מתרבים המקרים הללו, וכמובן אסרו למכור אותם, אבל הרבה מקרים כאלה נשארו בלי ידיעה כלל ונכשלים במאכלות אסורות על כל פרי ופרי ר"ל לכן באתי להציע איזו הצעה להציל אחב"י מאיסור הנ"ל וכ"כ איסור כלאים ורבעי וערלה:

וע"ז כתב כבוד הרב הגאון ריי"ו שיחי' והאריך מעט לתמוה על פסק השו"ע יו"ד (סי' רצ"ד סעי' ט') דספק ערלה בא"י בזה"ז אסור, והלא לדברי התוס' יבמות (פ"א ע"א) ומרן המל"מ ה' מאכ"א (פ"י) דין זה אם ערלה בזה"ז דאורייתא או דרבנן תלוי במחלוקת תנאים ואמוראים וראשונים אי קדושת הארץ בזה"ז בטלה או לא, ולמ"ד דקדושת הארץ בטלה ותרומה בזה"ז דרבנן כ"כ כלאי הכרם נמי דרבנן וה"ה ערלה בזה"ז בא"י נמי הוי רק דרבנן כמ"ש המל"מ, וכן כתב הצל"ח ברכות (ל"ו) דדעת הרי"ף ג"כ דערלה בזה"ז הוי רק מדרבנן וכיון שכן ספק ערלה בא"י בזה"ז הוי ס"ס וצ"ל מותר, ועוד האריך בזה ויתבאר עוד אי"ה לפנינו:

וע"ז כתב כתר"ה וז"ל ונ"ל להגי' בדבריו דהספק הוא אי ערלה בזה"ז דאורייתא או הללמ"מ דלא גרע מחו"ל, והס"ס דקאמר ר"ל תרי ספקי בדאורייתא וספק א' בהלמ"מ: **ולכאורה** אין זה קשה כלל דהא השו"ע (סי' של"א) פסק כהרמב"ם דקד"ר קלע"ל והא דתרומה בזה"ז דרבנן הוא משום שלא עלו כלם בימי עזרא, ואפי' בימי עזרא היו פטורים] וממילא חייבין בערלה בא"י בזה"ז מה"ת ושפיר פסק דבא"י ספיקו אסור, ואי קשיא הא קשיא להצל"ח ברכות (ל"ו) דס"ל דלהרמב"ם כמו דתרומה בזה"ז דרבנן משום דלא עלו כלם בימי עזרא כמו כן ערלה בזה"ז לא הוי דאורייתא אלא הלמ"מ כמו חו"ל, א"כ אמאי פסק הוא והשו"ע דפסק כוותיה דספק ערלה בא"י אסור הא כך הלכה דערלה בחו"ל ודאי אסור ספקו מותר ועוד האריך כתר"ה בזה:

והנה מ"ש כתר"ה דבזה"ז בא"י לא גרע מחו"ל וספק ערלה הוי הלמ"מ כמו בחו"ל, עי' בתפארת ישראל ערלה (פ"ק) שמצדד בזה דא"י בזה"ז גרע מחו"ל יעו"ש, אמנם מה שהקשה לפי"ד הצל"ח לכאורה הוא קושיא אלימתא, ולענ"ד עפר אני תחת כפות רגלי מאורנו ורבותינו מרן המל"מ והצל"ח ונראה ברור דערלה בזה"ז בא"י אסור מה"ת וכן מבואר בד' המהרי"ט ח"א (סי' כ"ה) שהקשה לו הגאון השואל ז"ל ע"ד הרמב"ם ז"ל שהרי ערלה דכתיב כי תבאו ונוהג בזה"ז מה"ת, ואמאי לא נימא לדעת הרמב"ם ז"ל כיון דכתיב כי תבאו ובעי ביאת כלם, וכיון דלא הי' ביאת כלם אף בימי עזרא א"כ צריך להיות דין ערלה בא"י בזה"ז כמו ערלה בחו"ל דאינה אסורה אלא מהלכה וספיקא מותרת, והמהרי"ט הודה לו בזה רק שהשיב לו מטעם אחר כיון דערלה נוהגת גם בחו"ל א"כ ערלה אינה תלויה בארץ, א"כ מוכרח ע"כ דכי תבאו קאי על זמן ביאה ולא דבעי ביאת כלם יעו"ש אלמא דהמהרי"ט והשואל פסיקא להו דערלה בא"י אפי' בזה"ז הוי מה"ת, והא דתלי לה מרן המל"מ ערלה בתרומה וכן הגאון בצל"ח הסכים לזה דכיון דתרומה בא"י גם בזמן עזרא הוי דרבנן כיון דבעינן ביאת כלם ה"ה גבי ערלה, נראה לענ"ד דערלה ל"ד לתרומה, דהא כבר ביאר לן הרמב"ם ז"ל דלכך בטלה הקדושה הראשונה לאחר שגלו משום דהיתה ע"י כיבוש, וסברתו דכיון שבטל הכבוש ממילא בטל הקדושה דכל כח הקדושה הראשונה סבתה הכבוש, ובהרס היסוד ונפל הבנין עי"ש בדברי הרמב"ם ז"ל ה' תרומות (פ"א ה"ה) ובכ"מ ולפי"ז נראה דזה ל"ש לומר דבטל הקדושה בשעה שגלו רק לענין תרומה דלא נתחייבו בתרומה כ"א לאחר כבוש וחלוק כדאיתא בכ"ד משא"כ לענין ערלה דאינה תלוי בכבישת הארץ, דהרי בערלה נתחייבו מיד כשעברו ישראל את הירדן כדאיתא להדיא בתוספתא וכן איתא בירושלמי ערלה דגם לר' ישמעאל דס"ל בכ"מ דכתיב כי תבאו לאחר ירושה וישיבה משמע מ"מ מודה בערלה ובחלה

דנהגו מיד שעברו את הירדן אע"פ שעדיין לא כבשו, וכן איתא בספרא כי תבאו ונטעתם פרט לשנטעו כותים עד שלא באו לארץ, או יכול שאני מוצא אף שנטעו כותים משבאו ישראל לארץ ת"ל כל עץ מיכן אמרו אעפ"י שלא כבשו ישראל חייב עי"ש, וכיון דערלה אינה תלוי בכבוש הארץ ממילא גם כשגלו לא נתבטלה הקדושה לענין ערלה ונהגא בימי עזרא בא"י מה"ת וה"ה בזה"ז בא"י, ושוב מצאתי ראיתי בס' מלבושי יו"ט ח"ב בקונטרס חובת קרקע (סי' ב') שכ"כ לדבר פשוט ולכאורה סברא נכונה היא:

ולפי סברא זו היה אפשר ליישב מה דקשה לפי שיטת הרמב"ם דאף בימי עזרא נתבטל קדושת הארץ א"כ האיך היו מביאין עומר בבית שני כיון דאין עומר בא אלא מא"י, וראיתי שכבר עמד בזה באבני נזר יו"ד (סי' שפ"ו) יעו"ש, ולפי"ז א"ש דהעומר שנתחייבו ישראל מיד כשעברו את הירדן ואינו תלוי כלל בכבוש הארץ ממילא לא נתבטלה הקדושה לענין עומר גם לאחר שגלו, ובלא"ה לא ק"מ לענ"ד ודוק:

ואמנם לאחר העיון בזה נראה לי דהא דחלה וערלה נהגא מיד כשעברו ישראל את הירדן היינו נמי מקרי אחר כבוש, ורק דגבי תרומה לא נתחייבו כ"א לאחר כבוש וחלוק של רוב א"י, ובמצות אלו נתחייבו מיד לאחר שעברו הירדן כלומר לאחר שכבשו אותו החלק שעמדו בו עתה, וברור הדבר דמיד שעברו ישראל הירדן קדשו א"י עכ"פ אותו החלק שכבשו דאל"ה איך הקריבו העומר והלא סתמא מתניתין במנחות שנינו דהעומר בא דוקא מא"י והיינו דוקא כשכבר נתקדשה א"י [ועי' במנ"ח מ' ש"ב שהקשה בר"ה (י"ג) דמקשה בגמ' מהיכן היו מביאין העומר כשנכנסו ישראל לארץ הא קצירכם אמר רחמנא כו' ואמאי לא מקשה הא קודם שנכנסו לא"י לא הוי לא"י דין א"י דא"י נתקדש ע"י כבוש יהושע לכל הדינים הנוהג בא"י כו' יעו"ש, ומבואר כמ"ש דמשעברו את הירדן נתקדש א"י לענין העומר ודוק,] וכיון דמיד שעברו את הירדן כבשו אותו החלק וקדשו אותו נמצא דגם לענין חלה וערלה נתחייבו רק אחר קדושת כבוש, וממילא אחר שגלו דבטל הכבוש בטלה הקדושה גם לענין ערלה ושוב חוזר וניעור דברי מרן המל"מ והצל"ח דערלה בזה"ז בא"י לנ"ד בטלה קדושת הארץ הוי דרבנן ושוב הדק"ל דאמאי פסק בשו"ע דספק ערלה בזה"ז בא"י אסור:

אבל כבר מבואר אצלינו במק"א בשם הגאון ר' ליב רובין שיחי' הגאבד"ק ווילקומיר דהא דכתב הרמב"ם ז"ל דבימי עזרא הוי תרומה רק מדרבנן היינו דוקא לענין תרומה נאמר והיינו דהפטור מתרומה הוא רק משום חלק הכהן דאין לו רק בביאת כלם, וכולם לקחו חלק הכהנים, אבל בעצם קדושת התרומה לא בעינן ביאת כולם עי' בכ"מ מה שכתב ע"ד כבוש שאר ארצות, רק תרומה היא קדושה שאסור לזרים משום ממון כהן כמ"ש

הרשב"א בנדרים (י"ב) גבי תרומה דלא הוי דבר הנדור משום דהאיסור הוא ממון כהן, וכיון דהוי רק ביאת מקצתן ולא נטלו כולם חלק הכהנים לא הוי תרומה, אבל מעשר שני דהוי משום קדושה עצמית חייבים אף בביאת מקצת, והא דכל הפטור מתרומה פטור מכל המעשרות הוא רק היכא דההחסרון מחמת קדושה אבל כאן החסרון הוא מחמת סיבה אחרת [כמו שמבואר במק"א טעם הדבר בעזה"י], ואולי יש להעמיס זאת בלשון הרמב"ם ז"ל בה' שמיטה ויובל דכתב חייבים במעשר ר"ל דנתקדש גם למעשר ויהי' נפ"מ לענין מעש"ש עכ"ל הגאון הנ"ל, ולפי"ז לענין ערלה בימי עזרא שפיר הוי דאורייתא ול"ד כלל לתרומה, וממילא גם בזה"ז בא"י שפיר אסור מה"ת וספיקו לחומרא וא"ש פסק השו"ע ודוק:

והנה כבוד הרב הגאון ר' יצחק יעקב וכטפוגל שיחי' המציע בזה כתב וז"ל ולכן לצאת כל הדעות שלא יכשלו ח"ו באיסור ערלה וכה"כ ורבעי, הצענו לעשות באופן זה, דהנה מצינו בירושלמי פ"ק דערלה א"ר יוחנן הקדיש ואח"כ נטע פטור מערלה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' מעש"ש (פ"י ה"ו) והמל"מ בה' שמיטה ויובל (פ"א) באר הטעם משום דכתיב לכם ולא להקדש א"כ לפי"ז יש לנו עצה להודיע לכל נוטע כרם או פרדס שיבואו לבי"ד ויקדישו לפניהם לזמן של ד' שנים וממילא ליכא חשש ערלה וכה"כ, ורבעי ג"כ ליכא כי כ"מ שאין ערלה אין רבעי, ואיסור של הקדש יפדו אותו בי"ד בכל שנה ושנה כי הקדש שוה מנה שחללו על שו"פ מחולל כו' עכ"ל, וכתר"ה כתב ע"ז וז"ל ולא ידעתי למה צריכין להקדיש לארבע שנים בזמן מועט סגי דלפי ענ"ד הכל בנטיעה תליא מילתא אם היתה בפטור מותר, ואם בחיוב אסור, דמלבד שמהירושלמי עצמו דהקדיש ואח"כ נטע פטור משמע כן, עוד משמע כן ממתניתין דערלה (פ"א מ"ב) עת שבאו אבותינו כו' ולכן אם הקדיש ונטע (ושהה כדי קליטה) אפילו פדה אח"כ וגדל האילן ברשות הדיוט, מ"מ פטור כיון דבשעת חיובא היה פטור (דומיא דחלה פ"ג מ"ג ומ"ד) כו' עכ"ל כתר"ה. ובאמת שדברי כתר"ה שיחי' תמוהים לענ"ד שהרי שנינו בתוספתא פ"ק דערלה לפי גירסת רבינו הגר"א זצ"ל הקדישו ואח"כ נטעו ופדאו חייב ומונה משעת נטיעתו ועיי"ש במנחת בכורים, הרי דאם פדה אח"כ באמת חייב בערלה וזה ההפך מדבריו, וראיתי בס' אור שמח ה' מע"ש ונ"ר (פ"י ה"ז) כתב שם בבאור ד' הירושלמי בפ"ק דערלה ה"ג דאיתא שם ר' יוסא בשם ר' יוחנן שרשים אין בהן ממש, אר"ז לר"י בפירוש שמעתתנא מן ר"י או מן שיטתיה דאר"י ותני כן הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה נטע ואח"כ הקדיש חייב בערלה ואתון סברין מימר הקדש פטור וזקינה פטור ולא דמיא הקדש ראוי לפדותו ולחייבו אית לך גבי זקנה הואיל וראוי לחשוב ולחייבו בתמיה, והנה שטחיות

הירושלמי מורה דא"ל דמכללא ידע דשרשים אין בהן ממש וזה לאו ראיה ואם כן מאין ידע זה, והפ"מ פירש דלמד דיש בהן ממש מדנטע ואח"כ הקדישו חייב, ומלבד דז"א דכולו חיוב אף לשון הירושלמי אינו מורה כן, אולם האמת דחסר עוד בבא בירושלמי והוא בתוספתא לפנינו, הקדישו ואח"כ נטעו ופדאו חייב ומונה משעת נטיעתו [כן הגיה הגר"א] ולזה קאמר דאע"ג דשרשים שקודם הפדיה הן פטור בכ"ז כי פדאו חייב אלמא דשרשין אין בהן ממש, אולם לא דמי דהקדש ראוי היה לפדותו ולחייבו מה שאין כן בשרשים של זקנה שהוא פטור לעולם בכה"ג היוצא מן השרשים פטור וכן אמר ר"ז לעיל בהלכה א' עיי"ש, וכיו"ב אמר בבלי סוטה (דמ"ג) סברא כזו עי"ש ודוק עכ"ל האור שמח, הרי דגם משיטת הירושלמי מוכח ההפך מדברי כתר"ה:

אולם לענ"ד דברי האור שמח אינם מוכרחים לדון את הירושלמי בחסר ויתר, שהוא דוחק גדול מאד, ובאור דברי הירושלמי אפשר לפרש עפי"מ שכתב בס' קרית ספר להמבי"ט ז"ל בה' מע"ש ונ"ר (פ"י) וז"ל הקדישו ואח"כ נטע פטור נטע ואח"כ הקדיש חייב, נראה דהקדיש הקרקע ולהכי כל גדוליו הקדש ולא חייל איסור ערלה על ההקדש, אבל נטע קודם הרי קדם איסור ערלה משעת נטיעה כו' עכ"ל, והנה מפשטות דבריו נראה דהדיוט שנטע ייחור של חולין בתוך קרקע של הקדש הנה אותו הייחור פטור מן הערלה, והטעם דאותו הייחור שייך מעתה להקדש, שהרי אי אפשר להיות הייחור של הדיוט דאיך יתכן שיהא הדיוט יונק משל הקדש כמ"ש הרשב"א בתשובה שהובא בקצוה"ח (סי' רנ"ז) ובתשו' רע"א (סי' קמ"ב), ולהכי אעפ"י שהנטיעה הייחור הוא של הדיוט מ"מ בע"כ עתה הוא שייך להקדש מטעם גדולי הקדש שהוא יונק עתה משדה הקדש ולהכי פטור מערלה, והנה בכרם שהקדש והדיוט המה שותפין בו נראה ברור דחייב בערלה, שהרי כל הטעם דכרם של הקדש פטור מערלה הוא מדכתיב לכם והקדש ל"מ לכם, אבל כשיש להדיוט חלק באותו כרם חייב בערלה מצד חלק ההדיוט שאותו החלק מקרי לכם ולא בעינן שכל הכרם יהא של הדיוט והרי אין שעור לדין ערלה וגם חצי אילן חייב בערלה [ודברי רש"י בסוטה (מ"ג ע"ב) ידוע שהוא תמוה ועמד בזה בגה"ש, ועי' בחת"ס יו"ד (סי' רפ"ה) יעו"ש מ"ש בזה ודוק] וכעין שכתב הריב"ש (סי' שמ"ז) דאפי' אם נאמר דאין אדם יוצא יד"ח בסוכת השותפין מ"מ בגד של שותפין חייב בציצית מטעם דגם חלקו שם בגד עליו ואותו החלק שיש לו בו חייב בציצית, משא"כ בסוכה א"י לפטור יד"ח בסוכת השותפין, וכמ"כ בכרם שהקדש והדיוט המה שותפין בו, הנה אותו החלק של הדיוט חייב בערלה אעפ"י שהקדש פטור מן הערלה מ"מ חלק ההדיוט מקרי לכם, ומ"מ הדיוט שנטע נטיעה ייחור שלו בכרם קרקע של הקדש פטור

מן הערלה אעפ"י דהיחור שייך עתה בשעת נטיעה להדיוט ושלו הוא ומ"ט פטור ולא נימא דזה הוי כרם שהקדש והדיוט שותפין בו, וע"כ מוכח מזה דשרשים אין בהן ממש והיחור הנטיעה קרי לי' שרשים שהרי בעת שנשרש הלא עדיין אותו החלק שייך להדיוט ודוק, ואין אנו משגיחים על עיקר הנטיעה כדי לחייב עי"ז בערלה ויעו"ש היטב ותראה כי הדבר נכון מאד, ולפי"ז אין ראי' מהירושלמי לסתור דברי כתר"ה:

ונראה דלא כצה המבי"ט ז"ל לפרש דהכוונה הוא שהקדיש את האילן ולא את הקרקע כדמשמע בפשטות, משום דאי נימא דהקדיש רק את האילן אבל הקרקע היא של הדיוט לפי"ז הול"ל זוז"ג דהקרקע היא של היתר וזה מקרי זוז"ג כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מע"ש ונ"ר (פ"י) ובה' מאכ"א, וכיון דזוז"ג מותר הרי מותר לאכול הפירות ואינו אסור משום הקדש וממילא יהא חייב בערלה, ולהכי פירש דמיירי דהקרקע הוא של הקדש והגדולין יונקין משל הקדש ואין כאן זוז"ג דיהא מותר, אבל באמת בהקדש ל"ש כלל לומר דזוז"ג יהא מותר דזוז"ג ל"ש כ"א באיסור והיתר אבל בהקדש דאיסורא הוא משום ממון הקדש וגבי ממון ודאי ל"ש זוז"ג מותר דהרי כל ההיתר של זוז"ג הוא מצד בטול כידוע מד' הר"ן בע"ז והאריך בזה הא"מ בתשובותיו (סי' ו' ז') יעו"ש, ובממון ל"ש בטול ועי' בש"ש מה שכתב בזה מד' התוס' במעילה וכבר האריכו בזה ועי' עוד בכ"מ ה' נדרים (פ"ה) ובא"מ שם ודוק:

ועפי"ז נראה לי לפרש דברי הירושלמי בערלה (פ"א ה"א) רב הונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר ר"ה ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה, ולא כן תנינן ולקחתם לכם ולא מן המצוה, תמן ולקחתם לכם בדמים לא מן המצוה, ברם הכא כמה דתימר גבי שופר יום תרועה יהי' לכם מ"מ כו' מה בינו למשמר פירותיו לעצים. כשם שהוא רוצה בפריו כך הוא רוצה בעצו, ברם הכא רוצה הוא בפריו ואינו רוצה בעצו כו' מה דמי לה זית שנטעו להדליק בו את המנורה זה דבר תורה וזה דבר תורה כו' יעו"ש, ונראה דכמו דהקדש פטור מן הערלה משום דל"מ לכם כמ"כ בנוטע למצוה לא מקרי לכם וכן כתב רבינו הגר"א זצ"ל בבאורו לירושלמי, אבל באתרוג הלא בעינן בי' היתר אכילה ואם אין בי' היתר אכילה פסול גם למצותו א"כ ע"כ נוטע הוא מלבד למצותו גם לאכילה, ונמצא דהוי כמו הקדש והדיוט שותפין בי' ונהי דמצד מצותו פטור מן הערלה אבל מצד דין אכילה שבו (והוא ראוי לאכילה לאחר שנעשה מצותו) חייב בערלה, וכן בזית שנטעו למנורה הלא בעינן ראוי גם לאכילה משום משקה ישראל וע"כ דנוטעו גם שיהא לאכילה [ובזית הלא רק השמן הראשון כשר למנורה ויתר אולי באמת עומד לאכילה וקצרתי ודוק היטב] ולהכי הוי כמו שותפין א' בר חיובא והשני

הוא פטור דמ"מ חייב בערלה מטעם הבר חיובא, ול"ד לנוטע לסייג ולקורות דאין דעתו כלל על הפרי. ודוק:

והרא"ש בה' ערלה פסק דהנוטע תמר ללולב של מצוה חייב בערלה והקשה בלחם חמודות דהא התם א"צ כלל לפרי והוה כנוטע לעצים ולקורות דפטור מן הערלה והאריך בזה ומסיק להלכה למעשה דבכה"ג פטור מן ערלה, אמנם באמת לק"מ וכבר כתב החת"ס ח"ו בחי' פ' לולב הגזול דהא גבי לולב בעינן כפות תמרים דוקא ואם התמרים משמשים רק מעשה עץ בעלמא אינו יוצא בלולב שבו וז"ב. ושוב ראיתי בס' צפנת פענח ה' לולב (פ"ז ה"א) שכתב לחקור בזה אם צריך שיהא הלולב דוקא מן דקל שעושה תמרים, וכתב דזה תליא במחלוקת ר"ט ור"ע בירושלמי סוכה (פ"ג ה"א) כפות תמרים, ר' טרפון אומר כפות תמרים, ר' עקיבא אומר כפות תמרים כשמן, והיינו דר"ט סובר דבעינן לולב דוקא מדקל שיש בו תמרים, ור"ע סובר דא"צ שיהא בו תמרים ורק שהשם שלהם כך הוא יעו"ש:

ולפמ"ש י"ל במה שכתב הכפ"ת סוכה (ל"ד ע"ב) שהביא בשם תשו' מהרשד"ם שהיהודים שחותכים האתרוגים מפרדיסי נכרים ונתמרחו ביד ישראל דמכשירם לצאת בהם ידי מצותם וא' מטעמי ההיתר שלו הוא כיון דאין חותכו לאכלו רק לצאת ידי חובתו פטור מה"ת מתרו"מ וכמ"ש הרמב"ם ה' מעשר (פ"ב) דאינו חייב מה"ת רק גומר פירותיו לאכלן, והכא דגמרן לשם מצוה אין בהם איסור טבל כלל, והשיב הכפ"ת דלא אמר הרמב"ם ז"ל רק למעט גומר פירותיו למכרן דמוכר ולוקח פטור ולזה הביא הרמב"ם מפסוק עשר תעשר ואכלת כו' אבל גומר פירותיו למצוה זה לא נתמעט ותדע דהרי בערלה דכתיב ונטעתם כל עץ מאכל ואפ"ה אמרו בירושלמי הנוטע למצוה חייב בערלה עי"ש, ולפי מה שנתבאר הנה הנוטע לדבר מצוה ל"מ לכם ופטור באמת מן הערלה, וכמ"כ הגומר פירותיו לדבר מצוה יש למעט מואכלת דפטור מלעשור כמו למכור דשניהם אינם לאכילה, והא דנוטע לאתרוג חייב בערלה הוא משום דבעינן היתר אכילה ונוטע אותו גם לאכילה וכמו שנתבאר, אבל א"כ הלא נתמרחו האתרוגים גם לאכילה ושוב חייב במעשר וצדקו ד' הכפ"ת ודברי מהרשד"ם צ"ע:

ועפי"ז יש ליישב קו' התוס' במנחות (ס"ו ע"ב) ד"ה אומר היה ר"ע כו' שכתבו שם בהא דתנן גבי עומר שהיה בא משלש סאין והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות ר"ע מחייב בחלה ובמעשרות וקאמר רב כהנא בטעמא דר"ע דמחייב במעשרות משום דסובר מירוח הקדש אינו פוטר, וכתבו התוס' דהוי מצי למיפרך דא"כ היכי אתי משאינו מעושר הא

בעינן ממשקה ישראל דבשאינו מעושר עסקינן מדקתני באותן שנפדו חייב במעשר עכ"ל יעו"ש, ולפמ"ש לק"מ דהכא גבי עומר כיון דההקדש גומר את הפירות לא לאכילה אלא למצות עומר להקריב ע"ג המזבח לפי"ז מה"ת פטור מתרו"מ ואין כאן טבל ול"ש בזה ממשקה ישראל ואע"פ דמירוח הקדש אינו פוטר עכ"פ אין כאן ואכלת ומש"ה פטור מתרו"מ וכמ"ש המהרשד"ם וזה נכון, [והשטמ"ק כתב וז"ל ושמא הי' מעשרים משום העומר אבל ההקדש לא היה רוצה לטרוח יותר לעשר בשביל הדיוט יעו"ש,] והא ל"ק דהא עכ"פ איכא שירים לאכילת כהנים ונמצא דהעומר בא גם לאכילה, ז"א דהא לכתחילה בא העומר להקרבה וכהנים אח"ז משולחן גבוה זכו, וכדאיתא בכה"ג בחולין (ק"כ ע"א) לענין נבלה יעו"ש, ואמנם במנחות (ה' ע"ב) איתא מה למנחת העומר כו' שכן באה להתיר לאו שבתוכה, ופירש"י ז"ל דמתרת לאו דלחם וקלי וכרמל לא תאכלו שבתוך מנחה עצמה מתרת אפי' לר"ע דס"ל ספיחין אסורים בשביעית] שאם נאכלו שירים לא יעבור האוכלן משום חדש אלא משום שביעית כו' יעו"ש, הרי דס"ל אעפ"י דמותר להקריב העומר בשביעית מספיחין מ"מ השירים אסורים לאכול, אלא דהתוס' והראשונים שם בשטמ"ק תמהו ע"ז איך אפשר אם לא יתיר העומר איסור שביעית אקרי כאן ממשקה ישראל, והיינו דהתוס' ס"ל דלהקדש אין כאן איסור שביעית וכמ"ש התוס' במנחות (פ"ד ע"א) ד"ה שומרי ספיחים בשביעית כו' וז"ל אי נמי קצירך ונזירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש יעו"ש וכיון דלהקדש אין כאן איסור להקריב ושוב אח"ז כהנים משולחן גבוה זכו ובירושלמי שקלים (פ"ד ה"א) ההן עומר מהו שיזרע בתחילה רב חייא בר אבא בעי קומי ר' מנא לא נמצא כקומץ על השירים שאינם נאכלים אמר לי' נעשה כחמשה דברים שהן באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה יעו"ש, הרי דבאמת השירים אסורים באכילה בשביעית, ולפי"ז גם הכא יש לנו לאסור השירים באכילה וצ"ע, ועי' בכ"מ בה' תרומות (פ"א הי"א) מה שהביא בשם האורחות חיים שהביא בשם הראב"ד ז"ל שכתב ואם קנה שבלים מן העכו"ם לצורך מצות כו' יעוש"ה וי"ל ואין סתירה להנ"ל ודוק:

ועפי"ז יש לבאר הא דאיתא בתוספתא מנחות (פ"י מ"ז) ומביאין מנחות בטובלן יעו"ש והוא תמוה למאד שהרי בעינן ממשקה ישראל ולעיל בתוספתא (פ"ח) בסופו איתא אין מביאין מנחות ונסכים כו' מן הטבל כו' יעו"ש, ולפי"מ שנתבאר י"ל דהכוונה הוא דאם בשעת קצירה הוא קוצר למנחות וכן המירוח הוא ממרח לשם מנחות נמצא דגמר הפירות לשם מצוה לא לשם אכילה ובכה"ג אין כאן חיוב תרומה ומעשר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל וכמ"ש הרשד"ם גבי האתרוגים דבכה"ג שחותכים לשם מצוה אין בהם

חיוב תרו"מ, וזהו דקאמר דמביאין מנחות בטובלן פי' בלי הפרשת תרו"מ, ודוקא היכא דמירח הפירות לאכילה דכבר חלה עליהן חיוב תרו"מ אז אסור להביא המנחות מטבל, משא"כ בכה"ג דמירחן לשם מנחות אין בו חיוב תרו"מ ודוק:

והנה הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ערלה (פ"א מ"ב) כתב וז"ל ואמרו עכו"ם שנטע ענינו שנטע לישראל בשכירות או בחנם שרצה לטרוח בשבילו מעצמו אבל אם נטע העכו"ם לעצמו וקנה ממנו הישראל אח"כ שוב אינו חייב בערלה כו' עכ"ל, ומזה מוכח כד' כתר"ה שי' דהעיקר תלוי בנטיעה וכיון דבשעת נטיעה היה פטור מערלה דהא שי' הרמב"ם הכא בפירוש המשנה דערלה אינו נוהג בשל עכו"ם לכן אעפ"י שבא אח"ז ברשות ישראל מ"מ פטור מן הערלה, ואף למ"ש התוי"ט שהרמב"ם ז"ל בחבורו חזר בו שפסק בה' מע"ש ונ"ר (פ"י) דעכו"ם שנטע בין לעצמו בין לישראל חייב בערלה, היינו משום דסובר דגם בעכו"ם נהגא ערלה, אבל אי עכו"ם פטור מן הערלה שפיר מקיימא הדין דעכו"ם שנוטע לעצמו ושוב חזר ומכרו לישראל פטור מן הערלה, ולפי"ז בהקדש אם בשעת נטיעה היה של הקדש אעפ"י שאח"ז חזר להיות של הדיוט פטור מן הערלה ומשום דהעיקר תלוי בשעת נטיעה:

וראיתי במשכנות יעקב חיו"ד (סי' ס"ד) שכתב להוכיח דשיטת הרמב"ם דערלה לא נהגא בשל נכרים וכשיטתו בפי' המשנה והא דכתבו הכ"מ והתוי"ט דבחבורו חזר כתב וז"ל ולענ"ד יש לומר דלא חזר בו וכוונתו בין שנטע לעצמו ואח"כ לקח ישראל ממנו הכרם וגדל ברשות ישראל, וראי' לזה דכאן (בה"ה) כתב חייב בערלה וברבעי ולקמן (בה"י) כתב דיש לנכרי כרם רבעי שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל, ומה חידש בזה הא כבר כתב לעיל חייב בערלה וברבעי ובודאי איירי אם רצה דאטו כייפינן לנכרי לנהוג במצוה זו ועוד דשם כתב סתמא חייב, א"ו כמ"ש דאיירי שמכר אח"כ לישראל וכיון דקיי"ל אין קנין לנכרי בא"י חייב בערלה ורבעי מה"ת אף דבחו"ל אין רבעי נוהג לדעת הרמב"ם ז"ל, רק דבזה חזר מפירושו דבפי' המשניות כתב להדיא דאף שנטע בשל עצמו ולקח ישראל ממנו אין ערלה נוהגת כלל ובודאי אין כוונתו שלקח הפירות בתלוש דפשיטא דאטו לנכרי בעינן למיסר ע"כ לישראל הלוקחין א"ו שלקח הכרם ואפ"ה ס"ל שאין ערלה נוהגת וטעמו דהוי כמו נטעו גוים עד שלא באו לארץ, והך דנטעו אעפ"י שלא כבשו מפרש לה שלא כבשו כל א"י אבל כבשו המקצת הזו. ובחבורו נראה שאינו מפרש כן שכתב שם סתם אבל משבאו לארץ אף מה שנטעו עכו"ם חייב שנאמר כי תבאו משעת ביאה אבל לעולם דוקא כשבא אח"כ ליד ישראל כו' עכ"ל, הרי דלפי דעת המשכנות יעקב בדעת הרמב"ם בחבורו דאעפ"י דבעכו"ם לא

נהגא ערלה מ"מ אם חזר אח"ז ומכר את כרמו לישראל חייב בערלה אעפ"י דהנטיעה היתה בפטור ושלא כדעת כתר"ה:

ואמנם עיקר דברי המשכנות יעקב במקום זה אינם צודקים כלל ובפרט בעיקר הדין שהאריך להקל בערלה ולפי"ד אינו נוהג בשל עכו"ם כבר השיג עליו בס' מלבושי יו"ט בקונטרס חובת קרקע (סי' ו' ז') יעו"ש דסתר כל ראיותיו והביא דבתשו' הגאונים (סי' ב') איתא מפורש דערלה נהגא בשל נכרים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בתשובותיו פאר הדור, וא"כ מסתברא דהרמב"ם ז"ל בחבורו חזר בו מפירושו למשנה וסובר דערלה נהגא בשל נכרים וצדקו דברי הכ"מ והתוי"ט, ועוד אינם מובנים ד' המשכ"י דלפי דבריו למה כתב הרמב"ם הדין דאם רצה לנהוג דוקא בשל רבעי ולא בערלה והלא לפי"ד ערלה הוא דומה ממש לרבעי, אלא דאי נימא שלא כד' המשכ"י לכאורה תקשי ד' הרמב"ם מה שהקשה במשכ"י דמה חידש בה"י הא כבר כתב בה"ה חייב בערלה וברבעי, ובאמת הוא תמוה טובא דמדבריו בה"י משמע שאם הנכרי אינו רוצה להקדיש הרבעי ולחללו אינו קדוש, והוא תימה דהא בה"ה כתב דעכו"ם חייב בערלה ורבעי ונראה ברור מזה דאינו תלוי כלל ברצון הנכרי ומשום דפסקינן כרבנן במתניתין דתרומות דיש לנכרי כרם רבעי, דרבעי דינו כערלה ובערלה דאסור בהנאה ודאי דאינו תלוי ברצון העכו"ם וא"כ רבעי נמי אינו תלוי ברצון העכו"ם והוי קדוש ממילא וכבר עמדו ע"ז במנ"ח (מ' רמ"ז) ובמלבושי יו"ט שם ולא מצאו מענה ע"ז יעו"ש:

והנראה לי בזה עפמ"ש המהרי"ט בח"א (סי' מ"ג) שהביא בשם יש פוסקים שרוצים ללמוד מהתוספתא שאסור לקנות מעכו"ם פירות שביעית ונותנים טעם לזה משום דשביעית תופסת דמיה וחל על המעות קדושת שביעית ואסור למסור להם דמי שביעית, והוא ז"ל דחה זאת מתרי טעמי וא' הוא דנהי דקיי"ל דשביעית תופסת דמיה אבל הוא דוקא בלוקח פירות שביעית מישראל אבל בלוקח מעכו"ם ונותן לו דמים לא חל על המעות קדושת שביעית כלל דהרי קיי"ל דאפי' דבר של הקדש שבא ליד העכו"ם נפקע מקדושתה משום ובאו בה פריצים וחללוה שנעשה חולין, א"כ כ"ש שלא חל קדושת שביעית על המעות אצל העכו"ם, והא דפירות שביעית שבאו ליד העכו"ם ל"א דיצאו לחולין, ה"ד פירות שביעית שאין להם פדיון וה"ה שאין להם חלול ול"ד להקדש דיש לו פדיון, משא"כ דמי שביעית שנתפס בפדיון ה"ה שנתחלל אצל העכו"ם כמו הקדש ואע"פ שבאו אח"כ ליד ישראל הרי הם חולין גמורים כיון דנפקע לחולין אצל העכו"ם עכת"ד מהרי"ט ז"ל, ולפי"ז א"ש היטב ד' הרמב"ם ז"ל לענין נטע רבעי שכתב שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל, והיינו דאעפ"י דערלה דנוהג

בעכו"ם ודאי דנהגא אעפ"י שאין העכו"ם רוצה לנהוג במצוה זו של ערלה מ"מ אסורה לישראל בהנאה, משום דערלה אסור בהנאה ואין לה פדיון, אבל נטע רבעי דאית ליה פדיון להכי דוקא אם העכו"ם רוצה לנהוג במצוה זו ואינו רוצה שתתחלל מקדושתה ואז ל"ש בי' ובאו פריצים וחללוה להכי שפיר קדוש הנטע רבעי שלו, אבל אם אין העכו"ם רוצה לנהוג במצוה זו של נטע רבעי והלא נטע רבעי אית ליה פדיון ולא עדיפי מהקדש ונתחלל אצל העכו"ם ואעפ"י שבא אח"ז ליד ישראל הרי הם פירות חולין מאחר שכבר נתחללו אצל העכו"ם ונכון הוא ודוק:

ועפי"ז נראה לי לבאר הא דתניא בתוספתא דתרומות ואיתא במנחות (ס"ו ע"א) עובד כוכבים שהפריש פטר חמור וחלה מודיעים אותו שהוא פטור וחלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גוזז ועובד בו, ופירש"י ז"ל וז"ל בד"ה שהפריש פטר חמור שהפריש שה לפדיון פטר חמור שנולד לו בהיותו עכו"ם, והתוס' בד"ה עכו"ם כו' הקשו ע"ז דהא אפי' בשל ישראל ליכא משום קדושה דחולין גמורין הוא ותנן בפ"ק דבכורות (ט' ע"א) ואם מת נהנין בו ופירשו דמיירי בפטר חמור גופיה כר' יהודה דתניא בפ"ק דבכורות פטר חמור אסור בהנאה ד"ר יהודה ע"כ, ובשטמ"ק הקשה ע"ז דבפטר חמור ל"ש לישנא דהפריש יעו"ש בשם תו"ח, ולפמ"ש יתבאר היטב שהרי אפי' אי נימא דפטר חמור נוהג בעכו"ם אבל זהו רק אם העכו"ם רוצה לנהוג במצוה זו דכיון דפטר חמור אית ליה פדיון והאיסור הנאה אינו בהחלט וממילא אם אינו רוצה לנהוג במצוה זו הרי נתחלל האיסור הנאה מק"ו דהקדש ורק כשרוצה לנהוג במצוה זו אז אסור בהנאה ולהכי קאמר שהפריש פטר חמור שזהו החלט על רצונו שהוא רוצה לנהוג במצוה זו ומ"מ אינו אסור בהנאה מטעם דמצוה זו של פטר חמור אינו נוהג בעכו"ם ונכון לעני"ד:

ועפי"ז יש להעיר בד' הפנ"י בפסחים (כ"ט ע"א) שכתב שם ע"ד רש"י ותוס' דגרסי דכו"ע אין פודין דאי גרסינן דלכ"ע פודין א"כ מ"ט דמ"ד לא מעל דאכתי ימכרנו לנכרי ההקדש עצמו. וכתב הפנ"י דלכו"ע אסור למכור ההקדש לנכרי או להאכיל לכלבים אם לא ע"י פדיון והטעם שע"י הפדיון נכנס המעות לקדושה תחת ההקדש ומש"ה יוצא ההקדש לחולין ואע"ג דקיי"ל דאפי' דרך מכירה מותר היינו נמי מה"ט גופא כיון שהמעות נכנס לקדושה תחתיו ואח"כ יוצא ההקדש לחולין כדאיתא בירושלמי דמה"ט אין הגזבר רשאי למכור בהקפה וא"כ לפי"ז נראה ברור דל"ש הך מילתא אלא דוקא כשנפדו ע"י ישראל שהרי מצות הפדיה היא אחת ממצות התורה וא"כ נראה דל"ש מכירה לנכרי קודם פדיה כלל עכ"ל, ולפמ"ש דברי הפנ"י אינם נכונים שהרי בקדשי בה"ב דאית לי' פדיון שייך ובאו פריצים וחללוה ושפיר נתחלל הקדש גם ע"י נכרי, ובלא"ה דבריו אין מובנים אחרי

נשיקת עפרות קדשו דאעפ"י דפדיון הקדש הוא מ"ע ועכו"ם אינן מצווים ע"ז מ"מ מנ"ל דעכו"ם אסור לפדות הקדש והרי עכו"ם איש הוא לכל דיני קנין, ועי' ב"מ (מ"ח ע"א) בספר נכרי ומשמע ג"כ דלא כהפנ"י, והא דמועלין בקדשי בה"ב של נכרים הוא ג"כ כשהעכו"ם אינו רוצה להפקיע הקדושה ודוק:

ויש להתבונן בהא דערכין (ה' ע"ב) דאיתא שם ור' יהודה האי לא לכם ולנו מאי עביד ליה אמר רב חסדא אמר אבימי לערכו נגנז, אלא מעתה לא ימעלו בו הואיל ולאיבוד אזלי לא ימעלו בו דמיתהני מיניה לא ניחייב קרבן מעילה כו', רש"י] דתנן חמש חטאות המתות ומעות ההולכת לים המלח לא נהנין ולא מועלין [דלא קרינא ביה מקדשי השם הואיל ולאיבוד אזלי, רש"י] אלמה תניא גבי קדשי עכו"ם במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן כו' יעו"ש, והנה בב"ק (ק"י ע"ב) מקשה בגמ' בהא דקאמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין דאדעתא דהכי לא יהב לי', אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה, ומשני דתמאת שמתו בעליה הלכתא גמירי לה דלמיתה אזלא יעו"ש, ולפי"ז הכא בעכו"ם כיון דערכו נגנז נימא דאדעתא דהכי לא אקדיש ותיפוק לחולין ואמאי ערכו נגנז ואסור בהנאה, והכא לא נאמרה הלכה דנגנז וקשה נימא דתיפוק לחולין ואמאי נגנז:

ונראה לומר בזה דהא דאמרינן דיוצא לחולין דאדעתא דהכי לא קדיש היינו דהוה הקדש בטעות והקדש בטעות ל"ה הקדש, והא דמהני שאלה בהקדש הוא ג"כ מה"ט שע"י השאלה נעשה הקדש טעות ונעקר ההקדש וכל היכא דל"מ שאלה חל אפי' בטעות וכדאיתא בנזיר (ט' ע"א) דתנן הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה ב"ש אומרים נזיר וב"ה אומרים אינו נזיר, ואמרינן בגמ' דב"ש סברי כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכן דאמר הריני נזיר הו"ל נזיר, כי קאמר מן הגרוגרות ומן הדבילה לאיתשולי הוא דקאתי וב"ש לטעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש וכיון דאין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות, וכתבו בתוס' לאו דוקא לאיתשולי דהא לא בא בשאלה אלא מתחרט וחוזר בו כאדם שבא לשאול על נדרו לחכם מחמת חרטה שהחכם מוצא לו פתח חרטה והוי נדר טעות ובטל יעו"ש, ומבואר דכל דל"מ שאלה חל אפי' בטעות וכמו שביאר כ"ז הקצוה"ח באורך (בסי' רנ"ה), ובאמת מבואר כן בירושלמי דמאי (פ"ז ה"ו) וכמ"ש שם בהגהות ציון ירושלים דצ"ל ואין אדם נשאל על תמורתו יעו"ש, ובירושלמי נזיר (פ"ט) איתא לחד מ"ד דעכו"ם אין לו היתר חכם והיינו דל"מ שאלה על נדרו והקדשו ועי' מל"מ ה' מלכים (פ"י ה"ז) וכיון דל"מ לי' שאלה חל אפי' בטעות ולכך בעכו"ם ל"ש לומר דאדעתא דהכי לא אקדיש ולכך שפיר לא יוצא לחולין וא"ש דברי הגמ', אכן לפי"ד

מהרי"ט לכאורה אכתי קשה כיון דהעכו"ם אדעתא דהכי לא קדיש ובטעות הקדיש לפי"ז בעת שעוד היה תח"י נימא דנתחלל ההקדש מטעם ובאו פריצים וחללוה שהרי הוא לא רצה להקדיש באופן שכזה שתהא נגנז:

ועוד צל"ע בד' המהרי"ט דלכאורה הי' נראה דל"ש ובאו פריצים וחללוה רק ע"י כבוש מלחמה אבל לא במקח וממכר, ועוד יש לעיין בד' הבעל המאור ז"ל בע"ז שכתב דובאו פריצים לא נאמר רק בישראל אבל לא בעכו"ם אכן הרמב"ן ז"ל חולק עליו וכבר הקשו על הבעה"מ מד' הש"ס נדרים (ס"ב ע"א) גבי בלשצר דמפורש בגמ' דגם בעכו"ם נאמר הך ובאו פריצים, ובמקנה קדושין (נ"ד ע"א) בתוס' ד"ה בכתנות כהונה שהקשו א"כ כתנות כהונה דקאמר ר"מ ור"י מקודשת הא הוי כ"ש וכ"ש יש בו מועל אחר מועל וא"כ לא יצאו לחולין, ומתרץ המקנה בשם הריטב"א דבגדי כהונה לא הוי כלל כלי שרת, וה"ר מהא דקאמר במגילה ואת יקר תפארת גדולתו מלמד שלבש בגדי כהונה ולא מצינו דנענש ע"ז רק אח"כ כשנשתמש בכל"ש א"ו דבגדי כהונה ל"מ כל"ש וע"כ בגדי כהונה יצאו לחולין משבאו פריצים וחללוהו אבל כל"ש לא יצאו לחולין עכ"ל המקנה, ודבריו צ"ע שהרי אי כ"ש יוצא לחולין ע"י פריצים נחלקו בזה הבעה"מ והרמב"ן וכבר העירו מזה ויש להאריך עוד בזה הרבה:

וכבוד ידנ"ע הגאון הגדול ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר יצ"ו כתב לי ליישב ד' הרמב"ם ז"ל בה' מעש"ש וז"ל ולענ"ד נראה לומר כוונת הרמב"ם ז"ל בזה, דהנה אנן פסקינן דיש קנין לעכו"ם להפקיע מתרו"מ דקנין פירות יש לו ולא חל עלי' קדושת תרומה עי' ירושלמי דמאי (פ"ה ה"א) ובגיטין (פ"ד בסופו) דקאמר שם אע"ג דר"מ אמר אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיעו מן המעשרות מודה שיש לו בה קנין נכסים מהו קנין נכסים אמר ר' אבא אכילת פירות יעו"ש וכן פסק הרמב"ם ה' תרומות (פ"א ה"י) יעוש"ה ובכ"מ, דלענין זה רק לא מהני קנין נכרי שאם קנה אח"ז הישראל לא הוי כבוש יחיד, והנה הא דנוהג נטע רבעי בשל נכרי הוא משום דילפינן מדכתיב כל עץ אף שנטעו הגוים, וסבור אני לומר דקודש לד' לא מקרי בשל עכו"ם כיון שיש לו קנין פירות דוגמא לזה כעין שכתב הכ"מ בה' מעש"ש (פ"ג הי"ז) בשם הר"י קורקס ז"ל דאף דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמיא עכ"ז לא מקרי קודש לד' ויכול למכור יעו"ש, ועיקר סברתי משום דילפינן קודש קודש ממעשר, ואף דשביעית דפטור ממעשר ונוהג רבעי וכדאיתא בירושלמי פאה (פ"ז ה"ה) היינו דוקא לגבי שביעית דהפטור הוא מצד דילפינן מקרא דשביעית פטור מן המעשרות ולכן לקולא לא ילפי ב"ה, אבל כאן גבי רבעי דהקדושה של הפירות הוא רק בארץ ישראל וכיון שיש קנין לנכרי גם גבי רבעי פטור רק דגלי

קרא כל עץ וזה רק לדין רבעי אבל שיהי' לו קדושת ד' כמו מעשר זה ל"ש בפירות נכרי, ורק עצם דין למצות רבעי חל גם על פירות נכרי דילפינן מכל עץ, והנה בנתיבות (סי' קס"ז) כתב בהא דסוף ב"מ שתי גנות זעג"ז והירק בנתיים דאם העליון הפקיר הירק זוכה בי' התחתון משום דגם לו באמת יש לו זכות משום הנוף רק דהנוף בטל להעיקר, אבל אם הפקיר זכותו ממילא שייך להתחתון משום זכות הנוף יעו"ש, וכמ"כ יש לומר כאן, דבאמת יש זכות להרבעי גבי נכרי מרבוי דכל עץ, רק אם יש על הפירות קדושת רבעי כמו מעש"ש זה תליא ברצון הנכרי אם רוצה לזכות בעצמו הפירות והפירות שלו אז אין עליהם קדושת מעש"ש רק דין רבעי, אבל אם רצון הנכרי לנהוג קדושת רבעי וסלק עצמו מלזכות בהפירות ממילא יש עליהם קדושת רבעי ומשום דבלא"ה יש דין רבעי בהפירות ומדוקדק היטב לשון הרמב"ם ז"ל שכתב שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קדש כמו נטע רבעי של ישראל ודוק עכ"ל הגאון הנ"ל:

והנה כבוד הגאון ר' יצחק יעקב וכטפוגל שיחי' המציע העיר בד' הירושלמי דנטע ואח"כ הקדיש חייב בערלה דמשמע דההקדש ג"כ חל דאל"כ הלא לא חל כלל ההקדש ול"ש לפוטרו מערלה, וצ"ע איך חל דין הקדש על ערלה הלא אין איסור חל על איסור, וכ"כ בהקדיש ואח"כ נטע שפטור מערלה והלא איך יחול דין ערלה על הקדש, וי"ל דהקדש הוי איסור כולל הן העצים והפירות והקרקע, וערלה חל רק על הפירות, עוד ר"ל דהקדש וערלה חלים זע"ז מפני שהווים תמיד בב"א דהרי בכל רגע ורגע נתהווה בהפרי איזה הוספה א"כ בכל מה שנתוסף נתהווה האיסור של הקדש וערלה בב"א ומתוך שחל ע"ז חל על הכל, אלא דלפי"ז צ"ע בגמ' חולין ריש פ' גיד הנשה דאמאי לא חל איסור הקדש על איסור גיד דהרי בכל רגע נתוסף משהו ושני האיסורים באים בב"א ומתוך שחל ע"ז חל על הכל עכת"ד, וכתר"ה שיחי' תמה על המתוך שלו דמנ"ל הא ומגמ' דר"פ גיד הנשה וגם משאר מקומות (בעניני וולדות קדשים) מוכח דלא כן הוא, וכתר"ה האריך בזה מעט אי שייך בזה בטול עפי"ד המרדכי דהיכא דבא בתערובות ל"ש בטול וחלק כת"ר כאן מד' המרדכי בדברי חכמה, וכבר העירותי כעין זה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' כ"ד) בד' התוס' תמורה (ל"א ע"ב) שכתבו דהא דאמר זעירי המקיז דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו הוא מטעם גדולי הקדש יעו"ש מ"ש שם, אמנם בלא"ה לק"מ דהא דאין איסור חל על איסור הוא דוקא לענין עונש מלקות ומיתה, אבל בעצם לענין איסור שפיר חל, והכא הכוונה שאין ההקדש מוציא מן האילן איסור ערלה שקדם לו וכל הגידולין אסורין בערלה, וכעין זה איתא בריש פ' שלוח הקן לענין כסוי הדם ושלוח הקן:

ויש לעי' בד' המהרש"א חולין (צ' ע"א) בתוס' ד"ה קדשים דאיסור כרת כו' שהקשו בתוס' וא"ת ונימא מגו דאתוסף איסור גיד לגבוה דאסור להעלותו איתוסף נמי להדיוט איסור אכילה והקשה מוהרש"א וז"ל ק"ק כיון דלפום סברא דהשתא שרי גיד קדשים לאכילה להדיוט שרי נמי לגבוה ומקרי שפיר ממשקה ישראל מן המותר לישראל כיון דגיד קדשים מותר באכילה לישראל אע"ג דאסור גיד בחולין, דכה"ג מקרי מליקת עוף להקטיר לגבוה מן המותר לישראל כיון דשרי לכהן באכילה אע"ג דמליקה אסור בחולין כו' יעו"ש, ויש לתמוה על קו' דנהי דס"ל דאין איסור גיד חל על מוקדשין היינו דוקא לענין עונש מלקות אבל מ"מ פשיטא דאסור באכילה דלענין איסור ל"ש אין איסור חל על איסור ואיך כתב המוהרש"א דמותר באכילה להדיוט, ועי' בתוס' יבמות (ל"ב ע"ב) ד"ה לקוברו כו' דמוכח להדיא דגם לר"ש חל האיסור השני רק לענין עונש אינו חל יעו"ש ודברי המהרש"א תמוהים וצ"ע:

וראיתי תשובה אחת מכבוד הגאון האמתי מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל מפאניוועז נדפסה בס' נאות יעקב (בסי' י"ד) כתב שם וז"ל אמנם התוס' בזבחים (ס"ט ע"ב) הקשו דאפילו נבלה גמורה למה תטמא לר"י הא אין איסור דנבלה חל על איסור קדשים ותירצו שם דלא ממעטינן אלא שבמינו לא שייך איסור נבלה כו' אמנם באמת יש ליישב קושית התוס' באופן אחר, דבאמת יש לומר דכל דאין בו איסור דנבלה אין כאן טומאה דהטומאה באה בשביל אכילת האיסור ורק דכל זה אם נאמר דאין איסור חל על איסור הוא שאין בו איסור כלל, אבל אם נאמר דאיסור חייל רק דאין עונשין שתים בזה יש לנו לטמאה דמכל מקום כל שאכל איסור נטמא כו' יעו"ש שהאריך בדברים נחמדים מתוקים מדבש כדרכו בקודש דפח"ח, והוא ממש כדברי השגתי על המהרש"א, ואמנם תמהני על כבוד הגאון מרן זצ"ל שהמעיין יראה דדבריו המה ממש תי' התוס' ובד בבד המה עי' בשעה"מ ה' אס"ב (פי"ז) בדיני אין איסור חל על איסור מש"כ בזה לדחות דברי הצ"ק יעו"ש ותבין היטב:

ואמנם כ"ז הוא לפלפולא ולהלכה צדק כתר"ה דאין בזה שום חשש דהא כבר פסק בשו"ע יו"ד (סי' רצ"ד סעי' י"ז) להתירא וכן האריך בזה הרדב"ז בתשו' (סי' תק"פ) להתיר והגרע"א והפת"ש רמזו עליו ועי' עוד בחי' הרדב"ז על הרמב"ם בה' מעש"ש ונ"ר (פ"י הי"א) ודוק שם ואי"ה עוד חזון למועד:

אוהבו המברכו מכבדו ומוקירו כרום ערכו כו'.

סימן ה

בדין משיחת כה"ג.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' כלי המקדש (פ"ד הט"ו) אין מעמידין כהן גדול אלא ב"ד של אחד ושבעים, ואין מושחין אותו אלא ביום שנאמר ביום המשח אותו, וכן אם נתרבה בבגדים בלבד אין מרבין אותו אלא ביום כו' עכ"ל, ויש להתבונן לפי"ז ביומא (י"ב ע"א) דאמר כי אירע פסול לכה"ג ביוה"כ אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו יעו"ש, ולפי"ז אם אירע לו טומאה לכה"ג בלילה קודם תרומת הדשן במה מחנכין אותו להרים הדשן ובמה עובד עבודת הלילה, ואמנם רבינו ז"ל לטעמי' בה' יוהכ"פ (פ"א ה"ב) שרק עבודת התמידין והמוספין והטבת הנרות עבודת היום צריכין כה"ג, אבל תרומת הדשן מפייסין וכמ"ש הכ"מ בשם הגאונים ויעו"ש במלחמות, אבל לשיטת הראשונים דסברי דגם תרומת הדשן היתה דוקא בכה"ג תקשי ובטח כי הרמב"ם ז"ל שכתב דאין מרבין כ"ג אלא ביום היה לו מקור שממנו הוציא הדין מדלא כתב ויראה לי וצ"ע לכאורה:

וראיתי למרן בגבורת ארי ביומא שם כתב בזה"ל בד"ה פשיטא אירע בו פסול קודם תמיד של שחר כו' מכאן ק"ל למקצת מפרשים שאמרו שאפי' תרומת הדשן ביוה"כ אינה כשרה אלא בכה"ג והיינו דאמרינן לקמן בפירקין (די"ט) ביוה"כ דאיכא חולשא דכה"ג עבדינן לי' מחצות לפי"ז תקשי סוגיא דידן דשקיל וטרי הגמרא אדכ"ע כשאירע בו פסול לאחר התמיד במאי מחנכין אותו להשני דקאמר הניחא למ"ד אבנטו של כה"ג כו' מאי איכא למימר, והשתא אכתי למ"ד לקמן בפ"ב דלתרומת הדשן אינו לובש אלא ב' כלים לחוד כדכתיב בקרא כתונת ומכנסים לחוד, והא ודאי כיון דא"צ ללבוש אלא ב' כלים לחוד ל"ש כה"ג ול"ש כהן הדיוט בהכי סגי א"כ באירע בו פסול בליל יוהכ"פ קודם תרומת הדשן במאי מחנכין להשני שיהא כשר לתרומת הדשן, ואפי' למ"ד אבנטו של כהן הדיוט של בוץ ושל כהן גדול של כלאים דבשאר עבודות חוץ איכא היכר באבנט, הא בתרומת הדשן ליכא האי היכרא דהא א"צ אבנט, וגם הא תקנתא דאביי לובש ח' ומהפך בצינורא אכתי בשעת תה"ד שהי' עבודת לילה ליכא דעדיין תמיד של שחר לא קרב, וכ"ת לובש ח' ומהפך באברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב, הא אמרינן רפ"ה דפסחים (דנ"ט) עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט וכ"ש דאין עולת חול קריבה ביוה"כ דחמיר מיו"ט ואפי' ר"י דס"ל בספי"ו דשבת (דקט"ז) דעולת שבת קריבה ביוהכ"פ בעולת חול מודה דאינה קריבה ביהכ"פ כדאמר התם ובתל יוהכ"פ בחול מאי איכא למימר וכ"ש לר"ע דס"ל התם דאפי' עולת שבת אינה קריבה ביוהכ"פ אי תה"ד אין כשרה ביוהכ"פ בכה"ד במאי מחנכין אותו השני שיהא כשר

לתרומת הדשן, מיהו למאי דפי' התוס' לקמן (דמ"ו) דהא דאמרינן ולא עולת חול בשבת היינו בלא משלה בהן האור, אבל במשלה בהן האור מבעוד יום שפיר דמי דנעשו לחמו של מזבח ניחא דאיכא למימר לובש ח' ומהפך בצינורא באברים שמשלה בהן האור כו' עכ"ל מרן הגבו"א, ומה מאד עצמה הפליאה על כבוד מרן ז"ל שהאריך בזה דל"מ תקנתא דאביי לובש ח' ומהפך בצינורא בלילה ומשום דלא עולת חול ביוה"כ, ולא כתב פשוט משום דל"מ רבוי בגדים בלילה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל, ולד' הרמב"ם ז"ל לא הי' צריך לכל האריכות ותמוה שלא הביא כלל ד' הרמב"ם ז"ל והוא תימה על כבוד מרן ז"ל, דאשתמטתי' לפי שעה ד' הרמב"ם ז"ל המפורשים:

והנראה לי בזה דהנה הא דכתב הרמב"ם ז"ל דאין מרבין כה"ג אלא ביום לא נדע מקורו מאין מוצאו, דהא דכתב דאין מושחין כה"ג אלא ביום מקורו הוא בספרא פ' צו מדכתיב ביום המשח אותו אבל הא דאין מרבין כה"ג אלא ביום לא נדע מאין מקורו, ומרן הכ"מ כתב אפשר דיליף לה מדאיתקש משיחה ורבוי להדדי והוא צ"ע דהרמב"ם ז"ל מדלא כתב ויראה לי נראה דיש לו מקור נאמן לזה, ונראה דהנה בכל הענינים שווים כלי שרת להכהנים שהרי אמרינן כאן ביומא דכה"ג עבודתו מחנכתו כמו בכלי שרת, ובזבחים (י"ג ע"א) איתא דבגדי כהונה איקרו כלי שרת יעו"ש בפי' רש"י ז"ל, ושם עוד (דכ"ד ע"א) תני דבי ר' ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים ופי' התוס' וז"ל פירוש דמקדשת האדם לעבוד עבודה שם דאינו יכול לעבוד במקום אחר, וכלי שרת פירוש בגדי כהונה מקדשין האדם לעבוד עבודה כו' ובגדי כהונה קרי להו כלי שרת כדאמר לעיל (די"ג) שתהא בכהן כשר ובכלי שרת וכו' יעו"ש, הרי דבגדי כהונה מקרי כלי שרת, והתוס"י ביומא (כ"ט ע"ב) ד"ה ניהדרה והדר נקמצה כתבו וז"ל ועוד אפילו נתקדשה מבעוד יום חשובה בלילה מיהא כמנחה בכלי חול הואיל ואינה ראויה להתקדש בלילה עכ"ל, לפי"ז נראה דזהו טעמא דהרמב"ם ז"ל דאין מרבין כה"ג אלא ביום דהבגדי כהונה דכלי שרת המה, בלילה הוי ככלי חול ואין מקדשין את הכה"ג, אמנם זהו רק כשאנו מרבין אותו בלילה לעבוד עבודת היום בזה שפיר אמינא דהבגדי כהונה אין מקדשין אותו בלילה לצורך עבודת היום דהוי ככלי חול, אבל לעבודות הכשרות בלילה בזה נראה דשפיר מרבין כה"ג בלילה, שהרי עבודות הכשרות בלילה גם כלי שרת מקדשות בלילה, שהרי קדוש יו"ר דהוא עבודה ובעינן מעומד וכדאיתא בזבחים (י"ט ע"ב) ואם קדש בכלי חול פסול כדאיתא (בדכ"ב ע"א) וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' ביאת מקדש (פ"ה ה"י) וז"ל קידש בכלי שרת בחוץ או בכלי חול בפנים ועבד עבודתו פסולה יעו"ש, ומ"מ לעבודת הלילה שפיר מקדש בלילה מן הכיור או מכלי שרת ולא הוי כמקדש בכלי חול

וכדאיתא שם בזבחים וכן ברמב"ם ז"ל (בה"ח) קידש בלילה והקטיר החלבים כל הלילה יעו"ש, וכן נסוך המים דכשרה בלילה וכדאיתא בריש פ"ק דתענית ואע"פ דבעינן כלי שרת ואם נסך בכלי חול פסולה וגם אם עלה ירד וכדאיתא בזבחים (קי"א ע"א) ובפירש"י ז"ל למ"ד לא קרבו נסכים במדבר וביאת הארץ האמור בנסכים לאחר ירושה וישיבה לאחר שקבעו משכן בשילה הוא דנתחייבו כו' ולא בשנות הכיבוש והחילוק בבמות הקטנות הילכך לא קרבו נסכים בבמה קטנה שהיא שלא בכלי שרת ואי אסקינהו בשאין מוקדשין בחוץ לא מיחייב עלייהו יעו"ש והיינו דאי מסיק בפנים בכלי חול גם אם עלה ירד ולהכי פטור ע"ז בחוץ, וגם למ"ד קרבו נסכים במדבר דכתב רש"י ז"ל דלהכי גם במת יחיד טעון נסכים ולהכי בפנים אם עלה בכלל חול לא ירד הוא צע"ג דבכלי חול שאינו ראוי למזבח אין המזבח מקדשו וכדאיתא לעיל (בדפ"ג) והארכתי במק"א בזה ואכ"מ, וחזינן מזה דדבר הקרב גם בלילה מקדשו כלי שרת בלילה ולא הוי ככלי חול, ולהכי לעבודות הכשרות בלילה שפיר מרבין כה"ג גם בלילה, והבגדי כהונה מקדשו גם בלילה וכמו כלי שרת וכדכתיבנא וא"ש הא דיומא וכל השיטות ודוק:

ועפי"ז א"ש מ"ש הרמב"ן ז"ל בנמוקיו על התורה בפ' אחרי וז"ל על פירש"י, ואשר ימלא את ידו ואין הכוונה להרב שלא יהא במקדש כה"ג מרובה בגדים אלא מיאשיה ואילך שהרי בגמ' אמרו משוח בשמן המשחה ומרובה בגדים איזה מהם קודם ואמרו בגמרא במיתת כולן הוא חוזר או במיתת אחד מהן הוא חוזר שכולן נמצאים בזמן אחד, אבל בכל הזמנים אם נתרבה בבגדים כשר לעבודת יוהכ"פ שהרי לעולם מתקנין כהן אחר ביוהכ"פ ואין מושחין אותו ואם אירע פסול בכה"ג משמש זה תחתיו שהוא כשר בריבוי בלא משיחה עכ"ל, וכ"כ גם המהרש"א במס' מכות (י"א) כד' הרמב"ן ז"ל ובאורח מישור נזיר ריש פ' כה"ג תמה טובא בד' הרמב"ן ז"ל, ולפמ"ש נראה דכוונת הרמב"ן דכיון דגם גבי כהנים אמרינן דעבודתן מחנכתן כמו בכלי שרת, לפי"ז שוב הוי בהו דין כלי שרת דאמרינן כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן, ועבודה מחנכתן גם בזמן שהי' שמן המשחה ולא נגנז עוד, וכמו כן בכה"ג מהני רבוי בגדים גם בזמן שמן המשחה אלא דהתורה ריבתה בכה"ג דגם משיחה מהני לדורות אבל עבודה ודאי דמחנכתן, ובאמת גם בכלי שרת מוכח מד' התוס' מנחות (נ"ז ע"ב) ד"ה ר' יאשי' סבר אותם למעוטי מדת יבש מבחוץ כו' דאיכא תנאי דלא דרשי אותם למעוטי משיחה לדורות אלא דגם לדורות משיחה מקדש לכלי שרת ועבודה ודאי גם לדידהו מהני, ועי' בע"ז (נ"ב ע"ב) והקדשנו דאקדישננהו ופירש"י ז"ל שחזרו ומשחום בשמן המשחה כו' ולכאורה צ"ע שהרי לדורות דוקא עבודה מחנכתן וכבר עמדו ע"ז עי'

בהגהות הגאון ר"ב רנשבורג ז"ל ובחי' הרש"ש ועוד, אמנם שם י"ל כיון דמדאורייתא לא מתסרי וכמ"ש רש"י ז"ל דהא הקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, להכי צריך משיחה משום היכרא, אבל בעבודה ליכא היכרא שהרי גם עתה המה כלי שרת, ואמנם צ"ע בזה כיון דמה"ת א"צ חנוך אם מותר למשוח בשמן המשחה כיון דשלא לצורך הוא ואיכא מעילה, ובעיקר הדבר במעילה בשמן המשחה לכאורה צ"ע לדעת ר' יהודה דמתחלתו ועד סופו הי' בנסים וכיון שנתרבה בנס לכאורה י"ל דאין בו מעילה, וראיתי אח"ז באור שמח בח"א [שיצא לאור בשנת תרפ"ו] בהוספות שם שהעיר בהא דיומא (ל"ט ע"ב) בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהם וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר ירעש פריו ומהן היתה פרנסה לכהונה, ואיך היו נהנין והלא של הקדש הן ותי' כיון שהקדש זכה ע"י נס אין בו מעילה וכמו שהביא הרד"ק בספר מלכים ב' (סי' ד') בקרא דשלמי נשיכי בשם תוספתא דכיון דהאשה אשת הנביא זכתה השמן בנס א"צ לעשר עו"ש, ואמנם י"ל דשם גבי שמן בלא"ה א"צ לעשר דכיון שנתרבה בבית הרי לא עדיף מאילן שנטעו בתוך הבית דפטור ממעשר אפי' מדרבנן לדעת הראב"ד ה' מעשר (פ"א ה"י) יעו"ש, ועי' ביומא (ע"ח) מים מפכים עתידים להיות יוצאין מתחת מפתן הבית וכיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין וזבות וכו' והעיר בס' עולת שלמה במעילה (י"ג) והיכי מצי לטבול הא המעין יצא בתחלה בשדה הקדש ומועלין אף דיצא אח"כ חוץ לשדה יעו"ש, אמנם לפי"ז לק"מ דדבר נסיי אין בו מעילה ואכתי צ"ע בזה ואין לדקדק בזה הרבה וקצרתי] ולשון הרמב"ם ז"ל בהי"ג הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כ"ג לכל דבר, משמע דגם בזמן משיחה מהני רבוי בגדים בלבד יעו"ש, ועי' בחת"ס או"ח (סי' ל"ז) מה שנוגע לזה ודוק:

שוב אח"ז רב ראיתי בפי' הראב"ד ז"ל בתו"כ ס"פ צו שכתב לענין הקמת המשכן דקיי"ל דביום מקימין אותו ובלילה אין מקימין אותו ואם הקים אותו בלילה פסול וכדאיתא בירושלמי יומא פ"ק יעו"ש, דמ"מ די בעמידת הלילה לעבודת הלילה, ושמחתי מאד דלפי"ז שפיר י"ל דגם לענין משיחת ורבוי כה"ג מהני בלילה לעבודת הלילה, וקצת ראי' לזה מהא דמתניתין דמגילה (כ' ע"א) דקחשיב כל הני דמצותן כל היום ורב גאון א' מידידי שליט"א העיר דאמאי לא חשיב נמי למשיחת ורבוי כה"ג, ועי' בחי' הרשב"א ובטור"א, ולפי"ז א"ש דבאמת לעבודת הלילה כשר משיחה ורבוי בלילה:

ודוגמא רחוקה לזה ראיתי בס' נאות יעקב (סי' כ"ח) שהביא בשם הגאון מוהרש"ק ז"ל בספרו מי נדה בחדושיו (לד' ע"ב) שחדש דלראי' של לילה סליק גם שימור של לילה

והאריך להוכיח כן מלשון הברייתא, ואמנם הוא דבר תמוה וזר ואין עולה כלל על הדעת וגם לענין משיחה דחוק הוא לאחר העיון לומר דבכה"ג יש בו ב' משיחות, וגם בדברי הראב"ד יש לעיין דנראה דגם הוא לא אמר אלא במשכן דהיה בו העמדות שונות ובכל יום היה אז פורקו ומעמידו, משא"כ בהקמת מקדש י"ל דאין בו ב' העמדות והעמדת הלילה אינו כשר גם לעבודת הלילה וצ"ב ועיון רב בזה:

ובפ"ק דיומא (דף ה') בגמ' רבינא אמר ריבוי ז' ומשיחה ז' א"ב כו' נתרבה יום אחד דתניא וכפר הכהן כו' אין לי אלא נתרבה ז' ונמשח ז' נתרבה יום א' ונמשח ז' מנין ת"ל כו' ומשמע לכאורה דלעולם בחד מינייהו בעינן כל ז' או במשיחה או בריבוי, משא"כ בנמשח יום א' ונתרבה יום אחד עבודתו פסולה והקשה הפנ"י [בלקוטים למס' יומא ד"ה] דלפי"ז הא דאמרינן לקמן גבי מתקינן לו כהן אחר דעבודתו מחנכתו אע"ג שלא נמשח ולא נתרבה כלל קודם יוה"כ ואפ"ה עבודתו כשרה ואמאי הא בלי ריבוי ומשיחה כלל ודאי עבודתו פסולה, וכתב דצ"ל אין דנין אפשר משאי אפשר וכל היכא דאי אפשר עבודתו כשרה, דבלא"ה ע"כ צ"ל לענין משיחה עצמו דלא הוי בבית שני ואפ"ה הוי ככה"ג לכל דבר לבד מפר הבא על כל המצוות כדאי' בפ"ק דמגילה וע"כ היינו משום דלא אפשר יעו"ש, ולפי"ז לענין משיחה וריבוי בלילה לעבודת הלילה ג"כ י"ל דמהני מטעם דאי אפשר בענין אחר ודוק:

ועוד יש לעי', כיון דאין מעמידין כ"ג אלא בי"ד של שבעים ואחד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' כה"מ (פ"ד) וכיון דבעינן בי"ד לכאורה צ"ל ביום דוקא עי' ברמב"ם ה' סנהדרין (פ"ג ה"א, ב, ג, ד') ובספרי פ' ראה (אות קנ"א בפי' התוה"מ) על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום, ביום רוצעים ובלילה אין רוצעים וה"ט משום שצריך בי"ד והתוה"מ הסב כוונת הספרי לד"א ואין במשמע כלל, ולפי"ז מנוי כה"ג ודאי צ"ל ביום, ואמנם התוס' (יומא י"ב) כתבו דתלוי במלך ואחיו הכהנים וכן הוא בתוס' זבחים (י"ח), והרמב"ם ז"ל פסק כהתוספתא עי"ש במרן הכ"מ, ודוק היטב:

סימן ו

בדין קדוש יו"ר.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' ביאת מקדש (פ"ה הי"א) וז"ל ובכל כלי הקדש מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית עכ"ל, וכתב הראב"ד וז"ל א"א ובקודח מן הכיור שיש בו לקדש ממנו ד' כהנים עכ"ל, וצ"ב באמת מדוע השמיט הרמב"ם להא דקודח מתוכו ועי' בכ"מ מ"ש בזה:

והנראה בזה ונעתיק ד' הגמ' שם אמר ר' יוסי ברבי חנינא כל כיור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו אין מקדשין בו שנאמר ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו וגו', מיתיבי כל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית ובלבד שיהו כלי שרת, אמר רב אדא בר אחא בקודח בתוכו, והא ממנו אמר רחמנא ורחצו לרבות כלי שרת, אי הכי כלי חול נמי, אמר אביי כלי חול לא מצית אמרת מקל וחומר מכנו ומה כנו שנמשח עמו אינו מקדש כלי חול שאינו נמשח עמו אינו דין שאינו מקדש, וכנו מנלן דתניא ר' יהודה אומר יכול יהא כנו מקדש כדרך שהכיור מקדש תלמוד לומר ועשית כיור נחושת וכנו נחושת לנחושת הקשיתיו ולא לדבר אחר כו' עכ"ל הש"ס, ויש להתבונן בהא דמקשה הש"ס דגם כלי חול יקדש בקידוש יו"ר והוא תימה ופלא הלא הקב"ה צוה לעשות כיור ולמשוח אותו ולקדש ממנו ואיך יתכן דגם כלי חול יקדש דא"כ כיור למ"ל ועוד איך שייך קידוש בכלי חול וכ"ז צריך התבוננות למעיין היטב:

והנה בהא דאיתא בברייתא כל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית ובין שאין בהן רביעית ובלבד שיהו כלי שרת, לכאורה צ"ב שהרי (ובדי"ט) כבר תני בברייתא דקידוש יו"ר טעון כלי שרת יעו"ש ועוד מהו הלשון ובלבד, ונראה לי דהכוונה הוא כן דהנה בכלי שרת קיי"ל דעבודתן מחנכתן לכלי שרת וכדאיתא בכ"ד, ולפי"ז גם כיור שהוא כלי שרת הנה העבודה שהוא הקידוש מחנכתו שיהא נתקדש לכלי שרת, והנה בירושלמי יומא (פ"ג ה"ו) איתא וז"ל כלי שרת מאימתי הן קדושים מיד או משעת תשמיש כו' אין תאמר בשעת התשמיש כאחת הן קדושים כו' יעו"ש, ומעתה נראה לי דרק בכיור שיש בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו וזהו עיקר מצותו מצות קידוש יו"ר שייך שפיר עבודתו מחנכתו להעשות כיור וחנוכו ועבודתו באין כאחת, משא"כ שאר כלי שרת המחזיק רק רביעית או פחות מרביעית אע"פ שמקדש יו"ר, אבל כיון שאין מחזיק השיעור כדי ד' כהנים ואין זה עיקר מצותו ל"ש בזה עבודתו מחנכתו כיון שאין זה עיקר עבודתו, וע"ז שפיר קאמר כל הכלים מקדשין ובלבד שיהו כלי שרת פירושו דוקא אם הוא כלי שרת מקודם, לאפוקי שלא נעשה כלי שרת ע"י חנוך עבודתו עתה ע"י הקידוש, וע"ז משני בקודח בתוכו, והיינו דוקא שבא ממי הכיור שכבר נתקדש בהיותו בתוכו שיעור ד' כהנים, ופריך והא ממנו אמר רחמנא והיינו כפי' התוס' דאמאי מהני גם בקודח בתוכו, וע"ז משני ורחצו לרבות כלי שרת, ופירושו דהקרא מרבי דגם אם קידש בשאר כלי שרת כבר לא מקרי אינו רחוץ יו"ר ודין כיור אינו אלא למצוה וממילא גם השיעור שיהא מחזיק כדי ד' כהנים ג"כ אינו אלא למצוה אבל שלא יהא שלא רחוץ יו"ר גם בכלי המחזיק רביעית או פחות די, וע"ז פריך שפיר אי הכי כלי חול נמי ופירושו דכלי חול

יהא נתחנך ע"י עבודה זו גם כשאין מחזיק אלא רביעית ואמאי קתני בברייתא ובלבד שיהו כלי שרת ופירושו מקודם והרי גם בזה שייך עבודתו מחנכתו כיון דמקדש אע"פ שאינו קודח מתוכו, וע"ז תי' אביי דאפי' בכה"ג ל"מ בכלי חול מעיקרא ומשום דק"ו מכנו והיינו דהכן לא הי' מקדש אפי' בתורת כלי שרת דעלמא דל"ש בי' עבודתו מחנכתו וזה ברור בעזה"י, ולפי"ז לפי המסקנא כלי שרת מקדש אעפ"י שאין קודח מתוכו ושפיר סתם הרמב"ם ז"ל ולא ביאר דוקא בקודח בתוכו והפך בה ודוק היטב:

שוב ראיתי בקרית ספר ה' ביאת מקדש כתב וז"ל וכל כלי הקדש מקדשים בין שיש בהם רביעית בין שאין בהם רביעית דמדכתיב ירחצו הוא דמרבינן לכלי שרת ולא כתיב אהרן ובניו וגו' אלא בכיור גופיה עכ"ל, וזה כמ"ש דלמסקנא דמרבינן ירחצו אפי' כלי שרת ממילא כשר אעפ"י שאין מחזיק שעור ד' כהנים דעכ"פ כבר לא מקרי שלא רחץ יו"ר ורק לכתחלה מצוה בכיור המחזיק שעור ד' כהנים, אלא דאכתי צע"ק מהא דכ"ג דלכתחלה היה מקדש בקתון של זהב ודוק:

סימן ז

אויר כלי שרת.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' מטמאי משכב ומושב (פ"ח ה"ד) וז"ל זב שהכניס ידו או רגלו לאויר כלי חרס הואיל ולא נגע בו מתוכו ולא הגידו הרי זה טהור שאין הנדה וכיוצא בה מטמאין לאיברים עכ"ל, והנה הרמב"ם ז"ל כתב כאן הדין בזב ונדה שהוא טומאה היוצא מגופו, ואמנם כבר הוכחתי וכתבתי בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ט') דה"ה בשאר טמאים גם מטומאת מגע כגון טמא מת וכיו"ב אם הכניס אבר אחד לאויר כלי חרס אין מטמא, ומוכח לה מד' הרמב"ם ז"ל בה' אבות הטומאה (פי"ד ה"ח) שכתב שם וז"ל חבית שהיא מלאה משקין ופשט הטמא את ידו לאוירה ספק נגע במשקין ספק לא נגע בהן המשקין טמאין והחבית טהורה שאין ספק המשקין מטמא כו' יעו"ש, והנה כתב רבינו ופשט הטמא, ובתוספתא שבר"ש הגירסא מגע טמא מת שאין מטמא כלי רק כי יגע במשקין המשקין מטמאים כלים, אמנם הרמב"ם כתב טמא לבד משום דלטעמיה אזיל דס"ל דאפי' זב וזבה ונדה שמטמאין כלי חרס בהיסט אינן מטמאין כלי חרס באם הכניסו ידיהם לאויר כלי חרס שאינן לאיברים, וכ"ש טמא דעלמא לכן אם הכניס ידו לחבית טהורה, לולא אם נגע ודאי במשקין המשקין מטמאין כלים, וכן כתב בס' אור שמח שם יעו"ש, ובספרי שם הבאתי בשם הגאון מרן מוהרי"צ זצ"ל מפאניוויעז שכתב לבאר זאת דבאמת בע"ח לא מקבל טומאה ורק גזיה"כ באדם החי באשר הוא אדם אבל

חלק ממנו לא הוי טומאה והוכיח זאת מהא דנחלקו בזבחים (ל"ב ע"ב) בטמא שהכניס ידו לפנים אם ביאה במקצת שמה ביאה, והרי מ"מ הכניס אדם טמא וע"כ דחלק ממנו אינו טמא יעו"ש שהארכתי בזה והוכחתי עוד מכ"מ דשי' הרמב"ם הוא דבכל הטמאים, אם הכניס אבר אחד לאויר כלי חרס אינו טמא וברור הוא:

וקשה לי טובא מהא דמנחות (כ"ד ע"א) דבני ר"ח בעי לה מרב כהנא עשרון שחלקו והניחו בביסא כו' הושיט טבול יום את אצבעו ביניהן מהו, הושיט טבול יום כו' באוירן ולא נגע לא בהן ולא בכלי, רש"י] אמר להו אין לך דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד יעו"ש, וכיון דהושיט רק אצבעו, ואבר אחד מן הטמא אין מטמא כלי חרס באויר לפי"ז מאי קמב"ל אי נטמא מאוירו והלא בכה"ג גם כלי חרס אינו מטמא מאוירו וצ"ע לכאורה:

והנראה לי דלכאורה הסוגיא תמוה מאד ואטו בני ר"ח לא ידעו מתניתין דפ"ק דחולין (כ"ה ע"ב) דרק כלי חרס מטמא מאויר ושאר כל הכלים אין מיטמאין מאויר ומאי קמב"ל, ונראה דהנה בזבחים (כ"ה ע"ב) מבואר בגמ' ובפירש"י שם דאם הגיע הדם לתוך אוירו של כלי אע"ג שנפחתו שוליו והיה ראוי שיפחתו שוליו אפ"ה משנכנס לתוכו ה"ל קבלה וכמ"ש רש"י ז"ל מפורש בד"ה עד שלא הגיע דם כו' וז"ל וכשהגיע דם לאויר דופנותיו עד שלא נפחתו שוליו לא מיבעיא ליה דמשנכנס לתוכן הוי קבלה עכ"ל, והכוונה הוא דאם הגיע לאויר הכלי כבר מקרי קבלה אע"פ דלא הגיע לשולי הכלי והיינו דקבלה בתוך אויר הכלי שרת מקרי קבלה וכמ"ש בס' חק נתן בזבחים שם, ועי' בא"מ (סי' קל"ט סעי' ח'), וע"כ דאויר הכלי שרת גופי' קדוש מצד עצמו לא מצד אויר כלי כמו בקנינים, אבל הכא בכלי שרת האויר קדוש כמו השולים והאויר גופיה מקדש והיינו דחזינן דהאויר הוא כמו ממש, וכמו המת בבית חזינן כמאן דמליא טומאה וכשהושיט ידו לפנים כמאן דנגע במת וכמ"ש התוס' נזיר (מ"ג ע"א), ועי' בשבת (קל"ח ע"ב) דמקשה ליה רב אדא בר אהבה לרבא ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה ותיהוי פת ראשונה, וא"ל לא אמרינן ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה דתניא יכול יהו כל הכלים מיטמאין באויר כ"ח ת"ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אוכלין מיטמאין באויר כלי חרס ואין כלים מיטמאין באויר כלי חרס יעו"ש ובפי' רש"י ז"ל, והיינו דגבי מת חזינן כמאן דמליא טומאה דהיינו כזית מן המת בבית ויד הנכנס לבית הוי כמו שנגע באויר ונטמא, אבל שארי טומאות אין מטמאות מאויר, וכ"ז בעלמא אבל בכ"ש דהאויר גופיה קדוש מחמת עצמו וכמאן דמליא קדושה וכמאן דאית בי' ממש ולכן סברי לה בני ר"ח דהאויר נטמא מצד נגיעה וכמו באהל המת דמקרי

נגיעה ואם טבול יום הושיט אצבעו לתוכו אע"פ שלא נגע בהכלי מ"מ נגיעה בהאויר ג"כ מקרי נגיעה, ובנגיעה הלא אבר אחד ממנו ג"כ מטמא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל, וחידש ר"כ דאעפ"י דהאויר של הכ"ש מקדש מ"מ לענין טומאה לא הוי כממש ושאני במת דהוא מצד טומאת אהל ודוק:

ואכתי קשה דהא אף אם נגע הטבו"י בכלי נמי הלא אין טבו"י מטמא כלי וכמו שפירש"י ז"ל בריש הסוגיא, וצ"ל דהסוגיא ס"ל דמחוסר כפורים דזב כזב דמי וכדאי' בזבחים (י"ז ע"ב) דפירש"י שם דנפ"מ למנות ראשון ושני יעו"ש ובתוס' ד"ה קסבר כו' יעו"ש:

ב

בסוגיא דמנחות שם הדר איהו בעא מינייהו מהו לקמוץ מזה על זה צירוף דאורייתא או דרבנן יעו"ש, והרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פי"א הכ"ג) כתב וז"ל חלק העשרון בכלי אחד ואין חלקיו נוגעים זה בזה ואין ביניהן מחיצה הרי זה ספק אם מצרף הכלי לקמיצה או אינו מצרף לפיכך לא יקמוץ ואם קמץ לא יקטיר, ואם הקטיר הורצה ולא יאכלו השירים, וכתב מרן בכ"מ וז"ל ומ"ש ואם הקטיר הורצה ולא יאכלו השירים, נראה דיליף לה מהדין שכתב לעיל בסמוך ע"כ, והיינו בה"כ דכתב קמץ את המנחה ואחר כך נטמאו שיריה כולן או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו לא יקטיר הקומץ ואם הוקטר הורצה כו' ע"כ, ומזה למד הכ"מ דה"ה הכא בהכ"ג, והוא לכאורה תמוה מאוד דשם בה"כ החסרון הוא בשירים להכי שפיר אמרינן דאם הקטיר הורצה, אבל כאן בהכ"ג החסרון הוא בהקומץ ואיך נילף משם:

וזה כמה שנים שכתב לי כבוד מרן הגאון האמתי ר' יצחק יעקב זצ"ל הגאב"ד ור"מ דעיר מולדתי פאניוויעז וז"ל י"ל דכל הטעם דעשרון שחלקו דל"מ קמיצה משום דאין בכחו להתירו בהרמה כי אם במחובר אליו, וי"ל דבאמת הקומץ נתקדש רק דשירים אינן ניתרין בזה, והוא כדין חסר, אלא דמ"מ תמוהים דבריו דלפי"ז היה הדין נותן שיותר המקצת שנגע בו, ואי דא"כ הוי כחסרה מקצת, דא"כ אמאי כתב דלא יקטיר הרי בחסר מקצת מקטירין קומץ, אמנם נראה דבאמת הדין הוא רק בהיתר השירים, רק דכל שאין מתיר הכל הוי כחסר קודם קמיצה דבעת הקמיצה בעי שיהא כל המנחה, וה"ה היכא דכל העשרון בשלימות רק שאינו מתירה ג"כ לא מהני ויש להאריך בזה ואכ"מ עכ"ל הגאון ז"ל משנת תרס"ה:

סימן ח

בענין שחוטי חוץ.

לכבוד יד"ע ויג"ע הגאון הגדול המפורסם פ"ח נ"י כו' כו' כקש"ת מו"ה ר' ארי' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר יצ"ו.

יקרת מכתב גי"ק הגעתני ומאד שמחתי כי ת"ל דברי בספרי מצא חן בעיני כתר"ה כו' והנה כתר"ה האריך הרבה ליישב הקו' העצומות אשר בספרי מקור ברוך סי' א' ואמרתי לעיין בדבריו הנחמדים ואשר ישים ד' בפי הנני להציע לפני כתר"ה בעזה"י:

ז"**ל** כתר"ה שליט"א, בדבר אם אשה כשירה להקריב בבמה קטנה והעלה כתר"ה דברי השטמ"ק ריש בריתות דלהכי חייבת בהעלאת חוץ משום דכשירה בבמה ובאמת פלא הוא וכמו שתמה כת"ר בספרו, וכן ד' הרשב"א שהובא בשטמ"ק ב"ב (ק"כ) דאיטצריך קרא לזר דחייב בשוחט קדשים בחוץ משום דהו"א דרק מי שהוא בר עבודה בפנים חייב כששחט בחוץ וכן ד' הירושלמי יומא (פ"ב ה"א) ר' יוסי בר בון ארבע עבודות שהכהן מתחייב עליהן בחוץ כו' ופלא הוא, והתוספתא הכל כשירים בבמה אף הגרים, ולהלן מקריב עלי' בנו ובתו עבדו ושפחתו משמע דאשה כשרה, ובאמת אם אשה כשרה למה לי דוקא עבדו ושפחתו, ודעת הגאון ריי"צ זצ"ל שהביא כת"ר קשה לאומרו מנין לנו דבר חדש כזה דבמת יחיד צריך שיהא דוקא שלו, והנה הפירוש בירושלמי מגילה (פ"א) אחד האיש ואחד האשה אמר ר"י לית כאן אשה איש כתיב בפרשה, לענ"ד נראה כפי' הק"ע דקרבן אשה אין מקריבין בבמה ואל יהא הדבר זר כל כך, דהנה בפרשה ראה בהא דכתיב איש כל הישר בעיניו כו' כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה כו' ופי' המלבי"ם ז"ל בשיטת הספרי דההיתר במה שהתירה תורה הוא משום שלא באתם אל המנוחה ואתם עוסקים במלחמה ובירושה ובישיבה וא"א לכם לבוא אל המשכן להקריב ולכן התירה התורה במות, אבל נשים דלאו בני כיבוש נינהו ולכן להן לא התירה התורה להקריב קרבנם בבמה, אבל אשה להקריב קרבן איש שפיר מותרת, אכן דא עקא דהנה בבמה ודאי דהשליח הוא שליח דידן דכאן ל"ש מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד, וכיון דהמקריב הוא שליח דבעלים שוב נראה דנשים אינם יכולים להקריב בבמה כיון דקרבן דידהו ליתא בבמה הוי מילתא דליתא בנפשיה רק בני ביתו דהבעלים מקריבים עבור כל בני ביתו כדכתיב אתם ובתיכם ובפ' י"ב ושמחתם כו' אתם ובניכם ובנתיכם כו' וכמו אשה בעלה משמחה אף דהקרבן הוא של הבעלים עכ"ז מצינו לומר מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' וע"ד החידוד הוא פי' נאה:

והנה בדין שחיטת והעלאת חוץ צריך שיהא ראוי לפתח אהל מועד לכל הפחות שאם עלה לא ירד, אבל דבר שאם עלה ירד ל"מ קדושה ואינו חייב, והנה בזבחים (ק"י ע"ב) בתוס' ד"ה אי מה להלן בשאר ימות השנה כו' כתבו וז"ל ונראה שפיר ליישב גרסת הספרים דאף על גב דאין ניסוך המים אלא בחג מ"מ חייבין עליו בחוץ כל השנה כדאשכחן בשמעתין למאן דאמר קרבו נסכים במדבר דמחייב בלא כלי שרת אע"ג דאין מתקבל בפנים הואיל ובשעת היתר הבמות קריבים בלא קדושת כלי וכדאמרינן לעיל (ק"ח ע"ב) במעלה ע"ג הסלע דמשום דהויא הקטרה בבמת יחיד מחייב עליו בחוץ בשעת איסור הבמות, והקשו דהא אין לך מחוסר זמן גדול מזה וכיון דהשתא לא חזו בפנים היכי מחייב ואמרינן ביומא בריש פרק שני שעירי (ס"ב ע"ב) שלמים ששחטן בחוץ קודם שיפתחו דלתות ההיכל פטור מ"ט מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי, ואח"ז הקשו עוד מ"ש נסכים בכלי חול מקבלת דם בכלי חול דאמר רבא לעיל קבלה בכלי חול לרבי פטור ותי' דקבלה בכלי חול בפנים וזרק בחוץ אין לנו לחייב מחמת דכשר בבמה הואיל וכבר נפסל בפנים ולא דמי לנסכים שמקריבין בחוץ בכלי חול דלא נפסלו בפנים עכ"ד, ופשוט דהיכי דכבר נפסל אינו חייב בחוץ, אבל אם לא נפסל רק שעדיין לא נתקדש חייב ע"ז בחוץ, והא דהקשו הא הוי מחוסר זמן, נראה לומר דיש שני חיובים אחד מה ששחט בחוץ ולא הביאו בפנים והעיקר מה שלא הביאו בפנים כלומר מה שלא שחט בפנים או מה שלא העלה בפנים, ב' מה שהעלה בחוץ כלומר מה שעבד עבודת קרבן בחוץ, והנה אם נפסל הקרבן אז לא מקרי עבודה בחוץ ופטור, אבל אם לא נפסל לוא דלא נתקדש בכל"ש ואינו חייב מה שלא הביאו בפנים דלא נתקדש עכ"ז חייב מה שעבד בחוץ, והנה גבי שחיטה לא מקרי עבודה בחוץ דשחיטה לאו עבודה היא והחיוב הוא מה שלא שחט בפנים ולכן כיון שעתה הוא מחוסר זמן דלא נפתחו דלתות ההיכל שפיר פטור, אבל גבי נסכים שלא נתקדשו בכל"ש החיוב הוא מה שעבד בחוץ וכיון דהוי עבודה בחוץ ולא נפסל בפנים שפיר חייב ויש להאריך בזה, ולכן גבי זר ששחט בחוץ שפיר קאמר הרשב"א ז"ל משום דזר כשר בפנים ולהכי חייב למה לא שחט בפנים, אבל גבי העלאה אף שאין כשר בפנים חייב משום עבודה בחוץ דזר כשר בחוץ, וכמו דבעי מזבח בבמה משום דבעי עבודה, והנה גבי נסכים למאן דסובר דלא קרבו נסכים במדבר החיוב הוא לא משום עבודה בחוץ דבחוץ ליכא עבודת נסכים רק החיוב הוא משום דלא נסך בפנים וכלין דוקא דנתקדש בכלי שרת וע"ז אינו חייב רק כהן דיכול לנסוך בפנים, והכלל היכא דהוי כשר בבמה בשעת היתר הבמות חייבים הכל משום עבודה בבמה בשעת איסור, אבל היכא דלא הוי עבודה בחוץ רק משים שלא

הביאו בפנים אז חייב רק כהן דיכול להקריב בפנים ויש לעיין גבי פלוגתא אם צריך מזבח בחוץ, עכ"פ דעת הירושלמי נוכל לומר כן, ונשים שפיר חייבים בחוץ אף שאינם כשרים בבמה כיון שהפסול אינו מחמת עצמם וכמו שבארתי כו' עכ"ל כתר"ה:

ולענ"ד דברי כתר"ה תמוהים מ"ש דקרבן אשה לא הותר להקריב בבמ"ק דכל היתר הבמות הוא מטעם שהיו טרודים במלחמה וכבוש וחלוק וישיבה ונשים לאו בני כיבוש נינהו, הנה מפורש שנינו בסוטה (מ"ד ע"ב) בד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה [כגון כיבוש א"י בימי יהושע, רש"י] אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, הרי דבמלחמת יהושע גם נשים יצאו בצבא והיו בני כיבוש, האמנם הרדב"ז בפי' להרמב"ם ז"ל ה' מלכים (פ"ז ה"ד) הקשה באמת וכי דרך הנשים לעשות מלחמה והא כתיב כל כבודה כו' ותי' דבמלחמת מצוה היו הנשים מספקות מים ומזון עי"ש, ועכ"פ יצאו למלחמת ד' וגם המה טרודים במלחמה, ועוד הלא גם איש פחות מבן עשרים אינו יוצא בצבא וכמ"ש רש"י ז"ל בפירושו על התורה בפ' תשא ובפ' במדבר יעו"ש לפי"ז גם איש פחות מבן כ' אין לו להקריב בבמה קטנה וזה לא ניתן להאמר וע"כ דמקרי הכל טרודים במלחמה והותר להכל יהי' מי שיהא להקריב קרבנו בבמ"ק ואין בזה שום ספק, ועי' עוד בזבחים (קט"ז ע"ב) גבי איפרא הורמיז ודוק:

ומ"ש כתר"ה שיחי' דדבר שלא נפסל רק שעדיין לא נתקדש חייב ע"ז בחוץ והא דהקשו התוס' דהוי מחוסר זמן כתב נהי דאינו חייב מה שלא הביאו בפנים דלא נתקדש עכ"ז חייב מה שעבד בחוץ וכמ"ש להסביר בדברי טעם, ולכאורה הו"א לה"ר ברורה לדברי כתר"ה מהא דתנן בזבחים (ק"י ע"א) מנחה שלא נקמצה והקריבה בחוץ פטור קמצה וחזר קומצה לתוכה והקריבו בחוץ חייב, וכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות וז"ל אבל המנחה אם לא נתקמצה הרי הוא פטור לפי שהקומץ אינו ידוע הוא כמו האימורים הלא תראה כי לפי שנקמץ וחוזר לתוכו הרי הוא דומה לאימורים וחייב עכ"ל וכן כתב בס' היד ה' מעשה"ק (פי"ט ה"ה), והוא תימה דקודם קמיצה למה לי טעמא לפי שהקומץ אינו ידוע ומובדל כמו האימורים ותפ"ל דעדנה לא נתקדש הקומץ בכ"ש והלא קמצים שלא נתקדשו בכ"ש קיי"ל דאם עלו ירדו כדאי' בזבחים (פ"ג ע"ב) וברמב"ם ה' פסוה"מ (פ"ג ה"ה) וכל היכא דאם עלו ירדו פטור ע"ז אם העלה בחוץ, לפי"ז גם לאחר קמיצה שכבר ידוע וברור ונבדל הוא הקומץ מ"מ קודם שנתקדש בכלי שרת פטור עליו משום העלאה בחוץ וקודם קמיצה הלא עדנה לא נתקדש בכ"ש ולמה לי טעמא לפי שהקומץ אינו ברור ומובדל, ולא עוד אלא שמלשון הרמב"ם ז"ל נראה דלאחר קמיצה אם חזר לתוכה חייב אפי' קודם קדוש כלי שרת והוא תימה דהלא קודם קמיצה אינו ראוי לפנים

וגם אם עלה ירד וצ"ע, ובמתניתין י"ל דאתיא כר"ש דס"ל דאין הקומץ טעון קדוש בכלי שרת וכדאיתא במנחות (כ"ו) ועי' תוס' ריש מנחות יעו"ש, אבל הרמב"ם ז"ל הלא פסק כרבנן דבעינן קדוש בכ"ש קשה:

ולפמ"ש כתר"ה א"ש דקומץ קודם שנתקדש בכ"ש אע"פ דבפנים אם עלה ירד מ"מ כיון דלא נפסל רק דחסר לו עדיין הקדוש בזה שפיר חייב בחוץ מטעם עבודה בחוץ ולהכי איצטריך שפיר טעמא דלהכי פטור הוא קודם קמיצה מטעם דעדיין אינו ברור ומובדל, משא"כ לאחר קמיצה שכבר ברור ומובדל הוא אע"פ שעדיין לא נתקדש שפיר חייב עליו בחוץ, אלא דאכתי גם לדברי כתר"ה קשה שהרי רבנן ס"ל דאין מנחה בבמה עי' זבחים (קי"ג. קי"ז. ק"א ע"ב ועוד בכ"מ ודוק) ולפי"ז אם העלה הקומץ בחוץ אי אפשר לחייבו מטעם שעבד עבודה בחוץ ורק שכל חיובו הוא מטעם שלא עבד והביאו בפנים אמור מעתה דקומץ קודם קדוש בכלי שרת אינו חייב עליו בחוץ כיון דבפנים אם עלה ירד והדק"ל:

והנראה בזה דהנה במנחות (ז' ע"א) דפריך הגמ' וכי מהדר ליה לקומץ לדוכתיה תקדוש ולפסול ופירש"י ז"ל דהא עבד מתן כלי דמה לי כלי שרת זה ומה לי כלי שרת אחר, והתוס' כתבו ואע"פ ששירים מפסיקים בין קומץ לכלי, מין במינו אינו חוצץ עכ"ד, והיינו דהא המנחה כולה צריך לקדשה קודם קמיצה בכלי שרת, עי' רמב"ם ה' מעשה"ק (פי"ג ה"ה) ובמל"מ שם בכל ציוניו, ועי' בתפא"י במעילה (פ"ב מ"ט) ועוד בכ"מ, וא"כ מחזיר הקומץ להשירים נתקדש הקומץ והשירים אין מפסיקין משום דמין במינו אינו חוצץ, ולפי"ז שפיר כתב הרמב"ם ז"ל דקודם קמיצה פטור מטעם דהקומץ עדנה אינו ברור ומובדל, והיינו דאם הי' ברור ומובדל שפיר הי' חייב עליו בחוץ ומטעם דכבר אינו חסר לו קדוש כ"ש דנתקדש שפיר באותו הכלי שרת גופיה והיינו בהביסא שבה מונחת כל המנחה כולה, אבל כיון דעדיין הקומץ אינו מבורר ונבדל אי אפשר שהכ"ש יקדש אותו אחרי שאין עוד מה לקדש, וקמצה וחזר לתוכה י"ל דגם קודם קדוש כ"ש חייב ומטעם דהוא עצמו החזיר הקומץ להביסא ששם השירים ונתקדש באותו הכ"ש עצמו, ויש לעיין שם בסוגיא דמנחות דאין מקדשין קומץ בכלי שע"ג קרקע ובעינן דמגבה לה כהן יעו"ש היטב בסוגיא, מיהו מד' הרמב"ם ז"ל משמע דס"ל דיש מנחה בבמה שהרי בה' פסוה"מ (פ"ג הט"ו) פסק דזר שקמץ אם עלה ירד ומטעם דחסר הקדוש יעו"ש וזה ע"כ כמ"ד יש מנחה בבמה עי' בסוגיא (ס"ט ע"א) ובשטמ"ק יעוש"ה ועי' מ"ש במקור ברוך ח"א (סי' י"ב) ולפי"ז קומץ שלא נתקדש בכ"ש שפיר חייב עליו בחוץ וכמ"ש כתר"ה שיחי' מטעם שעבד עבודה בחוץ אע"פ שעדנה אינו ראוי בפנים ודוק:

אמנם נראה דאין ראי' מזה לר' כתר"ה וקומץ שלא נתקדש בכלי שרת שפיר חייב עליו בחוץ מטעם שנבאר, והוא דהא איתא בזבחים (כ"ז) אמר ר' אלעזר מזבח הפנימי מקדש פסולין מאי קמ"ל כו' אי מהתם הוה אמינא ה"מ דם דחזי ליה אבל קומץ דלא חזי ליה אימא לא קמ"ל כו' והפנימי בין ראוי לו בין שאין ראוי לו מאי טעמא האי רצפה והאי כלי שרת, [ועדיף משאר כלי שרת דלא מקדשי פסולין ליקרב ומזבח מקדש, תוס'] ובשטמ"ק בשם תו"ח כתב וז"ל הקשה הר"ר שמואל מאיברא וכי יפה כח מחמת פסולן הא בכשרים לא מקדש דכתיב מנחה ונסך לא תסכו עליו וכיון דכשרים לא מקרבי עליה היאך יקדש פסולים להקריב עליו וי"ל דקרא מיירי לכתחלה אבל דיעבד יקדש, עוד תירץ דהא דמקדש פסולים לאו לענין לא ירדו דודאי ירדו מעל מזבח הפנימי אלא לומר שאם עלו אחר כן על מזבח החצון שלא ירדו ומיירי בקמצים שלא קדשם בכלי שהעלם על מזבח הפנימי ואח"כ העלה על מזבח החיצון כו' עכ"ד, ומסתימת ד' הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פ"ג הי"ח) שכתב אבל מזבח הפנימי שעלה לו קומץ מנחה בין כשר ובין פסול לא ירד, משמע להדיא דמותר להקריב הקומץ על מזבח הפנימי, ועי' בתפא"י זבחים (פ"ט מ"ה) ובימיו עוד לא נדפס השטמ"ק יעו"ש, ולפי"ז קומץ שלא נתקדש בכ"ש אם עלה על מזבח הפנימי הנה המזבח הפנימי מקדש אותו ככ"ש ומותר להקטיר אותו לכתחלה, נמצא דקומץ שלא נתקדש בכ"ש אם עלה למזבח הפנימי לא ירד ולהכי שפיר חייב עליו בחוץ ועי' עוד ברש"י זבחים (קי"א ע"א) מש"כ דהמנסך מים בחוץ מכלי חול חייב ומשום דכשר בבמה דלכאורה הוא תמוה שהרי כיון דלא נתקדש בכלי שרת קיי"ל דאם עלה ירד ולפמ"ש י"ל ודוק:

ויש להתבונן איך המזבח הפנימי מקדש קמצים מטעם כלי שרת והלא כלי שרת אינו מקדש רק מתוכו אבל לא בגודש והמזבח לא הי' לו תוך, וצ"ל דלענין זה ג"כ המזבח עדיף מכלי שרת, ועי' במנחות (פ"ז ע"ב) בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא שלחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו, שהשלחן אין לו תוך כו', רש"י] וכתב בשטמ"ק וז"ל ונראה דאיירי בקומץ מנחה דאע"ג דאמר לעיל דבהחזירה לביסא לא קדיש משמע דלא קדיש רק תוך כלי, ה"מ בשאר כלי שרת אבל שלחן דמקדש ליה בגודש מבע"ל כו' יעו"ש, וה"נ מזבח מקדש בגודש שלו, ומה"ט אתי שפיר גם הא דמזבח מקדש קמצים שלא נתקדשו בכלי שרת אע"פ דהמזבח הפנימי עומד ע"ג קרקע והלא אין מקדשין הקומץ בכלי העומדת ע"ג קרקע וכדאיתא במנחות (ז' ע"ב) גבי שלחן יעו"ש, וה"ט דמזבח עדיף מכ"ש גם לענין זה:

ונראה לה"ר לד' כתר"ה מהא דכתב הרמב"ם ז"ל (בפי"ט) מה' מעשה"ק שכתב בה"ד וז"ל וכן המנסך יין או מים פחות משלשה לוגין בחוץ פטור בין בחג בין בשאר ימות השנה הואיל וחסר השיעור, הרי אינם ראוים להתקבל בפנים כו' עכ"ד, ומשמע להדיא דאם נסך שלשה לוגין מים כשיעורו גם בשאר ימות השנה חייב דלענין נסוך היין אין חלוק בין חג הסוכות לשאר ימות השנה ומאי קמ"ל הרמב"ם ז"ל בין בחג בין בשאר ימות השנה וע"כ דאנסוך המים קאי וקמ"ל דאם הוא פחות משיעורו פטור הוא בין בחג בין בשאר ימות השנה אבל אם נסך כשיעורו והיינו שלשה לוגין מים חייב אפי' בשאר ימות השנה, ומרן הכ"מ כתב בה"ג על מה שכתב הרמב"ם או המנסך שלשה לוגין יין או מים בחוץ חייב וז"ל שם בברייתא ומשמע הברייתא שנסוך מים זה יהא בחג וכ פירש"י ורבינו קיצר במובן עכ"ל, ובאמת אינו מובן כלל ודבריו בה"ה מורים להדיא דגם בשאר ימות השנה המנסך מים חייב, וקשה דהא מחוסר זמן הוא וכמו שהקשו בתוס' וע"כ כמ"ש כתר"ה דמ"מ חייב משום עבודה בחוץ דכיון דהוי עבודה בחוץ ולא נפסל בפנים שפיר חייב ע"ז בחוץ, ומ"מ אפי' לדברי כתר"ה יש לעיין די"ל דרק כל"ש לא בעינן בחוץ כיון דקרבו נסכים בבמה אבל מחוסר זמן גם בחוץ ל"מ עבודה ועי' תוס' זבחים (י"ב ע"א) ד"ה יום להרצאה דמחוסר זמן אפי' בבמה תרד, ועי' היטב בסוגיא (קי"א) עי"ש, ובאמת י"ל דנסכים שהקריב בחוץ שלא בכ"ש חייב. דזה מקרי מתקבל בפנים ומשום דאי בעי הוה מקריב בפנים בכ"ש, ודוק:

אמנם מ"ש כתר"ה ליישב ד' הרשב"א המובא בשטמ"ק ב"ב (ק"כ) שכ' דאיצטריך קרא לזר דחייב בשוחט קדשים בחוץ משום דהו"א דרק מי שהוא בר עבודה בפנים חייב כששחט בחוץ, וע"ז כתב כתר"ה עפ"י יסודו דגבי שחיטה ל"מ עבודה בחוץ דשחיטה לאו עבודה היא והחיוב הוא על מה שלא שחט בפנים ולהכי קאמר הרשב"א שפיר משום דזר כשר בפנים ולהכי חייב למה לא שחט בפנים, אכל גבי העלאה אף שאין כשר בפנים חייב משום עבודה בחוץ דזר כשר בחוץ וכמו דבעי מזבח בבמה משום דבעי עבודה כו' עכ"ל כתר"ה שיחי', לענ"ד אין הדברים נכונים כלל כאשר נבאר בעזהי"ת, ונציע לשון הרשב"א ז"ל וז"ל ולא ידעתי בשחוטי חוץ גופייהו למאי איצטריך למכתב אהרן ובניו וכל ישראל דאי משום ללמד על הפרת נדרים וכדאמרן לכתביה גבי נדרים גופייהו כענין שאמרו ביבמות פרק כיצד גבי אחותו מאביו ואמו ושמא לדרשא באתה, ויש לי לומר דלמד על שחוטי חוץ שהכל חייבים בהם ואפילו זר שאינו ראוי לעבודה ומשום ששחיטה כשרה בזר דמקבלה ואילך מצות כהונה, הרשב"א ז"ל עכ"ל השטמ"ק, ולכאורה דברי הרשב"א ז"ל תמוהים וסותר א"ע שהרי תחלת דבריו הוא דאיצטריך קרא

משום דסד"א דדוקא מי שהוא ראוי לעבודה בפנים הוא דמתחייב בשחו"ח וכל שאינו ראוי לעבודה בפנים אינו מתחייב בשחו"ח, ומשמע דהקרא אתי לרבות לחיוב שחו"ח גם אלו שאינן ראוים לעבודה לפנים, ובסוף דבריו מסיים דהקרא אתי לשחיטה בחוץ ומשום דשחיטה כשרה בזרים, וזה תמוה דעל הראוים לשחיטה לא איצטריך קרא דהרי שפיר קרינן בי' ואל פתח אהל מועד לא הביאו וא"כ דברי הרשב"א ז"ל סיפא לאו רישא, ויד"נ הגאון ר' משה רוזין שיחי' רב בק"ק ברוקלין במכתבו אלי תמה ג"כ בזה ואמנם הוא הוסיף לתמוה דלפי הנראה מד' הרשב"א עיקר הטעם הא דזר חייב בחוץ הוא משום דכשר לשחיטה בפנים ומשמע דאם שחיטת זר היתה פסולה בפנים ואז לא הי' מתחייב על שחו"ח, וקשה והלא לא גרע שחיטת זר משחיטת לילה וכדומה שגם כן אם עלתה לא תרד לר' שמעון, ודברי הרשב"א שמפרש להקרא ע"כ לכו"ע הוא והאריך עוד בזה עכ"ל יד"נ:

ואמנם קו' השניה לענ"ד לק"מ דהא בזבחים (ס"ט ע"א) אמר ר' יצחק דקמיצת זר אם עלה תרד וטעמא משום דאפי' למ"ד יש מנחה בבמה ובבמה זר כשר, מ"מ אין קידוש כלי שרת במנחה בבמה, וכתב הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פ"ג הט"ו) וז"ל עוף שמלקו זר ועלה לא ירד, וקומץ המנחה שקמצו ועלה ירד אע"פ שזה פסול וזה פסול זה כאלו לא נתקדש כלל כו' עכ"ל, וכוונתו ברורה דזר שקמץ אע"פ שאח"ז יקדש כהן את הקומץ בכלי שרת מ"מ לא נתקדש דקמיצת זר אי אפשר להתקדש בכ"ש ודוקא קמיצת כהן כדינו נתקדש בכ"ש, משא"כ קמיצת זר. אי אפשר להתקדש בכ"ש וה"ז כחולין גמור ולפיכך אם עלה תרד וכוונתו ז"ל ליישב קו' התוס' דהקשו וז"ל תימה כיון דנתקדש בכלי שרת הוא פסולו בקדש קרינא בי' כו' יעו"ש, ואמנם לשי' הרמב"ם ז"ל קמיצת זר אי אפשר להתקדש בכ"ש, ומעתה אי נימא דשחיטה פסולה בזר בפנים לפי"ז הי' הדין דבעינן כהן וכלי שרת לשחיטה דאז הי' שחיטה עבודה וכמ"ש במקור ברוך (סי' ז' יעו"ש) ולפי"ז זר ששחט בפנים אז הי' הדין דגם אם עלה ירד וכמו קמיצת זר וממילא הי' פטור בחוץ וז"ב:

[**ודע** דהא דכתבו התוס' כיון דנתקדש בכלי שרת הוא פסולו בקדש, ע"כ כוונתם אקומץ דהקומץ נתקדש בכ"ש, ואין כוונתם על המנחה כולה דנתקדשה בכ"ש, שהרי קמצים שלא נתקדשו בכ"ש קיי"ל דאם עלה ירד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פ"ג ה"ה) ואיך יתכן לומר דכיון דנתקדש המנחה כולה אע"פ שלא נתקדש הקומץ אם עלה לא ירד וע"כ כמ"ש, ועי' בזבחים (פ"ג ע"ב) בשטמ"ק בשם הר"פ ובמ"ש במקור ברוך (סי' ב') וזה אמת ופשוט, וראיתי למחבר א' שנשתבש בזה]:

וי"נ הג' הנ"ל השיג עלי וכתב לי וז"ל לא דמי זה לקמיצה דשאני התם דחסרה הקדושה לקדש הפסול בחלק העבודה הנעשית ביד, משא"כ כאן בשחיטה דכל פעולתה נעשית בכלי שרת שהוא הסכין המקדש להדם וסברא זו מבוארת שם בתוס' ד"ה אין כ"ש עכ"ל, ולכאורה צדק ידנ"ע בטענתו זאת, ומ"מ דברי נכונים מלבד שהתוס' גופייהו לא ברירא להו סברא זאת וכתבו רק בלשון ושמא ולשי' הרמב"ם הלא אין סברתם מוכרחת כלל אכן גם לסברת התוס' שפיר כתבנו ואומר אני דכל סברת התוס' לחלק בין קמיצה דהיא עבודה הנעשית ביד וחסרה הקדושה בחלק העבודה הנעשית ביד, ובשחיטה דכל פעולתה נעשית בכ"ש שהוא הסכין, זהו רק עתה דשחיטה כשרה בזר, משא"כ אי נימא דשחיטה פסולה בזר ובעינן דוקא כהן לפי"ז בעינן נמי כ"ש וכמו שכתבנו לעיל וממילא הי' הדין ג"כ דבעינן ימין דוקא כמו בכל העבודות דבעינן כהן וכ"ש וימין, ולפי"ז זר ששחט הי' פסולו ג"כ משום יד דחסר ימין הכהן ולא נתקדש בימין ושפיר כתבתי, ואמנם קו' הראשונה בד' הרשב"א ז"ל שפיר קשה:

והנראה בכוונת הרשב"א דהנה קיי"ל דהשוחט עוף קדשים בחוץ חייב כדאיתא בזבחים (ק"ז ע"א) לר"ע נפ"ל מדם שפך ור"י נפ"ל מאו אשר ישחט, וכן פסק הרמב"ם ז"ל ה' מעשה"ק (פי"ח הי"ז), ובזה שפיר כתב הרשב"א דהו"א דרק מי שהוא ראוי לעבודה בפנים הוא דחייב בשחו"ח אבל זר דמליקת זר פסולה וסד"א דאם שחט עוף קדשים בחוץ פטור וע"ז איצטריך קרא דזר חייב גם אשחיטת עוף בחוץ וטעמא כיון דשחיטה בבהמה כשרה בזר הרי בר שחיטת קדשים הוא בעלמא ולהכי חייב גם בשחיטת עוף, ועי' בד' הרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (ספי"ח) שכתב וז"ל שחט את העוף בחוץ והעלהו בחוץ חייב שתים שהשחיטה בחוץ כשירה והרי היא כמליקה בפנים עכ"ד, ולזה ס"ד דהשוחט עוף קדשים בחוץ דחייב הוא רק מי שכשר למליקה בפנים דהרי השחיטה היא במקום מליקה וע"ז איצטריך קרא דגם זר חייב, ועי"ש בהשגת הראב"ד ובלח"מ, ואחר שנתבאר כ"ז שוב אי אפשר לומר כמ"ש כתר"ה שיחי' דגבי שחיטה לא מקרי עבודה בחוץ דשחיטה לאו עבודה היא והחיוב הוא מה שלא שחט בפנים ולכן גבי זר ששחט בחוץ שפיר קאמר הרשב"א ז"ל משום דזר כשר בפנים ולהכי חייב למה לא שחט בפנים, והלא זר ששחט עוף קדשים בחוץ הלא אי אפשר לחייבו מטעם למה לא שחט בפנים והלא מליקה פסולה בזר ודוק:

וי"נ הרב הגאון ר' משה ראזין הנ"ל אמר בכוונת הרשב"א וז"ל דסבר הרשב"א דהא דבעינן ראוי **לפנים** על השחיטה נאמרה ולא על העלאה משום דקרא דואל פתח אהל מועד וגו' מיירי בעיקר הבאת הקרבן דזהו השחיטה, וכוונת הרשב"א שהקשה למה

נאמר הדין בשחו"ח גם לכל ישראל משום דסד"א דלא קרינן בשחיטה הא דואל פתח אוה"מ לא הביאו אף באופן שישחטו כשרים לשחיטה מטעם דאינם ראוים לעיקר עבודת הקרבן, והביאור בזה דכוונת התורה דואל פתח אוה"מ וגו' היינו שמחויב להביא הקרבן במקום כזה אשר שם הכהנים הראוים להקרבת הקרבן, וזה לכה"פ במקום שיש כהן הראוי להקרבת הקרבן, משא"כ בשחיטת זרים בחוץ שאין שם בעסק הקרבן כהן, והו"א שתנאי הוא בשחיטה בחוץ שיהא בר עבודה גם בעיקר הקרבן, ואשר באופן זה שייך לומר אל פתח אהל מועד לא הביאו, וזהו מפני הדמיון וההשתוות באופן אשר גם בחוץ יש שייכות לאה"מ בדבר זה אשר העוסק הוא בר הקרבה, ועל זה כתב הרשב"א לתרץ דבזה רבתה תורה דלא בעינן תנאי זה בשחיטה וסגי לן בזה עצמו אעפ"י שהוא זר אמנם מפני שזר כשר גם לשחוטם בפנים הנה יש לו השתוות מצד מה, אבל לענין העלאה לא הקשה הרשב"א עכ"ל יד"נ ונכון דבר גם הוא, ומ"מ גם מה שכתבתי נכון הוא, ויצא לנו דאי אפשר לומר דחיוב שחוטי חוץ הוא מטעם שלא שחט בפנים דא"כ שוחט עוף קדשים למה יתחייב ודוק היטב:

והלום ראיתי בתשובה אחת מהגאון האמתי מופה"ד מרן מוה"ר יצחק יעקב מפאניווזז זצ"ל הנדפסה בס' נאות יעקב (סי' י"ב) כתב שם לחדש דבר נפלא, והוא במה שהקשה שם בהא דאיתא בזבחים (ק"ז ע"א) דהמולק עוף קדשים בחוץ פטור דדוקא שוחט בחוץ חייב ולא מולק והקשה למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה מאי טעמא בעי שם שחיטה הרי גם בחולין כשר מליקה [וכבר הקשה כן המקנה] ותי' דהא מצינו בגמ' חולין (י"ז ע"א) דלר"ע דס"ל דבמדבר הי' מותר בשר נחירה ומ"מ בקדשים בעי שחיטה כמבואר שם בגמ' דילפינן מדכתיב ושחט את בן הבקר, אם כן נהי דמעטו בעוף מדין שחיטה דהצווי הי' רק על בקר וצאן, אמנם בדין הקדשים דבעי שחיטה אין חילוק בין עוף לבהמה, ולזה במליקת עוף גם מן התורה יש בעוף דיני השחיטה שנוהגים במליקה, אמנם דין המליקה הוא רק בפנים במקדש, אבל לו היה מקריב בבמה עוף אם היה שייך בבמה אז הי' שם בה דין שחיטה ככל הקדשים, וחיוב דשחוטי חוץ הוא בשביל שעושה מעשה השחיטה בחוץ כבמה, ובעי מעשה כזה שבקדשים מועלת ובקדשים רק שחיטה מועלת, וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל (ספי"ח ממעשה"ק) בטעם דשוחט חייב ומולק פטור שהשחיטה כשרה בחוץ והרי היא כמליקה בפנים, ולא כתב שהשחיטה בחולין אלא דכוונתו בבמה, וכן מה שכתב שם בשוחט בלילה כוונתו ג"כ דבחוץ היינו בבמה כשר בלילה כמבואר בסוף זבחים עכת"ד הגאון ז"ל יעו"ש מה שהאריך עוד בדברים נפלאים כדרכו בקודש לאמיתה של תורה ודפח"ח, ועפי"ד הנפלאים, א"ש מאד מה שכתבתי בכוונת הרשב"א

דלהכי שוחט עוף קדשים בחוץ חייב אעפ"י דהוא זר ואינו ראוי למליקה בפנים מ"מ כיון דעשה בחוץ מעשה הכשרה בבמה להכי חייב משום שחו"ח ודוק:

אמנם בעיקר חדושו של הגאון ז"ל דלמ"ד יש עוף בבמה הכשרו בבמה הוא בשחיטה דוקא ולא במליקה ומצא סמך גדול בד' הרמב"ם ז"ל אם כי הוא חדוש נפלא, עכ"ז הרבה יש לדון בזה לענ"ד, דהא בזבחים (ס"ח ע"ב) דאמר רב שמאל ולילה אין מטמאין בבית הבליעה, זר וסכין מטמאין בבית הבליעה, ופריך ונילף מבמה שהזר כשר בה למלוק עופות לכתחילה דאין כיהון בבמה כדתנן בפ' בתרא וכיון דאשכחן ליה הכשירה לכתחילה בעלמא יטהר כאן מידי נבלה, רש"י] יעו"ש, הרי דסוגית הש"ס דבבמה ג"כ הכשר עופות במליקה ואל"ה ל"ש למילף מבמה, אלא דהשטמ"ק כתב שם וז"ל (באות ג') ונילף מבמה וא"ת והלא איכא מ"ד דאין עוף בבמה וי"ל דמ"מ נילף עוף מבהמה וא"ת ומאיזה עבודה אי משחיטת בהמה דכשרה בזר בבמה שחיטה לאו עבודה היא ואפי' במקדש כשרה היא בזר אבל מליקה פסולה היא בזר, וי"ל דמ"מ נילף מליקה דעוף מזריקה דבהמה וזריקה בעי כהונה כמו מליקה ואפ"ה כשרה בבמה בזר עכ"ל, ולפי"ז אין ראי' מכאן דעוף בבמה הכשר ובמליקה:

אבל עוד יש לדון בזה דהא תנן בזבחים (קי"א ע"א) השוחט את העוף בפנים והעלה בחוץ פטור, ומזה הוכיחו התוס' (ס"ח ע"ב) ד"ה אמר רב כו' דאף אם עלה ירד דאי ס"ד דאם עלה בפנים לא ירד הי' חייב כה"ג בחוץ עי"ש, ואי ס"ד דעוף בבמה הכשרו בשחיטה לכתחילה והלא כל דבבמה כשר לכתחלה הלא בפנים כה"ג אם עלה לא ירד, ואע"פ דכתבו התוס' בכ"ד בזבחים (ס"ח ע"ב ועוד בכ"מ) ובנדה (מ' ע"ב) דעבודת הדם לא ילפינן מבמה, אבל ז"א אלא רק לר"י אבל לר"ש שפיר ילפינן גם עבודת דם מבמה כמו מליקת זר דלא תרד שכתבו התוס' דזהו לר"ש משום דילפינן מבמה, משא"כ לר"י תרד כמו לילה ויוצא ודרום דעבודת הדם לא ילפינן מבמה יעו"ש, הרי דלר"ש גם עבודת הדם ילפינן דבפנים לא ירד מדכשר בבמה לכתחלה [וגם בזה שי' הרמב"ם ז"ל דלא כתוס' שהרי בשחיטת לילה ויוצא ודרום פסק כר"י, ומ"מ במליקת זר פסק דלא תרד וכבר כתבתי בזה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"ב) יעו"ש] ושחיטת עוף בפנים אפי' לר"ש תרד יעו"ש בסוגיא ובתוס', מיהו נראה דאין ראי' מזה לדחות דברי הגאון ז"ל שהרי איתא בריש מעילה דקדשי קדשים ששחטן בדרום דאיבעיא לן אי עלו מהו שירדו ופליגי רבה ורב יוסף דרבה אמר אם עלו ירדו ורב יוסף אמר אם עלו לא ירדו וקאמר דאליבא דר' יהודה דכ"ע לא פליגי דאם עלו ירדו כי פליגי אליבא דר"ש, ורבה אמר עד כאן לא קאמר ר"ש אלא בניתנין למטה שנתנן למעלה או בניתנין למעלה שנתנן למטה ולעולם

דשחטן וקבל דמן בצפון אבל הכא כיון דשחטן בדרום כמאן דחנקינון דמי, ופירשו בתוס' דהוי כמו שחוטי חוץ כיון דמשנה מקום שחיטה ובשוחט בחוץ לכ"ע אם עלו ירדו, וכיון דאמרינן בזבחים (פ"ה ע"א) דשחיטת העוף בפנים מיקטל קטליה יעו"ש, והוי ג"כ כמו שחו"ח דבפנים ל"ש כלל שחיטה יעו"ש ברש"י ולהכי גם לר"ש תרד אעפ"י דבבמה הכשרה בשחיטה ואפי' רב יוסף נראה דמודה כאן דשחיטת דרום עכ"פ הוי מקום לקדשים קלים, משא"כ שחיטת עוף בפנים דומה ממש לשחוטי חוץ לכן לכו"ע תרד ואעפ"י דאין מטמא בבית הבליעה שא"ה דגזיה"כ הוא יעו"ש בתוס' ודוק:

וראיתי להמהרש"א בחולין (כ"ג ע"ב) בתוס' ד"ה פרה כו' שהקשו דנילף בעוף קדשים שיוכשר בשחיטה מק"ו דבהמה שלא הוכשר במליקה ותי' דלמאן דיליף רוב שנים מהלכה אין דנין ק"ו ובנין אב מהלכה כדתנן בנזיר בפ' כה"ג כו', והקשה במהרש"א דא"כ היכא בעי תלמודא למילף בק"ו להכשיר שחיטה בעגלה הא רוב שנים דגבי פרה הלכה היא ואין דנין כו' וכתב ליישב דודאי עגלה דבהמה הוא כיון דגמרינן בק"ו שהוכשרו בשחיטה אין דנין רוב שנים בק"ו אלא אוקמא אדינא דין שחיטה דבהמה דהוי רוב שנים, אבל בעוף ליכא לאוקמא אדינא דאיכא למ"ד דליכא כלל שחיטה לעוף מן התורה ולמ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה היינו בסימן אחד והשתא אי הוה גמרינן בק"ו בעוף דקדשים להכשיר ביה שחיטה מפרה ע"כ כדין פרה הוה גמרינן ליה ברוב שנים ואין דנין ק"ו מהלכה עכ"ל, וזה מפורש שלא כדברי הגאון ז"ל אלא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה גם עוף קדשים אינו טעון שחיטה, ודבר המהרש"א מוכרחים המה בדברי התוס', ואמנם בעיקר דברי התוס' והמהרש"א כבר עמדתי ע"ז במק"א דנראה ברור דאי הוה אמינא דמהני שחיטה בעוף קדשים לא היינו צריכים כלל ללמוד מבהמה דאפי' למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת זהו רק לאכילת הדיוט. משא"כ בקדשים ודאי בעינן שחיטה והבאתי ראי' מהא דצפורי מצורע דמקרא מפורש כתוב בתורה ושחט את הצפור, ועי"ש בתו"כ דרבי ס"ל דבעינן שחיטה בכהן דוקא וכן משמע מד' הרמב"ם ז"ל ושם הוא ענין כמו קדשים להכי בעינן דוקא שחיטה ומזה ראי' לדברי הגאון ז"ל, וראה עוד בתו"כ (סי' כ"ה) איתא שם השחוטה ולא המלוקה והלא דין הוא הואיל ודרך הכשרו בפנים בעוף ודרך הכשרו בחוץ בעוף מה דרך הכשרו בפנים במליקה אף דרך הכשרו בחוץ במליקה ת"ל השחוטה ולא המלוקה עי"ש, והיינו דיש לטעות כמו שהעוף המכשירו בפנים (במצורע עני שמביא עוף) הוא במליקה כן המכשיר שבחוץ יהא מצותו במליקה קמ"ל, והשתא למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אמאי ממעט מליקה בצפ"מ ואין לומר שנטרפה מקודם ע"י שבירת המפרקת דאכתי תקשי למ"ד מחזיר סימנים לאחורי העורף ומולק,

אלא ע"כ דהוי כמו שחיטת קדשים וכמו קדשים דהכשרן בפנים במליקה והכשרן בחוץ [כלומר בבמ"ק] דוקא בשחיטה, כמ"כ בצפ"מ הכשרן בחוץ דוקא בשחיטה, ועפי"ז הארכתי בד' התו"כ חיות ולא שחוטות יעו"ש וקצרתי ודוק היטב, ועכ"פ מזה מוכח כד' הגאון ז"ל בחידושו, ואמנם מהא דזבחים (קי"ט ע"ב) זבחים ולא עופות מוכח להדיא שלא כדבריו, וכן מורה סתמא דגמ' (בד' ס"ט ע"א) דקאמר מ"ש מליקה דישנה בבמה יעו"ש, ועיקר קו' הגאון מוהרי"צ ז"ל שהקשה למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"ט פטור המולק עוף קדשים בחוץ, לק"מ דהכי גזרה תורה דעל נחירה אינו חייב בחוץ ורק על שחיטה חייב, וכל היכא דכתיב לשון שחיטה בתורה ולא ללמד דין קאתי אזי שפיר אמרינן נחירתו זו היא שחיטתו כמו דאמרינן בחולין (י"ז ע"א) הא דכתיב הצאן ובקר ישחט להם למ"ד דבשר נחירה הותר להם במדבר, ואמרינן דנחירתן זו היא שחיטתן, אבל היכא דכתיב שחיטה ללמד דין אתי כמו בקדשים דכתיב דין ושחט התם לא אמרינן נחירתן זו היא שחיטתן ורק כוונת התורה על שחיטה ממש ולהכי לא קאמר בגמרא נחירתו זו היא שחיטתו ורק אמרינן קדשים שאני ובקדשים בעינן דוקא שחיטה ממש ולהכי גבי שחוטי חוץ דכתיב אשר ישחט וזה דין שחוטי חוץ ודאי לא חייבה תורה רק על שחיטה ממש, וז"ב ונכון וכמ"ש גם כתר"ה שיחי' כן, והא דאמר ביומא (ס"ד ע"א) דחייתו לצוק זהו שחיטתו וכן הקשו בתוס' שם ובחולין בהא דתנן השוחט עגלה ערופה כו' חייב ור"ש פוטר דהו"ל שחיטה שאינה ראויה אמאי לא קאמר דשוחט דמתניתין היינו עורף ור"ש פוטר משום דלא חזיא לאכילה ולרבנן חייב דעריפתה זו היא שחיטתה, שא"ה דדחייתו לצוק ועריפתו זהו דוקא עיקר מצותו להכי שפיר אמרינן דדחייתו ועריפתו היינו שחיטתו אע"פ דנכתבה השחיטה להורות דין שחיטה, משא"כ בעוף הלא אין מצותו דוקא נחירה ורק דגם נחירה כשרה בו ולכן בשחוטי חוץ דהתורה כתבה בי' דין שחיטה בעינן דוקא שחיטה ויעו"ש בתו"י ונראה דכוונו לזה יעו"ש:

ועפי"ד הגאון מוהרי"צ זצ"ל היה אפשר ליישב מה שהעירו התוס' יומא (ס"ד ע"א) ד"ה דחייתן כו' בסוה"ד כתבו וז"ל וכן הא דקאמר התם (ל"ג ע"א) השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהם דם כו' וקאמרינן בגמרא אי סלקא דעתך בקדשים חיה בקדשים מי איכא ואמאי לא פריך אי בקדשים שחיטה בעוף מי איכא יעו"ש, ולפי"ז א"ש דרק מחיה פריך אבל מעוף ל"ק דאיכא למימר דמתניתין מתניא לזמן היתר במות וכמ"ש התוס' ריש חולין דמתניתין שם מיירי בבמה וכן כתב הצל"ח ברכות (ל"ז) לפרש מתניתין לזמן היתר במות וכמ"ד דעוף איכא בבמה ועוף בבמה הכשרו בשחיטה דוקא ולכן מקשה מחיה דחיה אסור להקריב גם בבמה לישראל [ורק לעכו"ם בבמותיהם הותר גם חיה]

כדאי' בזבחים ובתוס' חולין (כ"ב), [ודבר תמוה ראיתי בס' ראש יוסף ברישׁ פ' כסוי הדם שהקשה בהא דאמר שם בגמ' דאי אפשר לקיים כה"ד בעוף קדשים דאם יבטל העפר להמזבח מוסיף אבנין והקשה ודלמא מיירי בשעת היתר הבמות ול"ש מוסיף אבנין ורשאי ליבטלי' ולהוסיף כמה שירצה ותי' דאין עוף בבמה כלל כדאי' בסוף זבחים יעו"ש, והוא תמוה דהא אפי' למ"ד יש עוף בבמה היינו דוקא עולת העוף אבל לא חטאת העוף ועולת העוף הלא הוא כולה כליל ואינו נאכל והלא בכה"ד סתם לן רבי כר"ש דשחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה לפי"ז אי אפשר לאוקמא מתניתין בבמ"ק] ודוק:

ואח"ז ראיתי במלא הרועים אות ט' בענין עוף אי טעון שחיטה מן התורה הביא שם בשם הגאון החסיד ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל דאי אמרינן אין שחיטה לעוף מן התורה אזי בעוף קדשים דבעי שחיטה כגון צפורי מצורע וכיוצא בהן בעי שחיטה בכהן והביא ד' הילקוט פ' מצורע [שהוא דברי התו"כ שהבאתי לעיל] בפסוק וצוה הכהן ושחט לקיחה בכהן ושחיטה בכל אדם דברי רבי ר' יוסי בר יהודה אומר אף שחיטה בכהן יעו"ש וכתב דרבי דס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת ולכך ס"ל דשחיטה בכל אדם עפי"ד התוס' יומא דשחיטה לאו עבודה הוא מדנוהג בחולין ג"כ, ור"י בר"י לטעמי' דס"ל אין שחיטה לעוף מה"ת וכיון דאינו נוהג בחולין לכך בצפ"מ ס"ל דגם שחיטה בכהן עכ"ד יעו"ש, ואמנם הוא רק לחדודא ואליבא דאמת אין דבריו נכונים כלל אחרי נשיקת עפרות קדשו, מלבד דבתו"כ איתא להיפך דרבי ס"ל דשחיטה בכהן יעו"ש אעפ"י דס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת, ועוד לדבריו יהא נצרך בגדי כהונה לשחיטת צפ"מ ודבר זה אינו עולה כלל עה"ד ועוד יש לדחות בכמה אנפי ועי' מ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ז') בד' המד"ר לענין שחיטת קדשים במדבר יעו"ש ותלמד לכאן, אמנם בעיקר הדבר צדק מאד דשחיטת צפ"מ בעי כהן מטעם דהוא דומה לקדשים וכפי שנתבאר לעיל:

[**וראיתי** להביא כאן דבר יקר מהגאון דווילקומיר שליט"א ר' ליב רובין מה שכתב לי בהא דחולין (ק"מ ע"א) דאמר למעוטי צפורי עיר הנדחת יעו"ש והקשו דאמאי איצטריך קרא למעוטי צפורי עיר הנדחת דמשמע דאי לאו קרא הו"א דצפורי עיר הנדחת כשרות לטהר את המצורע והלא בצפורי מצורע בעינן שחיטה כדכתיב ושחט ובסנהדרין (קי"ב) מבע"ל בבהמת עיר הנדחת אי השחיטה מטהר מידי נבלה ולפי פי' רש"י שם פשיטא לן דהשחיטה אינה מטהרת מידי נבלה ואמאי איצטריך קרא דטהורות למעוטי צפורי עיר הנדחת תפ"ל בלא"ה דל"מ להו שחיטה עי' בס' נחל איתן ובעונג יו"ט (סי' ס"ח) וע"ז כתב לי הג' הנ"ל וז"ל ונראה לענ"ד דהא דבהמת עיר הנדחת כתיב בה לפי חרב היינו דוקא הבהמה שנמצא בה בתוך העיר, אבל כל אלו הבהמות שהן נמצאות מחוץ לעיר

לא הוי בכלל בהמתה לפי חרב רק הם הוי בכלל שללה דזה ילפינן מן את כל שללה לרבות נכסי רשעים שחוצה לה, והכי משמע קצת לשון הרמב"ם ז"ל שכתב בה' ע"ז (פ"ד ה"ו) והורגין כל נפש חיה אשר בה, ובירושלמי סנהדרין (פ"י ה"ו) מבעיא לן היו שם ביברים של חיה ושל עופות ושל דגים, ר"ל אם מקרי בה והורגין אותם לפי חרב או דלא מקרי בה והוי רק שללה או של צדיקים, והנה צפורי מצורע בעינן דרור עי' בתו"כ פ' מצורע (אות קי"ד) ריה"ג אומר צפור שחיה חוץ לעיר ואיזה זה דרור ועי' במל"מ בה' טומאת צרעת יעו"ש, ולפי"ז אין כאן לפי חרב, ובזה מיושב לשון התוס' שם בחולין ד"ה למעוטי צפרי עיר הנדחת כו' בסוה"ד שכתבו וצ"ע בבהמת עיר הנדחת אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלשרפה קיימא, והוגה שם בגליון דצ"ל להריגה, ולפי"ז א"ש וכוונתם בבהמה שהיא חוץ לעיר ואין כאן לפי חרב עכ"ד ודפח"ח, ומ"מ צ"ע לי בזה דכיון דצפור דרור הוא שחיה מחוץ לעיר, לפי"ז אפי' אם דרור מצאה לה קן בקן של א' מאנשי עיר הנדחת הלא שנינו דיוני שובך אין בהם גזל אלא מפני דרכי שלום כדאי' בב"מ (ק"ב ע"א) ובחולין ובתוספתא יעו"ש וכיון שכן ל"ה מן התורה של עיר הנדחת דאין להם בעלים והפקר הם ולא מקרי גם שללה ואמאי אסורות מה"ת, ואולי י"ל דגם נכסי הפקר שבתוכה בכלל שללה דלא עדיפי מנכסי צדיקים שבתוכה דנשרפים, ונ"ל דזהו האיבעיא בירושלמי ביברים של חיה ושל עופות ושל דגים והיינו של הפקר שאין להם בעלים ומב"ל אם דומה לנכסי צדיקים שבתוכה דגזיה"כ הוא כל הנמצא בתוכה, ואח"כ בעי עוד עוף שהוא טס למעלה מעשרה והיינו דאת"ל דבישרים של חיה ועופות ודגים נהרגים משום דעכ"פ נייחא בארעא אבל עוף שהוא טס באויר מהו ונשאר בספק ומד' הגמ' בחולין מוכח דגם של הפקר מקרי שללה, וראיתי בש"ק שם בירושלמי הנדפס בדפוס חדש בווילנא שכתב לדבר פשוט דדבר של הפקר אינו בכלל שללה ולא נאסר בעיר הנדחת וצ"ע בזה:

ולכאורה י"ל דהא דאמרינן טהורות למעוטי צפורי עיר הנדחת מיירי באפרוחים והתוס' ב"ב (ע"ט ע"ב) ד"ה ויונים הבאים כו' כתבו דבבצים ואפרוחים זוכין הבעלים מן התורה, ואכתי צ"ע בזה לפי מ"ש באור שמת ה' טומאת צרעת (פי"א) דאפרוחים פסולים לטהרת מצורע דכתיב צפורים ולא אפרוחים וכמו דכיו"ב מבואר בה' פרה דאין לוקחין עגל יעו"ש, לפי"ז אי אפשר לומר דקאי אאפרוחים ועוד צל"ע בזה]:

ודע דלפמ"ש לבאר דהא דכתב הרשב"א ז"ל דאיצטריך קרא לזר דחייב בשחוטי חוץ אעפ"י דאין ראוי לעבודה וטעמא משום דשחיטה כשרה בזר, דכוונתו בזר ששחט עוף קדשים אעפ"י שאין ראוי למליקה בפנים, אין להקשות הא מליקת זר קיי"ל בזבחים

(ס"ט ע"א) דאם עלה לא ירד ושוב ראוי הוא בדיעבד בפנים וכל כי האי גוונא שפיר חייב על שחיטתו בחוץ ולמ"ל קרא, אבל לק"מ דהא דקיי"ל דמליקת זר לא תרד היינו רק למ"ד יש עוף בבמה, אבל למ"ד אין עוף בבמה מליקת זר שפיר תרד יעוש"ה בסוגיא וא"כ שפיר איצטריך קרא, ולמ"ד יש עוף בבמה י"ל ג"כ דל"ש לחייבו בשחיטה משום דבמליקה אם עלה לא ירד וכמ"ש (בסי' א') לענין העלאה בחוץ עיי"ש ותבין, ועי' בתו"כ ובפי' התוה"מ ותראה מה שיש לפלפל בזה וקצרתי:

והנה בהא דאיתא בחולין (כ"ב ע"א) דפריך בגמ' ביום מביום צוותו נפקא [למה ליה למילפא מחטאת בהמה הא בכולהו קרבנות כתיב ביום צוותו להקריב דמשמע ביום ולא בלילה וכל הקרבנות במשמע, רש"י] ומשני כדי נסבה, ובתשו' הרשב"א סי' רע"ו הביא השואל גירסא בגמ' דמשני סד"א ה"מ חטאת העוף אבל עולת העוף לא קמ"ל, ושאל לו להרשב"א ז"ל פירושו והרשב"א השיבו דגירסא משובשת נזדמנה לפניו ומחק הגירסא, ובס' אור שמח בהוספות בח"א הביא זאת וכתב לבאר הגירסא דכאן חייבה תורה להביא חטאת ועולת העוף תחת חטאת בהמה וזה כמ"ש הראב"ע דתחת אימורים של חטאת בהמה חייבתו תורה לעני להביא עולת העוף דבחטאת העוף ליכא מידי דהקרבה דכולה לכהנים, וכיון שכן הו"א דעולת העוף שהוא במקום האימורים של בהמה והקטרת אימורים כשרה בלילה סד"א דעולת העוף כשרה בלילה קמ"ל דכיון דבעי בה עבודה דמעכבא תחלת עבודה אכולהו כייל רחמנא בקרא דזאת התורה לעולה עכ"ד וכן כתב בה' מעש"ש ונ"ר יעו"ש, וכתר"ה שיחי' כתב לפרש הגירסא הישנה עפי"ד התוס' זבחים (פ"ד ע"ב) ד"ה הניתנין למעלה כו' בסוה"ד שכתבו וז"ל ומיהו יש לדמות פסול מיצוי לפסול שחיטה יותר מלקבלה כיון שבמיצוי הוא ממצה ומוציא הדם מן הגוף כמו שעושה בשחיטה עכ"ד, וחזינן מזה שהמיצוי עושה וגומר פעולת המליקה ולכן הו"א דכיון שהתחיל בהמליקה ביום גומר המיצוי בלילה שהוא סוף וגמר המליקה כמו אברים ופדרים קמ"ל שפסול ולא דמי לאברים ופדרים דבהמיצוי אף שהוא גומר מלאכת המליקה יש בה גם מלאכת ועבודת הזריקה עכ"ד כתר"ה:

ולענ"ד אינו נכון דהא דאברים ופדרים כשרים בלילה אינו מטעם דסוף עבודת היום הוא, אבל עיקר הטעם דכשרים בלילה הוא מדכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה וכמ"ש רש"י במנחות (כ"ו ע"ב) ובתמורה (י"ד ע"א) ויעו"ש בהגהות רבינו הגר"א זצ"ל יעו"ש שבאר דברי רש"י וז"ל פי' דאם אומר דגם אברים ופדרים דוקא שנתנן ביום א"כ למ"ל היא העולה בפ"ט דזבחים (פ"ד ע"א) למעוטי שנשחטה בלילה הא בלילה אינן ראוים למזבח עכ"ל, ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דהלא י"ל דלעולם גם או"פ בעינן

ביום דוקא, וקרא דהיא העולה איצטריך לר"י דגם אם עלה ירד, ועי' במנחות (ע"ב ע"א) ברש"י ד"ה מה דיום בלילה לא דיליף פסולא דלילה מזאת הוא העולה וגם זה צ"ע ודוק כי קצרתי] והא דקאמר ביומא (כ"ז) דסוף עבודת היום הוא, אדרבה לחייב זר הוא דקאתי אע"פ שהם כשרים בלילה, ומיהו י"ל דאחרי דגלי לן קרא דאו"פ כשרים בלילה ילפינן מזה דכל דבר שהוא רק סוף עבודה כשר בלילה, ובגבורת ארי בתענית וביומא הקשה דאי נסוך המים כשרה בלילה אמאי אמר ביומא (כ"ד) ד' עבודות זר חייב עליהן מיתה זריקה והקטרה ונסוך המים ונסוך היין דכיון דכשרה בלילה זר אין חייב עליה עי"ש, וכבר הקשה כן בתשו' הרשב"א (סי' מ"ט) והוכיח מזה דנסוך המים סוף עבודה דיממא הוא (וכתר"ה כוון לזה מדעתי' דנפשי' והוסיף בדברי טעם עפי"ד הגמ' מנחות (כ' ע"א) דאמרינן דנסכים הוי שתיה לצורך אמורים אכילה ושתיה והדר אמרינן דהוי שמחה אחר כפרה, אבל נסוך המים ודאי הוי צורך אכילת אימורים דלא הוי דרך שמחה, ואף שיכול לנסך בלילה הראשונה של חג עכ"ז הוי צורך אימורים בתחלה שתיה והדר אכילה והוי התחלת עבודת היום והאריך עוד בדברי חכמה ועוד יתבאר אי"ה במק"א], ומ"מ יש לעיין בזה שהרי בזבחים (קי"א ע"א) איתא דאו"פ הם תחלת עבודה, וצ"ל דלגבי שירי הדם קרי לי' לאו"פ תחלת עבודה שבשירי הדם מושה בהן מעין זריקה, משא"כ או"פ הוא בהקטרה ולענין הקטרה הוא תחלת עבודה, ועי' בפי' רבינו חננאל ביומא שם שכתב ופרקינן הנה איברים ופדרים שפקעו מע"ג המזבח שמחזירין עד חצי הלילה ופסולה בזר ודחינן סוף עבודה דיממא היא כלומר כבר העלום ע"ג המזבח ביום וזה סוף אותה העבודה הוא יעו"ש, ומזה משמע דרק אותם או"פ שכבר העלם ביום ועוד חסר להם עכול מקרי סוף עבודת היום, אבל לא אותן שעוד לא העלן ביום וזה צ"ע מאד:

ועי' בתוס' זבחים (ס"ו ע"ב) ד"ה ואלא במיצוי בסוה"ד הקשו וז"ל וא"ת אי לא שני אלא במיצוי אמאי מועלין בהן למאן דאמר היתר שחיטה שנינו בריש בס' מעילה (דף ה') וזה היה לו היתר שחיטה ויצאה מידי מעילה יעו"ש שנשארו בקו', ולפי"ד התוס' (בד' פ"ד) שהביא כתר"ה לק"מ דבמליקה לבדה קודם מיצוי באמת עוד ל"ה היתר שחיטה דהמיצוי הוא גמר השחיטה כלומר המליקה, ושוב ראיתי כי ת"ל כוונתי בזה לד' הברכת הזבח יעו"ש, אכן מ"ש שבזה מיושב גם הקו' בחטאת אינו נראה לענ"ד ויעו"ש בצ"ק מ"ש וקצרתי, ועי' בתו"י יבמות (ל"ג ע"א) מ"ש בשם רבינו נתנאל דאף כי אמרינן היתר זריקה שנינו להוציא מידי מעילה היינו דוקא בבהמה דכוותה בחולין שריא משום שחיטה, אבל מליקת עוף דכוותה בחולין אסורה משום נבלה גם הכא לא נפקא מידי מעילה עד לאחר הזאה יעו"ש, וצ"ל דסברתו הוא רק למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת,

משא"כ למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ולמ"ד מחזיר סימנים לאחורי העורף ומולק לפי"ז גם מליקה מתירתו בחולין וכמו שנתבאר ועוד יש להאריך בזה:

ויש לי להעיר לפמ"ש התוס' בזבחים (כ"ה ע"א) ובד' (ס"ח ע"א) דאף ר' יהודה דס"ל נשחטה בלילה תרד מודה בעוף דלא תרד דמיעוטא דהיא לא קאי רק בבהמה עי"ש, לפי"ז מאי מקשה בחולין בסוגיא שהובא לעיל ביום מביום צותו נפקא ולמ"ל לאקושי עוף לבהמה הלא אם הילפותא הוא מביום צותו הלא נימא דאם עלתה לא חרד דליכא מיעוטא לעוף, להכי איצטריך הקישא דעוף לבהמה לכולא מילתא למילף עוף מבהמה ואם עלתה תרד ומאי פריך, ונראה דא"ש עפי"ד הגמ' דזבחים (ד' ע"ב) דילפינן קבלה לשמה מדכתיב ואת האיל יעשה זבח שלמים וא"ל רב אחא מדיפתי לרבינא והא לא דמי כללא קמא לכללא בתרא כללא קמא מרבה עשיות ותו לא עשיות עבודות המיוחדות שחיטה וזריקה קבלה והולכה, רש"י] כללא בתרא כל לד' ואפילו שפיכת שירים והקטרת אימורים כו' יעו"ש, וחזינן מזה דכל היכא דכתיב ועשה הכוונה רק על עבודות המיוחדות אבל שפיכת שירים והקטרת אימורים אינן בכלל יעשה, וכיון שכן הכא דכתיב ואת השני יעשה עולה כמשפט והיינו דאיתקש עולת העוף לחטאת בהמה הנה במלת יעשה איתקש רק עבודות חשובות, אבל הקטרת אימורים דאינן מעכבין את הכפרה לא איתקש לחטאת בהמה לפי"ז גם אי נלמד לילה מהקישא דבהמה ג"כ יהא הדין דאם עלה לא תרד ושפיר פריך ביום מביום צותו **נפקא** וא"ש ודוק:

ומ"ש כתר"ה שיחי' עוד במה שהבאתי בספרי ח"א (סי' ו') תשובת הגאון מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל שכתב בהא דאיתא בנדה (ל"ז) מזובה ולא מנגעה שפירש"י ז"ל דכיון שטהרה מזובה סופרת מיד ותביא קרבן לזיבתה ואז תטהר מלטמא את בועלה ואפילו מנוגעת ולא צריכה להמתין עד שתטהר אף מנגעה, והטור"א במגילה (ח') תמה עליו דהלא מצורע אינו משלח קרבן בימי צרעתו, וע"ז כתב הגאון מוהרי"צ ז"ל ליישב דס"ל לרש"י ז"ל דמה דמצורע אינו משלח קרבנותיו אינו בשביל דין הטומאה דמצד טומאה שוה מצורע לשאר טומאות כי אם בשביל שהמצורע יש בו דין אבילות ג"כ דהא בעי פריעה ופרימה במוחלט וכן בימי ספורו דאף דא"צ פו"פ מ"מ האיסור בתשמיש הוא ג"כ מדין אבילות, משא"כ באשה דאין בה פו"פ וכן היא מותרת בתשמיש אין בה דין אבל כלל ומותרת להביא קרבן אף בימי חלוטתה דאין בה דין אבל רק דין טומאה ומצד טומאה שוה מצורע לשאר טומאות ועוד האריך בזה בדברי חכמה ודעת, וע"ז כתב כתר"ה וז"ל ומה שמביא מהגאון ר' יצחק זצ"ל דמצורעת יכולה להביא קרבן דבר חכמה אמר, ובהכי מדוקדק שרש"י במגילה גבי זב לא הביא הדין שמביא קרבן ובנדה גבי זבה מביא הדין

לענין קרבן, ואנכי לעצמי נראה לי דחטאת העוף שאין למזבח אלא דמה ולא אימורין לא הוי ריח ניחוח אשה לד' דלא הוי לאישים וזה מותר גם מצורע להביא, ויש לדקדק זה מלשון רש"י נדה שכתב מביאה קרבן לזיבתה ולא כתב קרבנותיה אלא קרבן והיינו אחד הוא החטאת, ובסברת הגאון זצ"ל וגם סברתי אתי שפיר לשון הכתוב גבי זב כתיב בפ' מצורע (ט"ו מ"ו) אחד חטאת והאחד עולה וכפר עליו הכהן וגו' מזובו, וגבי זבה כתיב שם (ט"ו, ל') ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה וכפר כו' מזוב טומאתה, והלא דבר הוא מדוע גבי זב כתיב אחד חטאת בלא ה"א וגבי זבה כתיב האחד חטאת, אבל לפי"ז א"ש דהגאון מלבי"ם זצ"ל כתב כלל בויקרא (אות שכ"ט) דדרך הכתוב לכתוב או שניהם בה"א האחד חטאת והאחד עולה או שניהם בלא ה"א אחד חטאת ואחד עולה והיכא ששינה הכתוב כמו גבי זב אחד חטאת והאחד עולה משמע שלא היו שניהם בפעם אחד רק זאח"ז, לכן גבי זב דהתורה רמזה כאן אם הוא מצורע מזובו ולא מנגעו ואז החטאת יכול להביא אחר שאינו ריח ניחוח, אבל העולה צריך לחכות עד אשר יטהר מצרעתו לכן כתיב אחד חטאת והאחד עולה דלא הוי בפעם אחת, אבל מצורעת דיכולה להביא גם העולה כמ"ש הגאון מוהרי"צ ז"ל ויכולה להביא החטאת והעולה בפעם אחת כתיב האחד חטאת והאחד עולה עכ"ל כתר"ה שיחי':

ולע"ד אף שדברי כתר"ה מחוכמים המה עכ"ז אינם נכונים דלכאורה מ"ש דחטאת העוף מותר גם מצורע להביא ומטעם כיון דאין למזבח אלא דמה ולא אימורין לא הוי ריח ניחוח אשה כיון דלא הוי לאישים, יש לה"ר לזה מהא דאונן מותר להביא קרבן בבמה קטנה כמ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ד') דהכי מוכח מד' התוספתא זבחים (פי"א) וה"ט משום דקרבן במה אין בו משום ריח ניחוח כדאי' בזבחים בפ' בתרא ולהכי מותר גם אונן להביא וה"ה מצורע:

אבל כד דייקינן אין זה נכון כלל שהרי איתא בזבחים (צ"ט ע"ב) דאונן אינו משלח אפי' עצים ופירש"י משום דהמתנדב עצים מביא עמהם קרבן, חזינן מזה דאעפ"י דהעצים בעצמן אינן קרבן [ודלא כרבי ודוק] ובכ"ז כיון דקרבן בא עמהם אסור להביא ואעפ"י שהקרבן אינו מביא היום ביחד עם העצים [דאל"ה תפ"ל משום הקרבן] מ"מ גם העצים בעצמן אסור להביא, וא"כ ה"ה [ואולי כ"ש] חטאת העוף אעפ"י שאין למזבח אלא דמה ואין בו אימורין למזבח, אבל כיון דהעולה בא עם החטאת והעולה הוא תחת האימורים של החטאת בהמה וכמו שכתבנו לעיל בשם הראב"ע א"כ פשיטא דגם החטאת בלבד אסור להביא, וכן משמע פשטות הברייתא דקתני העופות ומשמע דגם חטאת העוף

אסור אונן להביא, וה"ה מצורע וכמ"ש הגאון מוהרי"ל זצ"ל דדין מצורע הוא ג"כ מדין אבילות וז"ב ונכון ודוק:
ויתר דברי הערותיו היקרות והמחוכמות על ספרי יתבאר אי"ה במק"א:
והנני אוהבו מלונ"ח מברכו בכט"ס מכבדו ומוקירו כרום גאון ערכו כו'.

סימן ט

בדין שליחות במעילה.

נדרים (נ"ד ע"א) תנן התם השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל לא עשה שליחותו שליח מעל מאן תנא אמר רב חסדא מתניתין דלא כר' עקיבא דתנן כיצד אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד תן כבד ונתן להם בשר השליח מעל ואי ר' עקיבא הא אמר ר' עקיבא כל מילתא דמימליך עליה שליח מיניה הוא למעול בעל הבית ולא למעול שליח, וכתבו בתוס' בד"ה מיניה הוא וז"ל ועשה שליחותו ולמעול בעה"ב, וקשה דר' עקיבא מודה דאין לוקה דמספקא ליה אי מידי דמימליך עליה מיניה הוא כו' וי"מ דהיינו הא דמשני מי לא מודה ר"ע דצריך לאימלוכי ביה ומן הדין הוא דאינו מינו ולהחמיר אר"ע דמינו הוא אבל לא למעול דהא אמר לעיל שאינו לוקה, ול"נ דא"כ שליח אמאי מעל כיון דמספקא ליה אם מינו הוי או אינו מינו א"כ עשה שליחותו כו' והר"ם היה אומר דלמעול בעל הבית לאו דוקא אלא כלומר לא ימעול שליח וכדפרישית דשמא עשה שליחותו כו' יעו"ש, ויש להעיר בזה שהרי שנינו בסוף מעילה נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר' עקיבא, וכתבו בתוס' דאע"ג דספיקא הוא אם נהנה בשל הקדש ר"ע לטעמי' דמחייב על ספק מעילות אשם תלוי בכריתות (כ"ב) כו' יעו"ש, ובתוספתא שם (בפ"ג) פרוטה של הקדש שנפל לתוך הכיס או שאמר פרוטה מן הכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מביא אשם תלוי ואת השניה מביא אשם ודאי דברי ר' עקיבא כו', ויעו"ש בשטמ"ק שמביא הגירסא הראשון מעל ומביא אשם תלוי והשני מביא אשם ודאי, אמנם העיקר הוא כהגי' שלפנינו, ועכ"פ חזינן מזה דלר"ע מעל מספק והיינו דמביא אשם תלוי ואע"פ דקתני מעל, הכוונה הוא אשם תלוי, לפי"ז צ"ע איך פירש הר"ם דהקו' הוא דלא ימעול השליח מספק דשמא עשה שליחותו, והלא לר"ע לטעמיה מעל מספק והיינו דמביא אשם תלוי לפי"ז הא דקתני השליח מעל י"ל לר"ע דמביא אשם תלוי, ועי' בירושלמי דמאי (פ"ו ה"ד) דמבואר שם ג"כ דלר"ע מועל מספק יעו"ש, ובתוס' סוטה (י"ח ע"א) ד"ה חזר וחלקן כו' באה"ד שכתבו וז"ל ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמעילה פרוטה של הקדש שנפלה

לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס כו' מיהא לא איתבריר לן התם במאי פליגי כו' עכ"ל, ודבריהם צ"ע לכאורה למה לא איתבריר להו לרבותינו במאי פליגי שהרי התוס' פירשו שם במעילה היטב במאי דפליגי וכמו דמפורש כן בתוספתא וירושלמי, ואפשר דהתוס' קשה להו קו' התוס' במעילה דלבטול פרוטה של הקדש ברוב ותירוצי התוס' במעילה נראה להו דוחק, ועכ"פ המרתינו בתוס' נדרים לכאורה צ"ע:

וזה כמה שנים עוד בימי ילדותי כתבתי הערה זו לכבוד הגאון מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל הגאב"ד ור"מ דפאניוויעז, והשיב לי וז"ל ונראה לי דבאמת כאן לר"ע אינו מביא כלל אף לא אשם תלוי דמצינו בגמ' דהוריות פ"ק (ד' ע"א) משל דסומכוס למה הדבר דומה לאדם שהביא כפרתו בין השמשות ספק מבע"י נתכפר לו ספק משחשכה נתכפר לו שאין מביא אשם תלוי יעו"ש, ואינו מובן לכאורה מה זה הדמיון, ונראה דמה דמביא אשם תלוי הוא רק בספק אם חטא, אבל כל כשהחטא בודאי רק ספק בכפרה לא מהני אשם תלוי לתלות, ואל תתמה על זה דהרי מצינו כן בספק חלב ספק דם דאינו מביא לא חטאת ולא אשם תלוי כיון דבודאי חטא יש כאן רק דספק לו בהבאת קרבן לא מהני אשם תלוי וכן כאן, ולזה כאן דנסתפק אם הוא תולה בבי"ד, דחטא ודאי יש כאן רק דספק אם הוא פטור כתולה בבי"ד בזה לא מהני אשם תלוי לפוטרו מחטאת עד שיתודע, ובזה הוא שנחלקו שם אי זה נקרא כספק בחטא כיון דהוא כאנוס, או דזה הוא רק פטור מקרבן, וספק בפטור לא מצינו אשם תלוי:

והנה בזה דשליח שעשה שליחותו מעל המשלח אין זה בשביל שהשליח לא חטא דהא אם נזכר הבעה"ב השליח מעל, וע"כ דפטורו בלא נזכר משום דכל דהבעה"ב חייב וחיובו יותר חזק נפטר השליח בחיוב הבעה"ב דשני חיובים על דבר אחד לא חייבה תורה, משא"כ בנזכר בעה"ב דאין עליו חיוב, חייב השליח, ומ"מ בספק אם עשה שליחותו לא אמרו דיהיה חייב השליח בודאי כיון דהבעה"ב פטור מספק, דכל שהוא ספק לא נקרא פטור אצל בעה"ב דדוקא בפטור בודאי נקרא פטור, אבל כיון שכן שוב הספק אינו בחטא כי אם בפטור אם פטור ע"י חיוב בעה"ב, או שאין כאן חיוב, ושוב לא מהני אשם תלוי, ואף דכ"ז שייך בעלמא שחטאת משונה מאשם דאנו אומרים דאשם אינו מכפר בזה, אבל כאן הרי קרבן אחד הוא, אמנם מ"מ הרי באשם ודאי אינו מתכפר עד שיביא קרן וחומש, ורק באשם תלוי לר"ע מהני בלא קרן, וע"כ דכל דבא לתלות מהני גם בלי השבת קרן, אבל כאן לא מהני בלי קרן וחומש ושוב אין כאן דין קרבן כלל בספק אף לר"ע, עכ"ל הגאון מפאניוויעז זצ"ל ועוד האריך בדברים נחמדים ויתבאר אי"ה במק"א:

ולענ"ד נראה לי ברור דשליח שעשה שליחותו ע"כ צריכים אנו לומר דהשליח לא חטא כלל משום דמעשה ההוצאה נחשבת כאלו עשה המשלח בעצמו בלי סיוע השליח, וראי' ברורה לזה דהא תנן במעילה (כ"א ע"א) נתן לו פרוטה ואמר לו הבא לי בחציה נרות ובחציה פתילות והלך והביא לו בכולה פתילות או בכולה נרות או שאמר לו הבא לי בכולה נרות או בכולה פתילות והלך והביא בחציה נרות ובחציה פתילות שניהם לא מעלו, ופירש"י ז"ל דבעה"ב לא מעל שלא נעשה שליחותו והשליח נמי לא מעל שבדבר ששינה בו שליחותו לא היה בו אלא חצי פרוטה ואין מעילה בחצי פרוטה יעו"ש, ואי ס"ד דשליח שעשה שליחותו השליח נמי חטא, והא דפטור ממעילה כשלא נזכר בעה"ב משום דכל דהבעה"ב חייב וחיובו יותר חזק נפטר השליח בחיוב הבעה"ב דשני חיובים על דבר אחד לא חייבה תורה, ומשא"כ בנזכר בעה"ב דאין עליו חיוב חייב השליח, והלא הכא במתניתין דהבעה"ב לא מעל מטעם דלא נעשה שליחותו בפרוטה, לפי"ז למעול שליח שהרי בחצי פרוטה עשה ע"ד עצמו, ובחצי פרוטה השניה דעשה שליחותו של בעה"ב הלא ג"כ הוא חטא ורק בעלמא הוא נפטר בחיובו של הבעה"ב דהבעה"ב הוא המועל וממילא נפטר השליח ומטעם דשני חיובים על דבר אחד לא חייבה תורה, אבל הכא הבעה"ב הוא פטור ולא נפטר השליח ואמאי לא מעל השליח שהרי הוא חטא בפרוטה, וע"כ מוכח מזה דכל דהשליח עשה שליחותו הוא באמת לא חטא כלל דכל מעשה ההוצאה מתיחס רק להמשלח כיון דיש שליח לד"ע במעילה מתיחס הפעולה רק אל המשלח והשליח לא חטא כלל, נמצא דהכא חטא השליח רק בחצי הפרוטה ששינה, ובחצי פרוטה השניה שעשה שליחותו לא חטא הוא כלל כי אם המשלח בלבד שנתקיים מחשבתו והפעולה מתיחס אליו ונמצא דכל אחד מהם חטא רק בחצי פרוטה להכי שפיר אמינא דשניהם לא מעלו:

ואמנם טעמא בעי הא דאמינא דהשליח לא חטא כלל, ואין עליו שום חיוב טרם שנזכר בעל הבית, והרי כתב הש"ך בחו"מ (סי' רצ"ב סק"ז) דאפילו היכא דיש שליח לדבר עבירה מ"מ השליח ג"כ חייב דלא חדשה תורה אלא לחייב המשלח ולא לפטור את השליח, והגע עצמך אם לא יהא למשלח לשלם ויהא לשליח לשלם יגרע כח המפקיד משאר בני אדם יעו"ש, שבזה יישב ד' הסמ"ע התמוהים לענין שליחות יד, נראה לי דהא בסוף פ"ק דחגיגה דתנינן מעילות כהררים הקלין בשערה ובגמ' דתנן נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח שליח מעל שליח עניא מאי קא עביד כו' ודקא קשיא לך מידי דהוי אמוציא מעות הקדש לחולין התם מידע ידע דאיכא זוזי דהקדש איבעי לי' לעיוני, הכא מי ידע, ופירש"י ז"ל שהרי קרוב הוא לאונס יותר מן השוגג יעו"ש, והיינו דמוציא מעות הקדש

שהוא מוציא מרשות הקדש הלא הוא רק כגזלן, וגזלן קרוב לאונס ודאי שהוא פטור דאע"ג דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין אונס ובין רצון היינו דוקא באדם המזיק, אבל בגזילה כיון דגוף החפץ לא הזיק אלא הגבי' ודאי קרוב לאונס פטור הוא וכמ"ש הקצוה"ח והנתיבות (סי' כ"ה סק"א) יעו"ש, ואע"פ דגזלן גם בשוגג פטור הכא ריבתה תורה דשוגג דוקא חייב אבל קרוב לאונס ודאי פטור, ועי' בראב"ד ה' מעילה (פ"ז ה"ב) שכתב שם בבאור התוספתא וז"ל הילכך אלו שראו אותה חתיכות היה להם לטעות של חטאת הם וכאנוסים דמי דלא הוה להו לשיולי אבל האוכל חייב שהוא נהנה יעו"ש, הרי דקרוב לאונס ג"כ פטור ורק בנהנה חייב ומטעם דלא הוה אנוס גמור רק קרוב לאונס, וכיון שכן הלא אי אפשר לומר דהשליח חוטא וחייב גם היכא שלא נזכר בעה"ב שהרי באמת קרוב לאונס הוא ופטור, ורק כל שנזכר בעה"ב הרי אנן סהדי דלא ניחא לי' בשליחותי' והוי כבטל שליחותי' ומהשתא לאו שלוחו הוא עוד וכמ"ש רש"י בחגיגה שם ובזה אמרינן דבסמיכה מועטת מדמינן לה למוציא מעות הקדש לחולין וכמ"ש רש"י שם בחגיגה ומשום דעתה הוא לבד המוציא מרשות הקדש ואין המעשה מתוחם עוד להמשלח, וגם זאת הוא כהררים התלוין בשערה ולחז"ל גופי' קשה הי' להם הדבר, ועי' בפי' רגמ"ה במעילה (כ"א ע"א) שכתב וז"ל והא דאמר הכא נזכר בעל הבית ולא נזכר השליח השליח מעל שלא מן הדין הוא דשליח אמאי מעל מאי הוה לי' למיעבד והיינו דקתני במס' חגיגה שליח עניא מאי עבד והיינו כהררים התלוים בשערה יעו"ש, והיינו דהשליח לא הו"ל לעיוני דהוא סובר שהן מעותיו של המשלח וסמיך על המשלח שכבר עיין ומאי הו"ל למיעבד [וכעין הא דאיתא במס' פרה פי"ב מ"ד גבי המזה מחלון של רבים ונכנס למקדש פטור יעו"ש בפי' הרמב"ם ובדברי הגר"א זצוק"ל מטעם אנוס דלא הו"ל לעיוני יעו"ש] ומ"מ בסמיכה מועטת מדמינן לי' למוציא מעות הקדש ואין לך בו אלא חדושו דוקא לאחר שנזכר בעל הבית, אבל קודם שנזכר בעל הבית לא מקרי כלל חוטא ומטעם דאז מתיחס כל הפעולה אל המשלח והשליח קרוב לאונס הוא ופטור לגמרי וז"ב:

וראיתי בקצוה"ח שם שכתב ע"ד הש"ך וז"ל וגם בעיקר הדברים ליישב דברי הסמ"ע דלא רבי קרא אלא לחייב את המשלח ולא לפטור את השליח, אלמה לא דהא במעילה בהקדש דאתרבי שליח לד"ע ולא מעל אלא המשלח ולא השליח עכ"ד, ולפמ"ש א"ש דברי הש"ך דבעלמא שפיר י"ל דגם השליח חייב והתורה לא רבתה כ"א לחייב את המשלח ולא לפטור את השליח וכל היכא דהמשלח אין לו לשלם והשליח יש לו שפיר חייב השליח, משא"כ במעילה גם כשאין לו להמשלח לשלם מפטר השליח דכיון דלא

נזכר בעל הבית ומתיחס כל הפעולה אל המשלח, והשליח לא חטא כלל שהרי קרוב לאונס הוא דפטור במעילה להכי גם אם להמשלח לשלם פטור השליח כיון דחיובא רמיא על המשלח רק שאין לו לשלם, ורק היכא דנזכר בעל הבית דאז פטור הוא מטעם דשוב אינו עוד שלוחו דבטל שליחותי' אז השליח חייב דדמיא למוציא מעות הקדש בשוגג וכמו שנתבאר:

ואמנם יש לעיין לפי שיטת רש"י בחגיגה דלהכי נזכר בעל הבית שליח מעל מטעם דאנן סהדי דלא ניחא לי' בשליחותי' והוי כבטל שליחותי' ומעתה אין עוד שלוחו, לפי"ז למי נקנה המקח שהרי הבעל הבית בטל שליחותי' דהאיך ומעתה אין עוד שלוחו ואין המעשה מתיחס עוד להמשלח ולא ניחא לי' לקנות המקח, והשליח ג"כ לכאורה אינו קונה שהרי אינו מתכוון לקנות לו לעצמו ורק בעד המשלח כוונתו לקנות, וכמ"ש ר"ת ז"ל בתוס' ביצה (ל"ט ע"ב) ובע"ז (ס"ב ע"א) דר"נ ס"ל דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, דגם הוא לא קנה דלא נתכוון לקנות יעו"ש והכ"נ כן, ואיך נתחלל ההקדש, ולומר דהמקח נתפס להקדש, לא משמע כן בתוספתא דרק בנזכרו שלשתן אמרו שם דהמקח תפוס להקדש אבל לא ברישא, ועוד שגם בנזכרו שלשתן תמה המל"מ וכתב דהדין פלא בעיניו מדוע נתפס המקח להקדש עיי"ש בה' מעילה (פ"ז), ואמנם יפה כתב בס' הר המריה דהכוונה דהחנוני מחלל המקח אפרוטה ויוצא הפרוטה לחולין עיי"ש, אבל בנזכר בעה"ב לא שייך זאת שהרי אי אפשר להבעה"ב וכן השליח לחלל על חפצו של חנוני, וא"כ יש לעיין בזה למי נקנה המקח וע"כ דהמקח נקנה לאחד מהם דאל"ה אין כאן מעילה וכדאיתא בקדושין (נ"ג ע"ב) יעו"ש:

וראיתי בפסקי תוספות בחגיגה ספ"ק (סי' ט"ז) כתוב שם בזה"ל שכר בעל הבית שליח מעל ובמקח קנוי ובעה"ב משלם קרן ושליח חומש אבל עשה שליחותו הרי הוא כבעל הבית עכ"ל, והנה כל הרואה יראה דט"ס נפל בדבריהם ונראה ברור דכן צ"ל נזכר בעל הבית שליח מעל והמקח קנוי לבעל הבית ובעל הבית משלם קרן ושליח חומש שהרי עשה שליחותו הרי הוא כבעל הבית וז"ב, [וזה לי כמה שנים שהראיתי זאת לידנ"ע הרב הגאון ר' עזרא אלטשולר שליט"א הגאבד"ק וואיינוטא יצ"ו וכוון ג"כ לזה ועוד כמה גדולי ישראל כוונו לזה] והבאור הוא פשוט דכיון דעשה השליח שליחותו ולא שינה ודאי דנקנה המקח לבעה"ב ע"פ דין, וא"כ הרי צריך בעה"ב לשלם את הקרן והשליח מוסיף לעונשו רק חומש מכיסו ותו לא, הרי שיטתם דנזכר בעל הבית המקח קנוי לבעה"ב, ואמנם י"ל דשיטתם הוא כמ"ש רש"י ז"ל במס' קדושין (נ' ע"א) דנזכר בעל הבית מעל השליח משום דכיון דנזכר הוא מזיד ואין מעילה במזיד ולהכי מעל השליח שהוא שוגג

ועי' בקצוה"ח (סי' שמ"ח) שעמד בסתירת ד' רש"י, ולפי"ז לפי שיטת רש"י בקדושין גם בנזכר בעל הבית לא נתבטל שליחותי' דשליח ומתיחס הפעולה אל השלח ושפיר נקנה המקח לבעל הבית, משא"כ לפי שיטת רש"י בחגיגה צ"ע לכאורה למי נקנה המקח:

ובעיקר הדבר שהבאתי ראי' דהשליח לא חטא כלל מהא דמתניתין דמעילה (כ"א) כמבואר לעיל, אחר העיון ראיתי שיש לדחות ראי' זו דהנה שנינו בתו"כ פ' ויקרא (אות שנ"ג) מנין לרבות פחות משוה פרוטה כו' ת"ל מן הקדש לרבות פחות משו"פ יעו"ש והובא בגמ' ב"מ (נ"ה ע"א) וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' מעילה (פ"ז ה"ח) דמחויב לשלם גם פחות משו"פ ורק מעילה אין בו והנה במתניתין מוכח דנתחלל גם חצי פרוטה של הקדש במוציא אותה בשוגג בצרכיו דהא הכא מיירי בחצי פרוטה ששינה בה וכן הוכיח מזה בס' אור שמח יעו"ש, וצ"ב להבין מ"ט נתחלל חצי פרוטה כשמוציא בשוגג, הלא קיי"ל דהקדש במזיד אין מתחלל ומשום דכיון דבמזיד לא מעל לא נפיק לחולין ולפי"ז פחות משו"פ דאין בה מעילה מ"ט נפיק לחולין [ועי' בעונג יו"ט (סי' כ"ו) שחתר לה"ר בפחות משו"פ יצא לחולין ואשתמטתי' משנה מפורשת ודוק] וצ"ב:

ונראה לי בזה דנהנה מהקדש בחצי פרוטה דהתורה רבתה דמחויב לשלם מצד הדין דנחשב להקדש כממון, נהי דאינו מחויב מעילה מצד הדין, אבל עכ"פ מחויב לצאת יד"ש ולשלם להקדש המעילה גם בפחות משו"פ דהא כבר כתב התוס' רי"ד בסוכה בפ"ג בהא דערבה גזולה פסולה, אף דהוי פחות משו"פ ומחיל אינש מ"מ מחויב בד"ש ולא הוי לכם יעו"ש, ולפי"ז גם מעילה בפחות משו"פ מחויב בד"ש וכיון שכן שפיר גם פחות משו"פ יוצא לחולין דהא שפיר נתחלל כיון דהנהנה מחויב בד"ש, ועי' בקצוה"ח (סי' כ"ח) שכתב דמעילה המחויב אפי' רק בד"ש שפיר יוצא עי"ז לחולין [ודבריו צ"ע יעו"ש ודוק כי קצרתי], ומעתה א"ש דלעולם י"ל דהשליח חטא ורק דנפטר בחיובו דבעה"ב דשני חיובים על דבר אחד לא חייבה תורה, ומ"מ הכא לא מעל השליח אע"פ דבעה"ב פטור ממעילה ומשום דאע"פ דאינו משלם בדיני אדם מ"מ מחויב בד"ש ומקרי בר חיובא שפיר, והרי באמת קיי"ל דצירף המעילה לזמן מרובה חייב, ולהכי נפטר השליח, ועי"ש בתו"כ וז"ל מנין שמשלם חומש ואשם על התשלומין האלו ת"ל הקדש ישלם, והמלבי"ם ז"ל הביא בשם פי' רבי' הלל שר"ל שישלם קרן וחומש על פחות משו"פ והמלבי"ם ז"ל דחה דבריו מדברי הרמב"ם ה' מעילה (פ"ז ה"ח), ולפימ"ש י"ל שיטתו, ועי' בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ג), וקצת יש לדקדק כן מלשון הרמב"ם ז"ל בה' מעילה (פ"ז ה"ח) שכתב וז"ל המועל בפחות משוה פרוטה בין בזדון בין בשגגה משלם את הקרן ואינו "חייב"

חומש ולא קרבן כו' יעו"ש ומדלא כתב ואינו משלם חומש משמע דמשלם מד"ש וי"ל, ועי' היטב בחי' הרשב"א בגיטין י"ב ע"ב ודוק:

ועי' במק"ח (סי' תנ"ד) שכתב בהא דאיתא שם בשו"ע אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה שהאריך בזה וכתב וז"ל ועוד ראי' מהא דפסחים (דף ל"ה) בהא דקתני דאין יוצאין בהקדש שלא נפדה, וקשה דהא בר"ה (כ"ח ע"א) אמרינן תקע בשופר של עולה דמדמעל בה נפקא לחולין, והכא נמי נימא הא נטלה לאוכלה מעל לפי כולה כמבואר בנדרים (ל"ד) וא"כ יצא לחולין והו"ל לצאת בו ואפי' אם נאמר שלא מעל בנטילה משום דהוי כגזבר כיון דהוי הקדש שלו כמ"ש הר"ן שם מ"מ מדלעסי' מעל, וע"כ צ"ל דבשוגג מיירי דמעל דאי במזיד דלא מעל א"כ קשה דמשמע מטעם שהוא אסור אינו יוצא בו כדאמר התם דחשיב לי' גבי טבל משמע דטעם אחד להם ואלו במצה של הקדש בלא"ה אינו יוצא דבעינן מצתכם כדאמר במצה של מע"ש לר"מ, וע"כ מיירי שמעל ונפק לחולין ומ"מ אינו יוצא מטעם שהוא מצוה הבא בעבירה כיון שעשה עבירה בתחלת אכילה עכ"ד, והנה מ"ש דהוי מצוה הבא בעבירה ע"כ מאי דעבר על איסור מעילה שהרי בשוגג אין נעשה גזלן, ולפי"ז יש לעיין כשלקח כזית מצה של הקדש דסתם כזית אין בו שו"פ וכדאיתא בפסחים (ל"ב ע"ב) יעו"ש ואמאי לא יצא דהרי הוכחנו דגם פחות משו"פ יצא לחולין ומעילה ליכא ואין כאן מצוה הבא בעבירה, וע"כ כמ"ש דמ"מ מד"ש חייב מעילה גם בפחות משו"פ ושוב הוי מצוה הבא בעבירה ועי' היטב בזה בתוס' פסחים (כ"ט ע"א) ובפנ"י שם ודו"ק:

והפ"י בקדושין (מ"ב ע"ב) ביאר הא דחייב המשלח במעילה לאו מטעם שליחות הוא רק מטעם דלא גרע ממעטן של זיתים, ועיקר קושית הש"ס הוא דכיון דאין שליח לד"ע לא יפטור השליח וממילא יפטור המשלח דמעילות שתים על ענין אחד ליכא ויש לחייב השליח שהוא עשה מעשה יותר מלחייב הבעה"ב והביא דכן משמע מד' חי' הריטב"א שהביא נוסחא ונמעול שליח יעו"ש, ומזה משמע דדעתם דגם השליח מקרי חוטא, ועי' עוד מזה בנוב"ק תאה"ע (סי' פ"ה) שכתב כזה, ויש לעי' עוד בחי' פ"י בקדושין (נ' ע"א) מ"ש בשם הרשב"א בהא דאיתא שם הול"ל נזכרתי יעו"ש ודוק:

ומ"ש הגאון מפאניוועז זצ"ל דמה דמביא אשם תלוי הוא רק בספק אם חטא, אבל כל שהחטא בודאי רק ספק בכפרה לא מהני אשם תלוי לתלות, אם כי סברא נעימה היא, אבל העיר לי ע"ז כבוד ידנ"ע הגאון הגדול ר' מנחם מנדל ז"ק שליט"א הגאבד"ק ריגא מדברי הירושלמי הוריות (פ"ג ה"ב) אכל כזית ספק עד שלא נתמנה ספק משנתמנה כו' מביא אשם תלוי יעו"ש ושם הוא ג"כ הספק בכפרה וצ"ע:

ובעיקר הערתי בד' התוס' בנדרים י"ל בפשוטו דהרי אע"ג דר"ע ס"ל דמביא אשם תלוי ולא הקרן והחומש, מ"מ הרי מודה ר"ע במעילה מועטת שמביא הקרן והחומש עם הא"ת כמפורש במשנה דכריתות, וא"כ שפיר י"ל דבשלמא במשנה אחרונה דמעילה שם דכל ההקדש היא פרוטה אחת, ואין לך מעילה מועטת יותר מזאת, והרי ס"ל לר"ע דמביא עם האשם תלוי גם הקרן והחומש משו"ה תנן סתמא כיון שהוציא הראשונה מעל שהרי מביא קרן וחומש ואשם, אבל במשנה דתן בשר לאורחים ונתן להם כבד, מי לא עסקינן דהיא מעילה מרובה ומ"מ קתני השליח מעל סתם, ע"כ הכוונה מעילה ודאית, דעם א"ת הרי אינו מביא הקרן והחומש והוא פשוט וכן העירני לזה התי' ידנ"ע הרב הגאון ר' עזרא אלטשולר שיחי' הגאבד"ק וויינוטא יצ"ו:

סימן י

באור בהסוגיא בכורות דף טל.

בכורות (ל"ט ע"א) בעי מיניה פנחס אחוה דמר שמואל משמואל אכל ולא אתסי למפרע הוי מומא או מכאן ולהבא הוי מומא למאי נפ"מ למימעל בפדיונו אי אמרת למפרע הוי מומא מעיל ואי מכאן ולהבא הוי מומא לא מעיל יעו"ש, והנה רש"י ז"ל כתב בד"ה למימעל בפדיונו דקודם שכלה זמן בדיקתו שלש חדשים נהנה מן הפדיון, אבל הרמב"ם ז"ל בה' אסורי המזבח (פ"ב הט"ז) כתב וז"ל יש בדבר ספק אם למפרע היא בעלת מום קבוע מעת שבאו לה המומין או מעת שנתייאשו מרפואתה, לפיכך הפודה אותה קודם שנתייאשו מרפואתה ונהנה באותו הפדיון אחר שנתייאשו מרפואתה הרי זה ספק מועל ואינו מביא קרבן מעילה כמו שיתבאר במקומו עכ"ל, והוא תימה לכאורה אמאי דוקא ונהנה באותו הפדיון אחר שנתייאשו מרפואתה ה"ז ספק מועל, הלא גם אם נהנה קודם שכלה זמן בדיקתו ה"ז ספק מועל וכמ"ש רש"י ז"ל, ועוד אמאי לא בעי אם צריך פדיון מחדש דהפדיון הראשון אינו חל, ובאמת רגמ"ה פי' דבעי לענין פדיון ג"כ וחדא איבעי הוא יעו"ש אבל דברי הרמב"ם ז"ל צ"ע לכאורה וזה כמה שנים עמדתי בזה ומצאתי ת"ל בתוס' מרן רעק"א שעמד בזה ונשאר בוצ"ע:

ושאלתי זאת להגאון האמתי מרן ר' יצחק יעקב ראבינוביטש זצ"ל הגאב"ד דעיר מולדתי פאניווזע והשיב לי בזה"ל וע"ד דברי הרמב"ם באיסורי מזבח (פ"ב הט"ז) נראה לי בבאורו דכיון דחזינן דכל שאין בדיקה שהוא קבוע אין חוששין כלל שהוא מום קבוע, דהא לו היה לנו ס' בל"ז א"כ מה מקום לספק אם למפרע נעשה תפ"ל דהויא ספק שמא מום קבוע הוא, וע"כ דרק עתה חוששין, והספק הוא, דשמא גם עתה אומרים דבודאי

היתה מום עובר רק דע"י המשך המחלה נתקבעה, או שנתברר עתה שבתחלה היתה קבועה, וא"כ ממילא פשוט הדין שבתחלה הי' מותר לו ליהנות, ולא היינו חוששין כלל שפדיונו פדוי, וכיון שכן איך יתחייב אח"כ קרבן מעילה על מה שהיה היתר, וא"כ אף אם היה הדין שנתברר למפרע אין כאן חיוב קרבן, ולזה כתב הרמב"ם בנהנה אח"כ שכבר נתברר, ויעי' בתוס' ריש החולץ שכתבו כן לענין יבום אחר ג' חדשים דכל דהדין היה דמותר גם מדרבנן שוב ל"ש קרבן דאנוס הוא, אמנם באמת עדיין צ"ע דהרי בפ' האשה רבה אמרינן באילונית דהו"ל לאמתוני אף דמן הדין מותרת דהולכין בתר רוב, ומ"מ לא מקרי אנוסה ושאני בנדה דל"ש להמתין דא"כ לעולם לא תשמש ולזה גם דברי התוס' תמוהין וא"כ דברי רש"י עולין לנכון שכתב דהנפ"מ גם לקודם שנתייאשו מרפואתה:

אמנם נראה די"ל דגם הרמב"ם ס"ל כנ"ל דזה ל"ה אונס כיון דיכול להמתין, וטעמו כיון דהדין הוא דמותר ליהנות בדמים ואין חוששין כלל שהוא מום קבוע, א"כ אין פדיונו חל כלל, דכל קדושה שחלה ואין הקדושה אוסרת כלל, ל"ש שתחול קדושה על הדמים, וביותר לפי שי' הרמב"ם דבדבר שאינו מסוים לא חל הקנאה [ה' זכיה ומתנה פ"ג] וטעמו של דבר דהדבר הנכנס לא נכנס לרשות מס' כיון דיכול ליתן לו אחר, וכן בחלול מצינו דבעי שיהא הכסף מסוים דאל"כ אין כאן מה שנכנס, וא"כ בזה שלא נכנס כלל, כיון דמותר לו ליהנות לא חל כלל הפדיון ואימתי חל כשנתייאש דאז אין כאן ס', ואי דא"כ בל"ז חל לכשיפדה, נראה דיש חלוק בין זה לפדיון הבן, שמבואר אצלי שי' הרמב"ם ז"ל דפדיון הבן מצותו מיד בלידה כדין כל בכור, רק שמצות הפדיה אי אפשר לו לקיים בתחלה משום שאין לו ערך, אבל מצות קידוש הבכור הוא מיד ולזה חל תיכף מצות הפדיה לכשיהא ראוי, ולזה ס"ל דנשתעבדו הנכסים אף במת האב בתוך שלשים, ולזה פסק הלכה דחל לאחר שלשים, דל"ש בכאן דבר שלא בא לעולם, כיון דאין זה מניעה רק שעתה אינו שוה, והשווי ישיג אח"כ, משא"כ כאן דכל שהוא ראוי למזבח אי אפשר לו לפדותו, רק אימתי משיג בכח לפדותו כשנעשה ראוי, הוי כמו בתרומה קודם שיתלוש דרק משום בידו קאתינן עלה, ולזה לא היה חל על אח"כ, אבל אם נתברר למפרע דאין כאן חסרון בעצם, כי אם שהדמים לא נתקדש, שוב יוכל לחול לאחר שלשים יום:

ולשיטת רש"י ז"ל נראה לי דאזיל לטעמיה בקדושין שלדבריו שיטה אחרת בהא דאין תורמין מן המחובר והדברים ארוכים ואכ"מ, ולדידיה כל שאין המניעה מצד שאינו שלו, ל"ש דבר שלא בא לעולם, ולדידיה גם בהקדש יוכל לפדות גם כשהיא אינה בעלת מום

שתחול לאחר שתפול בו מום כיון דהטלת מום אינו מחדש כח בשלו, כי אם עתה שאין ראויה יוכל לפדות ובזה חל עכ"ל הגאון זצ"ל:

ומאז תמהתי בדברי הגאון ז"ל שכתב כיון דחזינן דכל שאין בדיקה שהוא קבוע אין אנו חוששין כלל ופירשו התוס' וז"ל והפילה אשתו שהוא מום קבוע דהא לו היה לנו ספק בל"ז א"כ מה מקום לספק אם למפרע עשה, תפ"ל דהוי ספק שמא מום קבוע הוא, והוא תימה לכאורה דאיזה הוכחה הוא דהרי אפילו את"ל דהוי ספק הלא בשביל ספק אי אפשר לחייבו קרבן מעילה ואנן מבעיא לן לחייבו קרבן מעילה דאם למפרע הוי מומא הרי זה בירור גמור וחייב קרבן וממילא אסור גם בהנאה דעכ"פ ספק הוי ועי' בש"ש (ש"א פ"ג) יעו"ש היטב, אמנם דע דמצאתי בס' קהלת יעקב להגאון מוהרי"ט אלגזי זצ"ל בתוספות דרבנן (אות קי"ד) שהביא ד' הירושלמי בסוגיא דבר פדא בנדרים שנסתפק באומר הרי נטיעות אלו הקדש אם אינן נקצצות ולא נקצצו אם למפרע קדשו או מכאן ולהבא קדשו מה נפיק מביניהון נהנה מהן אם תאמר למפרע קדשו מעל, וכתב הגאון ז"ל שמירושלמי נראה כדעת רש"י בבכורות שהבאנו לעיל שפירש אם נהנה מהפדיון מקודם לכן, והר"ם ז"ל מפרש דנהנה אח"כ מכשנתייאשו מרפואתה, נראה דס"ל להר"ם ז"ל דאם נהנה מקודם לא מעל והטעם לזה הביא בשם מהר"י קורקוס בכת"י דחשיב כאונס כיון דאי אפשר להתברר עתה דה"ה הקדש, אמנם דעת רש"י ז"ל דלא חשיב בגדר אונס ומדברי הירושלמי הנ"ל נראה מבואר כדעת רש"י ז"ל עכתדה"ק, והוא ממש כד' הגאון מרן מפאניווזע זצ"ל ועל כגון דא נאמר חכם עדיף כו' וע"כ דהמהר"י קורקוס ס"ל ג"כ דאין אסור מספק דאם הי' אסור מספק אין כאן אונס, ויש לפלפל בזה לענין ד' הירושלמי דתרומות (פ"ו) דמזיד בספקו ושוגג בודאי אם מקרי שב מידיעתו ואכ"מ, ולפמ"ש הגאון מפאניווזע ז"ל בשי' הרמב"ם אין כאן תיובתא מד' הירושלמי לד' הרמב"ם, דשא"ה בבכורות דלא חל הפדיון מקודם:

ועפי"ז י"ל בהא דנזיר (י"ג ע"א) בעא מיניה ר' אבא מר"ה הריני נזיר לכשיהי' לי בן והפילה אשתו והפריש קרבן וחזרה וילדה מהו, אליבא דמאן אי אליבא דר"ש מאי תיבעי ליה הא אר"ש ספק נזירות להחמיר ואלא אליבא דר"י דאמר ספק נזירות להקל מאי קדוש או אינו קדוש מאי נ"מ לגיזתו ולעבוד בו תיקו, והפריש קרבן פי' לנזירותו וילדה פי' מאותו הריון עצמו ולד קיימא דהשתא יש הוכחה גדולה מדהאי בר קיימא הנפל הוה נמי בר קיימא וכלו לו חדשיו דטיפה אחת היא ונחלקה לשתים הלכך חלה קדושה על קרבן שהפריש כשהפילה ששוב לא הקדיש אותן הבהמות כו' ונפקא מינה לגיזתו ועבודתו ולא דלילקי אהאי משום דליכא כי הך סברא כו' דאי מספקא ליה להש"ס

דשמא לילקו בודאי מדשני בר קיימא הראשון אינו נפל א"כ לר"ש נמי מצי למיבעי למלקות דאי לא ילדה ליכא קדושה ודאית אלא הוי ספק לר"ש והשתא דילדה יקדש בודאי אלא ש"מ דלא משמע ליה להש"ס דלקי דקדושה ודאית אין בו כי נמי ילדה אפי' לר"ש ע"כ מפירוש התוס' יעו"ש, ואכתי אינו מובן מ"ט לא הוי קדושה ודאית לאותו הצד מדשני בר קיימא הראשון נמי אינו נפל והרי נתברר דגם הראשון ל"ה נפל דכלו לו חדשיו כיון דטפה אחת היא ומ"ט ל"ה ודאי איסור למפרע, וגם אליבא דר"י דס"ל ספק נזירות להקל היה לנו לומר דעתה נתברר דהי' איסור ודאי למפרע, ופשיטא דלר"ש הי' לנו לומר דעתה לאחר שהולידה מאותו הריון נתברר דגם הראשון היה בן קיימא והוי ודאי איסור, ומ"ט ואיזה סברא הוא דל"ה ודאי איסור, והרא"ש בפירושו כתב וז"ל אבל לר"ש כיון דממה נפשך חייב למנות נזירות ולהביא קרבן קדוש, ואע"ג דאי בעי לא יקבל עליו נזירות ויעמוד בספק זה לעולם ולא יגלח ולא יביא קרבן נמצא שאין בהפרשה זו כלום. מ"מ כיון שהפריש קרבן עלה בדעתו שרוצה לקבל עליו נזירות והוי כאומר הרי אלו בהמות קדושים לקרבן נזיר שאקבל עלי דמסתבר דהם קדושים, א"נ כמו שחייב להיות נזיר מספק כמו כן חלה קדושה על קרבן מספק ואסור בגיזה ועבודה עכ"ד, הרי דלפי פי' הראשון באמת לר"ש קדוש ודאי אלא דאתי עלה מטעם שהקדיש אותם מקודם דהוי כאומר הרי אלו בהמות קדושים לקרבן נזיר שאקבל עלי, ואמנם כבר הבאתי בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"א) דברי הירושלמי נזיר (פ"ב ה"ה) דא"י לקרא שם לקרבנות נזיר טרם שנדר בנזיר דהוה דבר שלב"ל יעו"ש, ולפי"ז אי אפשר לומר דקדוש מעתה, אבל דא קשה מה שהקשיתי מדוע לא נימא דנתברר עתה דהוי הקדש ודאי ויהא איסור ודאי: **אבל** לפימ"ש המהר"י קורקוס א"ש דל"מ לר"י דס"ל דספק נזירות להקל לפי"ז כשנולד הנפל הלא היה מותר בגיזה ועבודה וכיון שבשעת מעשה היה היתר גמור ומותר ליהנות ואי אפשר לחייבו אח"ז על מה שהיה היתר גמור, ואפי' לר"ש דס"ל דספק נזירות להחמיר מ"מ חשיב אונס כיון דאי אפשר להתברר עתה דה"ה הקדש והרי הוא כדבר שאינו מסוים דכיון דהקדושה אינה אוסרת לא נכנס ברשות הקדש והוא ממש כסברת הגאון מפאניוועז זצ"ל שהוא סברת המהרי"ק ודפח"ח, ולפי סברת התוס' היה נראה דהאיסור דגיזה ועבודה אינו אלא מדרבנן, ועי' בקרית ספר שכתב דהוא ספק דאורייתא, ועי' במל"מ (בפ"ט הי"א) מה' נזירות ותראה דהוא ממש האיבעיא בבכורות והירושלמי דנדרים כפי מה שביאר בשי' המפרש המיוחס לרש"י ז"ל יעוש"ה ודוק:

וי"נ הגאון ר' משה ראזין שליט"א רב בברוקלין העיר לי זה כמה שנים די"ל דסברת הרמב"ם ז"ל דסבר דעכשיו דסליק הש"ס בבעיא דלא איפשטא, נמצא הוי עתה ספ"ס

בתוך זמן הבדיקה, ספק שמא יתרפא ומום עובר הוא, ספק מכאן ולהבא, ובמקום ספ"ם מותר לכתחלה ואין צריך לברר גם ע"י המתנה כמבואר ביבמות (ס"ז) בעבד כהן כו' יאכל בתרומה מטעם ספ"ם ואין חוששין למעוט שמא העובר זכר, ומבואר דאין צריך לברר ולהמתין, וה"נ בנידן דידן בתוך זמן בדיקתו, וא"כ לא יתחייב עוד בקרבן מפני שנהנה בהיתר עכת"ד ויפה העיר:

ואפשר לומר עוד ע"ד הגאון מפאניוועז זצ"ל כיון שכתבו התוס' כתובות (ל' ע"ב) דחיוב מעילה הוא משום גזילת הקדש לפי"ז י"ל דכ"ז שלא נתברר דהוא בע"מ קבוע אין ההקדש זוכה מדינא בדמי הפדיון דבספק ממון אמרינן המוציא מחברו עליו הראי':

ואולי יש לבאר בזה הא דאיתא בנדה (מ"ו ע"א) דמופלא הסמוך לאיש אע"פ דהקדשו הקדש מ"מ אין מועלין בקדשיו ואין חייבין קרבן מעילה וכמו שכתב המל"מ ה' נדרים (פי"א) יעו"ש והיינו אפי' בקדשי בדה"ב, ועפי"ז יש לבאר טעמו של דבר, דהנה איתא שם הקדיש הוא ואכלו אחרים ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו לוקין, והקשו בתוס' דהא סבר ר"ל התראת ספק לא שמה התראה בהתערובות גבי נותר ופגול שבללן זה בזה והכא התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב' שערות עד ב' או ג' שנים ונמצא דאכתי לא הוי מופלא הסמוך לאיש יעו"ש, ולכאורה קשה הא דהקשו מהתראת ספק דלא קשה רק למ"ד לא שמה התראה ולא הקשו ביותר היאך לוקין מספק שמא לא יביא ב' שערות עד ב' או ג' שנים וזה יקשה לכו"ע, ומצאתי לאחר החפוש בס' ערוך לנר שעמד בזה וכתב די"ל דמזה ל"ק דאפשר לפרש מה דקאמרי לוקין הוא באמת רק לאחר שנעשו גדולים ונתברר שהי' מופלא הסמוך לאיש בשעת הקדשו, אבל מהתראת ספק הקשו שפיר כיון דע"כ מיירי שאכלו האחרים עתה קודם שהגדיל, ולפי"ז גם לאחר שתרצו דקל בתר רוב לא מהני זה רק שלא יחשב התראת ספק, אבל מ"מ אין לוקין עד שיביא ב' שערות בשנה הסמוכה כיון דאפשר לברורי לא אזלינן בתר רוב שוב אחר שכתבתי זאת מצאתי כן בפסקי תשב"ץ שאין לוקין עד לאחר שהביא ב' שערות עכ"ד, אמנם הא דאמרינן דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ידוע הוא דאינו אלא מדרבנן ועי' ברמב"ן במלחמות ריש חולין, אבל כיון דכל המלקות הוא מטעם דאזלינן בתר רובא, לפי"ז זה ל"מ רק לענין איסור, אבל לענין מעילה דהוא רק מטעם דגוזל ממון הקדש וכמ"ש התוס' כתובות ולפי"ז ספיקא לקולא אפי' במקום רוב דאין הולכין בממון אחה"ר וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה (סי' תרנ"ו) וז"ל ומעתה בין בהקדש עניים בין בהקדש בדק הבית כל שהוא ספק מתחלתו אם חל אם לאו ויש חזקת ממון כנגדו אמרינן המוציא מחברו עליו להביא ראי' עכ"ד, והכ"נ כן לענין רוב דאעפ"י דמהני רוב לענין איסור ל"מ להוציא ממון דלענין

ממון אכתי אין זה ודאי [ובס' עונג יו"ט (סי' קי"ז) הסב כוונת הרשב"א לד"א ואין דבריו מוכרחים יעו"ש ודוק], ועי' עוד בתמים דעים הל' יו"ט (סי' ו') שכתב דפלוגתא דרב חסדא ורבה בהאופה מיו"ט לחול בדוכתא דמטי שלוחי תשרי הוא, תדע מדקאמר רב חסדא לוקה דאי ס"ד דפלוגתייהו בדוכתא דלא מטי שלוחין הוא דקאמר רב חסדא לוקה לא מבעיא אופה מיו"ט ב' לחול דאינו לוקה דהוה ליה ספיקא אלא אפי' אופה מיו"ט ראשון אינו לוקה דספקא הוא, ואע"פ שרוב שנים אדר ואלול אינם מעוברין אין הולכין במלקות אחר הרוב יעו"ש ואמנם דבריו צ"ב רב, ועי' בתוס' ריש פ' בא סימן מש"כ לר"מ ודוק שם, [והתוס' בבכורות ובחולין חקרו אי ר' יוחנן חייש למעוטא ומהכא מוכח דר' יוחנן אזיל בתר רוב ודוק], ויש עוד להאריך בזה עפי"ד המהר"י קורקוס שהבאתי לעיל ואכ"מ עוד, ועוד יתבאר אי"ה בזה:

סימן יא

בדין מתעסק בקדשים.

לכבוד יד"נ הרב הגאון המפורסם מעמיק ומחוקקי כו' כש"ת מו"ה ר' יצחק בלגון שליט"א הגאבד"ק זידיק יצ"ו. שלו' וברכה וכט"ס. הנה כת"ר חקר אם שחט קדשים בחוץ במתעסק דכסבור שהיא של חולין אם חייב בקרבן משום שחו"ח למאן דמחייב מתעסק בקרבן בכל התורה ואפילו מאן דפטר מקרבן מ"מ מידי איסור לא נתמעט כמ"ש בתשו' רע"א (סי' ח') ואע"ג דאם שחט קדשים בפנים במתעסק מסתברא דודאי אם עלו ירדו דהא לא אשכחן בשום קדשים שמתעסק כשר לכתחלה וממילא לא הוי פסולו בקדש וכל שאין פסולו בקדש אם עלו ירדו וא"כ אינו מתקבל בפנים כה"ג ואפ"ה יתחייב משום שחו"ח דהא מ"מ הבהמה ראויה לפנים לכתחלה עכת"ד ועוד האריך כת"ר בדברי חכמה ובינת נבונים, ולתשובתו הנני בעזה"י:

הנה רש"י ז"ל ריש כריתות כתב וז"ל שוחט בחוץ כסבור בהמת חולין הוא יעו"ש, והרי דכסבור דהוא בהמת חולין זהו מתעסק ובפנים כה"ג הוא פסול ומ"מ בחוץ חייב קרבן, ואמנם מתעסק בקדשים בפנים אם ירד ג"כ, לכאורה היה נראה דזה תליא במה שחקרתי בספרי מקור ברוך ח"א (סי' א') אם גם בבמה פסול מתעסק ושם הבאתי דהגאון רש"א ז"ל הגאבד"ק פלונגיאן כתב לי דדעתו דבבמה קטנה כשר מתעסק, ואנכי הוכחתי שם מד' התוס' ריש פ' כל הפסולין דגם בבמ"ק פסול מתעסק והוא דבתוס' שם ד"ה מאי שנא סמיכה דבטהורים דכתיב לפני ד' כתבו וז"ל פי' בקונטרס דהיינו מדכתיב ושחט את בן הבקר לפני ד' וכיון דבעינן תיכף לסמיכה שחיטה אין סמיכה בחוץ ושחיטה בפנים

אלא אף הסמיכה בפנים ואין טמא נכנס לעזרה והקשה הרב ר' יעקב דאורליי"ש דבפ' בתרא משמע דכתיב בסמיכה גופה לפני ד' דקאמר דאין סמיכה בבמה משום דכתיב לפני ד' ואי לא כתב לפני ד' אלא מקרא דשחיטה הא שחיטה גופה ישנה בבמה כו' עכ"ל, ודבריהם צ"ב והבנה דהא קדשי במה קטנה לא גרע עכ"פ מחולין דבעינן שחיטה והא דבעינן בהו שחיטה לאו משום דילפינן מקרא דושחט את בן הבקר לפני ד', ומנא להו לרבותינו בעלי התוס' דשחיטת קדשים בבמה קטנה ילפינן מקרא דושחט את בן הבקר, אדרבה קרא דושחט את בן הבקר ודאי דלא קאי על קדשי במ"ק ומטעם כיון דהכא כתיב לפני ד', ולא לפני במה, והא דקדשי במה קטנה בעי שחיטה, היינו מטעם דלא גרע מחולין דבעינן שחיטה, אלא ע"כ מוכח דס"ל להתוס' דגם בקדשי במה קטנה בעינן בהו שחיטה מצד דין קדשים דכתיב ושחט את בן הבקר שתהא שחיטה לשם בן בקר ואם שחט לשם חולין פסול מצד מתעסק ולהכי הקשו שפיר, וכעת ראיתי דמוכח כן בש"ס, והוא דבסוף זבחים בברייתא דברים ששוותה במה גדולה לבמה קטנה שחיטה בבמה גדולה וקטנה כו' יעו"ש, והוא ג"כ פלא דהלא שחיטה אינו מדין קדשים דהרי גם בחולין בעינן שחיטה, וקדוש הסכין ל"ש בבמה קטנה, וכל כה"ג ל"ש לומר דשוותה לבמה גדולה וברור לענ"ד דהכוונה דבעינן שחיטה לשם בן בקר ומתעסק פסול וכמ"ש [וי"ל עוד כמ"ש שם דקאי לזמן היתר נחירה יעו"ש וקצרתי] והנה הוכחנו דמתעסק פסול בבמה קטנה ותקשי לכאורה כיון דגם בבמה פסול מתעסק לפי"ז בפנים אם עלה ירד וכיון דבפנים אם עלה ירד פטור משום שחו"ח:

ולכאורה הו"א דמתעסק בעוף קדשים לא פסול שהרי קרא דושחט את בן הבקר, וכן קרא דלרצונכם תזבחהו דוקא בבמה ובזביחה כתיב ועוף אינו בכלל, והרי כתבו התוס' בזבחים (כ"ה) וכן כתבו (בד' ס"ח) דמליקת עוף בלילה אם עלה לא ירד דהנך תלתא מיעוטא גבי בהמה כתיב ולא ילפינן עוף מבהמה והכ"נ י"ל לענין מתעסק דקרא גבי בהמה כתיב ולא ילפינן עוף מיני', ובפרט לפי מה שכתבו כמה מחברים דרק בשחיטה פסול מתעסק ולא בשארי עבודות ומשום דמהני קראי דילפינן מתעסק מדכתיב ושחט את בן הבקר וכן לרצונכם תזבחהו בשחיטה כתיב ולא ילפינן שארי עבודות משחיטה וכתבו זאת ליישב קו' הגרע"א בתשו' מהדו"ת שהקשה בבכורות (מ"ה) הא דאיתא שם חרש ושוטה יעו"ש והקשה הא חרש ושוטה לאו בני דעה נינהו והוי כמתעסק כמבואר בזבחים (מ"ז) וא"כ בלא"ה מחללי עבודה, ולפי"ז מיושב שפיר קו' דבשארי עבודות מתעסק כשר, וכמ"כ י"ל דבמליקת עוף כשר מתעסק לכתחלה, וכיון שכן לר"ע דס"ל בבעלי מומין אם עלו לא ירדו ומשום דילפינן מעוף הואיל וכשירין בעופות לכתחלה,

כמ"כ ה"נ במתעסק ילפינן בהמה מעוף ועי' תוס' (ס"ח ע"ב) ד"ה אמר רב שמאל ולילה כו' יעו"ש:

וקצת סמך לזה מהא דריש מנחות דלא מקשה הש"ס לר"ש דעולת העוף שמלקה לשם חולין תרצה דמעשי' מוכיחין עלי' דקדשים הוא ומשמע לכאורה דכשרה, וי"ל בכמה אנפי, ובאמת אין שום סברא לומר דבעוף קדשים כשר מתעסק, שהרי בריש מעילה איתא דקדשי קדשים ששחטן בדרום כמאן דחנקינן דמי אע"פ דכשר לשחיטת קדשים קלים, ושם מדמי בגמ' מליקת עוף לשחיטת קדשים בדרום ויעו"ש היטב ומכ"ש מתעסק דכמאן דחנקינן דמי, ועי' בתוס' זבחים (פ"ד ע"ב) ד"ה ומוציא אני את אלו שלא היה פסולן בקדש כו' בסוה"ד כתבו דפסלינן בעוף טפי מבהמה יעו"ש היטב, ועי' בהשמטות לספרי מקור ברוך ח"א (לסי' א') שהבאתי ד' הרמב"ן ז"ל במס' ראש השנה שכתב מפורש דבכל העבודות פסול מתעסק ולאו דוקא בשחיטה וכן משמע מד' הגמ' זבחים (ס' ע"א) דקאמר שם דבעינן שפיכה מכח אדם יעו"ש ותבין, ותדע שהרי גם בשאר מצות פסול מתעסק, שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בה' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) דאם אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטין לאכול יצא ידי חובתו, וכתב הה"מ וז"ל וראיתי מי שכתב שהטעם שכיון שהוא יודע שהלילה הוא פסח והוא חייב באכילת מצה יצא אעפ"י שלא נתכוון לצאת ונאנס באכילתה, אבל אם הוא סבור שהוא חול ואכלה או שהיה סבור שאין זה מצה ואכלה לא יצא כו' ודברי טעם הן עכ"ל, והטעם נראה פשוט דכיון דאינו יודע שהיום הוא פסח הרי הוא כמתעסק בעלמא [ועי' בראש השנה כ"ח ע"א מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל כו', ופירש"י והר"ן ונהנה באכילתו הלכך לאו מתעסק הוא שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן המתעסק בחלבים ועריות חייב יעו"ש, ודברי רש"י צ"ב ואכ"מ, ועי' מש"כ הראב"ד בה' מעילה (פ"ז ה"ב) דנהנה חייב אעפ"י דכאנוסים דמי יעו"ש, ועי' בחת"ס או"ח (סי' ר"ב) מ"ש בזה ודוק] וחזינן מזה שגם בשארי מצות לא מהני במתעסק, וה"ה בשארי עבודות וכן במליקת עוף פסול מתעסק וז"ב:

שוב אחז"ר הגעתני ס' אור שמח על ספר זמנים ומצאתי בה' שבת פ"א עמד בד' התוס' שבת (ע"ב ע"א) וכן הוא בסנהדרין שהקשו דנוקמא להך דתניא סיפא שבשאר מצות שגג בלא מתכוון חייב מה שאין כן בשבת כגון שהיה צריך לשחוט בהמה של חולין ונתכוון לשוחטה ונמצא של קדשים ששחטה בחוץ דבשאר מצות חייב יעו"ש, וע"ז הקשה כיון דקיימא לן בזבחים בסוף פרק בית שמאי דמשום חולין פסולה בסבור שהן חולין אם כן כאן דכסבור שהן חולין נמצא דתחלת שחיטה הוי פסול (לבד משום שחיטתו בחוץ דע"ז

חייבי' רחמנא) משום מתעסק ותו אינו ראוי לפתח אהל מועד מצד פסול אחר ואינו חייב משום שחוטי חוץ וכמו דפריך בסוף פרק ב' דחולין בשוחט חטאת בחוץ לעכו"ם כיון דשחט בה פורתא אסרה כו' ופירשו התוס' ב"ק (ע"א) דהקושיא הוא משום דאינה ראויה לפתח אהל מועד יעו"ש, ואולם זה תלוי אם פסול מתעסק בקדשים הוי בדין אם עלו לא ירדו דאם לא ירדו אז מקרי ראוי לפתח אהל מועד ויעי' זבחים (ק"ח) שחיטת לילה יעו"ש ובתוס', אכן מסתברא דמתעסק בקדשים דכתיב לרצונכם תזבחוהו גם גבי פסול מתעסק ואם עלה ירד דכמאן דחנקינהו דמי יעו"ש ריש מעילה גבי שחטן בדרום עכ"ד האו"ש, הרי דת"ל כוונתי לכל דבריו אלא דאנחנו הרוחנו ובארנו יותר באריכות, ואכן לכאורה קו' שהקשה בד' התוס' קשה:

ונראה דלק"מ כיון דפסול משום שחוטי חוץ ואהכי חייבי' רחמנא, וכיון שיש כאן פסול משום שחוטי חוץ תו לא שייך כאן עוד פסול משום מתעסק דבפסול שחוטי חוץ לא נתפס בי' פסול דמתעסק וכדאיתא במנחות (נ"ז ע"א) חמצה ויצאת כיון דחימצה פסול יוצא לא מהני בה, ואפילו להסברא כיון דיצאת איפסלה לא דמי התם פסול יוצא לא שייכא לפסול חימוץ דהוי פסול אחר, אבל מתעסק לא הוי פסול רק בשחיטת פנים בשחיטה כשרה, אבל מתעסק בשחיטת חוץ כיון דהשחיטה פסולה בלא"ה אין פסול מתעסק מוסיף בה פסול, וגם לא דמי להא דכי שחט בה פורתא אסרה, התם לא הוי פסולא בקדש דגם להדיוט אסורה וז"ב ונכון:

ומ"מ עוד יש לעיין בזה שהרי מבואר אצלנו (בסי' ח') דכל עיקר חיובא דשוחט בחוץ הוא בשביל שעושה מעשה השחיטה בחוץ כבמה והבאתי שם בשם הגאון דפאניוועז זצ"ל שזהו כוונת הרמב"ם ז"ל שכתב בה' מעשה"ק בטעם דשוחט בחוץ חייב ומולק בחוץ פטור שהשחיטה כשרה בחוץ, ולא כתב בחולין, דכוונתו בבמה, וכן מה שכתב שם בשוחט בלילה כוון גם כן דבחוץ היינו בבמה כשר בלילה כמבואר בסוף זבחים עי"ש, ולפי"ז מתעסק דשחיטה שכזו פסול בבמה ג"כ יהא פטור משום שחוטי חוץ כיון שלא עשה כמעשה במה:

ועפי"ז נדחה ג"כ מ"ש כת"ר ליישב עפי"ד הגמ' מנחות (ה' ע"ב) דאמרינן אין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה ובדבר הראוי לעבודה ובמקום הראוי לעבודה, ולפי"ז דבשחט קרבן בחוץ במתעסק אין פסול מתעסק גורע כלום את עבודת השחיטה דהא אינו מקום הראוי לעבודה ואינה פסולה רק מטעם שחוטי חוץ, ולפי"ז כיון דבבמה שייך פסול מתעסק ל"מ שלא במקום עבודה ועי' מ"ש רש"י בזבחים (קי"א) לענין במה יעו"ש היטב:

ועי' ברמב"ם ה' מעשה"ק (פי"ח ה"י) שכתב אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו חייב הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר יעו"ש ומזה מוכח דאם הי' בפנים פסול הי' פטור כששחט בחוץ שלא לשמו ולא אמרינן כיון שיש כאן פסול משום שחוטי חוץ תו לא שייך כאן עוד פסול משום שלא לשמו ומוכח להיפך מסברא הנ"ל, ועי' בעונג יו"ט (סי' ס') ותראה מה שיש לדון עוד בזה:

[**מדקדוק** לשון הרמב"ם ז"ל שכתב הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר, ותרתי למ"ל והו"ל למימר הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים ומה זה שהוסיף מלת וכשר, היה נראה לדקדק דס"ל כסברת התוס' זבחים (נ"ט ע"ב) שכתבו דהא דאמרינן דכל דבר המתקבל בפנים ואם עלה לא ירד חייב עליהן בחוץ הוא דוקא בהעלאה דכיון שהשחיטה נעשית בפנים כהלכתה מיחייב בהעלאה כיון דמתקבל בפנים אבל לא בשחיטה כיון דאין השחיטה כהלכתה ואינן ראוים לכתחלה פטור ע"ז בחוץ יעו"ש, ומדקדוק לשון הרמב"ם לכאורה נראה דסובר כן ולכן לא סגי לי' במאי דאומר הואיל וראוי בפנים דס"ד אפי' בדיעבד וקמ"ל כשר כלומר דכשר לכתחלה מצד דין הקרבן, ואמנם ידוע הוא מה שהקשו ע"ז מהא דבכורות (ט"ז) דאיתא שם ר"ה מתני חייב בקדם הקדשן את מומן ואליבא דר"ע דאמר אם עלו לא ירדו וכן הוא בחולין (ק"ל) יעו"ש וצ"ע בזה]:

ויש לפלפל עוד וליישב ד' התוס' בשבת וסנהדרין דשם קאי אליבא דרבא דסובר דבכה"ג פטור משום מתעסק ורבא הא סבר אינה לשחיטה אלא לבסוף כמ"ש התוס' בחולין (דף כ"ט ע"ב) וא"כ לא מפסל משום מתעסק אלא בגמר שחיטה, וראיתי אח"ז שגם כת"ר במכתבו נחית לזה ויש להאריך הרבה, [ועי' להלן בדברינו (בסי' י"ב) יתבאר בדין מתעסק בקדשים]:

והנה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' א') כתבתי דקטן פסול לעבודה בבמ"ק, ומשום דגם בבמ"ק בעינן לשמה כדאיתא בזבחים (י"ד ע"א) וכיון דבעינן לשמה ממילא קטן פסול דקטן חשיב מתעסק בקדשים דסבור שהוא חולין וכמ"ש התוס' שם בחולין יעו"ש, ואמנם שי' רש"י בחולין דאם הביא הקטן קרבן מדרום לצפון ופירש דמטעם ששחיטת קדשי קדשים שצריך צפון עביד, כשר מן התורה, וכמ"ש שם (בדף י"ג) דקטן יש לו מעשה מן התורה עי"ש, ולפי"ז בבמה אע"פ דאין שם צפון לשחיטת קדשים מ"מ הלא לכמה תנאי דבעי מזבח בבמה וכן פסק הרמב"ם ז"ל וסתמא דמתניתין דפ' פרת חטאת מוכח להדיא דבעינן מזבח בבמה, ואם הביא הקרבן מחוץ למזבח ופירש דמטעם ששחיטת קדשי במה טעונה מזבח אולי מהני ג"כ דמקרי מעשה לשי' רש"י וכשר מן התורה, ועפי"ז יש לבאר הא דאיתא בזבחים (קט"ז ע"ב) אסור לסייען ולעשות שליחותן,

והקשו בתוס' לר' יוסי דאמר לעיל בפ' ב"ש (מ"ה) דקדשי עכו"ם השוחטן בחוץ חייב לא הו"ל למיתני הכא לשון אסור כדמוכח בריש פ' בתרא דיומא דבחיוב כרת לית ליה למיתני אסור יעו"ש, [וכבר תמהו ע"ד התוס' מחברים שונים ויתבאר אי"ה במק"א] ולפי"ז יש ליישב שפיר דלכאורה יש לדקדק על כפל הלשון דאמר אסור לסייען ולעשות שליחותן, ולפי"ז י"ל דהכוונה הוא דאפי' לצוות לקטן שהוא יקריב הקרבן בעד העכו"ם אסור [דמצד עבודתו יוכשר הקרבן ול"ה כמתעסק כמ"ש] ולגבי קטן ל"ש חיוב כרת ולהכי קאמר אסור לסייען דהיינו שקטן יקריב ולעשות שליחותן פי' גדול דלגבי גדול שפיר שייך לשון שליחות:

ועי' בעונג יו"ט (סי' נ"ה) שכתב שם דדוקא היכא דבעינן מחשבה לשם מעשה לא מהני מחשבת הגדול עומד על גביו דבעינן שהעושה בעצמו יכוון לשם מעשה, אבל בקדשים כיון דבעינן כוונה לשמה ממש מהני מחשבת הגדול עומד על גביו יעו"ש מה שכתב לתרץ עוד בזה ובמחכ"ת נעלם ממנו ד' הרמב"ם המפורשים בה' פסולי המוקדשין (פ"א ה"ו) שכתב מפורש הקטן אינו שוחט קדשים אעפ"י שהגדול עומד ע"ג שהקדשים צריכים מחשבה וקטן אין לו מחשבה כו' פי' אע"ג דבחולין קיי"ל בסוכה (מ"ב) היודע לשחוט אוכלין משחיטתו אמר ר"ה והוא שגדול עומד ע"ג, אבל בקדשים פסול אפי' בגדול עומד ע"ג ומשום דחשיב כמתעסק דפסול בקדשים ודוק:

ב

הנה כת"ר שי' בקונטרסו הנחמד הביא דברי האור שמח בה' סנהדרין (פי"ז הי"ז) שכתב שם וז"ל דבפ"ק דשבועות בסוגיא דשני שעירים אמר יש לי בענין זה להביא ג' טומאות כו' וטומאת שפיכת דמים ואמר כו' היכא דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר גלות הוא, במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה כו' והרבה נצטערתי ע"ז מאי שייך בשוגג ולא אתידע ליה אטו כי אתידע ליה מאי הוי, האם בר גלות הוא, דוקא כי מסהדי עדים מתחייב גלות אבל בהודאת עצמו אינו מתחייב גלות, ואם מסהדי עדים כי לא אתידע ליה מאי הוי אטו אינו חייב גלות עכ"ל האור שמח, וכת"ר הביא דברי הריטב"א ריש מכות דכתב דגולה ע"פ עצמו, הנה בשנת תע"ר כתבתי לכבוד הגאון האמתי מופת הדור מרן ר' מאיר שמחה זצ"ל בזה, וכתבתי לו שאני מצטער על צערו של מרן שהרי גמ' ערוכה במכות (י' ע"ב) אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמינן לפונדק אחד כו' וזה שהרג בשוגג גולה יעו"ש, חזינן מזה דבר גלות הוא אע"פ דלא מסהדי עדים ורק כי איתידע ליה, ועי"ש במהרש"א בח"א שעמד בזה וז"ל וקצת קשה דמשמע מזה שהרג בשוגג בלי עדים שהוצרך לגלות ולא ידענו על מה דהא

הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם שלא יהרגנו ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל ואפשר לומר אם הוא מודה בדבר או שיתודע הדבר על ידי קרובים ופסולים שפטור הגואל אם יהרגנו עכ"ד, והוא תימה איך קרובים ופסולים נאמנים וכבר תמה ע"ז הגאון מהרי"פ בהגהותיו בעין יעקב יעו"ש. ועכ"פ מד' הגמ' מוכח דבר גלות הוא אע"פ דלא מסהדי עדים, ומדוע לא זכר כבוד הגאון אור שמח דברי הגמ' המפורשים, והשיבני אז הגאון זצ"ל תשובה קצרה וז"ל ידע יקירי כי גלות היכי דלא אסהידו עלי' לא מתחייב בבית דין על פי עצמו רק בידי שמים כמו במזיד ולא אתרו בי' מת בידי שמים, כן רוצח בשוגג וליכא עדים גולה בידי שמים לכן מזמינן הקב"ה לפונדק אחד כו' וזה מת וזה גולה בידי אדם על הרציחה השני' בי"ד מחייבין אותו ובאמת מידי שמים הוא על הרציחה הראשונה וע"ז הוו אמינא דשעיר הפנימי מכפר מה דבידי שמים חייב כמו דאמר במזיד ולא אתרו בי' כו' עכ"ל הגאון ז"ל, ועוד היה לי בזה מו"מ בהלכה עם הגאון ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל ותשובתו אלי יודפס אי"ה בקובץ הכתבים של הגאון ז"ל אשר יורשיו אומרים להו"ל, ויותר מזה לא מצאתי עתה בחי' וקשה עלי הטורח כי מגמר בעתיקא כו':

סימן יב

להרב הגאון הנ"ל.

לבאר בעזה"י ענין שחיטת קדשים.

הנה כת"ר תמה עלי במ"ש בספרי מקור ברוך (סי' י"ט) במה שנתווכחתי עם הגאון ר' שמואל אביגדור זצ"ל הגאבד"ק פלונגיאן שהגאון הנ"ל דעתו דוהביאם לד' דמזה ילפינן שכל הבהמה צריכה להיות בפנים לא נאמר רק בשחיטה ולהכי אמרינן היא בפנים ורגלי' בחוץ ושחט פסולה, אבל בשעת קבלה לא בעינן שתהא כולה בפנים ואנכי בארתי שם דגם בקבלה בעינן שתהא כולה בפנים ואל"ה פסול, והבאתי שם בשם הגאון מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל שכתב בהא דמנחות פ"ק דפסלו את הטרפה לקרבן מצד משקה ישראל והרי בקרבנות אמרו דגם אם אין בשר ואימורין כל שנזרק הדם כשר וא"כ מאי איכפת לן שהוא טרפה הרי הדם יקרב ויוכשר, וע"כ משום דהדם ג"כ אסור משום טרפה אף דבאמת אין על הדם שום איסור טרפה דהא בשר כתיב ואין דם בכלל בשר מ"מ נהי דלאו ליכא אבל עכ"פ אסור הדם כמו חלב וכל היוצאין דאסור ואין לוקין עליהם ושוב אסור לזרוק הדם מצד משקה ישראל ואע"פ דדם בלא"ה אסור זהו רק מצד איסור דם אבל לא כשיש עליו איסור אחר בזה לא גילתה תורה, ושוב דחה הגאון ז"ל דהן אמנם דנהי דבשר

ואימורין לא מעכבי, זה רק אחר שחיטה, אבל בשעת שחיטה שאני כיון דכתיב והביאם לד' וילפינן מינה דבעי שתהא כולה בפנים ושיטת הרמב"ם ז"ל דבדיעבד, ג"כ פסולה א"כ בעת השחיטה בעי הבאה לכל הבהמה, וכל שהבשר אסור ל"ש בי' הבאה לפני ד' ואפי' לפי שי' התוס' דחולקים על הרמב"ם נראה דזהו רק בהיתה רגלה בחוץ אבל כל שלא נתקדש כלל הבשר רק הדם לכו"ע פסול עכת"ד הגאון ז"ל, ומזה הוכחתי דגם בקבלה בעינן והביאם לד' דא"כ לפי שיטת בה"ג דשמוטה אינה טרפה רק דהשחיטה אינה מועלת לסימנים שנעקרו, וכתב הרמ"א ביו"ד (סי' כ"ד) בשם תשו' רשב"א דבחייו מותר החלב והביצים ולא הוי חלב טרפה, ונמצא דהטרפות חל רק לאחר שחיטה ומטעם דל"מ לי' שחיטה אבל בשעת שחיטה שפיר קרינן עוד והביאם לד' דעדנה לא נאסרה ורק לאחר שחיטה נאסרה והלא זה הוי רק חסרון ופסול בקבלה דרק אז חסר הבאה ואטו שמוטה לשי' הבה"ג כשר לקרבן וע"כ מוכח מזה דגם בשעת קבלה בעינן והביאם לד' ולהכי שמוטה פסול מטעם דחסר הבאה לפני ד' אע"פ דעל הדם אין איסור טרפה ונבלה עכת"ד בספרי שם, וע"ז תמה כת"ר דהא לשי' הבה"ג הוי נבלה ואגלאי מילתא למפרע שלא היתה שחיטה מעולם ואם כן פשיטא שלא נתקדש הדם מעולם דמחתך בשר בעלמא הוא דאין הסכין מקדש רק במעשה השחיטה והכא לא היתה שחיטה כלל ועוד האריך בזה, והנני לבאר דברי בעזה"י ואשר כבר רמזתי ע"ז בספרי שם וכתבתי שבארתי במק"א:

הנה בתו"כ פ' מצורע בפ' ולקח למטהר שתי צפרים חיות, שנינו חיות ולא שחוטות יעו"ש, והוא תימה ופלא לענ"ד שהרי בעינן שחיטה לשם צפורי מצורע דהרי אנן קיי"ל דבעינן שחיטה בכהן כשי' רבי בתו"כ וכיון דבעינן כהן הרי פשיטא דבעינן שחיטה לשם צפ"מ, ועי' בתו"כ שם ולקח למטהר לשם מטהר בין איש בין אשה בין קטן וכתב הראב"ד בפירושו דקמ"ל דאין בהן קפידא בשינוי בעלים יעו"ש, ומשמע דעכ"פ בעינן לשם טהרת מצורע, ועי"ש עוד בתו"כ האחת אל כלי חרס ואין שתיהם אל כלי חרס והלא דין הוא מה אם במקום שלא כשרו משום לשם כשרו בעירובים, כאן שכשרו משום לשם אין דין שיוכשרו לעירובים יעו"ש בפי' הראב"ד ומכ"ז מוכח דעכ"פ בעינן שחיטה לשם צפ"מ ואיך ס"ד דשחוטות כשרות לצפ"מ ואמאי איצטריך חיות למעוטי שחוטות והוא תימה לענ"ד:

ונראה לענ"ד בברור הענין בזה והוא, דהנה השחיטה בקדשים עושה שתי פעולות – א. דמתיר מאבמה"ח וכמו בחולין ב. דהשחיטה מקדשת הדם ומכשיר הדם לזריקה, שהרי בחולין (י"ז) אמרינן דגם במדבר למ"ד דבשר נחירה הותר להם, מ"מ בקדשים בעינן

שחיטה, ושם השחיטה אינה באה להתיר איסור אבמה"ח שהרי להתיר אבר מן החי סגי בנחירה, והשחיטה הוא להכשיר הדם לזריקה קאתי, ואמנם חלוק גדול בין שחיטה הבאה להתיר איסור אבר מן החי, לשחיטה הבאה להתיר ולהכשיר הדם לזריקה, דשחיטה הבאה להתיר איסור אבר מן החי יש בו דיני שחיטה ופרטים המפסידים את השחיטה, אבל שחיטה הבאה רק להתיר ולהכשיר הדם לזריקה אין בו דיני ופרטי דברים ורק בעינן כלי ושחיטת הסימנים וכל שנשחטו הסימנים די, ובודאי גם בשחיטת קדשים פוסל כל דיני שאיטה והיינו דאל"ה אסור משום נבלה ואסור משום דאין זה ממשקה ישראל, אבל לו יצוייר שחיטה משום הכשר הדם בלבד אז לא בעינן דיני שחיטה ורק שחיטה בסימנים די, ואבאר ואפרש את דברי, דהנה ילפינן דבעינן כלי לשחיטת קדשים מדכתיב גבי אברהם ויקח את המאכלת ומשמע דשם הי' דיני שחיטה ואע"פ דגבי אדם לא מהני לי' שחיטה וכמו שכתב בשו"ת הרשב"ש דוראן (סי' תקי"ח) שהובא באור שמח ה' מאכ"א ופ"ב) שכתב לענין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם ז"ל סובר דהאוכל מבשר אדם עובר בעשה והראב"ד השיג עליו, וכתב הוא ז"ל, דאפילו לדעת האומרים שדבר זה מותר אבל אינו אפשר, שאיך יאכל זה, אם בשחיטה לא נתנו לו סימנין והתורה אמרה וזבחת מבקרך ומצאנך חיה ועוף יצאו מדרשא כו' ואם נאמר שאדם שנשחט לא יהי' טמא זה לא עלה טל דעת והתורה אמרה כל אשר יגע ע"פ השדה בחלל חרב כו' יעו"ש, [ועי' בנדה (כ"ג ע"ב) אדם במעי בהמה ודוק], ולפי"ז שם ביצחק הא השחיטה לא הוי להתיר מידי אבר מן החי ומ"מ שם שחיטה עליו, והרי חזינן דגבי קדשים נקרא שחיטה אע"פ שלא בא להתיר שום איסור כ"א להכשיר ולהתיר הדם לזריקה, ושמא תאמר שא"ה שהיה ע"פ הדבור ואלו אם נשחט באמת לא היה מטמא משום מת שהיה נקדש קדוה"ג ואין לה"ר משם, אבל יש להוכיח כן ממק"א כאשר נבאר: **הנה** איתא בזבחים (קט"ז ע"ב) ועכו"ם בזמן הזה רשאין לעשות כן, כו' לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו ומקריב עליה כו' אמר רב יעקב בר אחא אמר רב אסי אסור לסייען ולעשות שליחותן כו' יעו"ש, ויש להתבונן כיון דישראל אסור לסייען ולעשות שליחותן וע"כ דהעכו"ם בעצמו שוחט את הקרבן, והלא שחיטת עכו"ם הוא נבלה ואנן בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל ופשיטא דגם קרבן במה קטנה בעינן שתהא כשרה ולא נבלה וטרפה, וזה כמה שנים מדי עמדתי בזה ומצאתי בס' באר משה להגאב"ד מסלאבודקה ז"ל שעמד בזה בחחו"מ (סי' ט') והשיב דקרא דממשקה ישראל דדרשינן מן המותר לישראל, לא קאי רק כשישראלים מקריבים. אבל כשנכרים מקריבים לא נאמר עליהם דין זה כלל, כיון שהמה מקריבים כל שמותר להם יכולים

להקריב בבמה לגבוה עכת"ד יעו"ש, ואכתי לא הועיל מאומה דנהי דליכא איסור משום ממשקה ישראל ומותר להקריב נבלה, אבל הלא גם בקרבן עכו"ם בבמה בעינן עבודות הקרבן ושחיטה היא עבודה דלא סגי בלא"ה וע"כ צריך שחיטה, והרי בעינן גם מזבח בבמת עכו"ם וכדאיתא שם בגמ' וכן כתב הרמב"ם ז"ל, וכיון דבעינן מזבח ע"כ בעינן עבודות הקרבן וכיון דשחיטת עכו"ם נבלה הרי עכ"פ חסר עבודת השחיטה ואיך הוא מקריב קרבן:

אכן לפי מה שכתבנו לעיל א"ש, דהא שי' הרמב"ם ז"ל בה' אבות הטומאה (פ"ב ה"י) דהא דשחיטת עכו"ם מטמא במשא זה אינו אלא מדרבנן ומן התורה אינו מטמא במשא ועי"ש בכ"מ, הרי דשחיטת עכו"ם מטהרת מידי נבלה מן התורה, ובאיסור נבלה כתב הרמב"ם בה' שחיטה (פ"ד הי"א) וז"ל עכו"ם ששחט אע"פ ששחט בפני ישראל בסכין יפה ואפילו היה קטן שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה כו' עכ"ל, הרי דבאיסור נבלה הוא אסור מן התורה ולוקה ג"כ, ומ"מ לענין טומאה מטהרת מידי נבלה, וכיון דמטהרת מידי נבלה כבר שם שחיטה עלי' ולגבי קדשים סגי בהכי, ואע"פ דאסור משום נבלה מ"מ מותר להקריב בבמה שלו ולגבי' אין פוסל מה דאינו ממשקה ישראל ולענין עבודת השחיטה שפיר שם שחיטה עלי' כיון דמטהרת מידי נבלה, והרי חזינן מזה דלענין הכשר קדשים סגי בשחיטה שכזו דרק שם שחיטה עלי' אעפ"י דאינה מתירה מאיסור אבמה"ח:

ושוב ראיתי בפמ"ג יו"ד (סי' כ"ה סק"א) בשפתי דעת שהביא ד' החבואת שור שכ' בדעת הרמב"ם דס"ל דגם בספק גמור בשחיטה, דאיסור אכילתה מדאורייתא, בחזקת איסור אמרינן בחזקת טומאה לא אמרינן, דלפי"ז מותר לשחוט בנה אחריה, ומשום דס"ל דגם שחיטה שהועילה לטהר מטומאת נבלה, כל שלא הועילה להוציא מידי איסורה אין זו שחיטה כלל ומותר לשחוט השני אחריו, והשיג עליו הפמ"ג דכל שהועילה השחיטה לטהר מטומאת נבלה אסור לשחוט אחריה יעו"ש, ונראה דאפי' לדעת התבו"ש כאן מקרי שפיר שחיטה דעכ"פ הועילה לאיזה דבר ושפיר שם שחיטה עליו, והיה לי להאריך הרבה בזה ויען שמצאתי להמחבר נאות יעקב שהאריך בזה לכן אקצר, ועכ"פ מכאן מוכח כמ"ש לעיל, ועי' בתבו"ש (סי' ב') שרצה לומר בדעת הרמב"ם דס"ל דשחיטת עכו"ם גם לענין איסור נבלה אינה אסורה אלא מדרבנן, אבל כבר חלקו עליו בזה, אלא דלענין איסור נבלה אסור מדאורייתא, ומוכח כמ"ש ודוק:

וכן מוכח דהא בפסח מצרים נאמר ושחטו אותו, ואע"פ דאז עדנה לא נצטוו בשחיטת חולין וידוע דהיה דינם כבני נח קודם מ"ת וכמ"ש רש"י בזבחים (קט"ז ע"א) יעו"ש,

ומתנאי השחיטה שיהא גברא בר זביחה וכיון דלאו בני זביחה הי' איך מקרי שחיטה בקדשים ואף לפימ"ש התוס' חולין צ"א ע"א דנצטוו על הנחירה, מ"מ אין זה ענין לשחיטה, וגם כבר הרבו להקשות ע"ז כידוע ועי' בפלתי (סי' ס"ג), וגם מ"ש התוס' שם דנהגו שחיטה, אבל מ"מ כיון שלא נצטוו לא מקרי בני זביחה ופשוט] וע"כ מוכח מזה ג"כ דשחיטת קדשים דאינה באה להתיר איסור אבמה"ח, כ"א להכשיר הדם לזריקה להכי לא בעינן בי' תנאי וגדרי זביחה, ורק דאל"ה פסולה השחיטה מטעם דבעינן ממשקה ישראל, והכא דלא בעינן ממשקה ישראל כיון דעדנה לא נצטוו על הזביחה, להכי שפיר מקרי שחיטה אע"פ שאינה מתירה לאיסור אבמה"ח, ויש לדחות לפמ"ש בתשו' בשמים ראש (סי' רכ"ד) בשם הרא"ש וז"ל אשר שאלתני בהא דאמרינן שליחות מנלן (בפ' האיש מקדש) כו' ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל כו' וכי כל הקהל שוחטין כו' ושאלת דהא האי קרא בפ' בא כתיב, ואכתי לא קבלו ישראל את התורה ואינן בני שליחות דאין שליחות לגוי, לאו קושיא היא כלל דלטעמך איך הקריבו פסח אלא התורה נתנה להם עכשיו מצוה זו ועמה השליחות דזאת היתה מצוה ראשונה ונצטוו במצות אחד אחד כו' עכ"ל, ולפי"ז י"ל דבדין פסח שחיטת הפסח נתן להם גם מצות שחיטה בכל פרטי' השייך לזה ויש להאריך הרבה בזה, ועפי"ז יש לסתור הרבה בד' האור שמח בה' חמץ ומצה (פ"ו) יעו"ש ודוק:

אבל הדבר מוכרח יותר כמו שחדשתי מהא דחולין (ע"ד) בהא דאיתא שם דלהכי אין פודין בבן פקועה משום דגמר שה שה מפסח, ופירש"י ז"ל דבפסח בן פקועה פסול משום דהוי יוצא דופן, והתוס' הקשו על פי' ופירשו דפסול מטעם דהוא כבר שחוט ובקדשים בעינן שחיטה, ואמנם בתורת חיים האריך הרבה לבאר שי' רש"י וכתב דאם לא היה יוצא דופן פסול לקרבן, היה גם בן פקועה כשר לקרבן, אע"ג דכבר כשחוט הוא לאכילה מ"מ שחיטתו לקרבן מהני ביה כיון דרהיט ואזיל יעו"ש, והרי הכא בבן פקועה השחיטה לדין קדשים אינה באה להתיר שום איסור שהרי לענין אכילה כבר שחוט הוא וכבר אין לו סימני שחיטה ושתי שחיטות בבהמה אחת לא מצאנו, ועם כל זה כיון דהשחיטה עתה השניה הועילה להוציא את דמו ולהכשירו לזריקה די בזה ושם שחיטה עליו, ואע"פ שבעצם ההיתר לענין איסור אבמה"ח לא הועילה השחיטה מידי, והרי מוכח מזה דדין שחיטת קדשים שם שחיטה עליו אע"פ שאין מתיר שום איסור ולא בעינן בזה גדרי ופרטי דיני שחיטה, ורק דמ"מ בעינן שחיטה כשרה ולהתיר מאיסור אבמה"ח דאל"ה אסור מטעם דאינו ממשקה ישראל, אבל באופן שנסתלק הדין ממשקה

ישראל, שוב מקרי שחיטה בקדשים אע"פ שאינו מתיר שום איסור, ושם שחיטה ע"ז ומקדש שפיר הדם:

ואף לפמ"ש בשטמ"ק ב"ק (מ"א) בשם ה"ר ישעי' דבן פקועה הניתר בשחיטת אמו צריך נחירה בסימנים, מ"מ פשיטא דל"ש ע"ז דיני שחיטה דהרי רק נחירה בסימנים בעי, וגם דברי ה"ר ישעי' צריכים תלמוד דמנ"ל הא, וראיתי בס' בית יצחק מהגאון ר"י שמלקיש מלבוב ז"ל חיו"ד ח"א (סי' ח"י) שהקשה ע"ז ה"ר ישעי' מהא דב"ק (ק"י) דאמרינן ולישני' ליה בבן פקועה, ואי בן פקועה טעון נחירה נימא ביה נחירתו זו היא שחיטתו ולחייב ארבעה וחמשה כמו דאמרינן דחייתו לצוק זה שחיטתו, ובאמת לק"מ דבכל מקום דאמרינן זה היא שחיטתו, היינו היכא דאין שם אלא מצוה זו לבדה, ושחיטה לא היה שם, ולזה אמרינן דמצוה זו עומדת במקום שחיטה שאינה במקום זה, אבל בבן פקועה הא דסגי לה בנחירה, הוא משום דכבר הותרה בשחיטת אמו, וזאת נחשבת כשחיטה בפועל וכמ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ל"ד) יעו"ש, דהיינו שגם הוולד נשחט, והנחירה דמצרכינן לה היא רק נוספת להשחיטה שהיה לה מכבר, איך נאמר בה זוהי שחיטתה, אחרי דלולי השחיטה שהיתה מקודם לא הוי סגי לה בנחירה זו, והרי אין שתי שחיטות לבהמה אחת וז"פ, ומצאתי אח"ז כדברים האלה בס' נאות יעקב ויש להאריך עוד בזה:

ואל תתמה איך אפשר דיהא שם שחיטה עליו מבלי דיני ופרטי השחיטה והיכן מצינו שחיטה כזו, ואומר אני דמצינו שחיטה כזו גם לענין חולין, דהנה הרשב"א ז"ל בחי' חולין (כ"ח) בהא דקאמר הש"ס התם ותיהני לה סכין לטהרה מידי נבלה, כתב וז"ל מדקאמר ותיהני לה סכין, משמע דגם למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה חתיכת הסימנין מיהא בעינן שאלו הכהו על ראשו ומת או שחתך כנגד לבו הרי זה נבלה ואין התרתו אלא מן הצואר, ואין שחיטה לעוף שאמרו שאין נוהגין בו הלכות שחיטה ואין פוסל בו שהיי' חלדה הגרמה ועיקור כו' יעו"ש, ומוכח להדיא מד' הרשב"א דהא דאמרינן אין שחיטה לעוף מן התורה, דעיקר השחיטה הוי לכולי עלמא מן התורה גם בעוף אלא דההלכות הפוסלות בשחיטה אין נוהגין בשחיטת עוף מן התורה, והרי חזינן מזה דמצינו גם בחולין שם שחיטה כיון דהוא בסימנים אע"פ דפרטי הדינים אין פוסלות בו, וה"נ בשחיטת קדשים נקרא שחיטה כיון דהוא בסימנים כדי להכשיר את הדם לזריקה אע"פ דאין באה להכשיר ולהתיר איסור, והרא"ש ביומא פ' יום הכפורים (סי' י"ד) כתב בשם רבינו מאיר דלמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה כשר לנחור גם ע"י עכו"ם, והרי גם נחירת עוף שם שחיטה עלי' ורק דאין בו דיני שחיטה הפוסלות אותו ומ"מ כשר

ע"י עכו"ם והרי מצינו שחיטה כשרה ע"י עכו"ם ומזה מוכח כמ"ש לעיל דלהכי עכו"ם מותר לשחוט קרבן בבמה שלהם ושם שחיטה עליו כיון דהשחיטה מטהרת מידי נבלה, ועי' בספר מקור מים חיים (בסי' כ"א) שרצה לומר דלפי דברי הרשב"א דגם נחירה שם שחיטה עלי' ומדין שחיטה הוא פסולה הנחירה על ידי נכרי, ובאמת שאין זה נכון כלל, דכשם דשארי הלכות הפוסלות בשחיטה אין נוהגין בעוף, ה"נ דאין נוהג בו פסול זה דאינו בת זביחה, דמאי עדיף פסול זה משארי פסולי שחיטה וז"ב לענ"ד:

ועפי"ז נ"ל לבאר הא דאיתא ביומא (ל"ב ע"ב) לפי ששנינו הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו וקיבל את הדם וזרקו יכול לא מירק יהא פסול, ופרכינן יכול לא מירק יהא פסול אם כן הויא ליה עבודה באחר ותניא כל עבודת יום הכפורים אינן כשרות אלא בו, והקשו בתוס' ומאי קשיא ליה מעבודה באחר הא בפרק טרף בקלפי איכא מאן דמכשיר אפילו שחיטת פרו בזר ואפילו מאן דפוסל היינו דוקא פרו דאתי לחובת היום דקאי עליה אהרן וחוקה אבל תמיד דלא שייך לחובת יום הכפורים לא קאי עליה אהרן וחוקה בשחיטה כיון דלאו עבודה היא, וכתבו בשם י"מ משום דמריקה צורך קבלה היא, ודחו זאת דמי עדיף מיעוט סימן בתרא מרוב קמא יעו"ש, ולפי מה שנתבאר א"ש שי' הי"מ, והוא דגבי שחיטת קדשים דהשחיטה היא גם לצורך הדם כמו שנתבאר לעיל והיינו כדי להכשיר הדם לזריקה לפי"ז עפ"י דין צריכה להיות בב' הסימנים שלמים לכתחילה וכל שני הסימנים שם שחיטה עליהן, ולהכי ס"ד דאם לא מירק פסול והיינו דלא עשה ההכשר כדינו, ועי' בחולין (כ"ט ע"א) חדא בחולין וחדא בקדשים יעו"ש, ועי' בירושלמי סוטה (פ"ט ה"ה) גבי עריפה דבעי אם בעי עריפה בב' סימנים, ועי' במ"ש במקור ברוך ח"א (סי' כ"ג) דהוא משום הדם יעו"ש, והנה שחיטת הרוב הוא מצד להתיר איסור אבר מן החי להכי הוא דין הנוהג בחולין כשר ע"י זר, משא"כ שחיטת המיעוט אי נימא דאי לא מירק פסול לפי"ז הוא דין הנוהג רק בקדשים להכי בעינן דוקא כהן וכמו שחיטת צפורי מצורע דבעינן דוקא כהן וכדכתבינן לעיל ומשום דדין קדשים עלי', ובאמת לפי"ז הדברים האלה הם ממש דברי הי"מ האחרים שהביאו התוס' אח"ז יעו"ש והי"מ האחרונים עם הי"מ הראשונים לאחדים המה ודוק היטב:

ועפי"ז יתבאר היטב דברי התו"כ שהבאנו בפתח דברינו דמחיות ממעט שחוטות והוא פלא כמ"ש לעיל, ולפי מה שנתבאר נראה לי בזה, דהנה כבר נתבאר דשחיטת צפורי מצורע צריכה כהן דוקא ומשום דהוי כמו קדשים ולפי"ז ברור הדבר דצריך לשחוט ב' הסימנים ואע"פ דעוף הכשרו בסימן אחד מ"מ כיון דדין קדשים עליהם צריך לשחוט ב' הסימנים לכתחילה, ואפי' לפי שיטת רש"י ז"ל בחולין (כ"א ע"ב) שכתב דהסימן השני

אפילו מצוה לכתחילה ליכא יעו"ש, מ"מ בקדשים מודה דשחיטת סימן השני עכ"פ מצוה לכתחילה איכא וגם הסימן השני שם שחיטה עליו ואפי' אם כבר שחט סימן אחד ושהה ואח"ז שחט הסימן השני גם אם נאמר דשהייה בין סימן לסימן בעוף אינו פוסלת ומשום דסימן שני בעוף שלא היה בו מעולם דין שחיטה כלל דמכיון שהעוף שחוט כבר כדינו אין שחיטה אחריו כלום מש"ה השוחטו הרי הוא כחותך וורידין ומפרקת דשהייה דידהו לא פסלה לשחיטה [עי' בס' הנחמד דבר אברהם מכבוד ידנ"ע הגאון הגדול האבד"ק קאוונא שליט"א מה שהאריך בזה בדברים נחמדים בטוטו"ד וכוונה נפשי לדעתו הגדולה], מ"מ בשחיטת צפורי מצורע שם שחיטה גם על הסימן השני, וכמו בשוחט בן פקועה דשם שחיטה עליו לענין קדשים אע"פ דכבר נשחטו סימניו וכבר שחוט הוא, ולפי"ז אם שחט עוף סימן אחד והרי קיי"ל דמפרכסת ה"ה כחיה לכל דבריה וגם בעוף כשנשחט סימן אחד ועדנה מפרכסת ה"ה כחיה וכמ"ש הראשונים בחולין (כ' ע"ב) עי' חי' הרשב"א והריטב"א ועוד, ועי' בתוס' חולין (פ"ד ע"א) ד"ה בעינן העמדה והערכה, ובמס' טהרות (פ"א) וכבר האריכו הרבה בזה כידוע, והו"א דעדנה כשר לצפורי מצורע שהרי לענין צפורי מצורע שחיטת הסימן השני שם שחיטה ויכול כהן לשחוט הסימן השני לשם צפ"מ ושפיר יוכשר שהרי עתה עדנה שמפרכסת לא גרעה מבן פקועה דשחיטתה מקרי שחיטה לענין קדשים כיון דרהיט ואזיל והשחיטה הועילה להוציא את דמו, והכא נמי שחיטת הסימן השני בצפורי מצורע יוכשר לשם צפ"מ, וע"ז ממעט בתו"כ חיות פרט לשחוטות והיינו דאם כבר נשחט סימן אחד תו לא מקרי חיות כיון דעוף לענין איסור נבלה הכשרו בסימן אחד וכבר כתב בחדושי חת"ס במס' חולין (כ' ע"ב) ליישב שיטת רש"י ז"ל בהא דאיתא שם ותקשה לך עולת העוף שכתב רש"י דהא ודאי עוף בחד סימן מתה ואמאי מעכב שני, והקשו עליו הראשונים דהא אע"ג דסופה למות אכתי כ"ז שהיא מפרכסת הרי היא כחיה, וכתב הוא ז"ל ליישב דבמליקת סימן אחד כבר יצאה מידי נבלה כמבואר בזבחים (פ"ו) דבסימן אחד אינו מטמא בבית הבליעה, וא"כ בסימן אחד כבר נגמר הכשר שחיטתה ומפרכסת שלה אינה עוד כחיה, ומשום הכי פריך וכי מתה עומד ומולק יעו"ש, והכ"נ בצפ"מ היכא דכבר נשחט סימן אחד:

ואחר שנתבאר כל זה נבא בעזה"י לדין עיקור, דהנה הבה"ג ז"ל כתב דכל שנעקרו הסימנים אין השחיטה נעשית כהוגן ולכך הוי נבלה והביא דבריו הר"ן ז"ל, ולכאורה הוא תמוה למה לי' טעמים דל"מ שחיטה תפ"ל דכן היתה ההלכה למשה מסיני דכל שהסימנים עקורים אין מועיל השחיטה ואמרתי בזה ות"ל שמצאתי אח"ז שכוונתי

לדברי הגאון מפאניוועז זצ"ל, דהנה בש"ס חולין (כ') נחלקו אם יש עיקור סימנים במליקה ולכאורה טעמא בעי במאי נחלקו, ונראה דהבה"ג מפרש דבזה נחלקו הנך אמוראי דחד ס"ל דעיקור סימנים הוא דין בשחיטה דשחיטה אינו מועיל בסימנים עקורים והיינו דהסימנים כמאן דליתי' דמי ולזה גם במליקה פסול כמו שהי', והשני ס"ל דהסימנים כמאן דאיתנייהו דמי ורק דהוא פסול בשחיטה והוי כדרסה וחלדה דכשרים במליקה והוא נכון, ולפי"ז הרי שם בגמ' אמרינן דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אין עיקור פוסל ועי"ש ברש"י וע"כ דחשבינן דהסימנים כמאן דאיתנייהו ורק פסול הוא בשחיטה, דאי ס"ד דהסימנים כמאן דליתנייהו דמי הלא אפי' למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ נחירה בסימנים מיהא בעי כמ"ש רש"י ותוס' בחולין, וע"כ דהסימנים כמאן דאיתנייהו דמי ורק הוא פסול בשחיטה ולזה למאן דאמר אין שחיטה לעוף מה"ת וסגי בנחירה אין פוסל בי' הדינים והפרטים הפוסלים בשחיטה, והנה כבר כתבנו לעיל דמוכח מד' הרשב"א ז"ל דסובר דאפי' למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אין הכוונה דלא נקרא כלל שחיטה אלא דכו"ע מודה דבעינן שחיטה ורק לדידיה אין דיני ופרטי שחיטה פוסל בי' ולפי"ז בעיקור סימנים שם שחיטה עליו ורק כיון דלא נשחט שפיר פסול מצד דין שחיטה ולזה בעוף למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת כשר, ולפי"ז בקרבן כיון דבארנו דדין שחיטה מצד קדשים לא בעינן כלל להתיר איסור אבמה"ח או אינה זבוחה ואין נוהג בי' דיני ופרטי שחיטה ורק דאם לא נשחט כראוי הלא פסול הוא מצד דאינו ממשקה ישראל, אבל בעיקור סימנים הנה כששחט הלא בשעת שחיטה עדנה כשרה והדם היוצא ממנה כשר כמו החלב והביצים מחיים והא דלא נשחטו הסימנים כהוגן זהו דין מדיני השחיטה דנוהג רק בשחיטה הבאה להתיר איסור אבר מן החי או אינה זבוחה, אבל לא בשחיטה הבאה רק להתיר ולהכשיר הדם לזריקה וכמו דמהני מליקה בסימנים עקורים, וכמו דמצינו גם שחיטה בסימנים עקורים למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת כן מהני שחיטת קדשים בסימנים עקורים ושפיר נתקדש הדם, והרי בשעת שחיטה עוד לא נאסרה ושפיר יכול לקבל הדם בשעת שחיטה כמו בעלמא בכשרה דמקבל מיד בתחלת שחיטה כמ"ש התוס' בזבחים (ק"י) ובתוס' מעילה (ד"ה) וכן מוכח מד' הרמב"ם ז"ל ואין בו מצד דם מן החי רק לאחר שחיטה נתברר דל"מ לי' שחיטה ואז נאסרה והוי נבלה ועי' בפלתי שם ובחת"ס יו"ד סי' כ"ט שכתבו דלבה"ג דס"ל דשמוטה אינה טרפה א"כ אי בדרא לה סמא חיה, ודוקא טרפה לית ליה תקנתא אבל מה שאינה טרפה אית לה תקנתא ורק אם נשחט בשעה שהיתה שמוטה ולא נתרפאה לא עלתה לה שחיטה, מ"מ כ"ז שהיא בחייה מקרי אית לה תקנתא עי"ש, ועי' בש"ך סקכ"ה בשם הרשב"א ל"מ כן ודוק] ולפי"ז

הדם היוצא בשעת שחיטה כשר לזריקה דעדיין אינה נבלה ולא טרפה וכיון דכל איסור דם מן הטרפה אסרינן לקרבן מצד דבשעת שחיטה בעינן והביאם לד' וטרפה שהיא אסורה לא מקרי והביאם לד' והכא דבשעת שחיטה עדנה אינה אסורה והשחיטה לדין קדשים שפיר מהני אפי' בסימנים עקורים ונתקדש הדם ומ"ט שמוטה פסול לקרבן וע"כ משום דלאחר שחיטה אי אפשר לו לקבל הדם דגם בשעת קבלה בעינו והביאם לד' והכא בשעת קבלה לאחר שחיטה הרי נבלה ואין כאן והביאם לד', וא"ת כיון דכבר קבל הדם בתחלת השחיטה ויש בי' שעור זריקה הלא די בזה ומ"ט פסול, בזה כבר בארתי כיון דאי אפשר לו לקבל כל הדם פסול מצד דעכ"פ בעינן שיהא ראוי לקבל כל הדם יעו"ש ודוק:

ועי' בחולין (פ"ה ע"א) דאמר שם דלר"מ דס"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה דריש ליה אשר יאכל למעט עוף טמא ובתוס' רעק"א במשניות שם הקשה למ"ל קרא למעט עוף טמא תפ"ל דפטור מכסוי מטעם שאין זה שחיטה כלל, ועי"ש בתפארת ירושלים שכתב ליישב דגם בטמא מקרי שחיטה ומשו"ה איצטריך נמי קרא דל"מ שחיטה בטמאים לטהר מידי נבלה וכמ"ש רש"י בחולין (ע"ב) בשם התו"כ יעו"ש, ולהכי איצטריך קרא למעט עוף טמא מכסוי וחזינן מזה דגם בטמא אע"פ שאין השחיטה מועיל לשום דבר מ"מ מקרי שחיטה אכן באמת ד' התפא"י צ"ע ואינו כעת תח"י לעיין, ועפי"ז היה אפשר ליישב הקו' המפורסמת בחולין (ק"מ) דאיצטריך קרא חיות למעוטי צפורי עיר הנדחת והקשו למאי איצטריך קרא דהא בסנהדרין (קי"ב) מבע"ל אי שחיטת בהמת עיר הנדחת מטהרת מידי נבלה [וכבר כתבנו בזה לעיל בסי' ח' דברים נכונים יעו"ש] ולפי"ז הוי א"ש דבאמת בצפ"מ לא בעינן כ"א שחיטה בסימנים ופרטי וגדרי השחיטה לא מעכב שהרי השחיטה אינו משום היתר אכילה וכמו שנתבאר לעיל, ויש להאריך עוד בהא דאיתא שם בחולין דטהורות ממעט טמאות, ויש לי להאריך עוד במה שכתבו התוס' בריש פ' כסוי הדם דגבי כסוי הדם לא בעינן שחיטה כי אם שפיכה יעו"ש, ועי' רש"י חולין (י"ז ע"א) ד"ה פטור מלכסות כתב דכתיב אשר יאכל ושפך וכסה בראוי לאכילה הכתוב מדבר ואפילו מאן דמחייב כסוי בשוחט ונמצא טרפה הכא מודה דשחיטה מיהא בעינן דגמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ והתם שחיטה כתיב יעו"ש ומשמע דלא כהתוס', ועי' בהגהות הרש"ש שהעיר דלפי"ז מאי פריך לר"ע נימא ג"כ משום דגמר משחוטי חוץ, ולק"מ דשא"ה דעכ"פ קרינן אשר יאכל ולהכי שפיר חייב בכסוי, משא"כ בנוחר ומעקר עתה דתרתי לריעותא הוא, א. דלא קרינן אשר יאכל, ב. דל"ה שחיטה לכן פריך שפיר וזה פשוט מאד:

[**וראיתי** להעיר בזה מ"ש בש"ש ש"א פכ"ב לה"ר דספק דרבנן במקום דאתחזק איסורא אסור מהא דפ"ק דחולין (דף כ') דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת אין עיקור עיי"ש מה שהביא מד' רש"י, ולי נראה להוכיח להפך מד' רש"י דס"ל דספקא דרבנן מותר אפי' היכא דאתחזק איסורא, והוא מהא דאיתא בפ"ק דחולין (דף ד') דפריך בגמ' ודלמא קסברי כותים אין שחיטה לעוף מה"ת, ולכאורה יש להתבונן ודלמא גם תנא דברייתא סובר אין שחיטה לעוף מה"ת ולהכי מותר לסמוך על הכותי דספק דרבנן לקולא, וע"כ דאף דאין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ הוי ספק דרבנן במקום דאתחזק איסורא דהרי איכא איסור אבר מן החי או שאינה זבוח או לכל הפחות חזקת איסור בשר מן החי, עי' בחת"ס יו"ד (סי' ע') דברים נמרצים בזה, אמנם רש"י ז"ל ביאר וכתב ואנן ילפינן לקמן בהקישא מזאת תורת הבהמה והעוף יעו"ש והיינו דהברייתא מסתמא ס"ל דיש שחיטה לעוף מה"ת, ולא רצה לפרש דהקו' הוא משום דהוה ספק דרבנן במקום דאתחזק איסורא, דנראה מזה דס"ל דספק דרבנן לקולא ואפי' במקום דאתחזק איסורא, ועי"ש בהגהות הרש"ש (בד' כ'), ועי' עוד בחולין (י"ב ע"א) דפריך הגמ' מי לא תניא הרי שמצא תרנגולת שחוטה בשוק כו' אלמא אמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן, ובהגהות חשק שלמה הביא מהגאון בית הלוי ז"ל שהקשה דלמא סבר כמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת והוי ספק דרבנן ולפיכך תלינן לקולא ומפלפל ג"כ משום דהוי ספק דרבנן במקום חזקת איסור וספר בית הלוי אין תח"י כעת]:

ואמנם בעיקר ד' הגאון מרן מפאניווע זצ"ל שהבאתי שם בספרי דלהכי טרפה פסול לקרבן אע"פ שאין על הדם איסור משום טרפה וביאר דעכ"פ פסול משום דבעינן והביאם לד' וכל דהבשר אסור חסר הבאה, דבריו צל"ע דא"כ בבמה דלא בעינן שם והביאם לפני ד' דהרי כל היכא דכתיב לפני ד' ממעטינן במה, וא"כ אטו בבמה יוכשר טרפה לקרבן אתמהה, וכן לפימ"ש שם בספרי דגבי עוף ג"כ לא פסל מחוסר הבאה לפנים יעו"ש ואטו עוף טרפה כשר לקרבן, וראיתי בתשובת הגאון ז"ל שהובא בס' נאות יעקב (סי' י"ד) כתב ג"כ מעט מזה ושם כנראה הרגיש בזה וז"ל ואל תקשה לנו דאם כן איך אמרו דטרפה פסולה משום דבעינן ממשקה ישראל, הרי כל ההקרבה היא בדם והדם בלא זה אינו ראוי, שאני אומר דמה דאינו מעכב האימורין הוא רק כשהי' ראוי בעת ההקרבה שהיא השחיטה שאז נמסרה לגבוה כדאמרו בש"ס ירושלמי בנזיר [הוא בפ"ד ה"ה], אבל אם בעת ההקרבה של השחיטה אינו ראוי להקריב האימורין אז כל הקרבן פסול ולזה פסלה טרפה בשביל האימורין, אבל בדם עצמו אין כאן פסולא, דהרי איסור טרפה אין כאן כלל בדם דבשר אסור ולא דם כו' עכ"ד, הנה כאן תקן קצת ולא כתב משום דחסר

הבאה כ"א בשביל דבעינן שהאימורין ג"כ יהי' ראוים להקרבה ואל"ה פסול ולפי"ז זה שייך גם בבמה דבשעת שחיטה בעינן שגם האימורים יהי' ראוים להקרבה, אבל אכתי קשה מחטאת העוף דאין למזבח אלא דמו ואין כאן אימורין להקרבה ומ"ט טרפה פסול, וע"כ דהוא דין בהדם קדשים דצריך להיות דוקא מבהמה כשרה ומעוף כשר ואל"ה הוי כמו דם בלבד בלי קרבן וכמו שהדם כנוס רק בכלי ולא בבהמה וז"ב לענ"ד, שוב אח"ז ראיתי בתשו' המחבר נאות יעקב שהעיר ע"ד הגאון ז"ל מחטאת העוף יעו"ש, וידוע בזה דברי הכ"מ בה' אסורי המזבח (פ"ב ה"י) דמשמע מדבריו דטרפה האסורה לקרבן אינו אלא מדרבנן ומה"ת כשרה לקרבן, והוא תימה ופלא וכמה סוגיות בש"ס משמע בהדי' דטרפה אסורה לקרבן מן התורה עי' בתמורה (י"ז ע"א) ועוד, וכבר האריכו הרבה בזה, והגאון עין יצחק ז"ל החזיק בדעת הכ"מ דטרפה לקרבן אינו אסור אלא מדרבנן והוא פלא:

ב

והנה כת"ר העיר עוד במ"ש שם (בסי' י"ט) וז"ל שם ועי' ביראים עמוד הקרבנות (סי' ש"צ) שכתב וז"ל יש לשאול לר"ל דס"ל אינה לשחיטה אלא בסוף כיון ששחט חצי סימן הוי ליה מום קבוע ואינו ראוי לפתח אהל מועד, כי מטו לבסוף דמקרי שחיטה דמחייב עליה היכי מחייב א"כ למה אשכחן שחוטי חוץ דמחייב כו' עכ"ד היראים, וע"ז הקשיתי למה לא הקשה עדיפא מיניה דמיד שחתך העור הוי מום ולמא ליה להקשות מחתיכת חצי סימן ומזה הוכחתי דס"ל להיראים דחתיכת העור הוי רק מום עובר ולפוטרו משום שחוטי חוץ דוקא מום קבוע פוטרו, ומזה הוכחתי עוד דהא דכתבו התוס' בחולין (כ"ח ע"ב) דאם מפריד העור מן הבשר אין לך מום גדול מזה דהכוונה הוא דהוי רק מום עובר, וע"ז כתב כת"ר וז"ל ותמהני על כת"ר איך פלט קולמסו דבר כזה הלא משנה מפורשת בזבחים (קי"ב) דבעלי מומין בין בעלי מומין קבועין בין בעלי מומין עוברין השוחטן בחוץ פטור (ואפי' לר"ש דשם אינו עובר רק בל"ת) א"כ אדרבה מוכח מד' היראים דסובר דלא הוי מום כלל עכ"ל כת"ר ידידי שיחי':

ואני אומר החושד בכשרים כו' ובמח"כ לא ירד הפעם לעומק הדברים ובחנם חשד אותי כי נעלם ממני המשנה במס' זבחים ואבאר דברי, הנה כת"ר החליט דהיראים ס"ל דחתיכת העור ל"ה מום כלל, והוא תימה דהתוס' כתבו דאין לך מום גדול מזה והיראים יסבור דאין זה מום כלל, ועוד שהרי עכ"פ חולה הוא וחולה ג"כ פסול לקרבן ועי' באור שמח שכתב בהא דחותך עד העצם דחולה מיהא הוי וחולה פסול לקרבן כמו דתנן בבכורות הזקן והחולה כו', ועי"ש בשטמ"ק שכתב דהוי מום עובר, ועי' ברש"י זבחים

(דף ע"ד ע"ב) ד"ה נקובת הקוץ יעו"ש, וגם אי יהיבנא ליה דהיראים ס"ל דחתיכת העור לא הוי מום כלל, לפי"ז קשה טובא מ"ש היראים כיון דשחט חצי סימן הוי ליה "מום קבוע" ואינו ראוי לפתח אהל מועל, ולמה ליה מום קבוע והרי אפי' מום עובר פוטרו כיון דאינו ראוי לפתח אהל מועד:

אבל באמת דברי היראים אמת וצדק וגם דברי בעזה"י נכונים צדקו יחדיו ורק בספרי שם קצרתי ואבאר דברי דהנה בבכורות (י"ד ע"א) ובחולין (ק"ל) שנינו וכל שקדם הקדשן את מומן או מום עובר להקדשן כו' והשוחטן בחוץ חייב, ובגמ' (ט"ז) מוקים לה בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דאמר אם עלו לא ירדו, ומבואר בזבחים (פ"ב) הואיל וכשרים בעופות, ובמנחות (דף ע"ט ע"א) כתב רש"י ז"ל דדוקין שבעין הוי מום עובר יעו"ש, וכוונתו ליישב קו' התוס' בזבחים (ל"ה ע"ב) מ"ט נקט רק דוקין שבעין ולזה כתב רש"י דדוקין שבעין הוא מום עובר, וחזינן מזה דלר"ע ורבי סתם כוותי' השוחט בעלי מומין עוברין בחוץ חייב כרת הואיל וכשרים בעופות לכתחלה לכן גם בבהמה אם עלו לא ירדו, וכל דאם עלו בפנים לא ירדו חייב עליהם בחוץ כידוע, והנה היראים שהקשה משחוטי חוץ כוונתו להקשות לכו"ע ולזה שפיר כתבתי דהוא ז"ל ס"ל דחתיכת העור לא הוי כ"א מום עובר ולכן לא הקשה מחתיכת העור דזה לא הוי קשה לר"ע דלדידי' השוחט בעלי מומין עוברין חייב שפיר כרת, ולכן הקשה כיון דשחט חצי סימן הוי שמום קבוע הנה דייק שפיר דהוי מום קבוע, כלומר כיון דהוי מום קבוע א"כ גם לר"ע קשה דבבע"מ קבועין מודה ר"ע דהשוחטן בחוץ פטור וז"ב ונכון ועי' בתוס' חולין (כ"ט ע"ב) ד"ה כגון ששחט סימן אחד בחוץ כו' באה"ד כתבו וז"ל וא"ת ובסוף פרקין (דף מ') הא דתניא השוחט חטאת בשבת בחוץ לעבודת כוכבים חייב ג' חטאות ומוקי לה בחטאת העוף שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא דאתו כולהו בהדי הדדי ולהכי נקט חטאת ולא נקט זבח שבשאר זבח מכי שחט סימן אחד לעבודת כוכבים אסרה ותו לא מחייב משום שחוטי חוץ, והשתא אכתי כיון דבבהמה נמי מחייב בסימן אחד משום שחוטי חוץ לשמעינן זבח ובחצי קנה פגום כו', והוא תימה הא הוי בע"מ ואינו ראוי לפנים ופטור משחוטי חוץ ובשלמא בחטאת העוף א"ש דאין תמות בעוף, וזכורני שכן הקשה בשו"ת בית אפרים, והרש"ש הביא שח"א הקשה לו כן ותי' ג"כ דכוונתם אליבא דר"ע בבכורות (ט"ז) יעו"ש, ובודאי נכון לומר דגם כוונת היראים הוא אליבא דר"ע, ועי' בהגהות מלא הרועים שגם הוא כתב כן, ואמנם בס' בית אברהם מהגאון ר' אברהם זצ"ל מטשעכאנאוו, הקשה ג"כ כזאת על התוס' ור"ל דמיירי דהחצי קנה היה פגום והעור כבר הבריא ומום בפנים ל"ה מום יעו"ש עוד, מ"ש שם דברים נכונים:

[**ועי'** בשו"ת עמודי אור (סי' ס"ט) שהשואל חקר שם אם בכור בזה"ז ניתר ע"י בעלמס שעל העין אם הוא מהמומים המובהקים, והביא דעת הפוסקים שדוקין שבעין לא הוי מום מובהק יעו"ש, ולא הביא דעת רש"י במנחות שהבאתי ועי"ש בהגהות הרש"ש ודוק]:
שוב אח"ז מצאתי מציאה גדולה בעזה"י, והוא בס' אבני נזר חיו"ד (סי' י"א) הביא בהא דאיתא בש"ס חולין (דף למד) באיבעיא דהחליד במיעוט סימנים פירש ר"ת בספר הישר דמבעיא לי' בהחליד תחת המיעוט הוא ואדרב יהודה קאי דמכשיר תחת העור מי הוי המיעוט הראשון כמו תחת העור בקדשים וכשירה, וכן בשהה במיעוט סימנים פירש כגון ששחט מיעוט וושט ושהה כשיעור שהיי' וחזר ושחט הרוב וכו' וטריפה נמי לא הוי דדרך שחיטה קעביד כי היכי דלא הוי שהיי' בעור לענין מום בקדשים דאם נחשב תחלת שחיטה מאח"כ יפסל בחתיכת העור משום מום, ומ"מ ל"ה שהיי' וחלדה, או דלמא דאפי' במידי דמטרפה גמירי שהיי', ובתוס' רי"ד השיג עליו במה דאמר דאי לאו משום דדרך שחיטה קעביד הוי מפסל בחתיכת העור משום מום, מהא דאמרינן בסוגיא דרבוצה הכא בחטאת העוף עסקינן וכגון שהיה חצי קנה פגום, ואי אמרת דהוי מום הא אינו ראוי לפתח אהל מועד והכא מחייב משום שחוטי חוץ, וע"ז תמה האבני נזר דהא אין תמות וזכרות פוסל בעוף, וכל האחרונים לא ראו דברי התוס' רי"ד שכולם פלפלו בקו' זו, והאבני נזר כתב לבאר עוד דס"ל לר"ת ז"ל דבקדשים השחיטה מתחלת מחתיכת הטור, והביא ראיה לשיטת ר"ת ז"ל דחיתוך העור חשיב מום ושהשחיטה מתחלת מחיתוך העור, מדאמרינן (בד' ל"א ע"ב) מדגלי רחמנא מתעסק בקדשים שהוא פסול מכלל דחולין לא בעי כוונה, והנה בפרק בית שמאי בזבחים מבואר דשוחט קדשים וסבור שהוא חולין שפסול משום מתעסק, וא"כ צריך קרא לזה, ולדברי ר"ת ניחא דכיון שהוא קדשים והשחיטה מתחלת מחיתוך העור ולפי כוונתו שהוא חולין אין השחיטה מתחלת עד חיתוך הוושט, ונמצא שבשעת חיתוך העור לא כיון לשחיטה, והרי נעשית בעל מום קודם השחיטה עכ"ל הגאון באבני נזר, ודבריו תמוהים לענ"ד דלפי דבריו מתעסק בעוף קדשים יוכשר שהרי אין מום פוסל בעופות, [ועי' רש"י חולין (כ' ע"ב) ד"ה כל המעכב בשחיטה כתב וז"ל עור אינו מעכב בשחיטה שאילו קודם שחיטה ניטל כל העור כשרה ודוק היטב] וכבר הוכחנו לעיל (בסי' י"א) דגם בעוף פסול מתעסק, וקו' לק"מ דשוחט לשם חולין מקטל קטיל ליה וגרע משחיטת דרום ואפי' בבמה תרד וכמ"ש לעיל ומ"ש התוס' ותרווייהו מושחט בן הבקר נפקא נראה דל"ד דשוחט משום חולי דפסול הוא מצד הסברא, וכמו דגם בשארי עבודות פסול מתעסק אע"פ דליכא קרא ע"ז דקרא רק בשחיטה כתיב, וכבר כתבתי בזה לעיל (סי' י"א), ועכ"פ מוכח מזה

דר"ת ז"ל ס"ל דחתיכת העור הוי מום ורבינו אליעזר ממיץ ז"ל תלמידו בטח ס"ל כוותי' ולכן ברור הדבר כמו שכתבתי לעיל בכוונתו ושפיר דייק כיון דשוחט חצי סימן הוי מום קבוע דוקא אבל מום עובר הוי באמת מחתיכת העור ודוק היטב:

ג

ובמה שבארתי בספרי (סי' י"א) דברי התוספתא שקלים וז"ל התוספתא גר שמת ובזבזו נכסיו ואחר כך נודע שהן של הקדש מוציאין מידן, והוא תימה דמאי קמ"ל ואטו לא ידענא דאין אדם זוכה בשל הקדש והארכתי בזה ובארתי שם דהגמ' במנחות (ע"ג ע"ב) מוקי לה להך ברייתא כריה"ג ור"י הגלילי ס"ל דקדשים קלים ממון בעלים הוא ויכול הוא למכור מחיים את הקדשים שהלוקח יאכל הבשר, והכא כשמת הגר ובזבזו נכסיו, הכוונה שבין הנכסים היו שלמים קדק"ל וכמו ברישא מיירי בקדק"ל ואח"כ נודע שהן של הקדש פי' השלמים ומעתה הזוכים רוצים לזכות בהבשר, דזה הזכות היה לו להגר למכור הבשר לאחר והוא ממון בעלים ועתה כשמת הגר הלא חלקו בהשלמים נעשה הפקר ורוצים לזכות לאכול הבשר, וע"ז קמ"ל דמוציאין מידן וכאשר בארתי עוד שמה, וע"ז גמגם כת"ר מי הוא המוציא מידם, הנני לבאר דברי כי באמת נשמט שם איזה דברים, ואביא כאן כפי הרשום אצלי בחדושי מכבר:

הנה זה ברור דבאמת גם קדשים קלים הוי של גבוה, ורק דהתורה נתנה להבעלים זכות לאכול הבשר כיון דחייב באחריות וכמ"ש רש"י ב"ק (י"ג ע"ב) והכוונה באר המגי' [הוא הגאון ר' ענזיל ז"ל] בא"מ בתשובותיו (סי' ב') דר"ל שעליו מוטל קיום מעשה הקרבן והיינו שחייב להשתדל ולטפל בהם שיתקיימו בהם העבודות הראויות להן ובעד זה נתנה תורה זכות להבעלים לאכול הבשר, ואם כבר נקרב וליכא עוד ענין עבודות הרי הוא כולו לשמים, וכיון שמת הגר ול"ש כלל עתה דין בעלות שהרי אין שינוי בעלים לאחר מיתה ואין לו שום זכות פקע לגמרי ממון שלו והוי של גבוה כמו כל הקרבנות קדשי קדשים ושום אדם אין יכול לזכות בהם והוי של גבוה, ולכך הגזברים של הקדש מוציאין מידן של הזוכים דהרי עתה הוא כולו של הקדש וז"ב בפירושו:

ומה שכתבתי שם דדוקא למכור יש לו זכות אבל לא להפקיר כיון דאין מוסר זכותו לשום אדם, העיר ע"ז הגאון ר' ליב שליט"א מווילקומיר מד' התוס' ב"ק (ס"ו ע"ב) ד"ה דגזל קרבן, דהקשו הא המוכר שלמיו לא עשה ולא כלום, משמע הא אם יכול למכור יכול ג"כ לגזול עכ"ד, ואין בו כדי לדחות לענ"ד דשאני גזלן שהתורה העמידה ברשותו כמו אם היו הבעלים מקנים אותו משא"כ הפקר ודוק:

ומה שבארתי שם דאונס פטור ממעילה וגם קרוב לאונס פטור נשמט שם דהא כן מוכח בסוף פ"ק דחגיגה דקאמר ודקא קשיא לך מידי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין התם מידע ידע דאיכא זוזי דהקדש איבעי ליה לעיוני הכא מי ידע היינו כהררים התלוין בשערה ופירש"י ז"ל שהרי קרוב לאונס יותר מן השוגג עי"ש, והיינו דהשליח לא עלה על דעתו דהם מעות הקדש ולא הוי לי' לעיוני כלל דסבור שהן מעותיו של המשלח ומצווהו ליתן לחנוני, הרי כיון דלקח ממקום שלא עלה על דעתו שהן של הקדש הרי הוא קרוב לאונס ופטור מצד הדין ועי' במ"ש (בסי' ט') שבארתי יפה בעזה"י, ועי' ברש"י ב"מ (נ"ז ע"ב) בהא דאיתא שם והלא מעל הגזבר, ופירש דשוגג אצלו כסבור שמותר משום שכר הקדש, וכתב בס' נפש חיה מהגאון ר' משה בצלאל ז"ל דכוונתו למאי דפירש"י בריש מס' כריתות דאומר מותר לגמרי דעוקר כל הגוף אינו שוגג אלא אנוס ופטור עי"ש, וא"כ אי איירי בא"י כלל מאיסור הוצאת הקדש לחולין אינו שוגג רק אונס חשיב ואינו יוצא לחולין רק בשוגג ולא באונס דפטור מקרבן מעילה דכתיב וחטאה בשגגה דמ"ש קרבן מעילה מקרבן חטאת דפטור כה"ג לרש"י ודמי למזיד דאינו יוצא לחולין ומש"ה פירש כסבור שמותר משום שכר הקדש דבכה"ג דאינו עוקר כל הגוף ודאי חשיב שוגג גמור ויוצא לחולין עכ"ד ועכ"פ מכ"ז מוכח שפיר כמ"ש שם לענין אונס במעילה ודוק:

ועל יתר דבריו עוד חזון למועד אי"ה והנני המתענג תמיד על דבריו המחוכמים והעמוקים והערותיו היקרות בספרי:

יתברך כת"ר בכט"ס אוהבו סלונ"ה הדו"ש ומברכו ומכבדו ומוקירו כו'.

סימן יג

בעזה"י, בח' אלול תרפ"ח קיבארט. לכבוד הוד יד"נ הגאון הגדול המפורסם פ"ה כו' כקש"ת מו"ה ר' חיים רבינוביטש שליט"א ר"מ דק"ק טרז המעטירה יצ"ו. שלו' וברכה וכט"ס.

הנה כתר"ה במכתבו היקר לי מאד יצא לישע כבוד הגאון מופה"ד מרן ר' מאיר שמחה זצ"ל במה שהשגתי עליו בספרי מקור ברוך (סי' כ"ד) דהגאון ז"ל חקר בספרו אור שמח ה' גזילה ואבידה (פי"ז הי"ג) בעבד דרבו הוא קטן מי הוי המציאה והמתנה שנותנים לו שייך לרבו הקטן או לא והיינו לשיטת הרב המגיד והתוספות דבמציאה לא קני מה"ת רק היכא דאיכא דעת אחרת מקנה, צ"ע דהכא הזכיה בא מאליה מן העבד לרבו, או אם נאמר דהזכיה הוי כדעת אחרת מקנה אותו דמהני מה"ת, וכן פחות משהגיע לעונת צרור וזורקו כו' דאפילו כשדעת אחרת מקנה אותו לא קני כלל, צ"ע אם עבדו ידו כידו דידו ג"כ

לית ליה, או דנימא דהוי כשכר פעולתו של קטן דזה זכי מן התורה וכמו שכ' התוס' ריש פ' בן סורר ומורה, ופשיט לה מהך דאמרינן בגיטין (ל"ח ע"ב) המקדיש נכסיו והיו בהן עבדים כו' רבי אומר אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא, ופירש"י אם ימצא אדם שיהי' נותן לו כסף ע"מ שאין לבעליו רשות בו, והנה בהקדש אמרינן בב"ב (ע"ט ע"א) הקדיש בור ואח"כ נתמלא מים כו' ואין מועלין במה שבתוכן, ופירשו בתוס' דלא קני חצר להקדש דלא מצאנו יד להקדש, א"כ כיון דאין יד להקדש לזכות במציאה ואפ"ה חזינן דהנכסים דאתו לידיה דעבד הוי של הקדש כיון דהעבד בר זכיה הוא, תו זכי ממילא הקדש ולא משכחת נכסים להעבד שאין שייך להקדש וזה ראיה נכונה עכ"ל הגאון באור שמח:

ואנכי תמהתי עליו דהנה האור שמח הבין שמ"ש רש"י ז"ל אם ימצא אדם שיהיה נותן לו כסף ע"מ שאין לבעליו רשות בו, דבעליו הוא הקדש ואם לא יתנה עם העבד ע"מ שאין להקדש רשות בו זוכה הקדש במתנתו כיון שנותן לו סתמא, והוא תימה שהרי שם בגמ' אמרינן המקדיש עבדו עושה ואוכל שלא הקדיש אלא את דמיו, ופירש"י ז"ל שאין מעשה ידיו הקרש הרי דאפי' מעשה ידיו אינם שייכים להקדש ואיך ניקום אנן ונימא דגם מציאתו ומתנתו זוכה הקדש ממנו, ועוד דכללא הוא דכל שאין לבעליו קנין הגוף בהעבד והיינו קנין האיסור אין האדון זוכה במציאת העבד ובמתנתו כמ"ש התוס' בגיטין (ל"ו ע"ב) ד"ה בין כך ובין כך כו' וז"ל דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לשני יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מציאה ומתנה דלא קני לי' שני אלא למעשה ידיו כו' עכ"ל, והיינו כיון דהנכרי לא הי' קנינו בהעבד אלא למעשה ידיו. אבל לא למציאתו ומתנתו ומטעם דאין לו בהעבד קנין הגוף וממילא ישראל הפודה אותו מיד הנכרי ג"כ לא קני רק זה הזכות שהיה לו להנכרי ביה ולא יותר מזה, ומה"ט כתבו התוס' שם (מ"ג ע"ב) ד"ה אבל דהמוכר עבדו לנכרי כיון דהנכרי ל"ק ליה לגופו נשאר הזכותיים קנס וולדות לישראל המוכר לו, ולפי"ז בהקדש שזה הקדיש עבדו דהקדש ל"ק לקנין גופו כמ"ש רש"י ז"ל אי אפשר להקדש לזכות במציאותו ומתנתו וע"כ ברור הדבר דמ"ש רש"י ז"ל אם ימצא מי שיתן לו ע"מ שאין לבעליו רשות בו הכוונה הוא על הבעלים הראשונים שהקדישו אותו שהוא זוכה עדנה במציאתו ובמתנתו, והיינו דכיון דהקדש ל"ק לקנין גופו, לפי"ז נשאר קנין גופו שהוא קנין איסור בהעבד לבעליו הראשון וכמו ישראל המוכר לנכרי ולפיכך הוא זוכה במציאתו ובמתנתו, ומדוקדק היטב לפי"ז לשון רש"י ז"ל שכתב ע"מ שאין לבעליו ולא כתב ע"מ שאין להקדש וכמ"ש רש"י ז"ל בגיטין (נ"ב ע"א) ע"מ שאין ליתומים רשות בו והיינו כמ"ש דכוונתו הוא על בעליו הראשון דלו שייכים מציאתו ומתנתו עכ"ל בספרי שם ועוד הארכתי בזה וכאשר יראה המעיין:

וכתר"ה יצא לישע הגאון אור שמח וכתב ליישב דבריו וז"ל ואעתיק לכתר"ה מה שכתבתי מכבר על דברי התוס' מס' גיטין (מ"ג ע"ב) ד"ה אבל אם כתב עליו אונו זהו שחרורו שיש לזה שייכות לענין הויכוח שלו עם הגרמ"ש ז"ל, דז"ל התוס' שם וא"ת הא אמר אמימר לעיל המפקיר עבדו אין לו תקנה כו' וי"ל דלא דמי למפקיר דעכו"ם לא קני לי' אלא למעשה ידיו ואכתי פש לי' גבי ישראל ממונא דקני לי' לקנס ולוולדות ולא הפקיעו ממנו החכמים עד שיכתוב לו גט שחרור עכ"ל, ולכאורה קשה לי דעדיפא הו"ל להתוס' למימר דאכתי פש לי' גבי ישראל המוכר ממונא בהעבד לענין מציאות ומתנות כדאיתא לעיל בתוס' (ל"ז ע"ב) ד"ה בין כך ובין כך דכתבו שם בזה"ל דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לשני יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מציאה ומתנה דלא קני לי' שני אלא למעשה ידיו עכ"ל, היינו כיון דהשני קנה אותו מהשבאי העכו"ם ועכו"ם אינו קונה אותו רק למעשה ידיו ולכן גם השני לא עדיף מהעכו"ם המוכר:

ונראה דבאמת צריך להבין דאמאי השבאי אינו קונה את העבד גם לענין מציאות דהא בעבד עברי הנמכר לישראל נחלקו האמוראים אם מציאותו לעצמו או לרבו בב"מ (י"ב ע"ב) דלרב פפא דמוקים הברייתא דמציאת פועל כו' בששכרו ללקט מציאות ס"ל באמת דכל עבדים העברים הנמכרים סתמא לבעה"ב מציאותם לעצמם בכל גווני כדתנן במתניתין התם מציאת עבדו ושפחתו העברים הרי אלו שלהן, אבל לאוקימתא דר' יוחנן שם דמוקי למתניתין בעבד נוקב מרגליות הוא להפך דכל שארי עבדים העברים הנמכרים סתם מציאותם לבעה"ב, וכן לרבא דמוקי לה המשנה במגביה מציאה עם מלאכתו עסקינן ס"ל נמי דבל"ז מציאותם המה להאדון, ומפשטות הסוגיא וכן מדברי הראשונים בשטמ"ק נראה דפלוגתתם תלוי רק בזה אם דעתו של העבד עברי המוכר עצמו סתם להבעה"ב להקנות את עצמו גם לענין מציאות כמו לענין מעשה ידיו היינו דהמציאות נמי בכלל מעשה ידיו, או דלמא מציאות אינן בכלל מעשה ידיו כיון דאתי לי' מעלמא שלא ע"י טורח האדם וגם הוא מילתא דלא שכיחא להכי בסתמא אין בדעתו של העבד עברי להקנות את עצמו גם למציאות עד שיפרש להדיא דמקנה א"ע גם למציאות, וא"כ כיון דמצד הדין אפשר לישראל לקנות את העבד גם לענין מציאות, אמאי גם העכו"ם לא יהי' יכול לקנותו גם למציאות דהא עכו"ם יש לו קנין בעבד עברי כמו ישראל כמבואר בחי' הריטב"א גיטין (ל"ז ע"ב) ד"ה שבאי וז"ל והא דאמרינן דעכו"ם לא קני לי' אלא למעשה ידיו כו' דמשמע דאין להם בו קנין הגוף, לאו לאפוקי אלא דלית להו קנין הגוף בישראל דיהא ידו כידו ממש ושיש להם בו אותו קנין איסור שיש לישראל בעבד דקנין זה אין לו לעכו"ם, אבל ודאי קנין הגוף למעשי ידיו יש לו כקנין שיש לו לישראל

בעבד עברי דלא סגי לי' במחילה, והיינו דאמרינן בב"ק למ"ד דגזל עכו"ם אסור דע"ע לאו הפקעת הלואתו הוא אלא כגזילו ממש משום דע"ע גופו קנוי משמע דאפי' לעכו"ם נמי קנוי עכ"ל, הרי חזינן דעכו"ם וישראל שווין בדין קניני ממון של עבד עברי, ועי' בריטב"א קדושין (ט"ז ע"א) שכתב בשם רבותיו דס"ל דמהני מחילה לקנין מעשי ידיו בע"ע, ורק לענין קנין איסור שבו ל"מ מחילה אלא צריך ג"ש, אבל עכ"פ לענין קנין ממון שבו ליכא חלוק בין עבד הנמכר לישראל לעבד הנמכר לעכו"ם, ולא עוד אלא אפילו בפועל דעלמא אם שכר אותו למלאכה סתם מציאתו לבעה"ב לר"י ורבא בב"מ (י"ב ע"ב) ולרב פפא היכא דשכר אותו ללקט מציאות עכ"פ, ועי' במחנה אפרים ה' שלוחין (סי' י"א) שהביא שם מתשובת הרשב"א החדשות דפועל שנשכר לכל מלאכה אפילו לענין מציאה, הדין אפילו אם בשעה שהגביה המציאה לא הי' בדעתו להגביה אלא לעצמו הרי היא של בעה"ב עיי"ש ומוכח מזה דלאו מטעם מגביה מציאה לחבירו אתינן עלה אלא הכוונה דהקנה את ידיו למציאות כמו למעשי ידיו, וצ"ל דזה הוא באמת כוונת הגמ' ב"מ (י' ע"א) בהא דמשני רבא לר"נ שאני פועל דידו כיד בעה"ב היינו דלאו מטעם מגביה מציאה לחבירו אתינן עלה, אלא כיון דס"ס אפילו אם מגביה לעצמו שייכת לבעה"ב מטעם שקנה את ידיו למציאות, להכי אפי' אם מתכוון להגביה לצורך הבעה"ב ליכא חסרון בזה משום חב לאחרים דבכל אופן מיחשב שהוא לצורך עצמו כמובן, והארכתי בזה במ"א ליישב לפי"ז קו' הגמ' שם והא פועל יכול לחזור אפילו בחצי היום דלכאורה אין מקום לקושיא זו לפי פי' זה ואכמ"ל, ועוד מצינו גדולה מזו דאף לענין שארי קניות וזכיות יכול אדם להקנות לחבירו את גופו לזה, דאיתא בחו"מ (סי' קע"ו) בדין שותפין דדעת הראב"ד והרשב"א דשותפין יכולים להקנות זה לזה דבר שלא בא לעולם, דהיינו כל מה שיקנו הסחורות לאח"ז יהא ג"כ לאמצע, וכתבו בטעם הדבר הובא בקצוה"ח (סי' ס"ב סק"ג) משום דהוי כמו יקדשו ידיך לעושיהן, וכיון דגופן בעולם הרי הם מקנים גופם וידם כמו בעבדים, ובהך דיקדשו ידיך לעושיהן כתב הרשב"א ושארי ראשונים והובא בשטמ"ק במס' כתובות (נ"ח ע"ב) דהוי כעין דקל לפירות, וה"ה לענין שארי זכיות שייך בע"כ טעם זה לשי' הראב"ד והרשב"א הנ"ל:

והנה ישראל בעבד כנעני יש לו קנין הגוף ממש לכל מילי הן לענין מעשי ידיו דהוה כשורו וחמורו, והן לענין קניניו וזכיותיו של העבד דשייכים להאדון, נמי אין הכוונה דיש להאדון רק זכות בגופו של העבד לענין קניניו ומציאותיו כמו שיש לו לאחד זכות בדקל של חבירו לפירות, אלא ידיו של העבד הוה כיד רבו ממש דמה שקנה עבד קנה רבו והוי כאילו צמחו פירות בשדהו שהוא שלו לגמרי, אבל השבאי העכו"ם שקונה את

העבד ע"י כיבוש מלחמה לשי' התוס' והרשב"א או ע"י יאוש בעלים לשי' רש"י והרמב"ן ז"ל נהי דאין יכול לקנותו רק למעשי ידיו ואין לו בו קנין הגוף ממש, רק כמו קנין פירות בדקל של חבירו, אבל עכ"פ ראוי שכל הזכותים יעברו מהישראל להשבאי מה שאפשר לו לקנות מצד הדין דהיינו המציאות והמתנות נמי בתור קנין פירות דעלמא כמו בעבד עברי, אע"ג דאנן קיי"ל כרב פפא דמציאותיו של עבד עברי הרי הן של עצמו ומכ"ש שארי קניניו אינם שייכים להאדון, אבל כבר בארנו דאין הכוונה שלא יכול לקנותם לענין מציאות מצד הדין, אלא מטעם שאין בדעת העבד להקנות א"ע לענין זה ולא הוי בכלל מעש"י, אבל אם פירש להדיא שמקנה את גופו גם לענין מציאות וכן לענין שארי זכיות מהני שפיר כאשר הוכחנו לעיל מדברי הראשונים הנ"ל, דדמי נמי כמקנה ידיו לעושיהן וכדקל לפירות, והכא בשבאי דקונה אותו בע"כ ותלוי רק בדעתו של השבאי ראוי שיקנה אותו לכל מילי מאי דאפשר לו לקנות מצד הדין עכ"פ, ומפני מה באמת כתבו התוס' דלא קני לי' השבאי לענין מציאות ומתנות:

ונראה בזה לומר דל"מ לשי' התוס' והרשב"א דקנין השבאי הוא מצד כיבוש מלחמה דקונה אותו אפילו קודם יאוש בעלים ואפילו ישראל גמור כמבואר בהרשב"א שם לא שייך כיבוש מלחמה רק למעשה ידיו דהיינו מלאכה ועבודה התלוי רק בכחו של אדם וענין זה רצוף בגופו של האדם ע"ז שייך ענין כבישה שכובשו תחת ידו לכופו ולרדותו לעשות מלאכה, אבל כל שארי זכיות שאינם רצופים וכרוכים בגופו של האדם ממש, אלא צריך להשתמש לזה גם דעתו ורצונו של האדם דאם אינו רוצה לקנות אינו קונה ע"ז ל"ש ענין כבישה דהדעת אינו נכבש תח"י השבאי, אלא אפילו לשיטת רש"י דהשבאי קונה אותו מצד יאוש בעלים, נראה נמי דענין זכות כזה של מציאה ומתנה אי אפשר לקנות מעצמו אלא ע"י הבעלים שמקנים אותן הדברים להקונה, דהא עיקר ההקנאה של גופו לענין מציאות ומתנות, עיקר המכוון להקנות המציאות והמתנות גופייהו, אלא בכדי לסלק את החסרון של דבר שלב"ל לזה מקנה את גופו לשעה כדי לקנות בו דבר אחר כמבואר בהרשב"א שהובא בשטמ"ק כתובות והובא בקצוה"ח (סי' ר"ט סק"ד), א"כ פשיטא דצריך שיהא ע"י בעלים שרוצים להקנות לאותן הדברים. אבל בדבר של הפקר או לאחר יאוש אי אפשר לקנות מעצמו עניני זכותים כאלה, ובאמת גם לקנות את העבד לאחר יאוש למעשי ידיו קשה הדבר לפי זה, דהא דין זה נצמח ג"כ מהא דמצינו דיכול להקנות דקל לפירות כמבואר בהרשב"א הנ"ל, ולזה הי' ראוי לקבל דבר זה ע"י מקנה דוקא ולא מעצמו, אבל מ"מ צריך לדחוק ולומר כיון דענין עבודה ומלאכה הוא דבר שנמצא בעצם הגוף לרדותו ולכופו למלאכה להכי אפשר לו לקנות ענין כזה גם

מעצמו בלי מקנה, משא"כ לענין מציאות ומתנות אין השכל סובל כלל שיהא קונה זכותים כאלה ממילא בלי מקנה כנ"ל להכי שפיר כתבו התוס' בגיטין (ל"ז) לשיטת רש"י נמי דישתעבד לרבו ראשון כו' דאי ישתעבד לשני יפיל עצמו לגייסות כדי שירויח לענין מציאה ומתנה דלא קני לי' אלא למעשי ידיו כנ"ל, אבל (ברמ"ג) במוכר עבדו לעכו"ם דישראל המוכר מקנה את העבד מצידו לכל מילי מאי דמצי העכו"ם לקנות מצד הדין עכ"פ, א"כ שפיר קונה אותו העכו"ם גם לענין מציאה ומתנה דהיינו קונה את גופו לענין אותן הדברים כענין דקל לפירות, כיון דאיכא מקנה, ועכו"ם שייך נמי בקנין זה כאשר הוכחנו לעיל בדברינו, להכי לא הזכירו התוס' התם דפש לי' גבי ישראל ממונא לענין מציאה ומתנה אלא הזכירו רק דפש לי' לישראל לקנס ולוולדות, דאלו הדברים העכו"ם אינו יכול לקנות מצד הדין, ולפי דברינו יש לדון במקדיש את עבדו נמי כיון דהמקדיש מצידו בדעתו ורצונו להקנות להקדש כל מאי דאפשר לי' להקדש לקנות מצד הדין אז הלא לא גרע הקדש מעכו"ם לקנות את הדבר למעשי ידיו ולמציאות ולמתנות אף שאין ההקדש יכול לקנותו קה"ג, אבל לענין זה אפשר גם להקדש לקנות כמו עכו"ם. וא"כ אפשר להצדיק את דברי הגאון מהרמ"ש ז"ל, עכ"ל כתר"ה ועוד האריך בזה בדברי חכמה ודעת ודפח"ח:

ולענ"ד אחר העיון עוד לא מצאתי בדברי כתר"ה מרפא ומזור להשגותי על דברי הגאון באור שמח ז"ל, דהנה קו' כתר"ה ע"ד התוס' דאמאי כתבו התוס' דהשבאי לא קני לי' למציאתו ולמתנותיו, מהא דב"מ (י"ב ע"ב) דגם בעבד עברי הנמכר לישראל קונה האדון המציאות לחד מ"ד וכמו שהאריך כתר"ה, וא"כ כיון דמצד הדין אפשר לישראל לקנות את העבד גם לענין מציאות ואמאי גם העכו"ם לא יהי' יכול לקנותו גם למציאות דהא עכו"ם יש לו קנין בעבד עברי כמו ישראל מכת"ק, לענ"ד לק"מ דהא דמציאת עבד עברי להאדון היינו מצד מעשי ידיו דכיון דנשכר לו למעש"י גם המציאות הוא בכלל מעש"י ואמרינן דבשעה שנשכר לו למעש"י היה דעתו להשכיר א"ע גם למציאות שגם המציאות הוא בכלל מעש"י וכמו שהביא כתר"ה בשם הראשונים שם, אבל בכל האופנים אין המציאות שייך להאדון מטעם מה שקנה עבד קנה רבו דדין זה דאמרינן מה שקנה עבד קנה רבו באמת ל"ש בעבד עברי דכיון דאין להאדון בי' קנין הגוף היינו קנין איסור, כמו בעבד כנעני שיש לו להאדון עליו קנין איסור דהיינו שהוא אסור לישא ישראלית ומותר בשפחה כנענית ואינו חייב במצות אלא באותם שהנשים חייבות וכמו שהאריך בזה בא"מ בתשובה (סי' י"ז) יעו"ש, ולפי"ז בעכו"ם ג"כ י"ל שפיר דבאמת קונה העכו"ם השבאי המציאות מצד מעשי ידיו כמו בע"ע אבל זהו רק דין מצד מעש"י אבל לא מצד

מה שקנה עבד קנה רבו, והא דכתבו התוס' דירויח לענין מציאתו הכוונה מה ששייך ליה להאדון מצד מה שקנה עבד קנה רבו, והנפ"מ בזה אם האדון קונה המציאות מצד מעש"י או מדין מה שקנה עבד קנה רבו, י"ל דנפ"מ בעבד כנעני שהוא קטן דמצד מעש"י לא קני לי' האדון מציאתו, שהרי גם באמה העבריה קטנה מציאתה שייך לאביה ולא להאדון והתוס' בפ"ק דב"מ (י"ב ע"ב) הקשו להנך אמוראי שם דסברי דמציאת פועל לבעה"ב דידו כיד בעה"ב, ורק בנוקב מרגליות ובמגביה מציאה עם מלאכתו תמן הוי של פועל, דלפי"ז קשה מברייתא דפ"ק דקדושין (ט"ז ע"ב) דתניא גבי אמה העבריה דמציאתה לאביה ואין לרבה אלא שכר בטלה ונדחקו מאד, והמקנה כתב ליישר דנחזי אנן מטעם מה הוי לדידהו מציאת פועל לבעה"ב, דאם נאמר דהוי כאלו הקנה את המציאות שימצא להבעלים, ז"א דהא הוי דבר שלב"ל ומי יאמר דאתו ואין אדם מקנה דבר שלב"ל בכה"ג אפי' לר"מ, ועל כרחין דנעשה כאילו הקנה בשעת הגבהה לרבו, ובעת ההגבהה הוא מקנה המציאות שזוכה לרבו, וע"ז הא פריך למאן דאמר המגביה מציאה לחבירו דלא קנה חבירו ממציאת פועל כדאי' (בד"י) ומשני דיד פועל כיד בעה"ב דמי והיינו דמשכיר את ידו בכל הזכותים שיזכה והוי כאילו הקנה ידו למעש"י ולמציאותיו דכיון דמעש"י ומציאותיו על ידי ידיו קא אתו מצי מזכה לרבו גוף ידיו למציאותיו כדקל לפירותיו וכמו דאמרו בסוגיא דמקדיש מעשה ידי אשתו, ולפי"ז נראה דזה שייך דוקא בגדול דבר זכיה הוא וידו קני למציאתו, א"כ שייך לאקנויי ידו למציאתו, אבל בקטן דלאו בר זכיה במציאתו הוי ומציאת קטן אין בו רק משום דרכי שלום והוא תקנה חוציית וזכות דרבנן תקנו משום דרכי שלום ואימת תקנו כי קא זכי בהמציאה תקנו דליהוי שלו אבל לא דיהיה כזכות עצמיי בגוף היד דליהוי שייך לאקנויי גוף היד למציאתו כיון דהוא רק ענין תקנה עכ"ד וכן כתב בס' אור שמח ה' שכירות (פ"ט הי"א) ולפלא שלא ראה ד' המקנה שקדמו בזה, ומעתה בע"כ קטן הנה מצד מציאת פועל לבעה"ב ל"ש בקטן והיה צ"ל דשייך לו בעצמו אבל מדין מה שקנה עבד קנה רבו לפי"ז גם בעבד שהוא קטן וזכה במציאה זוכה ממנו הרב מדין מה שקנה עבד קנה רבו, ועוד נראה דאי מצד מציאת פועל לבעה"ב נראה דעצם הדבר שייך להפועל ורק השיווי של החפץ שייך להאדון והנפ"מ דיכול לסלקו בדמים, ועוד נראה כיון דכל הטעם דסתמא מציאותו לבעה"ב היינו כמו שכתבו הראשונים שהביאם כתר"ה דדעתו של עבד עברי המוכר את עצמו סתם לבעה"ב להקנות את עצמו גם לענין מציאות כמו לענין מעשה ידיו היינו דהמציאות נמי בכלל מעשה ידיו, לפי"ז אם העבד יפרש ויתנה בשעת מכירה [כלומר אפי' שלא בפני המוכר] דהמציאות אינו מקנה להאדון ודאי לא קנה אותם כיון דמפורש

התנה וגלה דעתו דהמציאות אינם בכלל מעשה ידיו, אבל אי הוי אמרינן דדין המציאות דשייך להאדון הוא מצד מה שקנה עבד קנה רבו אז לא הי' מהני גם גלוי דעתו דדין מה שקנה עבד קנה רבו הוא זכות ממילא דכל דשייך להאדון קנין גופו והיינו קנין האיסור הרי הוא כשורו וחמורו והכל שייך להאדון ממילא:

וראי' ברורה לזה מהא דכתב השטמ"ק ב"ק (קי"ג ע"ב) ד"ה עבד עברי גופו קנוי, וז"ל הקשה רבינו מאיר והא אמרינן בהשולח דגוי לא קני לישראל לגופו אלא למעשה ידיו, ותירץ דהני מילי לענין דלא בעי מניה גט שחרור דאפילו עבד עברי הנמכר לישראל אין גופו קנוי לו ממש למציאותיו ולולדותיו שילדה לו אשתו הישראלית ולא בעי גט שחרור כו' מיהו לעולם לא קני ליה אלא למעשה ידיו, הרא"ש ז"ל, הרי כתב המהר"ם מרוטנבורג דאפילו עבד עברי הנמכר לישראל אין גופו קנוי לו ממש למציאותיו, ומשמע מזה דס"ל דע"ע הנמכר לישראל אין מציאותו להאדון ותקשי הלא הכא אליבי' דרבא קאי ורבא הא ס"ל דמציאת פועל הוא לבעה"ב ורק במגביה מציאה עם מלאכתו אז הוא שלו ואיך כתב מהר"ם דמציאותיו ל"ק לבעה"ב, וע"כ מוכח כמו שכתבתי דאע"פ דבאמת קונה האדון המציאות אבל זהו רק מדין מעש"י אבל לא מדין מה שקנה עבד קנה רבו ולהכי שפיר מדייק מהר"ם ז"ל במילי וכתב שאין גופו קנוי לו ממש למציאותיו, כלומר המציאות אינם באים לו להאדון מצד קנין גופו כמו בעבד כנעני ול"ש ע"ז מה שקנה עבד קנה רבו והנפ"מ כפי שנתבאר לעיל:

וראיתי במהרש"א בח"א בגיטין (נ"ז ע"א) ד"ה אל תגע בי שאין לי כתובה ממך, כתב וז"ל מהכא משמע קצת דארוסה אין לה כתובה ואפשר לומר דה"ק כיון דשבוי' הוה והעובד כוכבים קונה את ישראל וכל מה שקנה עבד קנה רבו ואין לו כלום להשתעבד בו כתובה כו' יעו"ש, ולכאורה הוא תמוה מאד דאיך שייך בישראל לעכו"ם לומר מה שקנה עבד קנה רבו כיון שאין להעכו"ם בהישראל קנין הגוף דהיינו קנין האיסור וכל מי שאין לו בעבדו קנין האיסור ל"א בי' מה שקנה עבד קנה רבו כמו שנתבאר לעיל, ואמנם הרמב"ם ז"ל בה' עבדים (פ"ט ה"ד) כתב וז"ל מלך עכו"ם שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכו' וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר כו' ועבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר, וכתב מרן בכ"מ בחד לישנא דאע"פ דר"ל אמר בפ' השולח ולא הם קונים זא"ז לגופו, אפשר דדינא דמלכותא אלים טפי וההיא דפ' השולח בששבאו מעצמו שלא בדינא דמלכותא דאילו בדינא דמלכותא הוה קני ליה גופו אע"פ שהוא עכו"ם יעו"ש ולפי"ז י"ל דה"ה דקני לישראל בדינא דמלכותא וכאן הוה דינא דמלכותא ולהכי קנה לי' קנין גופו ושפיר הי' לי' בי' קנין איסור ולהכי שייך גבי' מה שקנה עבד

קנה רבו וקנה הכל, משא"כ בעלמא ל"ש בעכו"ם דנימא גבי' מה שקנה עבד קנה רבו זהו ברירא דמלתא לענ"ד:

וראיתי במחנה אפרים ה' מכירה קנין משיכה (סי' ט"ו) שחקר מי שלקח מקח מחברו והגביה אותו הלוקח ע"י פועלים עובדי כוכבים אי קנאו הלוקח מי אמרינן כיון דהפועלים הם עכו"ם אינם יכולים לקנות לישראל, ואח"ז חקר עוד דאפילו בפועלים ישראלים איכא לספוקי מכיון דאין הפועלים מכוונים לקנות ללוקח והוי כאותה שכתב הטור (סי' ער"ה) דאם היה בונה ע"י פועלים הרי זה לא קנה דאין הפועלים מכוונים לזכות לבעה"ב, וצדד להביא ראי' מהא דאמרינן דמציאת פועל לבעל הבית אפילו למ"ד המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ואפי' עשאו שליח ואפ"ה בפועל קנה ומשום דידו כיד בעל הבית וכן בנד"ז כיון דיד פועלים כידו חשיבא הגבהתם כאילו הגביה הוא בעצמו וקניא ליה, ואפי' ע"י פועלים נכרים קנה כיון דאין אנו צריכים הכא לדין שליחות אלא דידם כידו לכן גם נכרי הוי ידם כידו, ואמנם מסיק שם דנראה דאף דיד פועלים כיד בעל הבית, מ"מ הוי רק כחצרו של בעה"ב וא"כ הוי כחצר מהלכת ולא קנה וכמבואר בגמ' גיטין (כ"א ע"א) ובפ' הזורק שם (ע"ח) דאמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדה דהוי חצר המהלכת ולא קני עי"ש, ובנתיבות (סי' קפ"ח) העיר ע"ד דאי נימא דהוי כחצר המהלכת א"כ יקשה מקנין מגביה מציאה לחברו דאמרינן מציאת פועל לבעה"ב ואמאי הא הוי חצר המהלכת, ותי' הוא ז"ל דהנה יש תרי גווני בדין קנין יד. א. משום דין חצר ורשות וזה כשבא החפץ כולו בידו ואפי' לא הגביה כלל ג"כ קנה. ב. משום דין הגבהה ולזה צריך שיגביה ג' טפחים, וכיון דאמרינן דיד פועל כיד בעה"ב אין זה מדין חצר בלבד, אלא חשיבי כל פעולות כאלו ידו של בעה"ב עשה אותם ולכך כשהגביה הפועל או כשעשה איזה קנין אחר חשיב כאלו בעה"ב עשה בעצמו קנין זה, אמנם באופן הא' אם יעשה הפועל בדבר רק קנין יד בלבד בלא הגבהה בודאי שלא יקנה בעה"ב דכיון דאין הפועל כגופו של בעה"ב ממש חשיב לי' כחצר מהלכת ולא קני ובנדון דהמחנ"א שפיר יקנה הלוקח ע"י הפועלים ואפי' בפועלים נכרים ג"כ קני עי"ש בנתיבות, ומשמע מדבריהם דהא דאמרינן דיד פועל כיד בעה"ב הוא בגדר עבד כנעני דאמרינן יד עבד כיד רבו, ולפי מה שכתבתי שונה הוא דין פועל מדין עבד כנעני, דהנה קנין האדון במה ששייך לעבד הוא דכיון דהוא קנין כספו וקונה את גופו שיש לו בו קנין איסור במה שמעכבו מבלי לישא ישראלית והרי הוא לו כשורו וחמורו, וכמו שעובר חמורו ושאר כל הדברים הנצמחים מדבר שהוא קנין כספו והם שלו ממילא כך הוא בעבד דכל פעולותיו ומעשי ידיו הרי הם ממילא להאדון לפי שהוא קנינו ומה"ט

מעשי ידיו של עבד כנעני אפי' פחות משוה פרוטה הרי הוא של האדון כמ"ש המהר"ם שיף בגיטין (י"ב) יעו"ש, והיינו משום דהרי הוא של האדון כמו כל דבר הנצמח מקנין כספו, משא"כ בפועל הוא ענין אחר לגמרי וכמו שבארנו לעיל דהיינו דבשעת הגבהה הוא מקנה וזוכה בעד הבעה"ב ומצד דאדעתא דהכי השכיר א"ע לו ומה"ט צריכין אנו למייתי בזה מדין שליחות, ולפי"ז נראה דמציאה פחות מש"פ באמת לא קני הבעה"ב דהא בפחות מש"פ ל"ש קנין [ודבר זה צ"ב רב אם כי כן כתב הפנ"י בגיטין י"ב אבל לא משמע כן מכ"מ ומעירובין פ"ב גבי עכו"ם אין ראי' ועי"ש בירושלמי ועי' במ"ש בספרי מקור ברוך ח"א סי' ל"ח, וזה כמה שנים שהעיר לי י"נ הרב הגאון ר' עזרא אלטשולר שליט"א הגאב"ד דווייניוטא ממתניתין דמעילה (כ"א ע"א) יעו"ש דמשמע דשייך קנין גם בחצי פרוטה ודוק ואכ"מ בזה, ועי' באור שמח ה' שכירות (פ"ט) שכתב דהא דקיי"ל דהתחלת מלאכה בפועל הוי קנין. דמ"מ בעינן שיתחיל במלאכה ששוה פרוטה הא פחות מפרוטה לא הוי קנין יעו"ש מ"ש עוד, וכ"ז לענ"ד דברים ברורים המה:

ואמנם כ"ז כתבתי ליישב קו' כתר"ה, אבל מה שרצה ליישב בזה דברי הגאון מרן בעל אור שמח הוא תמוה לענ"ד דהרי גם אי יהיבנא לי' סברתו ותי' אשר לענ"ד הוא דחוק למאד] הרי גם לפי דבריו לא העלה מזור ותרופה שהרי ז"ל כתר"ה בסוף דבריו ולפי דברינו יש לדון דמקדיש את עבדו נמי כיון דמקדיש מצידו בדעתו ורצונו להקנות להקדש כל מאי דאפשר לי' להקדש לקנות מצד הדין אז הלא לא גרע הקדש מעכו"ם לקנות את העבד למעשי ידיו ולמציאות ולמתנות אף שאין ההקדש יכול לקנותו קה"ג, אבל לענין זה אפשר גם להקדש לקנות כמו עכו"ם, וא"כ אפשר להצדיק את דברי הגאון מהרמ"ש ז"ל עכ"ל כתר"ה, והוא תימה דהרי גם אי נימא דהקדש דמי לעכו"ם אבל פשיטא דעכו"ם אינו קונה מתנת העבד שהרי כל יסודו הוא מדברי הגמ' ב"מ דמציאת פועל לבעה"ב וכמ"כ בע"ע לבעה"ב, אבל מתנת עבד עברי כשאחד נתן לו פשיטא להעבד בעצמו ואין להאדון שום חלק במתנתו. ומנא אמינא לה דהנה הח"מ באה"ע (סי' ל"ז סק"א) חקר אם האב זוכה במתנת בתו נערה והקצוה"ח (סי' ע"ר) הוכיח דזוכה במתנתה מהא דאיתא בשו"ע או"ח (סי' שס"ו סעי' י') שאינו מזכה עירוב ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפי' הם גדולים ולא ע"י בתו אפי' אינה סמוכה על שולחנו עד שתבגור ומוכח דזוכה במתנתה עד שתבגור יעו"ש, והוא משנה בעירובין (ע"ט ע"ב). ושם הלא נאמר דמזכה ע"י עבדו ושפחתו העברים ומוכח דמתנת עבד עברי שייך לו בעצמו, ולפי"ז גם עכו"ם לא קני מתנת עבדו גם לפי דברי כתר"ה וממילא גם הקדש לא קני, והוכחת האור שמח מדברי רש"י גיטין הלא מיירי במתנה ובמתנה פשיטא דאין להקדש שום זכות, באופן

דלענ"ד לא מצאתי בדברי כתר"ה שליט"א שדבריו דברי חן שום סעד לדברי האור שמח ודברינו נכונים בעזה"י:

[**ואגב** אעיר מה שהעירני כבוד ידנ"ע הרב הגאון המובהק רי"א הירשוביטש שליט"א הגאבד"ק ווירבלן יצ"ו, שבדברי חי' הר"ן שהבאתי שם בספרי יש ט"ס ותחת המלים "זכו" להסתלק, צ"ל "רצו" להסתלק והוא אמת, ויתר דבריו והשגותיו עלי בנד"ז כבר נתיישב בדברינו הנ"ל]:

והנה כתר"ה כתב עוד במ"ש שם בספרי גבי וולדות קדשים כשהזכר הוא חולין נימא דזוז"ג ויהא מותר, וכתבתי דזוז"ג ל"ש כ"א באסור והיתר, משא"כ בהקדש דזה תליא בזכות ממון והאיסור של הקדש הוא בשביל ממון הקדש וכמ"ש התוס' כתובות (ל' ע"ב) וכשהנקבה היא של הקדש ובא עליה זכר של חולין אטו נימא דלבעל הזכר יש זכות ממון בהוולדות, וודאי דאי לבעל הזכר שום זכות ממון בהוולדות, והרי הזרע של הזכר הוא פרשא בעלמא ול"ש בזה דין זוז"ג, וכתב כתר"ה דגם הוא אמר כן לדבר פשוט אבל העיר מדברי מרן רע"א ז"ל בהגהות לשו"ע או"ח (סי' של"א) בענין עבד הבא על בת ישראל למ"ד דהולד כשר, אם בתר אבוה שדינן ליה ויש על הולד דין עבד או לא עיי"ש שמפלפל הרבה בזה ולבסוף מביא ראיה מדברי התוס' יבמות (מ"ה ע"ב) ד"ה כיון דאמו מישראל דהקשו לפי' רש"י גבי אגריפוס המלך דהיתה אמו מישראל אמאי נתחייבו ישראל כליה כשקראו אותו אחינו אתה דהא אמרינן הכא כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה, וכתבו בשם הר"ש דלא כרש"י אלא דהורדוס לא נשא בת ישראל שעשה תשובה ולכך נענשו ואעפ"י שהי' עבד קראוהו אחינו אתה ואתי שפיר הא דאמר שמואל בפ' עשרה יוחסין כל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא ושמואל גופי' אית ליה דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא ודאי לא נשא ישראלית עכ"ל התוס', ואי נימא דלמ"ד הולד כשר בתר עכו"ם ועבד שדינן ליה א"כ איזה ראי' מייתי מזה דלא נשא בת ישראל הא אפילו אי נשא בת ישראל נמי הו"ל עבד דבתר האב שהוא עבד שדינן ליה כו' עיי"ש, וע"ז כתב כתר"ה שיחי' לדחות ראייתו של הגרע"א דהא אפילו אם נאמר דעבד הבא על בת ישראל הולד עבד בע"כ זהו רק לענין פסול עבדות ושאר דיני עבד, אבל לענין ממון בודאי אין להאדון שום זכות בהולדות שנולדו ע"י עבדו שלא משפחתו כמו שאין לבעל השור זכות בהולדות אם בא על פרתו של חבירו, א"כ הכא דהתו' אזלי אליבא דשמואל דס"ל דעבד שאין לו בעלים לענין ממון נפקע גם האיסור ממנו לפי"ז שפיר הקשו התוס' דאם נשא ישראלית הו"ל מקרב אחיך ומאי קאמר דכל האומר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא הא שמואל אית ליה דהולד כשר היינו דל"ה ממזר, ועבד

נמי ל"ה לשמואל לשיטתו דס"ל דכל שאין רשות רבו עליו אינו קרוי עבד כלל עכ"ל כתר"ה ודברי טעם המה, וראיתי באור שמח ה' אסו"ב (פט"ו) שהאריך בהך דינא וכתב וז"ל ונראה בעיני פשוט טובא דאף אי נימא כמו שיטת תוספות דעו"ג גמור הוי, מ"מ אם בא עבד על בת ישראל אינו עבד דאיך שייך שיהי' לרבו זכות בו במה שנזרע בישראלית, ולא שמענו שיהיה לרבו זכות רק בגוונא דא דמוכר שפחתו לחבירו ומשייר מה שתוליד או תתעבר אחר כן לעצמו כמבואר בירושלמי ב"ב (פ"ג ה"א) א"ר נסא בשלא היתה האשה עוברה, אבל זה לא מצאנו בשום דוכתא שיאמר אדם לשפחתו הרי את בת חורין וולדך מה שתתעבר אחרי כן אשייר לעצמי ויהיה לו כמו שהיה קודם זכות לולדות, אלא דמה שהיא נתעברה כשהיא ישראלית א"א דיהיה לשום אדם זכות וקנין בהן ואיך מוחא סביל דא דעבד שיבוא על בת ישראל יהיה הולד עבד כו' עכ"ל ועפי"ז סתר כל ראיות השעה"מ, ודבריו לכאורה אינם מובנים דעבד שבא אפי' על שפחה דעלמא ודאי דאין הולדות להאדון של העבד וכמ"כ כשבא על ישראלית דודאי לענין ממון אין להאדון שום זכות בהולדות וכמ"ש כתר"ה וכן כתבתי אני בספרי שם, ולענין פסול עבדות ויתר דיני עבדות שפיר י"ל דהולד עבד ואיך פשיטא לי' להגאון זצ"ל להיפך:

וכבוד יני"ע הגאון הגדול מו"ה ר' מנחם מנדל ז"ק שיחי' הגאבד"ק ריגא יצ"ו הראני דברי הירושלמי בגיטין (פ"ד ה"ד) וז"ל בניו מה הן היוצא בשן ועין בניו עבדים והיוצא משום יאוש בניו בני חורין, וע"כ מיירי דבא על בת ישראל דאם בא על שפחה לעולם בניו עבדים ויעו"ש בש"ק שכ"כ וזה ההיפך מד' האור שמח עכ"ד, וראיתי אח"ז שהפנ"י בגיטין (מ') עמד בד' הירושלמי ונשאר בוצ"ע דהיכי דמי אי שפחה נשא א"כ לעולם בניו עבדים דבתר דידה שדינן להו ואי ב"ח נשא לעולם הוולדות ב"ח דאפי' אם הוא עבד הא קיי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר יעו"ש ואכן כבר נתבאר די"ל דבתר אבוה שדינן להו והולד הוא עבד וכשר הכוונה הוא דאינו ממזר ודוק:

[וראיתי להפנ"י שם שכתב שם דהא דנחלקו רש"י ותוס' במעוכב ג"ש אם הוא מותר בשפחה, לדעתו הוא פלוגתא דאמוראי בירושלמי דגרסינן התם בניו מה הם יוצא בשן ועין בניו עבדים ויוצא ביאוש בניו ב"ח, ר' יוסי בר אבין אמר איפכא יוצא ביאוש ע"י שלא שחררתו תורה בניו עבדים ומשמע לכאורה דפליגי בהכי ביוצא ע"י יאוש אי מותר בשפחה או לא יעו"ש, ובאמת לאחר העיון נראה דאין ראי' מזה ומצאתי בהגהות חתם סופר בירושלמי החדש שכתב דגם הירושלמי ס"ל כרש"י דאסור בשפחה ומ"מ מותר בשפחה כיוצא בו שיצאתה ג"כ ע"י יאוש ויש ספק בבנים הנולדים אם הם ג"כ עבדים אין רוצה לומר עבדים ממש אלא כיוצא באבותיהם או ב"ח לגמרי יעו"ש מה שפירש

ודפח"ח ויעו"ש בהגהות עמודי ירושלים מה שהביא בשם האו"ז בתשובה (סי' תשנ"ט) ומשמע דמפרש כהפנ"י. וראיתי בתו"ג בחי' בגמ' (י"ב) שכתב ליישב קו' התוס' שם בד"ה שאם היה עבד כהן והקשו טפי היה לו למינקט לפי שאוסרו בשפחה וע"ז יישב וז"ל ואפשר לומר דר"מ ס"ל כת"ק דרשב"ג בכריתות (כ"ד) דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה ובשפחה ודאי דאסור כמבואר בגיטין (מ"א) לישא שפחה א"י ולהכי נקט טעם זה לאשמועינן דאפילו אם שלח שחרור להעבד שהוא כבר משוחרר רק שהוא מעוכב ג"ש שאסור בשפחה מ"מ אם הוא עבד כהן חוב הוא לו דמפסידו בתרומה כו' יעו"ש. וכמה תמוהים דבריו אחרי נשיקת עפרות קדשו, דהלא מבואר בגמ' נזיר (ס"ב ע"ב) דר"מ כשמואל ס"ל דהמפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ ג"ש, מיהו התוס' יבמות (ס"ו ע"א) כתבו דר"מ ס"ל דמעוכב ג"ש אוכל בתרומה וכבר העירו ודברו מזה מחברים שונים ויישבו דבריהם, ויותר תמוה מ"ש דמעוכב ג"ש אסור בשפחה ולא זכר דהוא מחלוקת רש"י ותוס', והתוס' ס"ל דמותר בשפחה ועי' בשעה"מ ה' חגיגה (פ"ב) מ"ש בזה ודוק היטב ואכ"מ עוד]:

ומ"ש כתר"ה עוד דענין הוולדות שהזכירו התוס' נראה דכוונתם הוא היכא דמכר שפחתו לעכו"ם אבל לא מיירי בעבד דבאמת אין לישראל שום זכות בהוולדות שנולדו משפחה שאינו שלו ע"י העבד דידי' דאין לבעל הזכר שום זכות בהוולדות ואפשר דלזה כוון נמי הפ"י במה שהשאיר על המעיין ליישב מה דסיים שם ויש ליישב עכ"ד, באמת מסתבר הוא, אבל מ"מ דוחק הוא דהתנא נקט עבד ונימא דעבד ל"ד אלא דוקא בשפחה דינא הכי:

ובזה הנני אוהבו מברכו בכט"ס מוקירו ומכבדו כרום גאון ערכו כו'.

בפ' הבית והעלי' (דף קי"ח) בהא דתנן ואמר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו והתניא שומעין לו כו' אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשלו כאן בשל הפקר איתבי' רבא לר"נ מציאת פועל לעצמו כו' אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעה"ב אלא אמר רב נחמן לא קשיא כאן בהגבהה כאן בהבטה אמר רבה הבטה בהפקר תנאי הוא דתנן שומרי ספיחי שביעית כו' אמר רבא דכו"ע הבטה בהפקר קני יעו"ש, והקצוה"ח (סי' של"ו) הקשה בשם בנו ז"ל דלרבא היכי מתרצה קושיות הש"ס הברייתא דתניא שומעין לו דלדידי' ליכא למימר כאן בהגבהה כאן בהבטה דכיון דס"ל הבטה נמי קונה הרי הוא כמו הגבהה, ויישב דלפי מ"ש רש"י שם הטעם דהבטה בהפקר קני משום דנשמר על ידו ודעתו לכך והוא מידי דממילא דהרי משמר לאו כעושה מעשה דמי, והרא"ש בנדרים (ע"ב) כתב דבמידי דממילא ל"ש שליחות, ולפי"ז אף דהבטה בהפקר קני מ"מ שליח לא מצי לקנות בהבטתו עבור המשלח יעו"ש, ובשו"ת רע"א מהדו"ת (סי'

קי"ב) הקשה השואל ע"ז שהרי הכא מיירי בפועל, ותי' מרן ז"ל דבפ"ק דב"מ (דף י') מדפריך ליה לר"נ מברייתא זו דמציאת פועל כו' ור"נ שני ליה שאני פועל דכיד בעה"ב דמי, ופריך ליה רבא לרב נחמן והאמר רב פועל יכול לחזור אפי' בחצי היום ושני ליה רב נחמן לרבא דכל כמה דלא הדר ביה כיד בעל הבית דמי, מוכח מזה דרבא סבר דאין לחלק בין שליח לפועל וכל דל"מ בשליח לא מהני בפועל עכ"ד, ואני תמה בזה על כבוד מרן ז"ל מגמ' מפורשת ב"ק (קט"ז ע"ב) דרבא קאמר שם דמיירי בפועל וכדרב דאמר רב פועל יכול לחזור אפי' בחצי היום וכל כמה דלא הדר ביה כברשותיה דבעל הבית הוא וכי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים יעו"ש, הרי מפורש דרבא קבל שפיר תי' דר"נ. ועי"ש בתוס' ב"מ מוכח ג"כ דרבא קבל תי' דר"נ:

ואולי זה הוא דקדוק הגמ' דבמס' ב"מ איתא שאני פועל דכיד בעל הבית דמי, והכא בב"ק קאמר רק דכברשותיה דבעל הבית הוא והיינו דל"ה ממש כידו ודוק:

מלואים.

הנה במה שהבאתי לעיל חקירתו של מרן רע"א ז"ל בעבד הבא על בת ישראל למ"ד דהולד כשר אם בתר אבוה שדינן ליה ויש על הולד דין עבד או לא והארכתי בזה, ראיתי עתה להעיר בזה מד' התורת כהנים ספרא פ' קדשים (פרשה י') ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל, ישראל אלו ישראל גר אלו הגרים הגר אלו נשי הגרים בישראל לרבות נשים ועבדים כו' יעו"ש, והיינו לרבות שהנאמר שם אשר יתן מזרעו למלך מות יומת קאי גם על עבדים, ועבד המעביר מזרעו למולך חייב, והנה אי אפשר לומר שהעביר מזרעו שיש לו משפחה או מנכרית שזה פשוט דפטור דלא מקרי זרעו כיון דהולד כמותה וכן כתב לדבר פשוט במנ"ח (מ' ר"ח) וע"כ שהעונש הוא כשהעביר מזרעו שיש לו מישראלית ומוכח לכאורה דהולד מתיחס אחר העבד והוי עבד ונקרא זרעו. ועי' בשטמ"ק ב"ק (פ"ח ע"א) בהא דאיתא שם מה לאשה שכן אינה ראויה למילה תאמר כו' קטן יוכיח שישנו במילה, והקשה בשם הר"מ ז"ל דהו"ל למפרך מה לאשה שכן אינה מצווה למול את בנה וליכא למפרך קטן יוכיח דקטן נמי אינו חייב במצות ותי' דעבד נמי אינו חייב למול את בנו עי"ש וכבר כתב המקנה בקדושין (דף פ"ט) דהוא דוחק דלא שייך בעבד בן כיון דאין זרעו מתיחס אחריו עי"ש ואיך יפרנס ד' הספרא. ועי' בשער המלך ה' מילה יעו"ש:

ובספרי מקור ברוך ח"א (סי' א') הבאתי ד' רבינו ברוך שהובא בשטמ"ק כריתות (דף ג') שכתב דאשה שהעבירה מזרעה למולך פטורה וכתבתי שם שהוא תמוה ועוד הבאתי ד' החינוך (מצוה ר"ח) שכתב דנוהג בזכרים ונקבות, וכתב לי רב גדול אחד מידידי שליט"א

דכוונת רבינו ברוך כיון דכתיב למשפחותם לבית אבותם א"כ הזרע נקרא זרע של איש ולא של אשה ולכך פטורה ומש"כ הראשונים שנוהג בין באיש בין באשה הכוונה בין שהעביר האב את האיש מזרעו או האשה אבל אשה שהעבירה פטורה דלאו זרעה נקרא ולא משכחת לי' חיוב זה באשה וז"ב עכ"ל ידידי. והשבתי לו א"כ לפי דבריו יפרש לי מקרא הכתוב בתורה בפ' אמור ובת כהן כי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו'. והרי אפי' יש לה זרע הרי אין הזרע שלה ומ"ט לא אכלה:

ומש"כ דכוונת הראשונים שכתבו שנוהג בין באיש ובין באשה בין שהעביר האב את האיש מזרעו או האשה, כנראה לא עיין בד' החינוך שהבאתי שהרי ז"ל, ושחייב על כל יוצאי יריכו בנים או בנות כו' ונוהג בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות כו' הרי דגם אשה המעברת בנה למולך חייבת:

ואח"ז בסוף שנת תרפ"ט הגעני ס' חמדת ישראל מהגאון ר' מאיר דן ז"ל אב"ד אסטראב ומצאתי שם בהוספות שהביא ד' השטמ"ק בכריתות והעיר ע"ז מד' התרגום בפ' אמור בקרא ובת כהן וכו' וזרע אין לה שמתרגם ובר אין לה שתמי' כמו שתמהו כבר המפרשים דמאי נפ"מ בין בן לבת ולהנ"ל י"ל דבאמת יש לעיין לפי"ד השטמ"ק דהזרע מתיחס אחר האב א"כ תמיד הוי בכלל וזרע אין לה כמו דאמרינן דלא הוי בכלל זרעה לענין מולך, אמנם נראה דבליתא לאב הוי בכלל זרעה, אך לפי"ז י"ל לפ"מ דמבואר במכלתא פ' יתרו ובתו"כ פ' אמור בענין הצריכות דבנו ובתו דאי הוי כתוב בנו ה"א מפני שהאב חייב למולו ולפדות כו' ואי הוי כתוב בתו ה"א דוקא בתו משום דיכול למוכרה ולקדשה וכיו"ב, מבואר דזכיות האב בבנו הוא רק ענין מוסרי ורוחני וזכיות האב בבתו הוא קנין כספו, ומעתה י"ל דדוקא בבן שאין לאב בו אלא קנין מוסרי שפיר י"ל דבליתא לאב אמו חייבת לחנכו ולמולו וכמ"ש בתשו' מהר"ח אור זרוע (סי' ח') ולכך שפיר הוי בכלל זרע שלה עכ"פ בליתא לאב, משא"כ כח האב בהבת ליכא כלל בהאם לזאת בת אינה בגדר זרע האשה כלל כיון דאינה ברשותה למוכרה ולקבל עבורה כסף קדושין ולזאת דעת הת"א דרק ביש לה בן איזה אוכלת בתרומה כיון דאותו הזכות המוסרי שיש להאב בבן יש גם להאם בדליתא לאב לפעמים משא"כ בת אינה בכלל זרעה כלל כו' עכ"ד החמדת ישראל, והוא פלא לחדש מלבנו טעמים דרושיים כאלה ועי"ז לחדש דינים חדשים והוא בעצמו תבר לגזיזי' אח"ז יעו"ש. ועוד שהרי מפורש בספרא שהבאתי דאשה המעברת מזרעה חייבת ולא חלקנו בין בן לבת, וגם דברי רבינו ברוך צע"ג שמדברי הספרא מבואר דאשה המעברת בנה למולך חייבת:

וזה לי כמה שנים שאמרתי בהא דאי' בקדושין (דף ד' ע"א) וזרע אין לה אין לי אלא זרעה זרע זרעה מנין ת"ל זרע אין לה עיין לה ואין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין כו' וכתבו התוס' בד"ה זרע פסול וז"ל אומר ר"י זרע זרעה פסול קאמר דהא כיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה ולא תאכל עוד בתרומה הלכך ליכא לפרש זרע פסול ממש אלא זרע זרעה עכ"ד התוס', ואמרתי דיש לפרש זרע פסול ממש והוא עפי"ד רש"י ביבמות (ס"ט ע"ב) ד"ה תהא מקולקלת למפרע שכתב וז"ל לשלם תרומה שאכלה קרן וחומש דאשתכח דזרה הויא ואכלה תרומה בשוגג כו' עכ"ד, וידוע שהוא נגד משנה מפורשת בתרומות)פ"ז מ"ב) בת כהן שנשאת לישראל ואחר כך אכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש יעו"ש ומשום דל"ה זרה מעיקרא וכבר עמדו ע"ז, [ועי' מ"ש בזה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ט"ו)] והחת"ס בהגהותיו לש"ס יבמות כתב וז"ל דכיון דאיכא עובר זר במעיה לא דמי לגופא סריקא בפ"ז מ"ב דמסכת תרומות עכ"ד, והיינו דחלק העובר דהוי כאחד מאבריה וחלק מגופה הויא כמו חציה כהנת וחציה זרה דמשלמת החומש בעד חציה זרה, ולפי"ז איצטריך קרא במעוברת אפי' זרע פסול דמשלמת את החומש, דגם זרע פסול מקרי זרע, דמצד מה שנפסלה אכתי אינה משלמת את החומש כדאי' במשנה תרומות לחכמים, דקיי"ל הלכה כחכמים, אבל מצד מעוברת מזרע פסול משלמת גם חומש, ואע"פ דביבמות (פ"ז) מפיק מעוברת מכנעוריה ולא מזרע אין לה, מ"מ עיקר הדרשא הוא מוזרע אין לה עי' תוס' נדה (מ"ד ע"א) יעו"ש ודוק:

ואמנם עיקר ד' החת"ס יש להבין שכתב דכיון דאיכא עובר זר במעיה לא דמי לגופא סריקא, וכתבתי דחלק העובר דהוי כאחד מאבריה וחלק מגופה והויא כמו חציה כהנת וחציה זרה, ולכאורה תמוה דהלא לא מצינו סברת עובר ירך אמו לענין מה שנוגע להאם, ורק מה שנוגע לולד, אבל סברא זו כבר כתב הלח"מ בה' עבדים (פ"ז ה"ה) דאע"ג דעובר ירך אמו מכל מקום האם היא העיקר ואינה נחשבת לחצי עבד בשביל ששייר את העובר ואין העובר מעכב השחרור בהאם, משום דחיות האם אינו תלוי בולד והולד לא מצי לחיות בלא האם יעו"ש שמיישב בזה השגת הראב"ד, ואמנם הראב"ד לא ס"ל סברא זו וי"ל דגם רש"י ז"ל ס"ל כהראב"ד ועי"ש באור שמח מש"כ בשיטת הירושלמי ואכ"מ. ועוד לפי סברתו למ"ל קרא דכנעוריה פרט למעוברת הא היא חציה זרה, ואם כוונתו מה שהיא מהנה את הולד ע"י אכילתה דפשיטא דאינה חייבת ע"ז חומש, מלבד מה שהולד נהנה לאחר שכבר נתחללה התרומה ע"י אכילתה כדאי' בכריתות (דף ז') כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו מתעגל בו וא"כ דברי החת"ס צ"ע:

סימן יד

ענין קרבן בטומאה.

ביומא מ"ו ע"א) אמר רב הונא תמיד תחילתו דוחה סופו אינו דוחה, מאי אינו דוחה רב חסדא אמר דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה, ופירש"י ז"ל אינו דוחה את הטומאה הקטר חלבים ואימורין אלא זריקת דמו בלבד יעו"ש והסכימו לזה בתוס', והיינו כיון דעיקר הכפרה תלוי בזריקה והקטרת אימורין אינה מעכבת לכן בקב"צ הבא בטומאה די לנו בזריקה לבד רק להכשיר את עיקר כפרת הקרבן, אבל האימורין שהכפרה אינו תלוי בהן לכן אסור להקריבן בטומאה, ולכאורה היה נראה דזה אינו אלא למ"ד טומאה דחויה בצבור ולדידיה אע"פ דנדחית הטומאה מ"מ אכתי איסורא איכא וכדמוכח לה מהא דפסחים (דף פ"ד ע"ב) דפסח הבא בטומאה למ"ד בו בכשר ולא בפסול אין בו משום שבירת עצם אי אמרינן טומאה דחויה בצבור עי"ש ברש"י, ועפי"ז מיושב לי הא דאיתא בספרא פ' אחרי (סי' ס"ד) ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה יקטיר אף בשבת יקטיר אף בטומאה, והיינו דאימורי פר ושעיר יקטיר על מזבח החיצון, ולגופיה לא צריך שכבר למד לה בספרא ויקרא ממ"ש ואת חלב פר החטאת ירים שבא ללמד על פר ושעיר של יוה"כ ושנה פה ללמד שיקטיר בכל אופן אף בשבת ובטומאה וכמ"ש שם המלבי"ם ז"ל, ולשי' רש"י ותוס' קשה טובא דהלא מפורש כאן דגם הקטר האימורים מותר בטומאה בקב"צ הבא בטומאה וצ"ע לכאורה. אבל לפי"ז א"ש דהא דאמרינן דהאימורין אסור להקריב בטומאה הוא רק למ"ד טומאה דחויה בצבור, דאע"פ דנדחית הטומאה מ"מ אכתי איסורא איכא ואסור להקריב בטומאה ורק עיקר הקרבת הקרבן הותר והיינו הזריקה, משא"כ למ"ד טומאה הותרה בצבור א"כ הוא היתר גמור וכיון דהותר לגמרי אין כאן שום איסור ולכן גם הקטרת האימורין מותר בטומאה, והכא דסתם ספרא הוא ר' יהודה והוא ס"ל דטומאה הותרה בצבור וכדאיתא ביומא (ו' ע"ב) יעו"ש, ולכן לדידי' שפיר מותר להקריב גם האימורין בטומאה:

והתוס"י ביומא שם כתבו וז"ל ואין להקשות אם אין הקרבתו דוחה טומאה איך יזרוק הדם לר' יהושע דאמר אם אין בשר אין דם דמצינו למימר דנטמא חלב קודם זריקה אז דוחה טומאה אפי' הקרבתו אבל נטמא אחר זריקה שנגמרו עבודת הדם אז לא ידחה טומאה עי"ש, ולפי"ז לכאורה איכא למימר דהא דתני בספרא דיקטיר החלב אפי' בטומאה היינו קודם זריקה דאם אין בשר אין דם, אבל באמת אי אפשר לומר כן, שהרי בספרא פ' ויקרא (אות מ"ב) איתא דם אע"פ שאין בשר וכן איתא שם גבי מנחה (אות ק"ח) והקטיר הקומץ אע"פ שאין שירים וסתם ספרא הוא ר' יהודה וכמ"ש שם המלבי"ם

ז"ל שר' יהודה שנה משנתו כר' אליעזר וכדאיתא במנחות (י"ח ע"א) ועי' במ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"ב) בזה ודוק:

ואמנם כיון דהספרא ס"ל דדם אעפ"י שאין בשר, לפי"ז גם אי נימא דטומאה הותרה בצבור למה יקטיר בטומאה, שהרי בסוגיא דיומא (ו') מבואר בפלוגתא אם טומאה הותרה או דחויה בצבור, דכל היכא דאיכא טמאין וטהורין בההיא בית אב כו"ע לא פליגי דטהורין עבדי טמאין לא עבדי יעו"ש, וכיון דטומאה הותרה בצבור למה באמת הטהורין דוקא יעשו יותר מהטמאין כיון דטומאה היתר גמור הוא, ומוכח מזה דקרבן צבור הבא בטומאה אסור להקטיר האימורין בטומאה ואפי' למ"ד טומאה הותרה בצבור ולהכי דוקא טהורין עבדי בכדי לקיים מצות הקטרה והיינו דאעפ"י שהוא קרבן הבא בטומאה, אמנם אם בעצם לא נטמא הקרבן יש בזה מצות הקטרה לכו"ע, ולפי"ז עכ"פ מוכח דאפי' למ"ד טומאה הותרה בצבור אסור להקטיר האימורין בטומאה, ולפי"ז קשה מהא דספרא דמפורש שם דיקטיר אפי' בטומאה, ובאמת גם מהסוגיא דפסחים מוכח דאפי' למ"ד הותרה או למ"ד ציץ מרצה על העולין היינו להכשיר זריקת הדם דלא נחשב כאין בשר דאין דם, אבל להקטיר האימורין בטומאה לא שמענו אפי' למ"ד הותרה עי"ש היטב בסוגיא (ע"ז ע"ב) וקשה לכאורה מד' התו"כ:

ועי' בזבחים (ק"ד ע"ב) בהא דאיתא שם לא פסול טומאה ופסול יציאה, וכתב רע"א ז"ל בגליון הש"ס וז"ל הא דנקט פסול יציאה דלמ"ד טומאה הותרה בצבור ל"ש טומאה עי"ש, ומשמע מדבריו דלמ"ד טומאה הותרה בצבור מותר להקטיר בודאי האימורין בטומאה ומד' התו"כ ראי' לדבריו אמנם מסוגית הש"ס דילן לא משמע הכי וכמ"ש, ובתוס' מעילה (ח' ע"א) ד"ה פרים הנשרפים כו' ובד"ה הוכשרו ליפסל בטבול יום תמהו למאי הלכתא הוכשרו ליפסל בטבול יום דאי לאכילה הלא פרים הנשרפים אין בהם אכילה לכהנים ואי ליפסל להקריב אימוריהן קאמר מכל מקום גבי פר ושעיר של יוהכ"פ ליכא למימר הכי שהרי משל צבור הם ובאים בטומאה כו' יעו"ש ומוכח להדיא מד' התוס' דקרבן צבור מותר להקריב אימוריהן בטומאה, ועי' בירושלמי יומא (פ"ו ה"ו) ר' לעזר שאל פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים מהו שיטמאו בגדים בלא הכשר ובלא טומאה מפני שסופן לטמא טומאה חמורה התיב שמואל קפודקייא מעתה יטמאו את אימוריהן אלא כשפירשו ואפילו תימר לא פירשו כהדא אין מי חטאת מטמאין דבר לחזור ולטמאות ממנו יעו"ש והובא בתוס' זבחים (ק"ה ע"א) ד"ה מחוסר כו', וצ"ע מאי קושיא דיטמאו את האימורין אין הכי נמי דמיטמו ומ"מ קריבין כמצותן כדאי' בספרא שהבאתי לעיל, ועי"ש בירושלמי דאיתא שם פרים הנשרפים ושעירים שנטמאו מהו

שישרפו כמצותן מה צריכה לי' שנטמאו לפני זריקה אבל נטמאו אחר זריקה קורא אני עליו במועדו אף בשבת במועדו אף בטומאה יעו"ש שהגי' מהופכת, וי"ל דהתם מקשה דקודם זריקה יטמאו האימורים מחמת הבשר כשעודן בתוכו משום דתיכף כשנשחטה יטמאו האימורים ושוב אי אפשר גם לזרוק הדם שהרי אין כאן בשר ואימורים ואם אין בשר אין דם, ומצאתי אח"ז שכתב כן בספר הר המריה ויעו"ש עוד מה שכתב בזה:

ועי' בירושלמי שם ר' שמיי בעי אבדו האימורים מהו לזרוק הדם על הבשר ולא שמיע דא"ר לעזר שלא חישב לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח יעו"ש, הרי דסובר הירושלמי דאם אבדו האימורים לפני זריקה לא יזרוק הדם ולהכי נימא דנטמאו האימורים לפני זריקה הרי הוא כמו שאבדו ולא יזרוק הדם, ואכן התוס"י ביומא כתבו להיפך דאם נטמאו קודם זריקה שפיר יכול לזרוק הדם מחמת דזריקה הותרה וצ"ע עוד בזה, והרמב"ם ז"ל בה' ביאת מקדש (פ"ד הי"א) כתב וז"ל וכל קרבן מהן שקרב בטומאה אינו נאכל אלא מקטירין ממנו דברים הראוים להקטרה והשאר הראוי לאכילה נשרף כשארי קדשים שנטמאו עכ"ד, והרי דעת הרמב"ם דמקטירין האימורין ואע"פ שפסק דטומאה דחויה בצבור ומסוגיא דפסחים לא משמע הכי וכאשר כתבנו לעיל ואפשר דהרמב"ם ז"ל סמך ע"ד הספרא וסובר דלכ"ע הוא ודוק:

ודע דמדברי הירושלמי דקאמר דאם נאבדו האימורים אין זורק הדם על הבשר משום דאין בו אכילת אדם ולא אכילת מזבח, ומשמע להדי' דהבשר הנשרף בבית הדשן אין בו דין הקטרה והקרבה כי אם דין שריפה לבד, ועי' בירושלמי סוטה (פ"ג) והובא שם בד' התוס' (כ"ג ע"א) ד"ה הקומץ קרב לעצמו כו' ומחשב להן א"ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח יעו"ש, והיינו דאין בו דין הקטרה כ"א דין שריפה ואין בו דין פגול ולהכי כשנאבדו האימורים בפרים הנשרפים אינו זורק הדם על הבשר, ולפי"ז צע"ג בד' התוס' זבחים (מ"ה ע"ב) ד"ה אבל העצים והלבונה והקטרת אין בהם משום טומאה כו' והקשו מאי איריא משום דאין נאכלין תיפוק ליה דאין איסור טומאה חל עליהם דהא יש בהם מעילה ור' שמעון הוא דאמר בכריתות (כ"ג) אין פגול בעולין ואין נותר בעולין לפי שאין איסור חל על איסור ועוד חטאות הפנימיות אמאי צריך למעוטינהו מפגול לר' שמעון ואמאי חייבין עליהם משום נותר וטמא והא אית בהו מעילה ואין איסור חל על איסור ומיהו בזה י"ל דמשכחת לה לאחר שניתך הבשר ועדיין ראוי לאכילה דתנן במעילה דמועלין בהן עד שיתוך הבשר ומ"מ קשה מפגול שהרי פקע פגולו מכי משלה בו האור כו' עכ"ד התוס', והוא תימה איך שייך בבשר פרים הנשרפים שנשרפים בבית הדשן לומר דפקע פגולו ממנו כיון

דאין נשרפים ע"ג המזבח אלא בבית הדשן מחוץ לעיר, ודין דפקע ממנו פגולו הלא רק במזבח נאמר, וכמו דאין יכול לזרוק הדם על הבשר מטעם דזה לא נקרא הקטרה ע"ג המזבח כמ"כ לא שייך בזה דפקע פגולו ממנו וצ"ע בזה:

וכבוד יד"נ הגאון הגדול ר' ארי' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר כתב לי ליישב הקו' וז"ל הקו' בתוס' זבחים (מ"ה ע"ב) היא קושיא אלימתא ומפני גודל הקושיא נראה לומר דהתוס' אזלי בשיטת הרמב"ם דסובר דבפרים הנשרפים אף שחשב באימורין לא נתפגל הבשר כמו שמבואר בה' פסוה"מ (פי"ח ה"ח) שחשב בשר חטאות הנשרפות בכלל אין להם מתירין שהזריקה אינה מתרת האכילה של בשר החטאות, וע"כ עיקר הפגול הוא באימורין וקו' התוס' על האימורין שחייב משום מעילה ואיך חל איסור פגול וע"ז תירצו שניתך הבשר, ואף שבאמת המעילה באימורין עד שתצא לבית הדשן, נראה לי לומר דבר חדש דהמעילה הקודמת פקעה כשניתך הבשר דנתקיים המצוה, רק כשניתך הבשר חל עלי' דין תרומת הדשן ומועל כ"ז שלא נתרמה הדשן ויש להאריך בזה, וא"כ חל הפגול כשניתך הבשר דאז פקע המעילה הקודמת, ורק עתה חל דין מעילה חדשה משום תרומת הדשן והוי בת אחת, לכך שפיר הקשו התוס' הא כשמשלה האור פקע איסור פגול, ומשום דלא ברירא להו כ"כ להתוס' ההלכה דאפשר דהלכה כר"א דהבשר ג"כ פגול הוי אם חשב באימורים ולהכי בעי שפיר ר"ש קרא למעוטינהו מפגול ולכך הקשו ק"ק ועיקר הקו' מעצים ונכון בענ"ד:

עוד יש לעיין כי יכול היות כי איסור פגול הוי כ"ז שהיא קדשים, אבל כאשר פקע ממנה שם קדשים לא הוי פגול עי' תוס' ב"ק (ע"ו ע"א) ד"ה שחיטה שאינה ראויה שכתבו דבשלמא פסול שהוא בשריפה כגון פגול אין לו פדיון כו' וכ"ז כתבתי לכאורה ולפום רהיטא עכ"ד הגאון הנ"ל. ומצאתי בהגהות אור גדול במשניות שעמד בד' התוס' ותי' הוא מעין תי' הג' מווילקומיר יעו"ש עוד:

ועיקר קו' התוס' היה נראה לענ"ד ליישב דהנפ"מ הוא אם אכל כזית ואין בו שוה פרוטה דבפחות משו"פ אין בו מעילה, והו"א דחל איסור פגול ואע"פ דגם פחות משו"פ בהקדש מחויב להשיב וצירף המעילה לזמן מרובה חייב והוא איסור דאורייתא וכמ"ש הרשב"א גיטין (י"ב), ועי' בכ"מ ה' מעילה (פ"ב הט"ז) בשם מהר"י קורקס ובמל"מ שם, מ"מ חל ע"ז איסור פגול דכל איסורא בפחות משו"פ הוא מטעם חצי שיעור והתוס' שבועות (כ"ג) כתבו דאיסור חל על ח"ש יעו"ש, ואפי' לר"ש דס"ל כל שהוא למכות מ"מ במעילה מודה דבעינן פרוטה ועי' במ"ש במקור ברוך ח"א (סי' י"ז) דלענין פגול מודה ר"ש דבעינן שיעורא דכזית דוקא וה"נ במעילה, וכעין זה ראיתי אח"ז בערוך לנר יבמות (ל"ג) בהא

דאיתא שם אלא מליקה בב"א הוא דמשכחת לה, וכתבו התוס' דנבלה נמי לא חל עד אחר זריקה דלא חייל נבלה אאיסור מעילה כו' והקשה בע"ל הא מצי להיות כולל כגון שאכל כזית מליקה שאינה שו"פ דמעילה ליכא עד דאיכא שוה פרוטה, והתוס' בשבועות (כ"ג) כתבו דאיסור חל אחצי שיעור ובזה נבלה קדים וזרות הוי כולל שחל אח"כ, ועי' בס' נהור שרגא ביבמות שם מה שהשיב ע"ד העל"נ יעו"ש:

ועי' בהגהות הרש"ש במעילה (ט' ע"א) במשנה פרים הנשרפים כו' ומועלין בהן בבית הדשן עד שיתוך הבשר והקשה אמאי לא קתני דבאימוריהן מועלין עד שיצאו לביה"ד ורצה לחדש דמצות הרמת הדשן לא כתיבי אלא גבי עולה לא ילפינן מינה אלא הנעשין על מזבח החיצון דומיא דידה יעו"ש, והוא תימה לענ"ד, עי' ברמב"ם ה' מעילה (פ"ב ה"ב, ג. ד.) וז"ל שם כל קדשי קדשים מועלין בהן משהוקדשו עד שיזרק הדם, נזרק הדם מועלין בהן בדבר שכולו לאשים עד שישרף ויצא לבית הדשן כו', כיצד העולה כו' וכן פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים מועלין בהן משעת הקדשן עד שישרפו ותגמר שריפתן בבית הדשן ויתוך הבשר, אבל קודם שיתוך מועלין בו והוא בבית הדשן עכ"ד, הרי דכתב דכל הקדשים [באין יוצא מן הכלל] מועלין בדבר שכולו לאשים עד שישרף ויצא לבית הדשן, ואח"ז מסיק וכן פרים הנשרפים כו' כלומר דפרים הנשרפים ג"כ בכלל כל הקדשים, והא דקתני אח"ז עד שישרפו ותגמר שריפתן בבית הדשן ויתוך הבשר, ולא נקט גם אימורים, היינו דאימורים פשיטא דמועלין בהן עד שיצא לבית הדשן שהרי זה נכלל בכלל כל הקדשים שזכר לעיל דכיון שכולו לאשים הרי הם בכלל כל הקדשים, ורק הבשר דנשרף בבית הדשן, סד"א דאין בהם מעילה ע"ז קמ"ל דגם בבשר הנשרף בביה"ד מועלין עד שתגמר שריפתן, ואולי זהו כוונת הרמב"ם במה שחזר אח"ז אבל קודם שיתוך מועלין בו והוא בבית הדשן, דלכאורה הוא תימה שהרי כבר אמר מקודם דפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים מועלין בהן משעת הקדשן עד שישרפו ותגמר שריפתן בבית הדשן ויתוך הבשר והוא משנה ברורה מאד, ומה זה שכתב עוד אבל קודם שיתוך מועלין בו והוא בבית הדשן, ומאי אבל דקאמר הלא היינו הך דקתני מעיקרא ועוד תרתי למה, ולפי"ז אתי להורות דכל חדושא אתי לאשמועינן רק בבשר דנשרף בבית הדשן דמ"מ מועלין אע"פ שאין זה לאשים ורק שרפה בעלמא אבל האימורים שעולה לאשים פשיטא דאיכא מעילה עד שיצא לביה"ד ודוק:

ב

בחינוך (מ' ק') כתב דהלאו דולא יזח החשן מעל האפוד דוקא בשעת עבודה חייב, ותמה במנ"ח מהא דמכות (כ"ב ע"א) דיש חורש תלם א' כו' יו"ט וכהן ונזיר בבה"ק מתקיף

לה אביי ולחשוב נמי מזיח חושן מעל האפוד כו' ושם הוא חורש בבה"ק ואינו בשעת עבודה ופשוט לי' לאביי דחייב עי"ש, וראיתי בס' חמדת ישראל מהגאון ר' מאיר דן פלאצקי ז"ל מאסטרוב כתב וז"ל ולפענ"ד ל"ק דבכה"ג שלובש בגדי כהונה תמיד הוי בשעת עבודה כיון דמכפר על טומאה שאירע במקדש דהציץ מרצה וזה רק כשלובש כל הבגדי כהונה כהלכתן א"כ אם הוא רק זמן עבודה אע"פ שאין עובד עבודה מקרי שעת עבודה, ודוקא כשאינו שעת עבודה כלל כגון בלילה ולאחר הקטרת אימורין דשוב ל"צ ציץ לרצוי' קרוי שלא בשעת עבודה ואז אין הכי נמי דאינו חייב אם מזיז החשן מעל האפוד עכ"ד. ולפענ"ד לא דק בזה במח"כ דנראה פשוט וברור דכל דהכה"ג אינו ראוי לעבוד ודאי דאין הציץ מרצה כיון דאינו ראוי לעבוד הרי הוא כמו זר וכל דאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והו"ל זר ואיך יתכן דהציץ ירצה אז וכאן הלא מיירי בבה"ק והוא טמא. ומצאתי באור שמח סברא זו בה' תפילין (פ"ב הי"ז) שכתב לפרש דברי הגמ' ביומא דאמרו תמיד על מצחו מי משכחת לה מי לא בעי למיעל לבית הכסא מי לא בעי מינם פורתא כו' והכוונה הוא דכתיב והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ד' שהוא מרצה תמיד כשהוא על מצחו וע"ז פריך דכי עייל בבית הכסא איך יתכן לאמר דאז הציץ מרצה הלא קיי"ל בריש פרק אמר להם הממונה כל המיסך רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קדוש ידים ורגלים משום היסח הדעת מעבודה ואפילו יציאה בעי בפ"ב דזבחים אם מועיל לקדוש יו"ר ועי' (בפ"ה) מהלכות ביאת מקדש דאם לא קדש ידיו ורגליו כשהטיל מים או הסך רגליו עבודתו פסולה משום דהוי כעבד בלא קדוש יו"ר, ואמרו דבלא קדוש ידים ורגלים עבודתו פסולה דילפינן חוקה חוקה ממחוסר בגדים דכמו התם בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, כן בלא קדוש ידים ורגלים אין כהונתם עליהם וכיון דכי עייל לבית הכסא בעי קדוש ידים ורגלים הוי כאין כהונתם עליהם וכמחוסר בגדים, האם יתכן דאז יהא הציץ מרצה כיון שמונח על מצח זר ואין כהונתו עליו עכ"ד, ות"ל כי כוונתי לדעתו הגדולה, וא"כ ה"ה הכא כשהוא בבה"ק והוא טמא וצריך טבילה ואח"ז קדוש ידים ורגלים וטמא הלא מחלל עבודה הוא, לפי"ז הרי הוא כזר עתה והציץ כשהוא על מצח זר ודאי דאינו מרצה לפי"ז הוי שלא בשעת עבודה ומ"מ עובר בלאו דלא יזח החשן מעל האפוד וש"מ דאפי' שלא בשעת עבודה עובר וז"ב ונכון, ועי' בטור"א חגיגה (דף י"ז) ובהגהות הגאון ר' ברוך פריינקל ז"ל, וקו' המנ"ח קדמו בס' מעין החכמה וד' החינוך צע"ג, ועי' בסמ"ג שכתב ג"כ כד' החינוך ודוק:

ג

יבמות (דף ל"ג ע"א) והכא מאי איסור בת אחת איכא כו' בעל מום נמי כגון כו' אי נמי שחתך אצבעו בסכין טמאה. והקשה המהרש"ל אמאי לא מוקי שנטמא ואח"כ חתך אצבעו דהא טומאה הותרה וא"כ אתו בבת אחת כו'. והמהרש"א כתב דכיון דנטמא קודם שנעשה בע"מ והי' בר עבודה בטומאתו בקב"ל לא חל עליו איסור טומאה משנעשה בע"מ כו' עי"ש, וסברת מהרש"ל דאפי' למ"ד טומאה הותרה בצבור אין הכוונה דהותרה לגמרי אלא דחויה היא ומש"ה לא שרי לכתחלה אא"כ נטמאו כל הכהנים אבל אם נשאר חד כהן טהור אסור ואף שאינו פוגם העבודה ולא מיפסל מ"מ מאחר שלכתחלה אסור משום טומאה תו לא חל איסור בעל מום, והמהרש"א סובר דלמ"ד הותרה, לגמרי הותרה ואין כאן שום איסור כלל אלא היתר גמור הוא עי"ש היטב ותראה שכן הוא כוונת המהרש"ל, וצריך להבין דעתו, דא"כ מאי נפ"מ בין מ"ד טומאה הותרה למ"ד טומאה דחויה. ונראה לי דדעת מהרש"ל ברורה ועיקר היא, והוא בשום אל לב בהא דנחלקו בש"ס אי טומאה הותרה או דחויה ובאיזה סברא פליגי וזה לי כמה וכמה שנים עוד בימי עלומי שמעתי מפה קדוש הגאון מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל מפאניוועז שאמר לבאר סברת טעמם, דנחלקו בעצם דין טומאה אם טומאה הוא רק איסור ככל האיסורים שאסור להקריב בטומאה, או מלבד דטומאה הוא איסור יש בו מלבעדי האיסור, גם פסול דלהקריב בטומאה הוא פסול שפוסל את הדבר ופסול להקריבו למזבח, ומ"ד טומאה דחויה בצבור סובר דטומאה הוא רק איסור ולהכי בצבור שריא רחמנא אותו האיסור, אבל למ"ד דטומאה הותרה בצבור ס"ל דטומאה הוא פסול בעצם הדבר וכל שהדבר נפסל לא שייך בי' דחויה ואפי' נדחה האיסור לא מהני בזה דמ"מ פסול הוא וכמ"ש התוס' במנחות (דף מ"ט ע"ב) בד"ה תלמוד לומר וערך עליה העולה כו' באה"ד וז"ל וכן משמע פ' תמיד נשחט (פסחים דף נ"ט ע"ב) דעשה דפסח ועשה דאכילת קדשים דחי לעשה דהשלמה דדרשינן עליה השלם כל הקרבנות כולם ואי הוה מיפסל לא שייך ביה דחייה כו' עכ"ד, ולזה ס"ל דע"כ אנו צריכים לומר דהתורה התירה אותו הפסול בצבור עכ"ד הגאון ז"ל, ולפי"ז גם למ"ד הותרה בצבור אין הכוונה דקיל האיסור אדרבה לדידי' האיסור יותר חמור ורק כיון דחזינן דמ"מ התירה תורה טומאה בצבור ע"כ צריכין אנו לומר שזה היתר, אבל גם לדידי' נשאר הפסול, ורק לעבודה התירה תורה וכיון שהותר א"צ גם לרצוי ציץ, וכ"ז רק בעידן עבודה, אבל כשהוא בעל מום ואסור לעבוד פשיטא דחל עליו איסור טומאה דאדרבה לדידי' הוא פסול, וכל שהוא פסול הותר רק לצורך עבודה אבל לא לעבודה אין סברא כלל לומר דהותר לגמרי דהא מ"מ פסול הוא. ולזה

שפיר כתב המהרש"ל דגם למ"ד הותרה בצבור אין זה היתר גמור ורק דגם לדידי' דחויה היא, פי' דגם הוא מודה בעצם הדין דרק האיסור נדחה אלא דכאן לא סגי לי' בדחייה לחוד ונדרש גם היתר להתיר הפסול אבל מ"מ היתר גמור ל"ה גם לדידי' ולזה שפיר חל בעל מום על טומאה ודוק היטב:

ודע דהא דכתבו התוס' שם ביבמות ד"ה שחתך אצבעו בסכין טמאה, שהיתה אצבעו חתוכה עד משהו אחרון דכשנגע בו הסכין נטמא ונעשה בעל מום עכ"ד, ולכאורה צ"ע דהא כיון שהיתה אצבעו חתוכה עד משהו האחרון עכ"פ בעל מום עובר הוא וכבר הארכתי בזה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"ט) ובחלק זה (בסי' י"ב) והבאתי כמה ראשונים דס"ל דבכה"ג הוי עכ"פ מום עובר והוא ד' רבינו פרץ בשיט"מ זבחים (כ"ו ע"א) בהא דאמר חותך באבר עד שמגיע לעצם שכתב דמ"מ מום עובר הוי קודם שיגיע נמי לעצם עי"ש, ומד' היראים הוכחתי ג"כ דס"ל כן וכן מוכח מד' התוס' מעילה (ח' ע"ב) ד"ה ליוצאין כו' וכן מד' ר"ת בספר הישר, והתוס' חולין (כ"ח ע"ב) יעו"ש, ואיך התוס' הכא כתבו כ"כ בפשיטות דהיתה אצבעו חתוכה עד משהו האחרון, והלא עכ"פ נעשה מקודם בעל מום עובר ובעל מום עובר ג"כ מחלל עבודה כדאיתא בבכורות ריש פרק מומין אלו, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' ביאת מקדש (פ"ו ה"ג), ועי' בחת"ס אה"ע ח"ב (סי' צ"ג) שנשאל אודת האי צורבא מרבנן דנקטע לו חצי אבר מהפרק העליון של אגודל אם מותר לצרפו לחמשה המצורפים לחליצה ויש לעיין בזה בשני דברים א' שרש ומקור הדין שיהי' בעל מום פסול לחליצה וזאת שנית אם זהו נקרא מום, והאריך שם בדין אי בעל מום פסול לחליצה, ולענין אם זה נקרא מום הביא ד' השואל שהביא מלשון הרמב"ם בה' ביאת מקדש (פ"ח הי"א) מי שחסר אצבעו ולא כתב מקצת אצבעו וכן שם בהלכה י"ג מי שחסר אצבע א' מאצבעות רגליו משמע כולו ולא מקצתו, והחת"ס הסכים עמו בהבנתו אלא שכתב ועדיין יש לומר נהי דאם חסר פרק א' מפרקי האצבע אינו מפסיד עד שיחסר אצבע כולו מ"מ חסר חצי פרק ונשאר חציו גרע טפי דהו"ל שבר בעצם מהעצמות שבגלוי דה"ל מום בפני עצמו כמבואר ס"פ דלעיל, ועוד יותר נראה דהרמב"ם אזיל בזה ע"פ דרכו בהל' טרפות דחסר היינו בתחלת ברייתו ובהא הוא דמקיל דאם נברא חסר פרק אחד מפרקי האצבעות אינו מום עד שיהי' נברא חסר אצבע, אבל בניטל אפי' פרק א' פסול בכהנים וסנהדרין ומכ"ש בניטל חצי אצבע דהוי נמי שבר בעצם כו' עכ"ד החת"ס. ולפלא שלא העיר מאומה מד' התוס', ועכ"פ גם מדבריו מוכח דאם לא ניטל כולו כשר ולא חשיב נמי מום עובר וצע"ג בזה דהלא מכל הראשונים שהבאתי כו"ע סברי דעכ"פ מום עובר הוא, ובתוס"י כנראה הרגישו בזה קצת שכתבו

וז"ל עוד י"מ דמיירי שחתך אצבעו סמוך לעצם הרבה ועתה שחתך העצם בסכין טמאה מיד אטמי ונעשה בעל מום עכ"ד, הנה הרגישו בזה ופירשו דמיירי שחתך אצבעו עד העצם ולא העצם בכלל ובזה ס"ל דל"ה מום כלל כפשטות ד' הגמ' בזבחים דאמר חותך באבר עד שמגיע לעצם ומשמע דל"ה מום כלל, ועכ"פ הוא שלא כד' הראשונים הנ"ל, ועי' בזבחים (דף ט"ו ע"א) היה מזה ונקטעה ידו של מזה ודוק:

סימן טו

הקדש ותרומה בכרי של הפקר.

גרסינן בב"מ (דף מ"ט ע"א) ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר ר, יוחנן האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו, יכול פשיטא אלא מותר לחזור בו אמר רב פפא ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת דסמכא דעתיהו, הכי נמי מסתברא דאמר ר' אבוהו אמר ר' יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר אי אמרת בשלמא לא מצי למיהדר בי' משו"ה רשאי אלא אי אמרת מצי למיהדר בי' אמאי רשאי אישתכח דקא אכיל טבלים ע"כ, וכתב הקצוה"ח (בסי' ר"ד סק"ג) וז"ל וקשה נהי שמובטח לו שבודאי יתננו לו אכתי קשה במאי קנה לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר כיון דעכשיו אינו שלו ולא זכה בו, וראיתי בשיטה מקובצת שהרגיש בזה וכתב ז"ל רשאי בן לוי לעשות כתב ר"מ אע"פ שלא קנאו בן לוי לא במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לוי' דחשוב כאלו בא לידו כדאי' בפ' כל הגט, א"נ לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מפריו על תבואה שלו הרא"ש ז"ל כו' ומ"ש עוד דלא גרע מנותן רשות לחברו שיתרום מפריו על תבואה שלו נמי קשה לי דהא מעשר אינו שלו ואין לו בו אלא טובת הנאה וא"כ היכי מצי ליתן רשות לתרום משל אחרים כו' עכ"ד הקצוה"ח יעו"ש עוד. ומרן רע"א ז"ל בחידושיו ב"מ כתב וז"ל ומה שהקשה בס' הנ"ל הא מעשר אינו לישראל ואין לו בו אלא טוה"נ ואיך יכול לקרות שם, לענ"ד הא מבואר ברמב"ם ה' תרומות (פ"ג ה"ב) דהישראל יכול להפריש תרומת מעשר וליתן המעשר ללוי אחר שהפריש ממנו תרומת מעשר, ואם כן שפיר יכול להרשות להפריש כאלו מפריש בשליחותו עכ"ד, והנה דברי רע"א זצ"ל קשים בסברא דודאי ביש לו כור מעשר יכול להרשות לאחרים להפריש מכריו עשירית מהכור לתרומת מעשר כמו דיכול בעצמו לעשות כן. אבל להרשות להפריש כל הכור לתרומת מעשר לא מצי לעשות כן דהא דילפינן בגיטין (ל"א) מונחשב לכם תרומתכם דיכול להפריש גם תרומת מעשר אינו אלא על העשירית מהמעשר שלו וליתן המעשר ללוי אחר שהפריש ממנו תרומת

מעשר, ואי יפרישנו כולו לתרומת מעשר על של אחרים אין לו תו מה ליתן ללוי, וא"כ הכא דנקט כור מעשר יש לך בידי רשאי לעשותו ת"מ על מקום אחר דמשמע דמצי לעשות כל הכור ת"מ תקשי ודאי איך מצי ליתן רשות לתרום משל אחרים וכבר עמדו בזה בס' נפש חיה למס' ב"מ יעו"ש ועוד. וכבר מפורסם השגה זו על מרן רע"א ז"ל בבי מדרשא ובאמת כתבו התוס' בכורות (נ"ח ע"ב) וכן הוא בגיטין וז"ל בד"ה כשם שתרומה גדולה כו' באה"ד נהי דעל בן לוי מצוה לעשות בעין יפה מ"מ בעה"ב אין לו לעשות עין יפה בשל אחרים ואפילו יש לו רשות אין לו לעשות להוציא עצמו מתרעומתן של כהן ולוי שלא יתרעמו עליו זה או זה כו' יעו"ש, הרי דהתוס' נסתפקו רק אי יכול לתרום בעין יפה אבל לעשות כל הכור תרומת מעשר פשיטא דאין לו שום יכולת ע"ז ואינו שלו מקרי וז"ב:

וזה לי יותר משלשים שנה שהצעתי זאת לפני מרן הגאון ר' יצחק יעקב זצ"ל מפאניווזז ואמר לי שגם הוא עמד בתימה זו ע"ד מרן רעק"א ז"ל והראה לי בנד"ז תוספתא מפורשת במסכת תרומות (פ"א) וז"ל התוספתא רשאי בעל הבית להפריש [כצ"ל] מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר, ר' יוסי אומר בעל הבית שתרם את המעשר מה שעשה עשוי יעו"ש, הרי דת"ק ס"ל דרק החלק העשירית של תרומת מעשר רשאי בעל הבית להפריש ולא יותר ור' יוסי ס"ל דיכול לעשות את כל הכרי שיש לו תרומת מעשר ועוד הראה לי דברי הירושלמי פ"ק דתרומות ר' יוחנן בשם ר' ינאי ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי והלך אותו בן לוי ועשאן תרומת מעשר על מקום אחר והלך ישראל ונתנן לבן לוי אחר אין לו עליו אלא תערומות הדא דתימא בשנתנו זה עד שלא עשאו זה כו' מכיון שאמר כור מעשר יש לך בידי נעשה שלוחו נמצא כתורם ברשות ישראל פתר לה כר' יוסי דאמר בעל הבית שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי עכ"ד הירושלמי, הרי מפורש הירושלמי כהשיטה מקובצת, והאי דאמר כר' יוסי הכוונה לדברי התוספתא שר' יוסי ס"ל דיכול בעה"ב לעשות את כל הכור תרומת מעשר, וכד' רע"א. ובעיקר קו' השטמ"ק אמר הגאון ז"ל ליישב עפי"ד הירושלמי פ"ק דתרומות דמבעיא לן שם אתם פרט לתורם את שאינו שלו מה את עביד ליה כתורם את שאינו שלו או כתורם של חבירו יעו"ש, והיינו דמספקא ליה בהא דאין יכול להפריש את שאינו שלו, אם החסרון הוא מצד שאינו שלו, או מצד שהוא של חבירו ונפ"מ אם תרם של הפקר דכאן אין החסרון מצד שהוא של חבירו אלא מצד שאינו שלו, ולפי"ז י"ל דר' יוחנן יסבור דיכול לתרום של הפקר דהחסרון הוא רק מצד שהוא של חבירו, ובשל הפקר שסוף סוף אינו של חבירו אע"פ שגם שלו אינו, מ"מ לית לן בה והכא כיון שהישראל הבטיח לו שרק לו יתן דמי

כבר כמו שהוא של הפקר ואינו של חבירו ואע"פ שגם שלו עדיין אינו מ"מ יכול לתרום עכ"ד הגאון מפאניווזע זצ"ל:

והראיתי לו אז כי דברי הירושלמי כבר הביא כן בעונג יו"ט (סי' ק"ט) ותי' דזה דמי להפקר כתב כן הרש"ש בהגהותיו בב"מ שם, אכן לענ"ד נראה דכוונה אחרת כוונו בירושלמי, דהנה יש להתבונן דהתוס' יבמות (פ"ט ע"ב) ד"ה שהפקר בי"ד הפקר כתבו וז"ל אבל מן הטמא על הטהור ליכא למימר דאפקוה מרשותיה בשעת הפרשה כיון דבתר הכי נמי שלו הוא ועליו לתקנו עכ"ד. ולכאורה דבריהם צ"ב ואיך פשוט להתוס' דאין יכול לתרום בשל הפקר הא היא בעיא בירושלמי ולא איפשיטא, ונראה דהנה מהא דרצה הירושלמי לפשוט מהא דגזבר יכול לתרום בשל הקדש, מוכח דאיבעיא של הירושלמי הוא רק בתורם משל הפקר על של הפקר, אבל בתורם משל הפקר על שלו ודאי לא מהני דבכגון זאת בהקדש פשיטא דלא מהני אם יתרום משל הקדש על שלו אף אם נעבדיניה כתורם את של חבירו דמה לי הקדש מה לי חבירו סוף סוף הם של אחר ואיך יכול לתרום משל אחר על שלו:

אך ספיקו של הירושלמי הוא בתורם את של חבירו על של חבירו לטובת חבירו דממעטינן מאתם פרט לתורם את שאינו שלו ומבעיא ליה מה את עביד ליה כתורם את שאינו שלו או כתורם של חבירו, הכוונה בזה דמספקא ליה, הא דלא מצי לתרום את של חבירו הוא מטעם דאין לו כח בעצם לתרום דבר שאינו שלו כמו דלא יכול להקדיש דבר שאינו שלו, או דבעצם יש לו הכח לתרום גם שאינו שלו דלא דמי להקדש כיון דגם בהיותו טבל פתיכא בי' תרומה רק הוא מברר התרומה מהחולין, והא דאינו יכול לתרום את של חבירו, הוא מטעם שהוא של חבירו היינו כיון שהוא מצוה של חבירו ניחא לחבירו למעבדיה כמו דמבעיא לן בנדרים (ל"ו) גם בתורם משלו על של חבירו, ואף דפשיטא לן שם דאין צריך דעתו הוא מטעם דהזכות שמזכהו דתורם משלו עדיף לחבירו מהניחותא דמצוה, אבל בתורם משל חבירו על של חבירו שאין לחבירו שום זכות בהרמתו לא מהני מטעם נחותא דמצוה דיליה:

והנפקא מינה יהיה בתורם של הפקר, אי נימא דאין לו כח בעצם לתרום שאינו שלו, אין תרומתו תרומה, אבל אי נימא דהחסרון הוא רק שהוא של חבירו וניחא ליה למעבד המצוה א"כ בהפקר לא שייך זה ותרומתו תרומה, ורצה הירושלמי לפשוט מהא דגזבר תורם של הקדש, אלמא דבעצם יש לו כח לתרום שאינו שלו, רק מטעם דניחא לחבירו המצוה ובהקדש לא שייך זאת, ולפי"ז ספיקא של הירושלמי הוא רק בתורם את של

הפקר על של הפקר, אבל בתורם משל הפקר על שלו פשיטא דאין לו כח בעצם, כמו בתורם משל חבירו על שלו שאין לו כח בעצם:

א"כ הכא בתורם מן הטמא על הטהור אם יפקירו החכמים את הטמא יהא כתורם משל הפקר על שלו דפשיטא דלא מהני גם לפי איבעית הירושלמי וזה ברור ונכון, [אחר זמן רב כתב לי ממש כדברים האלו בבאור דברי הירושלמי הגאון הגדול ר' שמואל אביגדור פיבלזון זצ"ל הגאבד"ק פלונגיאן וכוונתי לדעתו הגדולה], לפי"ז הכא דהבן לוי עושה את כל הכור תרומת מעשר על מקום אחר, הוי משל הפקר על שלו דבזה ל"מ אפי' לפי ספיקת הירושלמי ודוק.

ועפי"ז מיושב לי ג"כ הנה התוס' ב"ק (ע' ע"א) חקרו אם פקדון מקרי דבר שברשותו ורבינו הגר"א זצ"ל בחו"מ (סי' רי"א) הביא ראי' מד' הגמ' ב"מ (ל"ח ע"א) דקאמר דלהכי לא ימכור הנפקד את הפקדון אפי' הם אבודים מפני שהבעלים יסמכו עליו שהוא בעין ויעשנה תרומה ומעשר על מקום אחר, ומוכח דפקדון מקרי ברשותו כיון דיכול לעשותו תרומה ומעשר עי"ש, ולכאורה אין ראי' מכאן דהרי אפי' אי נימא דפקדון לא מקרי ברשותו אבל עכ"פ שלו הוא רק שאינו ברשותו ולא גרע משל הפקר דיכול לתרום לפי צד האיבעיא בירושלמי, אבל לפמ"ש א"ש דמשל הפקר על שלו אי אפשר לו לתרום גם לפי דברי הירושלמי ושפיר הוכיח הגר"א זצ"ל מכאן דפקדון מקרי דבר שברשותו, ועי"ש בתוס' ב"מ (מ"ט ע"א) בהא דאיתא שם שחזר והפקידו אצלו שכתבו הומ"ל א"כ מאי קמ"ל, ולפי"ז הלא קמ"ל דפקדון מקרי ברשותו ולפמ"ש יש להאריך בזה:

והא דאיתא בירושלמי בכורים (פ"א) האנס והגנב והגזלן בזמן שהבעלים מרדפין אחריהם אין תרומתן תרומה כו' ר' יוסי בשם ר' יוחנן לא זה תורם ולא זה תורם, והיינו דהבעלים אין יכולים לתרום כיון דאינו ברשותם, ולכאורה אם יכולים לתרום של הפקר ואמאי אין יכולים לתרום דבר שאינו ברשותו, שא"ה דכבר בארו דגנב וגזלן יש להם קנינים על החפץ, ואח"ז מצאתי ראיתי בס' נועם ירושלמי שהקשה זה וכתב לחלק דשאני הפקר דיכול לזכות, משא"כ באינו ברשותו יעו"ש, ולפי"ז א"ש גם בזה דתורם מן הטמא דהתם אם יפקרו בי"ד את התבואה, והוא אין יכול לזכות בהן שפיר אין יכול לתרום:

והנה בקדושין (דף כ"ו ע"ב) שהובא שם המשנה דמעשר שני מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה, ופירש"י ושכח ולא נתן רשות לתרום, והתוס' בארו יותר שהיה ממהר לתרום בעודו בספינה שהיה ירא שמא יאכלו בני אדם ממנו ויסמכו עליו וסבורים שתרם דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, והקשו על פירש"י איך יצא מביתו עד שלא תקנו ושלא הודיעם שאינו מתוקן והא אמרינן חזקה על חבר שאינו

מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן יעו"ש, וכתב הפנ"י וז"ל ולענ"ד כבר נזהר רש"י ל"ל מזה שדקדק בלשונו הצח וכתב ושכח ולא נתן רשות לתרום ולא כתב שכח ולא תרם, והנראה מזה שהתבואה היה עדיין במחובר כשהלך ר"ג דא"א לתרום אלא שהיה לו ליתן רשות לתרום לכשיתלש דאף לפמ"ש התוס' בנזיר (י"ב ע"א) שנסתפקו אם אדם יכול ליתן רשות לשלוחו קודם שהגיע זמנו להפריש חלה, מ"מ נראה דבכה"ג אם אמר לכשיתלש דמהני עי' לקמן (דף ס"ב) אלא ששכח ר"ג ליתן רשות וא"כ תו לא קשה מהא דחבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כו' עכ"ד הפנ"י. ולענ"ד אין זה נכון שהרי ידוע שי' רש"י בגיטין (מ"ז) דחיוב הפרשת תרומה אינו מצוה דרמיא אקרקפתא דגברא כמו בכורים וכדומה, ורק דכל חיובו הוא אם בא לאכול אז מצוה עליו לתרום ודמיא למצות שחיטה. לפי"ז הא דר"ג רצה לתרום ע"כ אינו מצד שרצה לקיים המצוה, אלא דחשש לפי שי' הפנ"י] שלא יהא להם מה לאכול שהרי אי אפשר להם לאכול טרם שיתרומו והרי אין יכולים לתרום בלי רשות הבעלים, והוא תימה שהרי בני ביתו של ר"ג יש להם רשות לאכול מתבואתו שהרי ר"ג מחויב הי' במזונות אשתו ובניו וגם במזונות עבדיו הי' מחויב ועכ"פ הלא החשש הי' שיהא להם מה לאכול ומסתמא היו מותרים לאכול מבלי שיהא שום חשש גזל וכיון דיש להם זכות לאכול ממילא לכאורה לא גרע מהפקר דיכול לתרום שהרי כבר לא מקרי [מה שאוכל] של חבירו ואפי' אי נימא דאין לו קנין בזה להיות נקרא שלו, אבל עכ"פ של חבירו נמי לא מקרי ולא גרע משל הפקר דיכול לתרום לפי אותו הצד בירושלמי, ויותר יש לתמוה בזה שהרי שנינו בתוספתא דתרומות בפרק קמא הבן והשכיר והעבד והאשה תורמין על מה שהן אוכלין אבל לא יתרומו על הכל שאין אדם תורם דבר שאינו שלו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פ"ד הי"ב) יעו"ש, ועבד דקתני ע"כ הוא עבד כנעני כמ"ש הראב"ד ז"ל הביאו הר"ן בסוף כתובות דסתם עבדים שבש"ס הוא עבד כנעני, לפי"ז בני ביתו של ר"ג היו יכולים לתרום על מה שהם אוכלים והרי לפי שיטת הפנ"י הם ידעו שר"ג לא תרם שהרי כשהלך הי' עדיין התבואה במחובר ועל מה שהם אוכלין שפיר היו יכולים לתרום, ואטו בית ר"ג סחרו ומכרו תבואה לאחרים ?

וראיתי בשו"ת עמודי אור (סי' ל') שנשא ונתן בנדון שכזה היכא שיש לו זכות לאכול של חבירו אם יכול גם לתרום ממה שאוכל והאריך הרבה בזה והעלה דיכול להפריש תרומה ומעשר ואח"ז הביא שבס' עמק יהושע (סי' ט"ז) האריך ג"כ בזה והעלה דאין יכול לתרום על מה שאוכל והוא השיג עליו יעו"ש באריכות ותמהני על הגאונים אלו ז"ל שהרי מפורש בתוספתא דגם השכיר ועבד כנעני שפיר יכולים לתרום ומאשה אין

ראי' עי' תוס' נזיר (כ"ד ע"ב) ד"ה שקמצה מעיסתה כו' ודוק] ומוכח דכל היכא דיש לו זכות לאכול שפיר יכול לתרום ג"כ ודוק:

ובגיטין (דף כ"ג ע"ב) אמר רב אסי אמר ר' יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין מתקיף לה ר' אלעזר טעמא במילתא דליתיה הא במילתא דאיתיה כשר, ופירש"י וז"ל בד"ה הא במילתא דאיתיה כגון תרומה שאסור לעבד לאכול טבל ואם יש לו טבל שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו מפריש תרומה הימנו ותרומתו תרומה כו' יעו"ש. וקשה לי למה נקט רש"י ז"ל שאם יש לו טבל שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו, הלא בפשוטו, הא מפורש בתוספתא דגם עבד תורם על מה שהוא אוכל ואין זה תורם שלא ברשות כיון שיש לו רשות לאכול רשאי גם לתרום. וי"ל דרש"י יסבור דעבד דקתני בתוספתא הכוונה הוא עבד עברי, אבל עבד כנעני כיון דאמרינן בי' מה שקנה עבד קנה רבו באמת אין לו רשות לתרום גם על מה שהוא אוכל, ורש"י לשיטתו שם בכתובות דאע"ג דקתני עבד סתמא הכוונה הוא על עבד עברי יעו"ש, [ועי' מהרי"ט אלגזי פ"ד מה' בכורות דלא זכר זאת] ולפי"ז יש להצדיק גם דברי הפנ"י די"ל דעבד כנעני א"י לתרום על מה שהוא אוכל ולכן מהר ר"ג לתרום [ואולי זהו כוונת רש"י ז"ל כפי מה שהעתיקו התוס' וז"ל שהיה ירא שמא יאכלו בני אדם ממנו יעו"ש ולא כתבו שמא יאכלו בני ביתו ודוק]. ויש לדקדק עוד מ"ט לא כתב רש"י דיכול לתרום כרי של הפקר, ולמה לי' שנותן לו טבל ע"מ שאין לרבו רשות בו ומוכח דרש"י ס"ל דאין יכול לתרום כרי של הפקר ולפי"ז מיושב שפיר ד' הפנ"י מכל מה שתמהתי עליו ודוק:

ואכתי יש לדקדק בדברי רש"י דנקט שניתן לו טבל ע"מ שאין לרבו רשות בו, שהרי בב"מ (צ"ו ע"א) בהא דאיתא שם אבל עבד דלאו בר מצוה לא ופירש"י דאין דין שואל ומשאיל נוהג בו שאין לו כלום בלא רבו. והקשה בשטמ"ק דהא דינים אלו נוהגים בעבד אם נתנו לו ממון ע"מ שאין לרבו רשות בו דאפשר כן כדאיתא בפ"ק דקדושין ע"כ, והדבר פשוט דכוונת רש"י דהא לר"א אליבא דכו"ע לא מהני ע"מ שאין לרבו רשות בו, וביו"ד (סי' רס"ז סעי' כ"ב) והט"ז שם (סק"י) לא מהני בעבד אם ניתן לו מתנה גם מה שאתה נותן לפיך זולת ע"מ שתצא בהם לחירות דאז אינו רוצה שיהא דהעבד אלא דרבו רק שבשביל זה יוציאנו לחירות עי"ש, ולפי"ז לא משכחת לה בעבד דין שואל ומשאיל, והכא לר"א קיימינן ואיך כתב רש"י דניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו הא לר' אלעזר לא מהני זה ורש"י ז"ל ס"ל כן. וצריך לחלק דדוקא בדין שואל ומשאיל לית לי' כלום בלא רבו שזהו לחיובא דבעה"ב וכל מה שקנה עבד קנה רבו א"כ לית לי' מדגרמי' כלום ול"ש בי' דין

שואל ומשאיל, ומשא"כ כשניתן לו טבל שסוף סוף הלא גם רבו צריך להפריש ולית לי' פסידא בזה שפיר קנה ויכול לתרום ודוק:

ומכל מה שנתבאר יוצא לנו דרק בתרומה מסתפק הירושלמי דיהא יכול לתרום של הפקר וכאשר בארנו. אבל בהקדש אין שום סברא דיהא יכול להקדיש חפץ של הפקר, והחת"ס או"ח (סי' ק"פ) חידש דגם בהקדש יכול להקדיש חפץ של הפקר והוא תימה. ועי"ש בקצוה"ח (סי' ר"ד סק"ג) ובחדושי רע"א שכתב לפרש דהא דכתב הרא"ש בשם הרא"ם דהיה לפניו ככר של הפקר ויכול לזכות בו יכול להקדיש כיון דבידו לזכות, הכוונה רק דמהני ההקדש לאחר שיזכה ולא הוי כמקדיש דבר שלב"ל, אבל מ"מ פשיטא דקודם שזכה לא חל ההקדש יעו"ש ודוק:

[**הדברים** האלו כתובים אצלי עוד מימי עלומי, ובשנת תרפ"ט כבדני כבוד יד"נ הגאון הגדול ר' משה מרדכי עפשטיין שליט"א הגאב"ד ור"מ דישיבת כנסת ישראל אשר באה"ק בספרו הנכבד לבוש מרדכי על מס' ב"מ, ומצאתי שם (בסי' כ"ה) שהאריך שם ליישב קו' השטמ"ק והשיג שם על הקצוה"ח ויישב ד' השט"מ ממש כד' רע"א וכתבתי לו איזה הערות מדברינו הנ"ל והבאתי לו ד' התוספתא בתרומות בשם הגאון מפאניוועז זצ"ל והוא השיב לי באריכות והנני מעתיק כאן איזה דברים מדבריו מה שנוגע לבאור התוספתא בתרומות שהבאתי]:

וז"ל הגאון ר' משה מרדכי שיחי' ומה שהביא כתר"ה שם הגאון ר' יצחק יעקב זצ"ל מפאניוועז ד' התוספתא בתרומות פ"א וז"ל רשאי בעל הבית להפריש מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר, ר' יוסי אומר בעל הבית שתרם את המעשר מה שעשה עשוי עכ"ד התוספתא, ופירש הגאון הנ"ל זצ"ל דלת"ק אין לו רשות לתרום תרומת מעשר אלא אחד מעשר, ור' יוסי ס"ל דכל המעשר יכול לעשות תרומה, אכן לדידי קשה לפרש דמה דאמר ר' יוסי דבעה"ב שתרם את המעשר כוונתו דעשה את כל הכרי של הטבל למעשר תרומה דהול"ל בפירוש דעשה כל המעשר לתרומת מעשר דהרי בכל דוכתי הפירוש שתרם שהרים לא שעשה כל הפירות תרומה ומקודם בתוספתא פועל שתרם האם הפירוש שעשאו כל הפירות תרומה על מקום אחר, אלא הפירוש שתרם כשיעור, וא"כ הלא הפירוש הכא בעה"ב שתרם את המעשר, שתרם כשיעור שצריך להרים מן המעשר והמנחת בכורים פירש דלת"ק מותר לכתחלה להפריש התרומת מעשר, ולר' יוסי רק בדיעבד מותר, ובאור זה יותר מסתבר:

ולולא דמסתפינא הו"א בדברי הת"ק פירוש אחר ות"ק אמר חדא, ור' יוסי אמר חדא ולא פליגי, דלפי פירוש שפירשו בדברי הת"ק, דקאי לענין להפריש תרומת מעשר מן

המעשר שיש רשות לבעה"ב, מה שייך לומר שיש לו רשות להפריש תרומת מעשר כשיעור תרומת מעשר, מעשר מן המעשר אטו לא ידעינן דתרומת מעשר הוא מעשר מן המעשר, ואם רצה הת"ק לאמר דאין לו רשות להפריש על מקום אחר הו"ל למימר רשאי הבעה"ב להפריש תרומת מעשר עליו ולא על מקום אחר, וכפי שמצאנו כמה פעמים במשנה לשון זה, לכן לדעתי הפירוש בתוספתא. רשאי בעה"ב לתרום מעשר טבל (פירוש לעשות תרומה אחד מעשר) כדי תרומת מעשר שבמעשר, פירוש, כמו שמצינו שאמרה תורה שאחד מעשר הוא תרומה עד שיעור זה רשאי לעשות תרומה אחד מעשר, ות"ק ס"ל כדברי ר' אליעזר במשנה ה' דשיעור שיכול לעשות תרומה הוא כתרומת מעשר. ור' יוסי אמר דבר אחד דרשאי בעה"ב לתרום מהמעשר התרומת מעשר, ומש"ה חזר ר' יוסי ואמר בעה"ב שתרם את המעשר, דת"ק קאי לגבי הפרשת תרומה, ור' יוסי קאי לענין תרומת מעשר, ואלו היה הפירוש דגם ת"ק קאי לענין הפרשת תרומת מעשר, הי' לר' יוסי לומר, רק אם תרם תרומתו תרומה דהרי בתרומת מעשר קיימינן, מזה לדעתי מוכח דהת"ק לא מיירי לענין הפרשת תרומת מעשר, אלא לענין הפרשת תרומה כמה יש לו להפריש עכ"ד הגאון הנ"ל:

ולענ"ד נראה יותר פירושו של הגאון מפאניווע זצ"ל שהרי בירושלמי פרק קמא דתרומות מוכח להדיא דהא דאמר ר' יוסי בעל הבית שתרם את המעשר מה שעשה עשוי כוונתו שתרם את כל הכור לא רק חלק העשירית ממנו, שהרי הירושלמי מקשה ממש קו' השטמ"ק וז"ל וכולה מיניה פירוש איך יכול לתרום את כל הכור לתרומת מעשר, ומשני מכיון שאומר לו כור מעשר יש לך בידי נעשה שלוחו נמצא כתורם ברשות ישראל פתר לה כר' יוסי דר' יוסי אמר בעל הבית שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי, והיינו אותו ר' יוסי בתוספתא, והיינו ע"כ הכוונה דאתי כר' יוסי ולפיכך מהני נתינת רשות מהישראל על כל הכור שיכול הבן לוי לעשות את כל הכור תרומ"ע, דשם הלא הבן לוי עושה את כל הכור תרומ"ע ומהני הנתינת רשות מהבעה"ב וע"כ דהבעה"ב יכול לתרום ג"כ את כל הכור ולהכי מייתי דר' יוסי דלדידי' מהני הנתינת רשות על כל הכור, כיון שהבעה"ב גם הוא יכול לתרום את כל הכור, אבל אם נפרש דר' יוסי קאי רק על תרומת מעשר ואינו חוזר על דברי הת"ק, ורק להורות לנו דרשאי לתרום תרומת מעשר, א"כ למה מביא דברי ר' יוסי והו"ל למימר ואתי כאבא אליעזר בן גומל דהוא עיקר שהורה לן הדין, לזאת נראה לי יותר פי' של הגאון מפאניווע ז"ל דכל חדושא דר' יוסי דחוזר על דברי ת"ק ולהורות אתי דרשאי לתרום את כל הכרי ושפיר קאמר הכא אתי כר' יוסי והיינו דהכא מהני נתינת הרשות מהישראל על כל הכור ודוק היטב:

והנני להביא בזה גם יתר הדברים שכתבתי להגאון ר' מ"מ שליט"א הנ"ל על ספרו הנכבד וז"ל במכתבי אליו:

ב

הנה כתר"ה בספרו הנחמד לבוש מרדכי על מס' ב"מ (סי' כ"ה) הקשה וז"ל דהנה בחו"מ (סי' רנ"ב) כתב הרמ"א ז"ל כל דבר שנקנה במתנת שכיב מרע אם קדמו היורשין ומכרו המקבל יכול להוציאו מן הלוקח אבל דבר שלא ניתן במתנת שכיב מרע רק שמצוה לקיים דברי המת אם קדמו היורשין ומכרו מה שעשו עשוי ע"כ, הנה פסק הרמ"א דמצוה לקיים דברי המת לא הוי קנין רק מצוה לקיים, ולכאורה קשה דהנה בגיטין (י"ד ע"ב) איתא הולך מנה לפלוני והלך ובקשו ולא מצאו [שמת, רש"י] תני חדא יחזרו למשלח ותניא אידך ליורשי מי שנשתלחו לו, לימא בהא קמפלגי דמר סבר הולך כזכי ומר סבר הולך לאו כזכי, רב פפא אמר הא והא בברי הא דמית מקבל בחיי נותן הא דמית נותן בחיי מקבל:

והנה ע"כ סברינן דלו ולא ליורשיו דאם נימא דמה שאמר לו אף ליורשיו קאמר, א"כ אף שמת המקבל בחיי הנותן עכ"פ כיון דמצוה לקיים דברי המת יתן ליורשי מי שנשתלחו לו כדי לקיים דברי המת, וע"כ דלו ולא ליורשיו קאמר ומשו"ה אם מת מקבל ואי אפשר עוד לקיים דבריו מה ששלח לו שהרי כבר מת המקבל משו"ה יחזירו ליורשי המשלח, וא"כ אף אם מת הנותן בחיי המקבל אם מה דמצוה לקיים דברי המת הוי רק מצוה בעלמא ולא קנין א"כ הכסף עדנה של היורשים רק מה דאמרו רבנן שמצוה לקיים דברי המת, א"כ זה אינו רק כ"ז שאפשר לקיים דברי המת, אבל כשמת המקבל קודם שהגיע לידו המתנה א"כ עתה הא אי אפשר עוד לקיים דברי המת שהרי המת אמר רק למקבל ולא ליורשיו, ולפי"ז אף אם מת נותן בחיי מקבל הי' להיות הדין שיחזירו ליורשי המשלח, וע"כ דמצוה לקיים דברי המת עושה קנינים ומש"ה אם מת נותן בחיי מקבל כבר זכה המקבל ונעשה שלו, ומשו"ה אף אם מת המקבל קודם שהגיע המתנה לידו זכו היורשים מטעם דכבר זכה אביהם בהממון משום מצוה לקיים דברי המת, הרי דמצוה לקיים דברי המת עושה קנינים. וקשה על רבינו הרמ"א דפסק דהוי רק מצוה ולא קנין ואם קדמו היורשין ומכרו מה שעשו עשוי עכ"ל כתר"ה והאריך עוד בזה:

ולענ"ד נראה דלק"מ דבאמת י"ל דמצוה לקיים דברי המת אינו עושה קנין והוי רק מצוה כמו"ש הרמ"א והוא מד' המרדכי ורק דאעפ"י דאינו עושה קנין אבל ודאי דמ"מ החוב על היורשין לקיים דברי המת, והתוס' בכתובות (פ"ו ע"א) ד"ה פריעת בע"ח מצוה כו' כתבו על מה שפי' רש"י לקמן גבי קטינא דהואיל וליכא מצוה אלא מדרבנן לא כייפינן להו,

והקשו דהא אשכחן דכופין במצות דרבנן כגון מצוה לקיים דברי המת דאמרינן בהשולח (גיטין מ') דכופין את היורשים יעו"ש, וע"כ דהתוס' הכא ס"ל דמצוה לקיים דברי המת אינו עושה קנין דאי עושה קנין לק"מ קו' דשא"ה שהיא מוחזקת וזכתה בעצמה כבר, וע"כ דס"ל דמצוה לקיים דברי המת אין עושה קנין ורק מצוה בעלמא איכא ולהכי קשיא להו לרש"י ז"ל הרי אשכחן דעל מצוה דרבנן כופין הרי דכייפינן לקיים דברי המת אע"פ דל"ה רק מצוה. אלא אפי' אי נימא דלא כייפינן להו ליורשים לקיים דברי המת, אבל עכ"פ ודאי החוב מוטל עליהם לקיים דברי המת וכבר נתחייבו היורשין לקיים דברי המת וממונא איתי לי' למקבל גבייהו ואי לא יהבי אעפ"י דאין כופין אותן עכ"פ עברי אדרבנן ואותו הזכות שהוא ממונא יורשין יורשיו, ועתה באים יורשי הנותן לשאול מבי"ד אם החיובא דמצוה רמיא עלייהו ואמרינן להו דמצוה לקיים דברי המת וממילא זכו באותו הזכות יורשי המקבל שהוא זכות וממון להכי שפיר יורשין יורשי המקבל אף אי נימא דלו ולא ליורשיו קאמר, ולהכי ינתן ליורשי המקבל באופן שיורשי הנותן צייתי דינא ואינם רוצים לעבור אדרבנן ע"ז איצטריך לאשמועינן למי שייך הכסף עפ"י הדין.

אבל אם באמת ירצו יורשי הנותן לחזור ולתופסו שפיר י"ל דאין מוציאין מידן:

ועי' בקצוה"ח (סי' רע"ח סקט"ו) שכתב להסתפק באחד שנשבע ליתן מתנה לחבירו חפץ פלוני ומת המקבל קודם שהגיע המתנה לידו אם הוי ראוי לגבי בכור כיון דשבועה אינו עושה קנין או נימא כיון דצריך לקיים שבועתו ואסור לו לחזור ה"ל החפץ שנשבע לתת לו כמו מוחזק, ופשיט לה דהוי מוחזק מד' התוס' בפ' י"נ (קכ"ג ע"ב) ד"ה הכא במכירי כהונה וז"ל בכל דוכתי עביד מכירי כהונה מוחזק ובפ' כה"ג (ל' ע"א) והיינו טעמא משום דזהו מתנה מועטת ואסור לחזור בו ואפי' בדברים בעלמא ואע"פ שאם רצה לחזור בו יכול מכל מקום כל כמה דלא הדר בי' הוי כמוחזק עכ"ל, וא"כ מכ"ש בנשבע או נתן ת"כ ליתן חפץ פלוני דהוי מוחזק לגבי בכור כו' עכ"ל הקצוה"ח, ומדבריו למדנו לנ"ד דהקצות לא נסתפק רק אי מקרי ראוי לגבי בכור אבל פשיטא לי' דיורשיו יורשין זה הזכות שיש לו למקבל החפץ אע"פ שלא קנה את החפץ בחייו ורק כל הזכות שהי' לו בהחפץ הוא אך מה שהנותן הי' אסור לחזור משבועתו וזה מקרי ממון גמור לגבי יורשי המקבל ויורשים זה הזכות עד שגם לענין בכור מקרי מוחזק לפי דעת הקצות וכמו שהוכיח מד' התוס' ב"ב, וממילא הה"ד לנ"ד לענין מצוה לקיים דברי המת אפי' אי נימא דל"ה קנין ולא זכה המקבל בחייו, בכ"ז כיון דיורשי הנותן היו מחויבים ליתן לו מטעם מצוה לקיים דברי המת ואסור להם לחזור שלא ליתן ואי לא יהבי עברי אאיסור דרבנן, לזאת גם כשמת המקבל קודם שהגיע לידו, בכ"ז יורשין יורשיו זה הזכות שהי'

לו למקבל בזה וכמו בנשבע ליתן מתנה לחבירו דיורשיו יורשין זה הזכות לפי דברי הקצוה"ח ולענ"ד הוא דבר ברור ופשוט:

וראיתי בתו"ג בחי' לגיטין (י"ג ע"א) בתוס' ד"ה והא לא משך שהקשו בתוס' מאי פריך והא קיי"ל מצוה לקיים דברי המת וכתב לתרץ וז"ל ולפענ"ד נראה לתרץ דהמקשה דייק דע"כ מטעם קנין הוא דקתני יתנו דמשמע מי שהוא בידו או הבי"ד יכולים ליתנו בעצמם להמקבל ובשלמא אם הוא מטעם קנין א"ש דכבר קנהו המקבל ושל מקבל הוא ויכולים ליתנם לידו, אבל אם נאמר שהוא מצוה לקיים דברי המת אי אפשר לבי"ד ליתן כלל כיון דאין הדבר נעשה של המקבל כלל רק על היורשין לקיים משום מצוה והבי"ד יכולין לכוף היורשין עד שתצא נפשם עד שיקיימו המצוה ויתנו בעצמן וקודם שנותנין היורשין אין הדבר נעשה של המקבל ואם קידש בו אשה אינה מקודשת דאינו שלו קודם שיתנו לו היורשין עכ"ל, ותמהני על כבוד גאונו שהרי התוס' בקו' שהקשו דמאי פריך בגמ' והא לא משך והא מצוה לקיים דברי המת כוונתם פשוטה דגם מצוה לקיים דברי המת ס"ל להתוס' דהוא עושה קנין ולא דהוי רק מצוה בעלמא ושפיר הקשו בתוס' מאי פריך והא לא משך והא מצוה לקיים דברי המת גופי' הוי קנין וממילא יתנו לאחר מיתה מטעם קנין ודברי תי' תמוהים לענ"ד:

שוב ראיתי במחנ"א ה' זכיה ומתנה (סי' כ"ט) שהביא ד' הר"ן בפ"ק דגיטין דמוכח מד' דהא דמצוה לקיים ד' המת אינו עושה קנין ורק דמחויבים לקיים דבריו והיכא דהיתומים הם קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו אינם מחויבים לקיים והביא ג"כ ד' המרדכי בפ' מי שמת בשם רבינו שמחה (שמזה לקח הרמ"א ז"ל) דאע"ג דמצוה לקיים ד' המת מיהו המקבל מתנה לא זכה עד שתבא לידו אלא שכופין לתת למקבל בין היורשין בין השליש אבל אם לא מת לא יתנו ליורשיו, וע"ז תמה המחנ"א מהא דסוגיא דגיטין דמוכח דמצוה לקיים ד' המת הוא קנין יעו"ש, והוא קו' כתר"ה ועוד הביא מד' התוס' גיטין (ל"ח ע"א) דמוכח מד' דס"ל דמצוה לקיים ד' המת הוא קנין, ואח"ז כתב לחלק דהיכא דמצוה ליורשים ותולה בהם שהם יעשו עדיין לא זכו בה אלא שמצוה על היורשים ליתן משום מצוה לקיים ד' המת ונ"מ היכא דהיו היתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, אבל כשאינו תולה ביורשין אלא שהוא נתן לשליח להוליך משעה שמת זכה זה השליח בעד המקבל מכחו של מת ואפי' אם מת המקבל ינתן ליורשיו יעו"ש, והוא ג"כ כתי' של כתר"ה בספרו שם והנה קדמו המחנ"א בין בהקו' ובין בהתי' ולענ"ד נראה כמ"ש, וכעין דברי ראיתי אח"ז בקצות (סי' רמ"ח סק"א) יעו"ש מ"ש ליישב קו' המהרי"ט בחלק ח"מ (סי' ע"ד) ע"ד הב"י שכתב בשי' הרמב"ם דהיכא דהנכסים ביד שליש אפי' אמר

בלשון ירושה לא זכו בה יעו"ש, ולפי מ"ש תראה מה שיש לדון בד' הקצות, ואמנם מד' הרמב"ם ז"ל בה' זכיה ומתנה (פ"ד) משמע להדיא כד' המחנ"א יעו"ש היטב:

ועפי"ז נ"ל בהא דאיתא שם בגיטין וחכ"א יחלוקו מספקא להו ופירש"י אי כזכי דמי אי לא אי מצוה לקיים ד' המת או לא וכן בסוף השמועה דמוקי בשכ"מ פירש ג"כ מספקא להו אם שכמ"ר צריך קנין והיכי דמית מספקא להו אי מצוה לקיים כו', והמל"מ ה' מלוה ולוה (פ"ד ה"ו) ה"ר מזה דבס"ס אין מוציאין ממון מיד המוחזק ודלא כמהריב"ל, שהרי הכא איכא ס"ס ספק אי הולך כזכי אי לא ואף את"ל דלאו כזכי דמי אכתי אפשר דמצוה לקיים ד' המת ואפ"ה אמרינן דיחלוקו ולא זכו יורשי מי שנשתלחו לו בכל המנה יעו"ש, ובס' אור שמח בה' זכיה ומתנה כתב לדחות ד' מרן המל"מ וז"ל ונ"ל דשאני כאן דכבר עמדו בתוספות למה לן תקנת שכ"מ הא מצוה לקיים דברי המת, והמחוור מה שתירץ במרדכי ובפסקי תוספות פרק מציאת האשה והובא בשו"ע (סי' רנ"ב) בהגה"ה שמצוה לקיים דברי המת כופין את היורשים אבל המקבל לא זכה בהחפץ ואם היתומים נתנו לאחר מה שעשו עשוי יעו"ש, וכיון שכן דאף אם נאמר דמצוה לקיים דברי המת בכ"ז אין החפץ שלהם והמנה עדיין של יורשים רק שכופין אותן לתת ממון שלהם הוא מה שירשו מאביהם לתת להמקבל כצוואת אביהן המת, נמצא דבחזקתייהו קאי אף אם מצוה לקיים דברי המת לכן תו אח"כ כי תאמר דכופין אותם להוציא ממונם להמקבל כיון שמספקא לך בשום צד איך תוכל להוציא ממונם מחזקתייהו כן נ"ב לדעתי, ואם היה הס"ס אם הולך כזכי ואף אם הולך לאו כזכי מ"מ מתנת שכ"מ אין צריך קנין וכמסורים דמי בזה אפשר דהוי יהבינן להאדם שנשתלחו לו דלשני הספיקות המה שלו ודוק עכ"ל האור שמח, ולפמ"ש המחנ"א שהוא הדרך האמת וכמו שנראה כן מד' הרמב"ם דברי האו"ש אינם צודקים ונכונים ד' מרן המל"מ, שהרי הכא מסר לשליח ובאופן דאמרינן מצוה לקיים דברי המת הנה כבר זכה הוא השליח בעד המקבל לפי"ז לשני הספיקות המה של המקבל שהרי השליח זכה בעדו וכבר הוא שלו ובכ"ז אמרינן יחלוקו וראי' מזה דבס"ס אין מוציאין מיד המוחזק וז"ב:

סימן טז

הנאה של כלוי בטבל ועשה דמשמרת תרומותי.

ברכות (מ"ז ע"א) דמאי הא לא חזי ליה, כיון דאי בעי מפקיר להו לנכסי' והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי כו' וכתבו התוס' דמיירי באכסניא ישראל ומוטלין עליהם לזונם והם כעניים ודוקא דמאי אבל טבל לא דקספו להו איסור

מיתה, ואי נמי באכסניא של עכו"ם שהטיל עליהם המלך ומ"מ דוקא דמאי אבל טבל לא דאם כן פורע חובו בממונו של כהן עכ"ד, וכתב הצל"ח וז"ל הנה לפי הטעם הזה אם ירצה לשלם להכהן דמי תרומה שבו יהי' מותר וכן יהי' הכהן מותר לתת טבל לאכסניא אבל אני תמה למה הוצרכו לזה והרי בלא"ה אסור דהרי טבל אסור בהנאה של כלוי כמבואר במס' שבת (כ"ו ע"א) ד"ה אין מדליקין כו' יעו"ש, ולפי טעם ההוא לא מהני אף אם ירצה לשלם לכהן תרומה שבו ואפי' כהן שיש לו טבל אסור להאכילו לאכסניא דאיסור הנאה של כלוי אסור גם לכהן ואדרבה עיקר הנאה של כלוי גבי כהן כתיב שאין לו בו אלא משעת הרמה ואילך יעו"ש עוד מה שמדחיק בכוונת התוס' ולבסוף כתב הוא ז"ל בעצמו שהוא דוחק:

וראיתי בעונג יו"ט (סי' צ"ו) שהקשה על הרשב"א שכתב בחי' יבמות פ' חרש דמותר להאכיל לקטן איסור דרבנן בידים, והקשה הרשב"א ז"ל על עצמו, מהא דאמרינן בעירובין (ל"א) דאין מערבין בטבל טבול מדרבנן כמו עציץ נקוב ואי נימא דמותר להאכיל איסור דרבנן לקטן א"כ אמאי אין מערבין בו הא חזי לקטן כמו דמערבין לגדול ביוה"כ הואיל וחזי לקטן, ומחלק הרשב"א בין איסורא דיומא לאיסורא דאיסור מאכל, דלא מהני הא דחזי לקטן אלא במידי דיומא לחוד קא גרם, וע"ז תמה העונג יו"ט דהאיך אפשר לומר דלהכי מערבין בטבל טבול מדרבנן משום דשרי להאכיל לקטן דנהי דנימא דכל איסור דרבנן מותר להאכיל לקטן בידים, מ"מ טבל ודאי דאסור להאכיל לקטן דהא טבל אסור בהנאה של כלוי וא"כ נהי דמשום לתא דאיסור דקטן מותר להאכילו מ"מ הגדול בעצמו קא עבר אאיסור דרבנן במה שמאכילו ונהנה הנאה של כלוי בטבל דרבנן ועבר אעשה דמשמרת וא"כ מאי מקשה מטבל, וע"ז כתב לחלק דשאני בהמה מקטן דבהמה דלאו בת קנין הוא ע"כ נגמרה הנאתו במה שהבהמה אוכלת ואכילה הוי הנאה של כלוי, אבל אכילת הקטן לא מקרי הנאה של כלוי משום דקטן זוכה לעצמו בדעת אחרת מקנה אותו מה"ת או מדרבנן, וא"כ במה שהקטן מגביה ונוטל לתוך פיו קונה את הטבל וכיון דנתינה מקרי הנאה כדילפינן בפסחים (כ"א) היתר הנאה מתתננה דגבי גר נגמרה הנאת הגדול במה שהקטן זוכה ולא הוי הנאה של כלוי דקנין הקטן אינו מכלה עדיין הטבל והנאה שאינו של כלוי מותר בטבל ומה שהקטן אוכלו אח"כ לא איכפת לן יעו"ש עכת"ד העונג יו"ט ולכאורה משמע מד' התוס' ברכות דס"ל כסברתו ולהכי כתבו רק דטבל אסור להאכיל לעכו"ם משום דפורע חובו בממונו של כהן ולא כתבו מטעם איסור הנאה של כלוי דגבי אדם דהוא בן קנין וקני מקודם שאוכל אין בו משום הנאה של כלוי, מיהו התוס' בעירובין (י"ז ע"ב) ד"ה ואת אכסניא דמאי כתבו באמת

דטבל לא משום דטבל אסור בהנאה של כלוי יעו"ש שכן הוא כוונתם ודוק] הרי דגם היכא כשמאכיל לבן קנין מ"מ אסור משום הנאה של כלוי ודלא כסברת העונג יו"ט, הרי דסברת העונג יו"ט במחלוקת שנויה היא:

ולכאורה ראי' מהא דעירובין (ל"ב ע"א) האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי מלא לך כלכלה זה תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי במה דברים אמורים בע"ה אבל בחבר אוכל וא"צ לעשר דברי רבי רבשב"ג אומר במד"א בע"ה אבל בחבר אינו אוכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף יעו"ש כל הסוגיא ומסקנת הגמ' דנחלקו רבי ורבן שמעון בן גמליאל בהא, דרבי סבר ניחא ליה לחבר דליעבד הוא איסורא קלילא [שלא מן המוקף, רש"י] ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה [לאכול טבלים, רש"י] ורשב"ג סבר ניחא ליה לחבר דליעבד ע"ה איסורא רבה ואיהו אפילו איסורא קלילא לא ליעבד עכ"ל הגמ', ואי ס"ד דהמאכיל טבל לאדם עובר המאכיל משום הנאה של כלוי לפי"ז החבר המאכיל טבל לע"ה עובר החבר הוא משום איסור הנאה של כלוי בטבל הלא בזה שהע"ה אוכל טבל עובר גם החבר ובודאי יפריש החבר גם שלא מן המוקף שהוא עכ"פ איסור היותר קל מאיסור הנאה של כלוי, [עי' מ"ש המגיה במל"מ ה' תרומות פ"ג הי"ז ודוק היטב] ומ"ט דרשב"ג. ויש לדחות עפמ"ש המל"מ ה' תרומות (פ"ב) דהנאה של כלוי אינו אסור אלא מדרבנן א"כ י"ל דלא גזרו אלא בתרומה דאורייתא אבל בתרומה דרבנן מותר הנאה של כלוי והכא הלא מיירי בתרומות פירות דהוא רק מדרבנן ועי' בתוס' ועפי"ז מיושב גם ד' הרשב"א ממה שהקשה עליו העונג יו"ט ועי' בתוס' יבמות (ס"ו ע"ב) ד"ה לא משמע דגם בתרומה דרבנן אסור בהנאה של כלוי ודוק:

ויש לעי' בב"מ (ק"א ע"א) דקאמר לעולם יש קנין כו' ומקבל לאו כחוכר דמי, ופירש"י וא"נ אין קנין מקבל לאו כחוכר דמי ואין מוטל עליו לפרוע חלק העכו"ם דלא פורע חובתו הוא שברשות העכו"ם גדל, והקשה בס' מעיני החכמה כיון דאין ברירה בדאורייתא איך יתן לעכו"ם טבל ואין לומר שהוא חלק העכו"ם כיון שא"ב. ולפי מה שנתבאר ל"ק דכיון דנותן ומאכיל טבל לאדם אין כאן הנאה של כלוי לפי"ז אין בו איסור דאורייתא, ומכ"ש אי נימא כמ"ש המל"מ דכל איסור דהנאה של כלוי אינו אלא מדרבנן פשיטא דלק"מ:

ב

הנה העונג יו"ט שם וכן עוד כמה מספרי האחרונים חדשו דהמאכיל תרומה לזר עובר בעשה דמשמרת תרומותי ואפי' אם האוכל הוא קטן וכמו שאסור לטמא בידים משום

משמרת תרומותי והעונג יו"ט האריך הרבה בזה עפי"ד התוס' יבמות (דף צ') יעו"ש, ועי' בגיטין (נ"ה ע"א) דפריך שם וליכול קטן אוכל נבלות הוא יעו"ש, והאריכו הרבה בזה כמה גדולים עיין עליהם, ואנכי בימי עלומי כוונתי לזה מדעתי ואמרתי לפרש בזה ד' התוס' בקדושין (כ"ו ע"ב) גבי מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה דרש"י פי' דר"ג שכח ליתן רשות לתרום והיה ממהר לתרום בעודו בספינה שהיה חושש שמא יאכלו בני אדם ממנו ויסמכו עליו שתרם דחזקה על חבר שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן והקשו בתוס' דא"כ מה מועיל תקונו אדרבה גרע טפי שמא יאכלו בני ביתו הכל ואף העישור עצמו כו' יעו"ש, וכבר עמדו ע"ז המפרשים מ"ש דאדרבה גרע טפי ומאי גריעותא איכא הכא הא טבל במיתה כמו תרומה עי' בחי' מהרי"ט ופנ"י ועוד. ולפי"ז י"ל דהתוס' לשי' בע"ז (נ"ו) ובנדה (ו' ע"ב) דבטבל ליכא העשה דמשמרת תרומותי, אבל תרומה איכא העשה דמשמרת תרומותי והכא הי' התבואה מעט כמ"ש הפנ"י וקרוב הדבר שיאכלו גם התרומה, והמאכיל תרומה לזר עובר בעשה דמשמרת ולכן ר"ג בהפרשתו הלא קלקל יותר דהמאכיל תרומה לזר עובר בעשה דמשמרת משא"כ בטבל: **ועפי"ז** אמרתי במ"ש התוס' יבמות (פ"ט ע"א) גבי התורם קישות ונמצאת מרה כו' התם שוגג קרוב למזיד דאיבעי' ליה למיטעמיה, וכתבו כלומר יפריש משהו מיניה וביה כדי שיטעום ותו לא, ובתוי"ט (בפ"ג) דתרומות כתב דאי לא יפריש אסור ליה למיטעמיה דבר האסור ומזה ה"ר בתב"ש (סי' מ"ב) דטעימה אסור באיסורין, ועי' בגליון רש"א שם, ועי' בט"ז יו"ד (סי' צ"ח). ולפי"ז אין ראי' מכאן די"ל דהתוס' הכא אזלי בשי' רש"י דגם בטבל איכא עשה דמשמרת ובזה שטועם הוא מאבד ומכלה הטבל ועוד שהרי טבל אסור בהנאה של כלוי לכ"ע, והנאה של כלוי בטבל הלא לא נאמר בי' שיעור וגם כל שהוא י"ל דאסור ולא מצד טעימה באיסורין, אלא מצד מה שמאבד ומכלה הטבל, אבל טעימה בשאר איסורין י"ל דמותר, אכן מד' הירושלמי המובא בתוס' ב"מ (דף נ"ג ע"א) ד"ה ואסורים לזרים שכתבו אפי' חצי שיעור או דאורייתא או דרבנן דפליגי ר"י ור"ל לא משמט הכי יעו"ש, ועי' בריש נדה היה בודק את החבית ופירש"י טועמה אם היא בחזקתה שלא החמיצה יעו"ש ולא כתב דיפריש מקודם, ועי' בב"ב (צ"ו ע"א) ברשב"ם שכתב ג"כ דקודם הטעימה מפריש ממנו תרומה ועי"ש בתוס':

ואמנם בעיקר החדוש דהמאכיל תרומה לזר עובר בעשה דמשמרת כמו מטמא בידים הנה מצאתי שנחלקו בזה הראשונים ז"ל, והוא בפ' אמור (כ"ב ט"ו, ט"ז) כתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לד'. והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם וגו' ופירש"י ולא יחללו וגו' להאכילם לזרים. והשיאו אותם את עצמם יטענו עון

באכלם את קדשיהם שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם כו' עכ"ד. והרמב"ן ז"ל בנמוקיו אחר שהביא לשון רש"י כתב וז"ל ולא הבינותי דעתו כי יראה מדבריו שזה הלאו אזהרה בכהנים הוא שלא יאכילו התרומה לזרים, ואם כן ראוי שנפרש שיהיה והשיאו אותם כנוי לישראל שיטענו הכהנים את ישראל עון אשמה כאשר יאכלו הקדשים ולמה הוצרך ר' ישמעאל לדרשו בעצמם ועוד שלא הוזכר זה הלאו בתלמוד אלא הוא אסור לעשות כן כבשאר כל האיסורים כו' יעו"ש, הנה מצינו דנחלקו בזה רש"י והרמב"ן, דלרש"י ז"ל המאכיל תרומה לזר הרי הוא בלאו דולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לד'. ובזה דמאכיל התרומה לזר הרי הוא מחללו מקדושתו ועבר בעשה דמשמרת דלא שמרה, והרמב"ן ז"ל כתב מפורש דהמאכיל תרומה לזר אינו באזהרה מיוחדת אלא הרי הוא אסור להאכילו כמו בכל האיסורים, ולפלא לי על כל הגדולים שהאריכו בזה ולא ראו זאת ודוק:

ג

באבני מלואים בתשובותיו (סי' י"ח) כתב לחדש דלבטל תרומה ברוב חולין, מן התורה אסור משום דאנו מוזהרין על התרומה שלא נפסידנה כדכתיב משמרת תרומותי וכדתנן (בפ"ח) דתרומות ומן התורה צריך שימור שלא נפסיד תרומה, וכ"כ הרמב"ם בה' תרומות (פי"ב) וכשמבטל תרומה ברוב חולין הרי נהפך האיסור להיתר ונעשה מתרומה חולין דאחרי רבים להטות, וה"ל מאבד התרומה בידים כשמבטלה ברוב חולין דתו ליכא כאן תרומה עכ"ד, והמגי' שם תלמידו הגאון ר' ענזיל ז"ל כתב דכל ראוי' לאכילה כדרכה לא מקרי הפסד במה שמותר אכילה בתורת חולין יעו"ש, ולכאורה נראין דברי התלמיד מדברי הרב ז"ל, שהרי בגיטין (נ"ג ע"ב) איתא דמטמא ומדמע איסורא דרבנן הוא, ופירש"י כיון דלא שמיה היזק אין כאן איסורא דאורייתא יעו"ש, אכן הדבר פשוט דאע"פ דעצם האיסור לטמא את התרומה או לערב התרומה בחולין הוא איסורא דאורייתא, אבל כיון דההיזק הוא רק איסורא דרבנן כיון דהיזק שאינו ניכר ל"ש היזק לכן אפי' בכה"ג ד"ס צריכין חזוק וכדמוכח בגמ' רה"ש (י"ט) יעו"ש, וכבר האריכו בזה הגאונים מפרשי הים ז"ל בהתשובות שבסוף ספר ים התלמוד יעו"ש. וכן הוא בחת"ס או"ח (סי' י"ד) שה"ר דאפי' היכא דמקלע אהדדי דאורייתא ודברי סופרים מ"מ בעי חיזוק יעו"ש, והכ"נ כן ואין מכאן ראי' לסתור דברי הא"מ ודוק:

ד

הס"ט בחרוד הלכה ריש נדה כתב דגם גבי טבל מחמרינן כמו בתרומה וקדשים ואמרינן בי' כל הטומאות כשעת מציאתן שהראשונים ז"ל כתבו דאינו אלא לחומר תרומה

וקדשים, ומוכיח לה מהא דמקשינן מטבל על מעל"ע שבנדה. והצל"ח בסוכה (דף מ"ו) כתב להיפך דגבי טבל לא מחמרינן לומר כשעת מציאתן כמו בתרומה יעו"ש, ולדעתי נראה דזהו מחלוקה בגמ' נדה פרק קמא (ז' ע"א) דפריך שם דהא נדה ודאי מטמא חולין ולא גזרו על ספיקה משום חולין הטבולין לחלה ומוכיח מהא דמעל"ע שבנדה אינה מטמאה חולין שנעשה על טהרת תרומה, ומשני דלא דמי חולין שנעשו על טהרת תרומה לחולין הטבולין לחלה דחולין הטבולין לחלה פתיכי ביה תרומה, משא"כ חולין שנעשו על טהרת תרומה, ואבע"א הנח למעל"ע דרבנן יעו"ש, הרי דב' תירוצים בגמ' אי מעל"ע שבנדה מטמאה טבל ולפי תי' הא' מטמאה טבל, ולפי תי' ב' אינה מטמאה טבל, והרא"ש בתוספותיו (דף ד' ע"א) כתב דמעל"ע שבנדה וכל הטומאות כשעת מציאתן בני חדא בקתא נינהו ומאי דמחמרינן בזה מחמרינן בזה ולפי"ז גבי טבל אם אמרינן בי' כל הטומאות כשעת מציאתן תליא אי מעל"ע שבנדה מטמא טבל והוא ב' תירוצים בגמ' ודוק:

ה

נסתפקתי בהא דקיי"ל ספק טומאה צפה טהור אפי' ברה"י, אם גם בתרומה וקדשים סלפק טומאה צפה טהור, ומקום הספק, לפימ"ש הרמב"ן ז"ל בריש מס' חולין בהא דקאמר במוקדשין כו' ואם אמר ברי לי והקשו בתוס' ואמאי בעי ברי לי והא ספק טומאה ברה"ר טהור והעזרה היא רה"ר ותי' הרמב"ן ז"ל דהא דספק טומאה ברה"ר טהור הוא דוקא בעלמא אבל לא במוקדשים דעכ"פ חסר בהו משמרת כיון שלא שמרן מספק טומאה יעו"ש בדבריו הנחמדים. ומדבריו משמע דספק טומאה ברה"ר לגבי תרומה וקדשים טמא הוא מטעם דעכ"פ חסר להו דין משמרת, והיינו דהא דספק טומאה ברה"ר טהור הוא רק מגזיה"כ וכידוע. אבל לא דודאי לא נטמא דהא אי אפשר להכחיש המציאות האפשריות ולהכי גבי תרומה וקדשים כיון דעכ"פ חסר להם מעלת המשמרת הרי לא שמרן מפני הטומאה ולהכי גם ספק טומאה ברה"ר טמא בתרומה וקדשים [ומד' הריטב"א שם בחולין נראה דגם גבי תרומה וקדשים ספק טומאה ברה"ר טהור ורק דחסר המ"ע דמשמרת ועבר על משמרת אבל טומאה באמת אין כאן עי"ש ובין תבין ודוק] לפי"ז כמ"כ ספק טומאה צפה דטהור ברה"י הוא רק מגזיה"כ דבעינן על הארץ דוקא, אבל לא דליכא טומאה במציאות אבל אפשר ג"כ דנגע ומ"מ טהרה תורה וכ"ז בעלמא, אבל בתרומה וקדשים י"ל דטמא דכיון דאפשר דבאמת נגע בטומאה שוב עכ"פ משמרת ל"ה וטמא:

ולכאורה אין בזה שום ספק ופשיטא דגם בתרומה ספק טומאה צפה טהור שהרי שנינו בטהרות (פ"ד מ"ב) השרץ שנמצא בפי החולדה ומהלכת ע"ג ככרות של תרומה ספק נגע ספק לא נגע ספקו טהור ופשטות המשנה משמע דמטעם ספק טומאה צפה טהור אתינן עלה וכמ"ש שם הר"ש והרא"ש וכן כתב הרמב"ם ז"ל בה' אבות הטומאה (פט"ו ה"ז) דטעמא הוא משום דלא נחה הטומאה, אלא דבפ"ק דחולין (ט' ע"ב) אמרו דטעמא דטהור משום דהוא דבר שא"ב דעת לשאול וכבר העיר בזה מרן הכ"מ יעו"ש מ"ש בזה:
ומצאתי להר"ש ז"ל במס' טהרות (פ"ד מ"ח) שחקר בזה, והביא דבתוספתא דטהרות (פ"ה) משמע דגם בתרומה ספק טומאה צפה טהור ברה"י, והקשה דבתוספתא בשלהי מכילתין תניא השרץ שנמצא צף על שפת הבור של גת לתרומה ספקו טמא ולפועלין ספקו טהור, והרי מוכח מזה דספק טומאה צפה לתרומה טמא ונשאר בוצ"ע. ואמנם הר"ש גופי' (בפ"ד מ"ד) הקשה בדברי הגמ' נדה (ג' ע"ב) והתניא המדלה עשרה דליים כו' אמאי לא מייתי מתניתין המדלה עשרה דליים ונמצא שרץ באחד מהן הוא טמא וכולם טהורין ותי' דבמתניתין לא קתני זאח"ז ואיכא למימר דמיירי כשמדלה י' דליים והן כולן יחד בבור והעשירי כשהגביה נמצא בו שרץ ולא ידעינן כשהיה השרץ על המים בבור אם בשאר דליים נגע בעודן בבור והוי ספק טומאה צפה על פני המים דטהור אפי' ברה"י כו' יעו"ש, והרי המדלה עשרה דליים מיירי במים שנעשו על טהרת הקדש כמ"ש התוס' בריש נדה וחולין שנעשו עטה"ק חמורים מתרומה כדמוכח בפ"ק דנדה (ו') ללישנא קמא יעו"ש, ואם בתרומה לא מטהרינן ספק טומאה צפה מכ"ש בחולין שנעשו עטה"ק, והתוס' בנדה שם הקשו ג"כ קו' זו ותי' ג"כ משום ספק טומאה צפה אבל התוס' י"ל דלא סברי לה כסברת הרמב"ן אבל דברי הר"ש צ"ע, ועוד מה נעשה בד' התוספתא דמוכח דלתרומה ספק טומאה צפה טמא:
והרמב"ם ז"ל בה' אבוה"ט (פי"ד ה"ה, י') הביא ב' הדינים ובה"ה פסק דגם גבי תרומה ספק טומאה צפה טהור, ובה"י פסק דגבי תרומה טמא. ומרן הכ"מ עמד בזה ותי' דמחלק בין מים ליין לא זכיתי להבין וגם בלא"ה צ"ע פסקי הרמב"ם שם שהביא ד' התוספתא עריבה שהיא טמא מת וככר של תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתון בתוכה וירדו לתוכה מי גשמים ונתמלאו ונפשט הנייר והרי הככר צף ע"פ המים והנייר מבדיל בינו לבין המים וספק נגע צדו בעריבה ספק לא נגע הרי היא בטהרתו מפני שהוא צף, והרמב"ם שם בה"ג פסק דלא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא בשרץ בלבד. ואמנם לשי' הרמב"ם ז"ל דכלים הנטמאים במת אינן מטמאין באהל, לפי"ז עריבה שהיא טמאה מת הרי היא כשרץ, ובה"ד כתב הרמב"ם ויראה לי שספיקו טהור וכתב הכ"מ דכיון

שטהרו חכמים ספק טומאה צפה ע"פ המים הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ואינו מובן שהרי הא דספק טומאה צפה דטהור הוא גזיה"כ ועי' בתוי"ט מס' טהרות (פ"ד מ"ח) וגם לפימ"ש הכ"מ דהוא מטעם ספיקא דרבנן לקולא יש לדון אם נולד הספק בדבר שיש לו טהרה במקוה הו"ל ספיקא דרבנן בדבר שיש לו מתירין דבזה אפי' בדרבנן אזלינן לחומרא וכמ"ש הא"מ בתשובותיו (סי' י"א) יעו"ש מה שהביא מד' הרמב"ם (פ"ו) מה' ברכות גבי נט"י ודוק:

ואמנם בעיקר ד' הרמב"ן לכאורה תמוה מכמה מקומות והרי בחולין (ט') אמרינן דחולדה מהלכת ע"ג ככרות של תרומה ושרץ בפיה ספק נגע ספק לא נגע טהור ומשום דדבר שא"ב דעת לשאול הוא, ועכ"פ משמרת אין כאן, ועוד יש לדייק מכמה מקומות, ולזאת נראה לחלק ולומר דדוקא בספק טומאה הבאה ע"י אדם שייך סברת הרמב"ן דכיון דהוא גרם ספק טומאה הרי לא עביד לה שמור, אבל בספק טומאה הבאה מעצמה כמו כ"ד שאין בו דעת לשאול דלא ע"י האדם בא הספק כ"א ממילא לא נפקא עי"ז מתורת שימור וכעין סברת התוס' חגיגה (כ"א) לענין היסח הדעת וידוע בזה ד' הירושלמי שקלים ועי' בצל"ח פסחים (ל"ד) ודוק:

וכבוד יד"נ הגאון הגדול כקש"ת ר' ארי' ליב שיחי' הגאבד"ק ווילקומיר כתב לי ע"ז וז"ל ומה שהביא כתר"ה הספק של הר"ש אם ספק טומאה צפה טהור בתרומה, באמת מכל המקומות משמע דגם לגבי תרומה טהור והא דהתוספתא מחלק בין פועלים לתרומה אפשר לומר דהתם הוי ספק אם הוי טומאה צפה דאולי מונח שם השרץ קודם שהי' היין בגת ולא הוי צפה וכיון דהוי ספק אם הוא צפה לכן בתרומה טמא. אבל היכא שבודאי הוי טומאה צפה טהור אף לתרומה, והחלוק בין ספק טומאה ברה"ר לשי' הרמב"ן לספק טומאה צפה לפי ענ"ד הוא כן. דבספק טומאה ברה"ר מצינו מחלוקת בתוס' חולין ובתוס' ע"ז ועוד. והתוס' בחולין כתבו דההלכתא הי' דספק טומאה ברה"ר טהור אף היכא דליכא חזקת טהרה, אבל בתוס' ע"ז כתבו דההלכתא הי' רק דספק טומאה ברה"י טמא אבל לא דברה"ר טהור, וברה"ר אוקמינא אדינא כמו בכל התורה דבמקום חזקה טהור, ובמקום דאין חזקה טמא, והנה הרמב"ם משמע ג"כ דסובר דההלכתא לא באת לטהר ברה"ר רק הדין הוא כמו בכל התורה והרמב"ם סובר דספק דאורייתא מן התורה להקל ורק רבנן החמירו בספק דאורייתא וכאן כיון שצבור מותר בטומאה לכן הקילו כאן, או אפשר דזה מעיקר הדין כיון שבצבור מותר בטומאה לכן בספק אף היכא דאיכא רגל"ד מקילינן אף היכא דליכא חזקה, נמצא לפי"ז חלוק פשוט בין ספק טומאה ברה"ר לספק טומאה צפה או אין בו דעת לשאול דספק טומאה צפה כיון שהתורה התירה

משום דבעינן על הארץ וכן באין בו דעת לשאול התירה התורה מדרב גידל ודאי הוי בכלל משמרת, אבל ספק טומאה ברה"ר דההיתר הוא רק משום ספק מן התורה לקולא או משום דבצבור התירה התורה וכיון דזה שמותר בקרבן צבור בטומאה הוי רק דחוי' ולא הוי היתר גמור לכן לגבי תרומה ל"ה משמרת דהא גם בזה חששא דטומאה איכא, ובפרט אם נאמר דעיקר ההיתר משום ספק דאורייתא מן התורה לקולא דלא חששה תורה לחששא אבל היכא דבעי משמרת חיישינן, אבל בטומאה צפה הוי היתר, וכי הא דאמר ר"י אפילו אין שם אלא מלא אדם וטומאה טהור אף שרגלים לדבר שנטמא, עכ"ז כאן כ"ז שלא נודע ודאי שנגע טהרה התורה, ורגלים לדבר וקרוב הדבר לא הוי ידיעה כמ"ש הרמב"ם גבי טומאת התהום בפסחים (פ"א ע"ב) וכן פסק בפ"ו מה' קב"פ הי"א מי שעבר ומצא מת מושכב לרחבו של דרך ה"ז טהור לפסח כיון שאפשר שלא נגע לא הוי ידיעה ובטומאת התהום בעינן ידיעה, וכמ"כ בטומאה צפה בעינן ידיעה וכ"ז שלא נודע אף אם אין שם אלא אדם וטומאה ורגל"ד שנגע עכ"ז לא מקרי ידיעה והוי ספק דטומאה צפה התירה תורה הספק עד שיהיו ודאי ולהכי מקרי משמרת, אבל בספק רה"ר לא הוי היתר רק שאין חוששין לזה או משום דמצינו קולא גבי קרבן צבור והתם ג"כ הוי דחויה ולכן שפיר כתב הרמב"ן דשם כתבו התוס' דרוב פעמים א"י ליזהר שלא יגע ואפילו אם יסבור הרמב"ן דלא הוי רוב גמור אבל רגל"ד הוי ועיקר ההיתר משום קרבן צבור לכן לא הוי משמרת:

ולפי זה א"ש דברי הירושלמי שבועות (פ"ב ה"א) אמר ר' יוחנן כל ספק רה"ר ספיקא טהור ואין מתירין לו לעשות, והתנינן כל ספק הטהור לתרומה טהור לחטאת וא"כ ספק רה"ר שטהור לתרומה טהור לחטאת ואת אמרת אין מניחין לו לעשות לכתחלה עי' במפרשים ומשמע מזה דלא כהרמב"ן, ותירץ הירושלמי מתניתא בדבר שאין בא מחמת הזבח מה דמר ר"י בדבר שבא מחמת הזבח ויש גורסין כאן שלא הוכח ור"י מיירי בהוכח ונראה בפירושו ר"ל היכא שאין רגל"ד וטהור מפני חזקה אז לא בעינן שיטבול וטהר לתרומה ולחטאת, אבל היכא שהוכח היינו שרגל"ד ואז ילפינן מפני שטומאה דחוי' בצבור וכיון שדחויה לכן אמר ר"י אין מניחין אותו לעשות כן לכתחלה דכיון דעיקר ההיתר מפני קרבן צבור ודחויה אז גם ספק טומאה לתרומה טמא משום משמרת ובכי הא לחטאת ודאי פסולה, אבל מתניתין שספק טומאה טהרה לתרומה בלא רגל"ד ואז טהרה משום חזקה ואינו מחמיר ר"י לכתחלה ולהכי טהור לחטאת ונכון בענ"ד, עכ"ל הגאון דווילקומיר שליט"א:

ואם כי דבריו נכונים ומחוכמים אבל פשטות דברי הרמב"ן ז"ל מורה דגם במקום חזקה לענין תרומה טמא ומשום דעכ"פ שמור מטומאה אין כאן וכל דל"ה שמור טמא בספק טומאה ברה"ר, אכן כבר כתבנו דמד' הריטב"א משמע דהחסרון הוא רק מה דחסר משמרת ולהכי פסול מטעם דחסר משמרת אבל טומאה אין כאן. ועי' בפסחים (פ"א ע"ב) לתרומה טמא ופירש"י לאכול תרומה יעוש"ה דמשמע מזה דסובר כהרמב"ן. ויש לי עוד להאריך הרבה אבל כבר האריכו הרבה בד' הרמב"ן ולכן קצרתי בזה:

סימן יז

בדין חזקה דרבא דקטנה שהגיעה לכלל שנותיה.

ירושלמי פסחים (פ"ח ה"ב) אמר ר' יוחנן הפריש פסחו כו' עד שלא הביא ב' שערות והביא שתי שערות צריך להמנות על פסח אחר יעו"ש, והיינו משום דס"ל לר' יוחנן בעלי חיים נדחים, ולהכי הרמב"ם ז"ל דס"ל דאין בע"ח נדחים כתב בה' קב"פ (פ"ד הד"ט) המפריש פסחו כו' עד שלא הביא שתי שערות והביא הרי זה מקריבו לשם פסח שאין בעלי חיים נדחים, וכתב מרן בכ"מ דר"י לטעמי' דס"ל בע"ח נדחים לכן ס"ל דצריך להמנות על פסח אחר. ויש להתבונן כיון דאמר עד שלא הביא שתי שערות משמע ודאי שכבר הגיע לכלל שנים שנעשה בן י"ג שנה ויום א' אלא שלא מצאנו לו שתי שערות, והרי הרב אומר כן והוא בשו"ע או"ח (סי' קכ"ח סעי' ל"ד) איתא שם קטן שלא הביא שתי שערות אינו נושא כפיו בפ"ע, וכתב המג"א וז"ל משמע אפי' הוא בן י"ג אסור יעו"ש, ולשי' הסוברים דחזקה דרבא הוא ודאי ואלים טובא אפי' להוציא ממון וכידוע בזה ד' התוס' ב"ב (קנ"ד ע"ב) וכמ"ש הנוב"ק אה"ע (סי' ס"א), והרמב"ן ז"ל במלחמותיו ריש חולין כתב להדיא דחזקה דרבא הוא רובא וחזקה אלא דצריכין בדיקה מטעם דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן יעו"ש, וכן מוכח מד' הריב"ש (סי' קפ"ב) בסופו יעו"ש שכתב שהרי החזקה ההיא אמיתית היא, ולשי' כל הני הראשונים דסברי דחזקה דרבא הוי ודאי כמו רובא או חזקה בעלמא תקשי כיון שהגיע לכלל שנותיו הרי הוא גדול וחייב בפסח ויכול להפריש פסח ואמאי אמר ר' יוחנן דאם הפריש פסח קודם שנתברר לנו שהביא שתי שערות נדחה הפסח, והלא אפי' לא ראינו ודאי שהביא שתי שערות הלא חזקה שהביא [ועי' בירושלמי יבמות פי"ג הי"ב במופלא הסמוך לאיש דמב"ל מהו שיביא פסח מאחר שהוא חובה אין מביא או מכיון דאמר ר' שמעון בן לקיש בשם ר' הושעיה מביא אדם פסחו בשאר ימות השנה ומשנהו לשם שלמים מביא וכן הוא בפ"ק דתרומות ודוק, ועי' במ"ש בזה במקור ברוך ח"א סי' ל"ו יעו"ש]:

ונראה לי דר' יוחנן לטעמי' דס"ל בנדה (מ"ה ע"ב) דתוך הזמן כלאחר הזמן ואם הביא שתי שערות משנת י"ב ויום א' ואילך ה"ה גדול גם לענין עונשין עיי"ש בתוס', וכן מוכח בירושלמי שקלים בפ"ק דר' יוחנן ס"ל דתוך הזמן כלאחר הזמן וכמ"ש שם בגליון הש"ס עיי"ש כי דבריו צודקים למאד, לפי"ז כוונת ר' יוחנן אם הפריש פסח קודם שהגיע לכלל שנותיו, מ"מ אם הביא שתי שערות ה"ה גדול, ולהכי שפיר קאמר לישנא עד שלא הביא שתי שערות דלדידי' העיקר בשערות תלוי הדבר, ותוך הזמן לא מהני חזקה דרבא וגם אין אנו חוששין כלל שמא נשרו אפי' למ"ד דתוך הזמן כלאחר הזמן וכדמוכח לה בתוס' נדה (מ"ו ע"א) ד"ה קטנה כו' דכתבו דלהך לישנא אין להוכיח דתוך הזמן כלפני הזמן דהא דממאנת היינו דבדקו ולא אשכחו יעו"ש, ואפילו כשבדקו ולא אשכחו אמאי לא חיישינן שמא נשרו כיון דתוך הזמן כלאחר הזמן, אלא ע"כ מוכח מזה דלכ"ע אפי' למ"ד תוך הזמן כלאחר הזמן מ"מ בזה לא חיישינן שמא נשרו ומשום דכל הטעם דחיישינן שמא נשרו הוא מטעם חזקה דרבא וכמ"ש התוס' נדה (מ"ח ע"ב) והכא בתוך הזמן דליכא חזקה דרבא לכו"ע לא חיישינן:

אלא דאכתי צ"ע לכאורה דהרמב"ם ז"ל בה' קב"פ (פ"ד ה"ט) כתב המפריש פסחו כו' עד שלא הביא שתי שערות והביא הרי זה מקריבו לשם פסח שאין בעלי חיים נדחים, והלא כיון שהגיע לכלל שנותיו חזקה שהביא סימנים, ולמה לי' טעמא דאין בע"ח נדחים, והרמב"ם פסק דתוך הזמן כלפני הזמן. ומוכח לכאורה דהרמב"ם סובר דחזקה דרבא אינו אלא להחמיר, ואמרתי לבאר קצת בדין חזקה דרבא מד' הגמ' והרמב"ם ז"ל והנני להעיר בזה להלכה ולא למעשה:

הנה לכאורה יש להביא ראי' דחזקה דרבא לא הוי ודאי מה"ת אלא מדרבנן מחמרינן לעשותו כרוב גמור, מהא דתנן בריש פרק בא סימן העליון עד שלא בא התחתון אעפ"י שאי אפשר ר"מ אומר לא חולצת ולא מתיבמת וחכמים אומרים או חולצת או מתיבמת מפני שאמרו כו' ופריך בגמ' וליתני בא העליון כו' ר"מ כו' וחכ"א מתיבמת ואנא ידענא משום דאי אפשר הוא ומשני אי לא תני אעפ"י שאי אפשר הו"א רוב נשים כו' ומעוט עליון אתי בריש ור' מאיר לטעמיה דחייש למעוטא ורבנן לטעמייהו כו' והנ"מ בסתמא אבל בדקו ולא אשכחו אימר מודו ליה רבנן לר"מ דעליון קדים קמ"ל דמנתר נתר, ואי אמרינן דחזקה דרבא הוא חזקה גמורה היכי שייך למימר ר"מ חייש למעוטא דהא למעוטא דמעוטא לא חייש ר"מ כדאמרינן בע"ז גבי גבינות נכרים דאי לאו דרוב עגלים של אותו העיר נשחטים לע"ז הוי שרי ר"מ משום דאיכא רוב עגלים שאינם נשחטים לע"ז ואיכא נמי רוב בהמות שאינם נשחטים לע"ז והו"ל עגלים הנשחטים לע"ז מעוטא

דמעוטא וכן מצינו בגמ' בכ"ד דהיכא דאיכא חזקה בהדי רובא להקל מיקל ר"מ וכדאיתא ביבמות כ"ש היכא דאיכא תרי רובא דלא חייש ר"מ למעוטא, אע"כ דלא הוי חזקה כלל מן התורה, וחפשתי ומצאתי בתשו' משכנות יעקב אה"ע (סי' ל"ט) שהוכיח כן. אבל באמת אין זה ראי' כלל דהכא מיירי שאין ידוע לנו מספר שנותי' ואין כאן חזקה שהביאה סימנים ורק דאנו דנין מכח סימן העליון וע"ז שפיר שייך מעוט, ובמ"י העיר גם בזה אבל לא ניחא ליה בזה אבל במחכת"ה אשתמטתי' ד' הר"ן בחי' נדה שהביא בשם הרא"ה שכתב דא"א לסימן העליון לבא קודם גדלות דאי ס"ד דאפשר לסימן העליון לבא קודם גדלות אפי' לאחר גדלות לא הוי ראי' דודאי קודם גדלות כשבא סימן העליון בא גם כבר סימן התחתון ובכה"ג שומא נינהו, א"ו כי אמרינן דסימן העליון ראי' לתחתון משום דסימן העליון אינו בא קודם גדלות, ונפ"מ היכא דאנו מסופקים בשני' דידה עי"ש. ועי' בס"ט בחדוד הלכה מ"ש בזה, ומזה אנו רואים דעת הרא"ה דמתניתין איירי כשאין אנו יודעים מספר שנותי' וסמכינן רק על סימן העליון דחזקה דסימן העליון אינו בא רק כשנתגדלה ודלא כהמ"י:

ועוד הוכיח במשכנות יעקב מברייתא שם בגמ' כל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים וכן היה ר' אליעזר מוסר לאשתו ור' ישמעאל מוסר לאמו כו' ר' יהודה אומר לפני הפרק ואחר הפרק נשים בודקות אותן כו' יעו"ש כולה סוגיא דר"פ בא סימן, וכתב הרמב"ם ז"ל שכל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים כשרות כו' והוציא זאת ממה שהי' ר"א מוסר לאשתו כו' משמע דוקא נשים כשרות וכאשתו של ר"א ואמו של ר"י, אבל לא סתם נשים וע"כ הטעם שצריך עדות גמורה לדבר ולא מהני עדות סתם אשה רק אשה דקים לן בגווה דלא משקרא דסמכינן עלה לפי שאין דרך שיבדקוה אנשים בסימן התחתון דכתיב דרכיה דרכי נועם והוא איסור דאורייתא אף להסתכל במקום התורף ואמרינן למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ כו' וע"כ דמהימני נשים כשרות אעפ"י דלא מהימני בשאר עדות וסמכינן עלייהו באיסורין דאורייתא וא"כ משמע להדיא דחזקה זו אינה חזקה מה"ת דאל"כ אלא דנימא דהבדיקה הוא רק לברר כיון דאיכא לברורי וכדעת קצת פוסקים הו"ל להימני לכולהו נשי דהא בחזקת גדולה קיימא מדאורייתא רק דלא סמכינן אחזקה היכא דאיכא לברורי וא"כ גלויי מלתא בעלמא הוא ומהימני נשי כמו דאמרינן בכתובות כיון דרוב נשים בתולות נשאות מהימנינן ליה לקטן, א"ו משמע דבדיקה בעי מדין גמור כו' עכ"ל. ולדעתי ראי' מכאן להיפך מדבריו אלא דחזקה דרבא הוא מה"ת והויא חזקה ודאית דאי ס"ד דבעינן עדות מה"ת להעיד על מציאת השערות ברור הדבר דנשים ל"ה נאמנות ע"ז כיון דבעינן ב' עדים ע"ז, וכל היכא דבעינן ב' עדים איך אפשר להכשיר נשים

ומעולם לא שמענו דנשים נאמנות מה"ת היכא דבעינן ב' עדים. והא דמקשה המ"י דאין זה דרכי נועם והוא איסור דאורייתא ומה גם להסתכל במקום התורף, עי' בתשו' בשמים ראש (סי' י"ח) כתב וז"ל וריב"ן הביא ראי' לדבריו מהא דאמרינן ביבמות דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דזקן בכהן ואמאי ידחה נהי נמי דוגלח אכהן קאי כדאיתא בתורת כהנים היינו שהוא מצות הכהן כמו מי שישפוך יכסה וכמו בעור חמץ אבל ודאי אין זה מן העבודות דצריכין כהן וסגי לי' בשליח, או אפשר דאפילו שליח לא בעי וכשר ע"י גוי, ובודאי דלא בעינן עצמו של כהן כי קשה הדבר שיהא כהן עומד ומגלח שער בית הערוה של אשה שאף היא חייבת בתגלחת, ואיך תצוה התורה לעשות כן, ואין זה דומה להסתכלות באותו מקום הנגע לדעת אם טמא או טהור שהוא ברגע, ואף דיכול למיעבד כדאבא אומנא כו' יעו"ש. הרי דמצינו לא' מן הראשונים שכתב דראית הנגע באו"מ מותר לכהן לראות או דעבד כאבא אומנא בתענית והכ"נ אפשר אולי בשערות, וראיתי בטעם המלך ה' ע"ז (פי"ב) שגם הוא נתעורר בזה דהא קיי"ל דהגלות בכל הגוף וכמו שפסק הרמב"ם ה' טומאת מצורע (פי"א ה"א) דאפילו שער בית הערוה צריך תגלחת ואיך אפשר לומר דהתגלחת הוא ע"י כהן איך יגלח אשה ואיך יסתכל במקום התורפה וגדול עון מנשוא ומשפטי ד' אמת צדקו יחדיו, וצ"ל דמצוה שאני דלא להסתכל מכוון ושומר מצוה לא ידע דבר רע ומצלת מן העבירה בעדנא דעסיק בה יעו"ש. ועי' בתוס' סוטה (י"ט ע"א) ד"ה וכהן מניח ידו תחתיה שהביאו בשם הירושלמי ואין הדבר כעור מביא כהן זקן ואפי' תימא כהן ילד שאין היצה"ר מצוי לשעה יעו"ש, ומזה משמע דלא ס"ל סברת הטעה"מ משום שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומכ"ז מוכח היכא דבעינן אנשים או כהן לא סמכינן אנשים, וה"נ אי חזקה דרבא אינה ודאית ומה"ת לא סמכינן על החזקה ובעינן ב' עדים להעיד על מציאת השערות הדבר ברור דנשים לא מהימני, וע"כ דחזקה דרבא הוא חזקה אלימתא ומן התורה הוא דכיון שהגיעה לכלל שנותי' חזקה שהביאה סימנים, ועדות הנשים הוא רק לברורי ולהכי סמכינן אנשים וכמ"ש הרמב"ן בריש חולין וז"ב:

ומצאתי וראיתי בתשו' מרן רע"א (סי' צ"ו) בסופו כתב וז"ל ומ"ש מעכ"ת נ"י שיש להתיר ע"י הבדיקה שלא הביאה ב' שערות ידידי נ"י. בדיקה זו אם מהני ראוי שתהי' ע"י ב' אנשים כמו כל דבר שבערוה, אף דבנדה (דף מ"ח ע"ב) מבואר בדיקה דנשים לקולא שהביאה ב' שערות לחלוץ כו' אין ראי' משם לעני דאורייתא כו' דהתם מסייע חזקה דרבא דהגיעה לכלל שנותיה מסתמא הביאה סימנים, אבל בנ"ד הבדיקה שלא הביאה ב' שערות נגד חזקה דרבא י"ל דלא מהני רק ע"י ב' עדים כשרים וזה כמעט אי אפשר כו' גם עכ"פ צריכין בדיקה היטב בראיה ומשמוש על ב' גומות במקום הערוה שלא יאות

לאנשים לעשות כן, ביותר דהבדיקה לא מהני כלל לקולא בדאורייתא דחיישינן שמא נשרו כו' עכ"ל. הרי דדעת רע"א דאם היינו צריכין לעדים מה"ת לא היה מהני עדות נשים ומרן דייק היטב וכתב רק שלא יאות לאנשים לעשות כן ומכל זה מוכח בהדיא שלא כדברי המ"י. והא דכתב הרמב"ם נשים כשרות הוא ג"כ מה"ט כיון דאיכא לברורי ע"י נשים כשרות צריך לברר ועדיף טפי אבל לא בא למימר דנשים דעלמא אין נאמנות: **ואיכא** למידק דאפי' תימא דנשים אינם נאמנים מטעם עדים כשרים בבדיקת השערות ומשום דהוא דבר שבערוה ובעינן ב' עדים כשרים וכמ"ש גם מרן רע"א ז"ל, אבל הלא קיי"ל דהאיסור עצמו בע"א יוחזק וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' סנהדרין (פט"ז ה"ו) וז"ל אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בעד אחד יוחזק, כיצד אמר עד אחד חלב כליות הוא זה כלאי הכרם הם פירות אלו, גרושה או זונה אשה זו, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרה בו הרי זה לוקה אע"פ שעיקר האיסור בעד אחד כו' יעו"ש וכן הוא בה' נזירות (פ"ט הי"ז) ובה' שגגות יעו"ש וכידוע שהוא מד' הירושלמי וכן הוא ד' הרי"ף ביבמות (ל"ט) וכידוע, ולפי"ז הנשים שמעידות שהיא הביאה שתי שערות הלא אינם באות להעיד לא על איסור ולא על ממון רק שהיא גדולה וחייבת בכל מצות שבתורה וכיון שנחזיק אותה לגדולה ממילא תהני עדותן אח"ז גם לחליצה, ולומר דדוקא כשמעידות עליה שהיא ראויה לחליצה אז לא מהימני אבל בלא"ה באמת מהימני וזה אין במשמע כלל. ועי' ברמב"ם ה' עדות (פ"ד ה"ז) שכתב שאם העידה האחת שראתה שתי שערות בצד ימין והעידה השניה שראתה ב' שערות בצד שמאל מצטרפין, והקשה מרן בכ"מ דהא הוי עדות מיוחדת ופסולים לדיני נפשות ודין זה דשתי שערות שייך אף בדיני נפשות כמו לענין עונשין, ולפי"ז לק"מ דאטו הם מסהדי על קטלא, עדותן הוא רק דהם גדולים וכי עושים אח"כ דבר המחויב מיתה מחוייבין ממילא דכבר נתחזקו לגדולים וכמ"ש הרי"ף והרמב"ם, וה"נ לענין עדות נשים נימא כן. ויותר יש לעי' בהא דאיתא שם בסוגיא בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה דאי משתכחי לאחר הפרק שומא נינהו, ופירש"י ולא תחלוץ והסכימו בתוס' דהדין עמו דליכא לפרושי שומא נינהו ותמאן דהא קתני בסיפא דאינה נאמנת לומר קטנה היא ותמאן. ומאי ראי' שם מעידין בתוך הפרק לר' יהודה דס"ל תוך הפרק כלאחר הפרק ואם מעידין עליה עתה להחזיקה בודאי קטנה כדי שתמאן להכי לא מהימני, אבל הכא שמעידין עליה לפני הפרק ועתה אין הדבר נוגע לשום דבר שבערוה או לענין ממון וכיון שעדותן של עתה אינו נוגע לשום דבר שפיר מהימני שיש להם שערות וכיון שהחזקנו עדותן של לפני הפרק שהביאו שערות לפני הפרק בעת שאין הדבר נוגע לנו לדיני ממון או ערוה, הרי לאחר הפרק כבר החזקנו

שיש להם שערות מכבר, ואמאי לא תמאן לאחר הפרק כיון שהוחזק השערות מקודם ועתה נימא שהם הם אותן השערות גופייהו ואם עתה לא נמצאו לה שערות אחרות הלא לא חיישינן שמא נשרו כמ"ש הב"ש (סי' קנ"ה ס"ק כ"ט) יעו"ש. ועי' בנוב"ק אה"ע (סי' צ"ג) שכתב כן לענין נאמנות האב וז"ל אלא דקשה למה אין נאמן על בנו שהוא בן י"ג שנה למכות ולעונשים נימא שהאב אינו מעיד לא לאיסור ולא לממון רק על השנים והבן ממילא לוקה ונענש וגלוי מלתא בעלמא הוא:

ומצאתי ראיתי בתשו' הריב"ש (סי' קפ"ב) כתב וז"ל ועוד הביא מה שכתב הרמב"ן ז"ל שמטעם זה סומכין בסימני הבת בעדות נשים כדאמרינן בפרק בא סימן (מ"ח ע"ב) דכל הנבדקות נבדקות ע"פ נשים דכיון דלאו אאיסורא ולאו אממונא קא מסהדי כי היכי דבהאומר זה אחיו של פלוני מאביו מהימן הוא הדין לסימנין ועדיפא מיני' דהכא אפשר למיקם השתא עלה דמלתא אי הביאה סימנים או לא משא"כ באחיו עכ"ל השואל, והריב"ש השיב ע"ז וז"ל ואני אומר שלפי לשון הרי"ף ז"ל נראה שאין אשה וקרוב נאמנין לומר זה אחיו של פלוני כשמעידין בממון או באיסור בשעת מעשה כו' אבל עדות נשים בסימני הבת הוא עדות גמור שסומכין עליו אפי' בשעת מעשה בין בממון בין באיסורא ואפי' למכות ועונשין, ולזה כתב הרי"ף בהלכות יבמות שטעם נאמנות הנשים בעדות סימני הבת הוא משום דסמכינן אחזקה דרבא דאמר קטנה שהגיעה לכלל שנותיה חזקה הביאה סימנין כו' עכ"ל, וכמה הלכות גדולות למדנו מדברי הריב"ש, למדנו דבאמת הכא ל"ש דהאיסור עצמו בעד אחד יוחזק ומשום דבאמת עדות הנשים מיירי שמעידין כשהדבר נוגע לממון או לדין דבר שבערוה, ועוד למדנו דעדות הנשים אינו מטעם עדות הכשרים אלא מטעם חזקה דרבא אתינן עלה. ותמהני על המשכנות יעקב שרצה לקרב בזרוע דבר שאינו ואי אפשר לאומרו דנשים נאמנות בתורת עדים כשרים. וראיתי בתורת גיטין בריש גיטין שכתב וז"ל דהא מבואר בש"ס דהסימנים נבדקים עפ"י אשה משום דגלוי מלתא בעלמא יעו"ש, וכוונתו כמ"ש דמצד הדין אשה לא מהימני כיון דבעינן שני עדים כשרים רק מצד חזקה דרבא דהביאה סימנים ונשים רק גלוי מלתא בעלמא הוא דקאמרי, וראיתי עוד שכתב שם וז"ל וכתב הרי"ף הטעם ביבמות פרק החולץ גבי אשתמודענא דאע"ג דהוי דבר שבערוה מ"מ כיון דבשעת הגדה אין מעידין על דבר שבערוה רק שאשה זו ראויה להתקדש או לגרש נאמנים כו' עכ"ל, והוא תמוה שהרי הריב"ש הביא דעת הרי"ף שטעם נאמנות הנשים בעדות סימני הבת הוא משום דסמכינן אחזקה דרבא ולזאת סומכין עליהם אפי' בשעת מעשה בין בממון בין לאיסורא ואפי'

למכות ועונשין. ועי' בחי' רע"א יו"ד (סי' ט"ו) במה שהביא ראי' מריש גיטין ועפ"י הנ"ל יש לדון בדבריו וקצרתי. ועי' במחנה אפרים ה' אישות (פ"א סי') יעוש"ה ודוק:

ועוד הוכיח במשכנ"י מהא דפ' מרובה דדרשינן דבר ולא חצי דבר למעוטי א' אומר א' בגבה וא' אומר א' בכריסה, ומקשינן האי חצי דבר וחצי עדות הוא, אלא שנים אומרים א' בגבה ושנים אומרים א' בכריסה דהוי חצי דבר וכ"כ הרמב"ם בה' עדות ומשמע להדיא דבעינן ב' עדים על סימני גדלות כו' ולכאורה היא ראי' מוכרחת דחזקה דררא ל"מ בדאורייתא כלל.

אמנם נראה לענ"ד דגם מזה אין ראי' כלל ונראה ברור דכאן מיירי בקטנה שאין אנו יודעים מספר שנותיה ורק שאנחנו רוצים להחזיקה בגדולה מטעם השערות בלבד ובזה אנו צריכים דוקא ב' עדים להחזיקה בגדולה, ואל תתמה ע"ז שהרי הרב אומר כן, הוא הר"י בתוס' קדושין (ס"ד ע"א) וז"ל אי נמי אם הם גדולים בקומה יש לסמוך על הסימנים והקומה אפי' אין לו כי אם ב' שערות כו' יעו"ש, ועי' בהה"מ ה' אישות (פ"ב הי"ט) שהביא בשם הרמב"ן ז"ל דקטנה שלא נודע אם הגיעה לכלל שנותיה והביאה סימנים לא מצינו בגמ' דינה מפורש ויש אומרים שמטילין אותן לחומרא כדין כל הספקות עכ"ל הרי דגם דעת הרמב"ן דהוי ספיקא דאורייתא, ואע"פ שהמל"מ כתב לפרש דברי הרמב"ן דמיירי דעכשיו היא גדולה בודאי אבל בקטנה שנסתפקו במספר שנותיה והביאה סימנים אם דנים אותה עכשיו כגדולה בודאי כדי שתחלוץ להקל לא עלה ע"ד הרב לומר שדנין אותה כגדולה דדילמא קטנה היא ושומא בעלמא היא ומי מוציא מידי חשש זה להקל, ואחרי נשיקות עפרות קדשו של מרן המל"מ נראה דאשתמטתי' דברי הר"י בתוס' בקדושין שהבאתי, והנוב"ק אה"ע (סי' ו') חולק ג"כ על המל"מ וכתב דלשומא ל"ח זולתי כשאנו יודעים בודאי שעדיין היא קטנה, ושוב ראיתי בתשו' רע"א (סי' ז') שהשיג על המל"מ מתוס' קדושין הנ"ל ות"ל שכוונתי לזה, וממילא שפיר איכא לפרושי בגמ' כה"ג ואין ראי' מכאן דבעינן עדים על השערות בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה:

והנה הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פ"ח ה"י) כתב וז"ל נשאת לבן י"ג שנה ויום א' ספק הביא ב' שערות ספק לא הביא הרי זו אסורה לאכול והוא מדברי הירושלמי ביבמות שם דספק הביא ב' שערות הוא שלא להאכיל, והתוס' ביבמות (ס"ח ע"א) ד"ה רישא פסולי כהונה כו' הקשו וז"ל וספק בן ט' היאך פוסל בביאתו נוקמי' אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן ט' כו' אבל לתרומה קשיא אמאי לא מוקמינן אחזקה דאפילו לענין תרומה איירי כמו עובר ויבם כו' והקשה המהרש"א אמאי לא הקשו התוס' מסיפא ספק הביא ב' שערות ספק לא הביא דקאי אאירוסין ה"מ להקשות בפשיטות הרי דנוקמא

אחזקה דהתם ודאי בפסול תרומה איירי דלא שייך פסול כהונה יעו"ש, ובאמת לק"מ דהכא הרי איכא כנגדה חזקה דרבא ול"ש לאוקמי' אחזקת קטנות וכבר כתב כן בהגהות קרני ראם ועי' במחנה אפרים ה' אישות (סי' ב') יעוש"ה, ועוד דנראה דאשתמטתי' דברי הירושלמי וד' הרמב"ם דספק הביא ב' שערות לא קאי על פוסל אלא על אין מאכיל יעו"ש בדברי הש"ק ותראה דדבריו תמוהים. אלא דבאמת יש להבין ד' הרמב"ם כיון דהוא בן י"ג שנה ויום א' הרי הגיע לכלל שנים אלא דמספ"ל אם הביא ב' שערות ואמאי לא מהני חזקה דרבא להאכילה בתרומה והא עכ"פ חזקה דרבא לא גרע מרוב ואמאי לא אזלינן בתר רובא, והא בקדושין (מ"ה ע"ב) אמר רב שמואל בר רב יצחק ומודה רב שאם מתה אינו יורשה וכתב הרא"ש ואם היינו מפרשים לפי שרוב פעמים אין האב מוחה מסתמא דניחא ליה לאב בנישואיה כיון דכבר נתקדשה לדעתו הלכך אכלה בתרומה דאזלינן בתר רובא כו' יעו"ש, הרי דכל דעפ"י רוב הוא היתר מותרת לאכול בתרומה והכ"נ בחזקה דרבא אמאי לא אכלה, וראיתי אח"ז במשכנ"י שגם בזה העיר וז"ל עוד יש לה"ר ממשנה דפ' אלמנה לכה"ג העובר והיבם והאירוסין כו' ספק הביאו ב' שערות ספק לא הביאו כו' והיכי משכחת לה ספק לא הביא ליבדקיה השתא ואם ימצאו לו ב' שערות יחזיקו למפרע שהביא מי"ג שנים וכמ"ש הרא"ש בתשובה, ואי בדליתא קמן למיבדקיה נסמוך אחזקה דרבא אי נימא דחזקה גמורה היא מה"ת ואין לומר דאיירי שנבדק ולא נמצא והספק הוא שמא נשרו דתינח למ"ד חיישינן שמא נשרו אבל למ"ד לא חיישינן שמא נשרו מאי איכא למימר אלא ע"כ מתניתין כפשטא שהוא בן י"ג וספק אם הביא סימנים ואף שנמצאו לו אח"כ לא מחזקינן למפרע או בדליתא קמן ומוכרח דהוה ספק גמור מה"ת וכן מבואר ברמב"ם בה' תרומות עכ"ל. ולפי"ז תסער קו' חמורה מזה על תשו' הרא"ש שפסק דאם נמצאו לו שערות מחזיקין אותו לגדול למפרע והוא הלכה פסוקה בחו"מ (סי' ל"ה) ועוד תמוה יותר דהנה הרמב"ם ז"ל ה' יבום (פ"א הי"ז) כתב וכן היבמה הקטנה אם רצה היבם ליבם אותה מיבם אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק ואפי' נבעלה לאחר י"ב שנה אינה חולצת עד שתבדק וימצאו בה סימנים וד' הרמב"ם ז"ל תמוהים לכאורה דכיון שנבעלה ליבם לאחר י"ב שנה א"כ קנאה היבם ותו יוצאה בגט כמו כל יבמה שנבעלה ליבם ואפי' נבעלה בקטנותה קנאה היבם וכבר עמדו בזה גדולי עולם חקקו לב, ובס' אור שמח עמד ג"כ בזה והאריך בזה וכתב דכפי הנראה מד' המגיד שכתב ואפילו בדיעבד אין חליצת קטנה חליצה דהוי גריס בדברי רבינו ואפילו נחלצה] אחר י"ב שנה אינה [חליצה] עד שתבדק וימצאו בה סימנים ומזה משמע דאם נחלצה ונבדקה אח"ז ונמצאו בה הסימנים מחזיקים אותה למפרע שגדולה היא היתה

בעת החליצה והוא כדברי תשובת הרא"ש שהובא להלכה בחו"מ (סי' ל"ה סעיף א') עכ"ל האו"ש, והרי מוכח מזה דגם הרמב"ם ס"ל דמחזיקין אותו לגדול למפרע ולפי"ד המשכנ"י דברי הרמב"ם סתרי אהדדי דמד' הרמב"ם בה' תרומות מוכח דלא מחזקינן ליה לגדול למפרע:

והנה בכתובות (מ"ח ע"ב) איתא אמר רב מסירתה לכל חוץ מתרומה, ופירש"י דלתרומה חיישינן לסימפון יעו"ש, והוא תימה דהא החשש שמא ימצא סימפון הוא רק מעוטא וכמ"ש התוס' קדושין (י"א ע"א) דרוב אין בהן מומין ולמעוטא הלא לא חיישינן ואמאי לא מהני המסירה גם לתרומה, וראיתי אח"ז שעמד בזה הפנ"י בשם המג"ש, והפנ"י כתב דלענין ירושה ולטמא לה שכבר מתה סמכינן ארובא, משא"כ בתרומה שאם ימצא בה סימפון היא זרה למפרע מש"ה חששו טפי למעוט יעו"ש, ולפי"ז י"ל דבספק הביא שתי שערות מש"ה אינו מאכיל מה"ת דאע"פ דחזקה דרבא הוא מה"ת עכ"פ לא עדיף מרוב וכמ"ש התוס' נדה (מ"ו ע"ב) והכא איכא ב' מעוטים נגד החזקה א, מעוט שאין מביאין שערות בזמנן, ב, מעוט שיש להם איזה סימפון ובהצטרף אלו ב' המעוטים ביחד איתרע לה רובא וכמ"ש התוס' ב"ב (צ"ג ע"א) וכן כתב הר"ן בחולין (דף ס"ג) דמצרפינן ב' מעוטים נגד הרוב והוי מחצה על מחצה ומש"ה גם מה"ת אינו מאכיל בתרומה. ואף דיש לחלק דהא דאמרינן דמצרפין ב' מעוטים יחד נגד הרוב היינו דוקא אם הב' מעוטים המה בגוף אחד וכגוונא שכתבו התוס' ב"ב דמצרפין מעוט מפילות עם מעוט דמבעתותא הפילה דשני המעוטים מעידין יחד דהפילה אבל הכא המעוט דאין מביאין שערות הוא אצל האיש ומעוט שיש להם סימפון הוא אצל האשה והוא בשני גופים ומנ"ל דגם בכה"ג מצרפים ב' המעוטים נגד הרוב, אמנם מד' הר"ן בחולין מוכח להדיא דגם בכה"ג ששני המעוטים בב' גופים ג"כ מצרפים ביחד נגד הרוב והוה מחצה על מחצה. שהרי כתב שם בחולין בהא דאיתא שם ת"ר לוקחים ביצים בכל מקום ואין חוששין לא משום נבלות וז"ל ובגמרא פרכינן ודילמא דעוף טמא נינהו כו' וא"ת ומאי קושיא דעופות טמאין נמי מעוטא נינהו וכדתניא לעיל שעופות טהורין מרובין מן הטמאין, תרצו בזה דאע"ג דמיעוטא נינהו כי מסמכינן להו בהדי נבלות וטרפות הוו להו רובא א"נ מחצה על מחצה יעו"ש, והתם הוא ג"כ בתרי גופים ומ"מ מצרפינן להו, ועי' עוד בתבו"ש ובחו"ד (סי' ס"ג) ודוק:

[**ויש** לעי' בזה בהא דנזיר (מ"ג ע"א) רב אשי אמר כגון דעייל כשהוא גוסס ונפק נשמתיה אדיתיב דטומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין. וכתב הרא"ש בפירושו וז"ל וצ"ל דס"ל התראת ספק שמה התראה, ולי נראה כיון דרוב גוססים למיתה לא הוי התראת ספק

ולהכי נקט כשהוא גוסס ולא קאמר כשהוא חולה עכ"ל. והלא הקשו התוס' בגיטין (ל"ג ע"א) אמאי לוקה אנזירות אם שתה יין או אם מטמא למתים הלא התראת ספק הוא שמא ישאל על נזירותו ותירצו משום דאוקמי אחזקתיה ואזלינן בתר רובא דאין נשאלין יעו"ש, א"כ הכא אם תצטרף תרי מעוטא חד מיעוט גוססים דחיים וחד מיעוט דהוא נשאל על נזירותו והוי כמחצה על מחצה לכל הפחות ושוב הו"ל התראת ספק ומוכח לכאורה דבב' גופים אין מצטרפים נגד הרוב וצ"ע.]:

אלא דזה ניחא בלשון המשנה דקתני האירוסין אבל הרמב"ם דקתני ונשאת לא א"ש ואולי י"ל דכוונת הרמב"ם ואין מאכיל מדרבנן דאע"פ דחזקה דרבא הוא מה"ת מ"מ אינו אלא מצד רוב ומדרבנן אינו מאכיל מטעם דספק זרה חמורה ולא אזלינן בתר רובא וכמו דשם בכתובות, ולפי"ז צע"ק גם דברי הרא"ש בקדושין הנ"ל, דהלא מוכח דלענין תרומה לרב לא אזלינן בתר רובא ודוק:

והשתא דאתינן להכי נראה לי בעיקר דינו של רבא דאמר קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנים ומסקנת הגמרא דכי קאמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעי בדיקה יעו"ש, וכבר הבאתי דברי התוס' ב"ב (דף קנ"ד ע"ב) ד"ה ועוד סימנים כו' משמע דמוציאין ממון ע"י חזקה דרבא, והנוב"ק אה"ע (סי' ס"א) תמה ע"ז וז"ל לכאורה דבריהם תמוהים שהרי מסקינן דלחליצה לא אמרינן חזקה זו וקל וחומר שאין לאמר חזקה זו נגד חזקת ממון דאלים טובא יעו"ש, ולפימ"ש י"ל דרק גבי חליצה סובר רבא דלא סמכינן אחזקה שהביאה סימנים, שהרי גבי חליצה איכא שני מיעוטים נגד החזקה א' מיעוטא דאיילונית שאינה בת חליצה ב' מיעוטא שאינם מביאים שערות בזמנם ולהכי מצרפים ב' המיעוטים נגד החזקה והוה מחצה על מחצה ולהכי צריכה בדיקה, אבל לענין שאר דיני התורה הוי רק מיעוט אחד דאין לחוש שמא הוא סריס או איילונית דהא סריס ואיילונית דינם כגדולים לכל דיני התורה זכר מבן י"ג ונקבה בת י"ב כמו שפסק בחו"מ (סי' רל"ה סעי' י"ב) ובאה"ע (סי' קנ"ה סעי' י"ב), ולפי"ז י"ל דהתוספות ס"ל דכיון דמחזיקין אותו לגדול לכל דיני התורה ממילא דינו כגדול גם נגד חזקת ממון וכעי' ד' התוס' בבכורות (דף כ') וי"ל עוד הרבה בזה:

עוד כתב המשכנ"י וכן מוכח לענ"ד מדברי הרמב"ם ה' גירושין (פי"א ה"ד, ו') כו' ומבואר עוד יותר מדבריו ז"ל הל' י' וז"ל קטנה שלא מיאנה והגדילה ואע"פ שלא בעלה משנעשית בת י"ב שנה ויום א' ה"ז אינה ממאנת שהרי הגדילה פירושו שידוע שהגדילה בהבאת סימנים וסיים שצריכה גט מדברי סופרים שהרי לא בעלה אחר שהגיעה לשני נערות עד שנחוש שמא הביאה סימנים אז ותהוי ספק מקודשת ולא נבעלה אחר שהגדילה

כדי שתהיה א"א גמורה ונמצאת שא"צ גט רק מנשואי קטנות כו' מבואר להדיא דאיירי שעתה הגדילה ומצאו לה סימנים רק שלא נבעלה מי"ב שנים ואילך ופי' דבריו ז"ל שאלו נבעלה אחר י"ב שנה היינו חוששין שמא הביאה סימנים אז והיתה ספק מקודשת אבל לא ודאי דשמא לא הביאה סימנים אז אף שעתה נמצאו לה סימנים לא מחזקינן למפרע משעת י"ב שנה ואילך רק דלמא השתא הוא דאתו, הרי להדיא אף דאיכא חזקה דרבא וחזקה דבתר השתא מספקינן למפרע והוי ספק קדושין וגרע טפי מהא דפסקינן כרב בבוגרות דהרי היא בוגרת לפנינו ומבואר להדיא דספק גמור הוא וסיים עוד שלא בא עליה אחר שהגדילה כו' פי' אחר שנודע בודאי שהביאה סימנים שאז היא א"א גמורה עכ"פ דברי הרמב"ם ברור מללו דחזקה דרבא אינה מכרעת כלל מה"ת רק לעשות ספק גדולה וקדושי ספק ונקראת חזקה לפי שאנו מחזיקין אותה כן אף שבדקו ולא נמצא ולהחמיר כו' עכ"ל המשכנ"י. ולענ"ד גם מזה אין ראי' כלל דהנה הלח"מ כתב לפרש דברי הרמב"ם דמיירי שבדקנוה ולא מצאו לה סימנים ואין לה אלא שנים בלבד ואז היא ספק מקודשת, ומ"ש ולא בא עליה אחר שהגדילה לאו דוקא הגדילה דבעינן שיהי' לה סימנים ושנים יעו"ש. והמשכ"י העתיק לשון הרמב"ם שהרי לא בעלה אחר שהגיעה לשני נערות עד שנחוש שמא הביאה סימנים "אז" ותהוי ספק מקודשת. ועפי"ז הבין דמיירי שעתה הביאה סימנים ובכ"ז אין אנו מחזיקים אותה לגדולה ודאי למפרע כ"א ספק מקודשת ודלא כתשו' הרא"ש המובא להלכה בחו"מ (סי' ל"ה), אבל באמת ברמב"ם ליתא כלל מלת "אז" וכוונתו כמ"ש הלח"מ דר"ל שבדקנוה ולא מצאו לה סימנים ואין לה אלא שנים בלבד, אבל אם כשבדקנוה עתה ונמצאו לה סימנים שפיר י"ל דמחזקינן אותה גדולה למפרע וכדמוכח מד' המגיד בה' יבום שהבאתי לעיל:

ועוד הביא המשכ"י ראי' מכתובות (י"ח) גבי עדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו כו' קטנים מלוה גופי' מידק דייק ומחתים דאמרינן אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול, ואי חזקה דרבא חזקה גמורה לכל מילי ואין הבדיקה צורך בכ"מ רק כדי לברר ואפי' ע"י איש או אשה אחת די א"כ אטו המלוה דייק יותר מבי"ד ודלמא סמך אחזקה דרבא לחוד או עכ"פ בבדיקת ע"א דאם בא לבי"ד ושאיל מורין לו כך, וא"כ כיון שהעדים בעצמן אומרים שיודעים בעצמן שהם קטנים הוו מהימני נגד חזקה דרבא דהא בפסולי עדות הוו אמרינן טעמא דלא מהימני משום דמשווי נפשייהו רשעי ולא משום דהוא ודאי מלתא דלא שכיחא נגד חזקת כשרות ואפ"ה הוו מהימני אי לאו טעמא דאין אדם משים עצמו רשע וגם מטעמא דמלוה דייק ומיחתם כשרים וא"כ הכא בקטנים משום חזקת מלוה ליכא דשמא סמך על החזקה

ובדיקת ע"א ואפ"ה בעדים עצמן נאמנים שאומרים שיודעים בעצמן שקטנים היו. אלא ודאי משמע לכאורה דלא סמכינן כלל בבדיקת הנשים על חזקה דרבא רק צריך בדיקה גמורה בב' עדים וא"כ גם המלוה מסתמא בדק שפיר ע"י ב' עדים דחזקה דאין העדים חותמין אא"כ נעשה בגדול עכ"ל, ובאמת שגם מזה אין ראי' והמעיין יראה דבגמ' ליתא כלל כמו שהעתיק הגאון משכנות יעקב דמלוה גופיה מידק דייק שע"ז בנה כל יסודו אלא דכן איתא בסוגיא קטנים נמי כדר"ל דאמר ר"ל חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול, והתוס' בד"ה קטנים כדרשב"ל כתבו וז"ל ה"מ למימר וקטנים נמי משום דמלוה גופיה מידק דייק אלא דניחא לי' למנקט בכל חד טעמא אחרינא יעו"ש, ומשמע דהתוס' מפרשים דהכוונה הוא דהעדים גופייהו, ועי' בס' בית יעקב בכתובות שם דמפרש דברי התוס' שפיר דהקטנים גופייהו דייק ולפי"ז אין שום ראי' מזה יעו"ש היטב:

ועי' בכתובות (דף נ' א') ובשטמ"ק שם, ובחת"ס או"ח (סי' קע"ב) ובנדה (ה' א') ובתוה"ב להרשב"א ז"ל ובתוספתא ומכ"ז משמע דחזקה דרבא הוא חזקה גמורה יעו"ש ודוק:

והא דאמר שמואל ב"ב (קנ"ו) בודקין לקדושין וגירושין כו' ומשמע דשמואל ס"ל דלא סמכינן אחזקה דרבא, כבר כתב הבית מאיר (סי' קנ"ה) באורך דשמואל דס"ל ביבמות (דף פ') קטן היה באותה שעה ל"ל חזקה דרבא אבל לרב דס"ל דמחזיקין אותו לגדול למפרע ומניעת הסימנים אין סתירה בזה כיון דסריס הוא שפיר אית לי' חזקה דרבא יעו"ש. ועי' בחת"ס אה"ע ח"א (סי' י"ד) מ"ש בבאור ד' הירושלמי יעו"ש, ועי' מ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ל"ז) ודוק:

ב

המהרי"ט ז"ל חקר בעצם דין שתי שערות אם הוא עצם דין הגדלות ובלא שערות אינו נעשה גדול, או דהשערות המה רק אות ומופת וברור דכיון שהביא שערות הרי הוא רק ברור וסימן דהוא גדול אבל עצם דין הגדלות הוא תלוי רק בשנים ובאמת נראה דזהו מה שנחלקו בגמ' אי תוך הזמן הוא כלפני הזמן או כלאחר הזמן, והנה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ל"ז) הבאתי בשם רב גדול אחד שהעירני מד' השטמ"ק ב"ב (דף נ"ו) ז"ל שם ולי אני תלמידם נראה דגבי שערות שביאתן הוא הגדלות אמרינן בי' חצי דבר, אבל בחזקה שאינה אלא לראי' ואינו גוף הקניה לא אמרינן ביה חצי דבר והרי זה נכון עכ"ל, הרי מפורש יוצא מפי א' מרבותינו הראשונים ז"ל דהשערות המה עצם הגדלות ולא רק ברור ומופת. אמנם בתוס' סנהדרין (ס"ט ע"א) כתבו וז"ל דאעפ"י שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום

אחד כו' יעו"ש, הרי משמע מזה דהשערות המה רק סימן וברור על הגדלות ולא עוד אלא שכתבו דחכמים נתנו סימן. ובתוס' יבמות (ס"א ע"ב) הוכיחו בשם ר' שמואל חסיד עפי"ד הספרי דרבקה היתה בת י"ד שנה כשנשאת ליצחק יעו"ש, והקשה המהרש"א בשם הרא"ם מההיא דפ' אעפ"י דנותנין לבתולה י"ב חודש משתבעה כו' ומייתי לה התם מרבקה ואם היתה אז בת י"ד שנה א"כ היתה בוגרת ואין נותנין לה רק שלשים יום כו' ותי' המהרש"א דלא הביאה שערות אלא עד אותו זמן ואז נעשית נערה דהא דקאמרינן אין בין נערות לבוגרות אלא ו' חדשים היינו משתביא ב' שערות אחר שתהי' י"ב שנה כו' עכ"ל. וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחי'. והנה ביבמות (י"ב ע"ב) בהא דאיתא שם אמר ר"ז אין בנים בלי סימנים והקשה הרמב"ן ז"ל והביאו דבריו הרשב"א והריטב"א בחידושיהם כיון שיש שממהרת להביא סימנים כשאנו רואים קטנה שהגיעה לכלל שנים הללו ויש לה שערות אמאי אמרינן שומא נינהו שמא אף זו מהרה ואם שמשה היתה מתעברת ויולדות ותי' דמיעוטא שיולדות תוך הזמן הזה ולמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן אא"כ ראינו שילדה יעו"ש, והנה ע"כ הא דכתב הרמב"ן ביש לה שערות אמאי אמרינן שומא נינהו, שערות לאו דוקא, דהרי גם בלי שערות שמא היתה מתעברת ויולדות דהיא גדולה בלי שערות כיון דאמרינן בנים הרי הם כסימנים והאמת הוא דהריטב"א בחי' שהביא קו' הרמב"ן לא הזכיר כלל שערות, והנה בדורות הראשונים דכולם הי' יולדות בת ח' שנים ובנים ה"ה כסימנים, וא"כ אפי' לא הביאה ב' שערות, כשהיא כבר בת י"ד שנה ואנן סהדי וברור לנו דאם שמשה היתה מתעברת וילדה וכבר היא גדולה אעפ"י שלא הביאה סימנים ומוכח מד' הרמב"ן והמהרש"א דהשערות המה עצם הגדלות ממש והסימנים מעכבים את הגדלות ואם לא הביאה סימנים אין מועיל ד"א שתחשב לגדולה, ועי' במגיד ה' אישות (פ"ב) דאם ילדה לפני הזמן לא הויא גדולה למ"ד תוך הזמן כלפני הזמן, וכן כתב בשטמ"ק ב"ק (ק"ט ע"ב) בשם הרא"ש ד"ה קטן אי אתה צריך לחזור עליו כו' וז"ל ובדורות הראשונים הי' מולידים בני שמונה שנים כדאיתא בפרק בן סורר ומורה והיה להם סימן גדלות קודם לכן ואע"ג דשתי שערות קודם הפרק הם שומא שמא היה להם שערות גדולות וזקן קודם ח' שנים וכן האשה הי' לה דדים גדולים ושער הרבה כו' יעו"ש, הרי ג"כ דהשערות המה עצם הגדלות, ועי' ברמב"ם ה' אישות (פי"ט הי"ד) יעו"ש ודוק:

ג

בס' אור שמח ה' סוטה (פ"א ה"א) כתב וז"ל הנה ודאי דעדי קנוי וסתירה אין צריך שיהי' אותן העדים עצמן כדמוכח מסוגיא דשבועות פ"ד דאמר אביי הכל מודים בעדי קנוי כו' דעדי קנוי ועדי סתירה יכולים להיות על כל חדא עדים אחרים וזה פשוט מכמה

דוכתי וא"כ קשה הא הוי חצי דבר, לא מבעי לר"ע דסבר דבעדי חזקה הוי חצי דבר ודאי דבעי שאותן העדים שהעידו על הקנוי יהיו עדים גם על הסתירה, אלא אף לרבנן דסברי בחזקה דעל כל שנה סגי בעדים אחרים ג"כ הא פירש הרי"ף ז"ל דמה"ט בשנים אומרים אחד בגבה ואחד בכרסה לא הוי עדות ובחזקה הוי עדות משום דעדותן מהני לחייבו בפירות, והכא לענין מה מהני עדותן של עדי קנוי לחוד כו' בשלמא לשיטת התוספות שראו כל מה שיכולים לראות א"ש, אבל לשיטת הרי"ף קשה. וכתב ליישב דהיכי שהדברים המה עצם החיוב כמו גניבה ומכירה בנפש לרבנן סגי אף אם הוי חצי דבר, משא"כ בשתי שערות שיכול להיות גדול בלי שערות [כמו בסרים ובנים וכי"ב] רק שהסימנים הוי סימן ומופת שהיא גדולה וכן חזקה דמה שאכל שלש שנים בשופי זה אות נאמן שמכר לו השדה בשטר בזה כיון דמעידין על חצי סימן א"כ לא הוי עדות כלל, ולכן בעי הרי"ף ליתן טעם בחזקה משום דמועיל עדותן לאכילת פירות, אלו בדברים שהם עצם החיוב כמו גניבה ומכירה בנפש לא בעי כלל שיועיל עדותן לשום דבר, כן הכא אין הקנוי והסתירה רק מופת ורגלים לדבר שזינתה בלבד, דהרי כאן נעשה איסור ודאי ואפילו לאכול תרומה בחדרי חדרים או להיות עם הבועל בח"ח שיודעים שניהם ששקר הדבר, בכ"ז עוברים בעשה דונטמאה, א"כ מהקנוי והסתירה נתהווה עצם איסור לכן מועיל לרבנן אף אם איכא עדים על קנוי לחוד ועל סתירה לחוד ודוק עכ"ל הגאון באור שמח:

והנה הקו' דהוי חצי דבר עמדתי בזה מעצמי טרם ראיתי דבריו ומצאתי עוד מחברים שונים שעמדו בזה, ותי' האור שמח הוא ממש ההיפך מד' השטמ"ק שהבאתי לעיל שכתב דחצי דבר נאמר רק בדבר שהם עצם הדבר וגבי שערות שביאתן הוא הגדלות אמרינן ביה חצי דבר אבל בחזקה שאינה אלא לראי' ואינו גוף הקנין לא אמרינן ביה חצי דבר והוא ממש ההיפך מד' האור שמח אלא דהוא כתב סברתו אליבא דהרי"ף ובכ"ז דוחק הוא, ועי' באה"ע (סי' י"ז סעי' ג' בפ"ת סק"כ) שהביא בשם הישועות יעקב שנשאל בהא דקיי"ל דגבי עדות אמרינן דבר ולא חצי דבר איך הדין בעדות אשה אם פסלינן העדות מטעם זה ודעת הרבה מחכמי הזמן היה דאמרינן ג"כ לענין עדות אשה הך פסולה דבר ולא חצי דבר והוא ז"ל השיב דלא דקו רבנן בזה דבודאי הך מלתא דדבר ולא חצי דבר לא גרע מעדות קרובים דפסלה תורה ועכ"ז בעדות אשה כשר ודוקא פסול משום דחשדינן ליה דמשקר הוא דפסול בעדות אשה, ובפ"ת הביא מד' תשו' מבי"ט ח"ב (סי' מ"ט) שהובא בחת"ס (ס"ס ס"א ובסי' ס"ה) דמבואר שם דגם גבי עדות אשה פסלינן משום דבר ולא חצי דבר יעו"ש ושם עדותן על עצם הדבר יעו"ש, [לענ"ד נראה

פשוט דדין דבר ולא חצי דבר נאמר רק היכא דבעינן ב' עדים כדכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר, אבל לא בזה דסגי עד אחד ודוק]:

ומ"ש האור שמח דמהקנוי וסתירה נתהווה עצם איסור ואינו רק סימן ומופת דזינתה אלא דנעשה איסור ודאי ואפילו לאכול תרומה בחדרי חדרים אסורה, לא אדע בזה פשיטותי' כ"כ דמנ"ל דאפי' בח"ח אסורה לאכול בתרומה כשהיא יודעת בעצמה שהיא טהורה דאעפ"י דאמרינן דהכתוב עשאה ספק כודאי והתוס' בסוטה (כ"ח ע"ב) כתבו דהכתוב אוסרה קודם שתיה כאלו הוא ודאי איסור ואפילו אם היא טהורה נענש בבי"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר ספיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכל ונודע שהוא שומן אעפ"י דצריך כפרה וסליחה מיהו לא חמיר כחייבי עשה, אמנם נראה ברור דזהו רק לגבי בעלה, אבל לענין כהונה ותרומה אם טהורה היא ליכא איסור עשה גבה, ואע"ג דמרבינן מתלתא ונטמאה תרומה וכהן לר"י ור"ע מ"מ האי ונטמאה היינו נבעלה כדאיתא מפורש ביבמות (י"א) ורק גבי בעל איכא עשה כיון דכתיב והביא האיש את אשתו ידעינן מזה דמחויב הוא להשקותה ואם לא השקה אותה איכא עשה דהיינו לאו הבא מכלל עשה אף אם טהורה היא, אבל לתרומה וכהונה ליכא עשה אלא אם נטמאה ודאי אבל אם לא ידעינן אם נטמאה אסורה רק מספק וממילא אם היא בעצמה יודעת שהיא טהורה מותרת לאכול תרומה בח"ח, ורק אנו אין מאמינים אותה לכן אין אנו מניחים אותה לאכול מטעם דמוזהרים אנו בעשה דמשמרת תרומתי, אבל היא לעצמה בח"ח מותרת לאכול בתרומה:

ועוד לפימ"ש בש"ש (ש"ו פכ"ג) דבספק טומאה ברה"י נאמן ע"א לטהר וה"ר מטהרות פ"ה יעו"ש, לפי"ז בסוטה אם ע"א יעיד לפנינו שבאותו הסתירה ראה דרך חור וידע שלא נטמאה ה"ז נאמן, וכל היכא דע"א נאמן הלא גם אשה נאמנת וכן היא בעצמה, והא דגבי סוטה אינה נאמנת אעפ"י דהיא בעצמה אומרת לא נטמאתי, כבר כתב הש"ש משום דהו"ל דבר שבערוה יעו"ש, אבל לתרומה דלא הוי דבר שבערוה שפיר ע"א נאמן וגם היא בעצמה נאמנת, וראיתי בתשו' בשמים ראש (סי' קנ"ד) בכסא דהרסנא כתב שם וז"ל אין ספק עמדי דבקנא לה ונסתרה בפני שנים וגם בעלה ידע בסתירה ואמר שראה דרך חור וידע שלא נטמאה אינו נאמן דאין אדם נאמן ע"י עצמו ולא עדיף משבויה כו' יעו"ש מה שהאריך בזה, ואני אומר דלאחר פשיטותו כ"כ לי פשוט הדבר לאידך גיסא דודאי הבעל נאמן ולא גרע מע"א דעלמא וע"א דעלמא לפי"ד הש"ש נאמן בסוטה לומר דלא נטמאה דאעפ"י דאין דבר שבערוה פחות משנים וכדיליף דבר דבר מממון, שא"ה דהא דאין ע"א מעיד בדבר שבערוה היינו דוקא שהיה לפנינו דבר ערוה ואתחזק דבר ערוה כגון להעיד

על גירושין או על קדושין הוא דבעי שנים, אבל היכא שלפי דברי העד אין כאן דבר ערוה נאמן ע"א ובסוטה הלא אומר הוא דאין כאן טומאה וטהורה היא, והא דהיא בעצמה אינה נאמנת צ"ל כמ"ש הש"ש דסוטה חשוב כחשוד לאותו דבר דאינו נאמן כיון דקינא לה ונסתרה ועברה על יחוד שהוא מן התורה [ואכתי צ"ע בזה וקצרתי ודוק], ותדע שהרי התוס' בסוטה (דף ג' ע"ב) ד"ה ועד אין בה הקשו לאביי דאמר דע"א נאמן אם הבעל שותק כמו בשאר איסורין א"כ למה לי קרא הכא דמסתמא שתיק כיון דקינא לה ונסתרה ותי' דאיצטריך קרא להיכא דהבעל מכחיש ליה יעו"ש, הרי דוקא כשע"א מכחיש את הבעל אין הבעל נאמן, אבל היכא דליכא עד דמכחיש ליה משמע דהבעל נאמן ואינו כהאשה גופא, דהרי לא איצטריך קרא דע"א נאמן בסוטה כשהאשה מכחישתו, ובאמת שצ"ע דברי התוס' דאם הבעל מכחיש את העד נראה דאין העד נאמן אפי' בעד סוטה כיון דע"א בהכחשה אינו כלום ומצאתי בס' קרן אורה שעמד בזה ונשאר בוצ"ע:

אמנם הרשב"א בקדושין (ס"ו) כתב דלאביי גם אם האשה בעצמה מכחשת העד אינו נאמן והא דנאמן כשהבעל שותק היינו גם אם האשה שותקת, והא דאין דבר שבערוה פחות משנים לאביי הוא דוקא בהכחשה והוא ממש כתי' הק"א ואין ראי' מכאן, אבל מד' התוס' מוכח דהבעל בעצמו נאמן היכא דליכא עד דמכחיש ליה וה"ה כעד אחד דעלמא, ומ"ש בכסא דהרסנא דאין אדם נאמן על עצמו ולא עדיף משבויה, הנה כבר ידוע דבשבויה גופיה עמד בתימה מרן רע"א ז"ל מ"ש בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דבנשאת לאחד מעדי' ואומרת ברי לי לא תצא יעו"ש וכבר נאמרו תי' שונים בזה, ועי' בד' הראב"ד בה' שגגות (פי"א) וז"ל ופסק רב כר' יהודה ואמר רב יוסף אפילו ר' יהודה ל"א אלא בינו לבין עצמו פירוש שלא יאכל קדש בפני העדים שמעידים עליו ולא יגע בטהרות אחרים עכ"ל, הרי דבינו לבין עצמו מותר לאכול קדש ומטעם דאדם נאמן על עצמו, כיון שהוא אומר ברי לי ודוק:

והנה מכ"ז נתברר דסוטה שיודעת בעצמה שהיא טהורה מותרת לאכול תרומה ולענין תרומה ל"א דע"י הקנוי וסתירה נתהווה איסור ודאי אלא דהאיסור הוא מחמת ספק דהסתירה אוסרתה מפני שרגלים לדבר והרי זה רק אות ומופת שזינתה ועצם הסתירה אינה אוסרתה ושלא כד' האור שמח, ולפי"ז אחרי שנתבאר כ"ז יש לנו ליישב הקו' עפי"ד השטמ"ק דדוקא כשמעידין על דבר שהוא עצם הדבר ועיקרו שייך חצי דבר כיון שהוא כל הדבר, משא"כ כשמעידין על דבר שהוא רק אות ומופת ל"ש ביה דבר ולא חצי דבר כיון שאין זה עיקרו של דבר ודוק:

ד

סוטה (דף ו' ע"ב) מתיב רבא ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת טמאה אני כו' ופירש"י שהודתה לבית דין על קלקולה שהיו מאיימין עליה יעו"ש, ומשמע דוקא כשהודה בפני בי"ד הא לא"ה לא וצ"ע. ונראה דכוונת רש"י ז"ל דמדקתני ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת טמאה אני וע"כ דלא מהני אמתלא ולא מצי לחזור דאל"ה לא היתה מנחתה נשרפת וכמו שהוכיח ר"י בתוס' יבמות (צ"ה ע"א) ד"ה אילימא בסוטה לבעל כו' יעו"ש, ועי' בסוטה (כ' ע"א) אמרה איני שותה כו' כיון דאמרה איני שותה טמאה אני קאמרה וכיון דאחזיק נפשה בטומאה לא מציא הדרה בה כו' יעו"ש, וע"כ דנאמנות שלה הוא מטעם עדות ולהכי ל"מ אמתלא, וכן כתב בהפלאה כתובות (כ"ב) הובא בתשו' רע"א (סי' ק"י) דהא דאשה האומרת א"א אני מהני אמתלא היינו בלא אמרה כן בפני בי"ד אבל אמרה כן בפני הבי"ד כיון דהיתה נאמנת מדין עדות אינה חוזרת ומגדת אף באמתלא יעו"ש, וכמ"כ הכא ס"ל לרש"י ז"ל דאם אמרה כן בפני בי"ד ל"מ אמתלא ודוק:

סימן יח

פסח ששחטו בבמת יחיד.

זבחים (דף קי"ד ב') תניא ר' שמעון אומר מנין לזובח פסח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בל"ת ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח כו' ומסקנא לעולם לאחר חצות ובשעת היתר הבמות קאי יעו"ש, הרי דגם בשעת היתר הבמות אם זובח פסחו בבמת יחיד עובר בל"ת וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' קב"פ (פ"א ה"ג) ויש לחקור בדיעבד כששחט את הפסח בבמת יחיד בשעת היתר הבמות אם הוא רק איסור אבל מ"מ הפסח אינו נפסל בכך וכמו בשוחט את הפסח על החמץ דאע"פ דעבר בל"ת מ"מ הפסח עצמו אינו נפסל בכך וכשר הוא כמ"ש התוס' בפסחים (דף ס"ג א') בשם התוספתא וכן הוא בירושלמי ועי' בשעה"מ מ"ש בזה, או דלמא מלבד דהוא איסור, הוא גם פסול וגם בדיעבד פסול הוא. ול"ד לשוחט את הפסח על החמץ דשם אין הפסול בעצם הפסח רק דהוא סבה צדדית ואין זה פסול הגוף, משא"כ בשוחט הפסח בבמת יחיד הוא חסרון ופסול בעצם שחיטת הפסח והרי הוא כאלו נשחט חוץ למקומו שהתורה שללה ממנו את היכולת לשחוט בבמת יחיד ואם שחט הוא פסול ג"כ:

ונתעוררתי לזה מד' הירושלמי פסחים (פ"ח ה"ז) בהא דאיתא שם אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי ר' יהודה כו' אמר ר' יוחנן טעמא דר' יודא לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך כו' אמר ר' יוחנן מודה ר' יודא שאם עבר וזרק את הדם שהורצה כו' יעו"ש,

הרי אע"פ דכתיב לא תוכל מ"מ בדיעבד מודה ר' יהודה דאם שחט על היחיד הורצה, וה"ה בשוחט את הפסח בבמת יחיד בשעת היתר הבמות דכשר דהאזהרה הוא ג"כ מלא תוכל לזבוח. אלא דצ"ע כיון דלר' יהודה בדיעבד כשר כששחט על היחיד וא"כ לר' יוסי אף לכתחלה מותר לשחוט על היחיד. ולא כן כתב הכ"מ בה' קב"פ (פ"ב ה"ב) וכבר עמד ע"ז בגליון הש"ס שם בירושלמי:

ועי' בתוספתא סוף זבחים דאיתא שם בזה"ל וכן היה ר' שמעון אומר השוחט את הפסח כו' בשעת איסור הבמה אסור בשעת היתר הבמה מותר שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח כו' יעו"ש, והוא תמוה דהא אף בשעת היתר הבמות קיי"ל דאסור, [והמפרש במחכ"ת כתב בזה דברים שאינם נכונים כלל יעו"ש] ולזה היה נראה דהא דקאמר מותר הכוונה שהוא כשר ולכאורה הוא נכון בכוונת התוספתא:

והנה בפסחים (ל"ח ב') גבי חלות התודה ורקיקי נזיר דפריך בגמ' ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות, אמר ר"ל זאת אומרת חלות התודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון, ופירש"י בד"ה זאת אומרת וז"ל ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הוצרך להביא ראי' מושמרתם את המצות וממצות תאכלו כו' דלא נפקי מבכל מושבותיכם דאית להו היתר בכל מושבות שהיו יכולים להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן כו' יעוש"ה. והמהרש"א כתב שם דגם פסח [הקרב בבמה גדולה] נאכל בכל ערי ישראל ותקשי לכאורה דהא דקדשי במה קטנה נאכל בכל ערי ישראל כתב רש"י בריש פרק פרת חטאת דהא בכל מקום שהוא שם עושה במה ומקריבו לפי"ז פסח דאינו קרב בבמה קטנה אמאי נאכל בכל ערי ישראל, ומוכח דרק לכתחלה אסור להקריב בבמה קטנה ובדיעבד אינו נפסל ולהכי שפיר נאכל בכל ערי ישראל דלאחר שהקריבו אין בו שום איסור להוליכו בכל מקום:

וראיתי באור שמח ה' בית הבחירה (פ"ו ה"ז) שכתב לדבר פשוט דהפסח גם בשעת היתר הבמות לא היה ראוי להיאכל בכל ערי ישראל רק במקום הקרוב לבמת צבור יעו"ש, ותמהני דלא העיר כלל מהסוגיא דפסחים ודברי המהרש"א דמוכח דהפסח הי' דינו בזה כמו שארי הקדשים, וראיתי ג"כ בס' אבני נזר חיו"ד (סי' תל"ד) שכתב ע"ד התוס' שבועות (ט"ו ע"ב) ד"ה דקדשה לה ראשונה, הקשו אדרבה ראשונה נמי תאכל דכ"ז שלא קידשה העיר אע"פ שקדשה העזרה נאכלין קדשים בכל הרואה כדתנן בזבחים (קי"ב) בשילה ונוב וגבעון שנאכלים בכל הרואה לפי שאין חומת העיר קדושה כו' יעו"ש, ולכאורה דבריהם תמוהים מה שכתבו דבנוב וגבעון קדשים קלין נאכלין בכל הרואה, והלא במשנה שנינו בנוב וגבעון קדשים קלים נאכלין בכל ערי ישראל, וכתב ליישב

עפ"י שי' רש"י שכתב דהא דקדשים קלים נאכל בכל ערי ישראל, משום דבכל מקום יכול לעשות במה להקריב, ופירש דרש"י סובר דזה אינו אלא בקדשים קלים הנקרבים בבמה קטנה, אבל קדשים הנקרבים בבמה גדולה מחויב לאכול בבמה גדולה, והתוס' שכתבו דבנוב וגבעון נאכלין בכל הרואה היינו קדשים שהוקרבו בבמה גדולה עיי"ש, ודבריו במחכת"ה תמוהים ואשתמטתי' הסוגיא דפסחים ופירש"י, ואמנם עי' בתוספתא דפרת חטאת דנחלקו שם תנאי ור"י ור"ש ס"ל דגם בנוב וגבעון קדשים נאכלין דוקא בכל הרואה. ועי' בנמוקי הרמב"ן על התורה פ' משפטים (כ"ד י"א) דדעתו דקדשי במה גדולה נאכל רק בכל הרואה יעו"ש ודוק:

ויד"נ הרב הגאון אבד"ק ווירבלן מוה"ר י"א הירשוביץ כתב לי שיש כאן שני דינים הא', של, היתר אכילת קדק"ל שגם קרבן פסח בתוכם ודין א' להם ומקומם בספר דברים י"ב, הב', של מצות אכילת קרבן פסח ומקומו שם ט"ז ובשלת ואכלת במקום וגו' ומצוה זו אינו מקיים אלא במקום שהוא זובח עכ"ל ונכון דבר:

ויש להטעים ולהסביר דבריו בטוב טעם ודעת עפ"י מ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ז') דשונה הוא דין פסח מדין שאר קדשים דבשאר כל הקדשים החיוב הוא רק על הקרבן שיהא נאכל, והוא מצוה כללית אבל לא רמיא חיובא אקרקפתא דגברא בחיוב גופו שהוא יאכל ממנו כזית אלא שיהיו נאכלין ולא יבאו לידי נותר, אבל בפסח הלא מצוה הוא שכל אחד יאכל כזית והוא מצוה פרטית, ולפי"ז א"ש נהי דהפסח הוא ג"כ קדק"ל ונאכל מצד קדשים קלים בכל ערי ישראל, אבל המצוה הפרטית של אכילת הפסח רמיא עליו חיוב מיוחד וע"ז אמרה תורה ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ד' וגו' והוא דוקא בירושלים והוא נכון. ועי' היטב בזבחים בסוגיא (קי"ט ע"א) ודוק:

ובעיקר החקירה נראה דפסח ששחטו בבמה קטנה בזמן היתר הבמות שהוא פסול, ויש ללמוד זאת מגמ' ערוכה והוא בזבחים (דף י"ד א') דאמרינן שם שלא לשמן במאי נוהג בפסח וחטאת, פסח וחטאת בבמה לא קרבו יעו"ש, ומוכח דגם בדיעבד הוא פסול דאל"ה אכתי איכא למיפרך מה לשלא לשמן שכן נוהג בבמה, ומזה מוכח ג"כ דפסח שני ג"כ צריך להקריבו דוקא בבמה גדולה ואם קרבו בבמה קטנה פסול, ומרן המל"מ נסתפק בזה ולא הביא סוגיא זו עי"ש בה' קב"פ (פ"א ה"ג) ודוק:

ואח"ז מצאתי דאתא לידי עלי הקובץ דגל התורה שיצא לאור בשנת תרפ"ב ובסי' ס"ז כתב הגאון מופת דורנו מרן ר' מאיר שמחה זצ"ל לחתנו הגר"א זצ"ל להביא החקירה בשוחט פסח בבמת יחיד אם הוא פסול והביא מדברי הספרי תצא (פסקא רט"ז) לא יוכל לבכר לא יבכר הייתי אומר בכר מבוכר ת"ל לא יוכל. וכן כאן כתיב לא תוכל

לזבוח את הפסח באחד שעריך שאם נשחט פסול, וכן העיר מד' הרמב"ם ה' קב"פ (פ"ב) דאין שוחטין פסח על היחיד לכתחלה יעו"ש ובכ"מ הנה דפסק כר' יוסי בפסחים (צ"א) ומפרש דלר' יוסי עכ"פ לא ישחוט לכתחלה על היחיד א"כ לר' יהודה שם [דאמר מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך] היינו דמיפסל בשוחט על היחיד א"כ מוכח דהמכוון בהאי קרא דלא תוכל לזבוח הוא לפסול כן למאן דדריש לענין במה הוא לפסול עכ"ד. ולא זכיתי להבין סוד שיח ד"ק, א', מדוע לא הביא הסוגיא המפורשת בזבחים י"ד שהבאתי דמוכח להדיא שהוא פסול, ב', מדוע לא הביא ד' הירושלמי דמפורש דלר' יהודה אם עבר ושחט על היחיד שהוא כשר וצ"ע להבין סוד ודעת קדושים:

ועי' בסוף זבחים כאן בקדשי במה גדולה, ופירש"י ז"ל שהוקדשו ליקרב בבמה גדולה ואע"ג דאקרבינהו בבמה קטנה בעינן יום יעו"ש, ומזה משמע דקדשים שהוקדשו ליקרב בבמה גדולה והקריבן בבמה קטנה לא נפסלו [וכן הוא מוכח מד' התוס' (דף קי"ט ב') ד"ה הקדישן בשעת היתר הבמות כו' יעו"ש בצ"ק וחק נתן] וקצ"ע דעכ"פ איך עברו בעשה דמוצא שפתיך וכמ"ש רש"י ז"ל (דף קי"ב) וראיתי אח"ז שעמד בזה הרש"ש ז"ל, ומכבר אמרתי ליישב די"ל דבשעת מלחמה הותר הכל אם א"א בלא"ה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מלכים (פ"ח) והגאון ר' שמואל אביגדור זצ"ל הגאב"ד מפלונגיאן כתב לי להעיר ע"ז כי מלשון הרמב"ם מוכח דלא הותר במלחמה רק בשהיתה בגבול עכו"ם והכא היתה בגבול ישראל, והוא ז"ל כתב ליישב הקו' דהא דאסור להקריב קדשי במה גדולה בבמ"ק הוא דוקא דאינו נוהג בהן חומר קדשי במה גדולה, אבל אי נוהג בהן חומר קדשי במ"ג אין איסור כיון דע"י שנוי הנדר לא תשתנה המצוה, לכן י"ל דכמו דנהגו בהן חומר קדשי במ"ג לענין הקרבה ביום כן נהגו בהן כל חומר ודיני קדשי במה גדולה עכ"ד, ואינו נראה לענ"ד וגם מד' הרמב"ן ז"ל בפ' משפטים בפ' ויחזו גו' ויאכלו וישתו יעו"ש לא משמע הכי עי' ודוק:

ב

במס' קדושין (דף ל"ח א') בתוס' ד"ה אקרוב עומר והדר אכיל הביאו קו' הירושלמי למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש יעו"ש, וכבר הקשו ע"ז כמה גדולים חקקו לב, דהא קיי"ל בפסחים (ל"ה) יכול יוצא אדם יד"ח במצה של טבל ת"ל לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצה מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ופרכינן ואיסורא דחמץ להיכן אזיל ומשנינן הא מני ר"ש היא דאמר אין איסור חל על

איסור אבל לרבנן יוצא משום דאיסור חל על איסור והיינו משום איסור כולל, ובעת שבאו ישראל לא"י היו כל התבואות חדש ואין כאן איסור כולל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' שגגות דבעינן שיחול בפועל ולא מה שאפשר שיחול פ"א ולפי"ז הלא אי אפשר לצאת יד"ח מצה במצה של חדש אפי' אי נימא דאתי עשה ודחי ל"ת כיון דאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל חדש, ועי' בקדושין (ע"ז ב') הואיל ושם זנות פוסל בישראל ודוק:

ובימי עלומי שמעתי מפה קדשו מרן הגאון ר' יצחק זצ"ל מפאניוועז תי' נחמד לקו' זו ואמר דהנה שני מצות מצינו גבי מצה א' מצוה בערב תאכלו מצות והוא המצה הנאכלת לשם חובת אכילת המצה בעצמה, ב' מצוה לאכול הפסח עם מצה כדכתיב בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו וזה אינו מחיוב המצה בעצמה אלא חוב הוא בשביל הפסח דחובה לפסח הוא, והנה במצה הנאכלת לשם מצה בעינן פרטי דיני מצה היינו שלא תהא מצה עשירה ושתהא נאכלת בכל מושבות ובאנינות ושאיסורו יהא משום בל תאכל חמץ ולא משום בל תאכל טבל וכדומה ועוד פרטי דינים. אמנם כל אלו הדינים של מצה אינה אלא במצה הנאכלת מחמת חיובא דבערב תאכלו מצות, משא"כ במצה הנאכלת עם הפסח לשם חיובא דפסח ולא מצד המצה בעצמה שם לא בעינן בי' כל פרטי ודיני מצה היינו שלא תהא מצה עשירה והנאכלת בכל מושבות ושלא יהי' איסורו משום בל תאכל טבל וחדש וכדומה, שהרי בפסח שני ג"כ בעינן שיאכל הפסח עם מצה ושם פשיטא דלא בעינן כל פרטי ודיני מצה, שהרי קיי"ל בפסח שני דחמץ ומצה נאכלין עמו בבית ולהכי גם בפסח ראשון אותה המצה הנאכלת עם הפסח לא בעינן בי' כל פרטי ודיני מצה ורק בעינן מצה כזו שהיא בשלילה כלומר שלא תהי' חמץ, אבל פרטי ודיני מצה בחיוב לא בעינן. ולפי"ז מצה עם הפסח יוצא מצות מצה גם במצה של חדש ושפיר מקשה בירושלמי יבא עשה דמצה וידחה ל"ת דחדש כלומר אותה המצה הנאכלת עם הפסח שפיר היו יכולים לאכול גם מחדש ואמאי אקרוב עומר והדר אכול עכ"ל הגאון זצ"ל ששמעתי מפיו הקרוש בהיותי בן י"ד שנה והדבר שמור אצלי עוד בזכרוני ודבריו מתוקים מדבש ונפת וחלב תחת לשונו. אחר שנים רבות מצאתי בצל"ח ברכות ל"ז שגם הוא ז"ל חדש כן דבפסח שני לא בעינן בי' במצה הנאכלת עמו כל פרטי ודיני מצה ודי רק במצה הנשתמר מחימוץ, ולבסוף כתב דלבו נוקפו לחדש כן בפרטי המצה בין פ"ר לפסח שני ע"כ יעו"ש ועוד יש לעורר מד' רש"י בפ' בהעלותך שכתב דאין איסור חמץ בפסח שני אלא עמו באכילתו יעו"ש ועי' במנ"ח ודוק:

סימן יט

חטאת ואשם אם מכפרים בלא תשובה.

יומא (דף פ"ה ב') חטאת ואשם ודאי מכפרין פירש"י ומסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן. ובס' גבורת ארי לרבינו השאג"א ז"ל כתב וז"ל וק"ל דבפ"ק דזבחים (דף ז') אמר רבא עולה דורון היא היכי דמי אי דליכא תשובה זבח רשעים תועבה ואי דאיכא תשובה הא תניא עבר על מ"ע ושב לא זז משם עד שמוחלין לו אלא ש"מ דורון היא והשתא איך ס"ד דליכא תשובה הא ודאי איכא דאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן ותי' דיש לחלק בין עולה לחטאת כו' ואח"ז כתב עוד מ"מ איני יודע למה דחק לפרש דבחטאת ואשם איכא תשובה דאל"כ לא היה מביא קרבן תיפוק לי' דבלא"ה הא טעונין וידוי כדכתיב גבי חטאת עולה ויורד והתודה וה"נ כתיב גבי אשם גזילות בפ' נשא והתודה ורש"י גופיה פי' כן במס' שבועות בפ"ק (דף י"ג) אהא דקאמר התם חטאת ואשם אינן מכפרין אלא על השבים דכתיב והתודו את חטאתם והתודה את חטאתו. מ"מ נראה לי דחטאת ואשם שבאין על השוגג בלא תשובה נמי מכפרים. וראי' לדברי מהא דר"ל דפ"ק דכריתות (דף ז'.) דיוה"כ אינו מכפר אלא על השבין מחטאת ואשם שאינן מכפרין אלא על השבין ודחי לה לא אם אמרת בחטאת ואשם שכן אין מכפרין על המזיד כשוגג תאמר ביוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג ת"ל אך חלק ודייק עלה מאי שבין ומאי שאינן שבין אילימא שבין שוגג שאינן שבין מזיד הא קתני לא א"א בחטאת ואשם אלא שבים דאמר יכפר עלי חטאתי שאינן שבים דאמר לא יכפר עלי חטאתי ודייק מינה האומר לא יכפר עלי חטאתי אינה מכפרת ומדלא מוקי לשבין אינן שבין כפשוטו דעשה תשובה ומתחרט ובשלא עשה תשובה ש"מ דחטאת ואשם שבאין על שוגג א"צ תשובה והא דכתיב גבי חטאת ואשם והתודה למאי דפי' צ"ל דאין וידוי מעכב לכפרה ואינו אלא למצוה בעלמא, ותמהני על רש"י דפי' בסוף פ"ק דשבועות להא דשבין ואין שבין כפשוטו דמיירי לענין תשובה ממש איך נעלם ממנו גמ' זו דפ"ק דכריתות והא דאמר רב עולה דורון הוא דאי לא עביד תשובה זבח רשעים תועבה היינו משום דעולה בא על מזיד כו' יעו"ש עוד מ"ש דשגג בעשה א"צ קרבן:

והנה מ"ש דשגג בעשה א"צ להביא קרבן ורק כשעבר במזיד על עשה מחויב להביא עולה, הנה כ"כ הרמב"ן ז"ל בנמוקיו בפ' ויקרא דעולה מכפרת על עשה ול"ת שניתק לעשה במזיד הוא מדכתיב ונרצה ושוגג א"צ רצוי יעו"ש, ומשמע דעבירת שוגג לא מקרי עברה, ועי' בתשו' שבו"י ח"ג (סי' קמ"ז) שכתב דהרג בשוגג כשר לעדות והביא ראי' מהא דאמרינן במכות (י"א) ואינו יוצא משם לא לעדות ממון כו' יעו"ש, ובאמת שאין

זה ראי' כלל די"ל דמיירי כשעשה תשובה בעיר מקלטו אבל בשלא עשה תשובה י"ל דבאמת הוא פסול לעדות, ועי' בנתיבות (סי' רל"ד) שכתב דשוגג דרבנן א"צ כפרה וגם בזה השיגו עליו האחרונים מחולין (ו') דקפריך גבי דמאי איך הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים ומשמע דגם שוגג דרבנן צריך כפרה ומכ"ש שוגג דאורייתא דצריך רצוי, ועי' במכות (י' ב') כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם כו' ועי' בפירש"י שפירש רשעים ההורג ונהרג אלמא דגם ההורג בשוגג מקרי רשע וא"כ פסול גם לעדות ויש להאריך עוד בזה:

אמנם מ"ש הגבו"א דחטאת ואשם שגאין על השוגג בלא תשובה נמי מכפרים ופליג על רש"י ז"ל, וכמה תקיף חילי' דמרן ז"ל לחלוק על הראשונים ז"ל. והלא הרמב"ם ז"ל בה' תשובה (פ"א ה"א) כתב ג"כ מפורש וז"ל וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהם על שגגתן או על זדונם אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה כו' עכ"ל וכן כתב הסמ"ג עשין (ט"ז) יעו"ש, וכן כתב בה' שגגות (פ"ג ה' י') אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אינן מכפרים בו, כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין אע"פ שקרבו כמצותן לא נתכפר לו וכשיחזור בתשובה מבעיטתו צריך להביא חטאתו ואשמו כו' עכ"ל. ועי' ברכות (דף כ"ג א') שמר רגליך וגו' שמור עצמך שלא תחטא ואם תחטא הבא קרבן לפני כו' אמר רבא הוי קרוב לשמוע דברי חכמים שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה מתת הכסילים אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואין עושים תשובה כו' יעו"ש, וכן הוא בתרגום קהלת שם (ד' י"ז) וז"ל ולא תהי כטפשיא דמקרבין קורבנא על חוביהון ולא תייבין מן עובדיהון בושיא דאחידין בידיהון וליתוהי מקבל ברעוא כו' יעו"ש, הרי דקרבן בלי תשובה אינו מכפר והוא כד' הרמב"ם ורש"י ז"ל. ועי' ברכות (דף ה' א') כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין כו' יכול אפילו לא קבלם מאהבה ת"ל אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורין לדעת יעו"ש, והכוונה הוא מה אשם לדעת פי' דוקא שעשה תשובה אף יסורים לדעת היינו שקבלם מאהבה ועשה תשובה ועי"ש בפי' רב ניסים גאון ז"ל ובמהרש"א יעו"ש ודברי המהרש"א צ"ע:

ועי' בירושלמי יומא (פ"ח ה"ו) עשה אעפ"י שלא עשה תשובה לא תעשה ר' שמואל בשם ר' זעירא והוא שעשה תשובה ועי"ש בגליון הש"ס שכתב שמכאן הוציא הרמב"ם

ז"ל מה שכתב ה' תשובה (פ"א ה"ב) דהשעיר מכפר על הקלות אף בלא עשה תשובה יעו"ש, וכל זה אינו אלא בעשה אבל בחטאת ואשם פשיטא דבלא תשובה אינו מכפר והוא כמו שכ' כל הראשונים ודלא כמרן הגבו"א ודוק:

ובברכות (דף כ"ב ב') איתא היה מתפלל ומצא צואה במקומו אמר רבה אע"פ שחטא תפלתו תפלה מתקיף לה רבא והא זבח רשעים תועבה כו' וכתבו התוס' בשם הר"י ז"ל דדוקא במקום שהיה יכול להסתפק ולתלות שיש שם צואה והרא"ש הוסיף הילכך פשע מתחילה ולכך תפלתו תועבה, אבל אם אינו מקום שראוי להסתפק לא מקרי זבח רשעים ואם התפלל תפלתו תפלה ואין צריך לחזור ולהתפלל והביא בשם הר' יונה ז"ל ראיה לזה, ולפי מה שנתבאר לעיל אתי שפיר כפשוטו מדקרי ליה זבח רשעים תועבה אי הוי בשוגג לא שייך זבח רשעים וע"כ מיירי במקום שמצוי דהוי ליה לאסוקי אדעתי' והוי כפשיעה, אבל אם אין מצוי לא שייך זה, וראיתי אח"ז שכ"כ בס' אורח משפט על חו"מ (בסי' ל"ד) והוא נכון:

והא דכתב הרמב"ם ז"ל בה' תפלה (פט"ו ה"ג) כהן שהרג את הנפש אע"פ שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו וכתיב ובפרשכם כפיכם כו' ומשמע אפי' בשוגג וכמ"ש בהגהות מיימוניות דההיא דפ' אין עומדין מיירי אפי' בשוגג, שא"ה דאתקש לשירות, ועי' בתוס' זבחים (דף, כ"ב ב') ד"ה משום דאין לבו לשמים כתבו דאפילו שב בשעת עבודה אמרינן בסוף מנחות דאין קרבנו ריח ניחוח ואע"ג דהשתא לבו לשמים מתחילה לא היה לבו לשמים עכ"ד, ובחלופי גרסאות כתבו דלא קשה מהא דאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, דיש לחלק בין מכפרין למתכפרין וכמו דאמרינן בסמוך כח מתכפרין מרובה שמשלחין קרבנן בטומאה לעזרה עכ"ד. ועי' בתוס' יבמות (ז' א') ובתוס' סנהדרין (ל"ה) לענין רוצח אי כשר לעבודה יעו"ש דלתי' הראשון הוא פסול לעבודה ודוק:

ועי' ברמב"ם ה' אסו"ב (פ"ט ה' ל"ט) שכתב כל אשה שהיא טמאה משום כתם אם מצאה הכתם בימי נדתה כו' והכל מדברי סופרים כמו שביארנו לפיכך הבא עליה בזדון מכין אותו מכות מרדות ופטורין מקרבן עכ"ל, ולכאורה צ"ב דהא פשיטא דבמזיד ליכא קרבן אפי' באיסור דאורייתא ומאי קמ"ל דבכתם הבא עליה במזיד אין בי' קרבן, וצ"ל דלצדדין קתני דבמזיד מכין אותו מכת מרדות ובשוגג פטורין מקרבן, ומוכח דשוגג דרבנן מקרי עבירה דאל"ה פשיטא דאין בזה קרבן, ועי' בנדה (נ"ב ב') ברש"י ד"ה מהו דתימא כו' ומביאה קרבן ואינו נאכל כו' יעו"ש, והראשונים הקשו עליו דהא כתמים אינו אלא מדרבנן יעו"ש בחדוד הלכה, ואולי שא"ה בעריות דגם מתעסק חייב, ועי' ברמב"ם ה'

אסו"ב (פ"א הי"ב) שכתב הבא על ערוה מן העריות כמתעסק אע"פ שאין כוונתו לכך חייב וכן בחייבי לאוין ובשניות, ועי"ש בהשגת הראב"ד ודוק, [ומזה משמע דמתעסק ל"ה עבירה כלל ודלא כדברי מרן רע"א בתשו' (סי' ח') ודוק היטב]:

ב

כתב הרמב"ם ז"ל בה' ק"ש (פ"ג ה"ב) וז"ל אין קורין לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא אע"פ שאין בו צואה ולא בבית הקברות ולא בצד המת עצמו ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת מותר לקרות וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו חוזר וקורא עכ"ד, וכתב הראב"ד ז"ל בהשגות וז"ל אם אמר על מי שקרא בצד המת שיחזור ויקרא לא אמר כלום עכ"ל, ומרן הגר"א זצ"ל הביא ראי' לדברי הרמב"ם מברכות (כ"ב ב') אע"פ שהתפלל הואיל וחטא תפלתו תועבה, ובהגהות בני בנימין מהגאון האדר"ת זצ"ל כתב דיש לעי' בזה דלמא רק בתפלה אמרינן הכי דזבח רשעים תועבה וכמ"ש התוס' בעירובין (ס"ד א') ד"ה שיכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה כו' יעו"ש. ומנ"ל גם לק"ש וכבר האריכו בד' הרמב"ם עי' בעונג יו"ט (סי' ט') ובס' נחל איתן יעו"ש ועוד:

ולענ"ד נראה לי דמוכח בגמ' כד' הרמב"ם ז"ל, והוא בשום אל לב בסוגיא דברכות (י"ח א') בהא דאיתא שם דמי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, ושם בסוגיא מתו אין אבל משמרו לא והתניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, משמרו אע"פ שאינו מתו, מתו אע"פ שאינו משמרו, מתו ומשמרו אין אבל מהלך בבית הקברות לא והתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא ואם עושה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו כו' יעוש"ה בסוגיא, ויש להתבונן טובא מאי פריך ואטו המהלך בבית הקברות הוא פטור מק"ש ותפלה ותפילין, הרי לא שנינו רק שאסור לו להלוך בבית הקברות בתפילין או לקרוא שמה אבל אינו פטור מהמצוה, ובאמת הוא חייב לצאת משם ולקרות שמע ולהתפלל ולהניח תפילין, אבל מתו ומשמרו פטור הוא לגמרי והוא תימה, וראיתי אח"ז שעמד בזה הצל"ח וכתב דהקו' הוא לר"פ דאמר תרגמא אמחזיר פניו וא"כ אין לו שום מקום אחר ללכת מכאן וכאן אסור לו לקרות ואנוס הוא ופשיטא דאונס רחמנא פטרי', אלא דאכתי קשה שאם אינו פטור מן הדין רק הואיל ואין לו מקום אחר הוא אנוס והרי הוא כשאר אנוס ולא התפלל שמחויב להשלים בתפלה הסמוכה, משא"כ אם הוא פטור ע"פ הדין א"צ להשלים כמבואר ביו"ד (סי' שמ"א ס"ב) וצ"ל שעיקר הקו' מק"ש ותפילין דלא שייך בהו תשלומין וא"כ אין נפ"מ אם הוא פטור או אנוס כו' עכ"ד הצל"ח. ואמנם אכתי קשה שהרי נפ"מ לענין דיעבד אם

קרא דאם הוא פטור מצד עוסק במצוה הנה גם בדיעבד אם קרא הוי כמי שלא קרא כלל, ואם לאחר הקבורה עוד לא עבר זמן ק"ש ותפלה הלא מחויב לקרות ולהתפלל שנית וכמ"ש המג"א (סי' תרצ"ו ס"ק מ"ז) ועי' בנוב"ק או"ח (סי' כ"ז) שכתב כן ועי' בזה בעונג יו"ט (סי' מ"א) שכתב כן והביא בשם מהרי"ט (סי' ט"ז) שכתב בשם הראנ"ח ביבמה שמת אביה שלא רצה הראנ"ח שתחלוץ כשהיא אוננת, ופי' הוא ז"ל הטעם משום שהיא פטורה מכל המצות ואינה רשאי להחמיר ע"ע ומאחר שהוא פטור מאותה מצוה כמאן דליתא דמי עי"ש, ומשמע דמצוה שהוא עושה בשעה שהוא פטור כמאן דליתא דמי עי"ש, ומכל זה חזינן דמצוה שהוא מקיים בשעה שהוא פטור הוי כמאן דלא עשה וצריך לחזור ולעשותה שנית בשעת החיוב והוא כמ"ש, משא"כ אי נימא דהוא מצד אנוס שאין לו מקום לקרות שבפני המת אסור לקרות הנה בדיעבד אם קרא הלא שפיר יוצא ואכתי מאי מקשה, אלא ודאי מוכח מכאן כשי' הרמב"ם ז"ל דגם הקורא בד' אמות של מת לא יצא לפי"ז אין נפ"מ בין מה שהוא פטור מצד הדין מטעם עוסק במצוה או שהוא אנוס מטעם שא"י לקרות בפני המת ובשניהם לא יצא יד"ח גם בדיעבד, אלא דמ"ש מרן הכ"מ דגם בשוגג לא יצא, צ"ע דלא יהא חמיר מתפלה וכבר כתבנו דשוגג בעשה ל"מ כלל עבירה וצ"ע בזה ודוק:

סימן כ

בדין צמיד פתיל באהל המת.

כתב הרא"ש בתוספותיו במס' נדה (דף כ"ג א') ד"ה מה לאדם שכן מטמא מחיים ותימא כו' וקשה נילף מעוף טמא וי"ל דאיכא למפרך מה לעוף טמא שכן עושין ממנו דבר המקבל טומאה כגון מעצמות או מהעורות משא"כ בדגי הים כדתנן במס' כלים פי"ח (צ"ל י"ז) כל שבים טהור עכ"ד, ובספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"ד) כתבתי שהוא תמוה ופלא שהרי משנה מפורשת שנינו בכלים (פי"ז מי"ד) ברביעי ובחמישי אין בהם טומאה וכדאי' בתו"כ ובחולין (כ"ה) א"כ מה ת"ל עזים פרט לעופות וכמו שכ' הר"ש, והרא"ש בעצמו מביא המשנה דכל שבים טהור ושם הלא מפורש דגם עופות אין להם טומאה והיינו בין עורותיהן ובין עצמותיהן והרמב"ם ז"ל בה' כלים (פ"א ה"ד) כתב יראה לי שהכלים העשוין מעור העוף אין מקבלין טומאה כמו עצמותיו וכתב המל"מ ולי נראה שיש להביא ראי' לדין זה מההיא דתנן בפי"ז דכלים ובחמישי אין בהם טומאה חוץ מכנף העזניה כו' ומדלא קאמר נמי ועור העוף שמעת מינה דעור העוף אין מקבל טומאה דליכא שום טומאה במה שנברא בחמישי עכ"ד המל"מ, ואיך כתב הרא"ש דבעופות

טמאים איכא בהו טומאה אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן וליכא למימר דכוונתו על הכלים העשוים מכנף העזניה וביצת הנעמית המצופה שהרי טומאתן אינו אלא מדברי סופרים כמ"ש הרמב"ם וכן כתב הרע"ב במשניות יעו"ש, ועוד קשה במה שכתב דאם עשה כלים מעור עוף טמא מקבל טומאה והלא העור גם מהעזניה אינו מקבל טומאה וצ"ע, והארכתי שם בספרי והבאתי המו"מ שהיה לי בזה עם הגאון ר' א"א הכהן זצ"ל, ואמנם עוד הרבה דברים נשמט שם בהענין העמוק והרחב הלזה ולכן אמרתי לבאר פה בעזה"י מה שעוד נשאר תח"י בזה:

הנה בשנת תרפ"א היה לי בזה הענין מו"מ בהלכה עם כבוד ידנ"ע הגאון המובהק ר' משה רוזין שליט"א רב עתה בברנזוויל בעהמ"ח ספרים נכבדים דברי סופרים ונזר הקדש והוא כתב לי לחדש דעור העוף מקבל טומאת נגעים דבמשנה נגעים (פי"ג מ"א) וכן ברמב"ם ה' טומאת צרעת איתא רק דעורות הים אינו מקבל טומאת נגעים וכן הוא בתו"כ ומשמע דעור העוף שפיר מקבל טומאת נגעים וטעמא י"ל דלענין כלים הנעשים מעצמות ועור העוף ומעצמות ועור הדג ממעטינן מוכל מעשה עזים כדאי' בחולין (כ"ה ב') לכן שפיר אתקשי להדדי, משא"כ לענין טומאת נגעים רק עור הדג ממעטינן מהבגד דבעי מן הגדל בארץ ועור עוף שפיר י"ל דמקבל טומאת נגעים עכ"ד ידנ"ע שליט"א:

והנה לכאורה יפה כוון בזה ויש ליישב בזה מה שהקשה מרן המל"מ בה' כלים (פ"א ה"ד) וז"ל וראיתי לרבינו בפכ"א מה' טומאת מת שהביא עצמות העוף בכלל הכלים המצילים ודבריו הם לקוחים מהתוספתא ולא ידעתי אמאי לא תני נמי עור העוף עכ"ד. ולפי"ז א"ש דכיון דעור העוף מקבל טומאת נגעים וכל שישנו בטומאה אינו בתורת מצלת מטומאה, אמנם י"ל דזה תליא בהא דנסתפקו בתוס' שבת (פ"ד ב') ד"ה מי לא עסקינן דייחדינהו לאשתו נדה כו' בשם הר"י בכלי שהוא ראוי לטמא מדרס ועדנה לא נטמא אם הוא מציל בצמיד פתיל אע"ג דבמת אינו מקבל טומאה מגבו כיון דבמדרס יכול לקבל טומאה אין לו לחוץ באהל המת ונשארו בספק, ולפי"ז אי נימא דדוקא דבר שהוא טמא עתה אינו מציל בצמיד פתיל, אבל אם עתה הוא טהור ורק מה שהוא ראוי לקבל טומאת מדרס שפיר חוצץ ומגין בפני הטומאה, הנה כמ"כ עור העוף אע"פ שהוא ראוי לקבל טומאת נגעים מ"מ חוצץ ומגין בצמיד פתיל כיון דעתה הוא טהור משום טומאה ומה שהוא ראוי לקבל טומאה עי"ז לא נתבטלה הגנתו, משא"כ אי נימא דאע"פ דעתה אינו טמא מדרס, מ"מ כיון שרק ראוי לקבל איזה פעם טומאה כבר מקרי דבר המקבל טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה, לפי"ז גם עור העוף כיון שהוא ראוי לקבל טומאת נגעים באיזה פעם שהוא שוב אינו מציל בצמיד פתיל דמקרי כבר דבר המקבל

טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה, ובשט"מ ב"ב (י"ט ב') הביא בשם הר"י ן' מיגש ז"ל, וז"ל ואקשינן ותיפוק ליה משום דהוה ליה דבר המקבל טומאה וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה פי' משום דלא חייץ בפני הטומאה אלא מאי דלא עיילא ליה טומאה בגופיה דהוה ליה סותם בפני הטומאה, אבל מידי דעייל ליה טומאה כיון דאיהו גופיה איטמי ליה הוה ליה ככל הכלים שנטמאו בבית דליכא למימר דחציץ וסתים בפני הטומאה דהא איהו גופיה הא קא עיילא ביה טומאה לא חייץ כו' עכ"ד, ומזה משמע דהעיקר תליא אם הוא דבר שהוא מקבל טומאה עתה בחיוב לכן כיון שנטמא ועייל טומאה בגופיה לכן אינו חוצץ בפני הטומאה, משא"כ דבר שעתה אינו מקבל טומאה אע"פ שהוא ראוי לקבל טומאה כין דלא עיילא טומאה בגופיה שפיר חייץ בפני הטומאה. ולכאורה מלשון המשנה אהלות (פי"ג) ושתי וערב המנוגעים משמע דוקא המנוגעים, אבל שאינם מנוגעים אע"פ שהוא ראוי לקבל טומאת נגעים חוצץ ולא מקרי מקבל טומאה מטעם שהוא ראוי לקבל טומאה היינו טומאת נגעים ומזה לכאורה נפשט ספקו של הר"י בתוס' וכבר העיר בזה במשנה אחרונה עי"ש:

ואמנם י"ל דשם בשבת דמיירי בטומאת מדרס באופן שתלוי בייחודן של הבעלים, וכיון שאין לזה קבלת טומאה מצד עצמן רק תליא בייחוד להכי שפיר י"ל דאין להם תורת קבלת טומאה שלא יהא בזה תורת צמ"פ, משא"כ נידן דידן שהמה בתורת טומאת נגעים מצד עצמן, ומטעם זה אפשר דלא חייצי בפני הטומאה אף בטהרותן, והיינו מפני דבתורת צמ"פ נאמרה ההלכה דבעינן כלים כאלה שאינם בני מקבלים טומאה לעולם, והיינו שדין הוא בהכלים הבאין בתורת צמ"פ, ומטעם זה לא דמי לדברי הר"י מיגש שהובא בשט"מ ב"ב, דהנה זה ודאי דלענין חציצה בפני המת שהוא מטעם אהל, בודאי הטעם פשוט דכיון דבעינן שלא תצא הטומאה לחוץ דאז דבר טמא אינו חוצץ, ודבר טהור חוצץ מפני שנחשב לסתימה, ובזה אע"פ שהחוצץ הוא דבר המקבל טומאה אחרת, אבל כיון שאינו בטומאה זו דטומאת המת, ע"כ הרי הוא סותמו והרי זה אהל בפני עצמו, אבל בדין צמ"פ שעומד באהל המת ממש פנימה, ורק הצמ"פ בא בתורת הגנה שלא יתטמא באותו אהל עצמו, ודין הוא דבעינן כלים כאלה שאינם בני מקבלים טומאה, וא"כ דין הוא בהכלים, ולפי"ז שפיר אפשר לומר דכלים המקבלים טומאת נגעים אינם מצילין בצמ"פ, ועפי"ז מיושב הא דתנן דהשתי והערב המנוגעים אינן חוצצין ומשמע דוקא המנוגעים, והיינו דשם לענין לחוץ בפני המת שלא תצא הטומאה חוצה והיינו שהוא מתורת אהל, והיינו מפני שטהרה סותמת ועושה אהל ולא טומאה דטמא אינו חוצץ מפני שטומאה מבצבצת דרך טומאה, אמנם דבר שהוא ראוי להיות טמא בטומאה

אחרת כמו טומאת נגעים שפיר הוי חציצה בפני הטומאה כיון שעכ"פ טהור הוא עתה ואין זה ענין לצמ"פ וכמו שנתבאר:

עוד נראה ביישוב הקו' דהמשנ"א דהנה לפי מה דקיי"ל דבעינן ביטול בדבר מיעוט הטפח החלל, וממילא גם בהא דשתי וערב בעינן ביטול, וביאור ביטול היינו שישאר שם לעולם, וא"כ ממילא לא תבוא עוד לטומאת נגעים מפני שנתבטלו מתורת שתי וערב ולא יתטמאו עוד בטומאת נגעים, והוי כמו בית שסככו בזרעים דנתבטלו מתורת אוכל כמו שמבואר בחולין (קכ"ט) ומצינו כזה בתוס' ב"ב (י"ט) ד"ה ותיפ"ל כתבו ותימה אם יבטל ליה תו לא מקבלי טומאה וטהור וכו' וי"ל דהתם מיירי כגון דעבד ליה שינוי מעשה דהא אמרינן כל הכלים יורדין לידי טומאה במחשבה ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה וה"ה באוכלין יעו"ש, וחזינן דעל ידי ביטול נתבטל גם מדיני טומאה. איברא דיי"ל דגם בשתי וערב בעינן שינוי מעשה כמו באוכלין, אבל באמת ליתא דשאני הא דשתי וערב מהא דאוכלין, והיינו דבשלמא באוכלין דכיון דתורת אוכלין עליהם מצד עצמותן לא מצד מחשבה גרידא, להכי לא סגי בביטול גרידא שהוא ענין מחשבה לבטלן מתורת אוכל עד שיעשה גם מעשה לבטלן מתורת אוכלין, ובדמיון לכלים שאינם עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה, משא"כ הא דשתי וערב דע"כ המה רק מפני המחשבה שחושב הבעלים לעשות בהם מלאכת האריגה נמצא דכל ענינם הוא רק ע"י המחשבה, וא"כ ע"כ מסתבר דבביטול גרידא נתבטל ענינם מתורת שתי וערב, ומלבד זה הרבה ראשונים סברי דגם באוכלין סגי גם במחשבה גרידא ועי' בשט"מ ועכ"פ מבואר לנכון לכו"ע הא דנקט תנא שתי וערב המנוגעים, ואמנם אכתי צ"ע שהרי השתי והערב אע"פ שנתבטל להבית מ"מ אכתי מטמא טומאת נגעים ביחד עם הבית ומסתבר יותר כמ"ש לעיל ודוק:

והנה אפשר לומר דזה תליא אם בעינן ביטול לעולם, או דסגי בביטול דלפי שעה, והיינו דאם אמרינן דסגי בביטול דלפי שעה א"כ אכתי ראוים לקבלת טומאת נגעים בתורת שתי וערב, אמנם נראה דע"כ בעינן ביטול לעולם ולא סגי בביטול דלפי שעה, משום דאם בעינן ביטול, ע"כ לא נחשב ביטול רק באופן שישאר כן, וביטול דלפי שעה אין זה ביטול, וכן משמע בתוס' ב"ב (כ') ד"ה אתיא אימי' ודריא ליה בשבת וז"ל ואיירי בגוסס שימות קודם שיוצא השבת ואומר דשם תהא קבורתו, הרי דסברי התוס' דמחיצה לפי שעה לא נחשב מחיצה ומבואר שזהו ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל כמבואר בב"י (סי' תרל"ג) ובלח"מ פכ"ד ה' סוכה ובמג"א (סי' שע"ב ס"ק כ"ז). ובזה מבואר לנכון הא דקאמר בסוגיא שם הא חזי לטינא, ולכאורה מדוע לא משני דמיירי בשבת ועי"ש בשטמ"ק בשם

הרשב"א, ובמ"ש שפיר מטעם דבעינן ביטול לעולם, ויש לפרש כוונת הסוגיא דפריך שם לשמואל כמה פרכות וסברת הש"ס דאף דבר שאינו מבטל ממעט, נראה דהיינו דסבר שמואל דבעינן ביטול שהוא לעולם, וסברת הש"ס דסגי בביטול דלשעה גרידא, ובזה יש ליישב קו' מרן רע"א בתוספותיו שם באהלות לשי' הרמב"ם דבפחות מכביצה ממעט מטעם שאינו חשוב אצלו, והקשה לסברת הש"ס דאף דבר שאינו מבטל ממעט א"כ איך יפרשו להמשנה יעו"ש, ועפי"ז מיושב דסברת הסוגיא דבעי ביטול רק סגי בביטול דלשעה ובזה יובדל בין ביצה לפחות מכביצה:

ואמנם י"ל דטומאת נגעים אינו ענין לקבלת טומאה שהרי הוא טומאה היוצא מגופו וכמו שכתבו התוס' חולין (ע"ב) ד"ה אלא בשם הר"ש דלא אמרינן בטומאת נגעים שבעה לה טומאה מטעם דהוי טומאה היוצא מגופו, והיינו דהוא טומאה עצמיות ולא שייך שבע לה טומאה כיון שאינו בתורת קבלה וא"כ אין זה בכלל הא דאמרינן דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה דטומאת נגעים לא מקרי מקבל טומאה, ואע"פ די"ל להיפך דאין לדון מטעם זה להקל אדרבה חומר הוא בכל מקום, ופשיטא שיש לומר בזה שאין בו תורת הצלה בתורת צמ"פ, מ"מ מדברי התוס' סוכה (י"ב) שכתבו לענין סכך דבשביל שהוא מטמא בנגעים לא מקרי מקבל טומאה, ועי' ברא"ש בנדה (פ"ט סי' ב') בהא דמשתיתא שהביא פי' א' שהוא כלי לאורגים והוא כלי עץ ולא רצה לפרש שהוא טווי שמקבלת טומאת נגעים, והיינו משום דטומאת נגעים אינו בקבלת טומאה, ובכתמים גזרו דוקא על הדברים המקבלים טומאה מטמא, ולא בטומאה היוצא מגופו, וביותר לפי דברי הנוב"ק יו"ד (סי' נ"ב) ועי' בש"ך ובחו"ד ודוק:

ואמנם מדלא כתב הרמב"ם ז"ל מפורש דעור העוף מטמא בנגעים משמע דלא מטמא, וכן משמע מדבריו בה' טומאת צרעת (פי"ג ה"ה) שכתב חיבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט או עור של בהמה וחיה המעובדין ולא חשיב עוף ודוק:

בסימן זה יש בו איזה הערות מידנ"ע הגאון ר' משה ראזין שיחי' מה שלא הזכרתי את שמו ושנינו לדבר אחד נתכוונו:

ב

ברכות (י"ט ע"ב) בתוס' ד"ה מדלגין היינו ע"ג ארונות כו' באה"ד הקשו ומיהו תימה אמאי אין המת מטמא באהל כיון שהכסוי עצמו מקבל טומאה וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אם כן מטמא באהל וכתבו לחדש דאין מטמא אלא צד חיצון שבו אבל צד פנימי טהור וה"ר מהא דתנן באהלות (פ' ט"ו מ"ט) חבית שהיא מלאה משקין טהורים ומוקפת צמיד פתיל ועשאה גולל לקבר הנוגע בה מטמא טומאת ז'

והחבית והמשקין טהורים לפי שצד הפנימי כולו טהור עכ"ד. וכוונתם דסתם גולל מונח על הקבר ממש והוי טומאה רצוצה דהקבר מטמא כמת, ואע"ג דטומאה רצוצה בוקעת לבנין ולחומות, במקום צמיד פתיל אינה בוקעת ולכך המשקין טהורין. ואמנם בעיקר קו' התוס' נראה ליישב דטומאת גולל לא מקרי דבר המקבל טומאה דהגולל בעצמו אינו טמא אלא דהוי כמו יד לטומאה דאינו אלא מוציא טומאה מהקבר, שהרי אבנים שאין להם טומאה וכן בהמה מחיים אינה מקבלת טומאה ומ"מ אם עשאן גולל לקבר מטמאין וע"כ דהוא רק מדין יד דמוציא טומאה, ולהכי הנוגע בהחבית טמא טומאת שבעה אע"ג דאין כלי חרס נעשה אב לעולם דהיינו במגעות ומדרסות אבל בגולל טמא, משום דהגולל אינו טמא מצד עצמו אלא דהוי כמו יד לטומאה, ולהכי אם הגולל ניטל מהקבר אינו מטמא אם הוא דבר שאינו מקבל טומאה כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בה' טומאת מת, וד' רש"י בעירובין (ט"ו ע"א) שכ' דאם עשה בע"ח גולל לקבר מטמא לעולם צע"ג וכבר עמד בזה בתוס' רי"ד, ותדע שהרי אפילו לתי' התוס' אנו צריכים לזה, דמאי מהני הא דצד הפנימי אינו טמא, דהא מ"מ ראוי לקבל טומאה הוא היינו טומאת גולל ושוב הוי דבר המקבל טומאה ואינו חוצץ בפני טומאה וע"כ כדכתיבנא, ואולי ס"ל להתוס' דגם בטומאת צמיד פתיל מציל כל שאינו טמא עתה אע"פ שהוא דבר הראוי לקבל טומאה ודלא כמ"ש התוס' שבת וכמ"ש לעיל:

ועי' ב"ק (ק"ה א') חבית שנקבה וסתמוה שמרים כו' אגף חציה כו', וכתב בשטמ"ק לפרש בשם הרשב"א דהיינו שהניח הנקב כלפי חוץ שאין טומאה נכנסת בו, והוקפה מפיה שהי' בפנים בצמ"פ אותה הגפה עושה כלי להיותה מצלת בצמ"פ כו' ואעפ"י שהוא ראוי לקבל טומאה לענין הצלה מיהא מצלת כו' יעו"ש, הרי דמציל בצמ"פ אע"פ שהוא ראוי לקבל טומאה מ"מ כיון שכעת אינה טמאה מצלת. ואמנם הרמב"ם ז"ל בה' טומאת מת (פכ"ב ה"ח) כתב וז"ל חבית המוקפת צמ"פ שנקבה מצדה וסתמוה שמרים כו' אגף חצי הנקב וסתם חצי הנקב כו' וזהו כפירושו של הרשב"א בפרק המצניע כמבואר בכס"מ, ומדלא מפרש כפי' הרשב"א בשטמ"ק משמע מזה דסובר דכיון דראוי לקבל טומאה אינו מציל בצמ"פ, והא דכתב הרמב"ם (בפי"ג ה"ג) אלו מביאין וחוצצין כו' ופשוטי כלי עור כו' ופשוטי כלי עור מקבלים טומאת נגעים לשי' הרמב"ם כמבואר בה' טומאת צרעת (פי"ג ה"ד) ותקשי הלא כל דבר הראוי לקבל טומאה לשי' הרמב"ם אינו חוצץ בפני הטומאה, אבל כבר כתבתי דבתורת אהל שפיר מציל כיון שעתה אינו טמא, ועוד דטומאת נגעים לא מקרי דמקבל טומאה וכמו שכתבתי דבנגעים הטומאה הוא עיקר הנגע וכל טומאתו הוא טומאה היוצא מגוף הנגע וטומאת הבגד הוא מטעם

התפשטות הנגע בכל הבגד דשדא תכלא בכולה ומקור הטומאה הוא הנגע ולהכי לא מקרי הבגד מקבל טומאה וכמו שנתבאר לעיל:

ועי' בר"ש אהלות (פ"ח מ"א) שכתב דאהל אע"פ שהוא מקבל טומאה חוצץ ומציל מן הטומאה, וכן כתב רבינו הגר"א זצ"ל באהלות (פ"ז מ"ב) דאע"פ דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אבל אהל מציל דגזיה"כ הוא יעו"ש, ויש לתמוה על הפנ"י ברכות (י"ט) שיצא לדון בדבר החדש דהא דקיי"ל כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אינו אלא מדרבנן, ומשום דקשיא לי' דכיון דהאהל בעצמו טמא כדכתיב בהדיא והזה על האהל ועל כל הכלים אשר היו שם וא"כ האיך אהל חוצץ הא קיי"ל דכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה יעו"ש, ותמהני שלא הביא ד' הר"ש דגזיה"כ הוא באהל דמציל, ולפי"ז שפיר מיושב גם קו' התוס' בברכות ודוק:

ושוב מצאתי בס' אשי ישראל בשבת (כ"ז) שהאריך בזה הענין מעט וכתב דעיקר הכלל דהמקבל טומאה אינו חוצץ אינו אלא בכלי וכיו"ב הראוי לקבל כל טומאת מגע והיסט, ואז אין נפ"מ אם נטוים כאהל אם לאו, אבל דבר שאין בו רק טומאת אהל לבד, לא יתכן זה הכלל והוא מוכרח מעצמו דהא עיקר הכלל דכל שנקרא אהל חוצץ ועוד כלל בידנו דכל הנקרא אהל מטמא טומאת אהל כמבואר בסוגיא, וא"כ נפל עיקר הכלל בעיקר חציצת אהל בבירא, אלא צ"ל דעיקר ענין אהל הוא שמצמצם כל טומאתו בתוכו ואינו מניחו לצאת לחוץ וא"כ הסברא הוא להפך דכל מה שנקרא יותר אהל עד מה שמטמא טומאת אהל נקרא יותר אהל גם לענין חציצתו, אבל המקבל טומאת מגע מצד שהוא כלי או אוכל אין ראוי לקרותו כ"כ אהל עד שיהא חוצץ והוא מדוקדק מאוד בלשון המשנה דאהלות (פ"ח מ"א) דחשיב שם אלו חוצצין יריעה וסיקרוטיא שהן נעשים אוהלים, כלומר שהן מחוברין שאין להם שום טומאה רק טומאת אהל וחוצץ, ושם (במ"ד) אלו שאין חוצצין יריעה וסיקרוטיא כו' שאין נעשין אוהלים כלומר שאינן מחוברין ויש להם טומאת מגע ואין חוצצין, וסמך לזה מדתנן אהלות (פ"ו) באהל טומאה בתוכו הנוגע בתוכו טמא שבעה מאחוריו טומאת ערב ולא מנינו כזה במגע והיינו משום דאהל אינו מניח הטומאה לצאת ומאחוריו דינו כמגע בצד שבתוכו משא"כ במגע כו' עכ"ד והוא נכון:

ג

הנה קיי"ל דטומאה רצוצה בוקעת ועולה ואינה מטמא אלא כנגדה, וזה מכבר שהי' אצלי לדבר פשוט דזה דוקא כשהטומאה מונחת מחוץ לאהל והיינו ברה"ר או בחצר, משא"כ היכא שהיא מונחת בתוך אהל ורצוצה הרי בוקעת לתוך האהל ומטמא כל

האהל, וזה לי כמה שנים שהיה לו מו"מ בזה עם הגאון ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל והראה לי אז דברי הירושלמי נזיר (פ"ז ה"ג) אמר ר' יאשיה טומאה טמונה בקרקעו של בית נזיר מגלח, הרי דטומאה רצוצה בתוך האהל מתפשט הטומאה בכל האהל [ומזה יש לתמוה טובא במ"ש מרן הכ"מ ה' נזירות (פ"ו ה"ח) דנזיר אינו מגלח אטומאת קבר והבין זאת בדעת הרמב"ם יעו"ש והוא נגד דברי הירושלמי ועי' במנ"ח (מ' רס"ג) והוא תימה לענ"ד. ואחר זמן רב מצאתי הערה זו בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב (סי' קנ"א אות ט') יעו"ש מ"ש עוד וצ"ע] וכן מצאתי אח"ז במשנה אחרונה אהלות (פ"ד מ"א) שכתב כן לדבר פשוט, ועי' בכלים (פ"ח מ"ז) השרץ שנמצא בעין של תנור כו' ואם הי' באויר [ופי' הרמב"ם ז"ל שהשרץ הוא באויר העין יעו"ש בתוי"ט] אפילו כזית מן המת טהור ואם יש שם פותח טפח הכל טמא יעו"ש, והקשה במשנ"א דלשיטת הרמב"ם קשה הא דקתני אם יש פותח טפח הכל טמא מאי איריא יש שם פותח טפח אפילו ליכא פותח טפח והטומאה רצוצה כיון שהיא בתוך הבית בוקעת לבית ומטמא כל הבית וכתב דנראה דהרמב"ם ז"ל ס"ל דאפי' רצוצה בתוך הבית אינה מטמאה אלא כנגדה יעו"ש והוא תימה דזה נגד משמעות כמה משניות ונגד ד' הירושלמי. ומד' הרמב"ם ה' טומאת מת (פ"ז ה"ז) מוכח להדיא דס"ל דטומאה רצוצה בתוך הבית מטמא כל הבית יעו"ש. ואמנם תמוה מד' הרמב"ם (בפכ"ה ה"א) שכתב וז"ל עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואינו מטמא אלא כנגד הטומאה בלבד יעו"ש הרי דכתב דטומאה רצוצה בתוך הבית אינו מטמא אלא כנגד הטומאה בלבד וצ"ע:

ואפשר לומר דזה דטומאה רצוצה דתוך הבית מטמא כל הבית משום אהל אף שההלכה שאינו מטמא רק כנגדו הוא משום כיון שהבית מאהיל על מקום הטומאה רצוצה הוי כל הטומאה כאלו היא בתוך הבית וכל הבית מקרי כנגד הטומאה, אבל אם הטומאה תחת העמוד והעמוד הוי רשות לעצמו לא מקרי כאלו הטומאה בתוך כל הבית כיון שהטומאה היא ברשות אחר, לכן אינו יוצא הטומאה מהעמוד לתוך הבית ואין הבית מקרי כנגד הטומאה וכן אמר הגאון ר' ארי' ליב שליט"א הגאב"ד מווילקומיר, ועי' בתוס' ב"ב (ק' ב') בד"ה ורומן שבעה כו' שהקשה ר"י במתניתין באהלות (פ"ד) תיבת המגדל שיש בה פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכה מה שבבית טמא כו' לפי שדרך טומאה לצאת כו' והשתא קשה ל"ל טעמא שדרך טומאה לצאת תיפוק לי' דבוקעת ועולה כיון דאין ביציאתה פותח טפח כו' יעו"ש, ומוכח גם מד' התוס' דס"ל דטומאה רצוצה בתוך הבית מטמא את כל הבית ולא כנגד הטומאה בלבד דאל"ה לק"מ קו'. והתוס' חדשו דבר חדש דבכלים אין דין קבר להיות בוקע ועולה דאין מבטלו, והוא דבר

חדש למאוד ועפי"ז מיושב קו' המשנ"א בכלים פ"ח הנ"ל. ואמנם על עצם חדוש התוס' יש להעיר מד' הגמ' חולין (ע"א א') דאמר התם דכלי חרס המוקף צמיד פתיל אינו מציל על טומאה שבתוכו דטומאה בוקעת ועולה וצ"ע. וכבר ראיתי לרב גדול א' שהקשה זה. ובפי' רגמ"ה ראיתי שכתב שם בד"ה שאינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא כלומר דאי הוה שרץ בתוך כלי חרש אע"ג שמוקף צמיד פתיל מטמא טהרות שע"ג דאמרינן טומאה בוקעת ועולה כו' יעו"ש, וכוונתו להא דאי' במשנה כלים (פ"ח מ"ו) בית שאור מוקף צמיד פתיל ונתון לתוך התנור השאור והשרץ בתוכו והקרץ בינתים התנור טמא יעו"ש במפרשים ולא רצה לפרש לענין טומאת מת אולי דס"ל כשי' התוס', ולישנא דגמ' טומאה רצוצה בוקעת ועולה עד לרקיע נקט לישנא דמתניתין גבי מת והעיקר הכוונה דאין צמיד פתיל מציל על טומאה כ"א על טהרה ועי' בתוי"ט באהלות (פ"ד מ"א) בסופו בשם הרמב"ם ז"ל ודוק:

ד

בתוס' מנחות (צ"ה ב') ד"ה אין טמאי מתים משתלחים כו' באה"ד הקשו וז"ל וא"ת והיכי ילפינן טמא מת ממת שאני מת דאין לו טהרה במקוה כדאיתא בסוף עירובין (ק"ד ב') המכניס שרץ למקדש פטור ואע"פ שהיו נושאין ארונו של יוסף עמו במחיצתו כו' ובהגהות הגאון יעב"ץ זצ"ל כתב וז"ל נ"ב כלומר אע"ג דמסתמא כלי עץ הויא, צ"ע דאף הוא אין לו טהרה במקוה לפי שדינו כקבר וגולל ודופק אבל משום כלי אינו מטמא, אפי' יש לו שולים וראוי לקבול שאין כלי תשמיש המת מתטמא אלא אם הוא ראוי לתשמיש אדם החי כמו כר וכסת ומטה, משא"כ המחובר לקרקע דינו כקרקע ואין לו דין כלי ואין בו אלא טומאת קבר כמת עצמו, לכן כמו שהמת מותר במחנה לויה, גם ארונו מותר להכניס שם עכ"ל, הנה בעיקר חדושו דארון המת אין מטמא מטעם כלי הבאתי בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ל"ג) בקונטרס נר אהרן מהגאון ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל שחדש כן והאריך הרבה יעו"ש ולא ראה שכבר הקדימו בזה הגאון יעב"ץ ז"ל, אמנם הבנתו בתוס' הוא תמוה מאד, דהוא הבין שכוונת התוס' להקשות איך היו מותרים להכניס הארון במחנה לויה ובמחכת"ה כוונת התוס' להקשות על האנשים שהם בנושאי ארונו של יוסף שהי' להם טהרה במקוה ואיך היו מותרים במחנה לויה וז"פ, ותמוה טובא איך אשתמיטתי' דבר פשוט כזה:

סימן כא

הערות בדין בל תאחר.

התוס' ראש השנה (ד' ב') ד"ה לקט שכחה ופאה חקרו איך יתכן בל תאחר בלקט שכחה ופאה וכתבו באופנים שונים וא' מהם כתבו וז"ל ויש לפרש כגון במלקט לצורך עניים כי ההיא דתנן בפאה (פ"ד מ"ט) מי שמלקט ואמר הרי זה לפלוני עני ר"א אומר זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון עי"ש. והרשב"א ז"ל הקשה ע"ז שהרי זה אתיא כר' אליעזר דאלו לרבנן כיון דקיימו עניים אחריני מחייב בה לאלתר ומי נימא דהך דרשא לא ס"ל לרבנן ועוד א"כ הו"ל לאקשויי עלה הניחא לר' אליעזר אבל לרבנן מאי איכא למימר יעו"ש. ויש להתבונן עוד בזה דלר' אליעזר דס"ל דזכה לו א"כ כבר הוא ממונו של אותו העני אצל בע"ב הוא ואם לא יתן לו יוכל לתובעו בדיינים דממון גמור אית ליה גביה ולא רק לקט שכחה ופאה לבד אלא פקדון אית לי' גביה, ואם לא ישיב לו עובר משום לא תגזול ואין כאן בל תאחר ואע"פ דבהקדש אמרינן אמל"ג כמסירה להדיוט ומ"מ עובר בבל תאחר, שא"ה דאמל"ג אינו קנין גמור דאמל"ג כמסירה להדיוט גופי' אינו אלא מטעם מוצא שפתיך תשמור כמ"ש הרא"ש בפי' לנדרים (כ"ט) וכבר האריכו בזה טובא וגם אנכי הארכתי בזה במק"א בעזה"י, אבל הכא דזכה בעד העני דקנין גמור הוא וממון גמור אית לי' להעני גבי בעה"ב וכבר יצא מדין פאה ואיך שייך בזה בל תאחר: **והנראה** דכבר הקשו בזה דאיך סבר ר' אליעזר דזכה לו והא ר' אליעזר ס"ל בב"ב (קנ"ו ב') זכין לקטן מדרבנן ולא לגדול, ומשמע דר' אליעזר לית לי' כלל דין דזכיה דהיינו דזכין לאדם שלא בפניו כדמשמע מתוס' שם ד"ה זכין יעו"ש, ותי' עפי"ד הרשב"א במס' קדושין (כ"ג ב') שכתב דמתנת ממון לאו זכות גמור הוא ואדרבה חוב הוא מצד עצמו דכתיב ושונא מתנות יחיה אלא לפי שנפשו של אדם מחמדתן קרי לי' זכות ואע"פ שהוא מצד עצמה חובה זכין לו שלא בפניו אבל גט שחרור זכות גמור הוא כו' יעו"ש, וכן כתבו התוס' בכתובות (י"א א') סד"ה מטבילין אותו יעו"ש. ולפי"ז ר"א דאמר זכין לקטן ואין זכין לגדול טעמו דזכי' אינו אלא מדרבנן וסובר דלא תקנו זכיה רק גבי קטן ולא בגדול, אבל ז"א אלא בגוונא דמיירי התם פלוגתא דר"א ור' יהושע דהיינו במתנה כמו שמפרש שם הרשב"ם משום דלא חשיב זכות גמור, אבל היכא שהוא זכות גמור לא צריכין לתקנת חז"ל, דהא מדאורייתא זכין בכה"ג מה לי קטן מה לי גדול וגבי פאה דהוא זכות גמור דלא שייך שונא מתנות שפיר זוכין. [עי' בשו"ת עטרת חכמים חחו"מ סי' ו' יעו"ש]. ולפי"ז הא דזוכה בפאה בעד העני י"ל דז"א רק במה דהוי זכות לעני והיינו דלא

מצי לחזור וליתן לאחר, משא"כ דלא יעבור בבל תאחר דזה הוי חוב להעני ולענין זה לא זכי לי' אלא עוד הוא כמו פאה, ועוד יש לעיין בזה:

ואמנם העיקר בהבנת דברי התוס' הוא כמ"ש הטור"א וז"ל עוד פי' התוס' דמיירי במלקט לצורך עניים כהא דתנן בפ"ד דפאה מי שלקט את הפאה ואמר ה"ז לפלוני עני רא"א זכה לו וחכ"א יתננו לעני הנמצא ראשון ולפי דבריהם צ"ל הא דאמרינן בפ"ק דגיטין כו' דהא דמזהיר רחמנא לא תלקט לעני היינו לצורך עני פרטי והיינו דכתיב קרא לא תלקט לעני לשון יחיד, אבל במלקט לצורך עניים דעלמא ליתן לכל הבא ראשון אפילו לרבנן שפיר דמי ופלוגתייהו אינו אלא במלקט לצורך עני פרטי כדקאמר ה"ז לפלוני עני והיינו עני פרטי כו' עכ"ד, והוא אמת ונכון, ולפי"ז לק"מ קו' רבינו הרשב"א, ומיושב גם הערתי דבאמת אין כאן זכיה לשום אדם ודוק:

ב

בגמ' ראש השנה (ו' א') אמר רבא כיון שעבר רגל אחד עובר בעשה, מיתיבי העיד ר' יהושע ור' פפייס על ולד שלמים שיקרב שלמים א"ר פפייס אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח ואכלנו ולדה שלמים בחג בשלמא בפסח לא אקרבוה אימור דמחוסר זמן הוה אלא ולדה בעצרת היכי משהי לה ועברי עלה בעשה כו'. ובתמורה (י"ח ב') הגירסא ולרבא דאמר קדשים כיון שעבר עליהם רגל אחד בכל יום ויום עובר עליהם בבל תאחר יעו"ש ובשטמ"ק מחק תיבות בבל תאחר דהא ברגל אחד אינו עובר אלא בעשה ועיי"ש בהגהות ר' צבי חיות ע"ש בזה, ולכאורה הנה לא מצינו בל תאחר רק בדבר הנידר ונידב או שקדושה שלהם חל ע"י דבור כמו תגלחת דנזיר דקדושת שער ע"י דבורו באה, ובכור בעל מום דאם לא שחטו בתוך שנתו ואינו אוכלו עובר בל"ת אף דלא בעי למיעבד מידי רק שחיטה, שא"ה דהא קיי"ל דצריך להקדישו דמצוה להקדישו דכתיב תקדיש וכן כתב בס' אור שמח ה' נזירות (פ"ז הי"ד), אבל וולדות קדשים דקדושים מאיליהן שהתורה הקדישה אותם מטעמא דכתיב רק קדשיך כדאי' בתמורה (י"ז א') והתוס' שם (ל"א ב') ד"ה ואפי' למ"ד כו' כתבו דוולדות קדשים אינן קדושים מטעם גידולין ורק מקרא יעו"ש היטב [ועי' במ"ש בזה בספרי מקור ברוך ח"א סי' כ"ד יעו"ש] ולפי"ז לכאורה בוולדות קדשים ל"ש בל תאחר:

וראיתי בס' חמדת ישראל שנסתפק טובא אי בוולדות קדשים מהני שאלה לא מבעי למ"ד וולדות קדשים עם יציאת האויר הם קדושים וכן הלכה א"כ אין הקדושה מכח גדולי הקדש ואפי' למ"ד במעי אמן הם קדושים ג"כ דעת התוס' בתמורה (ל"א ב') דקדושתן אינו מכח גידולי הקדש רק דגזיה"כ הוא דהוי קודש א"כ נראה דהוי דבר האסור ולא דבר

הנדור ול"מ שאלה יעו"ש בד' ל"ה א'), ואמנם הדבר מבואר בירושלמי נדרים (פ"א ה"ג) כאימרה כו' תמן אמרין כוולד חטאת יעו"ש, והרי מפורש דוולדות קדשים מקרי דבר הנדור, [אלא דקשה דהרי וולד חטאת למיתה אזיל ואין בו קדושה דהרי אין בו מעילה ואיך מצי להתפיס בי' וכבר כתבתי מזה בספרי מקור ברוך ח"א סי' כ"ה דמ"מ כיון דאסור מדרבנן מצי להתפיס יעו"ש] וממילא שייך בל תאחר, וצ"ל דמ"מ מקרי דהקדושה באה על ידו דקדושת התורה נמשך מכח קדושתו, ועי' בירושלמי ר"ה (פ"א) כתיב וביום השמיני ימול עבר ולא מל מהו שיעבור בבל תאחר ופשיט דאינו בבל תאחר מדכתיב לא תאחר לשלמו יצא זה שלא ניתן לתשלומין יעו"ש ואע"פ דמילה אינו דבר הנדור ומ"מ רצה לומר דעובר בבל תאחר ועי"ש באור שמח ודוק:

ג

ביצה (י"ט ב') בפי' רש"י ד"ה כי פליגי למיקם עלה בבל תאחר כו' והיינו דקא אתי לאשמועינן עצה טובה כל מי שיש עליו תודה יביאנו בחג הסוכות כו' עכ"ל, ובתשו' חכ"צ (סי' י"ב) הקשה דמאי אריא עצה טובה דהא ודאי בלא"ה כיון שעבר עליו רגל ראשון עובר בעשה כדאמר רבא בפ"ק דר"ה וליכא מאן דפליג בהא. והפנ"י שם כתב לחדש דהא דקאמר רבא כיון שעבר רגל ראשון עובר בעשה והיינו בעשה דובאת שמה והבאתם שמה הוא רק דוקא באפריש ולא אקריב דבהכי מוקמינן לקרא דובאת שמה והבאתם שמה בפ"ק דר"ה, אבל אמר ולא אפריש דילפינן התם מעשה דמוצא שפתיך תשמור ועשית דהיינו מצות עשה, א"כ איכא למימר דלא עבר ברגל ראשון דמהיכי תיתי אדרבה פשטא דקרא משמע דעשה דמוצא שפתיך היינו דומיא דל"ת דתשמור והיינו בג' רגלים, וכן נראה להדיא מלשון רש"י כאן שכתב כל מי שיש עליו תודה ולא כתב כל מי שיש לו קרבן תודה, והיינו דביש לו קרבן תודה והיינו אפריש ולא אקריב אין כאן עצה טובה אלא לכ"ע עובר בעשה דובאת שמה והבאתם שמה, אלא דעיקר פלוגתייהו הכא היינו לענין מי שיש עליו תודה דהיינו אמר ולא אפריש עכ"ד, וכוונתי לזה מדעתי ובאמת כן מוכח להדיא מד' הרמב"ם ז"ל בה' ערכין (פ"ו הל"א) שכתב וז"ל יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו, ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה כשאר הנדרים עכ"ד, ואמאי לא חשיב נמי העשה דובאת שמה והבאתם שמה אע"כ מוכח דבאמר ולא אפריש באמת ליתא העשה וכמ"ש הפנ"י:

אלא דלכאורה מוכח ההפך מזה בתמורה (י"ח א') בהא דאיתא שם ולהאי תנא דנפקא ליה מזכר ונקבה [כצ"ל כמ"ש רבינו הגר"א זצ"ל בהגהותיו] תשא ובאת מה עביד להו אפילו ממירעייהו ל"א ממורגייהו, ופירש"י ז"ל וז"ל ואתא קרא למימר דאם דשה הבהמה שאתה רוצה להקדיש ודרכך מוכן לרגל לא תאמר הואיל ודשה אמתין עד זמן אחר אלא קחנה ולך לך עכ"ד. והתוס' הקשו ע"ז שהרי אסור הוא בעבודה, אכן רבינו הגר"א זצ"ל כתב דרש"י ז"ל במתק לשונו יישב זאת שכתב דאם דשה הבהמה שאתה "שרוצה" להקדיש, והיינו שעדיין לא הקדישה אלא רצה להקדיש וא"כ אינו אלא אמר ולא אפריש ומ"מ עובר בעשה דתשא ובאת, והיינו אותו העשה עצמה דובאת שמה והבאתם שמה, אלא דובאת שמה והבאתם שמה קאי על קדשי א"י, והעשה דתשא ובאת קאי על קדשי חו"ל וכדאיתא בספרי יעו"ש היטב ובפי' המלבי"ם זצ"ל ומוכח דאפי' אמר ולא אפריש קאי בעשה דובאת שמה והבאתם שמה וזה דלא כהפנ"י:

ויש להתבונן לפי מה שכתב רש"י ז"ל בקדושין (מ"א ב') ד"ה שכן ישנן במחשבה וז"ל קדשים נמי איתנהו במחשבה גמר בלבו לומר שור זה עולה הרי הוא עולה כדתניא בשבועות בפ"ג (כ"ו) מוצא שפתיך אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל נדיב כל נדיב לב עולות עכ"ד, לפי"ז אם חשב להקדיש בהמה לקרבן הרי היא קדוש מיד במחשבה ולפי"ז שפיר הקשו בתוס' לרש"י ז"ל לשיטתו, וזה לי ערך שלשים שנה שכתב לי הגאון האמתי מרן ר' יצחק יעקב מפאניווזע זצ"ל בתשובתו אלי וז"ל נראה לי בדברי הגמ' דמה דמצינו דהקדש חל במחשבה היינו רק דמחויב להביא באומר הרי עלי, ולא שתחול ההקדש כמו ע"י דיבור, וכן נראה מד' הרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (פי"ד הי"ב) וז"ל בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב כיצד גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה הרי זה חייב להביא שנאמר כל נדיב לב יביאה בנדיבת לב יתחייב להביא כו' עכ"ד, ומשמע דרק חיוב יש עליו להביא, וגם באומר הרי זו, דהר"מ ס"ל, דהרי זו מלבד הדין שחלה, יש גם עליו חיוב להביא כמו שדעתו ז"ל במקדיש דבר שלא בא לעולם יעו"ש, ולזה דקדק כאן וכתב דחייב להביא ולא שקדושה על פי דבורו. וכן שייך שנאמר כל נדיב לב יביאה בנדיבות לבו יתחייב להביא והוא שרק חוב עליו להביא ולא שקדושה מיד במחשבה וכן הראיה מתרומה לפי' רש"י ז"ל הוא מתרומת המשכן, וגם שם כל מי שנדבה לבו מחויב להביא, וזה מוכרח מהא דנדרים פ"ק (ז') דאמרינן ידות גבי הקדש והרי הקדש דסגי במחשבה מה צורך לידות, וע"כ דלחלות הדבר בעי דבור ככל נדרים ורק לחיוב סגי

במחשבה, אמנם לשי' התוס' דתרומה הכוונה לתרומת דגן, מוכרח דגם חלות ההקדש הוא במחשבה:

אמנם יש מקום לומר דאין ראי' מד' הרמב"ם ז"ל דלפמ"ש הרשב"א בחדושיו לקדושין דדברים שבלב דלא הוי דברים הוא רק לבטל דבר, אבל להתקיים יכול להתקיים גם בדברים שבלב וכמו שה"ר שם מידות נדרים הוא דס"ל אף דשם הוא דין בנדרים, היינו רק למה שחדשה תורה דין בנדרים דבעי דיבור ולא סגי בדברים שבלב ככל דיני התורה, בזה גלתה התורה דסגי במקצת דבורו, אבל היתר שחסר חל ע"י מחשבה שבלבו ככל התורה, ולוא לא הי' מועיל בשאר דוכתי הי' מהראוי להיות דמועיל רק בידים מוכיחות דאז בכל התורה דדברים שבלב אינם דברים, מ"מ במוכיח הוי דברים, אבל בנדרים דבטוי שפתים בעי בזה לא מהני מוכיח ובזה בעי דין התורה שיד כדיבור, אבל מ"מ מוכיח בעי, וע"כ דבכ"מ מהני דברים שבלב גם בלא מוכיח ורק בנדרים בעי ביטוי שפתים, וא"כ אחר שהתורה עשאתה את היד כדיבור, שוב אין חלוק בין מוכיח לשאינו מוכיח, וגם מאן דס"ל דיד שאינו מוכיח לא הוי יד, היינו רק דס"ל דכל דאין מקצת מוכיח על השאר אין המקצת כלום, וכן ראייתו מתרומה אף דהגמ' אמר דהוי שני כתובים הבאים כאחד, היינו דהחדוש הוא דלא בעי ביטוי שפתים, אבל שתהא עדיפא מכל התורה דמסברא רק לא אמרינן, מנלן לומר מסברא אחרי דמצינו בתרומה דחלה, וע"כ דבאמת בכל דוכתי חלה, וכן משכן לענין עצם חלות ההקדש אין שום חדוש, רק דכל החדוש הוא דיסוד חלות ההקדש שחל בדיבור הוא משום שדיבורו בהקדש מחייבו לקיימו מלא יחל דברו, וא"כ בזה רק דבור מחייבו, וכל שאין מחייבו ממילא אין כאן חלות וע"ז כתב הרמב"ם ז"ל דילפינן דגם מחשבה מחייב וכל שמחייב ממילא קדוש על הגאון הנ"ל:

ועי' בחולין (כ"ד א') ברש"י ד"ה קידש השם וז"ל דמאחר שפירש זה לחטאת וזה לעולה אם שינה פסול דכתיב מוצא שפתיך תשמור אלמא שם קבע ואם משנה נמצאת חטאת למעלה ועולה למטה עכ"ד, והרשב"א ז"ל בחי' הקשה ע"ז דהא אמר רב חסדא בעירובין (ל"ז) אין הקינין נקבעין אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן וקא מפרש ביומא (מ"א א') בלקיחת הבעלים דכתיב ביולדות ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ובעשיית כהן דכתיב במצורע עני ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה אלמא דוקא בלקיחה ובעשיה הא אם לקחם סתומין ואח"כ פירש זו לעולה וזו לחטאת לא קבע השם מדכתיב מוצא שפתיך כו' יעו"ש ודוק:

סימן כב

עיירות המוקפות חומה.

כלים (פ"א מ"ז) עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעים. ופי' הרע"ב מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. ובתוס' רעק"א כתב וז"ל הקשה לי חכם במה דפירש"י מלכים ב' ז' גבי פתח השער כמו שנאמר מחוץ למחנה מושבו, והא שומרון לא היה מוקף חומה מימות יהושע בן נון כמבואר מלכים א' ט"ז כ"ד. והשבתי לו דנזהר בזה התרגום יונתן בפסוק הנ"ל מלכים א' ט"ז כ"ד ויקן את ההר תרגם יונתן וזבין ית כרכא, והיינו דס"ל מתוך קושיא הנ"ל דגם מקודם היה כרך גדול אלא שעמרי חזק הבנין וקרא שם העיר שומרון וכמו שתרגם ובנא ית כרכא וקרא ית שמיה דקרתא די בנא על שום שמר מריה דטורא שומרון, מבואר דההר שומרון מסוף פסוק הניח כפשוטו ופירש טורא דמריה דטורא שומרון אבל מ"מ כבר היה בנוי כרך על ההר ומש"ה פי' ויקן את ההר וזבן ית כרכא, וא"כ י"ל דהיה מוקף מימות יהושע עכ"ל. ותמהני שהרי גמ' ערוכה מכחישתו והוא בסנהדרין (ק"ב ב') אמר ר' יוחנן מפני מה זכה עמרי למלוכה מפני שהוסיף כרך אחד בא"י שנאמר ויקן את ההר כו' הרי דמתחלה לא היה שם כלל עיר אבל הוא בנה את העיר יעו"ש במהרש"א בח"א שהביא בשם הילקוט על שהותיר עיר גדולה בישראל יעו"ש, וקו' נראה דלק"מ דמלכי ישראל היו נוהגין בשומרון קדושה כמו בירושלים ולפיכך שלחו מצורע מחוץ לחומה אע"פ שעפ"י ד"ת לא היו צריכים שלוח:

ועי' במל"מ ה' בית הבחירה (פ"ז הי"ג) שנסתפק בהא דכתב הרמב"ם ז"ל, עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצורעים כו'. אם הפתחים נתקדשו בקדושת העיר או לא, לפי מה דאיתא בפסחים (פ"ה) דאמרינן אמר ר"ש בר יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעין מגינין תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולפי זה יראה דגם בבתי ערי חומה לא נתקדשו השערים מפני המצורעים, ואפשר דדוקא בירושלים עשו כן כדי שלא יצאו מירושלים, אבל בשאר עיירות לא עשו כן אלא אף השערים נתקדשו עכ"ד, ולכאורה יש לתמוה על מרן המל"מ שלא הביא ראי' מקרא מפורש במלכים ב' סי' ז' וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער ופירש"י כמו שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, ומ"מ ישבו בפתח השער, ולפמ"ש א"ש דלא נהגו בשומרון קדושה יותר ממה שנתקדשה ירושלים ואין ראי' לשאר עיירות המוקפות חומה:

ב

כתב הרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (פי"א ה"ד) וז"ל כל האוכל כזית מבשר הקדשים אפילו קדשים קלים קודם זריקת דמן לוקה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהריך ונדבותיך, כלומר לא תוכל לאכול נדבותיך בשעריך קודם שזורקין דמן בשערי המקום, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קודם זריקת דמים כו' עכ"ד. ולכאורה אינו מובן באור דברי הרמב"ם ז"ל שהרי גם לאחר זריקת דמים אסור לאכול קדשים בשאר עיירות זולתי ירושלים ואיך כתב דאסור לאכול בשעריך קודם שזורקין דמן בשערי המקום, שהרי אפילו נזרק דמן בשערי המקום ג"כ אסור לאכול בשעריך וכבר הבאתי בספרי מקור ברוך ח"א בהשמטות בשם הגאון ר' שמואל אביגדור זצ"ל הגאב"ד פלונניאן ור"ל דקאי בזמן היתר הבמות עיי"ש, ובאמת הוא דחוק טובא דהרמב"ם ז"ל בכל הלכותיו לא הביא כלל דיני במות זולתי בריש ה' קר"פ:

ונראה עפ"י מ"ש בקרית ספר ה' בית הבחירה (פ"ז) וז"ל דכיון דמדאורייתא הוו מחנה ישראל עיירות המוקפות חומה אפילו לענין קדשים קלים הנאכלין בכל מחנה ישראל נמי אי לאו משום דאיכא הפסק בין ירושלים לעיירות המוקפות חומה ונפסלין ביוצא, אבל אי הוו סמוכות זו לזו הוו נאכלין כמחנה דמדבר דלא הוה הפסק מחנות והיו נאכלין בכל מחנה ישראל, ירושלים מקודשת משאר עיירות המוקפות חומה דאוכלים בה קדשים קלים ובמוקפות חומה לא דאי אפשר להוציאם כדאמרינן כו' יעו"ש. ומבואר מדבריו דקדשים קלים נאכלין מצד הדין בעיירות המוקפות חומה כיון דמקרי מחנה ישראל ולא בעינן דוקא ירושלים, אלא הא דאין נאכלין בעיירות המוקפות חומה היינו מצד דנפסלין ביוצא, ובאמת מבואר כן בזבחים (נ"ה א') ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אמר ר' נחמי' וכי ראשונים בטומאה אכלום אלא טהור מכלל שהוא טמא טהור מטומאת מצורע וטמא מטומאת זב ואיזה זה מחנה ישראל ופירש"י ז"ל זה מחנה ישראל במדבר כל דגל בתוך אסיפת דגלו ובית עולמים תוך ירושלים עיי"ש, הרי דמקום שהוא טהור ממצורע, קדשים קלים נאכלין שם וכיון שכן קדשים קלים נאכלין בעיירות המוקפות חומה מצד הדין ורק דאין נאכלין מטעם שנפסלין ביוצא. [ועי' בהגהות הרש"ש שם בזבחים שכתב ע"ד רש"י שהוא חידוש גדול ולא ידע מאין לקח זאת דלכאורה כל דגליהם ביחד משמע שהוא מחנה ישראל עכ"ד. ובאמת כן משמע בברכות (נ"ד א') תנא את והב בסופה שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל עיי"ש. והמהרש"א בח"א כתב וז"ל דבסוף המחנה היו אלו

ב' המצורעים דהיינו מחוץ לג' מחנות שהוא מחוץ לענני כבוד כו' יעו"ש, ומשמע כד' הרש"ש ועיי"ש בצל"ח ודוק]:

והנה בזבחים (פ"ט ב') אמרינן בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת דמים כשר יעו"ש, אליבי' דר' יוחנן ועי' (בד' כ"ו א'), ועי' ברמב"ם ה' פסוה"מ (פ"א הל' ל"ב) דאעפ"י שנזרק הדם והבשר בחוץ הזבח כשר מפני שסוף הבשר לצאת והזריקה מועלת ליוצא לשרפו אבל לא לאכלו עיי"ש, ובכ"מ ביאר דיש חילוק בין יצא חוץ לחומת עזרה ליצא חוץ לחומת ירושלים דכשיצא חוץ לעזרה שפיר מהני זריקה גם לאכלו, אבל ביצא חוץ לחומת ירושלים, הזריקה מועלת רק לשרפו אבל לא לאכלו, ועי' בלח"מ ה' מעשה"ק (פ"ז ה"ג) ובתוי"ט מס' מעילה (פ"א מ"ג) דהא דאין זריקה מועלת להתיר באכילה הוא רק חומרא בעלמא לגבי אכילת אדם אבל להקטיר לגבוה לא מחמרינן יעו"ש ובתוס' רעק"א, ואמנם עיקר החילוק בין חוץ לעזרה לחוץ ירושלים הוא, משום דירושלים הוא מקום הכשר לאכילה מהני זריקה להתיר גם באכילה, משא"כ חוץ לירושלים דהוא מקום פסול אי אפשר להתיר שם כמ"ש רש"י בפסחים (ס"ג ב') דבמקום פסולו אי אפשר להתקדש וגם מיד נפסל ביוצא עי"ש, ועי' בזבחים (כ' ב') ובד' (פ"ח א') יעו"ש ועוד בכ"מ, ולפי"ז זה רק ביוצא חוץ לירושלים למקום שאין ראוי לאכילה, משא"כ כשיצא לעיירות המוקפות חומה דגם שם מצד הדין מותר לאכול קדשים קלים, א"כ ביצא קודם זריקה לעיר המוקף חומה שפיר מהני זריקה להתיר גם באכילה דכיון דמצד עצם פסול יוצא ליכא עדיין קודם זריקה דאם חזר קודם זריקה הרי שרי באכילה ושוב בזה שנכנס לעיר המוקף חומה דהוי מקום אכילתו הרי הוא כנכנס לירושלים ומהני זריקה גם להתיר באכילה וממילא א"ש ד' הרמב"ם דאיצטריך האזהרה לא תוכל לאכול בשעריך קודם שנזרק דמן בשערי המקום היינו בגוונא דא שיצא הבשר בשוגג קודם זריקה לעיר המוקפת חומה ואסור לאכול קודם זריקה ודוק היטב:

[**אח**"ז כשהייתי בוינה בח' אלול שנת תרפ"ט באסיפת הכנסי' הגדולה השניה כבדני הגאון ר' מנחם זעמבא שליט"א מפראגא בספרו של בנו הרב הגאון העלוי הנפלא ר' משה יהודא ז"ל ומצאתי בו קצת מדברינו יעו"ש]:

סימן כג

הערה בדין שתי הלחם.

מנחות (דף ע"ד ב') ומאי בזו לאפוקי ממ"ד שתי הלחם הבאות בפני עצמן לשריפה אתיין קמשמע לן דבזו יפה כח כהנים לעולם יעו"ש, ולכאורה הוא תימה דהנה המעיין

בסוגיא לעיל (מ"ו ב') יראה דבאמת ליכא למ"ד דשתי הלחם הבאות בפני עצמן דנאכלין ורק דכו"ע מודי דנשרפין רק דכל השקלא וטריא הוי אי דנשרפין מיד בלי עבור צורה או דטעונין עבור צורה אבל כו"ע מודי דנשרפים וליכא למ"ד דנאכלין, והכא אמרינן לאפוקי ממ"ד שתי הלחם הבאות בפני עצמן לשריפה אתיין ומשמע דזהו רק מאן דאמר ולאו דכו"ע מודי בזה, וראיתי בגליון הש"ס שציין לד' ע"ד וכנראה שכוון לזה הקו' והוא באמת צ"ע:

ואפשר לומר דכוונת הסוגיא רק לאפוקי ממ"ד דשתי הלחם באות בפני עצמן וממילא לשריפה אתיין ואין בזה כח כהנים קמ"ל דאינן באות בפני עצמן ויש בזה כח כהנים, ויש להעמיס זה בפירוש השני דרש"י, אבל זה דחוק כי מה שייך כח הכהנים יפה כיון שאין לכהנים רק באופן שיש גם למזבח, ואמנם יותר תמוה טובא דברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה שכתב בהדיא דנאכלין וזה תמוה טובא דזה ליכא למ"ד, ודוחק לומר דכוונת הרמב"ם מן התורה נאכלין דמדבריו משמע דכן הוא הדין בפועל ובחיוב, וכן כתב מפורש בפ"ד שדינם שנאכלין, והוא סותר דבריו מה שכתב בספרו היד בה' תו"מ (פ"ח) דנשרפין יעו"ש וצ"ע בזה:

ואפשר לומר דסבר הרמב"ם דע"כ התנא דמתניתין לא סבר לה גזירה זו דשריפה, והיינו מדשונה התנא הכבשים אינן מעכבין את הלחם משמע דאינו מעכב כלל אף מאכילה דאם היה איזה עכוב לא היה שונה התנא שאין בזה עכבה כיון שע"כ יש בזה עכבה במצוה דאכילה, וגם על עכבה דרבנן מצינו לשון עכבה כמו בהא דתפילין אם אין לו אלא חדא כדאיתא במנחות (כ"ז) ובפיה"מ (פ"ד), ואין לומר דכיון דמקיימין מצות הבאה להכי שפיר שונה התנא שאין בזה עכבה, דליתא דאם אסור באכילה הרי יש בזה עכבה דאכילה, ומזה למד הרמב"ם דע"כ כוונת התנא דאין כאן עכוב כלל ונאכלין וכמו שמורה כן פשטות הסוגיא בד' ע"ד, ואם בשביל הגזירה ע"כ סובר האי תנא דאין גוזרין גזירה במקדש וכמו שמצינו בזבחים (ע"ט) לאוקימתא חדא דפליגי תנאי בזה ולגי' ר"ח לכו"ע אין גוזרין, וע"כ התנא דברייתא דסבר דמביאין לשריפה סבר גוזרין גזירה במקדש ופסק הרמב"ם כתנא דברייתא וא"ש:

ולפי מה שפירשנו דהרמב"ם מפרש כוונת התנא בר"ע דהכבשים אינן מעכבין ונאכלין וזהו דברי ר"ע, יש להוכיח לפי מה שמצינו בתוספתא מנחות (פ"ו) בדברי ר"ע דאמר שם הלחם מעכב הכבשים כיצד יעשו יניפו ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה דברי ר"ע עי"ש, הרי חזינן דאמר ר"ע שריפה באופן זה דחסרון הלחם, אבל בהיפך בחסרון הכבשים משמע דאין כאן דין שריפה וזהו כד' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה, וע"כ דסובר

ר"ע דאין גוזרין גזירה במקדש וזהו גם שי' ר"ע במתניתין, ולהכי שפיר פי' הרמב"ם ז"ל בפיה"מ דהכבשים אינן מעכבים את הלחם דהלחם גם בתורת המצוה דאכילה וא"ש:

ב

מנחות (פ"א א') אם איתא לדר"י כו' לינפינהו אבראי כו' לפני ד' כתיב יעו"ש. ויש להתבונן לפי ד' הרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (פ"ט ה"ז) שכתב דלחמי תודה טעונין תנופה עם הבשר חזה ושוק וגם האימורין, לפי"ז אי אפשר לעשות תנופה מבחוץ מטעם דאפסלו ביוצא ולמה לי טעמא דלפני ד':

ונראה דסברת הרמב"ם ז"ל דתנופה דביחד הלחם והאימורין לא הוי אלא למצוה, אבל בדיעבד שפיר מתקיימא מצות תנופה בזה אחר זה, ומצינו כזה בדברי הרמב"ם בה' תמידין (פ"ח הי"א) בתנופת הכבשים עם הלחם דכשר גם בזה אחר זה, ומסתמא ה"ה בלחמי תודה עם האימורין, וא"כ שפיר יצוייר תנופת הלחם מבחוץ, והבשר תהי' התנופה מבפנים, ועל זה קאמר מטעם דלפני ד' כתיב ופירושו דתנופה דבחוץ לא הוי כלל בגדר תנופה, וזה מעכבת מטעם דבעינן כל הראוי לבילה וכמ"ש התוס' בכמה דוכתי לענין סמיכה דבעינן ראוי לסמיכה ומעכבת, וכיון דלא אפשר להניף בחוץ מטעם דלא הוי תנופה כלל, ממילא אין כאן ראוי לתנופה, אמנם אם לא אפשר להניף בבת אחת אין זה חסרון בעיקר מצות תנופה והוי שפיר ראוי למצות תנופה, ולזה מדייק בגמ' דלא אפשר לעשות תנופה מאבראי מטעם דלא הוי לפני ד' והיינו דאין זה בגדר תנופה כלל ונכון הוא:

סימן כד

לכבוד ידנ"ע הגאון המובהק... שליט"א.

במה שהאריך כת"ר ע"ד מ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' א') אם אשה כשרה להקריב בבמה קטנה והעיר מהא דמבואר במשנה ריש פ' פרת חטאת דעד שלא הוקם המשכן היה העבודה בבכורות, הנה כבר העירו בזה הקרן אורה והתפארת ישראל במשניות וכתבו דהיינו דוקא בבמת צבור ובקרבן צבור, אבל בבמת יחיד ל"ב כלל בכור ומסתבר הוא שהרי כל היתר במות הוא יען שהיו עסוקים בכבוש האויבים ובירושה וישיבה ואי אפשר להם לבא אל המשכן ולכן התירה תורה להקריב בבמות וכמ"ש בפי' המלבי"ם ז"ל בפ' ראה יעו"ש ולכן אין סברא כלל שאם א' יחפוץ לאכול בשר שלמים יצטרך לחזור אחר בכור דוקא, אכן לכאורה סתירה גלויה מסוגיין דזבחים (קי"ח ע"א) דקאמר כי כתיב איש להכשיר את הזר [לעבודת במה, רש"י], זר מוזרק הכהן את הדם על מזבח

ד' נפקא סד"א ליבעי קדוש בכורות כמעיקרא יעו"ש, ומשמע דגם בבמת יחיד הי' הדין דבכורות מקריבין וצ"ע:

ונראה לי דהא דמוכח דגם בבמת יחיד טעון בכור זה דוקא למ"ד דבעינן מזבח בבמה, דכיון דבעינן מזבח והמזבח גם בבמה מקדש פסולים, נמצא דגם מזבח הבמה יש בו קדושה והוא כעין עבודה בפנים לכן בעינן גם בכור דיש בו קדושה שהוא מקדש הקרבן, משא"כ למ"ד דלא בעינן מזבח בבמה ואין בהקרבת קרבן בבמה קדושת פנים ול"ש בי' לקדש פסולים, ורק דין תורה הוא דמותר להקריב קרבן לד' ובזה אין שום סברא דקרבן במה יהא נדרש בכור, והסוגיא שם (בדקי"ח) קאי לר' יהודה והוא ע"כ ס"ל דבעינן מזבח בבמה וכמ"ש באור שמח ה' פסוה"מ (פ"ג) יעו"ש ולהכי לדידי' שפיר בעינן בכור גם בבמת יחיד ודוק:

וכת"ר הביא בשם ס' הר המריה בה' בית הבחירה שהקשה בהא דזבחים (קט"ז ע"ב) דרבא הורה להם הקרבת קרבנותם, ואמאי לא אמר נמי דבעינן בכור להקרבת קרבנה, ונראה לי פשוט דבעכו"ם דהם פרוצים בעריות ל"ש להזהיר שיקריב בכור דלעולם הוא ספק ואין אנו יודעים אם באמת הוא בכור, עי' רש"י יבמות (מ"ב ע"א) ד"ה ויפטור דסתם נכרית היא זונה ועוד (בד' צ"ז) יעו"ש, ואע"פ דיש לצייר באופנים דלא חיישינן שמא זינתה עכ"פ עפ"י הרוב חיישינן:

ויש לעיין בהא דצוה רבא ושקלו ציבי חדתי ואפיקו נורא ממרא חדתא והיינו דבעינן שלא יהא דבר שנשתמש להדיוט, והא בקרבן במה בעינן גם כלי לקבלת הדם וכמו שהוכחתי במקור ברוך (סי' ב') מכמה ראיות דכל העבודות נוהג בקרבן במה, ומה גם כיון דבעינן מזבח גם בבמת עכו"ם שמקריב לש"ש, א"כ בעינן נמי כלי לקבלת הדם לפי"ז אמאי לא צוה נמי שיקחו כלי חדשה, ועוד דהא עכ"פ בעינן שחיטה בבמה קטנה ובעינן כלי לשחיטה כדכתיב ויקח המאכלת לפי"ז בעינן נמי דבר שלא נשתמש להדיוט ואמאי כמ"כ לא צוה נמי רבא על סכין השחיטה, ובפשוטו נראה דההיקש נאמר על העצים אשר על האש על המזבח, והיינו דרק עצים ואש הוקש למזבח דבעינן שלא יהא דבר שנשתמש להדיוט, אבל יתר הדברים הלא לא הוקש למזבח ואין קפידא, אם גם נשתמש להדיוט, אבל באמת ז"א שהרי כל כלי הקדש בעינן שיהא נעשו מתחלתן לשם גבוה ואם נעשו לשם הדיוט אסור להשתמש בהן לגבוה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ה' בית הבחירה (ספ"א) ועי' מ"ש בזה בפר"ד דרוש י"ב יעו"ש:

והנה בבכורות (י"ד ע"ב) איתא א"ר אלעזר מנין לזובח בהמה בעלת מום בבמת יחיד בשעת היתר הבמות שהוא בל"ת שנאמר לא תזבח לד"א שור ושה אם אינו ענין לבמה

גדולה דכתיב עורת או שבור וגו' תנהו ענין לבמת יחיד יעו"ש, ולכאורה קשה שהרי בתמורה (ז' ע"א) ילפינן בעל מום בבמת יחיד דאסור מקרא אחרינא מלא תקריבו דמעוך ועמד בזה הרש"ש ז"ל בסוף מס' זבחים, ונראה לי פשוט שהרי בתמורה שם גבי מקריב בע"מ בעזרה מצריכינן קרא לכל עבודה ועבודה ביחוד והיינו שחיטה וקבלה וזריקה והקטרה ואי לאו קרא מיוחד לכל עבודה בפ"ע הו"א מאי דגלי גלי ועל יתר העבודות אינו חייב, לפי"ז כמ"כ בבמת יחיד איצטריך קרא מיוחד לכל עבודה ועבודה, ובבכורות הילפותא הוא על שחיטת בע"מ בבמת יחיד דהלא כתיב לא תזבח וכו', ובתמורה הילפותא הוא על הקטרת בע"מ בבמ"י דכתיב לא תקריבו וז"פ, אכן לפי"ז הלא לא מצינו כ"א שחיטה והקרבה (או זריקה) ומנ"ל שאר עבודות בבעל מום בבמת יחיד. ויש לעי' בזה עפי"ד התוס' יומא (ס"ג ע"ב) יעוש"ה מ"ש שם ויש לדון בזה:

אמנם בקרבנות עכו"ם בבמות שלהם מסופקני אם צריכים גם קבלה וזריקה, ואפי' נימא דצריכין כל העבודות גם קבלה וזריקה כמו בקרבנות ישראל בבמת יחיד, מ"מ י"ל דקבלה בכלי לא בעינן וי"ל דסגי בקבלת הדם ביד, והטעם, שהרי איתא בזבחים (ל"ח ע"ב) אמר ר' יוחנן שלש מתנות שבחטאות כו' אמר רב פפא יש מהן כתחלתו ויש מהן כסופו חוץ לילה זרות וכלי שרות כו' כתחלתן כו' יעו"ש, ומבואר מזה דדוקא ג' מתנות שבחטאת טעון כלי שרת, אבל שירים שבחטאת [וכ"ש בשאר קרבנות] אינם טעונין כלי שרת, וטעמא דמלתא דדוקא הדם שבא לכפר ולרצות או שבא עכ"פ בתורת זריקה טעון כלי שרת, משא"כ שירים שאין בהן אחד מכל אלו שאינם באים לכפר ולרצות ואינם באים בתורת זריקה רק בתורת שפיכה להכי לא בעי כלי שרת שהרי השירים אינן באים כ"א בתור מצוה וכבר ביארתי במקור ברוך (סי' י"ב) דאפי' למ"ד שירים מעכבים אין הכוונה דמעכבין הכפרה, רק דחסר לו מצות שירים, וכיון דהשירים אינן באין כ"א בתור מצוה, ולא בתור כפרה ורצוי להכי ל"ב כלי שרת בהו, ולפי"ז דון מינה נמי לענין קרבן עכו"ם בבמות שלהם כיון דאין להם שום רצוי וכפרה ורק מצוה בעלמא להכי ל"ב בהו בקרבנן כלי שרת, ובעזרה שאני אע"פ דגם שם ל"ש רצוי בקרבן עכו"ם שהרי לאו בני הרצאה נינהו, מ"מ לא גרע קרבנם מקרבן שאין לו בעלים כלל, משא"כ בבמות שלהם, ועוד שהרי העכו"ם בעצמו שוחט את קרבנו ושחיטת עכו"ם נבלה ול"ה ממשקה ישראל וכבר ראיתי שהעיר בזה בס' באר משה להגאב"ד מסלאבודקה זצ"ל בחחו"מ סי' ט'] ועי' בירושלמי מגילה [פ"ב הי"א] איכן הן נשרפין ופי' בחי' הרד"ל דקאי על קדשי נכרים ומפרש דנשרפין אפי' ע"ג הקבר דקדשי נכרים אין בהן משום טומאה יעו"ש, וע"כ כוונתו בקדשי נכרים בבמות שלהם, אבל בעזרה הלא אסור להקריב בטומאה גם קדשי

נכרים וכדאי' בזבחים (ט"ו ע"ב) ורק דאין חייבין על אכילתם בטומאה ודוק, ומכ"ז י"ל דל"ב קבלה בכלי וסגי ביד, וכן לשחיטה א"צ כלי וסגי בקרומיות של קנה ולהכי לא צוה רבא על כלי לקבלת הדם ושחיטה ויעו"ש בתוס' דמשמע דבעינן כל העבודות בקרבנות נכרים בבמות שלהם ודוק:

ויש לעיין בבמת יחיד אי בעי נמי שפיכת שירים, וראיתי בפי' הראב"ד ז"ל במס' תמיד בפ' לא היו כופתין את הטלה כתב וז"ל שכל הקדשים טעונים שפיכה בשירי הדם חוץ מבכור ופסח ומעשר שהיה שופך שפיכה אחת כו' עכ"ל, ולמדנו מדבריו דכל היכא דאינו טעון אלא שפיכה אחת שם אינו טעון שפיכת שירים, ולפי"ז בבמת יחיד דכל הקרבנות שם אינם טעונים כ"א שפיכה אחת וכדאי' במתניתין (קי"ג ע"א), ומתן סביב יעו"ש, ממילא אין שם שפיכת שירים. אבל עי' בזבחים (פ' ע"ב) ד"ה בל תוסיף מהיכא כו' באה"ד הקשו וז"ל ואם תאמר איזה בל תוסיף יש ולהוי מתנה שניה בשביל שירים של בכור כו' וצ"ע:

ועל יתר דבריו שהעיר כתר"ה אי"ה עוד חזון למועד. יתברך כתר"ה בכט"ס, והנני אוהבו וידידו המכבדו כערכו.

סימן כה

נדה (כ"ז ע"ב) ולא אמרו רקב אלא למת בלבד למעוטי הרוג דלא, לפי שיצא דמו וחסר וקיימא לן במס' נזיר מת שחסר אין לו רקב, רש"י. וכתבו בתוס' והא דאמר עולא בפ' כ"ג נזיר (נ"א) אין רקב למת אלא לבא מן הבשר מן הגידין ומן העצמות א"כ משמע דאין רקב טמא אא"כ בא משלשתן יחד אבל רקב מדם לא בעי מ"מ אם חסר מדמו בשעה שנקבר אין לו דין רקב עכ"ל. וקשה לי מהא דירושלמי נזיר פ' כה"ג דבעי שם נפלים מהו שיש להם רקב. ופשיט דמאן דאמר דמן מטמא ברביעית יש להם רקב ומאן דאמר אין דמן מטמא ברביעית אין להם רקב, והנראה ברור בפירושו דדם נפל ל"מ מקרי דם וכדאיתא במכשירין (פ"ו מ"ז) משקה בן שמונה לא מטמא ואין מכשיר, ר' יוסי אומר חוץ מדמו, הרי דפליגי תנאי דלת"ק דם בן שמונה לא חשיב דם ואינו מכשיר ולר"י גם בבן שמונה חשיב דם, וזהו ביאור ד' הירושלמי דמאן דאמר דמן מטמא ברביעית וחשיב דם ואיכא כל הדברים הנדרשים לדין רקב בשר גידין דם ועצמות להכי יש להם רקב ומאן דאמר אין דמן מטמא ברביעית הרי חסר להם דם והרקב בא מבשר שחסר דם ולהכי אין להם רקב שמתנאי הרקב שיבא מבשר שיש בו דם וזה ברור בפירושו, ולשי' התוס' דאין הרקב צריך להיות גם מהדם והא דהרוג אין לו רקב היינו משום שחסר

דמו ומטעם חסר קא אתינן עלה, והרי בנפל דמעולם עוד לא היה לו דם ל"ש ע"ז לומר חסר דמו, דחסר אינו רק כשנחסר ממנו לאחר מיתה, אבל אם חסר ממנו אבר מחיים ואח"ז מת ונקבר כשהוא חסר האבר פשיטא דיש לו רקב דרק מת שחסר אמרו דאין לו רקב ולא כשחסר ממנו אבר מחיים דאין זה בכלל חסר ודבר זה מתבאר היטב מדברי הגמ' נזיר (נ"א ע"ב) דבעי רבא הקריב כשהוא חי וחזר ומת מהו כי גמירי רקב דארקיב כשהוא מת, או דלמא השתא מיהא מיית ופשיט מהא דתנן לא אם אמרת במת שיש לו רוב ורובע ומלא תרווד רקב תאמר בחי כו' טעמא משום חי הא מת יש לו רקב ופירשו בתוס' ד"ה טעמא משום חי פי' כל זמן שהוא חי אין לו רקב אבל מת יש לו רקב כגון מת אדם אחד שנרקב בעודו חי אחד מאבריו יש לו רקב לאותו אבר אעפ"י שהרקיב בעודו חי, ומשני מי קתני הא מת הא קמ"ל דשום מת יש לו רקב כשנרקב לאחר שמת, ושום חי אין לו רקב אפי' כי מת אחר כן אין האבר שנרקב בעודו חי מטמא בדין רקב עכ"ל. הרי דאם הרקיב אבר אחד בעודנו חי ואח"ז מת דוקא אותו האבר אין מטמא בדין רקב, אבל כל שאר המת מטמא, והרי האבר שהרקיב ממנו מחיים הרי הוא בכלל חסר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' שחיטה (פ"ח ה"ז) דיבש הוא מטעם חסר, ואמנם הכ"מ כתב דיש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דאין הטעם משום חסר כ"א מטעם נקוב אבל הרי גמ' ערוכה בקדושין (כ"ד ע"ב) דיבש גפה הוא חסר אבר, והרי חסר ממנו אבר מחיים ומ"מ אם מת אח"ז מטמא בדין רקב וע"כ דרק אם חסר ממנו לאחר מיתה אזי נאמרה הלכה לממ"ס דאין לו רקב לא כשחסר ממנו מחיים ואח"ז מת ומכ"ש דבר שעוד לא היה בו מעולם אין נופל עליו שם חסר וע"כ דהא דנפלים אין להם רקב אינו מטעם חסר דמו ורק משום דהרקב צריך להיות דוקא מבשר דדמו בו ונפלים שאין להם דם הרי חסר תנאי מדיני רקב:

והא דהוכיחו בתוס' מדקאמר עולא אין רקב אלא הבא מבשר גידין ועצמות ומשמע דרקב מדם לא בעי, לא זכיתי להבין סוד שיח רבותינו בעלי התוס' ותמהני דאיך מוכח כן מדברי עולא שהרי שם בנזיר הקשה על עולא מברייתא דקתני רקב הבא מן הבשר טהור הא מן העצם טמא הא ליכא בשר כו' הא ליכא גידים ומשני אי אפשר לבשר ועצמות בלי גידין וכתבו התוס' הא דהזכיר עולא גידים למעוטי נפל שלא נתקשרו אבריו בגידין יעו"ש וכיון דודאי ליכא בשר גידין ועצמות בלא דם א"כ לא הוי צריך למינקט עולא דם אבל ודאי רקב מדם ג"כ בעי ועוד שהרי דם כ"ז שלא פירש מן הבשר אין עליו שם דם, וכמ"ש התוס' מעילה (י"ז) ואיך יאמר עולא דצריך הרקב לבא מן הדם אחרי דאין עליו עוד שם דם:

[**שוב** אחז"ר הגעני ס' ערוך לנר על מס' נדה ומצאתי בו ההערה האחרונה בד' התוס' וצ"ע]:

סימן כו

בדין טבילה אם מעכב השחרור.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' איסורי ביאה (פי"ג הי"ב) וז"ל כשישחרר העבד צריך טבילה אחרת בפני שלשה ביום שבו תיגמר גירותו ויהיה כישראל כו' והרב המגיד כתב ויש מן המפרשים ז"ל סוברין שכל ששחררו רבו אע"פ שלא טבל אם קידש בת ישראל קדושיו קדושין דטבילה לא מעכב דמדבריהם הוא בעבד משוחרר וראוי לחוש לדבריהם עכ"ל, והנני בזה בעזה"י לבאר מעט מד' הש"ס:

שנינו ב"ק (פ"ז א') ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת, ובגמ' שם (פ"ח א') מ"ט דר' יהודה דכתיב כי ינצו אנשים איש ואחיו יצא עבד שאין לו אחוה, אלא מעתה לר"י זוממי עבד לא יהרגו דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, אמר רבא אמר רב ששת אמר קרא ובערת הרע מקרבך מכל מקום, וכבר פירשו רש"י ותוס' דכוונת הש"ס בהקו' הוא דגם העבד לא יהרג ומשום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה יעו"ש, ולכאורה יש להתבונן בזה דהנה התוס' שם הקשו דתקשי לר' יהודה דהא גבי אונאה וריבית כתיב ג"כ אחיו ותירצו דלא משכחת לי' שיהא לו מעות בלי רבו ומשום דכל מה שקנה עבד קנה רבו יעו"ש, ולכאורה הלא משכח"ל שהאדון הפקירו ועדיין מעוכב גט שחרור דמעשה ידיו הם לעצמו דכבר נסתלק רשות וזכות האדון ממנו, ומ"מ עוד לא מקרי אחיו כ"ז שהוא מחוסר גט שחרור וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' עדות (פ"ט ה"ו) דמחוסר גט שחרור פסול לעדות כ"ז שלא הגיע ג"ש לידו, וכתב הכ"מ שהוא פשוט דכ"ז שלא הגיע ש"ש לידו עדיין עבד הוא ואינו נקרא בן ברית. ובאמת שהוא מפורש בירושלמי יבמות (פי"א ה"ה) דבעו מהו שיעידו עדות אחת כו' ושם כופין לשחרר והוי מעוכב ג"ש כדאמר בגיטין (מ"ב ב') יעו"ש, ולפי"ז עוד לא מקרי אחיו לר"י, ומ"מ כסף שפיר אית לי' בלא רבו, וע"כ צ"ל דר' יהודה אית לי' דשמואל דהמפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ ג"ש וכדמצינו בנזיר (ס"ב ב') מחלוקת תנאים בזה ועי' יבמות (ס"ו א') בתוס' שם ויש להאריך בזה בגיטין (י"ב ב'). והנה איתא בירושלמי ב"ק (פ"ד ה') עבד שהוא יוצא להרוג והוזמו עדיו ר' יוחנן אמר קנה עצמו ב"ח יעו"ש, ולפי"ז מאי פריך לר"י זוממי עבד לא יהרגו ומשום דלא מקרי אחיו, והרי בעדים זוממין חייבה אותם תורה על מחשבתם מה שזממו לעשות

והרי הכא זממו להרוג בן חורין שהרי אחר הגמר דין כבר הוא בן חורין לר' יהודה דס"ל המפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ ג"ש:

וראיתי שם במראה הפנים שכתב דלא קיי"ל הכי וגם הרמב"ם ז"ל השמיט זאת ומשום דהרמב"ם פסק דהמפקיר עבדו יצא לחירות וצריך ג"ש וכיון דצריך ג"ש עדיין אין הבעלים מתיאשין ממנו ועוד האריך בזה, ואין אלו אלא דברי תימה שהרי הש"ש הוא על קנין איסור שבו, אבל הקנין ממון שפיר נפקע ממנו ע"י יאוש ועוד יש להאריך בזה:

ועי' בהפלאה בכתובות (נ"ח א') שכתב בהא דאיתא שם המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו, לסטים מזוין או מוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך. דהכוונה הוא דכיון דמחויב מיתה הוא א"כ נתיאשו הבעלים ממנו וכדאי' בכריתות (כ"ד) לענין שור הנסקל ושוב ל"ה שלו ודבר שאינו שלו מכר לו ומוכח דגם הש"ס דילן סבר להא דירו' וקשה כנ"ל, ומוכח לכאורה מזה דטבילת עבד בעת שחרורו מעכב שחרורו ובלי טבילה אכתי עבד הוא ואפי' למאן דסבר המפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ ג"ש אבל עכ"פ טבילה בעי והטבילה מעכב השחרור וא"כ אכתי לא מקרי אחיו ושפיר פריך בגמ' לר' יהודה זוממי עבד לא יהרגו:

אלא דזה בדותא שהרי כל חיובא דעדים זוממים. על שעת גמר דין הוא דחייבים, ובגמר דין אכתי עבד הוא, דרק לאחר גמר דין נתיאשו הבעלים ממנו ונעשה בן חורין, [ורק לאידך גיסא יש להסתפק היכי שבשעת העדאת העדים היה יכולת להזימה ואחרי שנחקרו ונדרשו בעת שנגמר דינו הוי עדות שאי אתה יכול להזימה מי הוי עדות, ונפק"מ עדים שהעידו על אחד שחלל שבת ונחקרו ונדרשו ואחר זה נעשה טריפה טרם שנגמר דינו כיון דאין עדים חייבים עד שיגמר הדין דבעינן נפש בנפש מי חייב מיתה, אע"ג דאין העדים נענשין שחיובן בא בשעת הגמר דין ואז הלא גברא קטילא הוי וההורגו פטור כש"כ שנגמר דינו למות ולא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה בשעת הגמר דין אפ"ה מיקטל הטריפה עפ"י מה שהעידו עליו שבשעת עדותן היה יכול להזימה, וזה מכבר שאמרתי שיש לתלות ספק זה בפלוגתא דסומכוס ורבנן (ב"ק ע"ה ב') אם עדות שאתה יכול להזימה הוי כדי לסייע עדותן לכן סגי בהיה בשעת חקירה ודרישה עדות שאתה יכול להזימה, ולרבנן אפשר דגזיה"כ הוא וגם בשעת גמר דין בעי שיהי' ביכולת לקיים דין הזמה. אח"ז נדפס האור שמח וראיתי בה' עדות (פ"כ) שהעיר בספק זה האחרון ומביא מד' הגמ' ב"ק והביא כן מד' התומים (סי' ל"ח) שנסתפק ג"כ בזה:

ועי' ב"ק (פ"ד א') תניא אידך ר"ש בן יוחי אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים

בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהי' לכם משפט השוה לכולכם, אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה דאי לא תימא הכי טריפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן לי', ופירש"י ז"ל דלהכי טריפה שהרג את השלם פטור משום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה יעו"ש, והקשה מרן ר' עק"א ז"ל בגה"ש כיון דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הוי עדות וחיישינן שמא לא הרג ושפיר מתקיים משפט אחד והא דפטרנוהו היינו משום דאמרינן דהוא באמת לא הרג והעדים לא מסתפו לשקר ולעולם ליכא עדות על הטריפה ומה ראי' להא דעין תחת עין יעו"ש, ולפי"ז א"ש דאפי' אם נעשה טריפה לאחר שנחקרו ונדרשו העדים קודם גמר דין וחזינן דאמת אסהידו וכמו דמוכח מלשון רש"י בב"ק (ע"ה ב') ד"ה היכא דאמרו לא ידעינן באיזו יום באיזו שעה דאיכא למימר דלהכי עבדי דמסתפו דלא ליתו סהדי דלזמינהו והלא באותה שעה עמנו הייתם ועדים שקרנים הם יעו"ש, ומוכח דלאחר חקירה ודרישה חזינן דאמת אסהידו, ומ"מ אם אח"ז נעשה טריפה קודם גמר דין גזיה"כ הוא דפטור דגם בשעת גמר דין בעינן עדות שאתה יכול להזימה אע"פ שבאמת הרג וכמ"ש רש"י בב"ק הנ"ל ד"ה אבל הכא כו' היינו משום דקושטא קמסהדי כו' וע"כ משום דלא אפשר לא אפשר ולא בעינן משפט אחד וא"ש והוא נכון:

ועי' במכות (ה' א') דכתב רש"י ז"ל דלהכי גברא לאו בר קטלא הוא משום דיכול להודות ולפטור עצמו והתוס' הקשו עליו דא"כ כל חייבי מיתת בי"ד יוכלו להודות ולפטור עצמם יעו"ש והפנ"י בלקוטים למס' מכות יישב שי' רש"י ז"ל דכוונתו שהוא יודה לדברי העדים שהרג ויהי' עדות שאי אתה יכול להזימה וממילא מיפטר ודפח"ח ויש עוד להאריך בזה] מיהו הרווחנו מזה ליישב בש"ס ב"ק הנ"ל בהא דמשני שם אמר קרא ובערת הרע מקרבך מ"מ, ותמה בדול"צ (דרוש י"ג) דהא במסכת סנהדרין (ע"ח) אמרינן טריפה שהרג פטור משום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ואמאי לא נימא שהעדים יהיו חייבים מטעם ובערת הרע מקרבך והאריך הרבה יעו"ש מה שמביא בשם הגאון הספרדי מוהר"י בכר דוד זצ"ל, ולפי"ז א"ש דהכא שפיר אמרינן דהעבד יהרג וגם העדים כשיוזמו יהרגו דאע"פ שאי אפשר לחייבם מטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה בגמר דין אבל עכ"פ זממו להרוג בן חורין, דהרי בשעת הריגה כבר הוא בן חורין, משא"כ בעדי טריפה הרי גם בשעת הריגה הוא טריפה, ולפי"ז לכאורה ראי' מכאן להיפך דטבילה בעבד אינו מעכב החירות וכשי' הראשונים שהביא הה"מ ז"ל:

ונראה להוכיח עוד מהא דגיטין (מ' א') הכותב שטר אירוסין לשפחתו מקודשת כו' ר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור יעו"ש, חזינא דתפסי קדושין אע"ג דלא טבלה אחר השחרור, והתוס' ביבמות (מ"ז ב') ד"ה שם גר ועבד משוחרר כו' עמדו בזה וכתבו דטבלה מקודם וזה לא משמע דהטבילה תועיל קודם השחרור וכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שכתב שבו יוגמר גירותו משמע דהטבילה צריך להיות אחר השחרור וכן כתב באור שמח יעו"ש במלואים בח"א:

ונראה לחלק דאפי' להסוברים דטבילה מעכב את השחרור היינו דוקא בעבד דבשעה שהוא עבד אינו חייב רק במצות שהאשה חייבת וכשנעשה בן חורין נתוסף לו מצות שהאיש מחויב לכן צריך טבילה עוד הפעם כדי לקבל עליו עול מצות הנתוסף לו והוא כמו גירות חדשה, משא"כ אשה דלאחר שחרורה לא נתוסף לה מצות ממה שהיתה חייבת מקודם שהיתה שפחה וכעת ע"י שחרורה לא נתוסף לה מעלה ולכן י"ל דכו"ע מודי בזה דא"צ טבילה ודוק:

ועפי"ז נדחה נמי הראי' מהגמ' קדושין (ס"ב ב') אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאשחררך יעו"ש, ולא אמר דטבילה בעי בפני ג' ומי יימר דמזדקקי לי' ועוד הא אין בידה להטבילה בע"כ ועי"ש ביבמות ועי"ש בתוס' דהטבילה הוא משום שחרור ולא משום קבלת המצות ודוק:

סימן כז

במה שנחלקו הראשונים ז"ל בגוסס אם הוא בר קנין.

הראשונים ז"ל נחלקו בקדושין (ע"ח ב') אם גוסס הוא בר הקנאה, ושי' רש"י ז"ל דגוסס אין מתנתו מתנה ומשום דלאו בר קנין הוא, והתוס' דעתם דגוסס שפיר בר הקנאה הוא ורק דסתם גוסס אינו יכול לדבר, אבל כשיכול לדבר פשיטא דיכול להקנות, והרא"ש ז"ל הביא עוד ראשונים שנחלקו בזה, ושי' התוס' ב"מ (ט"ו ב') ד"ה דמית כו' דגוסס שפיר בר הקנאה הוא יעו"ש:

ולכאורה יש לתמוה על שי' רש"י ז"ל מהא דגרסינן בגמ' ב"מ (ט"ו ב', ט"ז א') בסוגיא דהמוכר שדה שאינו שלו וחזר ולקחה מבעלים הראשונים דאמרינן מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו, ושם מתקיף לה רמי בר חמא מכדי האי לוקח במאי קני להאי ארעא בהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא, א"ל רבא תהא במאמינו בההוא הנאה דלא קאמר לי' מידי וקא סמיך עליה טרח ומייתי לי' גמר ומקני ליה, מתיב רב ששת מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום, מה

שאירש מאבא היום מכור לך מה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו קיימין כו' הכא לא סמכה דעתיה [דלוקח דקאמר מי יימר שיירש מאביו כלום שמא ימכור אביו נכסיו בחייו, רש"י] כו', מ"ש רישא ומ"ש סיפא, א"ר יוחנן סיפא מה שאירש מאבא היום משום כבוד אביו [כשהיה אביו גוסס וצריך מעות לקבורתו ולתכריכין ומוזהר לכבוד אביו שלא לשהותו בבזיון, רש"י], ולפמ"ש רש"י דלהכי לא סמכה דעתי' דלוקח, שמא ימכור אביו נכסיו בחייו, לפי"ז בסיפא דהיה אביו גוסס ולשי' רש"י גוסס כבר אינו יכול להקנות לאחר לפי"ז תהוי מכירה מצד הדין כמו גבי מוכר שדה שאינו שלו, ולמה צריכין בזה מצד תקנת חכמים וצ"ע:

והנראה לי בזה דהנה הרשב"א ז"ל בתשובה (סי' שע"ה) הביאו הרמ"א בחו"מ (סי' ר"י סק"ג) כתב המקנה דבר למת כל שהוא לצורך קבורתו וכבודו קנה יעו"ש, חזינן מזה דאע"פ דאין קנין וזכיה למת, מ"מ כל שהוא לצורך המת אית ליה זכי' וקנין, דכל הטעם שאין למת קנינים הוא מטעם שאין לו צורך ואין לו השתמשות בשום דבר והוי כמו באיסורי הנאה למאן דסבר דמקרי אינו שלו דהוא מטעם דאין לו השתמשות בזה, אכן במקום שיש לו להמת צורך כגון לארון ותכריכין שפיר קונה [הדברים כתובים אצלי זה שלשים שנה וכעת כבדני יד"נ הרב הגאון ר' אלעזר מאיר פרייל שליט"א הגאב"ד בק"ק עליזאבעט אשר במדינת אמריקה בספרו הנחמד ספר המאור וראיתי שם (בסי' מ"א) הביא הסבר זה דאין קנין למת בשם הגאון הגדול ר' יוסף ליב זצ"ל הגאבד"ק טעלז, אכן תמהני על המחבר שליט"א, מדוע לא הביא ד' הרשב"א הנ"ל לדחות בזה דברי הרה"ג רב"צ עוזיאל מה שרצה לחדש דהגוף של המת אינו שייך למי שהוא ומש"ה רצה להתיר נתוח המתים יעו"ש, והוא תמוה דנעלם מהם ד' הרשב"א דכל דלצורך המת יש קנין למת ומכ"ש דגופו שייך לו בעצמו ואכמ"ל מה שיש עוד לדון בזה], לפי"ז נראה דה"ה בגוסס דאפי' לשי' הסוברים דגוסס לאו בר הקנאה הוא, אבל כל דלצורך קבורתו ותכריכין שפיר הוי בר הקנאה, דהא לשי' הסוברים דגוסס לאו בר קנין הוא היינו דגוסס שפיר הוי בר דעת ויכול לדבר ומ"מ לאו בר קנין הוא, וכ"ז הוא רק בעלמא אבל לצורך קבורתו שפיר הוי בר קנין ויכול להקנות, א"כ לפי"ז שם בב"מ אפי' כשהיה אביו גוסס הלוקח לא סמכה דעתי' שמא אביו גופו ימכור לצורך קבורתו ותכריכין ולהכי צריך לזה משום תקנת חכמים, ועי' בזה במחנ"א ה' זכיה ומתנה (סי' ל"א) מ"ש בד' הרשב"א יעו"ש:

והראשונים ז"ל הקשו עוד דהא אמרינן גוסס נדרו נדר והקדישו הקדש, והביא הרא"ש ז"ל בשם רבינו יואל דשא"ה משום דאמל"ג כמס"ל, והקשה ע"ד הרא"ש שהרי גם מסירתו להדיוט לא מהני לפי שיטתם דגוסס הוא כמת יעו"ש, ונראה דבאמת גוסס עדנה

לא מקרי מת לכו"ע אבל מ"מ גם חי גמור לא מקרי וכדאיתא בחולין (קכ"א ב') יצתה מכלל חיה ולכלל מתה לא באת יעו"ש לגבי מפרכסת, ולהכי כל מידי דצריך מעשה אמרינן דגוסס אין במעשיו כלום דכבר אינו חי גמור, משא"כ מידי דא"צ מעשה כ"א דבור ודבורו של גוסס ג"כ הוי דבור כיון דמ"מ לאו מת הוא וכיון דהקדש חל בדבור לבד להכי גם גוסס שפיר מצי להקדיש ומצאתי אח"ז במהרי"ט בחי' קדושין שכ"כ, ויש להאריך בזה בקנין הקדש כידוע בזה מד' הרא"ש (נדרים כ"ט) ועי' שו"ת ושב הכהן (סי' י"ח) ואכמ"ל:

ונראה לה"ר ברורה דגוסס שפיר הוי בר קנין מהא דאיתא בגיטין (ע"ז ב') גבי ההוא שכמ"ר דכתב גט לדביתהו בהדי פניא דמעליא שבתא למחר תקף לי' עלמא א"ל רבא זילו א"ל ליקנוה להההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא כו' יעו"ש ובמס' קדושין (כ"ב ב') איתא תקף לי' עלמא טובא ופירש"י גוסס ונוטה למות, הרי ראי' ברורה דגוסס שפיר מצי להקנות ומצאתי אחר זמן רב בחידושי הרשב"א ז"ל בגיטין (ע' ב') שהביא ראי' זו ות"ל שכוונתי בזה לדעת רבינו ז"ל:

ומיהו י"ל לפימ"ש הר"ן שם דגט זה לא היה בביתו של שכמ"ר אלא בבית השליח שהוא עשה שליח מערב שבת לתת גט לאשתו והגט היה עדיין בבית השליח וחצרו של שליח כידו וחצרו של בעל ורבא אמר לשליח דליקני לה ההוא דוכתא כדי שלא תטרף דעתו של ש"מ עליו כו' יעו"ש, ולפי"ז הא ידוע שי' הרמב"ם הל' גירושין (פ"ב) אם היה בריא בשעת מינוי שליחות ואח"כ אחזו חולי שטות דאם נתנו השליח ה"ל גט מן התורה ואינו פסול אלא מדרבנן שלא יאמרו שוטה בר גירושין:

והפר"ח הל' גירושין העלה כדעת הרמב"ם ז"ל וכתב דאפילו גוסס דאינו בר גירושין אם עשאו שליח קודם ואח"כ נעשה גוסס נמי מהני שליחותי' וכמ"ש הקצוה"ח (בסי' קפ"ח סק"ב), וכן כתב הרא"ש בקדושין דהא דפ' כל הגט במביא גט ממדה"י והניחו חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים, ל"ש אלא חולה אבל גוסס לא דשמא מת אלמא גוסס דבריו קיימים, שאני התם דנתנו לשליח כשהוא בריא אלא שהניחו גוסס דהשתא אין אנו צריכים לדבריו ולענין זה הרי הוא כחי, ומהרי"ט כתב לדברי תוס' יש לומר כיון דאלו נתנו בידו לא מהני כיון שהוא גוסס על ידי שליח נמי לא מהני דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עבד ושלוחו מצי עביד יעו"ש, והוא באמת מחלוקת הרמב"ם והטור ועי' עוד בקצוה"ח (סי' ר"נ סק"ח) ולפי"ז הכא דמיירי ע"י שליח שפיר מהני אע"פ שהבעל הוא גוסס וא"ש:

אלא דלפי"ז הא דהקשה רב עילים לרבא מה שקנתה אשה קנה בעלה היינו דהוא קונה עתה חצרה שהקנה לה השליח ומוכח דגוסס קונה, ואפשר לומר דבאמת מוכח מכאן הא דאמרינן מה שקנתה אשה קנה בעלה היינו דתחלת קנינה של אשה הוא לבעלה, ולא דהאשה קונה תחלה לעצמה ובעלה מינה קזכי, וזה הוי כמו פירות דקל דא"צ קנין דפשיטא דגם גוסס פירות דקלו שייך לו ואטו גוסס לא מקרי הנכסים שלו, ועי' בזה בד' הראשונים בכתובות (נ"ח) בשטמ"ק שם, ועי' ב"ק (ע"ט א') בשטמ"ק וז"ל שם ושלח סבלונות לבית חמיו נמי מקריא מכירה, דשמא תאמר כיון שקדשה מקריא קנין כספו וליחשוב כמי שנתנה לאשתו דלא מקריא נתינה שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה קמ"ל דלא דמיא ארוסה לנשואה ומכירה גמורה היא, ה"ר יהונתן ז"ל עכ"ד. הרי דתחלת קנינה של אשה הוא לבעלה, [אלא דדברי השטמ"ק צ"ע שהרי אנן קיי"ל במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות כדאיתא בב"ב (נ"א ב'), וקו' דנא הקשה לי א' מחברי בילדותי וצ"ע בזה], והרשב"א בחידושי קדושין (כ"ג ב') נראה דמפרש שם בשם הראב"ד ז"ל דבזה נחלקו ר"מ וחכמים, דר"מ ס"ל כיון דאמר ליה קני קני עבד וקני רביה דכשנתנו לעבד כאלו נתנו לרבו ממש וכשהתנה עם העבד כאלו התנה עם אחר כו' ורבנן סברי דמעיקרא קני עבד אלא דלכי זכי עבד זכה האדון מכח זכיית העבד כו' יעו"ש:

ועי' בנתיבות (סי' ער"ה) שהביא קו' המחנ"א בהא דאי' בנדרים (פ"ח) המדיר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות האלו נתונין לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך, והקשה המחנ"א הא אין קנין באסונ"נ ובלא"ה לא קני הבעל, וע"ז השיב הנתיבות דלק"מ שהרי קיי"ל דכל היכא דאפסקיה אחר מותר יעו"ש, ודבריו תמוהים דהא כיון דאמרינן מה שקנתה אשה קנה בעלה לפי"ז אין כאן הפסק ומשמע מדבריו דס"ל דמקודם קנתה תחלה לעצמה ואח"כ בעלה מינה קזכי והוא נגד ד' הראשונים הנ"ל, ועי' עוד בנתיבות (סי' שס"ג) ודוק:

ובמס' מכות (ט' א') דישראל לוקה ע"י עבד כשחבל בו פחות מש"פ וכתב רש"י ז"ל דאילו חבל בו פרוטה קיי"ל במסכת כתובות דמשלם ממון ואינו לוקה יעו"ש, והקשה בהגהות פורת יוסף דאפי' כשחבל בו פרוטה אמאי אין משלם הא הוי מלקות להעבד והתשלומין להאדון, ומוכח לכאורה דמקודם זכי העבד ואח"ז האדון מיני' קזכי ועוד יש להאריך בזה ואכ"מ עוד:

וצ"ע בהא דכתובות (נ"ה א') ר"ש שזורי אומר אף המסוכן ופירש"י גוסס יעו"ש, והרי שיטת רש"י בקדושין דגוסס לא מצי לאקנויי וד' רש"י סתרי אהדדי, ובאמת בגיטין פירש"י דמסוכן הוא חולה ועי"ש בפיה"מ, ובחת"ס יו"ד (סי' כ') הקשה בספק אם

פרכסה אמאי היא ספק נבלה נוקמא אחזקת חי מי לא תנן נגע באחד בלילה ולמחר השכים ומצאו מת ר' מאיר מטהר וחכמים לא פליגי אלא משום חומרא דקדשים אבל לא לחולין ובתוספתא דטהרות מבואר שהיה מסוכן בלילה יעו"ש ובגידולי הקדש (סי' י"ח) כתב דבגוסס ל"ש חזקת חיים והא דמסוכן הוא חולה כמ"ש רש"י בפ' התקבל יעו"ש, ואשתמטתי' ד' רש"י בכתובות דמסוכן הוא גוסס, ועי' בטהרות (רפ"ו) המסוכן ברה"י כו' יעוש"ה:

ועי' בתוס' עירובין (ס"ו א') בהגה"ה היכא שא' מבני החצר אחת היה גוסס בשעת העירוב וערבו עמו שבטל העירוב הואיל ורוב גוססין למיתה ואינו ראוי להתקיים כל השבת יעו"ש, ומזה משמע דגוסס בר קנין הוא ודוק:

סימן כח

בדין קנין שינוי.

ב"ק (צ"ד ע"א) כי קאמר הלכה כר' שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד בהכחשה דהדר וכי קאמר שמואל התם אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בהכחשה דלא הדר, וכתב רש"י ז"ל וז"ל כגון מתה או נשברה רגלה יעו"ש, וקשה לי דהא איתא בב"ק (ע"ח ע"ב) בעי רב פפא גנבה קטעה ומכרה מהו, והקשה בתוס' רי"ד דהא כיון דקטעה הלא קנה בשינוי ושלו הוא טובח ומוכר ואין כאן דו"ה ותי' דקטיעה לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שם הגזילה עי"ז והוא מוכרח בגמ', ואיך כתב רש"י ז"ל דנשברה רגלה חשיב שינוי וצ"ע:

ונראה דכיון דלפי שיטת רש"י בהא דאין שמין דאף בשומא אינו מחזיר לו השברים, ואף אי נימא דשינוי קונה מ"מ הא קיי"ל ישיב לרבות שוה כסף, אלא ודאי כמ"ש התוס' לדידי' דגנב וגזלן שאני דכתיב אשר גזל כעין שגזל דמחויב להחזיר כעין שגזל, לזאת אף דלא קנה בשינוי, מ"מ אינו יכול להחזיר השברים דלא הוה כעין שגזל, ולהכי בגיטין (נ"ג ע"ב) דהוכיח הגמ' מגזל חמץ כו' דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק פירש"י דאי שמי' היזק כי קמשלם ליה דבר הניזק משלם לו ולא כמה שגזל ולא פירש מטעם שינוי קונה כמו שפירשו בתוס', ושיטה הזאת היא שיטת הרמב"ם ז"ל לפי הה"מ ה' גו"א (פ"ב הט"ו) דאינו מחזיר השברים ואם הנגזל רוצה בשברים מחויב באמת להחזיר לו, אלמא דלא קנה בשינוי ומ"מ אינו יכול להחזיר לו בע"כ של נגזל, והא דהוכיח הגמרא מהא דאין שמין דשינוי קונה, משום דאי נאמר דשינוי אינו קונה א"כ דרשינן האי אשר גזל מ"מ, א"כ שוב לא ידעינן דמחויב להחזיר לו כעין שגזל וכן פירשו בשטמ"ק ודוק:

ובהכי ניחא נמי מה שהקשה בקצוה"ח (סי' שנ"ד) על פירש"י ז"ל במרובה (ס"ו) דפי' דשינוי קונה היינו היכא דהוה שינוי בידים והקשה שהרי גזל בהמה והזקינה דהוה שינוי דממילא ואפ"ה קונה, ובזה א"ש דהתם ג"כ לאו מטעם קנין שינוי הוא אלא דמחויב להחזיר כעין שגזל וז"ב:

והנה בהא דכתב הרמב"ם ז"ל בה' גו"א (פ"ב הט"ו) דאם גזל כלי ושברו כו' ואם רצו הבעלים ליטול הכלי השבור נוטלין ומשלם הפחת, כתב המחנה אפרים דהא דלא קני גנב בשינוי, משום דכיון דנשבר אינו רוצה לקנותו בהך שינוי וכן כתב באור שמח דהוי כמו גזל חמץ ועבר עליו הפסח דאמרו במרובה דלא קני גנב ביאוש למ"ד יאוש לחודא קני משום דאינו רוצה לקנותו, ואמנם הדברים תמוהים שהרי שינוי קונה גם בע"כ של הגנב והגזלן וכמו שכתב והאריך בזה בס' תרומת הכרי (בסי' רס"ב). והוכיח מהא דגיטין דהוכיח בגמ' מגזל חמץ כו' דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ופירשו בתוס' דאי היזק שאינו ניכר שמיה היזק א"כ חשיב ליה כאלו הוא ניכר ואין לך שינוי גדול מזה וקנאה הגזלן בשינוי, ואמאי לא קאמר הגמ' דלהכי לא קנה בשינוי משום דאינו רוצה לקנות וכמו שאמרו במרובה לענין יאוש וע"כ מוכח מזה דשינוי הוא קנין ממילא קונה אפי' בע"כ של הגנב והגזלן וז"ב:

ועפי"ז מיושב לי עוד דהנה במקור חיים הקשה בהא דקאמר בב"ק כשמקשה למ"ד יאוש קני מהא דגזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הש"ל והכא כיון דמטיא עידן איסורא ודאי מייאש ואי ס"ד יאוש קנה אמאי אומר לו הרי שלך לפניך דמי מעליא בעי לשלומי לי' ומשני כי קאמינא אנא זה מתייאש וזה רוצה לקנות והאי זה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות עכ"ד הגמ', ומשמע דאם הגזלן הי' רוצה לקנות שפיר הי' קונה והרי אין קנין באסה"נ ואפי' הי' רוצה לקנות לא קנה, ותי' דהכוונה הוא דזמן קט גם קודם דמטא עידן איסורא כבר מייאש הנגזל עי"ש בדבריו. ואכתי תקשי הכא בגיטין דמקשה בגמ' דאי היזק שאינו ניכר שמי' היזק האי גזלן הוא וממונא מעליא בעו לשלומי ופירשו בתוס' דקנה בשינוי דאין לך שינוי גדול מזה כיון דהיזק שאינו ניכר שמי' היזק, והלא אין קנין באסה"נ ואיך קונה בשינוי והכא לא יעלה תי' המק"ח שהרי אפי' רגע אחת קודם דמטא עידן איסורא ל"ש היזק ניכר כיון שעדיין לא נאסר ואין כאן שינוי ומכי נאסר ונשתנה הלא שוב אין קנין באסה"נ, אכן לפימ"ש א"ש דכיון דשינוי קונה גם בע"כ של הגזלן י"ל דמקום דמהני בע"כ דלא מצינו קנין בע"כ ומ"מ מהני כאן, כן י"ל דמהני גם באסה"נ ודוק:

וזה לי עשרים שנה מדי כתבתי הערה הנ"ל ע"ד האור שמח שהוא דברי המחנ"א להגאון האמיתי מופת דורנו ר' מאיר שמחה הכהן זצוק"ל, והשיב לי בזה"ל מה שהביא האו"ש מהמחנה אפרים דבע"כ דגזלן כיון שאינו רוצה לקנות בשינוי היינו ששוברו לא קני זה רק לטובתו, אבל לחובה ודאי קנה לכן בגזל חמץ ועבר עליו הפסח אם הוי היזק ניכר הוי שינוי לחובתו אף שאינו רוצה לקנות, אבל כאן שרוצה בהשברים לא קני לחוב להבעה"ב ויעו"ש מש"כ באו"ש בריש הפרק לענין שינוי בשיטת ירושלמי עכ"ל הגאון ז"ל מיום ד' כ"ט סיון שנת העח"ר לפ"ג, ועתה שיצא לאור האור שמח חלק ראשון מצאתי בה' חמץ ומצה (פ"ג ה"ח) שכתב הגאון שם דבשינוי קונה גם אם אין רוצה לקנות והעיר מדבריו ממש"כ בה' גזילה להיפך וחלק כנ"ל, אמנם לפימ"ש לעיל להרמב"ם ולרש"י י"ל דלאו מטעם שינוי קונה אתינן עלה רק מטעם דלא הוי כעין שגזל וכמ"ש:

ועי' בב"מ (מ"ג ע"ב) בתוס' ד"ה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר"מ ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה והקשו מהא דתנן בהגוזל קמא הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור ושם סברתם הפוכות ותי' דר' יהודה דסבר הכא שינוי קונה היינו משום דמתכוון לקנות בשינוי, אבל צבעו שחור אין מתכוין לקנותו בכך יעו"ש, וכי אין מתכוון לקנותו בשינוי מאי הוה הלא שינוי קונה גם בלי כוונה, אמנם שם בצבע הלא לא מיירי בגזלן, ורק הגמ' בב"מ (ע"ח ע"ב) קאמר דרוצה להוכיח מזה דר"מ ס"ל דכל המעביר ע"ד בעה"ב נקרא גזלן ודחי בגמ' דלמא שאני התם דקניא בשינוי, והקשה הרמב"ן ז"ל הובא בשטמ"ק וז"ל קשיא לי וכי לאו גזלן הוא היכי קני בשינוי וכי כל מי שאינו גזלן קונה בשינוי, אכן בשם תלמיד הר"פ הביא שם בשטמ"ק דבאמת ס"ד דהש"ס דאי לא קני כשהעביר ע"ד בעה"ב להתחייב באונסין משום שינוי ל"ק דשינוי אינו קונה בדבר שאינו שלו ומשני דהתם ה"ט דשינוי קונה אפי' בדבר שאינו שלו יעו"ש ולפי"ז י"ל דבאמת בגנב וגזלן מודה ר"י דשינוי קונה אפי' אין מתכוין לקנות ומטעם דקונה בשינוי אפי' בע"כ, ורק הכא אם אינו מתכוין הרי מעולם לא נעשה גזלן ואינו קונה בשינוי, ורק אם מתכוין לקנות בשינוי י"ל דהקנין והגזילה באים כאחד. ועי' בעמודי אור (סי' ק"ב) שתמה בהא דב"ק (צ"ו) דגזל דיקלא וקטלי' ל"ח שינוי דמעיקרא דיקלא והשתא דיקלא, ותפ"ל דכיון דמחובר לקרקע אינו נגזלת אפי' הוי שינוי ל"ק עי"ש, והרי מצינו כאן לראשונים דס"ל דמהני שינוי לקנות אף במאי דלא קני מקודם להתחייב באונסין, וראיתי אח"ז שכבר השיג עליו בס' נפש חיה לב"מ שם יעו"ש, ועי' בקצוה"ח (סי' שמ"א סק"ב) יעו"ש, ועי' עוד בקצוה"ח (סי' צ"ז ס"ק י"ד) מה שהביא בשם תשו' צ"צ (סי' ג') יעוש"ה ודוק:

ובתמורה (ו') דפריך לרבא דס"ל אי עביד ל"מ, מהא דהגוזל עצים דקנה בשינוי, ובנתיבות (סי' שס"א) הקשה מאי פריך לרבא משינוי נימא דלא גרע מנשתנה מאליו, וא"ל דפריך דגוף הגזילה לא יועיל, ז"א דגזל ע"כ אוקי רחמנא ברשותו לחובתו מטעם שינוי ואפי' אמר אינו רוצה לקנות ומה"ת לחלק ולומר שיקנה לחובתו ולא לזכותו כו' יעו"ש, וזהו דלא כסברת האור שמח ודוק:

הדברים האלה המה מימי ילדותי וחסתי גם עליהם להביאם לביה"ד ואם כי יש עוד לפלפל בזה הרבה אבל מפני כי כבר נתבאר ענינים אלו בדברי רבותינו האחרונים והרבה דברו בזה לכן הבאתי הדברים האלה בקצור מופלג כפי הרשום אצלי מימי ילדותי:

סימן כט

באור בד' הירושלמי פ"ק דבכורים.

ירושלמי בכורים (פ"א ה"ב) האונס והגנב והגזלן בזמן שהבעלים מרדפין אחריהם אין תרומתן תרומה ולא מעשרותיהן מעשר ולא הקדשן הקדש וכו' רבי יוסי בשם ר' יוחנן לא זה תורם ולא זה תורם, ר' אמי בשם ר' יוחנן אפילו הבעלים שתרמו אין תרומתן תרומה יעו"ש, ותמוה טובא מאי הוסיף רבי אמי וצ"ע:

ונראה דהירושלמי אזיל בזה לשיטתו דבמס' דמאי (פ"ז ה"ג) איתא וז"ל פשיטא הדא מילתא נשרפו הפירות התרומה בטיבלה, נשרפה התרומה לכשיאכלו הפירות קדשה תרומה למפרע, ובביאור רבינו הגר"א זצ"ל במס' תרומות (פ"ד ה"ב) כתב וז"ל פירוש שלא קדשה המעשר עד שיאכלו הפירות ואז קדשה המעשר למפרע כמבואר שם, מבואר מזה דשיטת הירושלמי דקדושת התרומה אינה נגמרת רק בתנאי שיאכלו הבעלים הפירות ואח"כ נעשה קדושה בלמפרע, ומזה שתים למדנו, א' דקדושת תרומה תלוי בקיום הפירות המתוקנים עד ראשית אכילת הבעלים, ב' שאחרי החלות הקדושה שוב לא פקעה בשריפת התרומה [וד' הברכי יוסף שהובא בפ"ת יו"ד סי' שכ"ב הוא לענין חיוב אחריות ולא לענין קדושת החלה גם בזה כבר השיגו עליו ודוק, וי"ל דזהו כוונת הירושלמי שרבי אמי מוסיף באופן שתרמו הבעלים ובאו אנסין ונטלו אחרי ההרמה דנתבטלה ההפרשה:

והנה הא דתנן במס' טבו"י (פ"ד מ"ד) נשבר הלגין החביות בטבלה והיינו כמו שפירש הרע"ב ונשבר מבעוד יום טרם חלות התרומה דאם אח"כ היינו אחרי החלות שוב לא נפקעת הקדושה ויצאת מידי טבל, והרמב"ם בה' טומ"א (פ"ח הי"ח) הביא להאי דינא [ומרן הכ"מ לא ציין מקורו] ולא כתב האי דינא דנשבר הלגין מיירי מבעוד יום

טרם שנתקדשו בקדושת תרומה, אמנם ע"כ התנאי דמשתחשך שכתב הרמב"ם ברישא בנשבר החביות ע"כ כוונתו גם על הא דנשבר הלגין וכן בפיה"מ מדייק וכתב וכן נשבר הלגין קודם הערב שמש יעוש"ה:

ולכאורה יש להתבונן מדוע השמיט הרמב"ם האי דינא דירושלמי דקדושת התרומה תלוי בקיום הפירות המתוקנים וצ"ע:

ונראה משום דע"כ נדחה האי דינא דירושלמי מכח הא דאיתא בתוספתא דתרומות (פ"ב) כיוצא בו כו' לכשיגיע לעיר כו' נגנבו או שאבדו עד שלא הגיע לעיר כלכלה בטבלה משהגיע לעיר דבריו קיימין יעו"ש, הרי מבואר דאף כשבא לעיר ומצא שהפירות נגנבו או נאבדו ומכל זה התרומה בקדושתה, הרי חזינן דלא תלוי קדושת התרומה בתנאי דקיום הפירות המתוקנין ודינא דהתוספתא הביא הרמב"ם ז"ל בהלכותיו [ויש לדון בזה בד' התוי"ט במס' גיטין (ספ"ג) שרצה לומר בדעת הרמב"ם ז"ל דאם אכל טבל יכול להפריש תרומה גם אח"ז ומתקן האיסור ועי' בשעה"מ ה' תרומות (פ"ה) יעוש"ה ודוק] ועכ"פ מבואר לנו שיטת הרמב"ם דלא כהירושלמי, אבל ע"כ הירושלמי אזיל בזה לשיטתו, וזה מוסיף רבי אמי בשם ר' יוחנן, וכוון לזה גם ידנ"ע הגאון ר' משה ראזין שליט"א רב ברנזווייל נ' י', אשר במדינת אמריקה בעהמ"ח ספר דברי סופרים ונזר הקדש:

וזה לי כמה שנים כתב לי כבוד הגאון הגדול ר' שמואל אביגדור פיבלזון זצ"ל האבד"ק פלונגיאן בביאור דברי הירושלמי וז"ל דעוד בימי נעורי הקשיתי על הירושלמי הזה דאמאי באמת אין יכולין הבעלים לתרום לפמ"ש הראשונים והאחרונים דקדושת הגוף יכול להקדיש גם דבר שאינו ברשותו וכיון דתרומה היא קדוה"ג כדמצינו בגמ' בכמה מקומות אמאי אינו יכול לתרום מדבר שאינו ברשותו? והיה ניחא לי דהא חזינן דתלתה התורה ההרמה בנתינה אם לא נוכל לקיים הנתינה גם בפרטיה כמו בטמאה שלא היתה לה שעת הכושר דלא יוכל לקיים הנתינה כתיקונה דכתיב תתן לו ולא לאורו, גם ההרמה אינה חלה כמבואר בפסחים (ל"ג א') ובטמאה שהיתה לה שעת הכושר אין תורמין לכתחילה ובדיעבד מהני, א"כ בגזל ולא נתיאשו הבעלים דאינו יכול לקיים מצות נתינה דהא הן ביד הגזלן גם ההרמה אינה חלה, וכיון דהכא היתה לה שעת הכושר לזאת לר"י בשם ר"י אינו תורם רק לכתחילה אך בדיעבד מהני כמו בתרומה טמאה היינו מתבואה הגזולה על תבואה שבתוך ביתו דהוי כמו מן הטמא על הטהור ודוק], ולר"א בשם ר"י גם בדיעבד לא מהני דאינו דומה לתרומה טמאה דאפשר לקיים מצות נתינה בכללה אף שאין בפרטיה, אבל הכא אי אפשר לקיים מצות נתינה גם בכללה לא מהני ההרמה,

והיינו דאיכא בין רבי יוסי לרבי אמי ורבי אמי בשם ר' יוחנן מוסיף דאפי' בדיעבד לא מהני ודוק עכ"ד הגאון הנ"ל ז"ל:

ולענ"ד עיקר קו' דהא תרומה היא קדושת הגוף ואמאי א"י לתרום גם דבר שא"ב לק"מ דדוקא קדוה"ג של קרבן שהוא קנין גבוה ולאחר ההקדש היא כולה של שמים בזה כתבו הראשונים והאחרונים דחל על דבר שא"ב, משא"כ תרומה אעפ"י שהיא קדוה"ג בעצם. בכ"ז ההקנאה היא להדיוט ואחר ההרמה היא ממון הדיוט, ואע"פ דכתבו התוס' יבמות (צ"ג א') דגבי תרומה אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, מ"מ לאחר שהגיע ליד כהן הוא ממון כהן וכמ"ש התוס' במנחות (ע"ג ע"ב) יעו"ש בד"ה ואפי' לקדש כו' בסוה"ד ודוק, והכי מוכח מד' הגמ' יבמות (פ"ז א') דכתיב מלחם אביה תאכל לחם הקנוי לאביה פרט לחזה ושוק דמשולחן גבוה זכה יעו"ש ומוכח דתרומה ל"א משולחן גבוה זכה והיינו כד' התוס' הנ"ל, ועי' בריטב"א קדושין (כ"ו) שכתב דגבי תרומה באמת ל"א אמל"ג כמס"ל, ועי' בפנ"י בקדושין (נ"ט ב') שצדד ג"כ דבתרומה ל"א אמל"ג כמס"ל, ועי' בתשובת הרשב"א (סי' י"ח) ומובא בקצוה"ח (סי' צ"ז) והארכתי בזה במק"א ואכ"מ:

ומ"ש דאי אפשר לקיים מצות נתינה שהרי הוא ביד הגזלן ולהכי לא מהני גם ההרמה, שההרמה תלוי בהנתינה והוי כמו מפריש מן הטמא, הוא תימה לענ"ד שהרי מיירי ע"כ אפי' כשיכול להוציא בדיינים וכדאיתא ב"ק (ס"ח, ס"ט) יעו"ש, ואמאי אין יכול לקיים מצות נתינה וע"כ נראה יותר כמ"ש אני, אלא דמסופקני בהא דכתב רבינו הגר"א זצ"ל דשיטת הירושלמי דלא קדשה התרומה עד שיאכלו הפירות, אם הכוונה הוא דוקא כשהבעלים אוכלים הפירות, או דסגי דגם כשאחרים יאכלו הפירות ולא בעינן רק שהפירות יאכלו, ופשטא דמילתא משמע דלא בעינן דוקא הבעלים וצ"ע בזה, ויש לדון בזה בד' התפא"י בחגיגה (פ"ג מ"ד) יעו"ש מ"ש בד' התוס' חולין (ל"ה ב') יעו"ש ועי' עוד במס' דמאי (פ"ז מ"א) ובירושלמי שם ודוק:

ועי' בחולין (קל"ד ב') לוי זרע בכישר ולא הוו עניים למשקל לקט אתא לקמיה דרב ששת אמר ליה לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולא לעטלפים, מיתיבי אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לישוב ואם אין שם כהן שוכר פרה ומביאה מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה [אוסרת הכל עליו משום טבל לפיכך על כרחו צריך להפריש, רש"י] ולא סגי דלא מפריש לה כו' השתא דאתית להכי תרומה נמי נתינה כתיבא ביה יעו"ש, ויש להתבונן דלפי תי' קמא דאכתי לא ידע דתרומה שאני דנתינה כתיב בי' מאי האי דמשני שאני תרומה דטבלה ולא סגי דלא מפריש לה, ואכתי מה זה ענין להבאה, נהי דמחויב להפריש, אבל אכתי אין מחויב להביא וצ"ע לכאורה:

והנה הגאון רש"א זצ"ל הנ"ל כתב לי ע"ז וז"ל דהנה מלקט חזינן היכא דליכא עני בהאי שעתא אינו מחויב להניחו ורק נוטלו לעצמו וכן היה רוצה לומר בתרומה דהיכא דליכא כהן בהאי שעתא אינו מחויב להפריש, ומשני משום דטבלה ומחויב הוא להפריש מטעם להפקיע איסור טבל והרי התרומה שייך להכהן וממילא מחויב להביא בעיר מטעם השבת אבדה, אבל אי לא הוי טבלי לא היה מחויב להפריש כלל ולא היה מחשב לממון כהן כמו דס"ד בזרוע ולחיים ודוק עכ"ל:

ולכאורה משמע כן מד' הירושלמי דמאי (פ"א ה"ב) דפריך ואינו מצוה להשיב אבדה יעו"ש, ואמנם מד' הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פי"ב ה' י"ז) שכתב דמפריש ומניחה בגורן ואם היתה חיה או בהמה אוכלתה שמה ואינה משתמרת התקינו חכמים שיטפל בה ויביאנה לעיר ויטול שכר הבאתה מן הכהן שאם הפרישה ומניחה ה"ז חילול השם יעו"ש, ומדלא כתב מטעם השבת אבדה מוכח דס"ל להרמב"ם ז"ל דלא קרינן ביה אבידת אחיך דאין לכהנים זכות בהם רק חיוב על קרקפתא דגברי מונח חיוב על הבעלים לקיים מצות נתינה, אבל חיובא דממונא ליכא דהמזיק מתנות כהונה פטור אף מלצאת יד"ש ומטעם דעדנה אינו שלהם וכמ"ש הר"ן ז"ל בחולין יעו"ש:

ואפשר לומר דכיון דבשעה שהוא מפריש יודע הוא שחיה או בהמה תאכל התרומה ואי אפשר להגיע ליד כהן והרי הוא מפריש לכתחילה לאבוד וכאבוד דמי, וזה דמי להא דב"ק (קט"ו ב') הרי שהיה טוען כדי יין וכדי שמן וראה שהן משתברות לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי ואם אמר לא אמר כלום, וכן אם בא אנס כנגדו ויודע שאינו יכול להציל דאפי אם הפריש לא אמר כלום, וה"נ אם מפריש לכתחילה להניחו שם בגורן ה"ז כמפריש לאבוד וכאבוד דמי, ואע"פ דל"ד לגמרי להא דב"ק דשם אין יכול להציל וגרע מהפקר ואין בידו להפריש [ועי' מ"ש בסי' ט"ו, ובתשו' עמודי אור (סי' ל') מ"ש בזה], משא"כ הכא כיון דיכול להציל אין ריעותא בהפרשה, מ"מ אם לכתחילה הוא מפריש לאבוד שלא תבא ליד כהן י"ל דלא חלה ההרמה דההרמה תלוי בהנתינה וכיון דמפריש לאבוד לא חלה ההרמה ושפיר משני דשאני תרומה דטבלה ולא סגי דלא מפריש לה וע"כ צריך הוא להפריש באופן שיגיע ליד כהן והוא כמו התחייבות להביא ולהכי צריך להביא לעיר ועי"ש בירושלמי דמאי בפי' רבינו הגר"א זצ"ל דגריס פשיטא הדא מילתא נשרפה התרומה הפירות בטבלן, ואולי הכוונה היכא דמפריש לכתחילה לאבוד ולשריפה ועוד צ"ע בזה ודוק:

סימן ל

בדברי הטור חו"מ (סי' ש"נ).

כתב הטור חו"מ (סי' ש"נ) גנב שור של שני שותפין וטבחו או מכרו והודה לאחד מהם וכפר לשני ואח"כ באו עדים שטבח ומכר משלם לזה שכפר חמשה חצאי בקר, וכתב הב"ח וז"ל ופי' רבינו דמיירי בהודה לאחד מהם כשתבעו בבי"ד, וכפר לשני כשתבעו בבי"ד אחר דאל"כ לא יתחייב לשני דמסתמא כיון שהודה לא' מן השותפין כאלו הודה גם לשני אלא מיירי דכפר לשני בבי"ד אחר לפיכך כשבאו עדים חייב לשלם חמשה חצאי בקר עכ"ל, והקצוה"ח (בסי' הנ"ל) הביא בשם אחיו שתמה על הב"ח דהרי אם נפטר ע"י הודאה בבי"ד זה לא יחזור ויתחייב בבי"ד אחר, והקצוה"ח כתב ליישב דברי הב"ח ומוכיח דמודה בקנס אינו נפטר רק בבי"ד זה ואם נתבע לפני בי"ד אחר וכפר ובאו עדים יתחייב, ומביא ראי' מהא דלר"ע אם עדים זוממים מודים שהוזמנו בבי"ד פלוני אין משלמים ע"פ עצמם, אף שבבי"ד שהוזמו לא תהני הודאתם ויתחייבו לשלם יעו"ש, ודברי הקצוה"ח תמוהים וכמו שכבר תמה הנתיבות דאם נאמר שהודאה שהודה לשותף אחד מועיל גם לחבירו אלא דהכא משום שהובא לבי"ד אחר, הרי ראוי שיתחייב דו"ה ולא חמשה חצאי בקר, וגם עיקר הדין אינו מסתבר שלא תהני הודאה לפטור רק אצל בי"ד זה, וכבר הביא הקצוה"ח בשם תשו' הרשב"א דמוכח מדבריו דהודאה בבי"ד פוטרת אותו לגמרי, ומה שהי' קשה לי' להב"ח ז"ל שתהני הודאת הגנב לשותף אחד להפטר לגמרי גם מתביעת שותף השני, נראה דלק"מ דכבר כתב מרן רעק"א ז"ל בב"מ (ל"ד ב') לדין דאם אחד הזיק דבר של שותפות שהחיוב עליו לשלם היזק בזה י"ל דאין בשעבוד שותפות דהא לא נשתתפו בשעבודו רק הוא הזיק לכל אחד שוה מאה זוז והוה בע"ח לזה ובע"ח לזה וכל שקדם וגבה זכה יעו"ש, והיינו דתשלומים הבא מחמת דבר המשותף אין בו דין שותפות ויעו"ש שנשאר בוצ"ע לדינא, ולפי"ז הכא בתשלומים כבר לא הוי שותפים:

ונראה להעיר בזה מהא דאיתא בקדושין (נ"ח ב') הגונב טבלו של חבירו משלם לו דמי טבלו של חבירו דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו משלם לו אלא דמי חולין שבו [אבל בתרומה ומעשר אמר ליה לאו בעל דברים דידי את וכשיבא כהן גם הוא לתובעו ידחהו ויאמר לא לך אתננה כי אם לכהן אחר, רש"י] והתוס' בסוכה (ל"ה א') כתבו דכהן ולוי הוי שותפים בתבואה ולכך אין יוצא באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש לכהן וללוי חלק ודמי לאחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית יעו"ש, וכן כתב הר"ש בפאה דלקט שכחה ופאה מקרי תבואת זרעך דהוי כמו שהעני בעצמו זרע בשדה בעל

הבית, והנה קיי"ל בחו"מ (סי' קכ"ב סעי' ח') דשותף יכול לתובעו גם חלק חבירו וא"צ הרשאה ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את, ועי' בגיטין (מ"ח ב') גבי בעל בנכסי אשתו יעו"ש וב"ק (ע' א'), לפי"ז הכא אמאי הבעה"ב א"י לתובעו בתור שותף וישלם לו הגנב גם בעד התרומה ומוכח מזה דתשלומים הבאים מחמת דבר המשותף היכא שהזיק או גנב דבר שותפות, אין בי' משום שותפות, ולהכי הבעה"ב א"י לתובעו את התרומה בתור שותף ומכאן ראי' לדברי מרן רע"א ז"ל:

[**והנה** במ"ש רש"י אבל דמי תרומה ומעשר מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את וכשיבוא הכהן גם הוא לתובעו יאמר לו לא לך אתננה אלא לכהן אחר יעו"ש, והדבר צ"ב דלא הוה צריך לזה דכיון דגנב הטבל קודם הרמה ואכלו או הזיקו אין לכהן בהם כלום ואפילו לצאת יד"ש פטור ועי' ריש פ' הזרוע ומצאתי במקנה שהעיר בזה ומ"ש שם אינו נראה לענ"ד יעו"ש, ואולי אפשר עפי"מ שהארכתי לעיל (בסי' ט"ו) אם יכולים לתרום של הפקר כד' הירושלמי בפ"ק דתרומות ולפי"ז ה"ה דיכולים לתרום דבר שא"ב ויעו"ש שהבאתי ד' הירושלמי בפ"ק דבכורים, ולפי"ז כוונת רש"י דאפי' אם הבעלים תרמו כשהי' ברשות הגנב מ"מ יכול הגנב לדחות את הכהן וקצרתי אם כי יש להאריך הרבה ואכ"מ]:

וזה לי כמה שראיתי בס' ברכי יוסף חו"מ (סי' ו') שהביא בשם תשו' מהרי"ט חחו"מ (סי' ק"ה) דנסתפק בהא דקיי"ל דאין משביעין על טענה פחותה משתי כסף, אם התובעים המה שותפים ובין שניהם ביחד הטענה שתי כסף רק דלכל אחד אין מגיע כ"א מעה אחת אם בכה"ג מצטרפים, ופסק המהרי"ט דמצטרפים להשביע כיון דשותפים הם וה"ר מכתובות בפ' מי שהיה נשוי, והגאון בעל דברי אמת השיב ע"ז מהא דב"מ (כ"ו ב') דאמר רב נחמן התם ראה סלע שנפל משנים חייב להחזיר משלשה אינו חייב להחזיר ואמר רבא האי דאמרת משלשה אינו חייב להחזיר לא אמרן אלא דלית בי' שוה פרוטה לכל חד וחד ופירש"י והתוס' ז"ל דאפילו אי שותפי נינהו ולא מתייאשו מ"מ כיון דאין לכל אחד אלא פחות מש"פ אין כאן משום השבת אבדה יעו"ש ואמאי אין מצטרפים שני חצאי הפרוטות כיון דשותפים וכל אחד יכול לתובעו גם בעד חבירו והתביעה הוא על פרוטה ועי' בשבועות (ל"ח א') דמצטרפים כה"ג, והנה חילק היטב דנפ"מ בין אבדה לתביעה, דבתביעה שפיר מצטרפים דהרי תובעו בפרוטה בעד שניהם, משא"כ באבדה דאין אדם תובעו ורק כשיש כדי השבה מחויב להשיב ולכן אם אין כדי פרוטה לכל אחד אין בו דין השבה והוא נכון, אבל באמת נראה לי דמכאן ראי' לדברי מרן רעק"א בב"מ שם שכתב לחדש עוד וחלק בין אם השותפות קיים עוד בענינים אחרים בזה,

גם בהתשלומים הם שותפים, והיכא ששותפותם היה רק בשור זה וכיון שנגנב נתבטל השותפות והוי על התשלומים רק שני בעלי חובות יעו"ש, והכ"נ י"ל דהיו שותפים רק בסלע זה וכיון שנאבד בטלה השותפות, וכן משמע מלישנא דרש"י שם בב"מ שכתב אימר שותפי נינהו בסלע זו יעו"ש:

ואמנם העיקר נראה דבפחות משוה פרוטה ל"מ שותף לתבוע בעד חבירו דלא עדיף מאם הקנה לו בפירוש דבפחות מש"פ לא מהני קנין וכמ"ש הפנ"י בגיטין (י"ב) וכבר הארכתי במק"א ואכ"מ:

וצ"ע בב"ק (ע"א ב') דמבעיא רק אם הודה לא' מהם, אבל אם שותף תובע ומביא עדים פשוט להש"ס דלא הוי חצאי בקר וכן כתבו התוס' שם ד"ה טבח והודה לאחד. דרק למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור מבעיא לי' יעו"ש, ולפי"ז גם בתובע עפ"י עדים כל אחד תובע חצאי בקר ומוכח לכאורה שלא כד' רע"א, ונראה דרק אם כבר נפטר לגמרי מחצי התשלומים חשיב חצאי בקר, אבל אם לא נפטר ואיכא עליו דין כל תשלום דו"ה לא חשיב חצאי בקר אף אם בפועל אינו משלם רק חצי התשלומים ועי' בס' תרומת הכרי (בסי' א') מ"ש בביאור דברי רש"י ב"ק שם ואינו כעת תר"י ודוק:

פאניוועז עיר מולדתי שנת תר"ס.

סימן לא

הערה בדין קנין כסף.

יש לחקור באחד שקנה חפץ מחבירו בקנין כסף לבד ומת המוכר טרם שמשך הלוקח והיורשים חוזרים מן המקח, אם הם יכולים לחזור ממה שהקנה אביהם בקנין כסף ולא חזר או לא, ואת"ל דיכולים לחזור כמו אביהם, יש לחקור אם מחויבים לקבל מי שפרע וכבר חקרו בזה:

והנה לשי' בעל המאור ז"ל דס"ל דקנין כסף גם לאחר תקנת חכמים, קנין גמור הוא כ"ז שלא חזר בי' המוכר, ורק אם בא לחזור הרשות בידו ונתבטל הקנין, וכיון שמת המוכר טרם חזר בי' הרי כבר נקנה הדבר להלוקח ושוב אין להיורשים שום זכות להוריש זה החפץ, ובימי ילדותי הקשיתי להגאון מופה"ד מרן מוהרי"ל זצ"ל האב"ד דעיר מולדתי פאניוועז בהא דאיתא בב"מ (ל' ע"ב) ר"י בר' יוסי הוי קאזיל באורחא פגע בו ההוא גברא דהוי דרי פתכא דאופי ואיתפח א"ל דלי לי א"ל כמה שווין א"ל פלגא דזוזי יהב לי' פלגא דזוזי ואפקרי' הדר זכה בו הדר יהיב לי' פלגא וזוזי ואפקרי' חזא דבעי למיהדר למזכי' בי' א"ל לכו"ע אפקרינה לדידך לא אפקרינה יעו"ש והרי קיי"ל בנדרים (מ"ז ע"ב) וכן פסק

הרמב"ם ז"ל ה' נדרים (פ"ה ה"ה) ועי' עוד שם (מ"ב ע"א) ובק"נ שעל הרא"ש בנדרים שם] דאדם אוסר דבר שברשותו אפי' לכשיוצא מרשותו, לפי"ז הי' לו לר"י בר' יוסי לאסור העצים בקונם על ההוא גברא ולהפקיר אח"ז ושוב הלא לא הי' יכול למיהדר ולזכות, והגאון הנ"ל השיב לי דלכאורה קשה דהא מסתמא ר"י בר' יוסי לא משך ולא הגביה שהרי אינו לפי"כ ומעות לבד ל"ק ולא זכה ואיך מצי להפקיר, וע"כ מוכח מזה כשי' הרז"ה במאור דבאמת מעות לבד הוא ג"כ קנין גמור כ"ז שלא חזר המוכר ולפיכך שפיר הי' יכול להפקיר דשלו הוא [וכעין שכתב רש"י ז"ל בב"מ (מ"ח ע"א) ד"ה קאי באבל דנפ"מ בין ר"י לר"ל בקידש בו אשה דלר"י הוי קידושין דמה"ת קני וכו' וצידד במחנה אפרים ה' קנין מעות (סי' י"א) דכוונתו דהלוקח קידש אשה בהחפץ קודם שמשך יעו"ש ויע"ש בחי' רע"א בב"מ שמסתפק בכוונת רש"י יעו"ש] וכ"ז הוא אם לא חזר המוכר אבל אם ר"י בר' יוסי היה אוסר בקונם על המוכר, היה חוזר בו ושוב לא היה מועיל הפקרו ולפי"ז ראי' מכאן דקנין מעות הוא קנין גמור כ"ז שלא חזר בו:

ואמנם קו' זו שהקשה הגאון ז"ל, כבר הקשה כן בעונג יו"ט (סי' קי"א) והוסיף עוד דהא איתא בחו"מ (סי' ר') דבמכירה לא תקנו ד' אמות ואל תתמה כיון שלא קנה אותם איך הפקירם הא אין אדם מפקיר דבר שאינו שלו, ז"א דאמרינן בנדרים (ל"ד) אמר רבא היתה ככר של הפקר מונחת לפניו ואמר ככר זה הקדש נטלה לאכלה מעל לפי כולה ופי' הר"ן ז"ל שם שהיה הככר מונח בתוך ד' אמותיו וד' אמות לא קני לי' דגלי דעתי' דלא ניחא לי' דליקני ולהקדש ניחא לי' ולא לקנות לעצמו והקדש שפיר חל אע"ג דלא קני לי' משום דהו"ל כמגביה מציאה לחבירו דחבירו קנה, הכ"נ הקדש קנה ולא הוא והיינו משום דמונח בד' אמותיו וקונה לו אם ירצה יכול להקדישו ג"כ, ולפ"ז אם קנה חפץ במעות אף דקיי"ל דמעות אינו קונות, מ"מ הא אי בעי להגביהו ולקנותו קודם שחזר בו המוכר מצי קני ודאי דיכול להקדישו ג"כ ולהפקירו וחייל ההקדש וההפקר, דהקדש והפקר חד דינא אית להו כמבואר בב"ק (ס"ט) ולהכי הפקירו ר"י אחר שנתן לו הדמים עכ"ד העונג יו"ט, ולפי"ז אין ראי' מכאן דמעות הוי קנין גמור:

אבל הבנת העונג יו"ט בד' הר"ן תמוה לענ"ד דבאמת הוא לא הקדיש את הככר וכוונת הר"ן הוא רק דהקדש קנה הככר ע"י חצר דהדיוט והיינו כיון דהוא גילה דעתו דאינו חפץ לקנותו ע"י הד' אמות ורק אותו הזכות שיש לו בהד' אמות הוא נותן זאת להקדש והקדש קונה להככר ע"י הד' אמות ועי' בקצוה"ח (סי' ר') שהבין כן בד' הר"ן, ועי' עוד בד' הקצוה"ח (סי' ר"ד) ובחי' רע"א ב"מ ומ"ט) ותראה מה שיש לדון בזה ודוק:

ובעיקר החקירה נראה לענ"ד דהדבר מבואר בחי' הרמב"ן ז"ל גיטין (ל' ע"ב) בהא דאיתא שם תניא רבי אומר יורשין שירשו וכתב ע"ז הרמב"ן וז"ל פי' אירשא קאי דעלה מייתי בגמרא וכן מפורש בתוספתא ובירושלמי ואע"פ שהן חייבים לשלם אם באין לחזור בהם שהרי יש להם קרקע וקיי"ל מלוה על פה גובה מן היורשין ועוד דמתניתין אפילו בשטר נמי היא כדמפורש בירושלמי מ"מ צריך ליטול רשות מהן שמא יחזרו בהן שהרי מכר לו ולא חיישינן למי שאינו עומד בדבורו עד שיחזור בו אבל מיורשין צריך לטול רשות, אבל כשירשו מטלטלים אע"פ שנתנו לו אינו רשאי שהרי כבר נאבד שעבודו כו' יעו"ש בדבריו המתוקים מדבש, והרי מבואר דהיכא שמכר בכסף לבד ומת המוכר יכולים היורשין לחזור ואם חוזרים ל"מ אינם עומדים בדבורם וממילא נראה דאינם צריכים לקבל מש"פ, ואמנם הרמב"ן סובר דקנין כסף ל"ה כלל קנין, ועי' בגיטין (י"ג ע"א) ברש"י ד"ה והא לא משך יעו"ש וי"ל ודוק:

ב

האחרונים ז"ל ובראשם המחנה אפרים בקנין משיכה (סי' ב') חקרו אם קנה אתרוג במשיכה בלבד בלא נתינת מעות. אם יצא למ"ד מעות קונות דבר תורה יעו"ש, ונראה להעיר ממתניתין דשקלים (פ"ז מ"ד) בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר כו' ר' יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים קודם הרגל שלשים יום, ופירש הרע"ב וז"ל והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו ואם יבוא בעליו אחר כך יתן לו את דמיו עכ"ד, הרי דיצא חובת הפסח אע"פ שלא נתן עוד מעות, ועי' במקנה קדושין (נ"ה ב') בתוס' ד"ה שלא בזמנו שלמים כו' שהקשה דהיאך אפשר להקריב דהא ר"י בעצמו ס"ל בפסחים (צ"ט) ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים וא"כ איך יכול ליקח אותה לפסחו הא לא נשאר מחבורה הראשונה וכ"ש דאיכא למיחש שמא כבר לקחו הבעלים פסח אחר ופסח שנשאר שעה אחת בלי בעלים נדחה לכו"ע, וכתב דלא חיישינן שהקדיש אותה לפסח הבא דאין דרך להקדיש עד ערב פסח כדאיתא בפסחים (סי' א') אלא שהפריש אותו ע"מ להקדישו יעו"ש שבא מטעם הזמנה, ולפי"ז שפיר מוכח מזה דיוצא ידי פסחו אע"פ שלא נתן עוד המעות, אלא דדברי המקנה צל"ע, ועי' בירושלמי שם בגליון הש"ס מ"ש בזה ודוק:

סימן לב

הערה בדין ע"א בעדות אשה.

בשו"ע אה"ע (סי' י"ב סעי' א') שני עדים המעידים לאשה שמת בעלה מותר אחד מהם לישא אותה שאין שנים מצויים לחטא בשביל אחד כו' וי"א דאף בשנים אע"ג דשרי

מכל מקום בעל נפש ירחיק מזה יעו"ש, והנוב"ק אה"ע (סי' ל') והובא שם בפ"ת (סק"ד) הקשה ע"ז איך יליף הרמ"א זה מדברי הגהות מיימוני והתוס' יבמות דהם איירי במיאון ועידי מקח וחליצה ועדי גט דבכל אלו צריך שנים ואחד אינו מועיל וא"כ אף שהשני לא יעיד שקר בשבילו מ"מ הלא השני לבדו אינו מועיל ועדות עצמו קצת כיעור יש בו כיון שעל פיו ניתרת, אבל שנים המעידים לאשה שמת בעלה שאפילו חד סגי ואין אחד מהם צריך לעדות חבירו מדוע לא תינשא ע"פ עד אחד להשני, וזה קשה ג"כ על המחבר שכתב הטעם שאין שנים מצויים לחטא בשביל אחד דתיפוק ליה דכל אחד מותר לישא אותה כיון שאינה נשאת על פיו, ולכן נראה דכוונת השו"ע אפילו היכא דאינה נשאת ע"פ עד אחד לחוד כ"א עפ"י שנים כמו במלחמה או קטטה או כגון שהעיד אחד מתחלה שהוא חי עדיין ושוב העידו שנים שכבר מת וע"ז שפיר כתב הרמ"א דבעל נפש ירחיק מזה, אבל היכא דסגי בעד אחד והעידו שנים פשיטא שאין כאן מיחוש כלל שישאנה אחד מהם כיון שא"צ לעדות כלל ליכא כיעור כלל וגם בעל נפש א"צ לחוש כלל עכ"ד הנוב"ק, והפ"ת הקשה ע"ז מד' הט"ז וב"ש שכתבו דה"ה בשלשה כו' דהרי בשלשה לעולם אינה ניתרת על פיו שהרי יש שנים בלעדו ונשאר בוצ"ע:

ולענ"ד עיקר קו' הנו"ב לק"מ, דהא כל הטעם דע"א נאמן בעדות אשה הוא מטעם דייקא ומינסבא, וא"כ י"ל דאם היה העד השני מעיד לבדו היתה מותרת דשייך בי' דייקא ומינסבא, אבל כיון דהעידו שנים היא סברא דיש כאן ב' עדים ולא דייקא וכמ"ש התוס' ב"ב (ל"א א') ד"ה א"ל יעו"ש, ואנן חיישינן דעיניו נתן בה ונשאר רק ע"א דאינו נאמן היכא דליכא דייקא, ואח"ז מצאתי סברא זו בדרו"ח למרן רעק"א בכתובות (כ"ב ב') בתוס' ד"ה כגון כו' יעו"ש שכתב כן, ומיושב שפיר קו' הנו"ב ודוק:

ואכן בשו"ת עונג יו"ט (סי' קל"א) ביאר בארוכה דהך סברא דדייקא ומינסבא אין הכוונה שכשהעד אומר שמת היא מדייקת שתדע שהעד אומר אמת דהא זימנין דלא ידעה כלל ממיתתו, ועוד קטנה ודאי דלא ידעה, אלא הכוונה דבכל ע"א בעינן למימר שמהימן בעדותו להתיר משום דאין אדם חוטא ולא לו, אלא היכא דאיתחזק איסורא בדבר שבערוה לא סמכינן ע"ז וחיישינן שמא יש איזה סיבה בזה שמשקר מצד האשה ואולי שכרתו להעיד כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' גירושין (פי"ג ה"א) גבי ע"א בקטטה, וכיון שידעו חכמים שהאשה דייקא ומינסבא כשהיא אומרת מת בעלי, א"כ גם כשע"א אומר שמת בעלה לא חשיבא לשוכרו, וכיון שהיא אינה חשודה לשוכרו אז הדרינן לכללא דאין אדם חוטא ולא לו וממילא נאמן העד וכמו שמאמינים לו בדבר דלא איתחזק איסורא

אף בדבר שבערוה דע"א נאמן בזה אף מה"ת יעו"ש, ולפי"ז ליתא לסברא שכתבנו דאף דלא דייקא, מ"מ נאמן בזה ע"א מה"ת:

ובתוס' מס' גיטין (ג' א') ד"ה האי קולא הוא חומרא הוא כתבו וז"ל בריש האשה רבה (פ"ח א') גבי מתוך חומרא שהחמרת עליה בסופה דפריך לא לחמיר ולא ליקל ומשני משום עגונא אקילו בה רבנן לא שייך למיפרך האי קולא הוא חומרא הוא דאי מצרכת לה תרי ובא בעלה מותרת לחזור כדאמרינן התם והשתא בחד תצא מזה ומזה כו' והקשה מרן רעק"א ז"ל בגליון הש"ס וז"ל לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים כיון דסמכינן על סברא דדייקא דבעלה מת ממילא לא שייך שיבא ולא אתי לידי חומרא, ושאני הכא דאף דסמכינן דהשליח אומר אמת מ"מ שמא יבא בעל ויערער בשקר עכ"ד ולפמ"ש יש ליישב קו' על נכון וסמכתי על המעיין בזה, ועי' היטב שם בעונג יו"ט מ"ש בד' רש"י שבת (קמ"ה) וגם עפי"ד מיושב הקו' ודוק:

ב

שבועות (ל"ב ב') אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה [בעד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובתה מן היורשים, רש"י] שהוא חייב כו' דלא אמר לדידה ולא אמר להו לבית דין, ולהכי מחויב קרבן שבועה יעו"ש דהפסידה ממון בכפירתו, וקשה טובא לימא מאן לימא דמשתבעת כדמקשה הש"ס לעיל אהכל מודים בע"א שכנגדו חשוד יעו"ש, והא קיי"ל דאין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. ובימי עלומי עמדתי בזה ואח"ז מצאתי שעמדו בזה החת"ס חו"מ (סי' ע"ה) ובס' בית מאיר על הש"ס ועוד עי"ש, והתוס' (ל"א א') ד"ה ורבנן הוא דפסלוה כתבו כיון דמדרבנן מועלת עדותו הרי יש כאן הפסד ממון במה שלא העיד, והכ"נ מה"ת א"צ שבועה, ואכן אי בתר דאורייתא אזלת הרי מה"ת ע"א אינו נאמן בעדות א"א ועי' בקצוה"ח (סי' ל"ט) בזה, ולפמ"ש גם זה נכון:

ונראה ע"פ מ"ש הריטב"א בקדושין (ס"ה) וז"ל והיינו דאמרינן התם ש"מ משביע עדי קרקע חייב דסהדי כתובה עדי קרקע חשיבי כיון דלא גבי' מטלטלין אפי' מחיים עי"ש, וכ"כ בשטמ"ק ר"פ האשה שנתארמלה ז"ל משום דקיי"ל דכתובה לעולם לא גבי' ממטלטלין אלא מן הקרקעות בין מיני' דידי' בין מיתמי וכדאמרינן עלה בשבועות ש"מ משביע עדי קרקע חייב ולא מתוקמא אלא בדתפסה מטלטלי והאי נמי דוקא מחיים וכיון דלא גביא לעולם אלא מן הקרקע הוי כטענת קרקע ואין נשבעין על הקרקעות עכ"ל, והוא תמוה דמהתם לא מוכח מידי דמחיים לא גביא ממטלטלי דהא התם במשביע עדי מיתה מיירי עיי"ש דעלה קאמר התם ש"מ משביע עדי קרקע חייב ולאחר מיתה ודאי

אינה גובה אלא קרקע דאפי' שאר בע"ח אינו גובה ממטלטלי לאחר מיתה, וכבר עמד בזה באבני מלואים (סי' ק' סעי' א'):

ובא"מ ביאר דכיון דבעד מיתה אין האחין יורדין לנחלה על פיו ש"מ דלענין ממון הוא בחזקת חי והא דמהימן לעדות אשה חכמים המנוהו ומשום דדבר שיש קצת טעם וסמך לא חשיב עוקר דבר מן התורה וכמ"ש התוס' ר"פ האשה רבה ד"ה מתוך חומר, ורש"י ז"ל כתב במס' שבת (קמ"ה) דאקילו בה רבנן ומשום דכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיני' עי"ש, והא דגובה כתובתה אע"פ דלענין ממון עדיין בחזקת חי הוא, משום תנאי כתובה אתינן עלה שכן כתב לה כשתנשאי לאחר תטלי מה דכתוב ליכי וכיון שמותרת לינשא נוטלת כתובה והרי היא כמו גרושה שנוטלת כתובה שלא בפניו, ואם הי' דין הגרושה לגבות ממטלטלי, הי' ראוי גם בעד מיתה לגבות ממטלטלי, דלא יהא אלא שאר בע"ח הבא לגבות שלא בפניו אע"ג שיש ע"א שמת אין אנו יכולים לדחות הבע"ח מהמטלטלין כיון דע"א אינו קם לממון ובודאי מגבין אותו מהמטלטלין, וה"ה לאשה בכתובתה כיון דאינו אלא מתנאי כתובה, וע"כ מוכח דאפילו מחיים דבעל אינה גובה כתובתה מן המטלטלין עכ"ד הא"מ, ועי"ש בההגה מתלמידו הגאון ר' ענזיל ז"ל מה שביאר בזה, ולפי"ז ממילא מיושב היטב גם הקו' הנ"ל דבאמת אין כאן דין שבועה כדין הבא לפרוע מנכסי יתומים דהכא עדיין אין כאן נכסי יתומים דחזינן כאלו גבתה כתובתה בחיי הבעל דעדיין לא זכו היתומים בהנכסים דהא אין נכנסין לנחלה ע"פ ע"א:

שבתי וראיתי דז"א דנהי דא"צ שבועה כדין הבא לפרוע מנכסי יתומים ומשום דעדיין אינו נכסי יתומים דאכתי לא זכו היורשין, אבל מ"מ אף דנחשבי' כגובה מיניה דידיה, הלא ג"כ צריכה שבועה כדין הנפרע שלא בפניו דצריך לישבע וכדאיתא בכתובות (פ"ז א') יעו"ש, ועי' בכתובות (פ"ד א') במתניתין ר"ע אומר ינתנו ליורשים שכולם צריכים שבועה ופירש"י דתנן בפירקין הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ויעו"ש בדרו"ח למרן רעק"א ז"ל מ"ש בזה ודוק:

סימן לג

בדין חיוב כתובה.

סוטה ל"א א') שנינו דחמש נשים נאמנות להעיד עליה שנטמאה שלא תשתה אבל לא להפסידה כתובתה, והקשה מרן רעק"א בתוספותיו במשניות דעכ"פ נימא מתוך שלא שותת אין נוטלת כתובה וכמו בהא דמתו בעליהן עד שלא שתו וכדאיתא (בדכ"ה) לב"ה

יעו"ש, והבית מאיר (סי' קע"ח) הקשה ג"כ קושיא זו וכתב ליישב ע"פ מה דיש להקשות עוד בד' התוס' (בדכ"ה) שהקשו לר"ה ור"י דס"ל בו"ש ברי עדיף מטעם זה תטול כתובה ותי' מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה א"י לטעון טענת ברי, ולכאורה הו"ל להקשות לכו"ע דבא"י אם פרעתיך לכו"ע בו"ש ברי עדיף ובזה ל"ש התי' כיון דהתורה עשאה ספק א"י לטעון טענת ברי והוי כשניהם טענו ספק דפטור כמבואר בח"מ (סי' ע"ה סע"י), הא ליתא דהתוס' לא כתבו רק שאין לברי זה חשיבות דט"ב לענין להוציא ממון מכחו אף בא"י אם נתחייבתי, אבל בא"י אם פרעתיך דחיובו הברור עליו עד שידע ודאי דפרע, רק דאם גם התובע מסופק בפרעון פטור מפני דאין תובע ברור וא"מ ממון בטענת ספק והכא מ"מ הא תובעת ברור ופשיטא דחייב, וע"כ כתב כיון דאיירינן מחיוב היורשין ולגבייהו הו"ל א"י אם נתחייבתי דאם האב נפטר לא נכנסו מעולם בשעבוד והוי ספק הלואה, משא"כ לגבי הבעל כהא דחמש נשים לא נימא מתוך שאינה שותת לא נוטלת כתובה דכיון דתובעת מהבעל הו"ל א"י אם פרעתיך וחייב עכ"ד הב"מ. וכעי"ז כתב בהגהות אמרי ברוך להגאון רב"פ ז"ל בחו"מ (סי' ע"ה בש"ך ס"ק נ"ד), ובפ"ת בחו"מ (סי' ק"ח) הביא בשם הס' דברי חיים שהקשה ע"ד הבית מאיר מחו"מ (סי' פ"ט) דאם מת הבעה"ב השכיר נשבע ליורשים ונוטל והוא מטעם א"י אם פרעתיך וכמ"ש התוס' שבועות יעו"ש, ובס' נחל יצחק (סי' ס"ט) האריך הרבה בזה ותי' הקו' מחו"מ יעו"ש:

ולכאורה יש להעיר בזה מד' הגמ' ב"ק (קי"ב א') ואם אמרו גדולים אין אנו יודעין כו' פטורין, ופריך הש"ס ומשום דקאמרי אין אנו יודעין פטורין ולכאורה כיון דמספ"ל אם אביהם פרע חובו ואי נימא דלגבי יורשים חשיב א"י אם נתחייבתי הרי שפיר פטורים כיון דאמרו אין אנו יודעים:

ואמנם באמת לק"מ דרש"י ז"ל כתב בד"ה וכי משום שאמרו אין אנו יודעין פטורין וז"ל הא קיי"ל דברי ושמא ברי עדיף יעו"ש, ולכאורה צ"ב דהא אנן לא קיי"ל הכי, אבל באמת א"ש דהא כל הטעם דלא אמרינן ברי עדיף הוא משום דחזקת ממון אלים טובא, אבל כאן דמיירי דהגזילה בעין היא, הרי הדבר הוא בחזקת בעלים הראשונים עומד, והוי כמו דברים העשוים להשאיל ולהשכיר דאינו נאמן לומר לקוח הוא בידי, אלא מפקינן מיני' מטעם חזקת מ"ק, והכ"נ הדבר הגזול ברשות מרא קיימא ושפיר אמרינן בזה ברי ושמא ברי עדיף כיון דאין כאן נגד חזקת ממון וא"ש דברי רש"י, וממילא לק"מ גם קו' דהכא ל"ש כלל לא"י אם פרעתיך, ואם הי' באמת הספק מטעם א"י אם פרעתיך שפיר הי' פטורים, אבל הכא מחויבים להחזיר הגזילה שהיא בעין וברשות מ"ק עומדת, ושוב

ראיתי בפנ"י שגם הוא ז"ל ביאר כן דברי רש"י, אלא דהוא כתב דהם חייבים מטעם א"י אם פרעתיך, ולענ"ד אין זה ענין להא דא"י אם פרעתיך וכמו שנתבאר ודוק:

אמנם נראה להעיר מהא דכתובות (צ"ז ב') לאתויי מגורשת ואינה מגורשת ופירש"י ז"ל אם גירשה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת אין לה מזונות, והתוס' הקשו פשיטא דהא מספיקא לא מפקינן ממונא יעו"ש, ולכאורה הוא תימה דהא מ"מ הו"ל א"י אם פרעתיך דהא חיוב מזונות מתחלת נשואין קא חלו דהא קיי"ל דאין טורפין מזונות ממשועבדים ותיפוק ליה דלא חל החיוב רק יום ביומו והמכר היה קודם החוב וע"כ דהשעבוד היה קודם, ועי' רש"י גיטין (י"ב א') דחיוב מזונות הוא מצד תנאי כתובה וע' כתובות (נ"ג א') ובר"ן שם, ומוכח דהתוס' ס"ל דלגבי יורשים מקרי א"י אם נתחייבתי. ואמנם עי' באה"ע (סי' ע' סעי' ח') דבמחלה האשה לבעלה אין למלוה כלום. והקשו הח"מ והב"ש מאחר דהבעל משועבד מדר"נ איך יכולה למחול דהא קיי"ל דבשעבודא דר"נ א"י למחול, וההפלאה בק"א שם פי' דמיירי שמחלה לאחר ההלואה קודם חיוב המזונות דהיינו שלותה על י' חדשים ואחר ההלואה מיד מחלה לבעלה דאף דחיוב המזונות מתחיל משעת נשואין, מ"מ עיקר חיוב המזונות הוא יום יום וה"ל המחילה קודם שבא חיובא דר"נ יעו"ש, ולפי"ז שוב הו"ל א"י א"נ ושפיר הקשו התוס' ואין ראי' מזה, ובמק"א כתבתי דדברי ההפלאה אינם מוכרחים ואכ"מ:

ויש להעיר עוד מדברי הרמב"ם ז"ל בה' ערכין (פ"ב ה"ח) ז"ל האומר עמדי עלי ישיבתי עלי כו' כל אלו ספק ומביא לפי ממונו עד שיאמר לא כך נתכוונתי, ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות עכ"ד, הרי דביאר דהיורשים פטורים, ואלו (בפ"ה הי"ט) כתב וז"ל האומר ערכי עלי למזבח מביא בערכו קרבן, ואם אין ידו משגת לערך שלם ה"ז דבר ספק אם נידון בהשג יד הואיל והוציאו בלשון ערך, או אין נידון בהשג יד הואיל ולמזבח כו' ודנין בכל אלו וכיוצא בו להחמיר עכ"ד, ואמאי לא ביאר גם הכא דאם מת יתנו היורשים פחות, וע"כ ה"ט, דשם (בפ"ב ה"ח) מקרי א"י אם נתחייבתי ורק כיון דערכין הם נדר ככל הנדרים ולגבי דידיה הוי ספק בל יחל לפיכך מביא לפי ממונו, משא"כ כשמת דהנודר ומת היורשים פטורים ואין כאן בל יחל, והוי החיוב רק בשביל השעבוד, א"כ דינו ככל ספק ממון דלקולא, ואף דהכא הוי ממון גבוה, אבל הלא ידוע דעת הרמב"ם ז"ל גבי שכמ"ר שהקדיש כל נכסיו ב"ב (קמ"ח) דלא נפשטה האיבעיא ופסק לקולא, הרי דספק ממון הקדש ככל ספק ממון, והיינו משום דאיסור מעילה מכח ממון קאתי וכל שאין כאן דין ממון אין כאן מעילה, משא"כ (בפ"ה הי"ט) הלא הוי א"י אם פרעתיך דהלא ודאי הוא מחויב. ורק דהספק הוא אם נידון בהשג יד, ולפיכך גם

היורשים חייבים ולכן הכא לא כתב הרמב"ם ז"ל דהיורשים פטורים, אלא דבאמת הכא גם היורשים חייבים ומזה ראי' שלא כד' הב"מ ועי' שם בלח"מ מ"ש ודוק:

איברא דיש להתבונן בזה כיון דדעת הרמב"ם דתקפו כהן אין מוציאין מידו, נמצא שספק ממון לא נפקע מספק זכותו, אלא שזה מספק רשאי ליהנות בו, וכ"ז שייך בשל הדיוט. אבל בשל הקדש דכי ינקי מהקדש אסור וכדאי' ב"ב (ע"א א') ובתשו' הרשב"א המובא בד' האחרונים, וא"כ איך נוכל ליהנות משל הקדש הא הקנין של הקדש לא נפקע מספק אלא דרשאי ליהנות ממנו וכ"ז בהדיוט א"ש, אבל בהקדש קשה, ועוד קשה דהא דעת הרמב"ם דהקדש דמים מפקיע מידי שעבוד, וא"נ דאין להקדש יתרון דהאיסור מכח ממון קאתי. א"כ מדוע מפקיע הקדש שעבודא הא אין כאן איסור כיון שאין כאן דין ממון, ועוד דגבי שכמ"ר שהקדיש כל נכסיו הלא גם לגבי דידי' ספק לקולא וצ"ע עוד בזה:

ובעיקר הדבר שכתבו דחיוב כתובה מקרי איני יודע אם פרעתיך, אינו נראה לענ"ד, דכל עיקר חיובא דכתובה אינו אלא רק אם תשמור כל תנאי וחיובי אישות לבלי תמעל מעל באישה ורק אדעתא דהכי קבל עליו הבעל להתחייב, ואם תמעל מעל באישה אזי באמת מעולם לא נתחייב לה, והכא כיון דמספקא לן אם זינתה, מקרי איני יודע אם נתחייבתי, וכן מצאתי בהפלאה במס' כתובות (דף פ"א ב') בהא דאיתא שם דמקשה לבית שמאי דס"ל נוטלת כתובתן ואינה שותת ואמאי ספק זנאי ספק לא זנאי וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי, ומוכיח מזה דסבירא להו לבית שמאי דשטר העומד לגבות כגבוי דמי והקשה בהפלאה ודילמא ה"ט משום דהוי א"י אם פרעתיך ויישב דגבי כתובה לא חשיב א"י א"פ דאם זינתה אין עליו חיוב כתובה יעו"ש וכעין זה כתב הש"ך חו"מ (סי' פ"ב דינו מיגו סעי' ט"ו) דהא דאמרינן דבשטר מעליא אמרינן גם מיגו להוציא היינו דוקא בשטרי מלוה מצד שהיה ממון שלו והוי מיגו לאחזוקי בשלו, משא"כ בשטר כתובה אי לאו דחייב לה בעלה בכתובה לא היה חייב לה כלום יעו"ש, אכן מד' הרא"ש בכתובות פ' הכותב (סי' כ"ג) מוכח שלא כד' הש"ך וכמ"ש שם בקר"נ (אות ק'), וכן מוכח מד' המרדכי בהגהות בפ' אלמנה ניזונית שכתב דגבי כתובה חשיבא כמוחזקת עפ"י מעשה בי"ד וחשיב כגבוי, ומצאתי בש"ש (ש"א פכ"ד) שהעיר ע"ד הש"ך מד' המרדכי יעו"ש:

ויש להעיר ע"ד המרדכי מהא דאיתא בב"ב (קל"ב א') הכותב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שט"ח ר' אליעזר אומר תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה וחכ"א תעמוד על מתנתה ותקרע כתובתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן, והרשב"ם ז"ל פי' דמחילה בטעות ליתא דההיא מתנה גמורה היתה באותה שעה דהא אי בעי בעל מצי מסלק לה בזוזי יעו"ש, ותפ"ל דהא מבואר בחו"מ (סי' י"ב) דהיכא דתופס שט"ח ל"מ מחילה ומטעם

דשט"ח ברור לכו"ע כגבוי דמי ולא מהני מחילה זולתי כשהחזיר לו השט"ח וכמ"ש שם הקצוה"ח בשם הכנה"ג יעוש"ה, וא"כ לפי"ז בשטר כתובה כשהשטר תחת ידה ולא החזירה לו את השטר ל"מ מחילה אם נימא כמ"ש המרדכי דגבי כתובה חשיבא כמוחזקת עפ"י בי"ד וחשיב כגבוי, ואמנם לק"מ דשא"ה דהוא אומדנא גמורה דודאי מחלה כתובתה ותדע דהא דעת המהרי"ט בתשובה מובא בשער משפט (סי' צ"ח) דמחילה בלב ל"מ ואע"פ שבשער משפט הביא דעת הב"ח דמשמע דעתו דמחילה בלב מהני מ"מ דעת מהרי"ט נראה עיקר, ונראה להוכיח כדעת מהרי"ט מהא דאיתא בב"ק (כ"ז א') בגדו תנן קרע את כסותי שבור את כדי חייב ע"מ לפטור פטור ויעו"ש בתוס' ובשטמ"ק מ"ש שם, וצ"ב לכאורה דהא שם דוקא אי אתאי לידו בתורת שמירה אזי בעינן ע"מ לפטור, אבל כי לא אתי לידו בתורת שמירה הלא לא בעינן ע"מ לפטור, והכא בהניח גחלת על בגדו ונשרף הלא לא אתי לידו בתורת שמירה לפי"ז לא בעינן ע"מ לפטור, ולפי"ד המהרי"ט א"ש דדוקא התם דאמר ליה בפירוש קרע ומהני מחילתו, משא"כ הכא דלא מחל לי' בפירוש ורק אנו רוצים לפטור אותו מטעם דכיון דשותק מחל ליה וע"ז שפיר אמרינן דמחילה בלב ל"מ ובעינן ע"מ לפטור אפי' כי לא אתי לידו בתורת שמירה ודוק, ועכ"פ מוכח דמחילה בלב ל"מ והכא מהני וע"כ משום דהוא אומדנא גדולה וברורה ושפיר מהני גם בלב, ולהכי מהני אפי' אי נימא דכתובה חשיבא כגבוי ועי' בכתובות (ק"ד א') וז"ב. ועי' בזה בקצוה"ח (סי' רמ"ו) בשם השטמ"ק מ"ש שם ובחי' מהרי"ט במס' קדושין (ס"א) יעוש"ה ודוק

ויש להעיר בסוגיא דב"ב לפמ"ש הרשב"ם דלהכי לחכמים ל"ה מחילה בטעות דהא בעת שנתן לה מתנה גמורה היתה דהא אי בעי בעל מצי מסלק ליה בזוזי וכדאמר רבא בפסחים בפ' כל שעה דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה, ומשמע דלמאן דס"ל למפרע הוא גובה והנכסים בחזקת מלוה קיימי, הוי מחילה בטעות דהא בעת שנתן לה לאו דידי' הוא ומתנתו ל"ה מתנה ובטעות מחלה השעבוד מאותן הנכסים, והנה ר' אליעזר דהוא שמותי מתלמידי ב"ש דס"ל שטר העומד לגבות כגבוי דמי וכדאיתא בגיטין (ל"ז א') ובכ"ד יעו"ש, א"כ הנכסים בחזקת המלוה קאי וכגבוי הוא לפי"ז שוב מחילתה בטעות הוה, ולמ"ל להרשב"ם לומר בטעמי' דר' אליעזר דס"ל דתקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה ומשום דלא מחלה כתובתה, ותפ"ל דאפי' אם מחלה הו"ל מחילה בטעות, [וע' בס' נחל יצחק (סי' ס"ו) שכתב ג"כ דר' אליעזר דהוא מתלמידי ב"ש ס"ל דשטר העומד לגבות כגבוי דמי ולדידי' מכירת שטרות דאורייתא הוי יעו"ש מ"ש עוד, ותמהני שלא העיר מסוגיא דידן ודוק]:

ולפי"מ שנתבאר י"ל, דכיון דר' אליעזר ס"ל דשטר העומד לגבות כגבוי דמי והיא מוחזקת בכתובתה עפ"י בי"ד וחשיב כגבוי לפי"ז לא מהני מחילתה ומ"ש הרשב"ם דלא מחלה הכוונה דל"מ מחילתה, ובזה הוי א"ש ומבואר במה נחלקו ר' אליעזר וחכמים אם מחלה או לא ודוק, ור"א ס"ל דאין זה אומדנא דמוכח כ"כ, וקצרתי בזה ויש להאריך טובא:

ודע דהמהרי"ט בסוגיא דפ"פ והמהר"ם שי"ף בכתובות (י"ב) כתבו דבספק פרעון בכתובה חשיב א"י אם פרעתיך והפנ"י בכתובות (פ"א) שם כתב דבזה נחלקו אביי ורבא אם כתובה דמי לאיני יודע אם פרעתיך, מ"מ זהו רק בעלמא, משא"כ בספק אם זינתה כו"ע ס"ל דזה חשיב כא"י אם נתחייבתי, שהרי התוס' נדה (ב' א') ד"ה והלל כתבו וז"ל וא"ת והיכא ילפינן מסוטה לטהר ברה"ר אפילו היכא דליכא חזקה דטהרה הא סוטה אית לה חזקה דטהרה וי"ל דכיון שקינא לה ונסתרה אתרע חזקתה יעו"ש, חזינן מזה אע"ג דמקודם היתה מותרת לבעלה וספק אם נאסרה או לא מ"מ עתה לי"ל חזקת היתר דהקינוי וסתירה מבטלין החזקה, א"כ ה"נ לענין ממון דכל הטעם דא"י אם פרעתיך חייב, משום דאיכא ברי ושמא בצירוף עם חזקת חיוב דכיון שבתחלה היה ודאי חייב, וספק אם נפטר או לא מוקמינן ליה בחזקת חיוב כמו שאר חזקות, לפי"ז כמו שהקינוי וסתירה מבטלין החזקת היתר לבעלה, כמו כן מבטלין החזקת חיוב דזה תלוי בזה, דאם זינתה נאסרה לבעלה ואבדה כתובתה, וכמו דקינוי וסתירה כיון דהוי רגלים לדבר שזינתה מבטלין חזקת היתר לבעלה כמו כן מבטלין החזקת חיוב דאין להעמיד עוד החוב על חזקתו לומר שלא זינתה ולא נפקע החוב, וכיון דחזקת חיוב נתבטל ע"י קינוי וסתירה לפי"ז לא נשאר רק הברי ושמא והוי א"י אם הלויתני וז"ב ועי' היטב בזה בסוגיא דיבמות (ל"ח ב') ובתוס' ד"ה ואביי כו' ובמהרש"א שם ובחי' מרן רעק"א ותראה מה שיש לדון בזה וקצרתי ודוק היטב:

פמניוועז עיר מולדתי שנת תרס"ב:

סימן לד

הערה בדין קרוב וחזקה נגד רוב.

בפ"ב דנדה (י"ח א') אמר ר' יוחנן בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי מקור שליא חתיכה, ופריך ותו ליכא והא איכא תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב, וכתבו שם בתוס' ד"ה אחר הרוב וז"ל, הכא איכא חזקה כנגד

הרוב דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת, דאי לא הוי חזקה נגד הרוב לא הוי פריך מידי, דמצינו לומר דר' יוחנן לא חשיב אלא היכא דאיכא חזקה כנגד הרוב עכ"ל, והש"ש (ש"ד פ"ב) האריך בזה בדברי התוס' דמשמע מדבריהם דבפירש אחת מן החתיכות הו"ל חזקה שאינו זבוח דכיון דבחתיכה זו שפירש מעולם לא אתברר אם יצאתה מחזקתה שאינו זבוח מוקמינן לה בחזקתה קמייתא, אבל בחתיכה נבלה שנתערבה חד בחד בשחוטה כיון שנתברר שאחת מן החתיכות כבר נשחטה ויצאה מחזקת איסור שאינו זבוח אלא שאינו ידוע איזו, בזה לא מוקי לה בחזקת שאינה זבוח כיון דאחת מן החתיכות בודאי יצאתה מחזקתה, אלא דגם בפירש אחת מן החתיכות שאנו דנין עליה לבד אם נבלה אם שחוטה דמשמע מר' התוס' דבכה"ג הו"ל ודאי חזקת שאינו זבוח והו"ל ודאי איסור אינו נראה כן מדברי הפוסקים כו' עכ"ד הש"ש יעו"ש מ"ש עוד בזה:

ולענ"ד מדברי הסוגיא שם משמע שלא כד' התוס', והוא בהא דתניא תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב, וכתבו התוס' דמשמע אפי' נמצא קרוב לחנות המוכרות נבלה יעו"ש, וכוונתם נראה דלכאורה כל האי חדושא דמתניתא דתשע חנויות למותר הוא ומאי קמ"ל בהא, דאטו עד השתא לא ידעינן דאזלינן בתר רובא? וכל קבוע דהוי כמחצה על מחצה ג"כ ילפינן מקרא, ומאי קמ"ל בהא דט' חנויות, ולזה פירשו התוס' דכל חדושא אתי לאשמועינן דאזלינן בתר רובא אפי' כנגד קרוב, ובזה מיושב קו' הכרו"פ (סי' ס"ב) שהקשה דלמה האריך הברייתא לומר ובנמצא הלך אחר הרוב ולא אמר סתם ובנמצא מותר כמו ברישא דקתני אסור יעו"ש ועי' בבינת אדם בשער הקבוע (סי' ט"ז) מ"ש בזה, ולפמ"ש א"ש דהתנא תני במכוון דהלך אחר הרוב להורות לנו טעם ההיתר דרוב מהני אפי' כנגד קרוב [ועי' בתוס' דלפי"ז מאי קמ"ל ר"ח דרוב וקרוב אזלינן בת"ר יעו"ש ודוק]:

וכיון דמוכח דכאן ע"כ מיירי דאיכא קרוב נגד הרוב, ואי ס"ד דחתיכה שפירש מן החתיכות שאנו דנין עליה לבד אם נבלה אם שחוטה הו"ל ודאי איסור ומשום חזקת שאינו זבוח, א"כ לפי"ז הכא כשנצטרף ביחד הקרוב [מה שנמצאת קרוב לחנות המוכרות נבלה] עם החזקת איסור שאינו זבוח, כנגד הרוב, וקרוב וחזקה כנגד רוב הו"ל פלגא ופלגא, וכמ"ש התוס' נדה (י"ז ב') ד"ה ואין שורפין עליו את התרומה בסוה"ד יעו"ש, ואמאי אמרינן ובנמצא הלך אחר הרוב ומותר, ומוכח דגם בחתיכה שפירש מן החתיכות שעליה לבד אנו דנין אין כאן ודאי איסור ולהכי אזלינן בתר רוב ומותר:

ומד' התוס' מוכח דקרוב וחזקה נגד רוב ומצוי, הוא דהוה פלגא ופלגא, אבל נגד רוב לבד, משמע דקרוב וחזקה ביחד בצירוף שניהם עדיפי מרוב, וזה כעין שכתב הריב"ש בתשובה דשני חזקות עדיף מרוב, וע' בפמ"ג (סי' מ"א) במ"ז יעו"ש ודוק, ולפי"ז שפיר מוכח דגם בחתיכה שפירש מן החתיכות שעליה לבד אנו דנין אין כאן ודאי איסור:

ודע דהש"ש שם כתב דקרוב וחזקה שקולים המה, ואמנם בדעת קדושים (ס"ו סק"ה) כתב דקרוב עדיף מחזקה, ושם בגה"ק העיר מהא דב"ב (כ"ג) אמר ר"ח רוב וקרוב הלך אחר הרוב, מתיב ר"ז והיה העיר הקרובה אל החלל, ואע"ג דאיכא אחריתא דנפישא והוי רובא, ומשני דליכא דנפישא כו', ומבואר דהא דמייתי הקרובה עגלה ערופה הוא משום דהקירוב מורה שמשם ההורג בא אע"ג דלכל אחד ואחד מאנשי העיר הקרובה יש חזקת כשרות שהוא לא הרג יעו"ש, ודברים אלו במח"כ אין להם שחר דחזקת כשרות לא נאמר רק כשאנו דנים על איש פרטי, אבל כשאנו באים לדון על הכלל כולו ל"ש בזה כלל חזקת כשרות ואטו ליכא רוצחים בין הכלל, וכבר כתבו כן התוס' ב"מ (קט"ז א') ד"ה והא רבא אפיק זוגא דסרבלא כו' באה"ד דאע"ג דקאמר בפ' כל הנשבעין דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן היינו דוקא היכא דאמר גנבת לי אבל היכא דאמר גנב אחר גנבם לי ומכרה לך לאו היינו אחזוקי אינשי בגנבי דהא כמה גנבי איכא בשוקא יעו"ש, וכן כתב הנוב"ק אה"ע (סי' ל"א) סברא זו גם לענין חזקת חי בבאור דברי התוספתא כשראוהו חי מבערב יעו"ש, ואמנם באמת צ"ע ד' תוספי הרא"ש בהוריות (דף ו') יעו"ש דלא כתב כן יעו"ש ודוק:

סימן לה

בדין יו"ט אם קובע למעשר.

הנה קיי"ל דשבת קובע למעשר ואפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכדאיתא במס' ביצה (ל"ד ב') יעו"ש כל הסוגיא, ואמנם הצל"ח שם חידש דדוקא שבת קובע למעשר אבל יו"ט אינו קובע וטעמו דהא כל הטעם דשבת קובע הוא משום דכתיב וקראת לשבת עונג ולכן אכילתו חשובה ואכילת עראי בשבת מחשב קבע כמו שפירש רש"י בשמעתין וזה פשוט דגם אכילת עראי עונג הוא ושייך בו וקראת לשבת עונג, אבל יו"ט לא מצינו בי' עונג, אבל מצינו בו שמחה ושמחת בחגיך והרי שמחה זו שכתובה בתורה היינו בשר שלמים דבר שלא שייך בו מעשר ותרומה ולכן נראה דבדוקא אמרו בכל מקום שבת קובע למעשר אבל לא יו"ט דאינו קובע למעשר עכ"ד הצל"ח והאריך ליישב בזה ד' הרמב"ם בה' יו"ט (פ"ב ה"ט) שכתב העומד על המוקצה מעיו"ט בשנת השביעית

שכל הפירות הפקר צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן אני נוטל ואם לא רשם לא יטול עכ"ל, ושינה מלשון המשנה דתנן מערב שבת ועמד בזה הה"מ והלח"מ עי"ש, ואח"ז הביא דגם הפנ"י בסוף מס' ביצה חידש כן דיו"ט אינו קובע למעשר וה"ר מסוגיא דלעיל (דף י"ג א') גבי מלילות ביו"ט יעו"ש דמוכח דמותר לאכול אכילת עראי ומשום דיו"ט אינו קובע למעשר יעו"ש עוד:

והנה כד' הצל"ח לכאורה משמע כן מד' רש"י במס' ביצה (ל"ז א') ד"ה אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא כו' שכתב והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים מפני שלא יוכלו לעמוד בהן לבטל עונג שבת ושמחת יו"ט עכ"ל, הרי דייק רש"י ז"ל ונתן עונג לשבת ושמחה ליו"ט ומשמע לכאורה דיו"ט אינו חייב בעונג כ"א שמחה:

אמנם למוד ערוך הוא בפי רבינו ביד החזקה ה' יו"ט (פ"י הט"ז) וז"ל כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ד' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש, וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת כו' יעו"ש, וכן הוא בש"ע או"ח (סי' תקכ"ט סעי' א') דיו"ט צריך לכבדו ולענגו כמו בשבת, וממילא נראה פשוט דיו"ט קובע למעשר כמו שבת, דגם ביו"ט נאמר וקראת עונג:

ועי' בתשו' רע"א (סי' א' ובהשמטות לסי' א') שנקט בפשיטות דיו"ט חייב בעונג, דמצד שמחה אינו מחויב לאכול פת דוקא והוי סגי בבשר ויין ובגדי צבעונים, והא דמחויב לאכול פת הוא מדין עונג יו"ט ועונג ושמחה תרי מילי נינהו ודייק כן מהרמב"ם הנ"ל דבהט"ו כתב כשם שמצוה לכבד השבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ד' מכובד וכל יו"ט נאמר בהן מקרא קודש, ואח"ז (בהלכה י"ז) כתב שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שארי יו"ט כולם אסורים בהספד ובתענית, וחייב להיות בהן שמח וטוב לב וכו' משמע דהם תרי מילי חיוב כיבוד ועונג וחיוב שמחה, ומה"ט (בה' ט"ו) נקיט ימים טובים דמשמע ביו"ט ולא בחוה"מ (ובה' י"ז) בחיוב שמחה נקט ז' ימי הפסח וח' ימי החג דגם חוה"מ בכללם יעו"ש, הרי דאין ספק בזה דגם יו"ט חייב בעונג:

[**ודע** דלפי דברי מרן רעק"א ז"ל דאשה אינה מחויבת בעונג לפי"ז גבי אשה לא נאמר וקראת לשבת עונג ולדידה שבת ויו"ט אינו קובע למעשר והוא תימה דכל כה"ג הו"ל להפוסקים לאשמועינן, ואמנם בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ה') הוכחתי דגם אשה אסורה ביו"ט בהספד ובתענית וממילא נראה דחייבת בעונג ודוק]:

והא דמוכיח הפנ"י מסוגיא (י"ג א') דיו"ט אין קובע למעשר, נראה לענ"ד דאין ראי' מזה, דנראה לי ברור ופשוט דהא דשבת ויו"ט קובע למעשר היינו דוקא בדבר הראוי לאכילה, דאז הדבר נחשב לעונג ושפיר שבת ויו"ט דאכילת דבר חשוב חשיב עונג קובע למעשר,

משא"כ דבר שאינו ראוי לאכילה לא נחשב עונג ואינו קובע למעשר, ובחטים ושעורים איתא בעירובין (כ"ט א') דלאו בני אכילה נינהו, והרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פ"י ה"ז) כתב וז"ל אבל השוגג שאכל תרומה ביוה"כ כו' או שכסס את החטים כו' ה"ז משלם קרן וחומש, וכתב הראב"ד פלוגתא דרבי ורבנן היא ורבי הוא דס"ל הכי ואע"ג דמברכין עליה בורא פרי האדמה אפשר דלגבי תרומה מזיק הוא ועי"ש בכ"מ בשם הר"י קורקס ז"ל מ"ש ליישב, ומכ"ז חזינן דחטים לאו בני אכילה הוא, ואין לחלק דמלילות שהם רכים שפיר בני אכילה הוא, ז"א דמכל הני מקומות משמע דאין לחלק בזה, וכיון דלאו בני אכילה הוא, ל"מ עונג בכך ולהכי שפיר אינו קובע למעשר וז"ב לענ"ד:

[**ועי'** במס' מו"ק (י"ט א') במתניתין מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת, ופירש"י בד"ה שבת עולה וז"ל "אירע" שבת בימי אבלו עולה למנין שבעה עכ"ד, והוא פלא מ"ש אירע שבת ואטו יצויר שבעה בלי שבת? וראיתי במשניות בפי' הרע"ב שבאמת השמיט תיבת אירע יעו"ש

וזה לי כמה שנים שכתבתי הערה זו לכבוד מרן הגאון ר' יצחק יעקב זצ"ל הגאב"ד ור"מ דעיר מולדתי פאניוועז והשיב לי וז"ל וע"ד דברי רש"י ז"ל שכתב אירע שבת בודאי תמוה הוא, אמנם י"ל דכוון, דהא במשנה דאמרו דרגלים אינן עולין, היינו כחכמים דרק שלש רגלים, אבל ר"ה ויוה"כ כשבת, ומה שאמרו שבת, היינו דדין רה"ש ויוה"כ קדושתם לעונג וכבוד הוא מדין שבת, דשמחה אין כאן רק ברגלים, ומה שאסור להתענות ברה"ש הוא משום שגם יו"ט יש לו דין שבת לכל הדברים הנאמרים בקרא דישעי', וכן כתב הרמב"ם ז"ל בה' יו"ט (פ"ו הט"ו) דכשם שמצוה לכבד שבת ולענגו כן יו"ט שנאמר מקרא קודש, וזהו שכתב רש"י אירע שבת, וכן דבירושלמי אמרו החלוק בין שבת לרגלים, הוא בשביל ששבת הוא לעולם, משא"כ ברגלים, אמנם כ"ז למ"ד דבכל יו"ט הכל כרגלים, אבל להמשנה, גם אם אירע, כגון רה"ש ויו"כ, מ"מ כיון דדינם כשבת לענין שמחה עולים ואינם מפסיקים עכ"ד, הבאתי זאת שגם הגאון האמתי מפאניוועז זצ"ל דעתו דיו"ט מחויב בכיבוד ועונג כמו שבת ופשיטא דגם יו"ט קובע למעשר:

ואמנם בעיקר דברי רש"י במו"ק, רציתי לומר דכוונתו לשי' ר' יחיאל שהביא הטור (סי' ת"ב) והובא שם בט"ז (סק"ה) דהא דשבת עולה, היינו דוקא באמצע ימי אבלו, אבל אם יום הראשון הוא שבת ומשכחת לה בכמה אנפי עי' בתוס' (י"ז ב') בשם הירושלמי] אזי באמת שבת אינו עולה, וי"ל דכוון לזה אירע שבת בימי אבלו, פירושו באמצע ימי אבלו אז עולה:

אלא דבד"ה רגלים מפסיקין ואינן עולין כתב רש"י ז"ל לפרש דהיינו אם קבר מתו בתוך הרגל וסתר דברי המפרש יעו"ש, ומשמע דבכה"ג שבת עולה למנין שבעה וצ"ע בזה ודוק]:

סימן לו

הערות בדין נסכים.

כתב הרמב"ם ז"ל בה' תו"מ (פ"י ה"ו) כל ז' ימי החג מנסכים את המים ע"ג המזבח כו', (ה"ז.) ואם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים ונסך שניהם מכלי אחד יצא כו' עכ"ל, ובמנ"ח (מ"ע ש"כ) תמה מאד בד' הרמב"ם דמשמע מדבריו דעירב המים והיין בב"א וניסך מצלוחית א' יצא ותמה דודאי ניסוך היין לא יצא דהיין ה"ל מזוג במים ומבואר בב"ב פ' המוכר פירות דיין מזוג פסול לגבי המזבח ובספרי דריש לה מקרא, אף דהרמב"ם בה' אסומ"ז (פ"ו) גבי פסולי יין לא הביא כלל דין זה דיין מזוג פסול לגבי המזבח ועלח"מ שם שעמד בזה על הרמב"ם מ"מ ודאי לא יחלוק רבינו על ברייתא דספרי והובא בש"ס דילן באין חולק א"כ ניסוך היין ודאי דלא יצא יעו"ש עוד, ואמנם אשתמטתי' דהלח"מ בה' מאכ"א (פי"א ה"ט) כתב דרבינו סובר דיין מזוג כשר למזבח יעו"ש, והאמת הוא מ"ש בזה המבי"ט בקרית ספר דהא דיין מזוג פסול למזבח, ה"ט משום דחסר שיעורו דהמים אין משלימין לשיעורא דרביעית ההין, וכ"ז דוקא היכא דליכא אלא רביעית ההין מזוג דליכא רביעית ההין יין כדכתיב ונסכו יין רביעית ההין, יין אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג, והיינו מטעם דחסר שיעורא, אבל הכא דאיכא כבר שיעורא דניסוך, אעפ"י דנתערבו כיון דלא חסר השיעור שפיר יצא גם ידי יין עכ"ל הקרית ספר ושפתים יושק, ובס' אור שמח בה' מאכ"א כתב זאת מדעתי' דנפשי' ולא ראה שכ"כ המבי"ט, ובאמת כ"כ רש"י ז"ל בסוכה (מ"ח ע"ב) גבי נשפכה או נתגלתה דפסול מטעם דחסר השיעור יעו"ש:

ואמנם צ"ע בהא דאיתא במד"ר שה"ש מהיכן היו ישראל מנסכים במדבר כל מ' שנה ר' יוחנן אמר מן הבאר וממנה היו רוב הנייתן דאמר ר' יוחנן הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים מיני זרעונים ומיני אילנות תדע לך שהוא כן שכיון שמתה מרים ופסקה הבאר מה היו אומרים לא מקום זרע תאנה וגפן עכ"ל, ובמכלתא פ' יתרו בפ' ויחד יתרו איתא שם ר' אלעזר המודעי אומר בטובת הבאר הכתוב מדבר אמר לו הבאר שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם יין ישן וטעם יין חדש יעו"ש, ומשמע מזה דהמים היו משתנין ליין

וזאת היו מנסכים ע"ג המזבח ותקשי הא עכ"פ מזוג הוא והכא חסר השיעור רביעית ההין ומוכח לכאורה כמ"ש הלח"מ דמזוג כשר למזבח אפי' במקום דבעינן שיעורא:

וראיתי בדול"צ דרוש י' שהביא ד' המד"ר והקשה דהא הבאר ניתן להם אחר ט"ו באייר ובילקוט פ' פינחס עולת תמיד העשויה בהר סיני כשם שעולת תמיד טעונה נסכים אף עולת סיני טעונה נסכים ובמס' שבת בחמשה בסיון בנה מזבח והקריב קרבן וא"כ אז ודאי לא היה היין רק בן עשרים יום ולא יותר ומ"מ הי' כשר למזבח, ובהג"ה מבן המחבר שם כתב דזה ודאי דהבאר לא הי' מעלה להם יין ממש אלא ענבים וכן מוכח מדברי ר"י שאמר שהי' מעלה להם מיני אילנות וענבים בכלל מיני אילן ולא הזכיר ר"י כלל יין אלא שהעלה להם ענבים והם דרכו את הענבים ועשאום יין וא"כ היה לו דין יין מגיתו עכ"ד, ואמנם כנראה במחכ"ת אשתמיטתי' דברי המכלתא דמשמע מפורש דהיה מעלה להם יין בתוך המים, וקו' לק"מ מכמה טעמים, א' הלא יין מגתו קיי"ל דלא יביא לכתחלה ובדיעבד כשר הוא ובמדבר הי' כמו דיעבד אחרי דלא היה להם יין אחר ואמנם אפי' לפי שיטת רש"י במנחות (פ"ו ע"ב) ובנדה (ח' ע"א) דיין מגתו פסול ג"כ לק"מ, שהרי הא דפסול קודם מ' יום אין הטעם מחמת מחוסר זמן אבל קודם מ' יום אין משכר ובקרא כתיב נסך שכר דוקא משכר בעינן ולפי"ז י"ל דטעמו היה חזק מאד עד שלא היה מורגש שהוא יין מגתו וממילא אין כאן גם פסול מזוג, [ועי' במחנ"ח שם שכתב דאם היין חזק דדרי על חד תלת מים א"כ בודאי במחצה על מחצה נקרא יין גמור יעו"ש], ובלא"ה נ"ל דלק"מ שהרי הכא בעולת סיני דין במת יחיד הי' לה וכמ"ש הטור"א חגיגה פ"ק דעדיין לא הי' במות צבור, [ועי' במקור ברוך (סי' ז') מ"ש בשם רגמ"ה במס' בכורות] ובבמת יחיד י"ל דגם יין מגיתו כשר לכתחלה וכמו דמצינו דבמת יחיד קיל בהרבה דברים וכמו דעולת נקבה כשרה בבמת יחיד (ע"ז כ"ד], ועי' בס' שי למורא בכורות (מ"א) שכתב דזקן כשר בבמת יחיד אפי' אי נימא דבבית עולמים פסול וה"ר מהא דתמורה (כ"ח ע"ב) דקאמר ר' אבא בר כהנא שמונה דברים הותרה באותו לילה כו' יעו"ש ואמאי לא חשיב נמי זקן דהא הפר השני היה של שבעה שנים א"ו דבבמה אין איסור, והכ"נ יש לומר דיין מגיתו כשר לכתחלה בבמה קטנה וא"כ ממילא לק"מ קו' הדול"צ, ועכ"פ מד' המכלתא מוכח דהיין הי' מעורב בהמים ומ"מ היו מנסכין ע"ג המזבח ומוכח דמזוג כשר למזבח אפי' היכא דליכא שיעורא שהרי היו מנסכין רק שיעור הנסכים ואותו השיעור הי' מעורב במים:

ואמנם י"ל דכיון דהכל הי' בדרך נס י"ל דבאמת הנס הי' שיהא חזק כיין ממש, ויש לעי' במ"ש התוס' חולין (פ"ט א') דבעת שהיו ישראל במדבר הי' מגדל צמחים יעו"ש, וכן

כתב באוה"ח פ' שלח (סי' ט"ו פ' ל"ב) ופירש בזה הא דכתיב ויהיו בני ישראל במדבר יעו"ש, ובאמת יותר נראה שהבאר הי' משקה והי' מעלה גנות ופרדסים כמ"ש באוה"ח והצל"ח בדול"צ דאי נימא דהבאר הי' מעלה יין ממש א"כ הוה יין דגם ולא פרי הגפן (אלא דגבי יין כתיב יין סתמא ולא כתיב יין גפן ודוק), ועי' בהגהות מצפה איתן במנחות (ס"ט ב') מ"ש מדין משקה ישראל בדברים הבאים מחמת נס ועי' תוס' זבחים (נ"ט ב') גבי פרים שהקריב שלמה שחיו זמן רב בדרך נס יעו"ש ודוק:

ב

ירושלמי סוכה (פ"ד ה"ז בסופו) המים והיין שנתגלו פסולין מע"ג המזבח מאי טעמא ושה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל מדבר שהוא מותר לישראל, עד כדין מים, יין א"ר שובתיי המשמח אלקים ואנשים יעו"ש, והוא תמוה מאד מאי נפ"מ בין מים ליין, ואפשר דהנה הפסול דממשקה ישראל נוכל לפרש ב' פירושים, א' כיון שאסור להדיוט אסור למזבח משום הקריבהו נא לפחתך והיינו דאין זה מדרך כבוד דנקריב לגבוה מידי דאסור להדיוט, ב' כיון שאסור להדיוט אסור נמי עפ"י דין לגבוה, ובזה מיושב שפיר דברי הגמרא חולין (צ' ב') מי כתיב לא יאכל המזבח, לא יאכלו בנ"י כתיב, והיינו דהוא סובר דהפסול דמשקה ישראל הוא שאסור באכילה לגבוה כמו שאסור באכילה להדיוט לכן קאמר שפיר דהגיד אין בו טעם ולא הוי אכילה ורק גה"נ דאסור להדיוט מקרי אכילה לגבי הדיוט אבל לגבי גבוה לא הוי אכילה, ורב הונא סובר דכיון דאסור להדיוט אסור לגבוה משום הקריבהו נא לפחתך ואע"פ דלא מקרי אכילה לגבוה, וזהו כוונת הירושלמי דהקריבהו נא לפחתך מצינו רק גבי זבחים ונסוך מים דהוי צורך אימורים עי' מנחות (כ' א') דנסכים הוי שתי' לצורך אימורים אכילה ושתיה, ואח"ז אמרינן דהוי שמחה אחר הכפרה יעו"ש, לפי"ז נסוך המים דאין כאן דרך שמחה דאין שמחה במים ודאי הוי צורך אכילת אימורים אכילה והדר שתי' ודוק היטב] אבל יין דהוי רק משום שמחה ואין כאן משום הקריבהו נא לפחתך, ורק דאסור לגבוה מטעם דכיון דאסור להדיוט ממילא כמ"כ אסור לגבוה, לפי"ז זה שייך רק גבי איסור ממש, אבל יין שנתגלה דלא הוי אסור רק מטעם סכנה א"כ ל"ש זה לגבוה וע"ז תירץ משום המשמח אלקים ואנשים ודוק:

ואמנם העיקר נראה בדברי הירושלמי דהכי פירושו, דהתוס' חולין (ק"מ א') ד"ה למעוטי צפורי עיר הנדחת כתבו דפסולא דממשקה ישראל אינו אלא היכא דלא הי' לו שעת הכושר אבל דבר שהי' לו שעת הכושר אינו פסול מטעם ממשקה ישראל, ואמנם התוס' מנחות (ו' א') כתבו דאף דבר שהיה לו שעת הכושר מפסל מטעם משקה ישראל וכבר

הקשו כן, ונראה דזה תליא אם האיסור דממשקה ישראל הוא משום שאסור גם לגבוה ולפי"ז גם אם היה לו שעת הכושר מ"מ אסור עתה לגבוה, אבל אם נאמר דהטעם דממשקה ישראל היינו כיון שאסור להדיוט אין להקריב לגבוה משום הקריבהו נא לפחתך בזה שפיר יש לחלק בין היה לו שעת הכושר, וכאן גבי צפורי מצורע אין למזבח כלום רק דילפינן מכשיר ממכפר והוי פסולה משום שאסור להדיוט לכן אם היה להם שעת הכושר מותר לצורך מכשיר, ובזה מבואר שפיר דברי הירושלמי דכאן האיסור משום שאסור להדיוט דלגבוה לא שייך סכנה, וא"כ יש לחלק בין היה לו שעת הכושר, ומים כיון דהכשרם אינו אלא בחג ואם נתגלה ערב יו"ט לא היה לו שעת הכושר, אבל נסכי ן דשייך בכל השנה מקרי שעת הכושר, והוא נכון, כ"כ לי כבוד ידנ"ע הגאון הגדול ר' ארי' ליב רוביז שליט"א הגאבד"ק ווינקומיר יצ"ו:

ג

התוס' בשבת (כ"ה א') כתבו דתרומה טמאה מה"ת בשרפה דנקראת קודש יעו"ש, וזה לי כמה שנים במו"מ שהיה לי עם הגאון הגדול ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל הגאב"ד דטבריג ומ"כ בירושלים עיה"ק הקשה ממתניתין דתרומות (פ"ח) דאמרו לו נטמאת ונטמא התרומה ר' אליעזר אומר יבלע ור"י אומר יפלוט, ובירושלמי שם איתא ב' טעמים אליבא דר"א א' משום דר"א ס"ל דלעוס ה"ה כבלוע, ב' משום דהתחיל בהיתר, ואיך יבלע לר"א והא מ"מ מבטל מצות שרפה דהוא מה"ת ובליעה אינו אלא כקבורה, ובסוף תמורה תנן כל הנשרפים לא יקברו ורש"י ז"ל פי' דלא ליתי לידי תקלה, וכבר הקשה מרן רעק"א בגליון הש"ס וכן הקשה הפמ"ג דאמאי לא כתב רש"י בפשוטו משום דאסור לבטל מצות שרפה עכ"ד, ואמנם לענ"ד לק"מ דלפי הטעם דר"א ס"ל דלעוס כבלוע והרי זר שבלע תרומה כבר נתחלל התרומה כמ"ש ר"ח כהן בתוס' מנחות (ס"ט א') ד"ה דבלע הוצין כו' יעו"ש, וכן הוא בתוס' יומא (פ"א) וכן הוא בתוס"י בכתובות (ל' ב') וכיון דנתחללה התרומה ממילא נראה פשוט דשוב לא מקרי קודש וא"צ שרפה וז"ב לענ"ד:
אלא דתקשי לפי שיטת התוס' דתרומה טמאה מה"ת בשרפה א"כ גם משקין דידה תבעי שרפה וכמו דנסכים שנטמאו וכדאיתא בזבחים (צ"ב א') ועי' רש"י בפסחים (י"ד ב') וכבר הקשו כן, והגרש"ש בפסחים ספ"ק תי' דהא דתעשה זילוף היינו על גבי לבנה מלובנת דהוי כעין שרפה והוא תימה ומה יעשה בהא דתשפוך חבל יעו"ש, גם מש"כ בתמורה דלהכי משקין של ערלה וכה"כ אינן בשרפה משום דלא כתבה התורה בלשון חיוב רק פן תקדש, אין זה כלום:

וכבוד הגאון הגדול ר' שמואל אביגדור זצ"ל הגאבד"ק פלונגיאן כתב לי זה כמה שנים יותר מחצי יובל ליישב דבר נכון וז"ל במכתבו אלי ואפשר לומר דלעולם משקין אינן ראוין לשרפה ולא עליהן צותה תורה שרפה, רק משקה קודש אם נאמר דנשרפין ע"ג מערכה על המזבח וביומא (כ"א ב') אמרו דאש של מערכה אוכלת לחין כיבשין שייך שפיר בהן שרפה ואפשר דזהו שגרם להרמב"ם ז"ל בה' איסורי המזבח (פ"י) לפרש דנסכים שנטמאו עושה להן מערכה בפ"ע על המזבח דלא כרש"י, דלכאורה הוא פלא מה נשתנו נסכין שנטמאו מכל פסולי קודש דנשרפין על בית הדשן, ולפי"ז א"ש, עכ"ד ודפח"ח:

ד

בתוס' פסחים (ל"ח א') ד"ה אתיא לחם לחם, הקשה הר"י דאורלינ"ש כיון דילפינן לחם לחם דבעינן מצה משלכם אמאי איצטריך לעיל (ל"ה) למעוטי שלא יצא בטבל מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ כו' תיפוק ליה דבעינן שלכם וטבל אינו שלכם דהא אתרוג של דמאי דמכשרי ב"ה בלולב הגזול (ל"ה) מפרש התם דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי שלכם קרינן ביה משמע דטבל לא חשיב שלכם, ותי' ר"י אתרוג של טבל לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהא כל האתרוג שלו [ובתו' סוכה שם הוסיפו באור דהוי כמו אתרוג דשותפין ודמי לאחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית בסוף יש נוחלין דף קל"ו] אבל מצה שאם אכל כל כך שאם היה נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי אכל כשיעור מצה חשיב שפיר שלו יעו"ש, וקשה לי מהא דאיתא בפסחים (מ"ח א') ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכין מן הטבל יעו"ש, ולמה לי קרא תפ"ל דטבל לא מקרי שלכם ונסכים בעינן משלכם שהרי אין יכול להקדיש דבר שאינו שלו, והכא אי אפשר לתרץ כמ"ש התוס' גבי מצה שהרי אי אפשר להביא נסכין יותר מכפי השיעור וע"כ נראה יותר תי' הרשב"א ז"ל ועי' בשאג"א ובהגהות מהר"ב רנשבורג ז"ל ודוק היטב:

סימן לז

הערה בדין חילול הקדש.

מנחות (צ"ח א') ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה כדי שיהו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה, וכתבו התוס' לאו דוקא דהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל אלא שלא היו רוצים ליהנות משל הקדש עכ"ד, ודבריהם אין מובנים ותמוהים לענ"ד דהא דהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה

מחולל היינו שמתכוון לחלל על שוה פרוטה, משא"כ הכא באומנין שדעתם לחלל שוה בשוה, ועוד הא דשמואל הוא דוקא בבעלים הפודין שלהם וכמ"ש התוס' במנחות (ע"א ב') ד"ה ומתירין גמזיות של הקדש כו' יעו"ש, וכן כתבו בתמורה (כ"ז ב') ד"ה לא אמרו כו' יעו"ש, והטור"א במגילה (כ"ג ב') כתב לה"ר לזה מבכורות (י"א א') יעו"ש, ובאבני שהם שם הוסיף לבאר משום דבעלים נשאלין על ההקדש הלכך הואיל ובידם לשאול אכתי לא יצאו מרשותם וכדידהו דמי ויש להם כח לפדות שוה מנה על שוה פרוטה משא"כ אחר יעו"ש, וכבר העירו ע"ז מבכורות (כ"ה א') דפריך וליעבד כדשמואל יעו"ש ואע"פ דהגזבר א"י לשאול על הקדש צבור ועי' בעונג יו"ט (סי' קי"ב) מ"ש בזה, ועוד קשה לי דהאומנין באמת אין דעתם כלל לחלול הקדש שהרי אין מתכוונים לפדיה כלל ורק לקבל שכר פעולתם המה מתכוונים וצ"ע לכאורה:

וראיתי בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל במס' כלים (פי"ז מ"ט) שכתב וז"ל וכאשר יקח מהן ההקדש מה שעשו יבקשו מהן מאה אמות מאמות הגדולות עד שלא יהנו מן ההקדש ויתחייבו מעילה לפי מה שיתבאר במסכת מעילה עכ"ד, ומשמע מדבריו דמעילה גמורה איכא אם יהנו משל הקדש ולא ס"ל כד' התוס' ואולי מפני הטעמים אשר כתבתי וכן משמע מדבריו בס' היד יעו"ש:

ובס' אור שמח הלכות מכירה (פ"ט ה"ב) ראיתי שכתב דהא דשמואל דוקא שוה מנה שחללו קאמר לא דמים קצובים מטבעות יעו"ש, ומד' התוס' משמע להפך [ועי' במעילה י"ד ב' ובשבועות פ"ק יעוש"ה ודוק):

ואפשר לומר דדברי התוס' הוא רק בחפץ של הקדש התלוי בשומא וצריך הערכה ע"י ג' או י', לזאת אין ביד אחר לפדותו בלא הערכה, וגם הבעלים שעומדים במקום הגזבר אם היה בדעתו לחלל שוה בשוה וטעה הרי שלא היתה הערכתו הערכה ולהוציא חפץ של הקדש לחול צריך הערכה, אבל להוציא מעות הקדש לחול ע"י הכנסת חפץ חול להקדש, הא במעות אין צריך שומא והערכה, ובחפץ שמכניס תחתיהם לא מצינו בתורה שצריך הערכה בחפץ של חול להכניסו להקדש, א"כ גם באחר וגם בטעה אם חלל מעות הקדש על שוה פרוטה מחולל, אך כל זה הוא אם חלל מעות על חפץ דלכה"פ צריך החפץ שומא אם נחפוץ לדעת שיויו, אבל במחלל מעות על מעות דכ"ע ידעי שאינם שוים, י"ל דליתא לדינא דשמואל ובזה י"ל דברי האור שמח ודוק:

וכעין זה כתב הגרש"ש ז"ל בב"מ (נ"ד ב') להוכיח מד' הרמב"ם בה' מעש"ש (פ"ה הי"ג) דמחלל מעות על מעות אין מוסיף חומש ועפי"ז מיושב קו' התוס' שם בד"ה ולא מתנא תנא שהקשו מהא דתנן במס' מעשר שני (פ"ב) סלע של חולין ומעשר שנתערבו מביא

בסלע מעות ולא קתני בסלע וחומש מעות, ולפי"ז מיושב שפיר דבאמת דבמעות על מעות אין מוסיפין חומש עכ"ד הרש"ש, וזהו כעין מ"ש דמעות על מעות אין זה גדר חלול כיון דכ"ע ידעי שוים, ואמנם בסוגיא דמנחות (פ"ב א') דאיתא שם המתפיס מעות מעשר שני לשלמים כשהוא פודן מוסיף שני חומשין א' למעשר שני וא' לקודש ופירש"י שם כשפודה לאותן מעות מעשר שני שמחללן על פרוטות או על דינרין יעו"ש, ומבואר דס"ל דמחלל מעות על מעות מוסיף חומש, ומד' הרמב"ם באמת אין ראי' וז"ל הרמב"ם מעות מעשר שני אם רצה לצרפן בדינרי זהב כדי להקל משאן מצרפן ואם צרפן לעצמו אינו מוסיף חומש שאין זה דרך פדייה, ומשמע דרק בכוונתו להקל משאו הוא דאינו דרך פדייה ואינו מוסיף חומש, אבל ביש לו איזו כוונה אחרת בפדייתו מוסיף חומש, וא"כ בסלע דחולין ומעשר שנתערבו שהביאו התוס' דמחלל משום התערובות שפיר הוי דרך פדייה וראוי שיוסיף חומש וראיתי אח"ז שכן כתב בס' נפש חיה שם בב"מ יעו"ש:

ואכתי צ"ב מ"ש דהכא הרי האומנין אין דעתם כלל לפדייה כ"א לקבל שכר פעולתם וצ"ב עוד בזה:

ב

בתוס' מעילה (י"ד ב') ד"ה מותר הקטורת כו' בסוה"ד כתבו ועוד אומר רש"י [והוא ר"ת רבינו שיחי' והוא רבינו פרץ כמו שהגי' בשטמ"ק יעו"ש] לפי שמכיון שהתחילו במלאכה כמי שגמרו דמי שהרי אין יכולין לחזור בהם עכ"ד, לכאורה קשה הא קיי"ל דפועל יכול לחזור אפי' בחצי היום, ואפי' בדבר האבוד אינו אלא שוכר עליהן או מטען ודוקא משבאת חבילה לידו וכדאיתא בב"מ (ע"ח) ובחו"מ (סי' של"ג), ואח"ז הראה לי י"נ הרב הגאב"ד דווייגוטא מו"ה עזרא אלטשולר שיחי' בספרו כ"י תקנת עזרא על מס' מעילה שעמד בזה, ורצה לומר בזה כיון דהא דפועל יכול לחזור בו הוא מטעם דלי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים א"כ כשהוא פועל אצל הקדש הרי הוא עבד לגבוה וממילא אין יכול לחזור עכ"ד, והנה עיקר החדוש כבר כתב כן הקצוה"ח (סי' ר"צ סק"ה) לענין אפוטרפוס בהא דאיתא שם בחו"מ דהתחיל להתעסק בצרכיהם אינו יכול לחזור בו. והקשה בקצוה"ח מ"ש מפועל דיכול לחזור בחצי היום וחדש דכיון דטעמא דפועל יכול לחזור בחצי היום היינו משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים וכיון דאפוטרפוס מצוה קא עביד ה"ל עבד ד' יעו"ש, ואמנם כ"ז אינו אלא באפוטרפוס דאינו נוטל שום שכר ומצוה בעלמא קא עביד ומה"ט פסקו הרא"ש והטור דהוי ש"ח, אבל בפועל שהוא נוטל שכר ולאו מצוה קא עביד ל"ש לכאורה שהוא עבד ד', ועי' בזה בשו"ת הגאון מהריא"ז ענזיל ז"ל (סי' ט"ו) יעו"ש, ואמנם עיקר הקו' לק"מ דהכא באומן

קבלן אייריגן ולא שכיר יום ולהכי גם בהדיוט א"י לחזור ודוק, וכבר הביא הרב שיחי' בספרו כן בשמי:

סימן לח

הערה בדין חשוד על המעשר.

בכורות (ל' ע"א) שנינו החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות, ופירש"י ז"ל ולוקחין ממנו תבואה בשאר שני שבוע ואין צריכין לעשר ודאי אלא דמאי כו' עכ"ל, והקשה מרן רעק"א ז"ל בתוספותיו למשניות דאפי' החשוד על המעשר הלא א"צ הלוקח ממנו להפריש רק דמאי דסו"ס גם בחשוד אינו אלא ספק שמא לא עישר, והמגי' כתב די"ל בחשוד כיון דל"ש גבי' רוב ע"ה מעשרין הם הוה ודאי יעו"ש, ואמנם למוד ערוך הוא בפי רבינו בה' מעשר (פ"י הכ"ב) וז"ל הנותן שדהו בקבלה לעכו"ם או למי שאינו נאמן על המעשרות אע"פ שלא באו לעונת מעשרות צריך לעשר על ידם, נתנה לעם הארץ עד שלא באו לעונת המעשרות אינו צריך לעשר על ידם ומשבאו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידם כו' וכתב הראב"ד ז"ל וז"ל או לישראל שאינו נאמן על המעשרות פירוש שהוא חשוד ומרן הכ"מ כתב וז"ל טעמו לומר דמן הסתם ישראל בחזקת כשרים הם עד שיחשד ואיני יודע זו מנין לו ואפשר שטעמו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרינן בפ' במה מדליקין (כ"ג) עכ"ל, ונראה ברור דאין כוונת הראב"ד כמ"ש מרן ז"ל דמן הסתם ישראל בחזקת כשרים הם, רק כוונתו לחלק בין ודאי חשוד לע"ה, דהרמב"ם ז"ל נקט ברישא למי שאינו נאמן על המעשרות ולכאורה הו"א דאינו נאמן על המעשרות הוא ע"ה, והלא ע"ה נקט בסיפא, וע"ז כתב הראב"ד ז"ל דרך פירוש לבאר דהא דקתני ברישא למי שאינו נאמן על המעשרות היינו שהוא ודאי חשוד ולכן נפ"מ בין ודאי חשוד לע"ה, דבע"ה דאמרינן רוב ע"ה מעשרין הם לכן הוי ספק אבל בחשוד דל"ש גבי' רוב ע"ה מעשרין הם לכן דינו כודאי אינו מעושר וז"ב, והוא כד' המגי' דבחשוד הוה ודאי כיון דל"ש בי' רוב ע"ה מעשרים הם ודוק:

וראיתי בפנ"י כתובות (כ"ד ע"א) שכתב ג"כ חלוק זה ליישב בזה ד' הרמב"ם ז"ל בה' מעשר (פי"ב ה"א) שכתב הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ומצאו אדם אחר שאינו נאמן וא"ל פירות אלו מעושרין הם בשבת אוכל על פיו ובמ"ש צריך לעשר אלמא דחשוד אינו נאמן אף בשל אחרים, ובסוף הפרק כתב להדיא דחשוד נאמן לומר אלו מתוקנין הם, ועפי"ז א"ש דבתחלת הפרק איירי דהפירות הם של ודאי חשוד מש"ה אפי' אדם אחר שהוא חשוד אינו נאמן אלא בשבת דוקא, ומ"ש בסוף הפרק דחשוד נאמן

על אחר היינו שאותו אחר אינו ודאי חשוד אלא מ"ה ומש"ה נאמן עכ"ד, ובאמת דעיקר החלוק לחלק בין ודאי חשוד לע"ה כבר כתבתי דמבואר כן בד' הרמב"ם והראב"ד:

סימן לט

נסתפקתי עבד שנשתחרר אם צריך להביא קרבן כמו בגר שנתגייר ומקום הספק יתבאר בדברינו בעזה"י.

במסכת פסחים (דף פ"ז א') תנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו, ומקשה בגמרא הא משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו, לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה, ופירש"י ז"ל למשנה אחרונה הואיל ובידנו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו עכ"ל, והרמב"ם ז"ל בה' ק"פ (פ"ב) פסק שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, וכתב הראב"ד דזה הוא דלא כהלכתא דהא למשנה אחרונה אוכל משל עצמו עכ"ל:

והנה ראיתי בספר נתיבות חיים מכבוד יד"נ הגאון ר' חיים יצחק קארב שליט"א ר"מ עתה בעיר טשיקגא (בסי' י"ד) שכתב ליישב דעת הרמב"ם ז"ל וז"ל ונראה לי בדעת הרמב"ם, דהנה מצד הסברא אין העבד רשאי לאכול בשר קדשים כלל, כיון שאינו ישראל גמור, דהא אפילו גר שמל וטבל שהוא ישראל גמור למצות, אפי"ה כל זמן שלא הביא קרבנו אינו רשאי לאכול בקדשים משום שאינו עוד גר גמור כדאיתא בכריתות (דף ח' ב') וכן כתב הרמב"ם בהל' מחוסרי כפרה (פ"א) וז"ל גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אעפ"י שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו, אינו ממחוסרי כפרה, שקרבנו עכבו להיות גר גמור ולהיות ככל כשרי ישראל ומפני זה אינו אוכל בקדשים שעדיין לא נעשה ככשרי ישראל, וכיון שיביא קרבנו ויעשה ישראל כשר אוכל בקדשים עכ"ל, הרי מבואר דאע"ג שהוא כישראל לכל מצות התורה, אפי"ה לא מקרי ישראל כשר לענין אכילת קדשים ואסור לאכול בקדשים, א"כ מבואר דלענין אכילת קדשים בעינן ישראל כשר, וא"כ ק"ו שהעבדים אסורים לאכול בקדשים, דהא עבדים אינם בכלל ישראל שיצאו מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא באו, כמו שכתב הרמב"ם בהל' אסורי ביאה (פי"ב הי"א), וא"כ הדין נותן דאסורים לאכול בקדשים, וא"כ הא דאוכלים בקרבן פסח צ"ל שהוא משום מקנת כספו של ישראל, כמו שנאמר בקרבן פסח ומקנת כספו הוא יאכל בו, וכמו שעבד של כהן מותר לאכול תרומה וחזה ושוק משום שהוא קנין כספו של כהן, כמו כן עבד של ישראל מותר לאכול קדשים קלים משום שהוא קנין כספו של ישראל, וא"כ לפי מה שפסק הרמב"ם בהל' תרומות (פ"ט) דמעוכב ג"ש אינו אוכל

בתרומה ומשום דלא הוה עוד קנין כספו של כהן, א"כ הדין נותן דמעוכב גט שחרור אינו אוכל בשר קדשים ג"כ משום שאינו עוד קנין כספו של הישראל, ונמצא לפי"ז דלהמשנה ראשונה הי' חצי עבד וחצי בן חורין רשאי לאכול בקרבן פסח משום דהחצי עבד הי' קנין כספו של הישראל והחצי בן חורין הוא ישראל גמור, אבל למשנה אחרונה דהוה מעוכב גט שחרור, א"כ אינו רשאי לאכול בפסח לא מחמת עצמו ולא מחמת רבו, דמחמת עצמו אינו אוכל משום דאכתי לאו ישראל הוא החצי עבד, ומחמת רבו ג"כ אינו אוכל דהא אינו עוד קנין כספו, ומש"ה מפרש הרמב"ם דברי הגמרא בהיפך מפירש"י דלהמשנה ראשונה הי' מותר לאכול בקרבן פסח, ולהמשנה האחרונה אסור בפסח עכ"ד והאריך עוד בזה והקשה עפי"ז לשי' רש"י והראב"ד שמפרשים דלמשנה אחרונה אוכל בפסח שלו והאיך יאכל בשר קדשים כיון שלא נעשה עוד ישראל עכת"ד יעו"ש:

ולדעתי אע"פ שאמר דבר חכמה, מ"מ אין שמועתו מכוונת ודבריו לא יתכנו והמה תמוהים כאשר נבאר בעזה"י, דהנה מדברי הרמב"ם ז"ל מבואר דס"ל דקרבן הגר מעכב הגירות וקודם שהביא קרבנו אסור לישא בת ישראל בזמן המקדש, שהרי דין הקרבן כתב בהלכות אסורי ביאה, ואי אפי' בזמן המקדש מותר לישא בת ישראל בלא קרבן, מה שייכות להלכות אלו דין קרבן, והרי בטור ושו"ע לא כתבו כלל דין קרבן, ומשום שהם לא כתבו רק דינים הנוהגים בזמן הזה, והרמב"ם ז"ל שכתב גם דינים שבזמן המקדש ואז היה הקרבן מעכבו לישא בת ישראל, וכן כתב בשטמ"ק בכריתות בהשמטות (דף ח' ב' אות ג') וז"ל שם גר מחוסר כפרה, פי' ואסור לאכול בקדשים ופוסל אשה בביאתו לכהונה, הרי דבזמן המקדש הקרבן מעכבתו מלישא בת ישראל, ואילו גבי עבד כתב הרמב"ם ז"ל בהל' איסורי ביאה (פי"ג הי"ב) וז"ל כשישתחרר העבד צריך טבילה אחרת בפני שלשה ביום שבו תיגמר גירותו ויהיה כישראל, ואין צריך לקבל עליו מצות ולהודיעו עיקרי הדת שכבר הודעיהו כשטבל לשם עבדות עכ"ל, וקרבן לא הזכיר דצריך, והרי לשיטתו דבזמן המקדש הקרבן מעכבו מלישא ישראלית, והכא כתב מפורש דע"י הטבילה תיגמר גירותו ויהיה כישראל, ומוכח להדיא דעבד שנשתחרר א"צ להביא קרבן:

ויותר מסתבר לענ"ד דבעת שמטבילין אותו לשם עבדות צריך להביא גם קרבן שיהא מותר לאכול בקדשים שהרי עבד כנעני דין אשה יש לו והרי גם נקבה שנתגיירה צריכה, להביא קרבן וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' אס"ב (פי"ג ה"ד) וכמ"כ עבד ואע"פ שהתוס' ביבמות (דף מ"ו ב') ד"ה ורבי יהושע כו' נסתפקו אם הנשים היו בכלל ההזאה, ובתוס' ישנים כתבו דפסיקא ליה דעם לא אקרו נשים, ולפי דבריהם נכרית שנתגיירה א"צ להביא קרבן וא"כ לפי"ז ה"ה עבד, אבל הלא הרמב"ם כתב מפורש דגם נקבה צריכה

להביא קרבן, והכי משמע לי מדברי הריטב"א בפ"ק דמכות (דף ח' ב') שכתב בד"ה אמאי קרי ביה ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כו' ועבד נמי אע"ג דהוי בכלל עמך לענין חיוב מצוה כנשים מ"מ אין ראוי לבא בקהל למה והא בכלל עמך סתם כו' יעו"ש, הרי דלענין מצוה עבד בכלל עמך כמו אשה, א"כ לפ"ז הכא דכתיב ויזרוק על העם גם העבדים היו בכלל הזאה ולהכי עבד שמל וטבל לשם עבדות לכאורה צריך להביא גם קרבן, וזה כמה שנים שהערותי ע"ד התוס' דנראה פשוט דהי' הזאה בנשים דנשים הם בכלל עם, שהרי בחולין (דף קל"א ב') דרש רבוי דיכפר לרבות עבדים ולא דרש אנשים מזה מוכח דפשיטא ליה דנשים בכלל עם הקהל הם כאנשים מישראל, ומצאתי בערוך לנר שהעיר בזה, [ומיהו משמע מזה דעבדים אינם בכלל עם וצ"ע] ובפ' ויקהל מרבים העם להביא וגו' ויכלא העם מהביא וגו' ושם ע"כ נשים בכלל עם יעו"ש וברמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה יעוש"ה ודו"ק ובמס' נגעים (פי"ד מי"ב) שנינו מביא אדם על ידי בנו על ידי בתו על ידי עבדו ושפחתו קרבן עני ומאכילן בזבחים כו', והני מילי דמאכילין בזבחים לכאורה אין לזה שום הבנה, ועפימ"ש אפשר לפרש דהכא בעבדו ושפחתו הכנענים הוא דוקא מפני שמעשה ידיהם ומציאתם ומתנתם שלו הוא ולהכי מביא עליהם קרבן עני וכן כתב בקרית ספר, וא"כ הקרבן שמביא להתירן לאכול בקדשים יכול ג"כ להביא קרבן עני והיינו קן וכדאיתא בכריתות שם, ועי"ז מותרים לאכול בקדשים ומקודם אסורים לאכול בקדשים ולהכי קאמר ומאכילן בזבחים שע"י הקרבן שמביא עי"ז מאכילם בזבחים ואמנם מפשטות המשנה משמע דאוכלין רק מטעם קנין כספו ולהכי קאמר ומאכילן ולא אוכלים ודוק:

עוד נראה דהא כיון דאפי' לדעת הרמב"ם ז"ל דהקרבן מעכב את הגירות ובלא קרבן אסור לישא בת ישראל, ומ"מ היכא דאי אפשר אין הקרבן מעכבו, וכמו בזה"ז דאין הקרבן מעכב, וכמ"כ היכא דאי אפשר אין הקרבן מעכבו גם לאכילת קדשים ותדע דבזמן היתר הבמות בגלגל ונוב וגבעון ולמ"ד דחובה לא קרבה בבמה בין בבמת יחיד ובין בבמת צבור וכמ"ש המל"מ בהל' קב"פ (פ"א), ולפי"ז קרבנו של גר לא קרב בבמה, ואטו בזמן הבמות הי' גר אסור בקדשים וע"כ משום דכיון דאי אפשר מותר גם באכילת קדשים בלי קרבן ואין הקרבן מעכבו, ולפי"ז נראה דה"ה בעבד כיון דהוא חייב בפסח שהרי הוא חייב במצות כאשה ונשים בראשון חובה כדקיי"ל, ואי אפשר לו להביא קרבן (לפי זה הצד דקודם שנעשה בן חורין גמור א"י להביא קרבן) ולהכי מותר לאכול בקדשים גם קודם שהביא קרבן, דכל היכא דאי אפשר אין הקרבן מעכבו ודוק:

והא דכתב דהא דעבד ישראל אוכל בפסח הוא מטעם דקנין כספו וכמו שנאמר בקרבן פסח וכל מקנת כספך יאכל בו, ולפי דבריו הא דכתיב מקנת כספך אתי להורות דמותר לאכול בפסח, וזהו נגד סוגיא ערוכה ביבמות ריש פרק הערל (דף ע' א' ב') האי תושב ושכיר דכתב רחמנא בפסח מאי ניהו אי נימא תושב ושכיר ממש, משום דהוה ליה תושב ושכיר איפטר ליה מפסח והא קיי"ל גבי תרומה דלא אכיל אלמא לא קני ליה רביה הכא נמי לא קני ליה רביה ופירש"י דלא קני ליה רביה גופיה וישראל מעליא הוא וחייב בפסח, ובתוס' ד"ה אלמא לא קני ליה רביה כו' הקשו וז"ל דמשמע דמטעמא דקני ליה רביה יש לו לפטור, והלא עבד כנעני גופיה חייב בפסח למ"ד בפסחים (דף צ"א:) נשים בראשון חובה ואפילו למ"ד רשות מ"מ שרי לאכול בפסח והכא כתיב לא יאכל בו, ותי' דאי הוי קני ליה רבו לא הוה אכיל אלא בהמנאת רבו כעבד כנעני ולא בהמנאת אחרים עכ"ד, וחזינן מזה דדין מקנת כסף בפסח אדרבה לגריעותא אתי למימר דקני ליה רביה לגופו ולפיכך אסור לאכול אלא דוקא בהמנאת רביה ולא בהמנאת אחרים ומשום דגופו שייך אלא לרביה ולהכי תושב ושכיר אי ס"ד דגופו שייך וקנוי לרבו לא היה אוכל רק ג"כ כמו עבד כנעני בהמנאת רבו דוקא, ואע"פ דהי' ישראל גמור ומתחלה הי' מותר לאכול בקדשים, אבל למילף מזה דבלא"ה הי' אסור לאכול בפסח אין לנו, ועי' בספר יראים בעמוד הקרבנות (סי' ת"י) שמבואר כן כמ"ש ודוק:

ונ"ל דהיתר דקנין כספו יאכל בו שהתירה תורה הוא רק לענין דין מזונות והיינו כיון דמזונות העבד הוא על רבו, ולזה אמרה תורה דרשות להאכיל מזונותיו שהוא חייב להאכיל לכל מי. שהוא קנין כספו, דהא תרומה הוא מזונות של הכהן ולזה רשות להאכיל מזונותיו לכל מי שקנוי לו קנין הגוף, וכן חזה ושוק הוא מזונות הכהן ולזה רשאי להאכיל לכל מי שקנוי לו קנין הגוף, משא"כ קרבן פסח דזה אינו ענין למזונות דהא הוא חיובא רמי אקרקפתא דגברא לאכול כזית פסח בתור מצות פסח, ולזה אינו ענין כלל לדין קנין כסף וז"ב:

אלא דלפי"ז יש לעיין בהא דאיתא בירושלמי פסחים (פ"ח ה"ב) אמר ר' יוחנן הפריש פסחו כו' עד שלא נשתחרר ונשתחרר צריך להמנות על פסח אחר יעו"ש, וטעמא משום דסובר בע"ח נדחים וכמ"ש שם המפרשים, וצ"ב דהא עבד חייב בפסח ואיך שייך בזה דחוי, ומוכח לכאורה דהירושלמי ס"ל דהא דעבד אוכל בפסח הוא מטעמא דמקנת כסף ואין חיובו מצד עצמו, דמצד עצמו אדרבה הוא אסור לאכול בפסח משום דעבד אסור לאכול בקדשים ורק דכל ההיתר אכילתו הוא מצד מקנת כסף של הישראל, אבל הוא

בעצמו ליתא כלל במצות הפסח ואינו שייך בה, ולהכי שפיר שייך בי' דחוי ומוכח לכאורה דלא כמ"ש אני:

אבל באמת אין מזה ראי' כלל לדחות דברינו, די"ל דהירושלמי ס"ל דנשים גם בראשון רשות ולא חובה, וה"ה בעבדים והוא אינו שייך כלל במצוה, ולהכי שפיר שייך דחוי כיון דהא דאוכל אינו בתורת מצוה ולאו בר הפרשת פסח הוא, אלא די"ל דאפי' למ"ד נשים בראשון רשות מ"מ אם כבר שחטו הפסח הוי האכילה חיוב, אכן מדברי התוס' נדרים (ל"ו) משמע דלמ"ד רשות גם האכילה הוי רשות:

ואכתי צ"ב שהרי הרמב"ם ז"ל כתב להאי דינא דירושלמי בה' קב"פ (פ"ד ה"ט) והוא פסק דנשים בראשון חובה לפי"ז תפ"ל דאין כאן דחוי כלל וכמ"ש, ואולי הכוונה בחצי עבד וחצי בן חורין קודם שנשתחרר דאז אינו אוכל לא משלו ולא משל רבו לפי פסקו של הרמב"ם ואז ליתא כלל במצות הפסח ושייך דחוי:

ולפי דבריו דעבד מותר לאכול בפסח מטעם קנין כספו ומשום דכתיב מקנת כספך לפי"ז שאר זבחים עבד אסור לאכול וז"א ומפורש בתורה ושמחת לפני ד' א' אתה ובנך ובתך ועבדך יעו"ש, והוא עבד כנעני והיינו דמחויב להאכילו שלמי שמחה וחזינן מזה דעבד כנעני מותר לאכול שלמי שמחה וע"כ כמ"ש דזה אינו ענין כלל להא דקנין כספו וטעמא כמ"ש אני ודוק:

וי"נ הגאון האמתי מו"ה ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר יצ"ו כתב לי בזה הענין כאשר כתבתי לו איזה הערות מדברינו הנ"ל וז"ל כי זה שהתורה ריבתה שקנין כסף אוכל בתרומה הוא דוקא היכא שהפסול הוא משום זרות, אבל בקדשים קודם הקרבת הקרבן שהפסול הוא מחמת שחסר לו קדושת ישראל בזה לא מצינו שמותר לאכול בשביל שהוא קנין כספו, והנה בדין גר שלא הביא קרבן כתב השטמ"ק שהביא כתר"ה דזה הוי פסול בהקדושה ופוסל אשה לכהונה, ומהרמב"ם בפי' המשניות משמע שרק לענין אכילת קדשים מעכבו. ולכאורה יש להביא ראיה מהא דמס' קדושין (ס"ח א') האחת אהובה והאחת שנואה יעו"ש והא משכחת לה דהאחת הביאה קרבנה והאחת לא הביאה, אלא ודאי דלענין כשרות נשואין לא מעלה ולא מוריד, אכן לפי"ז יקשה יותר לשי' הסוברים דטבילה בעבד מעכב השחרור והעיכוב הוא לענין היתר נשואין, אבל מ"מ ישראל גמור הוא ותופסין בו קדושין כמו שמשמע מהא דקדושין (ס"ב ב') דבידו לשחררה ויעוי' בחי' הריטב"א שם, והכי משמע מדברי הירושלמי גיטין (פ"ד ה"ד) היוצא בשן ועין בניו ב"ח והיוצא משום ייאוש בניו עבדים, והקשו דאי נסב שפחה בלא"ה ולד שפחה כמותה ואי דנשא בת ישראל הלא נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד

כשר, ואין לומר כדברי הסוברין דצריך גירות דהלא איתא בספרא פ' אחרי (י"ז. י') ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם, א"כ למה נאמר איש איש אמר ר' אב"ש להביא ולד בת ישראל מן העכו"ם, אלמא דא"צ גירות דאם נתגייר פשיטא דהוא גר גמור וא"כ היכי משכחת לה להאי דינא דהירושלמי הנ"ל, וע"כ מוכרחים אנו לומר דהכוונה הוא לענין כהונה דאם הוא עדיין עבד פסול לכהונה ואם הוא ב"ח כשר לכהונה, וע"כ בלא טבל מיירי דאם טבל פשיטא שהוא ב"ח אלמא דהטבילה אינה מעכבת רק לענין שיהא נקרא ישראל כשר אבל גם בלא טבילה הוא ישראל, וכן משמע באמת ברמב"ם שהביא כתר"ה בהל' איסורי ביאה (פי"ג הי"ב) שכתב כשישתחרר העבד צריך טבילה אחרת בפני שלשה ביום שבו תיגמר הגירות ויהי' כישראל, ובהל' עדות (פ"ט ה"י) וז"ל כל מי שנשתחרר והרי הוא מחוסר ג"ש פסול עד שיגיע גט לידו ויעשה מכלל בני ברית יעו"ש, ולא בעי טבילה אלא מוכרח דלגבי יוחסין להשיאו אשה אמר דצריך טבילה ויוגמר גירותו והרי הוא כישראל, אבל לגבי עדות לא בעינן רק בן ברית וכיון שנשתחרר הרי הוא בן ברית, ועוד יש להביא ראיה מהא דגיטין (דף מ' א') דאמר לה צאי בו והתקדשי לי בו ר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור יעו"ש ומאי יועיל לשון שחרור כיון שלא טבלה אלא ודאי גם כשלא טבלה מהני הקידושין וכן מהא דחצי עבד וחצי בן חורין דהצד חירות הוא ישראל הא לא מצי טביל לשם גירות דהחצי עבדות הוי חציצה לענין גירות ויש לעיין בזה ועי' בחולין (ע"ג א') דמטביל כולה, ועכ"פ זאת מוכח דהטבילה בעינן רק לגמר גירות אבל קידושין תופסין בה וא"כ משכחת לה אחת אהובה ואחת שנואה דאחת טבלה ואחת לא טבלה, אלא ודאי דגם זה לא מקרי מעם אחד כי האיסור הוא משום שלזה חסר קדושת ישראל גמורה ולענין זה היא מעם אחר:

נהדר לדידן דהשטמ"ק כתב שפוסל לכהונה ומלשון הרמב"ם משמע דרק לענין אכילת קדשים מיירי והנה יש לדקדק מקושית הגמרא שם בכריתות אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בתוככם וכו' יעו"ש, ואם נאמר דכל עיקר הקרבן הוא רק לאכילת קדשים, למה לא נקבל עתה גר בלא קרבן לדידן כיון דליכא אכילת קדשים ולמה לן קרבן אלא מוכרח דנפ"מ לענין יוחסין:

אבל כי דייקינן אדרבה משמע להיפך דמאי פריך לא נקבל יותר הי' לו להקשות דהלא הגרים אינם גרים כיון שחסר לו קרבן והקרבן מעכב הגירות, אלא ודאי שבאמת כל עיקר הקרבן לענין קדשים הוא ולא לענין פסול יוחסין, ורק זה מקשה הגמ', כיון דיש עליו חיוב קרבן והוא אנוס ואינו יכול להביא קרבן ואם לא נקבלנו לא יהא עליו חיוב קרבן לכן לא נקבלנו כמו גבי השוחט ביו"ט ואין לו במה לכסות דקיי"ל דלא ישחוט, ואם שיש

לחלק משם דהתם התורה הקפידה על הדם שלא יהא מגולה ואם ישחוט ולא יכסה לו יהא שהוא אנוס אבל הדם עכ"פ מגולה הוא ואם לא ישחוט לא יהי' הדם מגולה, ובזה יש ליישב מה שהקשו מהא דטלית בשבת דמותר ללבוש אף שאין בו ציצית, ושערי תירוצים לא ננעלו ועכ"פ כה נוכל לבאר כוונת הגמרא:

והנה בספרי במדבר (ט"ו. י"ד) בתוככם אין לי אלא גר המתגייר גר שנתגייר מנין ת"ל או אשר בתוככם לדרתיכם כל מי שנתגייר בעת שלא הי' קרבן מנין שנתחייב עתה קרבן ת"ל בתוככם לדרתיכם, והנה אם נאמר דחסרון קרבן הוא בקדושת היחוס, וא"כ כי אמרה תורה שבזמן דליכא קרבן לא צריך קרבן ונכנס בקדושת ישראל גמורה גם בלי קרבן ולמה צריך עתה לקרבן הא כבר נכנס בקדושת ישראל, אלא ודאי משמע דלקדושת ישראל לענין יחוס לא בעינן קרבן ורק לאכילת קדשים ולזה לא התירה תורה בלא קרבן לכן עתה כאשר יש קרבן מחויב להביא קרבן, ונוכל לומר דזהו כוונת הגמרא שמביא ראי' שמקבלים גרים בזמן הזה והביאו הפסוק של בתוככם, והנה גבי עבד מצינו כמה פעמים בתורה ושמחת אתה ובנך ועבדך והיינו לענין אכילת קדשים, ושם לא כתיב קנין כספו כמו גבי תרומה משמע דלא תליא בקנין כסף רק דהתורה התירה שיהא עבד מותר לאכול בקדשים אף בלא קרבן, וכן יש לה"ר מש"ס זבחים (קי"ט ב') וזרק הכהן ואין זריקת כהן בבמה אלא אף הזרים והעבדים וכמ"ש רש"י ז"ל והוא מתורת כהנים בפ' אחרי אלמא דעבד כשר בבמה וכת"ר האריך בזה, ואולי יש לחלק דבזמן שהי' האה"מ כמו בגלגל אז דוקא ישראל כשר ולא אשה ועבד, אבל בזמן שלא הי' האה"מ אז גם עבדים כשרים והדברים ארוכים, עכ"פ לדברי התוס' שכשר לעבודה ואיך אסור לאכול כדמשמע בריש פרק שני בזבחים דזר שאינו אוכל לא כ"ש שחלל, ולא קשה מטמא בקב"צ, וכה"ג אונן כמובן ומכל זה משמע דעבד אוכל דוגמא לזה מצינו בטבילת כלים דאם היו לגמרי ברשות העכו"ם ונכנסה לגמרי ברשות ישראל צריך טבילה אבל אם בתחלה היתה ברשות שניהם ליתא כאן טבילה ואם אח"כ נכנסה לרשות ישראל לגמרי לא בעי טבילה עי' יו"ד (סי' ק"כ) גבי אם גנבו מן הישראל אף שנתייאש אינו צריך טבילה ואם בא אח"כ ליד ישראל ג"כ אינו צריך טבילה, וכן גבי גר שנכנס מרשות עכו"ם לרשות ישראל צריך קרבן אבל עבד בתחלה נכנס קצת לרשות ישראל דחייב במקצת מצות ואז אינו צריך קרבן דאינו עוד ישראל גמור, ואם אח"כ נשתחרר ג"כ לא בעי קרבן דלא נכנס לגמרי מרשות נכרי דהי' במקצת ישראל ואם שלא דמי לטבילה אך קצת דוגמא וזה חדוש הספרי של בתוככם דשם כתיב איש הישר וקאי על גלגל ובעי איש כדמשמע בירושלמי מגילה, דה"א אם נתגייר בעוד שלא הי' קרבן וחסר לו קדושת אכילת קדשים

ועתה כאשר נבנה הבית הנה לא בא מטומאת נכרי לקדושת ישראל רק בא מקדושה קלה לקדושה חמורה אין צריך עתה לקרבן קמ"ל דהחיוב קרבן עליו מאז רק שלא הי' יכול להקריב ועתה כאשר יוכל להקריב מחויב להקריב, ואם שזה דבר חדוש אך פשטות השמועה דעבד אינו צריך קרבן, והנה בכל חיוב קרבנות חטאת וכדומה החיוב עליו גם עתה שהחטא יש עליו וצריך להעבירו, ויעוי' בזבחים (י"ב ב') התם גברא אדחי קרבן לא אדחי ר"ל התם החטא הוא עליו עתה ורק דאין יכול להביא קרבן של חטא, אבל הכא לו בשעה שאוכל החלב הי' חטא, אבל עתה כאשר התירו בי"ד אין עליו עתה שום חטא, אבל כאן גבי קרבן גר עתה אין עליו שום ענין קרבן דהא עתה נתקדש בקדושת ישראל ואי שחסרה לו מקצת קדושה ע"ז אינו חייב קרבן כמו שכתבתי רק החיוב עליו מחמת מעיקרא ולהכי אמרינן הכא הביא פרידה אחת מביא לערב פרידה השני' ואוכל כמ"ש הרמב"ם ז"ל דצריך להביא השני' באותו היום של הראשונה שזה מקרי בת אחת ולא בין שניהם יותר מיום כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות נזירות (פ"ח ה"ד) וז"ל ואח"כ הותר הנזיר לשתות יין, אבל לא קודם התגלחת משום מצוה, ובה"ה כתב ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו אין התגלחת מעכבת אלא שותה ומטמא לערב ומשמע להדיא דאינו מעכב, אלא דהמצוה שלא לשתות עד תגלחת של קרבנותיו, ואם ביום של הבאת קרבנותיו מקרי גלוח של קרבנות ולכן למצוה לא ישתה ביום הבאת הקרבנות שיכול לקיים המצוה ולהתגלח ואח"כ ישתה, אבל אם הפסיק הלילה ואז אף אם יתגלח לא יצטרף הגלוח עם הקרבנות רק יקיים מצות גלוח, וכיון שלא יוכל לקיים הגלוח בצירוף הקרבנות רק סתם מצות גלוח וע"ז הגלוח ליכא מצוה שלא לשתות מקודם, וכן הכא הקרבן בא על מה שבא מטומאה לקדושה וע"ז צריך להביא שתי פרידות ואם יביא ביום אחד בלא הפסק לילה שאינה זמן קרבן מצטרפין והוי קרבן אחד ויש לעיין בזה:

והנה במ"ש כתר"ה בדקדוק לשון המשנה בנגעים (פי"ד מי"ב) ומאכילם בזבחים דמשמע דהיתר אכילת עבדים בקדשים הוא מחמתו והוא באמת דקדוק טוב. אך למעשה קשה לומר דהתנא השמיענו הדין הזה כאן שאין זה מקומו ולא השמיענו על אתר בהמשנה דעבדים אוכלים בקדשים זה מטעם קנין כספו, ולי נראה לומר דכוונת התנא כך הוא, דהנה האומר קרבנות מצורע זה עלי אף אם המצורע הוא עני אך אם המדיר הוא עשיר חייב בקרבן עשיר יעוין בערכין (דף י"ז) ולמה כאן אם מביא קרבן עבור עבדו ושפחתו מביא קרבן עני, ועלה בדעתי לחלק בין אם אמר בנדר קרבנו של זה עלי דנתחייב בקרבן להביא והוא עשיר לכך חייב בקרבן עשיר, אבל כאן הוא מביא עבור עבדו ולא נדר

להביא קרבן לכן מביא קרבן עני ומצאתי שכ"כ בתוי"ט שם, אבל זה יש לדקדק למה השמיענו התנא הדין הזה גבי מביא על עבדו הלא כן הוא בכל מחוסרי כפרה:

ולכן נראה לומר דכאן הוא חידוש גדול והוא בכל המתנדבים לפטור מחוסרי כפרה הנדבה הוא מדעתו ורצונו להביא עליו הקרבן ולפוטרו מחיוב קרבן שהוא חייב ולכן כיון שהוא עשיר חייבתו תורה להביא קרבן עשיר, אבל גבי עבדו ושפחתו שם הוא מחויב מן הדין לטהרם כי עליו המצוה לשמחם בזבחי שלמי שמחה כמו שכתוב ושמחת לפני ד' א' וגו' ועבדך וגו', וכיון שיש עליו מצוה לשמחם לכן צריך להביא עבורם קרבן בכדי לטהרם שיוכלו לאכול מזבחי שלמיו, וכיון דעיקר הבאתו הוא לא לפוטרם מקרבן רק מצד לטהרם וכיון שהם עניים והם מטוהרים בזה הקרבן עני ולכן הוא פטור מקרבן עשיר, וזה השמיענו התנא שמביא עליהם קרבן עני ומסיים ומאכילם בזבחים היינו זבחי שלמי שמחה ודוק, עכ"ד הגאון מווילקומיר שליט"א ודבריו דפח"ח:

ויש לי להעיר ע"ד במה שכתב להוכיח מגיטין (דף מ' א') דהטבילה בשחרור אינה מעכבת מהא דהכותב שטר אירוסין לשפחתו, ובאמת כבר העירו ע"ז בתוס' יבמות (מ"ו ב') ד"ה שם גר כו' יעו"ש, וכבר כתבתי לעיל בח"ז (סי' כ"ו) לחלק בין עבד לשפחה, דשפחה היא מחויבת במצות כמו הישראלית, אך שאסורה להנשא לבן חורין משום שהיא שפחה ומשועבדת לאחרים, אבל כשנשתחררה ושוב אין עליה שום שעבוד הרי היא כישראלית שמחויבת במצות כנשי ישראל, וממילא סגי לה בטבילה קמייתא שטבלה לשם שפחה שהרי לא הוסיף לה השחרור חיוב מצות, אבל עבד שאינו מחויב במצות כישראל ע"כ אף שנשתחרר במה יתחייב באותם מצות, דטבילה קמייתא לא חייבוהו באותם מצות ע"כ צריך טבילה מחדש, וכיון שאינו מחויב במצות כבן חורין, ע"כ אסור בישראלית שעדיין שם עבד עליו במה שאינו מחויב במצות כשאר זכרים והדברים מסתברים בעזה"י, וכעת ראיתי שכוונתי בזה לדברי הגאון בעל אבני נזר בזה ת"ל ב"ה עי"ש בחיו"ד (סי' ש"נ):

ומה שכתב להוכיח דעבד מותר לאכול בקדשים מהא דאיתא בתו"כ דעבד כשר להקריב בבמה ואי ס"ד דאסור לאכול בקדשים הלא מחלל עבודה מק"ו ומה בעל מום שאוכל אם עבד חלל עבד שאינו אוכל אינו דין שאם עבד חלל וכדאיתא בריש פרק שני דזבחים ואין לומר כה"ג אונן וטמא בקרבן צבור יוכיח כמובן עכ"ד, ולדעתי אין ראי' מזה דהא בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ב') כתבתי להוכיח דערל כשר בבמה, מזבחים (ס"ח ב') יעו"ש, ונימא נמי ק"ו מבע"מ, אבל באמת כבר כתבו התוס' שם בזבחים (ט"ז א') דאין לומר טמא בקב"צ וכה"ג אונן יוכיח דמה להנך שכן אין מוזהרים תאמר בזר דהוא מוזהר

וכמו כן עבד בבמה אינו מוזהר, וכן ערל בבמה אינו מוזהר, ועי' בתוס' במס' תענית (י"ז ב') שהקשו באמת למה לי קרא דערל מחלל עבודה ותפ"ל ק"ו מבע"מ ותי' דחלל יוכיח ועי"ש בגבורת ארי מה שכתב ע"ד והרבה להקשות ע"ד התוס' ועי' באור שמח ה' ביאת המקדש (פ"ו) מ"ש בד' התוס' ודוק:

ומה שכתב לבאר דברי הגמרא בכריתות דמוכח דכל עיקר הקרבן הוא רק לענין אכילת קדשים דמעכבת אותו ולא לענין פסול יוחסין דאל"ה מאי מקשה דהאידנא לא נקבל גרים יותר הו"ל להקשות דהא הגרים אינם גרים דפסולים המה לבא בקהל ומוכח דכל דין קרבן הוא רק לענין אכילת קדשים והאריך בזה בדברים נעימים יעו"ש:

והנה עפי"ז הי' אפשר לבאר דברי התוס' ביבמות (דף מ"ו ב') ד"ה דאין כו' שכתבו ואין לתמוה כיון דבעי הזאה איך מקבלים גרים בזה"ז, דבפרק ד' מחוסרי כפרה נפקא לן מקרא דלא בעינן, ובס' אבני נזר חיו"ד (סי' שמ"ז) ראיתי שתמה בזה וז"ל ותימה דהתם יליף מדכתיב לדורותיכם דמקבלין גרים בזמן הזה, אבל לא דלא בעינן שהרי באמת בזמן המקדש היה צריך קרבן ואם כוונתם דלא בעינן הזאה רק קרבן זה לא נפקא לן מקרא, ובאמת לא מצינו בשום מקום שיהיו צריכים להזות על הגר וצ"ע דהא יליף מישראל ושם היה הזאה יעו"ש מה שנדחק בזה טובא. ולפי"ז א"ש כוונת התוס' דהקשו האיך מקבלים גרים בזמן הזה כיון דליכא הזאה, והיינו דס"ד דההזאה מעכבת הגירות לענין פסול יוחסין לישא בת ישראל, וע"ז תי' שפיר דבפרק ד' מחוסרי כפרה נפקא לן מקרא דלא בעינן, כלומר דמוכח שם בגמרא דלענין יוחסין לא בעינן קרבן ואין הקרבן מעכבו כלל מלישא בת ישראל והרי הוא ישראל גמור וכשר גם בלי קרבן, ורק לענין אכילת קדשים הקרבן מעכבו, וכיון דבזמן הזה ל"ש אכילת קדשים לא בעינן קרבן כלל וכמו שביאר כבוד הדר"ג שליט"א:

ומה שהקשה באבני נזר מ"ט א"צ הזאה על הגר גופי' כיון דיליף ממתן תורה ושם הי' הזאה עליהם גופי' וכתב דלא מצינו בשום מקום שיהיו צריכים להזות על הגר, ועי' ברש"י במס' רה"ש (ל"א ב') ד"ה צריך שיפריש רובע לקינו וז"ל שם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והזאת דמים כו' אף הם לא יכנסו אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו' יעו"ש, ומשמע קצת דגר באמת צריך הזאה, ועי' היטב ביומא (ד' א') ובתוס' שם, ועי' בס' ערוך לנר ביבמות שם ודוק היטב:

ולולי דמסתפינא הוה אמינא מילתא חדתא דגר שנתגייר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו אע"פ שהוא אסור לאכול בקדשים, אבל בפסח מותר לאכול גם קודם שהביא קרבנו וטעמא אמינא בזה שהתוס' יבמות (מ"ו ב') ד"ה כי פליגי במל ולא טבל הקשו

וז"ל תימה דלקמן בריש הערל (דף ע"א א') ממעט ר"ע גר שמל ולא טבל מפסח מדכתיב תושב ושכיר והשתא כמאן סבר ר"ע אי כר' יהושע למה לי קרא פשיטא דלא אכיל בפסח דעכו"ם גמור הוא ואי כר' אליעזר כיון דגר מעליא הוא אין סברא למעטו מפסח כדמשמע התם, ובתוס' ישנים כתבו בשם רבינו נתנאל וז"ל דודאי ר' עקיבא פליג עלייהו וקמפליגי בגר שבא להתגייר בזמן הזה דר' אליעזר סבר דהוי גר שהרי כשאכלו אבותינו בפסח עדיין לא טבלו ומ"מ נפקי מתורת ערל מדאכלו בפסח א"כ מל ולא טבל הוי גר, ור' יהושע סבר דלא הוי גר שהרי טבלו במתן תורה וכיון שנצטוו לטבול לא הוי גר עד שיטבול [ובפסח מצרים באמת אכלו אע"פ שעדנה לא היו ישראלים גמורים יעו"ש לקמן בתוס"י בד"ה ור"י ודוק], ור' עקיבא סבר מדאכלו בפסח ע"כ טבלו דאל"ה היו אסורים בו כדמרבינן מקרא מל ולא טבל שאינו אוכל עכ"ד, וחזינן מזה דלר"ע אם לא טבלו אז במצרים היו באמת אסורים לאכול בפסח וע"כ מדאכלו בפסח ודאי טבלו, ולהכי סובר ר"ע דאינו גר עד שימול ויטבול, ואכתי קשה שהרי עכ"פ היו אסורים לאכול הפסח במצרים מטעם שעדנה לא הביאו קרבנות הגרים שהיו צריכים לגירותן, שזה הביאו בשעת מתן תורה ומקודם היו אסורים בקדשים ואיך היו מותרים לאכול בפסח מצרים, שהרי הטעם דמצריך ר"ע טבילה בפסח מצרים ומשום דבשעת מתן תורה היו צריכים טבילה, ומאותו הטעם נימא ג"כ דהיו צריכים קרבן וע"כ מוכח מזה דבאמת פסח מותר גר לאכול גם בלי קרבן וגזרת התורה הוא ועי' באור החיים ריש פ' חוקת יעוש"ה ודוק:

ומוכח לה ג"כ מהא דפסחים (צ"א. צ"ב) דב"ש ס"ל דגר שנתגייר בערב הפסח טובל ואוכל את פסחו לערב, הא צריך להביא כפרתו ובלא קרבן אסור לאכול בקדשים ומוכח דגר מותר לאכול בפסח גם קודם שהביא קרבנו והוא נכון לדעתי בעזה"י:

וכבוד יד"נ הגאון ר' ליב מווילקומיר הנ"ל שליט"א כתב לי עוד בזה וז"ל מה שהעיר כתר"ה על מה שלא מצאנו דגר צריך הזאה כמו בעת מתן תורה, נראה לי בזה שהמילה והטבילה והרצאת דמים הוא על כל יחיד ויחיד להתקדש בקדושת ישראל וכמו כן גר שבא להתקדש בקדושת ישראל צריך מילה וטבילה וקרבן, אבל בהזאת דם כתיב ויזרוק על העם והיינו שיעשו צבור ישראל וזהו על העם פירושו להיות עם, וזה שבא עתה להתגייר הרי ב"ה יש לנו צבור ישראל לכך אם הגר נתקדש בקדושת ישראל כבר הוא ממילא נכלל בכלל הצבור ע"י הבי"ד, וראי' לזה שהרי עולת העוף כשר לגבי גר ושם לא מצי לעשות מזה הזאה דהא צריך למצות כל הדם כדאמרינן במס' זבחים ונמצה דמו כולו עי"ש (בד' ס"ה) ונכון בעזה"י:

ומה שחדש כתר"ה דגר מותר לאכול בפסח גם טרם שהביא קרבנו, יש מקום לומר כן דגבי קרבן כתיב ריח ניחוח, וי"ל דלא מעכב ג"כ דוקא כקרבן ריח ניחוח ובפסח לא כתיב ריח ניחוח דעיקרו לאכילת אדם וכן כתב הגאון הנצי"ב זצ"ל בספרו העמק שאלה פ' בחקתי, והנה באמת י"ל בזה שאכלו פסח מצרים אף בלי קרבן דהוי כמו בזמן הזה, שלא היו יכולים להקריב קרבן שלא הי' להם מזבח כי במה במצרים פסולה, ובזה י"ל מה דבעיא ר' זירא בפסחים (צ"ו א') אימורי פסח מצרים היכי אקטרינהו אי הוי מזבח, ולכאורה מאי נפקא לן מינה, אך לפי"ז נפק"מ לן לדינא דאם הי' להם מזבח היו יכולים להקטיר קרבן גר והם לא הקטירו אלמא דבפסח לא מעכב קרבנו של גר ומשום דאינו ריח ניחוח, אבל אם לא הי' להם מזבח לא היו יכולים להביא קרבן גר והוי כמו בזמן הזה, אבל בזמן דאיכא קרבן, הקרבן מעכבו אף בפסח, ובאמת זה מה שכתב דפסח אין בו ריח ניתוח תליא בהא דזבחים (ל"א ב') אי ילפינן מן דמם וחלבם והתם כתיב ריח ניחוח, ולפי"ז פשיט האיבעיא דאי בפסח מצרים לא הי' מזבח להקטיר האימורים ודאי לא הי' הפסח ריח ניחוח וא"כ לא מצינו למילף פסח דידן דהוי ריח ניחוח, גם נפ"מ בזמה"ז אם גר מותר לאכול קדשים דאם נימא שהי' להם מזבח והי' יכולים להביא קרבן גר, והא דאכלו משום דבפסח מותר אבל שאר קדשים י"ל דאסור אף בזמה"ז, אבל אם לא הי' להם מזבח א"כ הא דאכלו משום שלא היו יכולים להקריב ואין חילוק בין פסח לשארי קדשים אלמא דבזמה"ז מותר גם לאכול קדשים, ומשכחת לה למאן דאית ליה קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ובנה המזבח אפ"ה לכתחלה לא יקריב דבזמה"ז ליכא ריח ניתוח כדכתיב ולא אריח ברית ניחוחכם ועי' בהעמק שאלה והוא ע"ד החדוד:

ויש לדקדק לכאורה לר"א דאית ליה ומלתה אותו קאי על העבד עי' יבמות ריש פרק הערל ותפ"ל דאל"ה הוי ערל וכמ"ש רש"י ביבמות (ע' ב') ד"ה זכריו בשלמא הא הוא בן נכר יש לומר דטבלום ור"א ס"ל טבל ולא מל הרי הוא גר כמו בשפחות, וע"ז אמרינן במכלתא בפ' בא ויקרא משה לזקני ישראל מלמד שעשן היינו לגייר, אבל אכתי הא ערל הוא, ולפי מ"ש כת"ר דהרמב"ם סובר דערל חסר לו קדושה, והו"א דחסר לו קצת קדושת ישראל [והוי כמו גר בלא קרבן] ובעבד מותר מטעם קנין כספו להכי השמיענו התורה דערל הוי פסול הגוף ולא מהני ליה ההיתר של קנין כספו:

ומ"ש כתר"ה לחלק בין עבד לשפחה דשפחה כיון שלא נתוסף לה מצות ע"י השחרור לכן א"צ טבילה, הנה הסברא היא ישרה. אבל לדין יש לדון בה, דכשנעשית ישראלית נתוסף בה קדושה יתירה וכדאמרינן בגיטין (ל"ח ב') למהוי לעם קדוש קאמר, וכן מצינו גבי כהן בתמורה (דף ד' ב') שאני כהנים דרבי רחמנא בהו קדושה יתירתא, ר"ל אף באלו

שהם חייבים כמו ישראל בהו אית קדושה יתירא ולכן אף דלדידהו הלאו אינו ניתק לעשה, אבל לישראל ניתק לעשה, וכן נפ"מ בין שפחה לגיורת, וראיתי מי שכתב שעבד מותר בנכרית, ועי' בסוף ע"ז גבי בבי בר בוטי, ולכך צריך טבילה גם שפחה וכדאמרינן ביבמות (מ"ז ב') כופה ומטבילה לשם שפחה וחוזר ומטבילה לשם שחרור ודוק, עכ"ד הגאון מווילקומיר שליט"א ודבריו מתוקים ונחמדים:

והנה מ"ש כבוד הדר"ג לסייעני במ"ש לחדש דגר מותר לאכול בפסח גם קודם שהביא קרבנו והסביר בטעמו משום דפסח אין בו משום ריח ניחוח דעיקרו לאכילת אדם, ובאמת אכלו פסח מצרים אף בלי קרבן דהוי כמו בזמן הזה שלא היו יכולים להקריב קרבן שלא הי' להם מזבח דבמה במצרים הי' פסולה ועפי"ז פירש יפה בעיא דר' זירא בפסחים (צ"ו א') אימורי פסח מצרים היכי אקטרינהו כמבואר בדבריו, ולפי"ז תצא לנו דבר חדוש דגר מותר לאכול קדשי במה קטנה גם בלי הבאת קרבנו שהרי קרבן במה קטנה אין בה משום ריח ניחוח וכדאי' בסוף מס' זבחים, ואמנם מ"ש שלא היו להם מזבח דבמה במצרים הי' פסולה, לא אדע כוונתו שהרי פשיטא דאז היו הבמות מותרות בכל מקום, עי' זבחים ריש פרק פרת חטאת דאיתא שם באו לגלגל הותרו הבמות קדק"ד נאכלין לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל מקום כו' באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדק"ד נאכלים לפנים מן הקלעים קדשים קלים בכל ערי ישראל, והרמב"ם ז"ל בפיה"מ כתב דלהכי גבי גלגל לא נקט ערי ישראל שלא כבשום ובהגהות הגאון רד"ל ז"ל כתב דבאמת היתר במות היה אז בחו"ל אבל בנוב וגבעון לא הותר כי אם בערי ישראל וטעמא דמילתא דאז הוו ערי ישראל כמקום מחנה ישראל במדבר לענין אכילת קדשים וה"ה לענין הקרבה, משא"כ בגלגל כיון שעדיין לא נכבשה הארץ הויא כל ארץ ישראל אז שוה לשאר ארצות עכ"ד, והוא כעין דאיתא במס' מגילה (י"ד) עד שלא נתקדשה א"י הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנתקדשה א"י לא הוכשרו שאר ארצות לומר שירה יעו"ש, וחזינן מזה דעכ"פ מקודם הותרו הבמות בכ"מ, ועי' לשון רש"י בזבחים (י"ד א') שכתב דאין מחיצה בבמה דכל העולם כולו מקומו ומשמע אפי' בחו"ל, ועי' מגילה (י' א') שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה ועוד יש להאריך בזה:

ומ"ש כבוד הדר"ג שיחי' דבשפחה שנשתחררה מ"מ נתוסף בה קדושה והביא מהא דגיטין (ל"ח ב') למהוי עם קדוש קאמר, אינו מוכרח לענ"ד, ומצינו דלענין כמה דברים דגם עבד הוא בכלל עם קדוש וכמו בנבלה דכתיב כי עם קדוש אתה ואטו עבד מותר לאכול נבלה ועי' בכסא דהרסנא (סי' שכ"ד) ודבריו תמוהים מאוד, וכן בסוף פ' ואתחנן גבי בעור ע"ז כתיב כי עם קדוש אתה לד' א' ואטו עבד אינו מצווה על בעור ע"ז והרי

הוא חייב בכל המצות, וגם הלא נקרא בן ברית וכדאי' בגיטין (כ"ג ב') ומ"ש הרמב"ם בה' עדות דעבד אינו נקרא בן ברית כבר הקשו ע"ז ובפ' נצבים כתיב אתם נצבים כו' מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ד"א ובאלתו אשר ד"א כורת עמך היום ועי"ש בדעת זקנים מבעלי התוס' דהיינו עבדים ועי' בתוס' מס' כתובות (כ"ט א'), ומ"ש דעבד מותר בנכרית מהא דסוף מס' ע"ז, הנה המהרי"ט בחידושי קדושין (ע' ב') תמה באמת ע"ד התוס' הלא עבד מוזהר על איסורין יעו"ש מ"ש ע"ז ואין ראי' מכאן כלל:

ואחרי שערכתי את כל זה מצאתי בנמוקי הרמב"ן ז"ל בפ' נצבים וז"ל ויתכן שכרת עוד עמם ברית כברית הראשונה אשר כרת אתם בהר היני שהקריב עליהם עולה ולקח חצי הדם לזרוק על המזבח וחצי הדם זרק על העם אבל לא הוצרך להזכיר זאת יעו"ש, והרי כאן מפורש דגם העבדים והשפחות באו בברית והיינו שזרק עליהם דם הקרבנות לפי דברי הרמב"ן ז"ל, ומזה משמע להדיא כמ"ש דעבד שנמול וטבל לשם עבד צריך באמת גם להביא קרבן, ולפי דברי הרמב"ן נוכל לומר דגם במצרים הקריבו קרבן לגירותם ועפי"ז יש לבאר ולהאריך עוד בדברינו הנ"ל ודוק היטב בכל מה שכתבנו והמעיין ימצא עוד להעיר ולהאריך בזה:

ב

בפרקי דר"א הגדול (פ"י) איתא שם וז"ל ראו המלחים את כל האותות והנפלאות הגדולות שעשה הקב"ה עם יונה מיד עמדו והשליכו איש את אלהיו בים שנאמר משמרים הבלי שוא חסדם יעזבו, וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו בשר ערלתם שנאמר ויראו המלחים יראה גדולה את ד' ויזבחו זבח לד' וכי זבח זבחו והלא אין מקבלין זבח מן עובדי גלולים אלא זהו דם ברית שהוא כדם זבח כו' יעו"ש, ובבאור הרד"ל (אות ע"ט) כתב וז"ל והלא אין מקבלין זבח מן העו"ג, ר"ל שלמים שהוא סתם זבח (ואע"פ שבכ"מ בתו"כ וכן בזבחים דרשינן מן זבח כל קרבנות (לבד מעופות ומנחות), מ"מ אין שלמים מוצאין מכללן, אבל לפרש זבח על עולות לבד לא משמע לי'), ואתיא כר"ע בפ"ז דמנחות (ע"ג ב') שאין מקבלין מהן אלא עולות יעו"ש, והנה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"א) כתבתי דהא דעכו"ם אין מקריבין אלא עולות ולא שלמים היינו דוקא במקדש אבל בבמה שלהם מותרים להקריב גם שלמים וה"ר מהא דכתיב במלכים ב' (קפי' ה', י"ז) כי לוא יעשה עוד עבדך עולה וזבח לאלהים אחרים כי אם לד', וזבח הוא שלמים, ואלישע שתיק ליה, הרי דעכו"ם מותר להקריב שלמים, ואע"פ שהיה גר תושב מ"מ לענין זה פשיטא דדינו כעכו"ם, וע"כ דבבמה מותר להקריב גם שלמים, ולפי"ז גם הכא מנ"ל דנתגיירו הלא י"ל דהקריבו שלמים בבמה ואתי שפיר הא דכתיב ויזבחו זבח לד':

אלא דמדברי הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות (פי"ט הט"ז) משמע דעכו"ם גם בבמה אינו מקריב כי אם עולות וז"ל והנכרים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום. והוא שיקריבו בבמה שיבנו כו' עכ"ד, הרי דרק עולות מותרין להקריב, וכן משמע בתוס' מנחות (ק"ט ב') ד"ה והעלה עליו עולה לשם שמים שכתבו דלבני נח היה מעלה הנודרים נדרים ונדבות יעו"ש, ואמנם מדברי רש"י בפירושו ליונה (קפי' א', ט"ז) פירש וידרו נדרים שיתגיירו יעו"ש, ומשמע דהזביחה לד' היה בגיותן ותקשי מזה למ"ד דאין העכו"ם מקריבין שלמים וסתם זבח הוא שלמים ועכ"פ שלמים נמי בכלל זבח, וע"כ נראה דהקריבו בבמה, ובבמה גם עכו"ם מקריב שלמים וכמו שכתבתי, וראיתי במצודת דוד שכתב ויזבחו, ר"ל קבלו על עצמם לזבוח לד' בבהמ"ק יעו"ש, ולא אדע מנ"ל הא:

ואולי יש לפרש דהקריבו קרבנות באמת כדמשמע פשטא דקרא והיינו שהקרבנות הביאו לגירותם וכדאיתא בספרי עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק יעו"ש וא"ש:

סימן מ

יבמות (דף מ"ח א') עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו, ופירש"י בלשון שני דעבד איש אע"פ שהוא גדול ובן דעת ומלתה אותו בעל כרחו, ואי אתה מל בן שהוא איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי בנים כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב בהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן, והתוס' תמהו עליו וז"ל ודבר תימה פירש דקרא דהמול לו כל זכר מוקמינן למילת זכריו שמעכבתו מלאכול בפסח וזה לא שייך אלא בבנים שנולדו בקדושה, אבל מילת בניו שלא נולדו בקדושה אינה מעכבתו מלאכול בפסח כו' עכ"ד, וראיתי בתשובה אחת בכ"י מכבוד הגאון האמתי מופה"ד מרן ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ הגאב"ד, ור"מ דפאניווזע זצ"ל שכתב ליישב קו' התוס' עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' עבדים (פ"ט ה"ב) דגוי מוכר בניו ובנותיו לעבדים יעו"ש והוא מדברי התו"כ (בפ' בהר) מהם תקנו בניו ובנותיו והן עצמן יעו"ש, ובכתובות (מ"ו ב') אמרינן השתא זבוני מזבין לה מעשי ידי' מבעיא יעו"ש, א"כ לפי"ז יש לגוי קנין ממון בבניו. ובזה ודאי לא פקע זכותו גם משנתגייר דרק דבר התלוי ביחס ועניני קורבות בזה אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אבל קנין ממון ודאי לא נפקע, ולפי"ז גר שנתגייר ובניו לא נתגיירו יש כח בידו למוכרם לעבדים. וכיון שכן שוב מעכבין עליו מלעשות הפסח מדין עבדים כיון דיש לו בהם קנין עבדות:

ועפי"ז פירש דברי הירושלמי יבמות (פ"ב ה"ו) יעקב איש כפר נבוריה אזל לצור אתון שאלין ליה מהו מיגזר בריה דארמייתא בשובתה, וסבר מישרי לון מן הדא ויתילדו על

משפחותם לבית אבותם, שמע ר' חגיי אמר ייתי אייתיני' דילקי, אמר ליה מאיכן אתה מלקיני, אמר ליה מן הדא דכתיב ועתה נכרות ברית לא' אמר ליה מן הקבלה את מלקיני אמר ליה וכתורה יעשה כו' בנך מישראל קרוי בנך ואין בנך מגויה קרוי בנך אלא בנה יעו"ש, וכן הוא בירושלמי קדושין (פ"ג הי"ב) עי"ש, והוא תימה דהלא משנה מפורשת ביבמות (כ"ב א') דולד נכרית כמותה, ואטו לא ידע מתניתין, אכן לפי"ז יש לפרש דאותו המורה סבר דאע"פ דולד נכרית כמותה, זהו רק לענין יחס, משא"כ לענין קנין ממון הולד של אביו הוא וישראל שיש לו בן מן הנכרית לא גרע מגוי שמוכר את בנו מגויה לעבד, ולפי"ז בן הנכרית לישראל הרי הוא לו כעבדו ובזה שפיר מותר למולו בשבת וכדאיתא במס' שבת (דף קל"ה ב') וברמב"ם ה' מילה (פ"א) יעו"ש, ור' חגיי הוכיח לו מקרא דכתיב ועתה נכרות ברית להוציא כל הנשים הנכריות והנולד מהן כו' ואמאי לא צוה עזרא למולם מקודם וע"כ שאין כאן דין עבדים ומשום דזה הדין לא נאמר רק בגוי לא בישראל וע"ז השיב לו ומן הקבלה את מלקיני, והיינו דאפשר דזה הוי רק למגדר מלתא כדי שלא לחשבם לישראלים וע"ז ה"ר מן התורה עכת"ד הגאון מפאניוועז זצ"ל:

ולענ"ד נראה לי להעיר ע"ז מהא דאיתא ביבמות (דף צ"ט א') ת"ר יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה כיצד ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן ושחרר את השפחה ונשאה ועמד וכתב כל נכסיו לבנה נמצא זה מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה, ופירש"י ז"ל דמיירי דלא קנה את הבן, וכוונתו דאם קנה גם את הבן הא אין קנין לעבד ולא זכה דיד עבד כיד רבו ואפי' מיני' נמי גביא ומ"ש איהו מאביו, וה"ט נמי דלא מוקי לה בילדו אח"כ בעבדות ושוב שחרר השפחה ונשאה וכן כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בהגהותיו יעו"ש, ולפי"ז ע"כ מיירי דלקח גוי וגויה עתה לעבד ושפחה, ולפי מה דאיתא בתו"כ ופסק כן הרמב"ם דגוי יש לו למכור את בנו לעבד והרי הוא אצלו גם קודם מכירה כמו עבד, לפי"ז הישראל שלקח את הגוי לעבד והרי מה שקנה עבד קנה רבו, והרי גם אפי' לא קנה את הבן, הרי עכ"פ קנה אותו מטעם מה שקנה עבד קנה רבו, שהרי הבן הוא קנינו של הגוי, ומה שקנה עבד הדין הוא דקנה רבו אפי' מה שיש לו קודם שנמכר לו וכמ"ש בתשי' לחם רב המובא בקצוה"ח (סי' רמ"ט) וכדמוכח לה בירושלמי גיטין פרק השולח (ה"ה) גבי מי שחציו עבד וחציו ב"ח ועי' בפי' רגמ"ה במס' ב"ב (דף י"ג) יעו"ש, וסו"ס איך יכול לכתוב כל נכסיו לבנה והיא הערה עצומה וביותר לפי דברי הגאון מפאניוועז זצ"ל דגם שיטת רש"י ביבמות הוא כן:

לכן נראה דמוכח מכאן דהא דיש לגוי זכות למכור אה בניו הוא רק כ"ז שהוא נכרי, אבל אם נתגיירו הוא הבן או האב כבר פקע זכותו, ולא דמי לזכות ממון דודאי לא נפקע

כשנתגייר דע"ז ל"ש גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דזה ל"ש רק גבי עניני יחס וכדאיתא ביבמות (ס"ב) ובסנהדרין (ע"ב), אבל לא בעניני זכותים שלו שאם היה לו ממון בהיותו נכרי ודאי לא נפקע ממונו בהתגיירו וכ"ז בזכות ממון, אבל כאן זכות בבניו הוא זכות יחס ר"ל מפני שהם בניו, ובהיותו ישראל נפקע ממנו זכות זה וכן בעבד נפקע ממנו זכות זה ולכן שפיר כתב רש"י שלא קנה את הבן ולא שייך כאן מה שקנה עבד קנה רבו שגם מהאב העבד נפקע עתה זכות הבן וז"ב לענ"ד

[**ועי'** ביערות דבש (דרוש י"ז) שהביא בשם הילקוט וביותר בספר מנות הלוי דהמן שהיה עבד מרדכי, ושם העתיק שטר מכירה אות באות איך שמכר עצמו לעבד גמור ומוחלט למרדכי והתחייב הוא וביניו לעבוד עבודת עבד יעו"ש, ולמה התחייבו גם בניו לעבדים, והלא ממילא קנה אותם מרדכי כיון שהמן יכול למכור אותם לעבדים וממילא מה שקנה עבד קנה רבו, ומוכח כמ"ש דכל שנתגייר או שנעשה עבד פקע ממנו זכות זה ויעו"ש ביע"ד שכתב דהטבילו ומלו מרדכי לשם עבדות דקיי"ל בפרק החולץ דאין מקיימין עבד שאינו מהול יעו"ש]:

ועוד היה נראה לדון בזה דהא דעכו"ם מוכר את בנו היינו רק שיש לו זכות למעשי ידיו אבל מ"מ אין לו עליו זכות עבד, דהא לא עדיף עכו"ם בבנו מישראל בבתו וכבר כתב המהרי"ט בחי' בקידושין (דף (י"ז) דאין להבת תורת אמה אצל האב שהרי אינה יוצאה ביובל יעו"ש, ונראה מדבריו דענין זה דהאב זוכה בבתו בממון המכירה ובשאר זכותי ממון וכמבואר בכתובות (מ"ז) וגם בידו למוכרה לאמה להיות גופה קנוי לרבה כמ"ש התוס' בקידושין (י"ט), מ"מ אין הטעם דמשום דגופה קנוי לאביה ועשאתו תורה אצלו הבת כאמה להכי זכי במכירתה ובממונה דז"א דא"כ אמאי לא תצא ממנו ביובל, וע"כ דאצל האב עדיין לאו אמה היא דכ"ז שלא מכרה אף שיש לו זכות המכירה אין זה מועיל לשויא קנינו דאב, ורק שיש לו בה זכות ממון, ולפי"ז גם גוי אף דיש לו זכות למכור בניו ובנותיו מ"מ לא עדיף מזכות ישראל שיש לו בבתו, וכן זמן שלא מכרן אין עליהם תורת עבדים, דזכות המכירה לעבד לא משוי ליה כעבד, וא"כ ממילא תו לא מעכבי מפסח דאף דרשות אב עליו לעשותו עבד לשעבדו, מ"מ לעיכוב פסח בעינן שיהא עליו גם שם עבד כדכתיב עבד איש והני כל זמן שלא מכרן אכתי לאו עבדים נינהו ודוק:

אלא דמד' הרמב"ם ז"ל לא משמע הכי, שכתב בה' עבדים שם וז"ל אחד הקונה עבד כנעני מישראל או מן גר תושב כו' והרי הוא עבד כנעני לכל דבר, וכן מוכר בניו ובנותיו שנאמר מהם תקנו עבד כו' וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר עכ"ד, ומשמע דגם האב הי' לו ביה זכות עבד, דהא הקונה מנכרי לא קנה רק למעשי ידיו, אבל אם קנה

מעצמו קנה גופו יעו"ש ביבמות ובכ"מ ובלח"מ, וכן אמר לי הגאון הגדול ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר יצ"ו, והעיר עוד מדברי הירושלמי בריש פ' הערל ר"י בעי הא בן קטן את מוהלו בעל כרחו אפילו כבנו של אורכנסם, ומתרץ כגון שמצא תינוק יעו"ש, וכן הוא ברמב"ם ה' עבדים (פ"ח ה"כ) ישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר הרי זה גר לשם עבד הרי זה עבד יעו"ש, והיינו אף שגר קטן טובלין אותו שזכות הוא לו, אבל אם יש לו אב, והאב יש לו קנין הגוף בבנו. אינו יכול להפקיע בהגירות קנין הגוף של האב, וכן הוא לשון רש"י בכתובות (י"א א') גבי גר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד וכתב שם ואב אין לו, אלמא משמע דהאב יש לו קנין הגוף, ולא רק קנין למעשי ידיו דאז הי' הדין דהקדש מפקיע מידי שעבוד עכ"ד וזה נראה:

וראיתי בשטמ"ק שם בכתובות שהקשה ע"ד רש"י ממנפ"ש דאם אמו מתגיירת ג"כ, א"צ לזה בי"ד דהא אמו הוי כמו האב דאמרינן לקמן הב"ע בגר שנתגייר ובניו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון, ואם היא אינה מתגיירת עמהם הנה כמו כן באב אם אינו מתגייר עמהן צריך דעת בי"ד יעו"ש, ולפמ"ש דברי רש"י ז"ל נכונים דהאב דיש לו קנין הגוף בבניו, יכול לכוף אותם להתגייר אפי' בלי דעת בי"ד, משא"כ האם דאין לה שום קנין בבנה ובתה להכי צריך דעת בי"ד ודוק:

ושוב מצאתי כעין סברא זו בס' בית יעקב מהגאון הנתיבות ז"ל במס' כתובות (י"א) שהתוס' בכתובות כתבו דהא דמטבילין גר קטן הוא רק דזכין לו מדרבנן, ובתוס' ר"פ בן סורר ומורה הוכיחו דהוא מדאורייתא מיבמות (דף ס') דאמר ר"ש גיורת פחותה מג"ש כשירה לכהונה (מקרא דכל טף בנשים החיו לכם ופינחס היה עמהם) ובעינן שנזרעו בתוליה בישראל עי"ש, ובטור יו"ד (סי' רס"ז) כתב דעבד קטן ג"כ מטבילין אותו לשם עבדות ע"ד בי"ד ולשיטת התוס' בקטן הוא ג"כ מדרבנן, ולפי"ז קשה דאמאי מייתי התוס' ראי' מר"ש הא מדרבנן דס"ל התם דהחיו לכם לעבדים ולשפחות נמי יש לה"ר דטבילת קטן מדאורייתא, ובספר הפלאה כתב דתליא בפלוגתא דרש"י והרי"ף אי יכול לטבול לשם עבדות בע"כ דעבד, וע"ז כתב הבית יעקב דדוקא בלוקח מהנכרי דלא קני ליה ישראל לגופיה כמבואר בגיטין (ל"ח) דאין לנכרי רק קנין הגוף למעשה ידיו ס"ל להרי"ף דא"י לטובלו בע"כ, אבל במוכר עצמו או בכיבוש מלחמה דקני ליה לגופיה כמבואר ביו"ד (סי' רס"ז) וכיון דקני ליה לגופו ויכול להקדישו קדושת הגוף כמבואר בגיטין דף הנ"ל בתוס' ד"ה גופא לא קדיש נראה דיכול להטבילו לשם עבדות בע"כ וכן ביבמות (מ"ח) לא נקט רק בלוקח מן הנכרי עכ"ד והוא כמ"ש וז"ב לענ"ד:

[**ועי'** במגילה (דף י"ג א') ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור אמר ר' יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, ופירש"י לרחוץ לטבול לשם גירות, וכתב בטור"א לכאורה משמע שטבלה לשם גירות דקיי"ל גר צריך טבילה, והא ליתא דזה אינו אלא בבא לכנוס לקדושת ישראל לצאת מתורת בני נח דהא נפקא ליה הא מדור המדבר שמלו וטבלו כשבאו לקבל התורה בפ"ב דמס' כריתות (דף י') ובפ' הערל, וה"נ עבד כנעני כשיוצא מתורת בן נח ובא לכנוס לכלל מצות שהנשים חייבות בהן בעי טבילה כדאמרינן בפ"ד דיבמות, אבל באותו זמן עדיין כולן היו עליהן תורת בני נח וטבילה זו למה כו' עכ"ד, וזה לק"מ וכבר כתב בהגהות שם מהגאון רב"פ ז"ל כיון שהיו אז כבר לבני יעקב מצות נוספות על ז' מצות מה שנצטוו ע"י עמרם כמבואר בד' הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים מלבד מצות גה"נ, וכן מבואר בחי' מהרי"ט בפ"ק דקידושין (דף י"ח) דמזמן אברהם כבר שייך גירות כיון דשייך גרים יעו"ש, ואמנם דא קשיא לי, דהא בת פרעה היה לה אב שהיה יכול למוכרה לשפחה ולפי"ז מטבילין אותה רק ע"ד אביה דא"י להפקיע קנין הגוף של האב וכמו שנתבאר ולפי"מ שיתבאר לקמן א"ש גם הכא]:

ויש להתבונן בזה ואיך יתכן דהאב גוי יש לו קנין הגוף בעבדו והרי עכו"ם א"י לקנות עבד כ"א רק למעשי ידיו אבל גופו לא קני ואיך ניקו ונימא דאב גוי יש לו בבנו קנין הגוף, ואמנם זה לק"מ דהא כיון דמצינו דעכו"ם קונה גם קנין הגוף לעבד ע"י כיבוש מלחמה ועכ"פ בדיני דמלכותא וכמבואר בדברי רבותינו הראשונים ז"ל ביבמות (מ"ו א') ובב"י יו"ד (סי' רס"ז) ועי"ש היטב, חזינן מזה דגם עכו"ם מצי לקנות קנין הגוף של העבד, ולפי"ז עכו"ם בבנו שפיר אית ליה קנין גופו ומשום דדין התורה דנתנה לו תורה זכות וקנין לא גרע מדין כיבוש מלחמה דזכות התורה אלים טובא:

אלא דלפי"ז יש לעיין בהא דאיתא בנזיר (ס"א ב') רב אחא בר יעקב אמר שאני הכא דאמר קרא והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם כל שיש לו נחלה יש לו טומאה כו' ופירשו דעכו"ם א"י להוריש עבדו לבניו שאין לעכו"ם קנין הגוף בעבדו כדדרשינן בפרק השולח אתם קונין מהם ולא הם קונין מכם ולא הם קונין זה מזה יעו"ש, והרי משכחת לה קנין הגוף בעבד והיינו בבנו גופיה ולאחר מיתה בנו גופי' יורש וקונה את עצמו:

ולכן היה נראה לי לדון דהא דאיתא בתו"כ ופסק כן הרמב"ם דעכו"ם מוכר את בניו ובנותיו היינו רק כשהם קטנים ואינם בני דעת ואינם עומדים ברשות עצמם, אבל גדולים ובני דעת העומדים ברשות עצמם גם עכו"ם אין לו רשות למוכרם לעבדים, (ועי' בפ' תולדות (קפי' כ"ז פ"ט) ברש"י בד"ה שני גדיי עזים וז"ל וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח היה אחד הקריב לפסח כו' בפרקי דר"א עכ"ד, והרי איתא במדרש

והביאו בעלי התוס' בפי' על התורה בפ' תולדות ויצא הראשון אדמוני דעשו הי' ערל בלתי מהול דבקטנותו לא מל אותו יצחק שהיה חושש שעדיין לא נבלע בו דמו ואח"ז כשהגדיל ונעשה בן י"ג שנה הוא עכב בעצמו מלמול ונשאר ערל, [ויש לעיין בזה בחי' מהרי"ט בפ"ק דקידושין (דף י"ח א') שכתב דעשו היה בן ברית אלא דאח"ז פקר יעו"ש, והוא נגד ד' המדרש] והרמב"ם ז"ל בה' קב"פ (פ"ה ה"ה) דאם שחט הפסח קודם שמל זכריו ועבדיו הוא פסול ואיך הקריב יצחק פסח כיון דעשו היה ערל ומילתו מעכב מטעם עבד שהרי עפי"ד היה יצחק יכול למוכרו לעבד שעדיין היה עליהם דיני בני נח וכמ"ש רש"י בזבחים (קט"ז א'), וידוע בזה דברי הפר"ד ועי' בטור"א חגיגה מ"ש בזה, ומוכח לכאורה דבנו גדול א"י למכור לעבד]:

ומ"מ פשטות ד' התו"כ והרמב"ם לא משמע הכי, ועוד דלפי"ז אם מכר הגוי את בנו הקטן ואח"ז נתגדל נימא דיצא לחירות דמה מכר ראשון לשני רק מה שיש לו, ובקדושין (ט"ז) דאמר ר"ל אמה העבריה קונה עצמה במיתת האב מרשות אדון מק"ו כו' ולבסוף מסיק חיובתא דר"ל, וכבר תמהו בזה דנהי דליכא ק"ו דמיתת האב מוציאה מרשות אדון, אבל מ"מ מסברא נימא דהאב א"י למוכרה לאמה רק כ"ז שהוא בחיים וכשמת דפקע זכותו נפסק כח האדון הבא מכחו ועי' בחי' מהרי"ט ובס' אור שמח ה' עבדים מ"ש בזה יעו"ש

וזה י"ל דבאמת היכא שהגוי מכרו לעבד והאדון לא טבלו לשם עבד שפיר נפקע קנינו של הקונה כשנתגדל, אבל היכא שהאדון הקונה אותו הטבילו ומל אותו לשם עבד, הנה לא גרע זאת מישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם עבד דהוא עבד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ודוק:

ואכתי יש לעיין בד' הגמ' נזיר דאכתי משכח"ל דעכו"ם אית לי' קנין הגוף בעבד ע"י כיבוש מלחמה, ועי' בירושלמי יבמות ר"פ אלמנה לכה"ג דפריך שם אמתניתין ולהוי כקנינו שקנה קנין ומשני ר' יוחנן משום קנס וקאמר דא"ב עבד ערל שקנה עבדים דאי משום קנס אין כאן קנס ואי משום הראוי לאכול מאכיל זה שא"ר לאכול אינו מאכיל, ועבד שהוא ערל הרי הוא כעכו"ם לכל דבר ועושה י"נ, ומ"מ קונה עבד לקנין הגוף. דהרי להאכיל בתרומה בעינן קנין הגוף דוקא וכמ"ש שם בתוס' יעו"ש, וע"כ מיירי ע"י כיבוש מלחמה ואח"ז רב מצאתי שהעירו בזה ולכן קצרתי בזה:

ודע דבעיקר ההערה ביבמות (צ"ט א'), י"ל דעד כאן לא אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו. רק היכא שקנין העבד הוא קנין דמים וגם הרב יכול לקנות זה הקנין של העבד אז אמרינן דנמשך זכות העבד לרבו, אבל אם קנין העבד הוא קנין עצמי מפני שהוא בנו

קנוי הוא לו, והרב אינו יכול לקנותו מפני שהוא איש זר לו, בזה ל"ש כלל מה שקנה עבד קנה רבו, וכן אמר לי הגאון מו"ה ר' ליב הנ"ל שיחי', ועיי' בפי' רש"י ז"ל בריש פ' בראשית שהביא מהמדרש שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים כו' ובשפתי חכמים הביא בשם ס' נחלת יעקב שהקשה דהרי חם היה עבד לשם ומה שקנה עבד קנה רבו, ותי' דדוקא גבי זכייה וקנייה מיד אחרים או מן הפקר אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו דיד עבד כיד רבו, אבל לא גבי ירושה דקיי"ל עכו"ם יורש את אביו דבר תורה וכנען ירש מאביו חם עכ"ד, והוא כעין סברא הנ"ל אכן גם דברי הנח"י צ"ע דא"כ משכחת לה כסף לעבד במה שאין לרבו רשות בו ודוק:

ויש להעיר עוד בדברי רש"י ביבמות הנ"ל שכתב דמיירי דלא קנה הבן, וכוונתו כמ"ש לעיל דאם קנה גם את הבן הא אין קנין לעבד ולא זכה דיד עבד כיד רבו ואפי' מיני' נמי גביא, והבאתי דהגאון יעב"ץ ז"ל ביאר עוד דה"ט נמי דלא מוקי לה בילדו אח"כ בעבדות ושוב שחרר השפחה ונשאה יעו"ש, והוא תמוה לענ"ד טובא שהרי בתוספתא קדושין (פ"ה) איתא בזה"ל יש שמוכר את אביו ליתן לאמו כתובה כיצד מי שיש לו עבד ושפחה והולידו בן שחרר שפחתו ונשאה וכתב כל נכסיו לבנה זה הוא שמוכר את אביו ליתן לאמו כתובה עכ"ד התוספתא והרי הוא מפורש שלא כד' רש"י ז"ל, ושוב ראיתי שכן הוא גם בירושלמי קדושין (פ"ג הי"ג), ובמראה הפנים שם הקשה עוד ע"ד רש"י וז"ל ולא ידעתי כוונתו דמה בכך אם הבן הוא ג"כ עבדו הא קיי"ל הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין וכשכתב לו כל נכסיו גם אביו בכלל יעו"ש, וכן הקשה גם הגאון יעב"ץ בהגהותיו:

ונראה דהנה התוס' הקשו איך יכולה לגבות ממטלטלין דמתנה דהוי משועבדין וממשעבדי א"י לגבות, לכן סובר רש"י ז"ל דהבן הוא עדיין נכרי ומנכרי באמת יכולים לגבות אף ממטלטלין המשועבדין לפי דעת הרשב"א ז"ל בסוף קדושין דמדאורייתא גם מטלטלין משועבדים ורק מתקנת חז"ל הוא דלא משתעבדי יעו"ש באורך, ולנכרי לא עשו תקנתא וכדאיתא בב"ק (צ"ו א') ואנן תקנתא לעכו"ם ניקו ונעבד [ועי' ב"מ ע"א ב' גבי זכי' לעכו"ם ועוד בכ"מ ואכ"מ], כן אפשר ליישב שיטת רש"י ז"ל וכן אמר לי הגאון ר' ליב הנ"ל שליט"א ודוק היטב:

ושוב אח"ז הגעני ספר ערוך לנר על מס' יבמות וראיתי שגם הוא ז"ל העיר בזה בדברי רש"י במ"ש ולא קנה את הבן וז"ל ק"ק אפילו קנה את הבן, מכ"מ כשכתב לו כל נכסיו יצא בן חורין וקנה כל נכסיו כדאמרינן בפאה (פ"ג) ובגיטין (דף ח') עי"ש, וי"ל דהנה לעיל (ס"ב) ס"ל לר' יוחנן דנכרי יש לו חייס אבל עבד אין לו חייס וכוותי' פסקינן, ולכאורה יש להסתפק בעבד שהיה לו בן קודם שנמכר לעבד אם נקרא אחר שנעשה

עבד עדיין בנו או לא, אבל יש להוכיח דגם בזה לא מקרי בנו אף שכל זמן שהיה נכרי ולא עבד הי' הבן מתייחס אחריו, מכ"מ כשנמכרו לעבדים בטל ייחוסו, דאל"כ מאי פריך (שם) מציבא דילמא היו בניו קודם שנמכר לעבד אע"כ דגם בזה אין לו ייחוס, אכן אכתי יש להסתפק אם האב נמכר לעבד והבן לא נמכר אם בזה יש לו חייס ויש סברא לומר דבזה יש לו חייס אחר אביו כיון שהוא לא נשתנה להיות נקרא הדומה לחמור ומבני ציבא פריך שפיר דשם גם הבנים היו עבדים כדכתיב בפסוק, והשתא י"ל דגם רש"י הכי ס"ל ולכן כתב דהבן לא נמכר דבזה הבן נשאר בייחוסו ושייך שפיר לקרותו בן שמוכר את אביו, אבל אם הבן הי' עבד ג"כ ופסק ייחוסו וכשנשתחרר נעשה כקטן שנולד ואין לו ייחס אחר אביו לא שייך לקרותו שמוכר את אביו עכ"ד, והנך רואה דגם ממנו ז"ל אשתמיט ד' התוספתא והירושלמי דאיתא שם שהבן נולד בהיות אביו עבד ואמו שפחה ומכ"מ תני יש מוכר את אביו, ועי' במ"ש לעיל (סי' י"ג) בסופו ותדין מזה גם לדהכא ודוק:

ב

יבמות ס"ו א') ועבדיו שקנו עבדים אוכלים בתרומה מצד קנינו שקנה קנין, והעיר מרן רעק"א ז"ל בגה"ש מהא דנזיר (ס"א ב') בתוד"ה א"ה דכתבו דעבד דינו כעכו"ם שאינו קונה עבד לגופו, ולענין תרומה בתר קנין הגוף אזלינן וכמ"ש התוס' הכא, ואיך עבדיו של עבד אוכלין בתרומה, והנה בשטמ"ק ובתוספי הרא"ש שם בנזיר הקשו ע"ז דדוקא בעכו"ם אמרינן ולא הם קונין זה מזה ועבד יצא מכלל עכו"ם ולכל דיני קנינים דינו כישראל עי"ש, ונראה להעיר מהא דמס' גיטין (י"ב ב') אי בעי זריק ליה גיטא, ופירש"י דזריק ליה גיטא ברשות הרבים בתוך ד' אמות יעו"ש, והרי ד' אמות הוא מטעם חצר וחצר ל"ק בעכו"ם וכמ"ש האחרונים עי' בקצוה"ח (סי' קצ"ד) ועוד. ומוכח לכאורה דעבד דינו כישראל, אמנם זה ל"ק דכל הטעם דאין חצר לעכו"ם הוא משום דחצר הוא מטעם שליחות ואין שליחות לעכו"ם, והכא בחצר דעבד דקונה הג"ש בע"כ, ע"כ הוא מטעם יד כמו בחצר דאשה:

ואמנם בכ"ז יש להוכיח מזה שהרי פשוט דעכו"ם ל"ק ליה ד' אמותיו. שהרי ד' אמות הוא תקנתא דרבנן ואנן תקנתא לעכו"ם ניקום וניעבד וכדאי' בב"ק (צ"ו א') ועי' ב"מ (ע"א ב') יעו"ש, ומ"מ עבד קונה ע"י ד' אמות ומוכח דעבד לענין קנינים דינו כישראל, ואמנם י"ל כיון דע"י הד"א שנשתחרר נעשה ישראל וגיטו וידו באין כאחד וכמ"ש התוס' בר"פ בן סורר ומורה דלהכי גר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד אף דאין זכי' לעכו"ם, כיון דע"י

זכיה זו נעשה ישראל גיטו וידו בכ"א, ואכתי יש להוכיח מזה לשי' הסוברים דטבילה מעכב את השחרור וכ"ז שלא טבל אכתי עבד הוא ויש להאריך בזה ודוק:

ויש להוכיח מהא דגיטין (ל"ט ב') דמוכח דעבד כנעני קונה אדע בחליפין וכמ"ש שם התוס', דרק שם בההיא אמתא ל"ק בחליפין משום דהוה כליו של מקנה, והש"ך בחו"מ (סי' קכ"ג סק"ל) החליט דמסתימת הש"ס והפוסקים משמע דעכו"ם ל"ק בחליפין, ומוכח דעבד לענין קנינים דינו כישראל, ושם אין לומר כיון דע"י קנין זה נעשית ב"ח דינה כישראל מטעם גיטה וידה באין כאחד, שהרי הרא"ש כתב שם בשם ר"ח דחליפין לא מהני רק לזה להפקיע השעבוד, ועדיין היא צריכה ג"ש, ומשמע מזה דבעבד מהני קנין חליפין ומוכח דלענין קנינים עבד דינו כישראל ודוק:

[**ושוב** מצאתי ראי' זו בהגהות בטור"א בפ"ק דחגיגה מהגאון רב"פ ז"ל יעו"ש מ"ש ליישב בזה ד' הרמב"ם בהל' עבדים, ואמנם יש לחלק בין עבד לשפחה עפימ"ש בסי' כ"ו יעו"ש ודוק]:

ואפשר לומר אפי' אי נימא דעבד דינו כעכו"ם לענין קנינים ואינו קונה עבד לגופו ומ"מ עבדיו אוכלים בתרומה. לפמ"ש הרמב"ן ז"ל בחדושיו לגיטין (ל"ח ב') בשיטת רש"י ז"ל דמוכר עבדו לעכו"ם ומכרו לישראל דאותו הישראל קונה בו קנין הגוף ואע"פ שבא מכח העכו"ם יעו"ש, ומשמע לכאורה דהמוכר עבדו לעכו"ם הנה לא נשאר עוד קנין הגוף להמוכר [וזה שלא כד' התוס' בגיטין (מ"ג ב') יעו"ש ודוק], ולפי"ז ניחא דעבדיו שקנו עבדים אוכלין בתרומה, אע"פ דהעבד אין לו בו קנין הגוף מ"מ כבר אין לזר חלק בו ולהכי שפיר מותרים לאכול בתרומה ול"ד לד' התוס' דהגוף שייך לזר ודוק, אלא דהמעיין ברמב"ן יראה דבאמת דקנין הגוף נשאר אצל הבעלים ורק כשמוכרו לישראל אז המוכר מקנה הגוף להשני יעו"ש ודוק:

ופה מקום אתי להעיר במה שכתבתי בספרי מקור ברוך ח"א (סי' כ"ד) דהא דכתב רש"י בגיטין (ל"ח ב') בהא דאי' שם ר' אומר אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא ופירש"י אם ימצא אדם שיהיה נותן לו כסף ע"מ שאין לבעליו רשות בו. וכתבתי דכוונת רש"י מ"ש בעליו הוא המקדיש אותו והיינו הבעלים הראשונים ומשום שהוא עדנה זוכה במציאתו ובמתנתו, דכיון דהקדש לא קני לקנין גופו, לפי"ז נשאר קנין גופו שהוא קנין האיסור לבעליו הראשון וכמו במוכר עבדו לעכו"ם, ודלא כמו שהבין בס' אור שמח בה' גזילה (פי"ז הי"ג) דכוונת רש"י שכתב ע"מ שאין לבעליו, דהיינו הקדש דהקדש זוכה במציאתו ובמתנתו. והבאתי שם מה שהשיב לי הגאון מופת הדור בעל אור שמח זצ"ל, וכן בחלק זה (סי' י"ג) פלפלתי בזה יעו"ש, וכעת הגיע לידי חדושי הרמב"ן ז"ל על מס'

גיטין ומצאתי כי בעזה"י כוונתי האמת לאמתו ב"ה, וז"ל הרמב"ן ז"ל בד"ה והא דאותבינן אשמעתין המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים כו' פירש"י שאין הגזברין רשאין להוציאן לחירות ואפילו נתנו דמי עצמן ואע"פ שאמרו עבד קונה א"ע בכסף משום שאין גופן קנוי להקדש שלא הקדישן אלא לדמיו כו' וזה אינו נכון כו' ותו אחרינא מאי עבידתייהו כיון שלא קנה הקדש אלא קדושת דמים ואין לו יד בשחרורו משום דקנין דמים הוא וקנין הגוף לבעלים הראשונים הוי ואינהו היה צריכים לשחרר ואפשר שנתנו הני רשות לבעלים האחרונים כו' יעו"ש, ומבואר בהדיא מדברי הרמב"ן ז"ל דקנין הגוף שהוא קנין האיסור נשאר להבעלים הראשונים, וכמ"ש אני ת"ל, וממילא הבעלים הראשונים קונים מציאתו ומתנתו כמו במוכר לעכו"ם, והקדש אי אפשר לקנות מציאתו ומתנתו מאחר דאין להקדש בי' קנין הגוף ולאחר נשיקת עפרות קדשו של הגאון מרן בעל אור שמח אשתמטתי' דברי הרמב"ן וכאשר יראה המעיין שם, ות"ל כי יצא כנגה צדקתי:

סימן מא

הנה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' כ"א) כתבתי לדון בדבר החדש דבשאר הקדשים (חוץ מפסח וחטאת) אם חשב לשמה ושלא לשמה עולה נמי לשם בעלים וכתבתי שם מילתא בטעמא ואח"ז הבאתי מד' התוס' מנחות (מ"ב ב') שכתבו בד"ה מה טעם טעימה פסולה, דאפילו לשם ציצית מ"מ לשם נסיון נמי עבידא והוי כמנחה שקמצה לשמה ושלא לשמה כו' יעו"ש, וכבוד ידידי הרה"ג המצוין סוע"ה כו' כש"ת מו"ה שלמה זלמן שרל שיחי' מק' טלז הקשה לי ע"ז מהא דמבואר בד' הרמב"ם ז"ל בהל' פסוה"מ (פי"ג ה"א) וז"ל מחשבת שינוי השם כיצד, זה השוחט את הזבח שלא לשמו כגון שהיה עולה ויחשב שהוא שלמים או ישחטנו לשם עולה ושלמים, או לשם שלמים ולשם עולה כו' יעו"ש, והרי מפורש דגם בשארי הקרבנות אם חשב לשמו ושלא לשמו אינו עולה לבעלים לשם חובה עכ"ד השגתו עלי:

והשבתי דבאמת קצרתי שם ועמדתי בזה בעצמי בחי', ובחי' בארתי בזה דבאמת דברי הרמב"ם ז"ל לכאורה הוא מפורש במשנה זבחים (ס"ד ב') חטאת העוף שמלקה שלא לשמה מיצה דמה שלא לשמה, לשמה ושלא לשמה, או שלא לשמה ולשמה פסול, עולת העוף כשירה, ובלבד שלא עלתה לבעלים לשם חובה יעו"ש וחזינן מזה דגם עולה אם חשב לשמה ושלא לשמה לא עלתה לבעלים לשם חובה, ואמנם אין הכרח מזה דשפיר מתפרשא עולת העוף כשירה בעצם הדין דשלא לשמה, אבל אין הכרח לומר דכוונת התנא על שתי מחשבות גם כן, ואדרבה מדלא פירש התנא בהדיא דהוי רבותא שאינו

מרצה, ובהכשר אינו רבותא, וממילא יותר מתפרשא במחשבה דשלא לשמה לחודא, והוי רבותא בהכשר ולא מיירי בשתי מחשבות:

ודברי הרמב"ם ז"ל יש לפרש דהא דכתב או ישחטנו לשם עולה ושלמים, כוונתו דשחט איזה קרבן במחשבה דעולה ושלמים, והיינו דמחדש רבינו דלאו דוקא במחשבה דקרבן אחד הוי שלא לשמה, אלא כן הדין גם כשמחשב על שתי קרבנות נתפסת המחשבה דשלא לשמה, דשלא תאמר דשתי מחשבות של שתי קרבנות מבטלות זו את זו וכמאן דליתא למחשבה כלל דמיא, וסעד לזה סוגיא דפסחים (ס'), ועל זה קמ"ל רבינו דיש בזה פסול דשלא לשמה:

והנה מרן בכ"מ כתב מקור לדברי רבינו מחה ששנינו בספ"ק דזבחים (י"ג א') דפסח וחטאת ששחטן לשמן ושלא לשמן, ותמוה טובא מה ראי' היא מפסח וחטאת דהתם השלא לשמה הוא פסול, משא"כ לענין רצוי, אבל עכ"פ נשמע לנו מדברי מרן מדלא הביא המשנה דזבחים (בד' ס"ד ב') ומשום דמפרש ג"כ המשנה כמו שכתבנו לעיל, ובמה שפירשנו לדברי הרמב"ם אתי שפיר גם דברי מרן והיינו שמפרש דכוונת הרמב"ם לחדש דשתי מחשבות של שתי קרבנות גם כן מצטרפין לפסול, ומפרש מרן דהכוונה לפסול בפסח וחטאת, וזה שפיר נלמד מק"ו דמה התם דאיכא לשמה דהקרבן עצמו אינו מועיל לבטל המחשבה דשלא לשמה. א"כ כש"כ בשלא לשמה גרידא, רק היתה בצירוף שתי קרבנות דפשיטא דיש כאן פסול בקרבן וכמש"נ, ולדברים האלה כיון גם יד"נ הגאון ר' משה ראזין שיחי', אלא דמדברי הקרית ספר משמע דמפרש דברי הרמב"ם דכוונתו דחשב בעולה לשם עולה ולשם שלמים דהוא כתב וז"ל שינוי השם הוא כגון עולה ששחטה לשם שלמים או לשם שניהם ולשון זה מוכח דהעולה בעצמותה נשחטה לשמה ושלא לשמה, אבל מדברי מרן נראה מוכח כמ"ש:

וראיתי במשניות החדשים בהגהות מובא שם בשם ספר אמתחת בנימין למסכת מנחות כתב שם וז"ל במ"א מנחת חוטא ומנחת קנאות כו' או לשמן ושלא לשמן, או שלא לשמן ולשמן פסולות, תימא אמאי לא קתני נמי ברישא כל המנחות שנקחצו שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן כשירים ולא עלו לבעלים לשם חובה, ואין ספק בזה, דבהא נמי לא עלו לבעלים לשם חובה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פי"ג ה"א) מהל' פסולי המוקדשין גבי זבחים וה"ה לגבי מנחות ובזבחים קתני נמי הכי גבי פסח וחטאת ולא קתני הכי גבי שאר זבחים כו' ויעו"ש מה שתי' ותמוה מאוד, ומ"ש דבזבחים קתני רק גבי פסח וחטאת ולא בשאר זבחים כבר הבאתי המשנה (בד' ס"ד) דקתני נמי גבי שאר זבחים, אכן באמת

לפי מה שנתבאר נראה דבאמת ראי' מכאן דבשאר זבחים לשמה ושלא לשמה עולה נמי לבעלים לשם חובה וכמ"ש שם בספרי מילתא בטעמא:

והנה הגיע לידי ספר חדושי טיב גיטין מהגאון ר' צבי הירש העלר זצ"ל ובסופו שו"ת חיבת הקודש מבנו הרב הגאון ר' מנחם דוב העלר, ומצאתי שם שהקשה בהא דמבואר בירושלמי יומא (פ"ג ה"י) ובמגילה (פ"ג ה"א) דהזמנה לשם חי ולשם מת מותר, והקשה דמ"ש מקרבנות דלשמה ושלא לשמה פסול יעו"ש, ובאמת לק"מ מלבד דיש לחלק בין הזמנה דהוא רק יחוד לאותו מעשה ואם נתיחד גם לחי כבר אינו מיוחד למת, משא"כ שלא לשמה דהיא פסול ומחשבה שלא לשמה פוסלתו, ובשאר קרבנות שפיר י"ל דהוא כשר כמו שנתבאר לעיל:

אמנם מלבד זאת נראה לי דהא דאיתא בירושלמי לשם חי ולשם מת מותרין בהנייה אין הכוונה כמו שהבין הוא דמתחלה ייחד לשם חי ואח"ז ייחד למת, רק הכוונה דלכתחלה עשאו בספק לשם חי ולשם מת והיינו דבשעת עשייה עדנה אין ידוע לו אם ישתמש בו חי או מת ולהכי מותר דיחוד מספק לא הוי יחוד, ולאפוקי מדעת הגאון בעל נודע בשערים (סי' א') שכתב דיחוד מספק נמי הוי יחוד, וה"ר מהא דאמרינן בירושלמי גיטין (פ"ג) אמר לאומן עשה לי שני זוגין אחד לקרקע ואחד לבהמה עשה לי שני מחצלאות אחת לשכיבה ואחת לאהלים הרי אלו טמאים עד שיפרישם בטהרה, ר' שמעון מטהר עד שיפרישם בטומאה, ופסק הרמב"ם ז"ל בה' כלים (פ"ז) כת"ק דהרי אלו טמאין אם כן חזינן דיחוד מספק נמי הוי יחוד, ולא אמרינן דכיון דאין ברירה הרי לא נתברר המחצלת לשכיבה יעו"ש, ומדברי הירושלמי כאן מוכח ההפך מדבריו, ועי' בעונג יו"ט (סי' ל"ה) ודוק היטב בזה:

סימן מב

בדין עומר וגדרי איסור חדש אם הוא איסור גברא או איסור חפצא.

במס' מנחות (דף ס"ח א') מבואר דבזמן המקדש העומר הוא המתיר חדש, ובגמרא סברי רב ושמואל בזמן שבית המקדש קיים עומר מתיר ובזמן שאין בית המקדש קיים האיר המזרח מתיר, מ"ט תרי קראי כתיבי עד הביאכם וכתיב עד עצם היום הזה הא כיצד בזמן שבית המקדש קיים עד הביאכם, ובזמן שאין בית המקדש קיים עד עצם יעו"ש, וכתב במנ"ח (מל"ת ש"ג) וז"ל ראינו דאף דגזיה"כ דהאיר המזרח מתיר מ"מ אם יש עומר ממשיך איסורו יותר, וא"כ לפי"ז אפ"ל לדידן דבזמן שאין המקדש קיים דאסור כל יום הנף ותחלת ליל י"ז מתיר ובזמן המקדש היה מותר ביום הנף עצמו אפ"ל דגזיה"כ הוא

דוקא בזמן שאין מקדש תחלת י"ז מתיר, אבל בזמן המקדש תלוי דוקא בעומר ואם לא הביאו עומר אפשר דאסורה התבואה כל השנה עד שיביאו עומר הבא דגזיה"כ כן הוא דבזמן המקדש אין חדש ניתר רק בהבאת העומר ואין תלוי ביום כלל, וכן לרו"ש בזמן שאין מקדש האיר המזרח מתיר ובזמן שיש עומר אין תלוי ביום כלל רק בהבאת העומר ואסור כל השנה ולא מצאתי כעת גילוי לזה מהש"ס דאם בזמן המקדש נתעצלו או שגגו ולא הקריבו עומר דיהי' החדש ניתר כמו בזה"ז אדרבה מד' התו"כ בפ' העומר דאיתא שם לרצונכם אין כופין את הצבור בע"כ וכתב בזית רענן הטעם כיון דבא להתיר חדש לא יתרשלו מלהביא כמו חייבי חטאות כיון דלכפרה אתי אין מתעצל, ולכאורה אין הדמיון עולה כי זה העומר בא להתיר חדש שעה או שתי שעות קודם הלילה ותיכף בלילה מותר א"כ אין הכרח כ"כ אלא אם נאמר דאם לא יביאו עומר יהי' איסור חדש נמשך כל השנה ניחא דודאי לא יתרשלו כדי להתיר להם התבואה כל השנה עכ"ד המנ"ח, והביא עוד מד' הטור"א ברה"ש (דף ז') שכתב דגם בזמן העומר אם לא הקריבו העומר מותר לאכול החדש למחר והוא ז"ל העלה בוצ"ע וכתב שלא מצא ראי' ברורה לזה, והראוני שבתפארת ישראל במס' אבות (פ"ה מ"ד) כתב דאם לא הקריבו עומר אסורה התבואה כל השנה כולה עד העומר הבא יעו"ש:

ואמנם אנכי מצאתי הדבר מפורש לחד מקמאי והוא בחי' מנחות המיוחס להרשב"א ז"ל (דף ה' א') בהא דאיתא שם רשב"ל אמר מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשירה ושיריה אין נאכלין עד שתביא מנחת העומר אחרת ותתירנה, מקרב היכא קרבה ממשקה ישראל מן המותר לישראל, אמר רב אדא בר אהבה קסבר ר"ל אין מחוסר זמן לבו ביום ופירש"י ז"ל הואיל והיום תהא מותרת לישראל אחר שתקרב מנחת העומר אחרת לאו מחוסרת זמן היא לגבוה עכ"ל, וכתב בחי' הרשב"א וז"ל ר"ל ונהי דלישראל אסורין השתא, מ"מ לגבי גבוה מותר לישראל קרינן בה כיון שבאותו יום תהא מותרת, ומ"מ קשיא והלא אין אסורה מפני מחוסר זמן כמו שפירש"י שתהא מותרת לאחר שתקרב האחרת שהרי שמא לא תקרב השניה או שמא תעשה כמותה שלא לשמה, וי"ל דגם בזה תלוי הענין בזמן שהרי אם לא תקרב היום ולמחר לא יקריבנה בעבור זה לא יאסר החדש דאפילו השתא דלא אסיק אדעתי' האיר המזרח מתיר, מ"מ סוף יום ט"ז מתיר א"כ בזמן בלא העומר תליא מילתא, ומאי דנקט רש"י הואיל והיום תהא מותרת ר"ל דאפי' לאלתר קודם סוף יום ט"ז תשתרי כו' עכ"ד, הרי מפורש יוצא לנו מפי אחד מהראשונים והוא מוכרח בגמ' דגם בזמן העומר אם לא הקריבו העומר מותר החדש בסוף יום ט"ז:

ועי' עוד בתוס' מס' ראה"ש (י"ג א') ד"ה ומהיכן הקריבו וז"ל משמע דאי לא הקריבו היו אסורין כל היום ודלא כמ"ד במנחות פ' ר' ישמעאל (ד' ס"ח א') דאף בזמן שבית המקדש קיים האיר המזרח מתיר עכ"ד, הרי דאם לא היו מקריבין עומר היו אסורים רק כל אותו היום וטעמא הוא פשוט דלמחר דשוב אי אפשר להקריב עומר, והוי עתה כמו בזמן שאין עומר דעצם היום הוא מתיר ודוק:

והתוס' במנחות (ה' ב') בד"ה האיר המזרח מתיר הקשו נהי דהאיר המזרח מתיר הלא עשה מיהא איכא כדמוכח לקמן בפ' ר' ישמעאל דעד הביאכם קרבן אלקיכם למצוה ותי' דאינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא ואפי' עשה ליכא יעו"ש ואינו מובן לכאורה, והתוס' (בד' ס"ח א') כתבו דעשה גמורה היא יעו"ש, והנראה לי ליישב קו' התוס' דבאמת יש לחקור בעיקר איסור חדש מה הוא אם הוא איסור גברא, אבל על התבואה באמת ליכא שום איסור כיון דהוא איסור התלוי רק בזמן א"כ לא דמי לכל שארי איסורי אכילה שבתורה שהמה איסורי חפצא, [עי' בנוב"ת או"ח (סי' קי"ז) כתב דנבלה וכל איסורי התורה איסור גברא לחוד הן ותמך יסודו מד' הר"ן בנדרים (דף י"ח א') בד"ה הלכך נקטינן כו' יעו"ש, ואמנם בהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל ז"ל שם כתב דאין ראי' מד' הר"ן והוכיח מד' רש"י בכריתות (י"ד א') ד"ה איסור הנאה דאיסורי מאכלות הוי איסור חפצא וכן הוכיח מד' הרשב"א בתשובה (סי' תרט"ו) שכתב לפרש ד' הירושלמי אבל בככר אחד כיון שהוציא עליו שבועה עשאו כנבלה כו' שר"ל דלגבי שבועה אחרת הוא דהוי כנבלה כיון דאסר נפשי' מיניה תו לא חייל על נפשי' איסור אחר על ככר זה כו' אבל נדר אחר נדר כו' לא חייל דהא משעה ראשונה הוי גופו של ככר עליה כנבלה ואין אחע"א כו' ע"כ, הרי דנבלה הוי איסור חפצא ולא איסור גברא יעו"ש, ועי' בחי' הריטב"א שסביב הרי"ף והרמב"ן בריש פ"ב דנדרים שכתב דחזיר ונבלה אין גופן אסור איסור חפצא אלא כי האדם אסור לאוכלן יעו"ש וצ"ע בזה] או דלמא דגם חדש אע"פ שהוא איסור התלוי רק בזמן, מ"מ בזמן איסורו הוא איסור חפצא כמו כל איסורי אכילות שבתורה, והנפ"מ הוא דאם הוא רק איסור גברא אין כאן איסור משום משקה ישראל דנראה ברור דהאיסור דמשקה ישראל הוא רק בדבר שהוא אסור איסור חפצא, אבל לא בדבר הנאסר מחמת איסור גברא וכמו שמותר להקריב קרבנות ביוה"כ אע"פ דהיום המה אסורים באכילה ומ"מ שפיר מקרי מן המותר לישראל ומשום דכל איסורא דיוה"כ הוא רק על האדם, אבל המאכלים בעצם מותרים המה ולהכי ל"ש בזה משום משקה ישראל, אבל אם הוא איסור חפצא שפיר נאסר משום משקה ישראל, ומצאתי בס' אור שמח ה' חמץ ומצה (פ"ו ה"ז) שחקר בזה וכתב דבזה פליגי בבלי וירושלמי דבריש פ"ב

דפסחים אמרינן דבכ"מ שנאמר לא תאכל לא תאכלו הוא איסור הנאה ויליף מנבלה ופריך בגמ' מהא דחדש דשרי בהנאה דתנן ומאכיל לבהמה ומשני דגלי רחמנא קצירכם אלמא דסבר דהוי איסור על המאכל כמו נבלה וטריפה, ובירושלמי משני א"ר אמי שניא היא שקבע הכתוב זמן, ופירוש דאין זה דומה לכל איסורין אלא שהוא מניעה על האדם כאיסור אכילת יוה"כ וכדומה שהוא עיכוב זמן מה באכילת האדם וא"כ ל"ש לומר שהתורה הרחיקה זה ואסרה בהנאה עכ"ד, ולפי"ז נראה לי דאפי' לפי שיטת גמרא דידן דחדש הוא איסור חפצא, היינו רק עד יום ט"ז דאיכא לאו באכילת חדש ולזה הוא דומה לנבלה וטריפה, אבל בט"ז דהאיר המזרח מתיר והלאו כבר חלף הלך לו ושוב אין מקום כלל לומר דהוי איסור חפצא דעתה לא דמי כלל לנבלה דבנבלה איכא לאו באכילתו והכא בחדש ביום ט"ז ליכא עוד לאו, ולזה אע"פ דאכתי איכא עשה דעד הביאכם, אבל העשה אינו אלא חיוב אקרקפתא דגברא דרק עליו איכא חיובא דהבאה ושפיר קרינא עד הביאכם, אבל עצם התבואה כבר הותרה ואין כאן איסור חפצא אלא חיוב הבאה לחוד ובזה ל"ש עוד לאסור משום משקה ישראל וכמו שנתבאר:

אלא דלכאורה משמע ההפך מזה בפסחים (מ"ח א') ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכין מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו אף כל שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר גרם לו ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר יעו"ש, והרי משמע להדיא דרק באיסור דרבנן מחלקינן בין איסור גברא לאיסור חפצא, אבל באיסור דאורייתא אין חלוק בין איסור גברא לאיסור חפצא וזה ההפך מדברינו:

אבל דע דבשטמ"ק במס' ביצה (דף ב' ב') בד"ה רבה לטעמי' הביא בשם מורו הרב ז"ל דלקושטא דמילתא ס"ל לרבה דמוקצה דאורייתא וקו' הגמ' דאי מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר, ל"ק דגם בדאורייתא יש לחלק בין איסור גופו לאיסור דבר אחר יעו"ש והוא ממש כמו שכתבנו דנפ"מ בין איסור גברא לאיסור חפצא ואין סתירה מדברי הגמ', ועי' בדברי המרדכי ריש פרק לולב הגזול מה שכתב לענין אין ממעטין ביו"ט דלא הוי מצוה הב"ע והביא מד' הגמ' פסחים הנ"ל יצא מוקצה דאיסור ד"א גרם לו יעו"ש:

ואכתי יש לעיין בזה מדברי הירושלמי חלה (פ"א) דאיתא שם פלוגתא חזקי' ור' יוחנן חזקי' אמר בשעת הקרבן הקרבן מתיר ור' יוחנן אמר דגם בשעת הקרבן היום מתיר דכתיב עד עצם היום הזה וכתיב עד יום הביאכם טול מבנתיים זמן הבאה והיינו דהאיר

המזרח מתיר, ואיתא שם מודה ר' יוחנן שהוא אסור עד הקרבן, ופליגי שם ר' ירמי' אמר איסורו מדין תורה ור' יונה ור' יוסי אמרי תרויהון איסורו מדבריהן ומייתי ר' יוסי ראי' דאיסורו מדבריהם מהא דאר"י אם הביא מנחה בששה עשר כשר אין תימר איסורו מד"ת היא ששה עשר היא חמשה עשר יעוש"ה כל הסוגיא, ומוכח דאפי' בששה עשר [דלאו ליכא ורק עשה איכא] ומ"מ אם העשה הוא מד"ת והיינו מדכתיב עד הביאכם ומ"מ אם הביא קודם לעומר פסול ולא מקרי ממשקה ישראל ומוכח דגם באיסור גברא אסור משום דאין זה מן המותר לישראל:

ואפשר לומר דהא דבעינן ממשקה ישראל יש בו שני גדרים א' י"ל דכמו שאסור באכילה להדיוט לישראל כמ"כ אסור באכילה והיינו הקרבה למזבח והיינו איסור עצמיי להקדש דהאיסור הוא בעצם להקדש כמו שאסור להדיוט בעצם, והאיסור להקדש אינו מכח איסור הדיוט [ועי' בחי' מנחות המיוחס להרשב"א ז"ל (דף ס"ח ב') כתב שם וז"ל ונ"ל צורת הפירוש כך הוא דר' טרפון ודאי היה יודע זה שהשיב ר' יהודה אלא שלא היה דעת ר' טרפון שאיסור חדש לגבוה יהיה מכלל ומכח איסור הדיוט דמדקאמר רחמנא מנחה חדשה שתהא חדשה לכל המנחות א"כ משמע הוא דדבר שנאסר בפני עצמו הוא שנאסר חדש לגבוה עד הקרבת שתי הלחם ולא מכלל איסור חדש של הדיוט הוא כו' יעו"ש, והוא כמו שכתבתי די"ל דהאיסור להקדש הוא מצד עצמו ולא מצד שנאסר להדיוט ודוק], ב' י"ל דכל האיסור להקדש הוא מכח איסור הדיוט והיינו אף דלגבוה הוא מותר עכ"ז כיון שאסור להדיוט הוי כמו מום והקריבהו נא לפחתך [ועי' לעיל בסי' ל"ו אות ב' שהבאתי בשם הגאון ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר שכתב עפיד"ז לפרש דברי הגמ' חולין (צ' ב') מי כתיב לא יאכל המזבח לא יאכלו בנ"י כתיב ור"ה ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל יעוש"ה], ולפי"ז י"ל דהירושלמי ס"ל דאיסור חדש לגבוה הוא איסור בעצם ושלא מכח הדיוט ולכן אע"פ דהאיסור הוא רק איסור עשה מ"מ אסור לגבוה הוא ואסור להביא מנחות גם בט"ז קודם הקרבת העומר ודוק כי קצרתי:

וכבוד ידנ"ע הגאון הגדול ר' ליב רובין שליט"א כתב לי בזה וז"ל הנה חדש בזמן המקדש שאז מתיר דוקא הבאת העומר ולא האיר המזרח, י"ל בתרי אנפי או שבזה הוי לאו הבא מכלל עשה והוי איסור או שכוונת התורה שהמצוה הוא שמקודם צריך להביא עומר ואח"כ יאכל ואין איסור בדבר רק המצוה הוא שיביאו קודם העומר, ולהכי לא שייך לאחר שהאיר המזרח ממשקה ישראל שאין כאן שום איסור רק מצוה הבאת העומר, ובזה יובן דברי התוס' בראה"ש (י"ג א') ד"ה ומהיכן הקריבו כתבו וז"ל משמע דאי לא

הקריבו היו אסורין כל היום ודלא כמ"ד במנחות פרק ר' ישמעאל (ד' ס"ח א') דאף בזמן שבית המקדש קיים האיר המזרח מתיר עכ"ד, ואינו מובן לכאורה דהא אפי' למ"ד האיר המזרח מתיר מ"מ בזמן המקדש אסור לאכול עד הבאת העומר, ולפי"ז א"ש כיון שאיסור אין כאן רק מצוה להביא מקודם העומר וכיון שאין כאן עומר ואינו יכול להביא א"כ אין כאן שום מצוה, אבל אם נאמר שיש כאן איסור והיינו לאו הבא מכלל עשה א"כ גם לדידי' יש כאן איסור בזמן בהמ"ק בלא הבאת עומר ועי' בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) מה נפיק נשרף הכרי:

ועי' ברמב"ם ה' תמידין ומוספין (פ"ח ה"ב) חטים שירדו בעבים לא יביא ואם הביא כשר, והקשו היאך מותר להקריב שמא השתי הלחם פסול, אכן גם שם אין איסור להקריב קודם לשתי הלחם רק מצוה שיהא שתי הלחם ראשית וכיון שאינו יכול לקיים ולהביא שתי הלחם ראשית משום הספק להכי מותר להקריב שארי מנחות, והירושלמי יסבור דהוי לאו הבא מכלל עשה והוי איסור להכי הוי פסול משום משקה ישראל, ורק דהוי איסור דרבנן והוי איסור גברא כדברי כתר"ה:

וע"ד חדש אם הוא איסור גברא, כבר אמרתי בזה דחדש הוי איסור נמשך בכל רגע ורגע ולא שנאסר לגמרי עד ט"ז בניסן אלא בכל רגע ורגע חל האיסור, ולא דמי לחמץ בפסח שם האיסור חל בזה הזמן, ומה שמותר לאחר הפסח שאז אינו זה הזמן וכשיבוא עוד זמן פסח חוזר לאיסורו, משא"כ בחדש שזה הזמן אינו אוסר כי לאחר ט"ז ניסן מותר לעולם, והבאתי ראי' מהא דכריתות (ה') מה לכרמל שלא נשתנה והיכן מצינו דבר שנשתנה שעי"ז יהא מותר ולא שייך זאת לפלוגתא דר"י והרא"ש וכבר עמדו בזה, ולפי"ז א"ש דכאן שהאיסור הוא נמשך והו"א דכשנשתנה לא חל ע"ז איסור חדש ודוק עכ"ל הגאון הנ"ל:

ויש להעיר במ"ש לבאר ד' התוס' ברה"ש דכיון דאיסור אין כאן רק מצוה להביא מקודם העומר וכיון שאין כאן עומר ואינו יכול להביא א"כ אין כאן שום מצוה, דהנה הטור"א הקשה בהא דכתבו התוס' דאי לא הקריבו עומר היו אסורים כל היום, דהא אם אין עומר בעולם ממה להביא הא ודאי דהאיר המזרח מתיר דמה לי אי איכא עומר וליכא בית להקריבו דמתיר האיר המזרח הואיל ואי אפשר בתקרבה, מה לי אי איכא בית ועומר אין הא נמי אי אפשר להקרבת עומר, ומרן רעק"א ז"ל במערכה ט' למס' רה"ש כתב ליישב דס"ל כיון דרק ספיקא הוא אם הביא שליש, וא"כ דלמא לא הביא שליש וקמי שמיא גליא דאיכא עומר להקריב ובזה לא אמרינן דהאיר המזרח מתיר, אבל באמת היכא דודאי ליכא עומר, גם התוס' ס"ל דהאיר מזרח מתיר עכ"ד, ולפי"ז גם אי נימא דליכא רק מצוה מ"מ היו אסורים לאכול כיון דמ"מ הוא רק ספק אם הביא שליש ודוק:

ויש להעיר לכאורה במ"ש התוס' דאיכא גם עשה עד הביאכם, לפי"ז בהא דהקשה בירושלמי חלה המובא בתוס' קדושין (ל"ח) ד"ה אקריב עומר דאמאי לא אכלו מצה מחדש וליתי עשה ולדחי ל"ת ומאי קושיא הלא איסור חדש עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ומכאן לכאורה ראי' דאינו אלא מצוה מן המובחר ואפי' עשה ליכא וכבר העיר בזה בהגהות מלאכת יו"ט במנחות שם יעו"ש:

ועפימ"ש א"ש דאי נימא שכוונת התורה שהמצוה הוא שמקודם צריך להביא עומר ואח"כ יאכל ואין איסור בדבר רק שהמצוה הוא שיביאו קודם העומר [וכעין זה איתא במכלתא פ' בא ר' יונתן אומר אין מילת זכרים מעכבתו מלאכול בפסח ומה ת"ל המול לו כל זכר, הרי שהיו לפניו שתי מצות מצות פסח ומצות מילה אינו יודע איזה מהם תקדים כשהוא אומר המול לו כל זכר תקדים מצות מילה למצות הפסח יעו"ש, והיינו דאין כאן עכוב ורק מצות הקדמה ודוק], לפי"ז נראה דמצות הקדמה ל"ש כ"א ביום ט"ז שהוא יום הנף שאז יכול להקריב העומר ושייך בזה מצות הקדמה, משא"כ קודם יום ט"ז דאכתי לא מטא זמן הקרבת העומר ל"ש כלל מצות הקדמה [וסברא זו כתבו התוס' במנחות (מ"ט ב') לענין אם שחט קודם התמיד יעו"ש וכן הריטב"א בחי' למס' יומא (כ"ט) יעו"ש] לפי"ז קודם יום ט"ז אין כאן עשה אפי' לפי שיטת התוס', ושפיר הקשה הירושלמי ליתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש והיינו דבלילה אין כאן עוד עשה, [ויש להאריך עוד בזה לענין לילה אם מקרי ראוי לקרבן ואכ"מ ודוק], וגם אי נימא דהוא לאו הבא מכלל עשה ג"כ ל"ק שהרי השטמ"ק במס' כתובות (מ' א') הביא בשם הרשב"א דלאו הבא מכלל עשה נדחה מפני עשה שדין לאו לה, לפי"ז עשה דמצה דוחה הלאו דחדש והלאו הבא מכלל עשה ומטעם דעשה דוחה תרי לאווין:

ואמנם השאג"א לסי' ל"ג) כתב דלאו הבא מכלל עשה דין עשה לו ואין עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה, והוכיח מפסחים (נ"ט) דפריך התם אלא לר' ישמעאל מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה, והרי עשה דהשלמה הוא בשב ואל תעשה ואעפ"כ פשיטא להגמ' דאין עשה דמחוסר כפורים שהיא בקום ועשה דוחה ל"ת, ודבריו המה נגד הרשב"א, וראיתי אח"ז בערוך לנר ביבמות שהאריך בדברי הרשב"א יעו"ש (בד"כ) ובסוף הספר מש"כ בשם אביו ז"ל יעו"ש שיישב דברי הרשב"א וא"ש:

סימן מג

בדין חלה, במחלוקת המהרי"ו והט"ז והב"ח כשמפריש חלה אם חלה למפרע:

בש"ע יו"ד (סי' שכ"ד ס"ק ט"ו) בט"ז כתב וז"ל כתב מהרי"ו בתשובה (סי' מ"ח) וז"ל ועל העיסה שלא נטלו ממנה חלה ונתבשלה לא שייך הכא בטול דכל העיסה טבל כיון שלא הורמה חלתה, ומ"מ איכא תקנה כגון ליטול ממנה חלה לאחר שנתבשלה ויקח ממנה ממה שישער בעיסה יותר ממאה ואחת ואע"ג דכשנתבשלה היה הכל טבל מ"מ כיון דאח"כ הפריש אמרינן ברירה דבדרבנן אמרינן ברירה דהכי איפסק בפרק בתרא דביצה ותו דגבי חלת חוץ לארץ קיימא לן כשמואל דאמר אוכל והולך ואח"כ מפריש אלמא דאמרינן ברירה, ומ"ח חולק ע"ז דאין שייך ביטול באחד ומאה אלא בשכבר הורמה ואח"כ נפלה לתבשיל, משא"כ כאן דכשיפריש ויתוקן הכל כל מה שנתבשל, ולפענ"ד נראה דדברי מהרי"ו נכונים דהוקשה לו כיון שיש בעיסה זו חלקו של כהן והוא מבשל כולו נבלע טעם האיסור בכולו ולא מהני הפרשה אח"כ, וראי' לזה מזרוע בשילה בפ' ג"ה (צ"ח) דאמרינן התם דמבשל הזרוע שהיא חלקו של כהן עם הבהמה והיא בטילה בששים ומהתם ילפינן שיעור ששים לביטול, והלא הדברים ק"ו מה התם דאמרה התורה בפירוש לא יתנה רק לאחר הבישול, אפי"ה אי לאו הביטול היה אוסר שאר הבהמה ולא אמרינן שאין חלקו של כהן מתחיל רק לאחר הבישול אלא אוסר למפרע, ק"ו בחלה שהחיוב ליתן בשעת גלגול ודאי אוסרת כל העיסה אם אין שם ביטול נגדה כו' עכ"ד הט"ז ז"ל, והש"ך (סי' שכ"ג סק"ה) כתב וז"ל ואם חזרה ונתערבה כו' להכי נקט לישנא דאם חזרה ונתערבה לאפוקי אם לא הפריש חלה כלל דאז אפי' אם אין ק"א בעיסה מותר בכל ענין וכדלקמן דאוכל והולך ואח"כ מפריש, כתב מהרי"ו בתשובה על עיסה שנתבשל ולא ניטל ממנו החלה דיש ליטול עדיין ויטול מעט שיהא בשאר העיסה ק"א נגד החלה ולא יהא נאסר העיסה מן החלה עכ"ל, וצ"ע דהא אמרינן חלת חו"ל אוכל ואח"כ מפריש ולא מחלקינן בין היה ק"א בפת נגד החלה או לא, ונראה דהואיל וחלת חו"ל אינו אלא מדרבנן לא מחמרינן שתאסר למפרע אלא דוקא מכאן ולהבא אם נתערבה לאחר שהופרשה החלה, ולכן נ"ל דאף לדברי המחמירין שאינה בטילה אלא בק"א היינו אם נתערבה לאחר שהופרשה הואיל והיה עליה שם חלה מעיקרא, אבל בכה"ג שלא היה עליה שם חלה מעולם אין להחמיר כו' עכ"ל הש"ך:

ובאור דבריהם דלדעת מהרי"ו והט"ז כשמפריש חלה אמרינן שהוא חלה למפרע משעה שחל החיוב על העיסה וא"כ כשנתבשל בלא הפרשה ואח"כ מפריש אף שהאיסור טבל

פקע מן העיסה, מ"מ קבל העיסה או התבשיל הטעם מן מה שהפריש עכשיו החלה הזאת והיא חלה למפרע וכמ"ש, ועל כן צריך שיתבטל בעיסה או בתבשיל כל אחד כדינו, משום הכי צריך להפריש חלק קטן שיתבטל בעיסה ובתבשיל, אבל דעת הב"ח דאינו חל עליה שם חלה רק מכאן ולהבא אבל אין עליו דין חלה למפרע א"כ כשנתבשל יש לו דין טבל וכשמפריש חלה נתקן הכל אף טעם הטבל שקיבל העיסה והתבשיל וזה ברור:

ודעת הש"ך אף דלכאורה נראה שהוא סובר כדעת הב"ח, אבל באמת הוא דעת שלישית דרק בחלת חוץ לארץ מחמת שהוא מדרבנן כתב דלא מחמרינן לאסור למפרע, ומבואר מדבריו דבחלה דאורייתא הוי חלה למפרע וכדעת הט"ז, ולפי"ז אינו מובן מ"ש הש"ך ז"ל וכ"כ הב"ח, שהרי הב"ח לא מחלק כלל בין חלת חוץ לארץ לחלה דאורייתא, ורק שאינו קדוש כלל למפרע בכל מקום ולא מטעם דלא מחמרינן מחמת שהוא רק מדרבנן, וגם הט"ז לא הבין כן בדברי הב"ח דאל"כ מאי ראי' מביא מזרוע בשילה הא שם הוא מדאורייתא והכא הוא הטעם מחמת שהוא מדרבנן ודוק:

ויש להתבונן לפי דעת הט"ז והש"ך מהא דאיתא במס' מנחות (ע"ו ע"א) אמר שמואל לחמי תודה שאפאן ארבע חלות יצא כו' והא בעי אפרושי תרומה מינייהו וכי תימא דמפריש מכל חדא וחדא אחד אמר רחמנא שלא יטול פרוס יעו"ש, והוא מדברי הספרא בפ' צו וסתם ספרא הוא ר' יהודה דס"ל מין במינו לא בטל, ולפי"ז למה לי קרא אחד שלא יטול פרוס, והא כיון שנאפה חלה אחת ביחד הטבל והתרומה, הרי התרומה אוסרת השירים ואסור לזרים לאוכלן ואיך משכחת לה שיאכלו הבעלים, ועוד יש לעיין אם מפריש תרומה והשירים אסורים ומעולם לא הותרו הרי אין כאן שירי' נכרים וכדאיתא בפסחים (ל"ג) במפריש תרומה חמץ ד"ה אינה קדושה ופירשו רש"י ותוס' דאפילו למ"ד דחמץ בפסח מותר בהנאה אפ"ה אינה קדושה ומטעם דבעינן ראשית ששירי' נכרים, וה"נ ע"י הפרשת תרומת לחמי תודה לא הותרה הלחם ואין כאן שירי' נכרים [מיהו בתרומת לחמי תודה לא מצינו בי' דין ראשית ודוק]:

ועוד יש לעיין בזה שהרי תרומת לחמי תודה מקרי מורם מן הקדשים וזר אסור לאוכלם גם מצד מורם מן הקדשים וכמ"ש כן בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ט"ו) יעו"ש, לפי"ז שייך בי' דין יקדש ואוסר השירים מצד יקדש, ועי' בשו"ע או"ח סי' תנ"א סעי' ט"ו כסוי של ברזל שמשימין אותו על החררה כשנאפת על הכירה צריך ליבון, וכתב המג"א בשם הטור הטעם שמזיעה מהבל החררה יעו"ש, ובסי' תס"ז סעי' י"א אם נמצאת חטה בקועה בעיסה או במצה אפויה כו' ויש מי שאוסר כל העיסה, וכתב המג"א בשם תשו' הרשב"א

סי' קע"ו וז"ל שהמים שבעיסה מוליכין את היוצא מאותו גרגיר בכל העיסה יעו"ש עוד, ועי' עוד בסי' תס"א סעי' ה' לענין אפי' יעו"ש ומכ"ז מוכח להדיא דבאפי' בולע ודוק] וכיון שנבלע אוסר הכל ושוב אמרינן חתיכה נעשית נבלה דדוקא בשאר איסורין ל"א חתיכה נעשית נבלה דשם אין האיסור כי אם בשביל שהושבח, אמנם כאן כתיב כל הנוגע בבשרה יקדש, ורק דנגיעה לא הוי כי אם כשנבלע אבל כל שנבלע מקדש הדבר שנבלע בו:

[**וזה** כמה שנים כתב לי הגאון האמתי מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל דזהו טעמן של בעלי התוס' שכתבו בנדה (מ"ז א') לענין חלת מדומע דפטור מן החלה אף כשיש שיעור מלבד התרומה [ועי' ר"ש בחלה פ"א דכתב להפך ודבריו צע"ג ודוק] משום דמקדש הכל ואף דבכל האיסורין ל"א דההיתר נעשה איסור, משום דבאמת ס"ל דבכל האיסורין אין מקום לגזור משום בב"ח דשם איסורו הוא כן, אמנם בתרומה דהוא קדש מדרבנן עשו כקדש דמקדש בבליעה כל שלא נתבטל וה"ה בנתערב ונעשה עיסה דהוי כבליעה דבעיסה הוי כתערובות לח בלח, ולזה נחלקו בירושלמי בתרמה אם בעי כנגד כולה משום זה הטעם דתרומה אמרינן דמתקדשת הכל כמו קדשים, דעל מריקה ושטיפה איצטריך קרא דאותה למעוטי תרומה דלא בעי מריקה ושטיפה וכדאיתא בזבחים אבל לולי זה היינו אומרים דגם תרומה בעי, ולזה בקידוש י"ל דגם מה"ת מתקדשת או דחכמים גזרו, אבל בכל האיסורין דאין זה מצד קדושה לא גזרו, ושי' רש"י בחולין בסוגיא דזרוע בשילה דבקדשים לעולם לא בטל אף במאה, ולכאורה הי' אפשר לומר בטעמו דס"ל דכיון דמקדש ההיתר שוב ל"ש ביטול כמו שאמרו בטומאה שנתערב בטהרה כיון דמטמא הטהור ל"ש ביטול ועפי"ז הי' מיושב כל קו' התוס' שם דכל הנך שהביאו אין מקום לדין יקדש, אמנם הלא משנה מפורשת בערלה, (פ"ב מט"ז) דקדשי קדשים שנתערב דתלי בנו"ט יעו"ש, והאריך עוד בזה הגאון ז"ל ויתבאר אי"ה עוד במק"א]:

ולכאורה מוכח מזה דלא חלה התרומה למפרע רק משעת הפרשה ואילך ולהכי אינה אוסרת הכא התרומה, ואמנם אין ראי' מכאן לפי מה שכתבו התוס' שם בד"ה דאפרשינהו בלישייהו דאין שם תרומה עליהם בעיסה דשחיטת הזבח הוא דקדשי ותנן בפ' התודה (ע"ח ב') שחטה עד שלא קרמו בתנור לא קדש הלחם, ולפי"ז איצטריך קרא אחד שלא יטול פרוס היכא שתרם קודם שחיטת הזבח דאז עדנה לא חל שם תרומה ואחר שחיטת הזבח דחל לא שייך דתחול למפרע, אלא דהתוס' נדה (ו' ב') כתבו דקדושת פה חיילא גם קודם אפייה ואסור לשנותה מתרומה אחר הפרשה ולפי"ד צ"ל דחל שם תרומה למפרע, ובאמת שדבריהם צ"ב וכבר עמדתי בזה דאי חל שם תרומה דאסור

לשנותה האיך יוצאין לחולין ע"י פדיון קודם שחיטת הזבח, אלא ע"כ מדנפדין ליכא עליה שם תרומה קודם שחיטת הזבח, אלא אפי' ליכא עליה שם תרומה בלישה מ"מ שפיר שני התם לרב דהא שפחתו של ר"ג מיירי בתרומת לחמי תודה ולאו משום קדושת תרומה הוא, אלא משום קדושת הלחם כולו דמקרי קודש וליכא קדושה יתירה בתרומה מבלחם. ומצאתי כן בס' קרן אורה:

[**ומה** שהקשה ע"ז מד' הרמב"ם ה' אבות הטומאה (פי"א ה' י"ג) דחלות התודה קודם שחיטת הזבח לא מקרי קודש לענין כל חומר בקודש, והשתא להאי לישנא דרב הונא ס"ל דמעל"ע שבנדה אינו מטמא אלא בקודש ולא בתרומה. מאי משני בתרומת לחמי תודה הא אכתי ליכא עלייהו אלא דין תרומה וכמ"ש הרמב"ם והוא מדברי התוספתא דטהרות שהביא הר"ש בפ"ק דטהרות וכן הביאו זאת התוס' חולין (ל"ה א'), ותי' דהסוגיא דנדה אזלא כמ"ד חולין שנעשו על טהרת הקודש כקדש דמי ושפיר יש לחלות התודה אפי' קודם שחיטת הזבח דין קדש, והרמב"ם פסק כמ"ד לאו כקדש דמי וכמבואר שם אלא בעינן קדש מקודש דוקא, והעיר עוד מדברי הרמב"ם בה' משכב ומושב (פ"ג ה"ט) שכתב לענין טומאת מעל"ע דחולין שנעשו על טהרת הקודש כקדש דמי יעו"ש, והנה ג"א בחי' למס' נדה עמדתי בזה טרם שראיתי דבריו ומצאתי שעמד בזה בתוספי הרא"ש שם בנדה שכתב שם וז"ל ד"ה הכי נמי דאפרשינהו בלישייהו, ולא הוי אלא חולין שנעשו על טהרת הקודש דאכתי לא קדשי, א"נ לאחר שקרמו פניהם בתנור ונשחט עליהן הזבח ונטמאו כשהוציאתן מן התנור עכ"ל, הרי הרגיש בזה הרא"ש ז"ל, ואמנם חידש לנו הרא"ש דללישנא קמא דר"ה דמעל"ע שבנדה מטמאה דוקא קדשים ולא תרומה, אבל חולין שנעשו על טהרת הקודש שפיר מטמאה וחומרת קדש מקודש עלייהו, ואמנם הרשב"א ז"ל בחי' הביא בשם ראשונים דס"ל דללישנא קמא דר"ה מטמאה חולין שנעשו על טה"ק, והרמב"ן ז"ל חולק עליהם וס"ל דללישנא קמא דר"ה אינה מטמאה אלא דוקא קודש, ומתוס' (דף ו') מוכח דס"ל דמטמאה חולין כשנעשה על טהרת הקדש גם ללישנא קמא דר"ה, והמהרש"א שם דעתו דלל"ק לא מטמאה חולין שנעשו על טה"ק וכן הוא דעת התוס' בחגיגה (כ"א) והרמב"ם ז"ל בה' משכב ומושב (פ"ג ה"ט) כתב וטומאת מעל"ע או מפקידה לפקידה למפרע כו' לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקדשים אלא חולין וכן חולין שנעשו על טה"ק שנטמאו באלו תולין כו' עכ"ל, וכתב מרן הכ"מ ומ"ש וכן חולין שנעשו על טה"ק גבי מעת לעת שבנדה איכא תרי לישנא התם ופסק כלישנא בתרא ואע"ג שהוא להחמיר בדרבנן משום דאלישנא קמא פרכינן פירכא טובי כו' יעו"ש, והרי אתה רואה שהרבה ראשונים ס"ל דגם ללישנא

קמא דר"ה מעל"ע שבנדה מטמאה חולין שנעשו על טהרת הקדש והוא גם דעת רבינו ודברי מרן צ"ע:

והדבר מוכרח בגמ' שהרי פרכינן שם קודש בימי רבי מי הואי ומשנינן כדאמר עולא חבריא מדכן בגלילא הכ"נ בימי רבי, ושם ע"כ לא הקדישו ממש שהרי קיי"ל דאין מקדישין בזה"ז, וע"כ הכוונה שעשו על טה"ק, וכן כתב בתוספי הרא"ש שם וכן כתב הטור"א בחגיגה (דף כ"ה) יעו"ש, והרי מוכח להדיא דגם ללישנא קמא דר"ה מטמאה חולין שנעשו על טה"ק ועוד יש להאריך הרבה בזה והארכתי בזה במק"א מכמה מקומות מש"ס אבל אח"ז מצאתי בדברי רבותינו האחרונים ז"ל שהאריכו בזה ולכן קצרתי ודוק]:

ועיקר הקו' מהא דמנחות י"ל כיון דבמנחות (ע"ז ב') מב"ל בתרומת לחמי תודה אי חייבין עליה מיתה וחומש ואי מדמעת ועלה בתיקו, והרמב"ם ז"ל בה' מעשה"ק (פ"ט) פסק לקולא ויעו"ש במ"ש מרן הכ"מ בשם מהרי"ק ולהכי קילא תרומה זו גם לענין זה שאינה חל למפרע וכבר כתבתי מזה בספרי מקור ברוך ח"א (סי' ט"ו) יעו"ש מה שהבאתי דברי התוספתא תרומות (פ"ח) דתרומת לחמי תודה מדמעת יעו"ש:

ועוד י"ל בזה עפימ"ש שם במקור ברוך בהא דאמרינן בזבחים (קי"ז ב') תרומת לחמי תודה נוהגין בבמה גדולה ואין נוהגין בבמה קטנה וחקרתי אם הכוונה הוא דבבמה קטנה א"צ להפריש כלל תרומת לחמי תודה אלא דהלחמי תודה נאכלין בלא הפרשה, ואע"ג דאמרינן בזבחים (ל"ו ב') דקודם הרמה אסור באכילה, זהו רק היכא דלאחר הרמה בעי ליתן לכהן, משא"כ כאן דלאחר הרמה א"צ ליתן לכהן י"ל דא"צ גם להפריש, ול"ד לטבל של תבואה דשם הוא דין בהרמה וכאן הוא דין בנתינה לכהן, א"ד דגם בבמה קטנה בעי הרמה לתרומת לחמי תודה אלא דלאחר הרמה אוכלין הבעלים בעצמן, ומד' רש"י בזבחים (ק"א ב') ד"ה לא בבמה קאמר משמע דבבמה קטנה א"צ הרמה כלל שכתב דזר אין אוכל במורם משלמי יחיד ובבמה קטנה לא הי' חזה ושוק ומשמע דא"צ הרמה, ואמנם מד' הירושלמי פ"ק דמגילה (הי"ד) דנקט תרומת לחמי תודה לבעלים בבמה קטנה משמע דבאמת בעי הרמה רק דא"צ ליתן לכהן אלא דהבעלים עצמן אוכלים, ולפי"ז איצטריך קרא אחד שלא יטול פרוס בתרומת לחמי תודה בבמ"ק דאפי' אי נימא דחל למפרע מ"מ הותר לזר ודוק:

ויש להעיר עוד מהא דפסחים (מ"ז א') ושם עוד בגמ' (מ"ח א') דפירש"י דאע"ג דסופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה, אפילו הכי אמרינן הואיל ואי בעי לא מפריש חדא לחלה אלא אי בעי בוצע מכל חדא וחדא פורתא ואיכא למימר כל חדא חזיא ליה ומותר לאפות כו' יעו"ש ובתוס', ושם איירי לענין חלה

דאורייתא, וא"כ לפי דברי הט"ז והש"ך קשה דאיך אפשר לומר הואיל ואי בעי בוצע מכל חדא פורתא הא חלה דאורייתא וא"כ יאסר כל העיסה כיון דאין בהעיסה שיעור לבטלה ומוכח דלא כדבריהם:

ומ"ש הט"ז להוכיח דחל החלה למפרע מהא דזרוע בשלה דכתיב ולקח הכהן הזרוע בשלה מן האיל הרי דלא הוי חלקו של כהן רק לאחר הבישול ומ"מ בעי ביטול בס' או במאה ומזה דן לתרומה וחלה דחל למפרע, נראה דאין ראי' מזה דגבי זרוע בשלה הרי מבורר חלק הכהן מעיקרא מיד מתחלת הבישול, ומ"ה בתחלת הבישול כיון דהגיע זמנו של כהן ליטול הרי כבר נעשה חלקו ולהכי צריך ביטול, [וכעין דאיתא במס' מנחות (ח' א'. י"א ב') מנחה לא ברור ברירה קומץ דידי' והא ברור ברירה קומץ דידי' וכיון שהגיע זמנה לפרוק כמאן דפרקה דמי יעו"ש, וכן בתוס' ב"ב (קכ"ג ב') ד"ה וקסבר חלקו ג"כ כעין זה דגבי תרומה ל"א כמו שהורמו דמי ומשום דלא ניכר. משא"כ גבי הזרוע והלחיים דניכר יעו"ש ודו"ק] משא"כ גבי תרומה דעדיין אינו מבורר חלק הכהן ל"א כמאן דנטל דמי ולהכי א"צ שיעור ביטול וז"ב:

וכבוד ידנ"ע הגאון ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר כתב לי וז"ל בדין חלה דעת מהרי"ו והט"ז כשמפריש חלה הוא חלה למפרע וכתר"ה הערה מן תרומה, נראה לחלק בין חלה לתרומה, דהנה קשה מאד להבין היאך חל למפרע אם לא קרא שם, ועד כאן לא אמרינן ברירה אלא כשאמר. מה שאני עתיד להפריש יהא מעתה, אבל אם לא אמר כלום איך יהא חלה ותרומה ומסתברא דזה לא הוי אלא מדרבנן, כי לפי שיטת הראשונים ז"ל דבטבל מעורב חלק התרומה ובשביל חוב התרומה הוא איסור וקדושת הטבל, וכי מברר התרומה והחלה הוי למפרע חלה ועי' בנדה (ז') דחולין הטבולין לחלה מקרי פתיך בה חלה, אלא דלפי דעת הרמב"ן ז"ל דקדושה הבאה שלא ע"י קדושת פי האדם אין בה מעילה, א"כ החלק התרומה והחלה הנמצאת בהטבל לא נתהוה ע"י האדם א"כ אין בה קדושת מעילה, ולכן גבי תרומה לא שייך החששא הזאת, אבל גבי חלה דנתהוה ע"י צירוף האדם שפיר מקרי הקדושה ע"י האדם וכשהפריש החלה נתברר שזה חלק חלה מעיקרא, כמו גבי יורשין דאמרינן ברירה וזה הוי ע"י אדם, וכן מצינו גבי מעשר בהמה דמהני שאלה אף שעשירי מאליו קדוש אבל שזה הקדושה נתהוה ע"י הצירוף וזה ע"י מעשה האדם [ועי' תוס"י בנדרים י"ח ב' ובס' סור"א ר"ה כ"ח ובמנ"ח בדיני מעשר בהמה ודוק] ולזה מהני שאלה:

והנה בהא דב"מ (דף ו' ב') דהספיקות נכנסין לדיר להתעשר דפריך ואי ס"ד תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו אמאי נכנסין לדיר להתעשר נמצא זה פוטר ממונו בממונו של

כהן, אבל אי נימא דמוציאין מידו הוי ממונו של בעל הבית, והקשה בתשו' חמדת שלמה דהא הכא אמרינן כיון דעפ"י דין הוי הספק שלו מקרי ממונו, לפי"ז קשה בהא דאי' בב"ב (פ"א ב') בקנה שני אילנות דמספקא לן אם קנה קרקע ולהכי מספק מביא ואינו קורא, הא בקרקע ודאי לא מהני תפיסה דקרקע בחזקת בעלי' עומדת ומספק הוי של בעל הקרקע המוכר והוי אדמתו, א"כ למה הלוקך מביא הא לא הוי אדמתך:

ונראה לחלק דהתם גבי מעשר בממה מה דבעינן שיהא המעושרת שלו, הוא מפני שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו שלו וכן אינו יכול לפטור עם דבר שאינו שלו וכיון שע"פ דין אף שנתהוה ספקה עכ"ז הזכותים שלו הוא, ואין חבירו יכול לתפוס הוי עפי"ד הזכותים שלו, וכיון דהזכותים שלו מקרי שלו ויוכל לעשות בה ככל אדם העושה בתוך שלו, אבל גבי בכורים הא דהקפידה תורה שאינו חייב בבכורים עד שיהא האדמה שלו אין הטעם משום הזכותים דנימא שאין אדם יכול להפריש בכורים מפירות שגדלו בשדה שאינו שלו, שהרי באמת הפירות שלו ויכול לעשות בהם מה שירצה ומה לי אם גדלו משדה שאינו שלו, ורק דהתורה הטילה תנאי בדבר שאינו יכול להיות בכורים עד שיגדלו בשדה שלו ולא משום שחסר לו הזכות להפריש, רק בעינן בעצם שיהא שלו, ובעצם כיון דמספקא לן שמא קנה קרקע הוה בכורים מספק:

ולכאורה קשה ע"ז, דהא זה שייך היכא שהוא הקדיש אמרינן כיון דהחסרון דלא מהני הקדישו משום שאין יכול להקדיש אינו שלו, לכן שפיר אמרינן כיון שאם תפס מפקינן מקרי שיש לו זכותים, אבל גבי מעשר בהמה שעשירי מאליו קדוש והיאך חל ההקדש תורה שמא הוא של כהן, אלא ודאי אף שעשירי מאליו קדוש עיקר ההקדש חל ע"י אדם והיינו ע"י צירוף האדם ומקרי שהאדם מקדיש, ולהכי גבי חלה מקרי שפיר חלה ע"י אדם, משא"כ בתרומה כ"ז שלא קרא שם לא הוי הקדש ע"י אדם ועי' בירושלמי תרומות (ספ"ג) שאפילו לר"ש דנכרי יכול לתרום תרומה מ"מ אינו חייב מיתה דהוי כמו קדשי נכרים:

ומה שהעיר כתר"ה בתוס' נדה (ו' ב') דכתבו דחל קדושת פיו של תרומת לחמי תודה א"כ היאך מהני פדיון, נראה באור הדבר שקדושת התרומה משום הזמנה שהזמין להיות תרומת לחמי תודה כמ"ש התוס' לפי שיחדו אותה לקרות לה שם תרומה כו' ובקדושת הזמנה כיון שנתבטל עיקר הדבר היינו החלות תודה שפדאן ממילא נתבטל ההזמנה מאלו שהזמין אותן להיותן תרומת לחמי תודה וכמו שביארו דברי הרמב"ם ז"ל שפסק דעגלה ערופה אסורה מחיים אעפ"י שפסק דנמצא הרוצח מותרת, והוא משום דעיקר האיסור משום הזמנה וכשנמצא הרוצח נתבטלה ההזמנה וכן הכא כשפודה החלות

ממילא אין כאן עוד מה להפריש, ולא דמי להתם דאם מתה או נשחטה דאסורה ולא נתבטל ההזמנה שלה, אבל הכא כיון דעיקר היא החלה ואם ליכא חלה אין בזה דין תרומה וכמובן עכ"ל הגאון דווילקומיר שליט"א על דברי הנ"ל ודפח"ח:

ומה שבאר בדברי התוס' בנדה דהתרומה חלה מטעם הזמנה אם כי פשטות דברי התוס' מורה כן מטעם הזמנה אמנם הדבר צע"ג, דהזמנה ל"מ רק בדבר שאין בו קדושת כלי שרת והאיסור והקדושה הוא רק ע"י מעשה, אז מהני ההזמנה כאלו כבר נעשה אותו מעשה האוסרת שהרי ההזמנה הוא הזמנה לאותו מעשה, משא"כ בדבר שהאיסור והקדושה הוא ע"י כלי שרת שהכלי שרת הוא הקובעת האיסור והקדושה, אז לא מהני ההזמנה לומר דחשיב כאלו כבר נתנו לכלי שרת, דהזמנה לא מצי להיות במקום כלי שרת, והגאון ר' מנחם מנדל שליט"א הגאבד"ק ריגא הראני דמבואר הדבר בתשו' הרשב"א ח"א (סי' ל"ד) יעו"ש ואינו כעת תח"י, [וזה כמה שנים שנים הקשה רב גדול אחד בהקובץ יגדיל תורה שיצא לאור בסלוצק בהא דמנחות (ק' ב') המנחות והנסכים יש להם פדיון עד שלא קדשו בכלי ואמר שמואל אפי' הם טהורים נפדים משום דעד שלא קדשו בכלי עדיין אין עליהם קדושת הגוף, וע"ז הקשה דבהקדיש למנחות נהי דכ"ז שלא קדשו אין עליהם קדוה"ג הזמנה מיהא איכא, א"כ נאסרו ולא תהני להו פדיון מטעם הזמנה כיון דאין מחוסרין להיותן קדוש קדוה"ג רק נתינתן לכלי, א"כ דמי לעגלה קודם עריפה יעו"ש, ולפי"ז לק"מ וכולם שפלפלו בזה לא ראו דברי תשו' הרשב"א] לפי"ז שוב אין לומר דהתרומת לחמי תודה נתפסת מטעם הזמנה, דכיון דהכלי שרת קובעתן הקדושה ל"ש בזה הזמנה ודוק:

השמטות הערות ומלואים.

בסי' ב' ביארתי שם דברי הפסקי תוספות בתמורה בפ' כיצד מערימין (אות ט"ז). שכתבו דבזה"ז אסור להטיל מום בבכור ובקדשים שרי, וכתבתי דשאני בכור משאר כל הקדשים דבשאר כל הקדשים דהדין הוא דנועל דלת בפניה וא"כ ממילא אזיל לאיבוד והוי כחטאות המתות ותו אינו מוזהר משום מטיל מום, משא"כ בכור דלעולם הוא קדוש והתוס' כתבו דאסור לנעול דלת בפניו, א"כ נהי דלא חזי להקרבה מ"מ דינו כקדשים בזמן בה"מ בהנך דאזלי לרעיה ואסור להטיל בהו מום מה"ת יעו"ש באריכות, וכעת בא לידי ספר פרי יצחק ח"א וראיתי שם (בסי' מ') הביא בשם רב גדול אחד להקשות בסוגיא דע"ז (י"ג ב') אמר רבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשים, ופריך נראה מום מעליא הוה ומשני ה"מ בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה השתא דלא חזי להקרבה לית לן בה

ומבואר דהטלת מום בקדשים בזה"ז אינו אסור כ"א מדרבנן, ובגמ' גיטין (מ"ד א') בעי ר' ירמיה מכר עבדו ומת כו' ואת"ל צרם אוזן בכור ומת קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא הוא ופירש"י הך דמבעי לן בבכורות כהן הצורם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו בנו אחריו כו' ועכ"פ מבואר דצורם אוזן בכור אסור מדאורייתא ובודאי דוחק הוא לומר דאבעי' דר' ירמיה בבכורות הוא בזמן הבית והלכתא למשיחא והביא דכן הקשה גם בס' ישועות יעקב ביו"ד (סי' שי"ג) יעו"ש, ולפמ"ש לק"מ דבבכור גם בזה"ז לכו"ע איסור דאורייתא להטיל בו מום, ועי' בבאור רבינו הגר"א זצ"ל שם ביו"ד ודוק:

בסי' ג' כתבתי לפרש דברי הרמב"ם בה' מאכ"א (פ"ד) מה שכתב דשוה"נ לאחר שנגמר דינו נעשה כבהמה טמאה, וכתבתי דנפ"מ לענין נכרי דאסור להקריב בבמתו דברים טמאים ולכן אסור להקריב שוה"נ לאחר גמ"ד ועפי"ז כתבתי להשיג על הצל"ח בפסחים (כ"ז ב') שהביא שם מה שכתב בנוב"ק יו"ד (סי' ל"ד) דהא דאמרו חכמים לר"י חלבו של שור הנסקל יוכיח, שר' יהודה לעצמו לא קיבל תשובה זו לפי שהוא סובר שאין איסור חל על איסור כשאינו איסור חמור אפילו בכולל, ולא שייך חלבו של שור הנסקל יוכיח שאין איסור שור הנסקל חל כלל על החלב דאיסור הנאה אינו איסור מוסיף רק איסור חמור, והרי יש חומר בחלב שאינו בשור הנסקל שחלב הוא בכרת, והגאון ר' דוד קיצע זצ"ל תלמידו, השיב לו שהרי איסור מוסיף הוא לגבוה שחלב מותר לגבוה וכשנגמר דינו לסקילה נאסר לגבוה, והשיב לו הנו"ב שזה טעות הוא דלגבוה כבר נאסר משעה שנגח או רבע שהרי נאסר לגבוה עפ"י ע"א ועפ"י הבעלים וא"כ שוב כשנגמר דינו לא ניתוסף על החלב שום איסור רק הנאה וזה לאו איסור מוסיף הוא עכת"ד, ולפמ"ש הנה ע"י הגמר דין הוי איסור מוסיף לגבוה בקרבן עכו"ם בבמה שלו דקודם גמ"ד מותר לב"נ להקריבו לקרבן בבמה שלו, אבל לאחר גמ"ד אסור גם לב"נ לקרבן בבמה שלו ומשום דנעשה כבהמה טמאה וטמאים אסורים גם לב"נ לקרבן גם בבמה שלו יע"ש, וע"ז כתב לי יד"נ הגאון ר' משה ראזין שליט"א רב בברנזווילל נ. י. באמיריקה בעהמח"ס דברי סופרים ונזר הקודש להעיר ע"ז וז"ל מצאתי להעיר ולהצדיק את הגאון בעל נו"ב, והיינו כי שני אופנים שור הנסקל איכא, א) ע"י נגיחה, ב) ע"י רביעה, והנה פסול נוגח יש מקום לומר דאין זה פסול בב"נ בבמתו דלא חמור יותר מבע"מ ואפי' לאחר גמ"ד של בי"ד ישראל מטעם דכל עניני ב"נ נגמרים בלא גמ"ד, וכבר ביארנו זה בספרי נזר הקודש בפר"ז דזבחים, ואם ע"י רביעה הלא פסול לקרבן בב"נ גם בלא גמ"ד כמו שמוכח מהא דנח שלא קלטה התיבה לבהמה שנעבדה בה עבירה כדאיתא בזבחים (קט"ז) וסנהדרין (ק"ח) ושם פירש"י שזהו עבירה דזנות ולזה לא בעינן עדים וגמ"ד כמבואר, נמצא

דהגמ"ד לא הוסיף מאומה ולפי"ז צדקו דברי הרב נגד התלמיד וכמו שנתבאר, וכוונת הרמב"ם שכתב דשוה"נ נעשה כבהמה טמאה היינו שבא לאסור היוצא ממנו כדין כל היוצא מטמא ומצאתי באור שמח שמפרש כן עפ"י סוגית הש"ס דמס' סנהדרין (פ') עכ"ד יד"נ:

ולדעתי לא מצאתי בדבריו אלה שום מזור ותרופה לקו' על הנו"ב ודבריו תמוהין במ"ש דשור הנסקל לא חמיר מבע"מ הוא תמוה. ובודאי שור הנסקל חמור מבע"מ, והרי ר"ע מכשיר בבע"מ דאם עלה לא ידד הואיל וכשרים בעופות לכתחלה וכדאי' בזבחים (פ"ד א'), ואטו עוף הנסקל כשר לקרבן ז ואיזה ענין הוא בע"מ לשור הנסקל, ועי' בנמוקי הרמב"ן ז"ל בפ' נח (קפי' ט' פ' ה') וז"ל ואולי יהיה כן בענין דם האדם לבדו שכל החיה שתטרוף אותו תטרף כי גזרת מלך היא וזה טעם סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ואיננו להעניש את בעליו כי אפי' שור המדבר חייב מיתה וצוה כן בבני נח כישראל עכ"ד הנחמדים מזהב ומפז, ומשמע דגזרת מלך דשור הנסקל יהרג דוקא ותטרף ואפי' בב"נ כן הוא ופשיטא דגם בב"נ אסור להקריבו לקרבן וזהו דוקא כשנגמר דינו דחל עליו דין שור הנסקל, [ובעיקר דברי הרמב"ן צ"ע עוד ואי"ה עוד יתבאר בזה]:

ומ"ש דכל עניני ב"נ נגמרים בלא גמ"ד וציין לעי' בספרו נזר הקודש ראיתי שם בספרו שכתב ברפ"ז דזבחים בהא דאי' שם ברובע ונרבע, פרשו רש"י ותוס' דמיירי עפ"י ע"א או עפ"י הבעלים, דאם עפ"י עדים להדיוט נמי אסור, ומסקי התוס' דעיקר תלוי בגמ"ד, וכתב וז"ל ויש לעיין היאך הדין בבני נח שנהרג בעד אחד ובדיין אחד אם נחשב זה לגמר דין גם כן, ונפק"מ לדינא בבהמה הנרבעת לנכרי שנהרג עליה בע"א ובדיין אחד אם נאסרת הבהמה כדין אחר גמ"ד, והנה החכ"צ (סי' פ"ד) החליט בדין זה דאין בזה תורת גמ"ד, דענין גמ"ד בבי"ד של ישראל נאמר, וזה ליתא בזה"ז והאריך עוד בזה יעו"ש, ואנכי תמהני בזה וביותר על כבוד מרן החכ"צ דהאריך בזה, והלא הדבר מבואר ומפורש בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל בפר"ז דזבחים שכתב גבי רובע ונרבע וז"ל ומן הראוי לדעת כי מה שנאמר כאן רובע ונרבע לא יהי' אלא בע"א או עפ"י הבעלים או קודם גמר דינו או אם יהי' הרובע והנרבע עכו"ם אבל אם יהי' מישראל בעדים ונגמר דינו אותו השור הוא בסקילה עכ"ד, ועי' בפי' המשניות להרע"ב שגם הוא מפרש כן, אלא שבדפוסים החדשים הוסיפו מלת של והוא טעות וכבר כתב כן בהגהות הרש"ש ובנמוקי הגרי"ב יעו"ש, והרי מפורש דאעפ"י שהעכו"ם נהרג מ"מ הבהמה מותרת להדיוט ואסורה רק לגבוה, וכן מבואר דשור שהרג עכו"ם ג"כ אסור לגבוה וכמו דמשמע מד' הרמב"ן, והרי חקירתם וספקתם מבואר באר היטב, אבל כ"ז אינו ענין לנ"ד דמיירי בשור של ישראל

קודם גמ"ד שפיר אמינא דכיון דעדיין אינו שור הנסקל מותר לקרבן ב"נ ולאחר גמ"ד אסור וכמו שנתבאר וקצרתי וסמכתי על המבין ודוק:

ואמנם בעיקר דברי הנו"ב ראיתי כעת שהוא תמוה מאד ואשכחנא סוגיא ערוכה נגד דבריו והוא בזבחים (דף ע' ב') ואכל לא תאכלוהו אין לי אלא חלב שאסור באכילה ומותר בהנאה, חלב של שור הנסקל ועגלה ערופה שאסור בהנאה מנין שטהור, רש"י] ת"ל כל חלב יעו"ש, והוא ברייתא בספרא בפ' צו, וסתם ספרא הוא ר' יהודה, וש"מ דגם לר' יהודה חלב של שור הנסקל חל עליו איסור של שור הנסקל ואסור בהנאה וההפך הוא מדברי הנו"ב ז"ל:

ועי' בפסחים (כ"ג ב') דר"ע ס"ל דחלב בכלל בשר הוא וכשהותרה נבלה היא וחלבה וגידה הותרה, ובסנהדרין (דף פ"ו א') סתם ספרא ר' יהודה כו' וכולהו אליבא דר' עקיבא, ולהכי ס"ל לר"י הכא בספרא דחלב שור הנסקל אסור בהנאה, וראיתי עוד בספרו נזר הקודש מה שחקר לענין דם של שור הנסקל אם הוא בכלל בשר לאיסוה"נ והביא בשם הרב הגאב"ד דווינוטא שיחי' בהא דפריך הגמ' בפסחים (כ"ב) לא יאכל את בשרו למ"ל, ומדוע לא קאמר דאתי לאסור הדם ומתרץ לה דהדם בעודו בבשר הרי הוא כבשר וכשפירש רק אז נעשה דם, והוא עפי"ד התוס' מעילה (י"ז א') ד"ה אמר ר"ח ות"ד דהדם בעודו בבשר הרי הוא בשר ורק כשפירש אז נעשה דם, ועפי"ז יישב קו' התוס' בפסחים שם דפריך והרי דם, מדוע לא משני כשהותרה נבלה דמה נמי הותרה, ומשום דבעודו בבשר אע"פ שהוא בכלל בשר אבל לא הוי בתורת דם יעו"ש ויד"נ הג' המחבר האריך בזה והביא מד' המכלתא בפ' משפטים ולא יאכל את בשרו להביא דמו וחלבו ועורו עכ"ד, וכבר העיר בזה באבן עוזר והובא בס' באר אברהם שם בפסחים יעו"ש, והיישוב בקו' התוס' פסחים כבר כתב כן הגאון ר' אלעזר משה הורוויץ ז"ל בהגהותיו שם בפסחים יעו"ש, וזה לי כמה שנים שעמדתי בזה מעצמי, ועי' מ"ש בכעין זה בחלק זה בסי' (כ"ה) בד' התוס' נדה (כ"ז ב') יעוש"ה ודוק:

ומה שחקר שם בשער של שוה"נ, כבר כתב כן הישׁ"ש בב"ק דשערו ג"כ אסור יעו"ש:

ואגב אעיר בהא דאיתא בפסחים שם והרי דם כו' ותנן אלו ואלו נמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן, וכתב הפנ"י וז"ל וקשיא לי הא קיי"ל לקמן דכל איסורי הנאה אין לוקין אלא כדרך הנאתן ואם כן מאי מקשה הכא ממה שמוכרין דם לזבל דאטו דם לזבל הוי דרך הנאתו וממה שמוכרין ונוטלין דמים התם ודאי לא קשיא כיון שהמעות להקדש דלא שייך ביה איסור הנאה דדם דכל נפש מכם לא תאכל דם כתיב ואדרבה עיקר הנאת דם לגבוה סליק אע"כ דמגננין מקשה שמוכרין לגננין ישראל ואם כן הדרא קושיא

לדוכתא כו' עכ"ד הפנ"י, ולכאורה הו"א לפמ"ש התוס' יומא (נ"ט ב') בשם ר"ח דהא דאמר ומועלין בהן הוא מה"ת ומטעם דבי"ד היו מקדישין אחר שיצא לנחל קדרון עי"ש וכן משמע מד' הרמב"ם בה' מעילה (פ"ב) עי"ש בהשגות, ולפי"ז א"ש דפריך דאי ס"ד דדם אסור בהנאה מה"ת לפי"ז אין יכולת ביד בי"ד להקדיש שהרי איסוה"נ ל"ה ברשותו, ואעפ"י דבהקדש ל"ש לאסור בהנאה כמ"ש הפנ"י, אבל הכא הרי ע"כ כבר יצא מרשות הקדש שהרי נעשית מצותו:

אכן בעיקר קו' הפנ"י הוא תמוה טובא ולא אדע מ"ש הפנ"י דדם לזבל הוי שלא כדרך הנאתו, והוא תימה דפשיטא דזה הוי דרך הנאתו ועי' בגיטין (נ"ז א') שבע שנים בצרו עכו"ם את כרמיהן מדמן של ישראל בלא זבל וכן הוא במדרש יעו"ש ועוד י"ל בזה ואכ"מ:

וראיתי בס' באר משה להגאון האב"ד מסלאבודקה זצ"ל חיו"ד (סי' נ"ב) שנשאל מרב אחד ע"ד אשה אחת שהיה לה חולה עינים ר"ל ואמרו לה לסגולה למיחושה שתקח יד של מת ב"מ בעוד שהוא בבית, ולהעביר היד של המת על מקום הכאב שיהיה זה לרפואה אם מותר לעשות זה, וחקר השואל שיש לאסור מטעם שמת אסור בהנאה, ואך נסתפק אם מותר במת שלא כדרך הנאתו במקום חולי כמו דקיי"ל בכל איסורי הנאה שמותר במקום חולי גם כשאין בו סכנה שלא כדרך הנאתן כדאיתא ביו"ד (סי' קנ"ה), והג' המחבר ז"ל רצה לה"ר מהא דאי' בגיטין (ס"ט ב') גבי לטחלא ואי לא ליבקי שכבא דשכיב בשבתא ושקליה לידיה וניתבא אטחלא ונימא כי היכי דיבש האי ידא כו' הרי שמותר לעשות רפואה זו ביד של מת, ולא חיישינן לאיסור הנאה דמת, ורצה לדחות משום דהוה מכה של חלל ולכן לא חיישינן לאיסור הנאה דמת יעו"ש עוד מ"ש בזה, ולי נראה לה"ר לזה שמותר בכה"ג מהא דאיתא בשבת (דף ס"ז א') יוצאין כו', ובמסמר מן הצלוב משום רפואה, ופי' הרע"ב במשניות וז"ל מסמר שבעץ התלוי אם יניחוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח כו' עכ"ד ועי"ש בפי' המשנה להרמב"ם ז"ל, והרי עץ התלוי אסור בהנאה כמו מת גופיה וכדאיתא במס' ע"ז (דף ס"ב ב') ברש"י ד"ה כולן נקברין עמו, וכן משמע שם בגמ', ועי' ברמב"ם ה' סנהדרין (פט"ו ה"ט) שכתב הטעם משום שלא יהא לו זכרון רע כו' יעו"ש ועי' ביו"ד (סי' ח' בפ"ת סק"א) בשם שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב (סי' קנ"ח) מ"ש על תשו' לחם הפנים ודוק], ומ"מ מותר לצורך רפואה גם בחולה שאב"ס והוא ראי' נכונה בעזה"י, והטעם משום דזה הוי שלא כדרך הנאתו ומוכח דגם במת מותר שלא כדרך הנאתו ודוק:

בסי' ד' כתבתי לבאר ד' הגמ' מנחות (דף ס"ז א') בעכו"ם שהפריש פטר חמור שהשטמ"ק הקשה על הלשון שהפריש דהא פטר חמור א"צ הפרשה יעו"ש, כעת הגיע לידי הספר

קרן אורה על מס' מנחות וראיתי שם כתב וז"ל לכאורה גבי פטר חמור לא שייך הפרשה דהא קדושה מאילי' הוא, וי"ל דלשון הפרשה ל"ד אלא קמ"ל דאפי' רצה הא"י להחמיר על עצמו ולנהוג קדושה בפטר חמור מודיעין לו שהוא פטור, ואפ"ל דלהכי קמ"ל בפטר חמור ולא בכור טהורה אם הפריש משום דאם הקדישו קדושת פה חל עליו קדושה למ"ד דכותי מקריב כל נדרים אפי' שלמים ולמסור לישראל לכ"ע יכול להקדיש, ועי' בתוספתא דתרומות (פ"ד) דגרס התם כותי שהפריש בכור פטר חמור אולי צ"ל בכור ופטר חמור וחד דינא להו וצ"ע עכ"ד, ואתפלא על כבודו הגדול איך עלה ע"ד לומר כן דעכו"ם דלמ"ד דעכו"ם מקריב שלמים יכול להקדיש בכור וקדושת בכור חל עליו, והלא סוגיא מפורשת במס' זבחים (דף מ"ה א') דחובה בין קבוע לה זמן בין אין קבוע עכו"ם לא מייתי מעשר וכדומה יעו"ש בפירש"י ודוק] והיינו אפילו למ"ד דעכו"ם מביא שלמים וכמ"ש התוס' שם ד"ה והשוחטן בחוץ יעוש"ה, ועי' במ"ש בספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"א) יעו"ש ודו"ק היטב:

בסי' ז' כתבתי דגבי כ"ש האויר בעצמו מקדש גם בלי הצטרפות תוך הכלי, וכן מבואר בתוס' זבחים (דף נ"ד א') ד"ה ואי אמרת לא היה לו יסוד באוירא בעלמא קעביד כו' באה"ד, וז"ל ונראה לר"ת דפריך ממליקה עצמה דבעי בראשו של מזבח דומיא דהקטרה כדלקמן ואי עביד ליה באויר דיהודה אם כן אינה עולה לקדשי מזבח ומשני דאוירא דבנימין וקדיש האויר בקדושת מזבח ואע"ג דהקטרה באויר אי אפשר לא חייש בהא דליהוי קדושת מזבח כו' יעו"ש, הרי מפורש כמ"ש דהאויר בעצמו מקדש לא מצד אויר כלי ודוק:

לסי' ט' במה שהארכתי לענין ספק מעילה אליבי' דר"ע, יש לעיין בדברי הרמב"ם בה' פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ד) ובהשגות הראב"ד ובדברי מרן הכ"מ שם ויעו"ש בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל במס' שקלים ודוק:

בסי' י"ב מה שהארכתי בד' התו"כ בפ' מצורע חיות ולא שחוטות, כתב לי הגאון ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר די"ל דהכוונה הוא היכא ששחט מיעוט סימנים ועוד לא הוי עלה שם טריפה כי יכול לגמור ולשחוט והוי עלה שם שחיטה, אבל שם חיות ליכא עליה, דממנפ"ש דאי לא יגמור השחיטה הוי טריפה וסופה למות, ואי יגמור השחיטה לא תהי' חי', וא"כ עתה אין עליהם שם חיות ויעוי' בחולין (דף ק"מ ב') בעי ר"ה הושיט ידו ושחט מיעוט סימנים יעו"ש ודוק עכ"ל:

בסי' י"ב אות ב' ובסי' י"ד אות ג' מה שהארכתי כשנחתך העור אי הוה מום לגבי קדשים, יש להעיר עוד מד' רש"י במס' זבחים (דף ע"ד ב') ד"ה נקובת הקוץ כתב וז"ל ואינה

נקובה לחלל וכשירה ומום נמי לא הוי דהדר בריא עכ"ל, ומשמע דכ"ז שהנקב בי' הוי מום והיינו דהוי מום עובר וכמ"ש, ועי' בכורות (דף מ"א א') גבי בכור אנדרוגינוס דת"ק סבר דאין שוחטין אותו לא במקדש ולא במדינה ור' ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה ושוחטין אותו במדינה שיש לו מום גמור חריץ של נקבות יעוש"ה ודוק:

ובמ"ש שם בסי' י"ד אות ג' לקיים דברי המהרש"ל ביבמות (דף ל"ג) לענין מה שהקשה דלוקמי שנטמא מקודם וכשנעשה ב"מ אז חל עליו איסור טומאה ג"כ דקודם שהי' בע"מ הי' מותר להקריב טמא, וכתב המהרש"א כיון דאיסור טומאה הותר קודם שנעשה בע"מ לא שייך שיחול אחר שנעשה בע"מ, ובארתי היטב בעזה"י דדברי המהרש"ל נכונים יעו"ש מילתא בטעמא, וכעת הגיעני הס' ערוך לנר על יבמות וראיתי שכתב שם וז"ל ולפענ"ד אין סברא זו מוכרחת שאיסור טומאה לא הותר מעולם רק שקודם שהי' בע"מ לא חל איסור טומאה שמותר לעשות בטומאה ואחר שנעשה בע"מ חל עם איסור בע"מ כאחת, והגע עצמך אם היו הכהנים או כלי שרת טמאים דאז קרבן צבור נעשה בטומאה ואח"כ נטהרו כהנים וכלי שרת וכהן אחד נשאר בטומאתו הכי נאמר שלא תחול עליו איסור טומאה כיון שהותר מקודם ומ"ש נטהרו כלי שרת או נעשה הוא בע"מ יעו"ש, והוא כעין מ"ש, ואנכי ת"ל בארתי מילתא בטעמא יותר ובעיקר הסברא כוונתי לדעתו הגדולה בעזה"י:

והנני להעיר בזה מה שראיתי שם בערוך לנר שהקשה שם בסוף הסוגיא בהא דמקשה אי בהקטרה והא אמר ר"י הבערה ללאו יצאת והקשה דהא בשימת חלבים על האש יש ג"כ מלאכה אחרת משום מכבה הגחלים כדמוכח מהא דאמרינן בביצה (דף כ"ב) איבעיא להו מהו לעשן כו' תחלתו מכבה וסופו מבעיר עי"ש, הרי דאפי' במוגמר שייך משום מכבה כ"ש בשימת חלבים על האש וא"כ שפיר יש בהקטרה מלאכה שיש עליו סקילה, ואין לומר דכיבוי דבר שאין מתכוון הוא ואין חייבין עלי' דאכתי קשה הרי הוי פסיק רישא דמודה בי' ר"ש ג"כ דדבר שאין מתכוון חייבין עליו יעו"ש עוד מ"ש בזה, ואמנם לק"מ עי' בריי"ף בשבת (דף קל"ד א') בהא דאיתא שם א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבשרא אגומרי [שצולין ביו"ט אע"ג דמכבה, רש"י] א"ל התם לא אפשר, וגי' הריי"ף התם ליכא כבוי יעו"ש ובמלחמות, וא"כ באמורים ליכא כבוי, ומזה ראי' לגי' הריי"ף, ואמנם לפי גי' רש"י לכאורה קשה:

וראיתי בס' אור שמח בה' תמידין (פ"ז ה"ו) שהביא בשם הפנ"י בראש השנה שדעתו דאין מחללין שבת בקה"ח רק על תחומין ולאו דמחמר בעדים ההולכים להעיד על ראיית הירח, וע"ז השיג עליו מדברי הירושלמי יומא בפ' טרף בקלפי (ה"י) אמר ר"א האיברים

והפדרין שלא נתעכלו מבערב עושה אותן מדורה ושורפן בפ"ע ודוחין את השבת כו' ר' בון בר"ח כו' דבר שאינו מעכב דוחה [פירוש דאינו מעכב הכפרה רק הזריקה לא הקטרתן ואיך ידחו שבת] א"ל עדי החודש הרי אין מעכבין [פירוש שאם לא יבואו ג"כ מעברין את החודש כדין ויתקראו הר"ח במועדם] ודוחין דתנינן תמן שעל מהלך לילה ויום מחללין שבת, הרי דגם באיסור סקילה מותרים לחלל את השבת, וליכא למימר דר' זעירא סבר דהבערה ללאו יצאתה והקטרת אימורים ואיברים ופדרים ג"כ ליכא אלא לאו לחוד, ז"א דבפרק במה מדליקין (ה"ה) אמר דע"ד דמאן דאמר הבערה אינה חייב חטאת מודה בהקטרת איברים ופדרים דמכיון שהוא רוצה באיכולן כמבושל הוא יעו"ש, לפי"ז הא ע"כ איכא כאן איסור מכבה דהוא איסור סקילה ודוק:

בסי' י"ג הארכתי שם לבאר דל"א מה שקנה עבד קנה רבו רק בעבד שיש לרבו בו קנין הגוף, ויש להעיר בזה מהא דאיתא באו"ח ה' פסח (סי' תמ"ח סעי' ג') חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס ואם מכרו או נתנו לנכרי שמחוץ לבית קודם הפסח כו' מותר, וכתב הט"ז דאפילו הוא משרת שלו, וכתב בחק יעקב והיינו שאינו עבד שלו וכ"כ בתשו' שער אפרים חאו"ח (סי' ג') וכתב שם וז"ל ואין לדחות מטעם דהיתרא ניחא לי' דלקני ואיסורא לא ניחא ליה דלקני עכ"ל, ולא כתב מאיזה טעם שאין לדחות, אבל הדבר פשוט כיון דיד עבד כיד רבו א"כ לא יצא מרשותו כלל אף שמקנה לעבד הוא כידו ורשותו ממש לענין זכיה, וכן הדין לענין זכות עירוב בעירובין כו' עכ"ד הח"י, ודבריו צ"ע ואינם מובנים שהרי הא דאמרינן יד עבד כיד רבו ומה שקנה עבד קנה רבו הוא רק בע"כ שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות ואז יש לרבו בו קנין הגוף ולכן אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו, אבל עבד שלא מל ולא טבל ולא קבל עליו עול מצות ואז הרי הוא כעכו"ם גמור ואין לרבו בו קנין הגוף ול"ש בי' כלל יד עבד כיד רבו ולא אמרינן בי' כל מה שקנה עבד קנה רבו וכמ"ש הקצוה"ח (בסי' ת"י) יעו"ש וכדבריו כתב גם בשטמ"ק ב"ק (מ"ט) יעו"ש, והכא ע"כ מיירי בעבד שלא קבל עליו מצות:

וראיתי במחנ"א ה' מאכ"א (פי"ג) בדיני יי"נ כתב וז"ל ומותר לומר לעבדו שיקנה יי"נ בעבור העכו"ם שהם מזומנים אצלו כמ"ש בא"ח והביאה הב"י (בסי' קל"ב) ודוקא שאומר לו שיקנה בעבור העכו"ם הא לאו הכי אסור דמה שקנה עבד קנה רבו כו' ובטא"ח (סי' ת"נ) כתב דאסור לומר לעבדיו בפסח צאו ואכלו ואני פורע ואפי' לא הקדים דינר ונראה דעבד שאני דמה שקנה עבד קנה רבו, איברא דעדיין יש להבין דנראה דלא אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו במידי דאין רוצה לזכות בו כו' עכ"ד, וגם דבריו צ"ע דהא גם שם

מיירי בעבד דלא קיבל עליו עול מצות ולא שייך בי' מה שקנה עבד קנה רבו, מיהו כבר הבאתי בפנים דשי' המחנ"א דהא דאמרינן יד פועל כיד בעה"ב הוי ממש כמו דאמרינן יד עבד כיד רבו וכבר כתבתי דז"א, ומה שכתב המחנ"א דלא אמרינן מה שקנה עבד קנה רבו במידי דאין רוצה לזכות בו, הנה מדברי הח"י והשער אפרים לא משמע כן, אכן מפורש בדברי רבנו הרמב"ם ז"ל בה' מכירה (פ"ל ה"ב) וז"ל וכן העבד שקנה או מכר או נתן מתנה או נתנו לו, יד האדון על העליונה אם רצה לקיים מעשיו הרי אלו קיימין ואם לא רצה בטלו כל מעשיו יעו"ש, ומוכח דלא זכה העבד גם בהמתנה ועל כרחין משום דלית ליה יד בלא רבו וכיון שאין רבו חפץ בהמתנה תו בטלה המתנה, וכ"כ שם בס' אור שמח וכתב עוד דאף במציאה יש לומר שאם אין רבו רוצה שיזכה אז לא זכה לנפשיה דיד עבד כיד רבו יעו"ש, [ולפי"ז מצינו עוד נפ"מ בין הא דמציאת עבדו ושפחתו העברים למ"ד דהוא של אדונו, להא דמציאת עבד כנעני הוא של האדון וכאשר הארכתי בזה, והיינו דבעבד כנעני דמציאתו להאדון הוא מטעם דיד עבד כיד רבו ומה שקנה עבד קנה רבו, להכי אם אין האדון רוצה לזכות גם העבד לא קנה, משא"כ בעבד עברי גם אי נימא דמציאתו לבעה"ב אבל זה הוא מטעם מעשה ידיו, ולהכי אם אין האדון רוצה לזכות, מ"מ קונה העבד עברי לעצמו וכ"כ בעבד כנעני הנמכר לעכו"ם ודוק היטב בזה] ועי' בבאור רבנו הגר"א זצ"ל שם ביו"ד שכתב ג"כ דעבדו ל"ד דיד עבד כיד רבו וכמ"ש בב"מ (צ"ט א') וש"מ אלא ר"ל שכירו יעו"ש, ולא ס"ל מ"ש המחנ"א דהכא שקונה בעד הנכרי ל"ש בזה יד עבד כיד רבו ועוד יש להאריך בזה ואכ"מ עוד:

בסי' ט"ו אות ב' כתבתי דאע"פ דמצוה לקיים דברי המת אינו עושה קנין ורק מצוה וכמ"ש הרמ"א בחו"מ (סי' רנ"ב) דכל דבר שהוא רק מצוה לקיים דברי המת אם קדמו היורשין ומכרו מה שעשו עשוי, מ"מ שייך בזה ירושה דאותו הזכות שיש לאביהם הם יורשין אותו יעו"ש מילתא בטעמא וה"ר מדברי הקצוה"ח (סי' רע"ח סקט"ו) והנה מצאתי בט"ז באה"ע (סי' קי"ד ס"ק ז') וז"ל ונ"ל ללמוד מזה במי שהבטיח לחבירו לתת לו מתנה ונתן לו ת"כ ומת המקבל ולא נתן לו עדיין המתנה שאין הנותן צריך לשלם ליורשיו דלא נתכוין אלא ליתן לו דוקא ולא ליורשיו עכ"ד, והב"ש נחלק עליו וכתב דל"ד לכאן דכאן איירי מזונות להבא אינו מחויב ליתן ליורשיו, אבל מה שעבר כבר חייב ליתן יעו"ש, ובהפלאה ובבית מאיר שם כתבו כיון דת"כ אינו עושה קנין ואין לו למקבל זכות בגוף החפץ לא זכו היורשים יעו"ש, הרי דדברי הוא במחלוקת שנויה, ואח"ז הגיע לידי הס' דברי חיים מהגאון ר' יצחק אוירבאך זצ"ל ומצאתי בחיו"ד (סי' מ"ח) שכבר העיר בכ"ז ות"ל כי כוונתי לדבריו בזה יעו"ש:

ומה שהבאתי ראי' מד' הקצזה"ח (בסי' רע"ח) שחקר באחד שנשבע ליתן מתנה לחבירו חפץ פלוני ומת המקבל קודם שהגיע המתנה לידו אם הוי ראוי לגבי בכור כיון דשבועה אין עושה קנין או נימא כיון דצריך לקיים שבועתו ואסור לו לחזור ה"ל החפץ שנשבע לתת לו כמו מוחזק, וה"ר מד' התוס' ב"ב (קכ"ג ב') ד"ה הכא במכירי כהונה שכתבו וז"ל בכל דוכתי עביד מכירי כהונה מוחזק בפ' כל הגט (דף ל' א') והיינו טעמא משום דזהו מתנה מועטת ואסור לחזור בו ואפי' בדברים בעלמא ואע"פ שאם רצה לחזור בו יכול לחזור מכל מקום כל כמה דלא הדר בי' הוי מוחזק עכ"ל, וא"כ מכ"ש בנשבע או נתן ת"כ ליתן חפץ פלוני דהוי מוחזק לגבי בכור כו' עכ"ד הקצות, ומזה משמע דעכ"פ החיוב על הנותן ליתן גם ליורשיו, והיורשין יורשין אותו הזכות אע"פ דהמקבל עוד לא קנה בקנין גמור, ואמנם הנתיבות שם דחה דברי הקצות שפיר, דדוקא שם דלאו דבעלים הוא רק הטוה"נ ולהכי במכירי כהונה כיון דאסור לו לחזור כבר אין לו גם טוה"נ דגבי איסור שוב אין לו גם הטוה"נ, משא"כ בשאר מתנה מועטת כיון דאפי' אי תפס נמי אינו שלו עד שיקנה לו בקנין לא הוי מוחזק, ולפי"ז אין ראי' מכאן לנ"ד:

ויש להעיר מהא דגיטין ס"פ השולח (דף מ"ח ב') קרא ומתניתא מסייעי ליה לר"ל כו' מתניתא דתניא בכור נוטל פי שנים בשדה החוזרת לאביו ביובל, ואשמועינן דגוף הקרקע לא היה קנוי ללוקח והוה ליה מוחזק לאביו לפני מותו דאי קנין הגוף דמי הוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי דכתיב בכל אשר ימצא לו במוחזק בידו, רש"י] ולפי"ד הקצות דהיכא דנשבע ליתן מתנה לחבירו חפץ פלוני ומת המקבל קודם שהגיע המתנה לידו מ"מ לגבי בכור הוי כבר מוחזק דכיון דצריך לקיים שבועתו ואסור לו לחזור ה"ל החפץ שנשבע עליו לתת לו כמו מוחזק, א"כ מאי ראי' מהא מתניתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, לעולם אימא דקנין פירות כקנין הגוף דמי, ומ"מ בכור נוטל פי שנים בשדה החוזרת לאביו ביובל, דהא כיון דהלוקח מחויב להחזיר להמוכר מצד דין התורה ואם לא ישיב הרי עובר באיסור והרי הוא צריך לקיים דין התורה ולהכי שפיר חשיב מוחזק לגבי בכור:

ואמנם הדבר פשוט לחלק דשם בנידון דהקצות הרי בעת שמת המקבל כבר היה החיוב על הנותן ליתן לו ולהכי שפיר כתב דאע"פ דשבועה אינו עושה קנין, מ"מ כיון דצריך לקיים שבועתו, והחיוב שבועה כבר עליו עתה בעת שמת המקבל ובזה אמינא דאע"פ דשבועה אינו עושה קנין מ"מ חשוב המקבל כמוחזק בידו, אבל הכא בגיטין גבי שדה החוזרת לאביו ביובל, הלא באמצע היובל עדנה אין שום חיוב ואיסור על הלוקח להשיב

לו ורק אח"ז כשיגיע יובל יש עליו חיוב התורה להחזיר לו, ונמצא דבשעה שמת אביו עוד לא היה מוחזק אפי' מצד איסור ואין מכאן סתירה לדברי הקצות:

ואפי' לדברי הירושלמי סוף פרק השולח דהלוקח אסור לו לחפור בו בורות שיחין ומערות ולשנות הקרקע וכמו שהובא גם בדברי המל"מ ה' שמיטה (פי"א), ונמצא דהחיוב התורה והאיסור הוא במשך כל זמן היובל, אבל באמת הדבר פשוט דכוונת הירושלמי דאסור לשנות הקרקע דכיון דרמיא על הלוקח מצות חזרה ביובל, בעי לקיים חזרה מעליותא שישוב המוכר לאחוזתו בעינא, וזהו שאמר התורה אמרה ושב לאחוזתו בעינא ואם ישנה את הקרקע עתה הלא לא יוכל לקיים כשיגיע יובל השבה מעליותא, אבל עתה באמצע היובל גם גוף השדה נמכר ויוצא מרשות המוכר לרשות הלוקח, אלא דלא חשיב הקנין של הלוקח כי אם קנין פירות לבד, דקנין הגוף לא מקרי כי אם כשקנוי לו לעולם אבל קנין לזמן לא מקרי קנין הגוף וכמ"ש הר"ן בנדרים (כ"ט א') וכמו שביאר הקצות (סי' רנ"ז):

ויש לעי' במס' קדושין (דף כ"ב ב') דפריך אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל, ולפי"ד הר"ן דקנין לזמן מקרי ק"פ והתוס' ביבמות (ס"ו א') כתבו דגבי תרומה אזלינן בתר קנין הגוף דוקא אפי' למ"ד קנין פירות כקנין הגוף, לפי"ז ע"כ אסור לאכול בתרומה וזה נגד מקרא מפורש ואיך ס"ד דע"כ חוזר לבעלים ביובל ומצאתי במקנה שהעיר קצת מזה יעו"ש:

וראיתי להעיר בזה בדברי התוס' ב"ב (דף כ"ז א') ד"ה לא שש עשרה אמה באה"ד הקשו קונה אילן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי ומ"ש ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידיה כדאמרינן בפ' השולח (דף מ"ז ב') וליכא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דכקנין הגוף דמי בהשולח ובהחובל ואית ליה לקמן דקונה אילן אחד מביא ואינו קורא, ותי' בתי' השני וז"ל אי נמי התם קרקע קנוי לו לכל דבר למשטח בה פירי ולמיזרם בה סילקא וירקא, אבל גבי אילן אין לו אלא יניקה לבדה עכ"ל, ויש להקשות ע"ז מהא דמס' שבת (דף קל"ה ב') אמר ר' ירמיה בלוקח שפחה לעוברה הניחא למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי מאי איכא למימר יעו"ש, ולפי"ד התוס' הכא כו"ע מודי דקנין פירות לאו כקנין הגוף כיון דאין לו בהשפחה כ"א היניקה לבדה, וקו' זו הגיד לי מרן הגאון האמתי אדמו"ר ר' יצחק יעקב זצ"ל מפאניוועז זה יותר משלשים שנה ונטרפה השעה ולא זכיתי לשמוע תירוצו:

ולענ"ד נראה לחלק שהרי הא דאמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי אסבר לן הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב (דף נ' ע"א) ד"ה כקנין הגוף דמי כלומר כאלו קנה גופו ואותו שאין לו פירות אין קנין הגוף שיש לו בעבד כלום דאין גופו עומד אלא לפירותיו כו' עכ"ל, והיינו דמי שיש לו הזכות להשתמש בכל זכותי הקרקע שראוי ליהנות ממנה הוא נקרא בעלים של הקרקע, שהרי בעלים פירושו זכות ההשתמשות ולפי"ז בקנה אילן אחד אחרי שבעל האילן אין לו שום זכות להשתמש וליהנות מזכותי הקרקע, מה שראוי ליהנות ולהשתמש בזה עתה, ורק כל זכותו הוא היניקה לבדה, לכן לא אלים קנין פירות שלו להיות כקנין הגוף, ורק מי שמשתמש עתה ונהנה מזכות והנאת הקרקע למשטח פירי ועוד, זה נקרא הבעלים של הקרקע וקנין פירות והשתמשות שלו נקרא קנין הגוף, משא"כ בלקח שפחה לעוברה, נהי דאין לו אלא היניקה ממנה, אבל הלא בשעת לידתה אינה ראויה לשום מלאכה, וכל הפירות שלה הוא הולד, ובשעת הלידה הלא משתמש הלוקח בכל הזכות וההנאה שיש להשתמש מהפירות, והאחר ג"כ א"י להשתמש עמה עתה במלאכה אחרת, נמצא דהלוקח יש לו כל זכות הפירות עתה ושפיר מקשה למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי מאי איכא למימר ולענ"ד הוא נכון ודוק:

לסי' ט"ז אות ה' בענין ספק טומאה ברה"י, ראיתי להעיר בזה, במה שראיתי בס' ראש יוסף חולין (דף י') שכתב דבספק טומאה ברה"י דספקו טמא ולו יש אלף חזקות לא מהני ברה"י לטהר מטומאתו ועפי"ז תמה שם בדברי התוס', ואמנם הש"ש (ש"ג פ"ו) חדש דשני חזקות דעדיפי מרוב וכידוע מדברי הריב"ש מהני לטהר אפי' ברה"י שהרי רוב ג"כ מהני ברה"י לטהר ספק טומאה וכדאיתא בכתובות (ט"ו א') ובחולין (י') ומכ"ש שני חזקות דעדיפי מרוב, אלא דלפי"ז יש להבין בהא דנגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת דחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן, והתם הוי תרי חזקות וכדאיתא בעירובין (ל"ו א') רבא אמר התם תרי חזקי לקולא ופירש"י דהעמד מת על חזקתו ראשונה כל הלילה וחי הוה ועוד העמד נוגע על חזקתו ראשונה וטהור היה יעו"ש ולפי"ז בתרי חזקות הלא ספק טומאה ברה"י ספקו טהור, ואמנם הריטב"א שם בעירובין כתב שבכל מקום גבי חזקה אין לנו לדון אלא מדבר שהספק בא ממנו ועי' בס"ט (סי' קצ"ט סק"מ) מה שהביא בשם ספר מים עמוקים לבאר עפי"ז סוגית הש"ס ריש פ"ק דנדה יעו"ש ותבין היטב:

לסי' כ"ג אות ב' מ"ש שם דתנופה בחוץ לא מקרי תנופה ומשום דכתיב לפני ד' ובחוץ ל"ה כלל בגדר תנופה, יש להעיר מדברי הרמב"ם ז"ל בה' מעשר שני (פי"א ה"ד) שכתב ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות, וכיון דכתיב לפני ד' נימא

נמי דבחוץ לא מקרי וידוי, ובאמת זהו השגת הראב"ד ז"ל ועי"ש בכ"מ וברדב"ז מ"ש בזה וי"ל ודוק:

לסי' כ"ז בענין אין קנין למת, ראיתי להעיר בזה מדברי התו"כ פ' אמור (כ"ב. י"א.) הם יאכלו בלחמו יצא המת שאין לו לחם, ופי' בזית רענן דהכוונה הוא דכהן שמת והניח יורשים שאינם כהנים ועדיין לא זכו בהם מ"מ אין אוכלים בשביל המת יעו"ש, [כן ראיתי שהביא הגאון וצדיק בעל חפץ חיים שליט"א בפירושו לתו"כ] ולא אדע למה לי קרא להכי שהרי אין קנין למת וכבר נפקע רשותו ופשיטא דכשמת האדון והיורשים אינם כהנים דאינם אוכלים ולמה לי קרא ויש עוד לדבר מזה ויתבאר אי"ה במק"א:

בסי' כ"ח מש"כ שם בענין אם גם מי שאינו גזלן קונה בשינוי, ראיתי אח"ז בחק יעקב (סי' תמ"ח סק"ד) שהביא שם מעשה בישראל א' שהיה לו קודם הפסח ברחיים של נכרי דגן לטחון ונתעכב הדגן ברחיים עד חוה"מ של פסח וכאשר הגיע יום שביעי של פסח הלך הנכרי וטחן הדגן של ישראל ועשה מן הקמח הנ"ל לחם ואפה את הפת והביא את הפת לישראל תיכף אחר הפסח והיה סבור הנכרי שהוא עושה טובה לישראל שהביא לו פת מוכן ונשאל מה דינו כיון שנעשה ע"י נכרי חמץ של ישראל תוך הפסח והשיב שמותר ליקח הדמים בעד הפת ההיא מן הנכרי, וטעם ההיתר שלו כיון שהעכו"ם שלח בו יד לטחון ולאפות שלא מדעת בעלים ה"ז קנה הנכרי בשינוי והזיקו אע"פ שלא נתכוון לקנות ועוד האריך בזה יעו"ש, והוא תמוה דהא כאן העכו"ם לא נתכוון לגזול ולא נעשה גזלן וכיון דל"ה גזלן לא קנה בשינוי וכמו שנתבאר ומצאתי במק"ח שם שתמה בזה, ואמנם ראה ראיתי במלחמות להרמב"ן ז"ל במס' כתובות ספ"ד שכתב וז"ל כיון דלשמן צבען הצבע הקנה צבעו לאשה וקנין גמור קנאתן בשנוי דהכי מסקנא בב"ק יעו"ש, והרי מפורש דגם מי שאינו גזלן קנה בשנוי, והוא כמ"ש הסמ"ע בחו"מ (סי' צ"ז סעי' כ"ה) ובתשו' צמח צדק (סי' ג') והקצוה"ח שם השיג עליהם ולא הביא דברי הרמב"ן ז"ל, ועי' בדו"ח מרן רעק"א ז"ל בחי' כתובות (ל"ד) יעו"ש ודוק:

בסי' ל"ד הבאתי מ"ש בדעת קדושים (סי' ו' סק"ה) דקרוב עדיף מחזקה ושם בגה"ק העיר מהא דב"ב (כ"ג) דמבואר שם דהא דהקרובה מייתי ע"ע משום דהקירוב מורה שמשם ההורג בא אע"ג דלכל אחד ואחד מאנשי העיר הקרובה יש חזקת כשרות שהוא לא הרג, וכתבתי דל"ש בזה לדון מטעם חזקת כשרות כיון דאין אנו דנין על איש פרטי ורק על הכלל כולו ואטו ליכא רוצחים בעולם, והנה עתה מצאתי בספר נחל יצחק (סי' מ"ו סק"ד) שהביא בשם תשו' חמדת שלמה (סי' מ"ג) שגם הוא נסתפק בקרוב וחזקה איזה מהן עדיף, והוכיח דקרוב עדיף מחזקה מהא דב"ב הנ"ל דאזלינן בתר קרוב אף

היכא דאנו מכירין לכל אנשי העיר הקרובה דיש להם חזקת כשרות והעיר מהא דחזקת כשרות ל"מ רק כשאנו דנין על איש פרטי ולכן דייק כשאנו מכירין את כל בני העיר, וגם זה לא נהירא לי דעל הכלל כולו ל"ש חזקת כשרות ודוק:

לסי' ל"ד במה שכתבתי דמוכח מדברי התוס' נדה (י"ז ב') ד"ה אין שורפין דקרוב וחזקה עדיף מרוב יש להעיר מהא דאיתא בשבת (ט"ו) על ששה ספיקות שורפין את התרומה כו' ועל ספק מי רגלי אדם שכנגד מי רגלי בהמה, ופירש"י ז"ל דרבותא אשמועינן דלא תימא מדהני דבהמה הני נמי דבהמה, ולכאורה אמאי באמת לא אזלינן בתר קרוב, והנכון בזה מה שביאר בתשו' עמודי אור (סי' פ"ד) דלא מהני הסמיכות אלא ביש לתלות דהמעות הוא מהכיס והפירות מהכלי, אבל במונח עוד דבר אחד שלא היה מעולם בהכלי לא אמרינן כיון דהכלי דזה הוא מסתמא גם דבר הסמוך שלו, וכמו כן במ"ר שאין לומר שבא מכח דבר הסמוך לא מהני בזה הסמיכות יעו"ש, ולכאורה משמע מזה דאל"ה היה מהני קרוב לטהר והלא קרוב וחזקה שקולים המה וכמו שהבאתי בשם הש"ש (ש"ד פ"ב) וכמו דחזקה ל"מ לטהר בספק טומאה ברה"י כמו כן קרוב ל"מ, והכא בששה ספקות אלו דחכמים עשאום כודאי ולא מהני חזקה וה"ה דקרוב ל"מ לטהר ומאי קמ"ל כאן דקרוב ל"מ, ולפי"ז י"ל דקמ"ל דגם קרוב וחזקה ביחד ל"מ, ואע"פ דקרוב וחזקה ביחד עדיפי מרוב ורוב מהני לטהר גם ברה"י, וכמ"כ קרוב וחזקה ביחד מ"מ כאן דחכמים עשאום כודאי ל"מ, ואמנם כאן הוה הספק על עצם הטומאה ועי' רש"י נדה (ד' ב') ודוק:

בסי' ל"ה כתבתי להשיג במה שכתב הצל"ח בביצה (ל"ה א') דיו"ט אינו קובע למעשר וטעמו באר שם דהרי כל עיקר דשבת קובע למעשר משום דכתיב וקראת לשבת עונג ולכן אכילתה חשובה ואכילת עראי שלה מחשב קבע וכמו שפירש"י בשמעתין והנה זה פשוט דגם אכילת עראי עונג הוא ושייך בו וקראת לשבת עונג אבל ביו"ט לא מצינו עונג אבל מצינו בו שמחה ושמחת בחגיך והרי שמחה זו שכתובה בתורה היינו בשר שלמים דבר שלא שייך בו מעשר ותרומה ולכן נראה דבדוקא אמרו בכל מקום שבת אבל יו"ט אינו קובע למעשר כו' עכ"ד הצל"ח, ואנכי הוכחתי שלא כדבריו מד' הרמב"ם יעו"ש, ועתה ראיתי להוכיח להפך מדברי הצל"ח, מגמ' ערוכה והוא ביבמות (דף צ"ג א') דתניא למען תלמד ליראה את ד"א כל הימים אלו שבתות ויו"ט [הוי למד להזהר שלא יבטל עונג שבת בשביל תיקון הטבל, רש"י] למאי הלכתא אילימא לעשורי ומיכל איצטריך קרא למישרי טלטול דרבנן אלא לאו כי האי גוונא דמותר לעשר על מה שלא בא לעולם ועתיד לבא לצורך עונג שבת, רש"י], יעו"ש, והנה הפרשת תרומה ומעשר אינו אלא

בתבואה ולא בבשר, ומ"מ ילפינן מקרא דמותר להפריש בדבר שלא בא לעולם לצורך שבת ויו"ט והיינו משום עונג וע"כ דגם יו"ט מחויב בעונג דהא שמחה ל"ש בפירות אלא בבשר שלמים, וע"כ הא דהותר להפריש תרומה ומעשר לצורך יו"ט הוא משום עונג וזה ראי' שאין עלי' תשובה דגם יו"ט מחויב בעונג וכמ"ש הרמב"ם ז"ל יעו"ש ודוק בזה:

ומ"ש שם דדבר שאינו ראוי לאכילה אינו קובע למעשר ומשום דבדבר שאינו ראוי לאכילה ל"ש עונג יעו"ש, ויש לה"ר לזה מהא דפסחים (דף ע"א א') דשמחה בחי ליכא יעו"ש, והיינו דבשר חי אינו ראוי לאכילה וכדאיתא בפסחים (כ"ד ב') פרט לאוכל חלב חי ובתוס' שם מוכח להדי' דגם בשר חי הוי אינו ראוי לאכילה, ולהכי אין כאן שמחה וה"ה עונג, ועי' בפסחים (מ"א א') יכול אכלו חי יהא חייב יעו"ש ובתרגום תרגם באמת לא תיכלון מנה כד חי יעו"ש בהתוה"מ, ועי' בתוס' פסחים (ק"כ א') דהפסח שהוא בן שנה הוא רכיך ועי' בירושלמי עירובין (פ"ג ה"א) בשר חי מערבין בו דתנינן הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה ועי"ש בהגהות ציון וירושלים מה די"ל שאני שעיר שהוא רך, וציין לדברי המג"א (סי' ש"ח ס"ק נ"ו) יעו"ש, ועי' בבלי (כ"ט ב') ודוק:

לסימן ל"ו אות ג' לענין מ"ש אם משקה קודש בעי שרפה, יש להעיר מדברי הרמב"ם ז"ל בה' פסוה"מ (פי"ב ה"ו) ואם לא היה שם זבח אחר זבוח באותה שעם נעשו כמו שנפסלו בלינה וישרפו יעו"ש:

הערות והשמטות לספרי מקור ברוך ח״א

בסי' ב' חקרתי בדם קדשי במה קטנה, אם מכשיר ומקבל טומאה והארכתי קצת שם והבאתי מלשון הרמב"ם בה' טומאת אוכלין (פ"י הט"ז) שכתב והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר קדשים שנשחטו "בעזרה" לא הוכשרו בדם השחיטה יעו"ש, ומשמע מלשונו דרק קדשים שנשחטו בעזרה דמן אינו מכשיר. ועתה מצאתי בספר חסדי דוד בתוספתא סוף זבחים שחקר בהא דאיתא שם בתוספתא דם מתיר מכשיר ומפגל בבמה גדולה דם מכשיר בבמה קטנה והאי מכשיר מהו פירושו ורצה לומר מכשיר לטומאה והעיר דגם בבמה פשיטא דהדם מכשיר ומקבל טומאה ולא העיר מכל מה שהערותי בזה, ויש להאריך עוד בדין דם פרה אדומה ויתבאר אי"ה במק"א ואכ"מ:

הנה העלותי שם דזר טמא אסור לעבוד בבמה וכן זר בע"מ אסור בבמ"ק יעו"ש, ויש להעיר בזה במנחות (ו' ב') אמר רב זר שקמץ יחזיר כו' מהו דתימא עד כאן לא קא מכשר בן בתירא אלא בשמאל אבל בשאר פסולין לא קמ"ל כו' ואח"ז פריך ונילף מבמה יעו"ש, ומאי קושיא הא לרב אליבי' דבן בתירא מכשר בכל הפסולין גם טמא ואונן וכמ"ש רש"י

במתניתין, והרי טמא ואונן ובע"מ פסולין גם בבמ"ק ואי נילף מבמה הלא אי אפשר להכשיר כ"א זר להכי קמ"ל רב דלבן בתירא כשרים כל הפסולין גם טמא ואונן ובע"מ, ועי' בחי' מנחות המיוחס להרשב"א ז"ל מה שכתב לענין טמא יעו"ש ודוק וצ"ע בזה:

בסי' ה' הבאתי קו' הגבו"א ביומא (י"ג) בהא דס"ל לר' יוסי דיגמור והקשה מזבחים (ט"ו א') בעא מיני' ר' ירמי' מר' זירא הי' מזה ונקטעה ידו של מזה עד שלא הגיע דם לאויר המזבח מהו מי הויא עבודה בבעל מום ופסולה או לא דאיכא למימר מכי פריש דם גמרה לה ואמאי לא קאמרינן דזה תליא בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי לענין אנינות יעו"ש, וע"ז כתב לי הגאון ר' ליב רובין שליט"א הגאבד"ק ווילקומיר וז"ל ונראה דפלוגתתם אם זה דאונן מחלל עבודה הוא מטעם דכתיב מן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל ומזה משמע דאף שהתחיל העבודה בהיתר מ"מ מחויב לצאת ואם אינו מניח את העבודה חלל, או משום דילפינן מדכתיב הן הקריבו, ומזה משמע דוקא להתחיל להקריב הוא דמחלל, אבל אם כבר עמד על המזבח דמקרי רק עבודה ולא הקרבה עי' מנחות (דף נ"ז א') חימצה בראשו של מזבח דמקרי לא חסר הקרבה ואף לאידך דאמרינן מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דוקא התם משום דהקפידא בהמנחה אבל גבי אונן החסרון הוא בהמקריב עכ"ד:

בסי' ט' במה שהעיר רב אחד אם שן מקרי גוף האדם או רק יד והארכתי שם בזה, כתב לי הגאון הנ"ל וז"ל עי' קידושין (כ"ד ב') היתה שינו נדודה והפילה אם יכול להשתמש בה כבר עבד יוצא בה לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בה לחירות והקשה הרשב"א ז"ל דהרי אמר רב ששת היתה עינו סמוייה וחטטה עבד יוצא לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא, וה"נ גבי שן מחוסר אבר הוא יעו"ש ונראה סברת הרשב"א דאף אם שינו נדודה עכ"ז אין סופו ליפול והוי מחוברת ולהכי הקשה אהדדי, או דאפשר לומר דאף דסופו לפול מ"מ סברת הרשב"א דאימתי אמרינן כל העומד היכא שהוא רק מחובר הוא, ולא עצם הדבר, אבל אם הוא עצם הדבר אף שסופו לפול כ"ז שלא נפל הוא עצם הדבר מקרי וכשנפל מקרי חסר אבר, אבל באמת משמע מדברי הגמרא דשן לא מקרי עצם אדם רק כ"ז שיכול לעשות מלאכתו להאדם, אבל כיון שאינו יכול לעשות מלאכתו אז לא מקרי אדם ולהכי אם הפיל אותו לא מקרי שהחסיר לו אבר, אבל עין מקרי אדם לא משום מלאכתו רק הוא בכלל אדם שנברא עמו לכן אף סמוייה אם הפילה מקרי שהחסיר לו אבר:

ומה שהעיר כתר"ה מהא דזבחים (כ"ו א') הוא בפנים וציצתו בחוץ פסול, וכן יש להעיר מהא דשבועות (י"ז ב') הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו וחוטמו בחוץ טהור ומשמע אבל אם רק שערו לחוץ מקרי כולו, ויש לחלק דגבי כהן אם קרחני הוא הוי מום וא"כ

שערו בעי ג"כ לכהונה, ויש לומר טפי דהנה הא דרובו ככולו הוא רק היכי דהקפידה תורה שיהא כולו בפנים אמרינן דגם רובו מקרי כולו ובטל המיעוט לגבי הרוב, ורק היכי שמצינו שהקפידה התורה שיהא דוקא כולו ולא ליבטל המיעוט לגבי הרוב. וכן הוא בטומאת בית המנוגע דבאמת לא מצינו שהתורה אמרה בפירוש דוקא כולו רק ידעינן דאל"כ מאי נפקא מיני' בין דרך ביאה לדרך אחורנית עי' בתוס' ד"ה אפילו. א"כ דיינו שנאמר מכח ההוכחה הנ"ל שלא הקפידה רק שיהי' כולו בפנים ולא יחסר בפנים אפי' מיעוט, ולהכי אם חוטמו בחוץ חסר מהאדם החוטם ולא מקרי כולו בפנים, אבל אם לא חסר רק השער לא מקרי חסר מהאדם מבפנים דגם בלא השער מקרי כולו אדם, אבל התם בזבחים גבי כהן שנאמר בבואם שהקפידה תורה שלא יהי' מן האדם אף מקצתו בחוץ ועיקר הקפידא מה שנשאר בחוץ ולהכי גם שער מקרי מן האדם בחוץ וכעין אם ראשו ורובו בצפון כשר, ואם ראשו ורובו בפנים ומקצתו בחוץ פסול, עכ"ד הגאון ר' ליב הנ"ל שיחי':

והנה מ״ש בקדושין גבי שן עי"ש בפנ"י שכתב כעין זה, ומ"ש בזבחים (כ"ו) בהא דציצתו בחוץ ומשום דהקרחנין כבר העירותי בזה שם בקצור נמרץ וכתבתי שיש להאריך הרבה ומצאתי בס' קרן אורה ובאור שמח שהעירו מזה יעו"ש. והעירני עוד ידידי הרב הגאון ר' אלעזר ראובן מוסקין שליט"א רב בביה"מ הגדול אנשי דרום בק' טשיקגא מדברי הרא"ש בנדרים (ס"ה ב') ד"ה ושער ראשו מטלטלי הוא וז"ל בעומד ליגזז ומתניתין סתמא קתני אפי' בעומד ליגזז עכ"ד, ומוכח דשער אינו כגוף האדם ויפה העיר בזה וכבר עמדתי ג"א בזה בחי' ונשמט מדפוס:

בסי' י"ד מה שהארכתי גבי קומץ בלי מלח שהוא פסול ובשארי קרבנות הורצה ובדין מלקות למד הרמב"ם ז"ל שבכל הקרבנות לוקה משום לא תשבית ברית, ונראה לומר כך דבאמת על כל קרבנך תקריב מלח, וכן במלח תמלח וכן לא תשבית מלח קאי על כל הקרבנות ולכן לוקה על כל, והא דבשאר קרבנות הורצה בלא מלח ובמנחה פסול, אפשר לומר כך, דבשארי קרבנות הוי פעולת המלח בהקרבן דהקרבן צריך שיהי' ממולח ובלא מלח הוי פסול בהקרבן כמ"ש במלח תמלח משמע דהדין הוא בקרבן תמלח הקרבן וכיון דבלא מלח הוי פסול בהקרבן ואם עלה לא ירד, אבל גבי מנחה כתיב מעל מנחתך משמע דהמנחה צריכה להקריב עמה גם מלח כמו הלבונה על הקומץ ואם הקריב המנחה בלא מלח הוי כמו שהקטיר הקומץ בלא לבונה ואם שלא דמי ללבונה דהתם הלבונה היא המתיר ובמלח לא מצינו דמחשיב מפגל בחצי מתיר, אבל דוגמא לזה דלא הוי פסול בהמנחה רק הוי חסרון ובחסרון לא מצינו שאם עלה לא ירד, כ"כ לי הגאון הנ"ל, ומ"ש

דגבי חסרון לא מצינו שאם עלה לא ירד הנה כבר העירו ע"ז בתוס' זבחים (ק"ט א') וכתבו דגם בחסר אם עלה לא ירד ורק דכתבו למ"ד בפ"ק דמנחות (דף ט' ב') דהחסרון הוא כבעל מום ניחא יעו"ש והיינו דבבע"מ ודאי אם עלה ירד. אבל נראה דחסר הוא מגוף ועצם הדבר אבל מלח הוא ענין אחר ואין בזה משום בע"מ ועי' בזבחים (ק"ח א') יעו"ש, ועי' במנחות (י"ט ב', כ' א') דתניא ברית מלח עולם הוא שתהא ברית אמורה במלח דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר נאמר כאן ברית מלח עולם הוא ונאמר להלן ברית כהונת עולם כשם שאי אפשר לקרבנות בלי כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח, וכתב רש"י ז"ל בין לר' יהודה ובין לר' שמעון ליכא מידי אלא משמעות דורשין:

ואמנם י"ל דנ"מ בקרבן במה קטנה דלר' יהודה דנפ"ל שתהא ברית אמורה במלח, הנה גם קרבן במה קטנה בעי מלח, משא"כ לר"ש דנפ"ל כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח, לפי"ז קרבן במה קטנה לא מעכב בי' מלח, וכיון דבבמה כשר בלי מלח שוב בעזרה עכ"פ לא ירד, ואמנם דכללא הוא רק היכא דבבמה כשר לכתחלה, מש"ה בעזרה אם עלה לא ירד, משא"כ במלח דגם בבמ"ק רק בדיעבד כשר, ועי' בירושלמי יומא (פ"ד ה"ה) דבקטורת דאם לא נתן מלח חייב מיתה ומשום דמקרי קטרת חסר, ועי' בתוס' כריתות יעו"ש ודוק:

ונראה דמליחה כשרה לכתחילה בלילה דאע"פ שמליחה פסולה בזר לדעת הרמב"ם ועי' בשעה"מ ה' יו"ט (פ"ג ה"ד) ובחת"ס ח"ו סי' כ' ודוק] וכל היכא דבעי כהונה בעינן יום דוקא כדאיתא ביומא (כ"ז ב'), מ"מ כיון דמליחה הוא לצורך אברים ופדרים והקטרת או"פ כשרים לכתחילה בלילה וכמ"ש רש"י ז"ל בזבחים (ס"ח ב') יעו"ש, והיינו דאע"פ דחביבה מצוה בשעתה ודוחה שבת וכדאיתא במס' מנחות (ע"ב א') מ"מ אם לא הקטיר ביום הלא רשאי להקטיר בלילה לכתחילה, לפי"ז לא עדיפי מאברים ופדרים דהרי המליחה הוא רק הכשר ההקטרה ודוק:

לסי' י"ד, כעת הגיע לידי שו"ת בנין ציון החדשות ומצאתי (בסי' קס"ד) הקשה לו רב אחד בתוס' זבחים (דף כ"ו א') ד"ה ש"מ דם המובלע באיברים דם הוא וז"ל פי' בקונטרס ונפ"מ שחייבין כרת על אכילתו ואי אפשר לומר כן דהא קיי"ל בכריתות (דף כ"א) דדם האיברים בלאו, ונראה לפרש דאיירי הכא כו' או לענין דם חטאת שניתז על הבגד עכ"ל, וקשה דהא הטעם דדם האיברים אינו בכרת משום דאינו דה הנפש כדאיתא ברש"י כריתות שם, ואמרינן בזבחים (דף כ"ה א') ובמס' כריתות (כ"ב א') דאינו מכפר רק דם שהנפש יוצאה בו. וא"כ דם האיברים אינו מכפר ואינו ראוי להזאה, והא אמרינן בזבחים (צ"ג א') דדם חטאת שניתז על הבגד אינו טעון כיבוס אא"כ ראוי להזאה וא"כ גם לענין

דם שניתז על הבגד לא נוכל לפרש אם לא שנפרש דהאי ש"מ הוא קשיא בלשון תימה וא"כ גם פי' רש"י ניחא כמ"ש הפ"מ שם וא"כ מה הקשו על פי' רש"י ע"כ קו' השואל:
והגאון המחבר ז"ל השיב לו וז"ל ואולי י"ל דכוונת התוס' עפ"י מה דאמרינן בזבחים (צ"ח ב') בעי רבא דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו כו' הדר פשטה דאין טעון כיבוס, והנה אף שהגמ' הביא דין זה דוקא לענין דם עולה למטה מכ"מ הרמב"ם ז"ל ה' מעשה"ק (פ"ח) כתב כן ג"כ לענין דם חולין וטעמו ודאי כיון דחד סברא הוא דהיכי שכבר נבלע דם בבגד אי אפשר לדם חטאת להבלע ומכ"מ מדנקט אבעיתו דוקא לענין דם ולא ג"כ לענין מים ושאר משקים צ"ל דזה פשיטא ליה דטעון כבוס דדוקא היכי שכבר בלע דם ס"ל דאינו בולע עוד דם, ולפי"ז י"ל דהתוס' ה"ק דיש נפקותא לענין דם שניתז על הבגד אם בתחלה נבלע בו דם האיברים, ואח"כ ניתז עליו דם חטאת דאם מים בעלמא הוא טעון כבוס אבל אם הוא דם אינו טעון כבוס, וע"ז משיב דלמא משום שמנונית, פי' לעולם לא הוה דם אלא מים ואינו טעון כבוס דהוה דם ע"ג שמנונית והבגד עדיין לא הוי נבלע מדם אלא ממים ושמנונית עכ"ד:
ושם (בסי' קע"ה) הביא מה שח"א הקשה לו דאדרבה איפכא מסתברא דדם ע"ג דם הוי מין במינו ואינו חוצץ אבל ע"ג שאר משקים הוי מין בשאינו מינו דחוצץ ולא הוי נגיעה, והמחבר השיב לו מהא דמבואר בשבת (ק"כ) הדם והדיו כו' לחין אינן חוצצין א"כ דדם ע"ג מים לא נחשב חציצה ולכן דם ע"ג שאר משקים חשיב נגיעה דחציצה לא שייך בהם יותר מבדם ומדלא בעי רבא רק בדם ע"ג דם ע"כ היינו טעמא דדוקא דם ע"ג דם שייך ששבע מלבלוע משא"כ בשאר משקים עכ"ד:
ולענ"ד כל דבריו בזה אינם נכונים דאין סברא כלל לומר דהדין ישנה המציאות דאם עפי"ד הוא מים אז אינו חוצץ ואם הוא דם חוצץ. ועוד לפי מה שבארתי דבעינן נגיעה ממש דאע"פ דמין במינו אינו חוצץ מ"מ עכ"פ נגיעה אין כאן ולפי"ז אין נפ"מ בין דם למים, ועי' במנחות (דף י' א') לענין שמן ע"ג דם דס"ד דהוי חציצה והיינו דשם ג"כ בעינן דוקא על בהן יעו"ש ודוק כי קצרתי:
בסי' כ"ג כתבתי להעיר לפי שיטת התוס' בנדה (נ"ה א') נימא דדם עגלה ערופה יהא מותר בהנאה, נשמט מדפוס דלכאורה יש לה"ר דדם עגלה ערופה מותר בהנאה מהא דאיתא במתניתין בנגעים (פי"ד מ"ה) מתה המשתלחת ישפך הדם, ואי ס"ד דדם עגלה ערופה אסור בהנאה א"כ גם דם צפורי מצורע אסור בהנאה דצפ"מ יליף איסור הנאה מע"ע ולפי"ז אמאי קתני ישפך הדם הא כיון דאסור בהנאה הוא בעינן קבורה ואיך קתני ישפך הדם ומוכח לכאורה דדם ע"ע מותר בהנאה וממילא גם דם צפ"מ מותר בהנאה

ולהכי א"צ קבורה, והנה איזה רבנים דחו זאת והשיבו דהשפיכה הוא עצמה קבורה [ומחבר אחד כבר הדפיס כן בספרו לדחות ראייתי] ומלבד דלענין כסוי הדם קיי"ל דכ"ז שרישומו ניכר צריך כסוי והכ"נ לענין קבורה אי בעינן קבורה הלא בעינן שלא יהא רישומו ניכר וצריך קבורה בקרקע דוקא, ועי' בזה בחולין (דף ל"ה ב'. ל"ו א') וכעת מצאתי בתשו' מבי"ט ח"ב (סי' קצ"ח) שכתב לענין משקין של תרומה טמאה דתנן את שדרכו ליקבר יקבר דהיינו משקין של תרומה טמאה דאין ראוין לשרפה דנקברין וזאת השפיכה שאנו שופכין אינה קבורה יעו"ש, דמשמע מלשונו דשפיכה אין זה קבורה, ואע"פ דבפשטות הדברים משמע דרק גבי תרומה טמאה קאמר דאין זה קבורה ומטעם בזיון מ"מ המעיין יראה שפיר דכוונתו דכל דבעינן קבורה לא סגי בשפיכה יעו"ש ודוק:

בסי' כ"ה כתבתי דהיכא דדיעבד הוא כשר ל"ש בו' דחוי, וידעתי מה דאיתא בזבחים (ע"ג ב') אמר רבא השתא דאמר רבנן לא נקריב אי אקריב לא מרצי, אמנם כבר הרבו להקשות ולהאריך בזה מהא דמנחות (כ"ג א') ומזבחים (ע"ח) עי' טור"א ראה"ש (כ"ח) באבני שהם ודוק ואכ"מ:

בסי' כ"ח כתבתי לפרש הא דכתב הרמב"ם ז"ל בה' עבודת יוה"כ (פ"ה הכ"ו) הקטיר מן הקטרת של קדש הקדשים כזית בהיכל חייב מיתה דהוא מטעם קטורת זרה וכן מצאתי להגאון קרן אורה, והכוונה דזה הוי כמו חסר אחת מכל סממניה דחייב מיתה וביאר הרמב"ם ז"ל בה' כלי המקדש (פ"ב ה"ה) מטעם שנעשית קטורת זרה יעו"ש, ואע"פ דבקטורת זרה אין בה כ"א לאו מ"מ קטורת זרה שכזו שחסר אחת מכל סממניה חייב מיתה והכ"נ כן ודוק:

בסי' ל"ד אות ח' כתבתי דבכלי חרס טמא שנעשה בו שנוי מעשה או שנוי השם נטהר מטומאתו, עי' כלים (פ"ב מ"ג) והטפי כתב הרע"ב וז"ל הוא כלי חרס שיש לו בית קבול ומקבל טומאה דהכי מוכח לקמן באידך פרקין והאי דטהור הכא משום דהתקינו לענבים ועשה בו שינוי מוכח דלכסות ענבים קא בעי לי' יעו"ש והוא כמ"ש:

שם באות י"ג כתבתי בענין החקירה אם מת ע"ג מת מקרי קבורה והבאתי מד' תשו' הגאונים (סי' רמ"ח) המובא בתשו' שבות יעקב ח"א (סי' י"ג) דאשה שמתה על המשבר והולד מפרכס במעיה לא קרעינן לכריסה לאפוקי את הולד, אלא משהינן לה ומחתינן אבנא על כריסה עד דימות הולד וקברינן לה עכ"ד, ומשמע דאפי' ודאי ידעינן דכלו לו חדשיו לא קרעינן לכריסה לאפוקי את הולד וזה מקרי קבורה, הרי משמע מזה דמת ע"ג מת מקרי קבורה, ואע"פ דדברי תשו' הגאונים המה נגד גמ' מפורשת בערכין (דף ז') ויעו"ש בשבו"י מ"ש בזה מ"מ לא מטעם זה דחה דבריהם והארכתי שמה מד' הגמ' נזיר

(נ"א א') יעו"ש, והנה כעת הגיע לידי ספר אבני נזר חיו"ד וראיתי שם (בסי' תע"ב) כתב ע"ד מה שנהגו להוציא את הולד לאחר מיתה מהיולדות שהטעם הוא כיון דמצות קבורה הוא בעפר דוקא כדאיתא בסנהדרין (מ"ז) מדכתיב כי קבור תקברנו, ואם שמוהו בארון והלינו עובר עליו וכיון דגם הנפלים מחויבים לקבור אותם, וע"כ אין מקיים מצות קבורה דאמו חוצץ בין הולד לקרקע יעו"ש, ות"ל ב"ה כי בעיקר הדבר כוונתי לדעת הגאון ז"ל, ואמנם לא הביא ד' תשו' הגאונים ויתר הדברים שכתבנו שם, ודברינו בעזה"י נכונים:
$$ציור בספר%%

לוח המפתחות

סימן א. בדברי הרמב"ם ז"ל ה' מעשה"ק (פי"ט ה"ה) במ"ש קמצה וחזר קומצה לתוכה והקריב כולה בחוץ חייב קשה למה כתב כולה, יישוב ע"ז, סתירת התי' ויישוב ע"ז, יבאר הסוגיא (ב' ק"י א') בעומק הגיון בדברים נכונים ואמיתים, ומביא יישוב ובאור שם בסוגיא מהגאון ר' ליב רובין שליט"א מווילקומיר, ועוד דברים עמוקים בעזה"י:
סימן ב. להרב הגאון ר' שלמה נתן נטע קוטלר שליט"א תשובה ארוכה לבאר שי' הרמב"ם ז"ל בה' בכורות דבכור בחו"ל אינו קדוש, יבאר הרבה דברים עמוקים, ויבאר דבימי עזרא גם לשי' הרמב"ם בכור קדוש מה"ת אף דתרומה מדרבנן ומשום דרק ראוי להביא מעשר דגן בעינן, הרבה ראיות דלשי' הרמב"ם בכור בחו"ל אינו קדוש כלל ודלא כמ"ש כמה גדולים דקדושה חל עליו ורק דאינו קרב ועוד כמה דברים:
סימן ג. לבאר שיטת הרמב"ם ז"ל בה' תמורה (פ"ד ה"ח) בדין ולדות הקדשים שיצאו דרך דופן כו' הרי אלו יפדו כו' וכתב הלח"מ דרבנו סובר דאפילו בלא מום נפדית שאין לך מום גדול מזה, ובס' מלבושי יו"ט כתב דנעלם מהלח"מ משנה מפורשת בכורות (י"ט), מבאר דדברי הלח"מ צודקים, ואשתמטתי' סוגיא מפורשת במנחות (ו' א') דיוצ"ד הוי מום, ומאריך בזה לבאר דיו"ד הוי מום, ומחלק בין בכור לשארי קדשים בדברים עמוקים בעזה"י, פלא על החת"ס או"ח (סי' ק"פ), מבאר כוונת הרמב"ם בה' מאכ"א (פ"ד הכ"ב) שכתב דשור הנסקל לאחר גמ"ד נעשה כבהמה טמאה, השגה על הצל"ח בפסחים (כ"ז), ובהשמטות מביא מגמ' זבחים (ע' ב') דמפורש ההפך מדברי הצל"ח והנו"ב:
סימן ד. להרב הגאון ר' אי"א הירשוביטש שליט"א, בדין ספק ערלה, תשובה ארוכה בדברים נכונים ועמוקים ויבאר הרבה גדרים בזה:

סימן ה. בדין משיחה בכה"ג, בדברי הרמב"ם בה' כלי המקדש (פ"ד הט"ו) אין מושחין כה"ג אלא ביום כו' וכן אם נתרבה בבגדים בלבד אין מרבין אותו אלא ביום, קו' מיומא (י"ב), השגה על מרן הגבור"א, ומחדש דמשיחת לילה מהני לעבודת לילה:

סימן ו. בדברי הרמב"ם ז"ל ה' ביאת המקדש (פ"ה הי"א) והשגת הראב"ד ז"ל, באור עמוק בסוגיא דזבחים (דף כ"ב):

סימן ז. בדברי הרמב"ם ז"ל בה' משכב ומושב (פ"ח ה"ד), מבאר שי' הרמב"ם ומביא ממקור ברוך ח"א (סי' ט') קו' ע"ז ממנחות (כ"ד), מבאר דאויר כלי שרת האויר בעצמו מקדש, אות ב' מבאר סוגיא דמנחות בשם הגאון מרן ר' יצחק יעקב זצ"ל:

סימן ח. להגאון ר' ליב רובין שליט"א, הגאון הנ"ל מיישב ומתרץ הקו' העצומות שבספרי מקור ברוך ח"א (סי' א') בדברי הרשב"א בשטמ"ק ב"ב (ק"כ), ובדברי הירושלמי יומא, ויבאר הרבה דברים בענין שחוטי חוץ ומביא חידושו של הגאון ר' יצחק יעקב ז"ל דלמ"ד יש עוף בבמה, הכשרו בשחיטה ועפי"ד הרמב"ם בה' מעשה"ק (ספי"ח) מביא כמה סתירות לזה, ומביא תי' נחמד לקו' האחרונים בחולין (ק"מ) בהא דאמר למעוטי צפורי עיר הנדחת, והקשו מסנהדרין (קי"ב) ועוד כמה ענינים:

סימן ט. קו' בתוס' נדרים (נ"ד א'), מביא תי' ע"ז מהגאון מרן ר' יצחק יעקב ז"ל, ובאור עמוק בסוגיא דהוריות (ד' א'), והשגה ע"ד הגאון הנ"ל:

סימן י. בסוגיא דבכורות (ל"ט א') מביא ד' הגאון ריי"ז ז"ל הנ"ל, כדברי הגאון הנ"ל מצאתי בספר קהלת יעקב מהגאון מהריי"ט אלגזי, שמביא כן בשם מהר"י קורקס בכ"י, באור עפי"ז בסוגיא דנזיר (י"ג א'), ובנדה (מ"ו):

סימן יא. להרב הגאון ר' יצחק בענין שליט"א הגאבד"ק זידיק בדין מתעסק בקדשים לענין העלאה בחוץ הרבה דברים נכונים, באות ב' בדין גלות, היכא דליכא עדים אם הוא מחויב גלות ע"פ עצמו הערת האו"ש בפ"ק דמס' שבועות, הערה עצומה מגמ' מכות (י' ב') מביא תשובה קצרה מהגאון אור שמח ז"ל:

סימן יב. להרב הגאון הנ"ל, במה שהשיג על ספרי מקור ברוך ח"א (סי' י"ט). מבאר בארוכה בדין שחיטת קדשים, ומבאר דברי הספרא בפ' מצורע שתי צפרים חיות ולא שחוטות ועוד כמה ענינים עמוקים, באות ב' מיישב השגת הרה"ג הנ"ל במ"ש ע"ד היראים, אות ג' מבאר במ"ש במקור ברוך ח"א (סי' י"א) בבאור דברי התוספתא שקלים, ושם הערה בדין אנוס לענין מעילה:

סימן יג. להגאון ר' חיים ראבינאוויץ זצ"ל, במה שרצה ליישב ההשגות שבמקור ברוך ח"א (סי' כ"ד) ע"ד האור שמח בה' גו"א, בדברי רש"י בגיטי (ל"ח) הגאון הנ"ל האריך

הרבה, מיישב קו' הנ"ל ומוכיח שאין בדבריו מזור ותרופה להההשגות על האור שמח, [ועי' בסי' מ' אות ב' מובא שם דמצאתי בחי' הרמב"ן ז"ל בגיטין ל"ח כדברי] בסוף התשובה מלואים, בד' התו"כ פ' קדושים עבדים חייבים כשהעביר מזרעו למולך איך יתכן דעבד יהי' לו בנים הא אין הבן מתיחס אחריו.

סימן יד. בענין קרבן צבור הבא בטומאה, יומא (מ"ו) פירש"י ותוס' דקרבן צבור הבא בטומאה, הותרה רק זריקת דמו ולא הקטרת אימוריו, קו' ע"ז מד' התו"כ פ' אחרי ובאור שי' הרמב"ם בזה, אות ב' בדברי החינוך בלאו דלא יזח החשן מעל האפוד הוא דוקא בשעת עבודה, אות ג' בדברי המהרש"א והמהרש"ל ביבמות (ל"ג) ומביא דבר נחמד בשם הגאון מרן ר"י זצ"ל לבאר בהא דנחלקו אם טומאה הותרה בצבור או דחויה:

סימן טו. בענין תרומה, אם יכול לתרום מכרי של הפקר, יבאר בארוכה בד' התוס' יבמות (פ"ט) ועוד כמה דברים עמוקים. אות ב' להגאון ר' מ"מ שי' במ"ש ע"ד ספרו לענין מצוה לקיים דברי המת אם הוא קנין:

סימן טז. הנאה של כלוי בטבל ותרומה, אות א' בד' התוס' ברכות (מ"ז א') ובדברי הצל"ח שם, אות ב' זר שאוכל תרומה אם עובר בעשה דמשמרת תרומותי, מביא דרש"י ורמב"ן נחלקו בזה, אות ג' בדברי הא"מ דמבטל תרומה ברוב עובר בעשה דמשמרת, אות ד' בדברי הס"ט בריש נדה, אות ה' ספק טומאה צפה בתרומה:

סימן יז. בדין חזקה דרבא יבאר בארוכה כמה דברים בזה, אות ב' בדברי המהרי"ט שחקר אם השערות המה עצם הגדלות, אות ג' ע"ד הקו' בריש סוטה בחצי דבר, אות ד' הערה בסוטה (ו' ב'):

סימן יח. בדין פסח בבמת יחיד, אות ב' תי' נחמד מהגאון מרן ריי"י ז"ל בקו' האחרונים בד' הירושלמי המובא בתוס' קדושין (ל"ח א'):

סימן יט. חטאת ואשם אם מכפרים בלא תשובה, אות ב' בדברי הרמב"ם ז"ל בה' ק"ש (פ"ג ה"ב):

סימן כ. בדין צמיד פתיל באהל המת, אות ב' בדברי התוס' ברכות (י"ט), אות ג' בדין טומאה רצוצה, אות ד' בד' התוס' מנחות (צ"ה) תמי' עצומה על הגאון יעב"ץ ז"ל:

סימן כא. הערות בדיני בל תאחר, אות א' בד' התוס' ר"ה (ד' ב'), אות ב' בדיני וולדות קדשים אם עובר בבל תאחר, אות ג' בדברי הפנ"י ביצה (י"ט ב'):

סימן כב. הערות בדין עיירות המוקפות חומה:

סימן כג. הערות בדין שתי הלחם:

סימן כד. לרב א' מה שהעיר בס' מקור ברוך ח"א (סי' א') לענין אשה בבמה:

סימן כה. בד' התוס' נדה (כ"ז ב'):
סימן כו. אם טבילה מעכבת השחרור שנחלקו בזה הראשונים, הערה עצומה מב"ק (פ"ח א') ומפלפל לענין עדות שאי אתה יכול להזימה:
סימן כז. במה שנחלקו הראשונים ז"ל אם גוסס הוא בר קנין:
סימן כח. בדין קנין שנוי, בד' רש"י ב"ק (צ"ד א') קו' מד' (ע"ח) ויישוב ע"ז ועוד הערות:
סימן כט. באור בדברי הירושלמי פ"ק דבכורים והרבה הערות:
סימן ל. בדברי הטור בחו"מ (סי' ש"נ):
סימן לא. חקירה מי שמכר חפץ בכסף ומת והיתומים רוצים לחזור אם צריכים לקבל מי שפרע:
סימן לב. הערה בדין עד א' בעדות אשה:
סימן לג. בדין חיוב כתובה, ספק זינתה מקרי א"י אם נתחייבתי, בד' הב"מ (סי' קע"ח), והרבה הערות:
סימן לד. בנדה (י"ח) והערה קרוב וחזקה נגד רוב, מביא ד' התוס' נדה (י"ז ב'):
סימן לה. במה שחדש הצל"ח ביצה (ל"ה) דיו"ט אינו קובע למעשר, לכאורה משמע כן בד' רש"י במס' ביצה (ל"ז), השגה ע"ז מד' הרמב"ם, וראיות הפנ"י אינה ראי', הערה בד' רש"י מו"ק (י"ט א'), ובהשמטה מביא ראי' ברורה נגד הצל"ח מיבמות (צ"ג א'):
סימן לו. הערות בדיני נסכים, אות א' בדברי הרמב"ם בה' תו"מ, אות ב' בדברי הירושלמי סוכה, אות ג' משקין של תרומה ושל קודש אי בעי שרפה, אות ד' הערה בתוס' סוכה (ל"ה):
סימן לז. הערה בתוס' מנחות (צ"ח א') בדין חלול הקדש ועוד הערות:
סימן לח. הערה בדין חשוד על המעשרות:
סימן לט. חקירה עבד שנשתחרר אם צריך להביא קרבן להתירו בקדשים כמו בגר שנתגייר, מביא הוכחה מד' הרמב"ם בפי"ג מה' אסו"ב דא"צ, חקירה אם הקרבן מעכב הגירות לענין שאסור לישא בת ישראל, מד' הרמב"ם משמע דמעכב, מביא ד' השטמ"ק בכריתות (ט') דכתב דקודם שמביא קרבן פוסל אשה בביאתו, ועוד כמה הערות וחקירות, ובאור עמוק בסוגיא דמס' כריתות (ט') מהגאון ר' ליב מווילקומיר שיחי' ועוד כמה ענינים עמוקים, אות ב' בדברי הפרקי דר"א (פ"י):
סימן מ. בתוס' יבמות (מ"ח) מה שהקשו על רש"י יישוב נפלא בשם הגאון מוהרי"ל זצ"ל, ובאור בד' הירושלמי יבמות (פ"ב ה"ו), הערה עצומה ע"ז מיבמות (צ"ט א') והרבה דברים עמוקים, אות ב' בדברי התוס' יבמות (ס"ו א'):

סימן מא. במה שמבואר במקור ברוך ח"א (סי' כ"א) דבשאר כל הקדשים זולתי פסח וחטאת י"ל דלשמה ושלא לשמה דגם עולה לשם בעלים, וח"א השיג ע"ז מדברי הרמב"ם ה' פסוה"מ (פי"ג) יישוב ע"ז ומביא דברי המשנה זבחים (ס"ד ב'):

סימן מב. בדין עומר, חקירת המנ"ח בזמן המקדש אם לא הביאו עומר אם הותר החדש למחר, התפא"י במס' אבות (פ"ה) כתב בפשיטות דבגוונא דא אסור החדש כל השנה, מביא דברי חי' מנחות המיוחס להרשב"א ז"ל (ד"ה) דגם אם לא הקריבו העומר הותר החדש, ומביא דברי התוס' ר"ה י"ג, יישוב נפלא לקו' התוס' מנחות (ה' ב') ועוד כמה דברים עמוקים:

סימן מג. בדברי תשו' מהרי"ו המזבח בט"ז יו"ד (סי' שכ"ד ס"ק ט"ו) על העיסה שלא נטלה ממנה חלה ונתבשלה לא שייך הכא בטול דכל העיסה טבל כיון שלא הורמה חלתה, ויבואר כמה דברים נכונים:

$$ציור בספר$$

עוד השמטה לסי' ג'

במ"ש בסי' ג' ובהשמטה להשיג ע"ד הנוב"ק חיו"ד סי' ל"ד שכתב דלר"י לא חל איסור שוה"נ על חלב ומטעם דאין איסור חל על איסור יעו"ש, מצאתי אח"ז בתוס' רעק"א ריש פ"ב דפסחים שהשיג ג"כ על הנו"ב ותמה נהי דשוה"נ לא חל אבל איסור הנאה הוא איסור מוסיף ושפיר חל יעו"ש ואנחנו ת"ל הראנו גמ' ערוכה להפך מד' הנו"ב ודוק:

עוד השמטה לסי' ל"ה

במ"ש להשיג ע"ד הצל"ח בביצה שכתב דיו"ט אין קובע למעשר והבאתי מד' הגמ' יבמות (צ"ג א') ומד' הרמב"ם בה' יו"ט יעו"ש, ועתה ראיתי דמוכח כן גם בדברי הרמב"ם ה' מעשר (פי"ב ה"א) הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ונכנסה שבת או יו"ט שאינו יכול לעשרן ה"ז שואלו וכו' יעו"ש ובד' הירושלמי ובד' רש"י מנחות (ל' ב') ובתוס' שם ודוק: